

อริยวินัย

รวบรวมจากพระไตรปิฎก

“อาหนนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกเธอ
อย่างนี้ว่า

ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่องลับไปแล้ว
พวกเราไม่มีพระศาสดา ดังนี้
อาหนนท์! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น
อาหนนท์! ธรรมกิติ วินัยกิติ
ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว
แก่พวกเธอทั้งหมด

ธรรมวินัยนั้น
จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหมด
โดยกาลล่วงไปแห่งเรา”

ประมวลพระพุทธบัญญัติ

อริยวินัย

วิถีชีวิต ที่นำสู่ความเป็นอริยะ

รวบรวมจากพระไตรปิฎก

คำนำ

(ในการพิมพ์ครั้งแรก)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, อะระหะโต, สัมมาสัมพุทฺธัสสะ.

พุทฺธัง ธัมมํ สังฆํ นะมัสสามิ.

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

พร้อมทั้งพระธรรม เครื่องชี้ทางพ้นทุกข์

และพระสงฆ์ ชุมชนผู้ประพฤติตามธรรมวินัยจนหมดปัญหาสิ้นทุกข์แล้วนั้น

ด้วยเศียรเกล้าฯ

อนึ่งด้วยเหตุที่สำคัญในพระคุณสุดประมาณมิได้ ที่ยังคงมีพระสัทธรรมคำสั่งสอน คือ พระธรรมวินัยของพระบรมศาสดาดำรงสืบต่อกันมา จนทำให้พวกเราทั้งหลายได้รับประโยชน์ มีความสงบสุขทั้งส่วนบุคคลและสังคม ปราบปรามนาที่ให้พระสัทธรรมดำรงอยู่อย่างถูกต้อง เป็นวิถีชีวิตที่มีการประพฤติปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ อย่างแท้จริง ตรงพระพุทฺธประสงค์ เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลแก่ชนจำนวนมากสืบต่อไป และเพื่อบูชาพระคุณของหลวงปู่ พระครูภาวนานิเทศก์ องค์กุดิยเจ้าอาวาสวัดเขาวัง ผู้มีคุณูปการซึ่งถึงแก่มรณภาพลงเมื่อมีสิริอายุได้ ๑๐๒ ปี.

จากการที่ได้เห็นปัญหาของผู้สนใจต่อการศึกษา ซึ่งมีความประสงค์ต้องการจะปฏิบัติให้ถูกต้องตรงตามพระธรรมวินัย แต่ด้วยความยากที่จะศึกษาพระวินัยทั้งในส่วนที่มาในพระปาติโมกข์ และนอกพระปาติโมกข์ให้ครบถ้วนบริบูรณ์ พอที่จะปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ครั้นจะศึกษาในหนังสือ ก็ต้องศึกษาในหนังสือหลายเล่มจึงจะสำเร็จประโยชน์ บางเล่มก็เป็นภาษาสมัยเก่า หรือมีศัพท์เฉพาะที่เข้าใจยากสำหรับคนรุ่นปัจจุบัน บางเล่มก็ยากที่จะแยกได้ว่า ส่วนใดเป็นพุทฺธาธิบายโดยตรง ส่วนใดเป็นคำอธิบายชั้นอรรถกถาจารย์.

จึงได้ดำริที่จะจัดรวบรวมเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา โดยพยายามที่จะรวบรวมวินัยทั้งส่วนหลักคือที่มาในพระปาติโมกข์ และส่วนขนบธรรมเนียมข้อปฏิบัตินอกพระปาติโมกข์ คือ อภิสมาจารทั้งหมดจากพระไตรปิฎก ทั้งเรื่องเหตุที่มาของพระพุทฺธบัญญัติ ข้อห้ามข้อนุญาต พระพุทฺธาธิบาย เพื่อให้ทราบ

พระพุทธประสงค์โดยตรง ทั้งได้รวบรวมคำพิณทุจริฐาน คำเสียดสละของปลงอาบัติ และกรรมวาจาสังฆกรรมต่าง ๆ ที่ใช้บ่อยไว้ในภาคผนวก โดยพยายามเรียบเรียงให้สามารถศึกษาได้โดยง่ายแม้ในผู้ใหม่ในพระธรรมวินัย ให้สามารถเป็นคู่มือในการปฏิบัติพระวินัย ให้สามารถปฏิบัติพระธรรมวินัยได้อย่างถูกต้องตรงตามพระพุทธประสงค์ ไม่เป็นการลบล้างศีลข้อวัตรในทางที่ผิด ถึงพร้อมด้วยความสำรวมสังวร เห็นภัยในโทษแม้มีประมาณน้อย เพื่อจะได้มีความก้าวหน้าในทางพระธรรมวินัย จนถึงที่สุดแห่งความทุกข์ต่อไป.

อนึ่ง ในการจัดทำนี้ ได้พยายามที่จะให้หนังสือมีความหนาไม่มากจนเกินไป จึงจำเป็นต้องย่อใจความในบางส่วน ทำให้ขาดรายละเอียดในบางประการ แต่ก็ได้เรียบเรียงจัดหมวดหมู่ ตามหมวดหมู่เล่มตอนของพระไตรปิฎก เพื่อให้ผู้สนใจใฝ่รู้จะได้สืบค้นจากพระไตรปิฎกโดยตรง ซึ่งเป็นเจตนารมณ์อีกประการหนึ่งของการจัดทำหนังสือเล่มนี้ด้วย.

อย่างไรก็ตามหนังสือนี้ มีอาจจะบรรจุอริยวินัยที่เป็นวิถีชีวิต เป็นชีวิตจริงได้ จำเป็นต้องอาศัยการปฏิบัติอยู่ร่วมกัน อาศัยการปฏิบัติเป็นปกติของชีวิต อาศัยความเอื้ออาทร ความเมตตากรุณาของพระอุปัชฌาย์อาจารย์ รวมทั้งเพื่อนสหพรหมจารี ผู้ร่วมประพฤติปฏิบัติธรรมทั้งหลาย ได้ช่วยบอก ช่วยแนะนำ สั่งสอนสืบต่อกันมา สืบต่อกันไป หรือเรียกว่าด้วยการ พุดให้จำ - ทำให้ดู - อยู่ให้เห็น - เย็นให้สัมผัส จึงจะสำเร็จประโยชน์ มีความเจริญในธรรมอย่างแท้จริง.

ในการจัดทำหนังสือครั้งนี้ ได้จัดพิมพ์ต้นฉบับขึ้นก่อนจำนวนหนึ่ง โดยได้รับความกรุณาจากท่านพระอาจารย์ผู้ทรงธรรมทรงวินัยหลายท่าน ได้ช่วยกรุณาตรวจสอบ ความถูกต้อง และให้คำแนะนำต่าง ๆ อันมีประโยชน์หลายประการ นำมาทำการแก้ไขก่อนที่จะจัดพิมพ์ขึ้นจริง จึงขออนุญาตกล่าวนามของท่านไว้ ด้วยความขอบพระคุณและเคารพอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย คือ

๑. ท่านเจ้าคุณพระเมธีวราภรณ์ (ยุ้ย อุปสนฺโต) ป.๕. ๙ วัดเขาวัง ราชบุรี
๒. พระอาจารย์มหาคณาพิพัฒน์ ที่ป่าสโย ป.๕.๗ วัดเขาวัง ราชบุรี
๓. พระอาจารย์มหาสำเนียง ฐมฺมโร ป.๕.๗ วัดเขาวัง ราชบุรี
๔. พระอาจารย์มหาสมพงษ์ เขมวโร ป.๕.๗ วัดเขาวัง ราชบุรี
๕. พระอาจารย์มหาบุญเลิศ ฐานทินโน ป.๕.๖ วัดป่าวิสุทธินาถ นครพนม

๖. พระอาจารย์สุธรรม สุขุมโม วัดป่าหนองไผ่ เมือง สกลนคร
๗. พระอาจารย์สงบ มนสฺสนฺโต วัดสันติธรรมาราม โพนาราม ราชบุรี
๘. พระอาจารย์ศักดิ์ชัย กิตติชโย วัดธารน้ำไหล ไชยา สุราษฎร์ธานี

นอกจากนี้ยังมีผู้ร่วมดำเนินการในด้านต่าง ๆ อีกหลายท่าน เช่น พระอาจารย์มหาเสียงชาย ดิग्ขวีโร, พระวรินทร์ อุตตทนต์ ช่วยตรวจทาน, คุณชาญชัย พิณฑุเสน และคุณไกรฤกษ์ เข็มทอง ช่วยศิลป-ถ่ายภาพ, อ.วิมลศรี ยุตตะนันท์ เอื้อเพื่อรูปภาพ, คุณวีระ จำรูญจาริต, คุณศรารุณี บุญยินดี, คุณสมภพ ดวงมณี, คุณภาณุ อัจฉริยบุตร ช่วยประสานงาน, คุณไพบุลย์ แก้วเจริญ ช่วยจัดรูปเล่ม อีกหลายท่านช่วยสนับสนุนปัจจัยการจัดพิมพ์ และหลายท่านช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ ที่มีจากกล่าวนามได้หมด มีมารดาบิดาครูอุปัชฌาย์อาจารย์ และท่านที่ให้กำลังใจและ กำลังกายมีบิณฑบาต และปัจจัยสี่เป็นต้น รวมทั้งท่านผู้อ่านที่ทำให้หนังสือเล่มนี้ สำเร็จประโยชน์ จึงขอขอบพระคุณอนุโมทนา ในกุศลเจตนาของทุกท่านมา ณ โอกาสนี้. ขอให้ท่านทั้งหลายเป็นพลปัจจัย ให้ทุกท่านมีความเจริญก้าวหน้าในธรรมวินัย จนถึงที่สุดแห่งทุกข์ด้วยกันทุกท่านทุกคน.

หากมีความผิดพลาดประการใด อันเกิดจากการจัดทำหนังสือเล่มนี้ คณะผู้ร่วมจัดทำขออภัยเป็นอย่างสูง และจะได้ทำการแก้ไขในโอกาสต่อไป.

เจริญธรรม

คณะผู้ร่วมจัดทำ

วันมาฆบูชา เป็นพรรษาที่ ๒๕๔๕ หลังพระพุทธปรินิพพาน.

บทนำ

ความสำคัญในการรักษาศีลหรือปฏิบัติตามศีล แยกออกได้เป็น ๒ ด้าน คือ การฝึกหัดขัดเกลาร่างกาย (เพื่อความก้าวหน้าในคุณธรรมที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป) อย่างหนึ่ง และการคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหรือของสังคมอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในวินัยของพระสงฆ์ ท่านเน้นความสำคัญอย่างนี้ไว้หนักแน่น ความสำคัญอย่างแรกคือการฝึกหัดขัดเกลาร่างกายนั้น พอจะมองเห็นกันได้ชัด อยู่แล้ว ส่วนที่ควรยำไว้ ณ ที่นี้คือ การคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมหรือของผู้อื่น เมื่อมีพระภิกษุกระทำการไม่ดีไม่งามขึ้น สมควรจะมีบัญญัติสิกขาบท พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์ สอบสวนผู้กระทำการได้ความสมจริงแล้ว จะทรงชี้โทษของการกระทำนั้นว่า ไม่เป็นไปเพื่อปสาทะคือความเสื่อมใสแก่คนที่ยังไม่เสื่อมใส และทำให้ผู้ที่เสื่อมใสอยู่แล้วบางพวกกลายเป็นอย่างอื่นไป แล้วตรัสแสดงประโยชน์ที่มุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการบัญญัติสิกขาบท เสร็จแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้น ๆ ขึ้นไว้ ข้อความที่ว่าไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อมใสของคนที่ยังไม่เสื่อมใส เป็นต้นนั้น แสดงความคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและของผู้อื่น

ประโยชน์สุขอย่างแรกก็คือ ความดำรงอยู่ด้วยดีของชุมชนที่เรียกว่า สงฆ์หรือจะว่าของพระศาสนาก็ได้ เพราะความมั่นคงของสงฆ์และของพระศาสนาต้องอาศัยศรัทธาของประชาชน ประโยชน์สุขสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ประโยชน์สุขของประชาชนหรือชาวบ้านผู้เสื่อมใสและจะเสื่อมใสนั่นเอง เพราะปสาทะคือความเสื่อมใส ความผ่องใส หรือความโปร่งสบายของจิตใจ เป็นคุณธรรมสำคัญอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งเกื้อกูลแก่จิตใจ เป็นปัจจัยแห่งความสุข ช่วยให้เกิดสมาธิ และเอื้ออำนวยแก่การใช้ปัญญาทำให้พร้อมที่จะเข้าใจเรื่องที่พินิจพิจารณา เมื่อพระพุทธเจ้าจะทรงเทศนาอธิบายสั่งแต่ละครั้ง พระองค์ทรงค่อย ๆ สอนเตรียมพื้นจิตใจและปัญญาของผู้ฟังให้พร้อมขึ้นไปทีละขั้น ๆ จนผู้นั้นมีจิตที่คล่องสบาย นุ่มนวล ปลอดจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใสคือมีปสาทะแล้ว จึงทรงแสดงอธิบาย ๔ การที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งประพฤติดีตาม

ตั้งอยู่ในศีล จึงมิใช่เพื่อมุ่งประโยชน์ที่พึงมีมาแก้ตนจากความเลื่อมใสของ ชาวบ้าน ซึ่งจะเป็นการปฏิบัติผิดพลาดอย่างเต็มที่ แต่ต้องมุ่งเพื่อประโยชน์สุข ของสงฆ์และของชาวบ้านที่สัมพันธ์เกี่ยวข้อง สำหรับภิกษุผู้ปฏิบัติ เพื่อสงฆ์และเพื่อประชาชน ยังต้องดำเนินควบคู่ไปกับการฝึกหัดขัดเกลาตนเอง แต่สำหรับพระอริยบุคคล โดยเฉพาะพระอรหันต์ ซึ่งหมดกิจที่จะต้องฝึกตนใน ด้านศีล หรือหมดกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้ว การรักษาศีล หรือปฏิบัติตามวินัย ก็มี แต่การกระทำเพื่อประโยชน์สุขของสงฆ์และประชาชนด้านเดียว เข้ากับคติที่เป็น หลักใหญ่แห่งการดำเนินชีวิตและการบำเพ็ญกิจของพระพุทธเจ้าและพุทธสาวก ที่ว่า “**ปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของพุทธชน... เพื่อเอื้ออนุเคราะห์โลก**” และ คติแห่งการมีจิตเอื้อเอ็นดูแก่ชุมชนที่จะเกิดมาภายหลัง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงาม ของอนุชน หรืออย่างน้อยก็เพื่อเชิดชูความดีงามไว้ในโลก เป็นการ **เคารพธรรม เคารพวินัย** นั่นเอง...

ความจริงมิใช่แต่ศีลเท่านั้น แม้วัตรต่าง ๆ เช่น ธุดงค์ เป็นต้น ซึ่งมีใช้สิ่งจำเป็นแก้ตัวท่าน และมีใช้ข้อบังคับในวินัย พระอรหันต์บางท่านก็ ปฏิบัติโดยสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทิวัจฉธรรมสุขวิหารส่วนตน และหวังจะอนุเคราะห์ ชนรุ่นหลังให้ได้มีแบบอย่างที่ดีงาม...

การประพฤติในเรื่อง ศีล วัตร ข้อปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีการ แบบแผน ระบบ ระเบียบต่าง ๆ ที่ผิดพลาดก็คือ การถือโดยงมงาย สักว่าทำตาม ๆ กันมา อย่างไม่เข้าใจความมุ่งหมาย ไม่เห็นเหตุผล จนหลงไปว่าจะถึงความบริสุทธิ์ จะบรรลุจุดมุ่งหมาย สูดท้ายเพียงด้วยศีลวัตร ด้วยระบบระเบียบพิธีเหล่านี้ เป็นเหตุให้ศีลวัตร ระบบระเบียบพิธีการเหล่านั้น ขยายรูปแปลกประหลาดพิสดารเตลิดออกไปเป็นข้อปฏิบัตินอกแนวทางของพระพุทธศาสนา หรือรักษาศีลบำเพ็ญ ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ โดยมีตัณหาทิฏฐิแอบแฝง อยากรได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข สวรรค์ เป็นผลตอบแทน มุ่งหวังจะได้เป็นอย่างนั้น อย่างนี้ จนบดบังความมุ่งหมายที่แท้จริง และปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงจุดหมาย ของการปฏิบัติธรรม หรือรักษาศีลบำเพ็ญวัตร ทำตามระเบียบแบบแผนพิธี

อย่างอัสติบรูซ คือเกิดความมัวเมาลุ่มหลงตนเอง ยกเอาคุณความดี
เหล่านี้ขึ้นมาเป็นข้อเปรียบเทียบ เพื่อยกตนข่มผู้อื่น (เช่นเป็นพหูสูต
เป็นวินัยธร เป็นธรรมกถึก ถืออยู่ป่า ถือผ้าบังสุกุล ถือรุกขมูล ถือฉันมือเดียว
หรือได้ฌานสมาบัติเป็นต้นแล้วภูมิใจตน คิดดูถูกผู้อื่นว่าไม่ได้เป็นอย่างนั้น
ทำหน้าเป็นอัสติบรูซ ..ม.อ. ๑๔/๑๘๔-๑๙๐/๑๓๗-๑๔๐. มีศีลสัมปทาแล้วดีใจ
ภูมิใจยกตนข่มผู้อื่น ชื่อว่าเป็นผู้ประมาท ม.ม.๑๒/๓๔๘/๓๖๕)*

ผู้รักษาศีลประพฤติดตามวินัย ควรเข้าใจ วัตถุประสงค์คือ
ประโยชน์ที่มุ่งหมายของวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงแถลงก่อนบัญญัติ
สิกขาบทแต่ละข้อ (วินย.๑/๒๐/๓๗) ซึ่งมีอยู่ ๑๐ ประการคือ

๑. เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อการปราบคนหน้าด่านไม่รู้จักอาย
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมี
ในปัจจุบัน
๖. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมี
ในภายหลัง
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความดำรงมั่นแห่งศีลธรรม
๑๐. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สันติสนุหวินัยให้
หนักแน่น...

สาระสำคัญ ที่เป็นแกนกลางแห่งเจตนารมณ์ทางสังคมของศีล
โดยเฉพาะศีลที่เป็นระดับวินัย ก็คือ ความเคารพในสงฆ์ การถือสงฆ์และ
กิจของสงฆ์เป็นใหญ่ การถือความเจริญมั่นคงของสงฆ์หรือประโยชน์สุขของ
ส่วนรวมเป็นสำคัญ และการมีความรับผิดชอบอย่างสูงต่อสงฆ์และประโยชน์สุข

* การอ้างที่มาในเล่มนี้ใช้ระบบ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ไตร.๑๒/๓๔๘/๓๖๕ = พระไตรปิฎก เล่ม ๑๒ ข้อ ๓๔๘ หน้า ๓๖๕

ของสงฆ์ เจตนารมณ์นี้ พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติ นำเป็นแบบอย่างไว้แล้ว

ความเคารพสงฆ์ มีความหมายเนื่องอยู่ด้วยกันกับความเคารพในธรรม และความเคารพในวินัย หรือความเคารพธรรมวินัย เพราะการรับผิดชอบต่อ สงฆ์และปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแห่งสงฆ์ ก็คือการปฏิบัติที่ชอบด้วยธรรม และเป็นไปตามวินัย

การมีความรับผิดชอบต่อสงฆ์และประโยชน์สุขของสงฆ์ มีความหมาย เนื่องอยู่ด้วยกันกับการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของพหูชน เพราะสงฆ์หมายถึง ส่วนรวมและสงฆ์ได้มีขึ้นก็เพื่อประโยชน์สุขของพหูชน พระพุทธเจ้าทรงเป็น ผู้นำในการปฏิบัติเช่นนี้ ดังพุทธพจน์ว่า

“ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ทรงธรรม เป็น ธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะเคารพ หอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นตราชู เป็นธรรมาธิปไตย จัดการรักษาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม แก่ภิกษุ...ภิกษุณี...อุบาสก...อุบาสิกาทั้งหลาย โดยหยั่งว่า กายกรรม...วจีกรรม...มโนกรรม...อาชีวะ... ความหิคม... อย่างที่ควรเสพ อย่างที่ไม่ควรเสพ” (อัง.ปัญญาสก.๒๒/๑๓๓/๑๖๘)

“เราสักการะ เคารพ อาศัยธรรมที่เราได้ตรัสรู้เห็นเองเป็นอยู่ และเมื่อใดสงฆ์ประกอบด้วยความเติบโตใหญ่ เมื่อนั้นเราย่อมมีความเคารพ แม้มโนสงฆ์” (อัง.จตุกก.๒๑/๒๑/๒๗)

ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีภิกษุจำนวนมากขึ้น เจริญด้วยความรู้ประสบการณ์ คณะสงฆ์แพร่หลายขยายกว้างขวางออกไป พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงบัญญัติ สังฆกรรมประเภทต่าง ๆ ขึ้น และทรงมอบอำนาจให้ที่ประชุมสงฆ์เป็นใหญ่ ในสังฆกรรมเหล่านั้น เริ่มแต่ทรงหยุดเลิกให้อุปสมบทโดยพระองค์เอง และโดยพระสาวกรายบุคคล เปลี่ยนเป็นการให้อุปสมบทโดยสงฆ์ เป็นต้น...

และเมื่อจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ก็ได้ตรัสว่า “ดูก่อนอานนท์ ธรรมวินัยที่เราได้แสดงแล้วบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย นั่นคือศาสนา ของพวกเธอ เมื่อเราล่วงลับไป” (ที.ม. ๑/๑๔๑/๑๗๘)

ภายหลังพุทธปรินิพพานแล้ว คราวหนึ่ง วัสสการพราหมณ์ได้ถาม พระอานนท์ว่า

“ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ มีภิกษุสักรูปหนึ่งใหม่ ที่ท่านพระโคตมะได้ทรงแต่งตั้งไว้ว่า : เมื่อเราล่วงลับไป ภิกษุนี้จักเป็นที่พึ่งที่พำนักของเธอทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้ที่พวกท่านคอยแล่นเข้าหาอยู่ในบัดนี้?”

พระอานนท์ตอบว่า ไม่มี และแม้แต่ภิกษุที่สงฆ์เลือกตั้ง ที่ภิกษุเถระจำนวนมากแต่งตั้งเตรียมไว้ล่วงหน้าก่อนพุทธปรินิพพาน ก็ไม่มี แต่กระนั้น “ดูก่อนพราหมณ์ พวกเรามีอะไรที่พึ่งพำนัก พวกเรามีที่พึ่งพำนัก คือ มีธรรมเป็นที่พึ่งพำนัก”

ท่านอธิบายการมีธรรมเป็นที่พึ่งพำนักว่า “ดูก่อนพราหมณ์ สิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงรู้ ผู้ทรงเห็น พระองค์นั้น ทรงบัญญัติไว้ ปาติโมกข์ที่ทรงแสดงไว้ มีอยู่ ซึ่งเมื่อถึงวันอุโบสถ พวกข้าพเจ้ามีจำนวนเท่าใดอาศัยเขตคามหนึ่งอยู่ ทั้งหมดทุกรูปนั้นก็จะมาประชุม ณ ที่เดียวกัน ครั้นแล้วจะเจริญภิกษุรูปที่ทรงจำปาติโมกข์ได้คล่องให้สวดแสดง ถ้าขณะเมื่อสวดแสดงอยู่ ปรากฏภิกษุมีอาบัติคือมีโทษที่ล่วงละเมิด อาตมภาพทั้งหลายจะปรับโทษให้เธอปฏิบัติตามธรรมตามคำอนุศาสน์ การที่เป็นดังนี้จะชื่อว่าพวกภิกษุผู้เจริญทั้งหลาย ทำการปรับโทษ ก็หามิได้ ธรรม (ต่างหาก) ปรับโทษ”

และภิกษุที่เป็นหลัก ก็มีอยู่ตามคำอธิบายของท่านว่า

“ดูก่อนพราหมณ์ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑๐ ประการ* ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงรู้ ผู้ทรงเห็น พระองค์นั้น ได้ตรัสไว้มีอยู่ ซึ่งในบรรดาอาตมภาพทั้งหลาย หากผู้ใดมีธรรมเหล่านี้ พวกอาตมภาพก็จะสักการะ เคารพ นับถือ บูชา อิงอาศัยท่านผู้นั้นเป็นอยู่”

ภิกษุผู้ได้รับมอบหมายให้วินิจฉัยอธิกรณ์ (ตัดสินคดี) ต้องถือหลักปฏิบัติว่า พึงเป็นผู้เคารพสงฆ์มิใช่เคารพบุคคล พึงเคารพสัทธรรม (ความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรม) มิใช่เคารพอำมาตย์ (วินัย.๘ / ๑๐๘๓ / ๔๐๔)

* ม.อ. ๑๔/๑๐๘ / ๘๑ ปสาทนียธรรม ๑๐ นั่นคือ ๑.มีศีล, ๒.เป็นพหูสูต, ๓.สันโดษ, ๔.ได้ฌาน๔, ๕.๕-๑๐.เมื่อภิกษุญา๖

พระอรหันตสาวกผู้ใหญ่ก็ต้องประพัตินำเป็นตัวอย่างในการเอาใจใส่กิจของสงฆ์ เช่นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงเตือนให้พระมหากัปปิณะไปร่วมประชุมอุโบสถสังฆกรรม ตรวจสอบทบทวนการประพัตินปฏิบัติตามพระวินัย แม้ว่าท่านเป็นพระอรหันต์ผู้บริสุทธิ์อยู่แล้ว (วินย.๔/๑๕๓/๒๐๘) และพระมหากัสสปอยู่ห่างที่ประชุมสงฆ์ทำอุโบสถประมาณ ๔ กิโลเมตร เมื่อถึงวันอุโบสถ แม้จะเดินทางลำบากต้องลุยข้ามแม่น้ำสายหนึ่งระหว่างทาง ท่านก็เดินเท้าไปเข้าร่วมประชุม (วินย.๔/๑๖๒/๒๑๔)...

ศีลระดับวินัยที่ได้บัญญัติวางไว้แล้วอย่างครบถ้วนสำหรับเป็นแบบแผนแห่งความเป็นอยู่ หรือเป็นระบบชีวิตด้านนอกทั้งหมดของชุมชนหมู่หนึ่งๆ ในทางพระพุทธศาสนา มีแบบอย่างที่เด่นชัดคือ วินัยของสงฆ์ ผู้ที่ได้ศึกษาและสังเกตจะเห็นว่า วินัยบัญญัติของสงฆ์มิใช่ศีลในความหมายแคบๆ อย่างที่มักเข้าใจกันง่าย ๆ แต่ครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั่วไปที่เรียกว่าชีวิตด้านนอกของภิกษุสงฆ์ทุกแ่งเริ่มตั้งแต่กำหนดคุณสมบัติ สิทธิหน้าที่ และวิธีการรับสมาชิกใหม่เข้าสู่ชุมชนคือสงฆ์ การดูแลฝึกอบรมสมาชิกใหม่ การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทำกิจการของสงฆ์ พร้อมด้วยคุณสมบัติและหน้าที่ที่กำหนดให้ ระเบียบเกี่ยวกับการแสวงหา จัดทำ เก็บรักษา แบ่งสรรปัจจัย ๔ เช่น ประเภทต่าง ๆ ของอาหาร ระเบียบการรับและจัดแบ่งส่วนอาหาร การทำจีวรและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับจีวร ประเภทของยา การปฏิบัติต่อภิกษุอาพาธ ข้อปฏิบัติของคนไข้และผู้รักษาพยาบาลไข้ การจัดสรรที่อยู่อาศัย ข้อปฏิบัติของผู้อาศัย ระเบียบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การดำเนินงานและรับผิดชอบในการก่อสร้าง การจัดฝังที่อยู่อาศัยของชุมชนสงฆ์คือวัด ว่าพึงมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างอย่างใด ๆ บ้าง ระเบียบวิธีดำเนินการประชุม การโจทหรือฟ้องคดี ข้อปฏิบัติของโจทก์ จำเลยและผู้วินิจฉัยคดี วิธีดำเนินคดีและตัดสินคดี การลงโทษแบบต่าง ๆ ฯลฯ...

ด้วยเหตุนี้ ในทางพระพุทธศาสนา วินัยจึงเป็นพื้นฐานที่รองรับไว้ซึ่งระบบชีวิตทั้งหมดที่เป็นแบบของพระพุทธศาสนา และเป็นที่ย่ออำนาจโอกาสให้การปฏิบัติตามหลักการของพระพุทธศาสนาดำเนินไปได้ด้วยดี วินัย

ของภิกษุสงฆ์ก็เป็นเครื่องช่วยให้สงฆ์ เป็นแหล่งที่บุคคลผู้เป็นสมาชิกคือ ภิกษุสามารถเจริญอกงาม ได้รับประโยชน์ที่พึงได้จากพระพุทธศาสนา เมื่อวินัยยังคงอยู่ สงฆ์ก็ยังคงอยู่ เมื่อสงฆ์ยังอยู่ ประโยชน์ที่บุคคลพึงได้จาก ระบบชีวิตแบบพุทธก็จะยังคงอยู่...

ความหมายของวินัยจะขัดแย้งสมบูรณ์ ต่อเมื่อสัมพันธ์เชื่อมต่อกับความหมายของธรรม ธรรมเป็นส่วนเนื้อหาและหลักการของความประพฤติและความเป็นอยู่แบบพุทธ วินัยเป็นภาคปฏิบัติที่นำเอาเนื้อหาและหลักการนั้นไปจัดสรรให้ความประพฤติและความเป็นอยู่แบบพุทธนั้น เกิดมีเป็นรูปร่างจริงจังขึ้น และสามารถแผ่ขยายกว้างขวางออกไปในสังคมมนุษย์ พูดอีกอย่างหนึ่งว่า วินัยคือเครื่องมือของธรรมสำหรับจัดสรรสังคมหรือชุมชนให้เป็นไปตามหลักการและความมุ่งหมายของธรรม หรือเป็นเครื่องมือสำหรับจัดระบบชีวิตแบบพุทธให้เกิดมีเป็นจริงจังขึ้น ธรรมมุ่งเนื้อหาเน้นที่บุคคล วินัยมุ่งเน้นที่ระบบ...

ด้วยเหตุนี้ หากจะฟื้นฟูการปฏิบัติวินัย การเน้นแต่เพียงความเคร่งครัดด้านรูปแบบอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ ภารกิจสำคัญที่ยังไม่ได้ทำสืบต่อจากเดิม หรือได้หดหายไปแล้วยิ่งกว่าเดิม ซึ่งควรฟื้นฟูก็คือ การรักษาเจตนารมณ์ทางสังคมของศีลในวินัยสงฆ์ให้คงอยู่ ไม่เลือนลางหดหายไป เหลืออยู่แต่ในรูปของพิธีกรรมแห่ง ๆ และอีกอย่างหนึ่ง การขยายเจตนารมณ์ทางสังคมของศีลนั้นให้กว้างออกไปสู่การปฏิบัติในสังคมคฤหัสถ์รอบนอกด้วย โดยจัดสรรวินัยที่เป็นระบบชีวิตและระเบียบสังคมแบบพุทธของชาวบ้าน ให้เกิดมีขึ้นอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของกาลสมัย.

คัดมาจากหนังสือ.. “พุทธธรรม” หน้า ๔๓๔ - ๔๕๑
ที่เขียนโดย พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต)

เนื้อแท้อันตราย

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว : กลองศึกของกษัตริย์พวกทศารหะ เรียกว่า อานกะ มีอยู่. เมื่อกลองศึกนี้มีแผลแตก หรือลิ, พวกกษัตริย์ทศารหะได้หาเนื้อไม้ อื่นมาทำเป็นลิ้ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้ของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น;

ภิกษุทั้งหลาย ฉันทใดกัณนั้น : ในกาลที่ยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย, สุตตันตะ (คำสอนส่วนที่ลึกซึ้ง) เหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำ สุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่; เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งใจ เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน. ส่วน สุตตันตะเหล่าใด ที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสูตรที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เหล่านั้น มากล่าวอยู่ ; เธอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งใจเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญไปว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย ความอันตรายของสุตตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้แล.

คำชี้แจงก่อนอ่าน

ประมวลพุทธบัญญัติหรือวินัยจากพระไตรปิฎกนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ ที่เรียกว่า **พระวินัย** ซึ่งเป็นพุทธบัญญัติแบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ

อาทิพรหมจรรย์การศึกษา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบวชบัญญัติ หรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณา เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง พระสงฆ์สวดทุกกึ่งเดือน เรียกว่า **พระปาติโมกข์**

และส่วน **อภิสมจาโรการศึกษา** หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายฆราวาสเกี่ยวกับมรรยาท และความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชักนำความประพฤติ ความเป็นอยู่ของสงฆ์ให้ดีงาม มีคุณค่า น่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป พระวินัยนั้น พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงบัญญัติล่วงหน้า ต่อเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามประพฤติเช่นนั้นอีก ดังจะเห็นได้ว่าในตอนต้นพุทธกาล คือตั้งแต่พรรษาที่ ๑ ถึงพรรษาที่ ๑๑ พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แน่นอน เพราะภิกษุสงฆ์ล้วนมีวัตรปฏิบัติดีงามตามแบบอย่าง ที่พระพุทธเจ้าทรงประพฤติปฏิบัติมา

ต่อมา หลังจากออกพรรษาที่ ๑๒ นี้แล้วพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ห้ามภิกษุเสพเมถุน โดยปรารถนาเหตุการณ์มัวหมองในคณะสงฆ์ อันเนื่องมาจากการที่พระสุทินเสพเมถุนกับอดีตภรรยาที่ป่ามหาวันกรุงเวสาลี การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติครั้งนี้นับเป็นครั้งแรก และทรงบัญญัติเรื่อยมาทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์ไม่ดีงามขึ้นในคณะสงฆ์

ในการบัญญัติสิกขาบทแต่ละครั้งมีขั้นตอน ดังนี้คือ เมื่อเกิดเรื่องมัวหมองขึ้นภายในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้ประชุมสงฆ์ ตรัสถามภิกษุผู้ก่อเหตุให้ทุลรับแล้ว ทรงชี้โทษแห่งการประพฤติเช่นนั้น และตรัสอานิสงส์แห่งความ

สำรวมระวัง แล้วจึงทรงตั้งพระบัญญัติห้ามมิให้ภิกษุทำอย่างนั้นอีกต่อไป ทรงกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนหรือล่วงละเมิด เรียกว่า **ปรับอาบัติ**

คำว่า **อาบัติ** แปลว่า **การต้อง** (ความผิด) **การล่วงละเมิด** คำนี้เป็นชื่อเรียกภิกษุที่ล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น ๆ และเป็นชื่อเรียกโทษหรือความผิดที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบท เช่น ภิกษุก่ล่วงละเมิดอุตตรินุสธรรมที่ไม่มีในตน ต้องอาบัติปาราชิก เป็นต้น

อาบัตินี้มี ๗ กองคือ

๑. **ปาราชิก** (แปลว่า ผู้พ่ายแพ้)
๒. **สังฆาทิเสส** (แปลว่า อาบัตินั้นจำปรารถนาสงฆ์ ในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือ)
๓. **กุลลัจฉัย** (แปลว่า ความล่วงละเมิดที่หยาบ)
๔. **ปาจิตติย** (แปลว่า การละเมิดที่ยังกุศลให้ตก)
๕. **ปาฏิเทสนียะ** (แปลว่า จะพึงแสดงคืน)
๖. **ทุกกฏ** (แปลว่า ทำไม่ดี)
๗. **ทพภาสิต** (แปลว่า พุดไม่ดี)

อาบัติปาราชิกมีโทษหนัก ทำให้ผู้ล่วงละเมิดขาดจากความเป็นภิกษุ อาบัติสังฆาทิเสสมิโทษหนักน้อยลงมา ผู้ล่วงละเมิดต้องอยู่กรรมคือ ประพฤติวัตรตามที่ทรงบัญญัติ จึงจะพ้นจากอาบัตินี้

ส่วนอาบัติ ๕ กองที่เหลือมีโทษเบา ผู้ล่วงละเมิดต้องประกาศสารภาพผิดต่อหน้าภิกษุด้วยกัน ดังที่เรียกว่า **ปลงอาบัติ** (มีรายละเอียดวิธีในภาคผนวก หน้า ๔๑๘ - ๔๑๙) จึงจะพ้นอาบัติเหล่านี้

บทบัญญัติในพระวินัยแต่ละข้อหรือมาตรา เรียกว่า **สิกขาบท** แปลว่า **ข้อที่ต้องศึกษา...**

พระวินัยปิฎก ในพระไตรปิฎกมีการแบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ ๘ เล่มดังนี้

๑. คัมภีร์ภิกขุวิภังค์ หรือ **มหาวิภังค์** ว่าด้วยบทบัญญัติสำหรับภิกษุ ๒๒๗ สิกขาบทที่มาจากพระปาติโมกข์ เป็นประธานแม่บท สงฆ์ยกขึ้นทบทวน ทุกกึ่งเดือนแบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ว่าด้วยปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนิยต ๒

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เล่ม ๒ ว่าด้วยนิสสัคคียปาจิตตีย์ (ปาจิตตีย์ที่ต้องสละของก่อนจึงปลงอาบัติได้) ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ เสขียะ ๗๕ อธิกรณสมณะ (วิธีระงับเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์ต้องจัดต้องทำ) ๗

๒. คัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ **พระวินัยปิฎก เล่ม ๓** ว่าด้วยบทบัญญัติสำหรับภิกษุณี ๓๑๑ สิกขาบท ที่มาจากภิกษุณีปาติโมกข์ส่วนที่ไม่ซ้ำกับของภิกษุ (มีได้นำมาประมวลไว้ในหนังสือนี้)

สิกขาบทที่มาจากพระปาติโมกข์นั้นปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดไว้ครบทุกอาบัติ คือระบุนาอาบัติโดยตรง ๔ กอง ได้แก่อาบัติ ปาราชิก, สังฆาทิเสส, ปาจิตตีย์ (ทั้งนิสสัคคียปาจิตตีย์ ที่ต้องสละของเสียก่อนจึงปลงอาบัติ และ สุธริกปาจิตตีย์) และปาฏิเทสนียะ มีอาบัติที่ไม่ได้ระบุนไว้โดยตรงอีก ๓ กอง ซึ่งเป็นความผิดของสิกขาบทในพระปาติโมกข์บางข้อ ที่ทรงปรับโทษแบบลดระดับในกรณีที่มีการกระทำผิด ในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากสิกขาบทที่บัญญัติไว้เพียงเล็กน้อย ได้แก่ อาบัติตุลลัจจัย, อาบัติทุกกฏ, อาบัติทุพภาษิต

สิกขาบทที่มาจากพระปาติโมกข์เหล่านี้ ยกเว้นอนิยตและเสขียะ จัดเป็นอาทิพรหมจริยกาสิกขา ส่วนอนิยต เสขียะ และสิกขาบทจำนวนมากที่มานอกพระปาติโมกข์ล้วนเป็น อภิสมาจาริกาสิกขา มีทั้งที่ทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามและขออนุญาต ในกรณีที่เป็นข้อห้าม ถ้าภิกษุล่วงละเมิดไม่ปฏิบัติตามทรงปรับอาบัติทุกกฏ ปรับตามควร เช่น ปาจิตตีย์ หรือปรับสูงขึ้นไปถึงตุลลัจจัย

๓. คัมภีร์มหาวรรค แปลว่า **วรรคใหญ่** คือว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับสงฆ์ที่เป็นเรื่องสำคัญ ๆ และต้องทำเสมอ แบ่งเป็น ๒ ภาค รวม ๑๐ วัชร์

มหาวรรค ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เล่ม ๔ มี ๔ ชั้น คือ มหาชั้น
: หมวตว่าด้วยเรื่องสำคัญ เหตุการณ์ตั้งแต่ตรัสรู้, อุโบสถชั้น : หมวตว่าด้วย
อุโบสถ, วัสสูปนายิกาชั้น : ว่าด้วยการเข้าพรรษา, ปวารณาชั้น : ว่าด้วยการ
ให้ภิกษุอื่นตักเตือนได้.

มหาวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เล่ม ๕ มี ๖ ชั้น คือ จัมมชั้น
: ว่าด้วยหนังสือ ร่องเท้า ยานพาหนะ, เกสัชชชั้น : ว่าด้วยเรื่องเกสัช ปานะ
การเก็บอาหาร, กฐินชั้น : ว่าด้วยเรื่องกฐิน, จีวรชั้น : ว่าด้วยเรื่องจีวรการใช้ผ้า,
จัมเปยชั้น : ว่าด้วยเหตุการณ์ในกรุงจัมปา ว่าด้วยการลงโทษของสงฆ์ต่าง ๆ,
โกสัมพินชั้น : ว่าด้วยเรื่องเหตุการณ์ในกรุงโกสัมพี ส่วนใหญ่กล่าวถึงเรื่องสงฆ์
แตกสามัคคีกัน แล้วทรงแสดงวิธีปรองดองของสงฆ์ในทางวินัย

๔. คัมภีร์จุลวรรค แปลว่า วรรคเล็ก หมายถึงวรรคที่ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด
นอกจากบทบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์ แบ่งเป็น ๒ ภาค รวม ๑๒ ชั้น

จุลวรรค ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เล่ม ๖ เนื้อหาเกือบทั้งหมด
ไม่ได้ว่าด้วยบทบัญญัติที่เป็นข้อห้าม แต่ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ทาง
กระบวนการสงฆ์ ที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสงฆ์ มี ๔ ชั้น คือ กัมมชั้น
: ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการลงโทษ เพื่อแก้ไขที่ปฏิรูปพฤติกรรมของภิกษุ
อันเกิดในสงฆ์ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิปทา, ปาวิวาสกชั้น : ว่าด้วย
ระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับปวิวาสกรรม, สมุจจยชั้น : ประมวลวิธีเพื่อออกจาก
อาบัติสังฆาทิเสส, สมถชั้น : ขยายความวิธีระงับอิทธิกรณ

เรื่องไม่ตั้งงามซึ่งเกิดขึ้นในสงฆ์ ถ้าเป็นการละเมิดบทบัญญัติ ภิกษุ
ผู้ละเมิดย่อมต้องอาบัติตามสมควรแก่กรณีแน่นอน โดยไม่ต้องมีใครกล่าวโทษ
แต่ในบางกรณีหลังจากที่ปรับโทษแล้ว ยังต้องมีกระบวนการที่คณะสงฆ์เข้ามา
เกี่ยวข้อง เช่น การอยู่ปวิวาสกรรม - การประพฤตินานต์ เพื่อออกจากอาบัติ
สังฆาทิเสส (ดูแผนผังที่ ๒ หน้า ๔๘๑), หรือกรณีที่อาจจะเกิดเหตุก่อผลกระทบต่อ
มหาชนเป็นอันมาก จึงต้องมีวิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขที่ปฏิรูปพฤติกรรมของภิกษุ
ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิปทา (ดูแผนผังที่ ๓ หน้า ๔๘๓), หรือกรณีที่มีอิทธิกรณ
เกิดขึ้น จึงมีวิธีระงับอิทธิกรณ (อิทธิกรณสมถะ, ดูตารางหน้า ๔๗๙) เหล่านี้ล้วนเป็น

มาตรการที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสงฆ์ ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาของสงฆ์อย่างเด็ดขาด และเพื่อประดับประดาศรัทธาของชาวบ้านผู้ถวายความอุปถัมภ์

จุลวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เล่ม ๗ นี้ เป็นเรื่องข้อห้าม และข้อนุญาตเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อร่างกายและอื่น ๆ แบ่งเป็น ๘ ชั้น คือ ขุททกวัตตุขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด เช่น ข้อปฏิบัติในการอาบน้ำ การดมหรือสพบาตร เครื่องใช้โลหะ, เสนาสนขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องที่อยู่ เครื่องใช้ ตลอดจนการก่อสร้าง, สังฆเภทขันธ์ : ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน, วัตตขันธ์ : ว่าด้วยวัตรข้อปฏิบัติ ๑๔ เรื่อง เช่นการปฏิบัติต่ออาคันตุกะ อุปัชฌาย์ ศิษย์ เป็นต้น, ปาฏิโมกข์กฎุปนขันธ์ : การงดสวดปาติโมกข์ พร้อมเงื่อนไข, ภิกขุณีขันธ์ : กล่าวถึงความเป็นมา ข้อปฏิบัติ ข้อห้าม ข้อนุญาตต่าง ๆ เกี่ยวกับนางภิกษุณี, ปัญจสตติขันธ์ : ว่าด้วยเหตุการณ์หลังพุทธปรินิพพานถึงทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ของพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป, สัตตสตติขันธ์ : ว่าด้วยมูลเหตุ และการดำเนินการในการทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ของพระอรหันต์ ๗๐๐ รูป.

๕. คัมภีร์ปริวาร พระวินัยปิฎก เล่ม ๘ นี้เป็นคัมภีร์ประกอบหรือคู่มือ บรรจุกำถามตอบสำหรับข้อมความรู้พระวินัยตั้งแต่ เล่ม ๑ - ๗ เป็นการประมวลเนื้อหาที่สำคัญต่าง ๆ มากล่าวไว้ มาจัดเป็นหัวข้อ

อนึ่ง การรวบรวมประมวลพระพุทธรบัญญัติอริวินัย จากพระไตรปิฎกเล่มนี้ เป็นการสรุปย่อรวบรวมให้กระชับรัดเข้าใจง่าย รักษาใจความหรือยกพุทธพจน์โดยตรงในบางตอน เพื่อให้เหมาะสมกับผู้สนใจใคร่ศึกษาสามารถศึกษานำไปปฏิบัติฝึกหัดขัดเกลาตนเอง และเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นกระทั้งสังคมดังกล่าวไว้แล้ว โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสนใจ ที่จะศึกษาจากพระพุทธรบพจน์ในพระไตรปิฎกโดยตรง นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดในการจัดทำหลายประการ เช่น พยายามจะให้มีขนาดของหนังสือไม่หนาจนเกินไป เป็นต้น

จึงได้จัดทำหมวดหมู่ โดยอ้างอิงการจัดหมวดหมู่ตามพระไตรปิฎก ดังแสดงในแผนผังสารบัญญ และมีรายละเอียดการจัดรวบรวมพิเศษอื่น ๆ ที่ควรทราบดังนี้ :-

รายละเอียดการจัดเรียงพิเศษอื่นๆ ที่ควรทราบของหนังสือเล่มนี้

๑. รวบรวมอริยวินัยเฉพาะส่วนภิกษุสงฆ์ทั้งหมด แต่มิได้เรียบเรียงในส่วนสิกขาบทภิกษุณีสงฆ์ ที่มาในพระวินัยปิฎก เล่ม ๓ (เพื่อให้มีขนาดไม่หนาจนเกินไป)

๒. ในส่วนวินัยที่มาจากพระปาติโมกข์ ในทุกสิกขาบท พระไตรปิฎกจะลำดับเนื้อหาของแต่ละสิกขาบทในลักษณะเดียวกันคือ

๑. **ต้นบัญญัติ** เล่าเรื่องต้นเหตุ ที่ทำให้ทรงบัญญัติสิกขาบท

๒. **พระบัญญัติ** คือสิกขาบทที่ทรงบัญญัติ และอนุบัญญัติ คือการบัญญัติเพิ่มเติมข้อความให้กับสิกขาบทนั้น เพื่อความรอบคอบรัดกุม

๓. **สิกขาบทวิภังค์และบทภาชนีย์** คำว่าสิกขาบทวิภังค์ หมายถึงการจำแนกความสิกขาบท คำว่า บทภาชนีย์ แปลว่าการจำแนกแยกแยะความหมายของบท เป็นการนำเอาคำในสิกขาบทวิภังค์มาขยายความเพิ่มเติมอีก

๔. **อนาบัติ** ว่าด้วยข้อยกเว้นสำหรับผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทโดยไม่ต้องอาบัติ

๕. **วินิตวัตถุ** ว่าด้วยเรื่องต่างๆ ของภิกษุผู้กระทำการบางอย่างอันอยู่ในขอบข่ายของสิกขาบทนั้นๆ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงได้ส่วนเอง แล้วทรงวินิจฉัยชี้ขาดไว้

ส่วนในหนังสือนี้จะจัดเรียงโดย

๑. นำพระบัญญัติที่รวมอนุบัญญัติแล้วไว้เป็นอันดับแรก เพื่อสะดวกแก่ผู้ศึกษาที่จะนำไปปฏิบัติ จะได้ทราบโดยทันทีว่าสิกขาบทนั้น ๆ ทรงบัญญัติไว้อย่างไร โดยยกพระพุทธพจน์โดยตรงมาเน้นข้อความในเครื่องหมายคำพูดไว้

๒. นำวิภังค์หรือบทภาชนีย์ เฉพาะในบางส่วนที่เห็นว่าคำนั้นผู้ศึกษาอาจจะเข้าใจได้ไม่ชัดเจน เพื่อให้ทราบถึงคำอธิบายที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกโดยตรง (ในส่วนนี้สันนิษฐานว่ามีทั้งที่เป็นพระพุทธานุญาตโดยตรง และบางส่วนเป็นการอธิบายที่อยู่ในชั้นพระสังคหาคาจารย์ผู้รวบรวมพระไตรปิฎก)

๓.ตามด้วยอาบัติ ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ เพื่อให้ผู้ศึกษาทราบลักษณะยกเว้นไม่ต้องอาบัตินั้นๆ(สันนิษฐานว่ารวบรวมไว้ในชั้นพระสังคหาคารย) ที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกโดยตรงในทุกสิกขาบท ยกเว้นเสขิยะ

๔.ต่อด้วยย่อความเล่าเรื่องต้นบัญญัติ ที่มีมาในพระไตรปิฎก เพื่อให้หนังสือไม่หนาเกินไป แต่ยังคงใจความไว้เพื่อให้ทราบที่มา อันจะทำให้ทราบเหตุผล เจตนารมณ์พระพุทธประสงค์ในการบัญญัติสิกขาบทนั้น ๆ (วินิตวัตถุ และโทษที่ปรับอาบัติลดระดับ มิได้ย่อไว้ ฟังศึกษาจากพระไตรปิฎก)

๓.ในส่วนสิกขาบทนอกพระปาติโมกข์ หรืออภิสมัจจาริกสิกขา ในคัมภีร์มหาวรรค และจุลวรรค (พระวินัยปิฎกเล่ม ๔, ๕, ๖, ๗) นั้น คงเป็นการย่อใจความเรียงตามการจัดในพระไตรปิฎก แต่จะเน้นข้อความหรือยกพระพุทธพจน์ไว้ในส่วนที่น่าสนใจเป็นพิเศษ

(หมายเหตุ ในพระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ อ. ดิก. ๒๐ / ๒๙๗ / ๕๒๔ มีพระพุทธดำรัสตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิกขาบทร้อยห้าสิบสิกขาบทนี้ ย่อมมาสู่อุทส (การยกขึ้นแสดงในท่ามกลางสงฆ์) ทุกกึ่งเดือนตามลำดับ อังกุลบุตร ผู้ปรารถนาประโยชน์พากันศึกษาอยู่ในสิกขาบทเหล่านั้นๆ” จากพระสูตรนี้แสดงให้ทราบว่า ในครั้งพุทธกาลสิกขาบท ที่มาในพระปาติโมกข์ หรือที่เรียกว่าอาทิพรหมจริยกาสิกขาบท มี ๑๕๐ ข้อ คือไม่รวมอนิยต ๒ และเสขิยวัตร ๗๕ มิใช่มี ๒๒๗ ตามที่เข้าใจกันในอดีตนี้ ดังนั้น อนิยต และเสขิยวัตร ควรจะจัดอยู่ในภาคอภิสมัจจาริกสิกขาบท แต่เนื่องจากพระไตรปิฎกปัจจุบันได้จัดอนิยตและเสขิยวัตรไว้ในคัมภีร์ ภิกขุวิภังค์ภาค ๑ และภาค ๒ ตามลำดับ การจัดของหนังสือเล่มนี้อนุวัตตามพระไตรปิฎก จึงได้จัดไว้ตามนั้น).

๔.ได้รวบรวมพระวินัยที่มาในพระไตรปิฎกเล่มอื่น และบางส่วนในคัมภีร์ปริวาร (พระวินัยปิฎก เล่ม ๘) ที่น่าสนใจมารวมไว้เป็นหมวดหนึ่ง โดยระบุที่มาจากพระไตรปิฎกไว้แล้ว ส่วนตอนอื่นๆข้างต้นนั้น เนื่องจากมีการจัดเรียงตามพระไตรปิฎก เพื่อสะดวกในการค้นหาอยู่แล้วจึงมิได้ระบุที่มาไว้.

๕.ได้รวบรวมคำบาลีที่ใช้บ่อย เช่น คำพินทุทธิฐาน คำเสียสละ ปลงอาบัติ มอบฉันทะ อุโบสถ กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ และกรรมวาจาสังฆกรรมต่าง ๆ ที่ใช้บ่อย ไว้ในภาคผนวกเพื่อสะดวกในการใช้ด้วย.

แผนผังการจัดสรรบำญ โดยอ้างอิงตามการจัด

พระพุทธรูป
คำสั่งสอนของ
ปาพจน์

พระธรรม

ขอแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติ
ที่ทรงบัญญัติไปตามสังฆกรรม
เพื่อความสิ้นไปแห่งความทุกข์

อาทิพรหมจรรย์กาสิกขา

บทศึกษาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์
เป็นประธานแม่บทเรียกว่า พระปาติโมกข์

ภิกขุวิภังค์

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๑

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๑)

๑. เจริญกัณฑ์ : เหตุให้พรหมจรรย์ตั้งมั่น
๒. ปาราชิกกัณฑ์ ๔ สิกขาบท
๓. สัมมาทิเสสกัณฑ์ ๑๓ สิกขาบท
๔. อนียตกัณฑ์ ๒ สิกขาบท

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๒)

๑. นิสสัคคิยกัณฑ์ ๓๐ สิกขาบท
๒. ปาจิตตียกัณฑ์ ๙๒ สิกขาบท
๓. ปฎิเทศนียกัณฑ์ ๔ สิกขาบท
๔. เสขียกัณฑ์ ๗๕ สิกขาบท
๕. อธิกรณสมถะ ๗ สิกขาบท

มหาวรรค

มหาวรรค ภาค ๑

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๔)

๑. มหาขันธ : เหตุการณ์ตั้งแต่ตรัสรู้
๒. อุโบสถ : อุโบสถ, การแสดงปาติโมกข์
๓. วิสสุภนายิกาย : ว่าด้วยการเข้าพรรษา
๔. ปวารณา : การให้ภิกษุอื่นตักเตือนได้

มหาวรรค ภาค ๒

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๕)

๑. จัมมขันธ : ว่าด้วยหนึ่ง,รองเท้า,ยาน
๒. เกสัชช : ยา,ปานะ,การเก็บอาหาร
๓. กฐินขันธ : ว่าด้วยกฐิน
๔. จีวรขันธ : ว่าด้วยจีวร,การใช้ผ้า
๕. จัมเปยขันธ : การลงโทษของสงฆ์
๖. โกสัมพีขันธ : สงฆ์แตกและวิธีปรองดอง

หมายเหตุ

- ภิกขุวิภังค์ พระวินัยปิฎก เล่ม ๓, และบางส่วนของ ปรีวาร พระวินัยปิฎก เล่ม ๔ มิได้รวบรวมไว้ในหนังสือนี้ ผู้สนใจพึงศึกษาจากพระไตรปิฎก

- คำพินทุ อธิษฐาน คำสละของนิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปลงอาบัติ กรรมวาจาสังฆกรรมต่าง ๆ ฯลฯ ที่ใช้บ่อย และภิกขุปาฏิโมกข์ รวบรวมไว้อยู่ใน ภาคผนวก

หมวดหมู่ของพระไตรปิฎก ของหนังสือเล่มนี้ :-

ธรรมวินัย

พระพุทธรเจ้าเรียกว่า

(คำเป็นหลักเป็นประธาน)

พระวินัย

ระบบชีวิตระบบการฝึกอบรมของอริยชน
ที่พระพุทธรองค์ทรงบัญญัติขึ้น เพื่อเกื้อกูล
ต่อชุมชน และการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์

อภิษมาจาริกาสึกขา

ขนบธรรมเนียม วัตร ประเพณีอันดีงาม
ของสงฆ์ เป็นสิกขาบท นอกพระปาติโมกข์

จูลวรรค

▶ จูลวรรค ภาค ๑

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๖)

๑. กัมมขันธ : ขยายความวิริลึงโทษสงฆ์
๒. ปาริวาลิกขันธ : วิธีอยู่ปาริวาส
๓. สมุจจยขันธ : วิธีออกจากสังฆมาทิสเสส
๔. สมถขันธ : ขยายวิธีระงับอธิกรณ

▶ จูลวรรค ภาค ๒

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๗)

๑. ขุททกวัตถุขันธ : เรื่องเบ็ดเตล็ดตย
๒. เสนาสนะขันธ : เรื่องที่อยู่, การก่อสร้าง
๓. สังฆเภทขันธ : การทำสงฆ์ให้แตกกัน
๔. วัตตขันธ : ข้อปฏิบัติต่าง ๆ
๕. ปาฏิโมกขรูปนย : การงดสวดปาติโมกข์
๖. ภิกขุณีขันธ : ความเป็นมาของภิกษุณี
๗. ปัญจสตติกขันธ : การสังคายนาครั้งที่ ๑
๘. สัตตสตติกขันธ : การสังคายนาครั้งที่ ๒

ปริวารและพระสูตร

▶ ปริวารและพระสูตร

(พระไตรปิฎกเล่มอื่น ๆ)

- ความหมายอาบัติ
- อาณิสสเรียวินัย
- รุตงค ๑๓
- จุลศีล
- มัชฌิมศีล
- มหาศีล
- อริยวงศ์
- ฯลฯ

- แผนผังสรุปวิธีการสงฆ์เพื่อจัดการเมื่อมีอธิกรณ ๔ เกิดขึ้น ๗
การจัดกลุ่มสิกขาบทตามเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน และดัชนีช่วยค้นหา
รวบรวมไว้อยู่ใน ภาคพิเศษ

อริยวินัย

พุทธธรรม	นำหมู่อัตว์
ทรงประกาศ	น่านผ่านมา
วันวาร	ผ่านทิวา
พิสูจนาคำ	เอกอุดม
ยังชน	พันตั้งสาร
กิลตสมาร	น่านตั้งสม
ดุจหอก	อันแหลมคม
เขารุกโรม	จนได้ชัย
แมองค	ศาสดา
ลับลวงลา	ผ่านสมัย
พระธรรม	แลวินัย
ประทานให้	เป็นค้ำแทน
พระศาสน	จักดำรงค
หมู่พระสงฆ์	จงหวงแทน
ธรรม-วินัย	มาตรฐานเหมือนแมน
แทนองค์พระ	ชนะมาร ๆ

สารบัญ

คำอัญมโทนา	(๒- ๔)
บทนำ	(๕-๑๑)
คำชี้แจงก่อนอ่าน	(๑๓-๑๙)
แผนผังการจัดสารบัญ	(๒๐,๒๑)
สารบัญ	(๒๓-๔๑)

อาทิพรหมจริยกาสิกขา : ๑

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๑ (พระวินัยปิฎกเล่ม ๑)	๓
๑.เวรัญชกัณฑ์ เหตุให้พรหมจรรย์ตั้งมั่นหรือไม่ตั้งมั่น	๔
ทรงสรรเสริญเหล่าภิกษุว่าเป็นผู้ชนะ	๕
เหตุที่ทำให้พรหมจรรย์พระศาสนาตั้งมั่นและไม่ตั้งมั่น	๕
ทูลขอให้ทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อความตั้งมั่นแห่งพรหมจรรย์	๖
๒.ปาราชิกกัณฑ์ อาบัติหนักที่ภิกษุต้องแล้วขาดจากความเป็นภิกษุ ๔ สิกขาบท	๗
ปาราชิกที่ ๑ เกี่ยวกับการขาดจากความเป็นภิกษุเพราะเสพเมถุน	๗
อำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการในการบัญญัติสิกขาบท	๑๑
ปาราชิกที่ ๒ เกี่ยวกับการขาดจากความเป็นภิกษุเพราะลักขโมย	๑๒
ปาราชิกที่ ๓ เกี่ยวกับการขาดจากความเป็นภิกษุเพราะฆ่ามนุษย์ให้ตาย	๑๖
ปาราชิกที่ ๔ เกี่ยวกับการขาดจากความเป็นภิกษุเพราะอวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน	๑๙
มหาโจร ๕ จำพวก	๒๑
๓.เตตรสกัณฑ์ อาบัติหนักที่ต้องอาศัยสงฆ์ในการระงับโทษ ๑๓ ข้อ	๒๔
สังฆาทิเสสที่ ๑ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน	๒๔
สังฆาทิเสสที่ ๒ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะมีจิตกำหนดจับต้องกายหญิง	๒๕
สังฆาทิเสสที่ ๓ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะมีจิตกำหนดพูดเกี่ยวหญิง	๒๖

สังฆาทิเสสที่ ๔	เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะพูดให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม	๒๘
สังฆาทิเสสที่ ๕	เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะชกสี่ชายหญิง	๒๙
สังฆาทิเสสที่ ๖	เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะสร้างกุฎีด้วยการขอใหญ่เกิน	๓๑
สังฆาทิเสสที่ ๗	เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะสร้างวิหาร ไม่ได้ให้สงฆ์แสดงที่	๓๓
สังฆาทิเสสที่ ๘	เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะโจทอาบัติปาราชิกไม่มีมูล	๓๔
สังฆาทิเสสที่ ๙	เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะอ้างเลศโจทอาบัติปาราชิก	๓๖
สังฆาทิเสสที่ ๑๐	เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะทำสงฆ์ให้แตกกัน	๓๗
สังฆาทิเสสที่ ๑๑	เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะเป็นพวกของผู้ทำสงฆ์ให้แตก	๓๙
สังฆาทิเสสที่ ๑๒	เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะเป็นผู้ว่ายากสอนยาก	๔๑
สังฆาทิเสสที่ ๑๓	เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะประทุษร้ายสกุล(ประจบคฤหัสถ์)	๔๒
๔.อนิยตกัณฑ์	ว่าด้วยอาบัติอันไม่แน่ว่าจะควรปรับข้อไหน มี ๒ สิกขาบท	๔๗
อนิยตสิกขาบทที่ ๑	เกี่ยวกับรูปหนึ่งหนึ่งทีลับคืออาสนะกำบังกับหญิงคนหนึ่ง	๔๗
อนิยตสิกขาบทที่ ๒	เกี่ยวกับรูปหนึ่งหนึ่งในอาสนะกำบังกับหญิงคนหนึ่ง	๔๙

ภิกขุวิมังค์ ภาค ๒ (พระวินัยปิฎกเล่ม ๒) ๕๑

๑.นิสสัคคิยกัณฑ์	อาบัติปาจิตตีย์ ที่ต้องสละสิ่งของ ๓๐ สิกขาบท	๕๒
จิวรรรค วรรคที่ ๑	ว่าด้วยจิวร มี ๑๐ สิกขาบท	๕๒
สิกขาบทที่ ๑	เกี่ยวกับภจฺฉินเดาะแล้วเก็บอติเรกจิวรไว้เกิน ๑๐ วัน	๕๒
สิกขาบทที่ ๒	เกี่ยวกับภจฺฉินเดาะแล้วอยู่ปราศจากไตรจิวรแมคินหนึ่ง	๕๓
สิกขาบทที่ ๓	เกี่ยวกับภจฺฉินเดาะแล้วเก็บอกาลจิวรไว้เกิน ๑ เดือน	๕๕
สิกขาบทที่ ๔	เกี่ยวกับการใช้นางภิกษุณีให้ชก, ย่อม, ทูบจิวรเก่า	๕๖
สิกขาบทที่ ๕	เกี่ยวกับการรับจิวรจากมือของนางภิกษุณี ที่มีไชฎฺญาติ	๕๗
สิกขาบทที่ ๖	เกี่ยวกับการขอจิวรต่อคฤหัสถ์ ที่มีไชฎฺญาติ	๕๗
สิกขาบทที่ ๗	เกี่ยวกับมีผู้ปวารณาจิวรไว้มากภิกษุรับไว้เกินจำนวน	๕๙
สิกขาบทที่ ๘	เกี่ยวกับเข้าไปหากำหนดชนิดจิวร ต่อผู้ที่จะถวายจิวร	๖๐
สิกขาบทที่ ๙	เกี่ยวกับเข้าไปหาผู้ถวายจิวร๒รายให้รวมกันหาจิวรที่ดี	๖๑
สิกขาบทที่ ๑๐	เกี่ยวกับการทางจิวรจากไวยาวัจจรเกินประมาณ	๖๒

โกสิยวรรค วรรคที่ ๒ ว่าด้วยใหม่ มี ๑๐ สิกขาบท	๖๕
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการหลอสนัดต (เครื่องปูนั่ง) เจือด้วยใหม่	๖๕
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการหลอสนัดตด้วยขนเจียมดำล้วน	๖๖
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการหลอสนัดตด้วยขนเจียมดำเกิน ๒ ใน ๔ ส่วน	๖๖
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการที่สนัดตเก่าใช้ยังไม่ถึง ๖ ปีหลอของใหม่	๖๗
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการหลอสนัดตไม่นำของเก่าปนลงในของใหม่	๖๘
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับเดินทางไกลนำขนเจียมไปเองเกิน ๓ โยชน์	๗๐
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการใช้ภิกษุณีให้ซัก, ย้อม, สางขนเจียม	๗๑
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการรับ ให้รับเงินทอง หรือยินดีที่เขาเก็บไว้ให้	๗๒
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการทำการซื้อขาย ด้วยรูปียะ (เงินตรา)	๗๓
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการทำการแลกเปลี่ยนมีประการต่าง ๆ	๗๔

ปัตตวรรค วรรคที่ ๓ ว่าด้วยบาตร มี ๑๐ สิกขาบท	๗๖
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการเก็บอดิเรกบาตร ไว้เกิน ๑๐ วัน	๗๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับบาตรราวไม่เกิน ๕ แห่ง ให้จ่ายบาตรใหม่	๗๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการเก็บเภสัช ๕ ไว้เกิน ๗ วัน	๗๘
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการหา-ทำผ้าอาบน้ำฝนนอกเวลาที่กำหนด	๗๙
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการให้จิวรแก่ภิกษุอื่นแล้ว โกรธน้อยใจ ซิงคิน	๘๐
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการขอถ่ายมาเองให้ช่างหูกทอเป็นจิวร	๘๐
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการให้ช่างทอจิวรดีกว่าผู้ที่จะถวายสิ่ง	๘๑
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการเก็บผ้าอัจเจกจิวรไว้เกินสมัยทำจิวร	๘๒
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการอยู่ป่ามีภิกษุเก็บจิวรในบ้านเกิน ๖ คิน	๘๔
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการน้อมลากที่จะถวายสงฆ์มาเพื่อตน	๘๕

๒.ปาจิตติยกัณฑ์ อาบัติอันยังกุศลธรรมให้ตกไป รวม ๙๒ สิกขาบท	๘๖
มุสาวาทวรรค วรรคที่ ๑ ว่าด้วยการพูดปด มี ๑๐ สิกขาบท	๘๖
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการพูดให้คลาดเคลื่อนจากความจริง	๘๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการพูดเสียดแทงให้เจ็บใจ	๘๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการพูดส่อเสียดให้ทะเลาะกัน	๘๘

สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการใช้ให้ผู้มีได้บวชกล่าวธรรม โดยบท	๘๙
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการนอนร่วมกับผู้ไม่ได้บวช เกิน ๓ คีณ	๙๐
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการนอนร่วมกับผู้หญิง	๙๑
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการพูดธรรมแก่ผู้หญิงโดยไม่มีผู้ชายอยู่เกิน ๖ คำ	๙๒
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการบอกคุณวิเศษที่มีจริงแก่ผู้มีได้บวช	๙๓
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่ผู้มีได้บวช	๙๔
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการชู้ด หรือใช้ให้ชู้ดดิน	๙๕

กุตคามวรรค วรรคที่ ๒ ว่าด้วยพีชพันธฺ์ไม่ มี ๑๐ สิกขาบท ๙๖

สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการพรากตันไม้	๙๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการพูดเจไปเมื่อถูกสอบสวน	๙๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการติเตียนภิกษุผู้ทำการสงฆ์โดยชอบธรรม	๙๘
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการวางเตียงตั้งสงฆ์ในที่แจ้ง หลีกไปไม่เก็บที่	๙๙
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการปูที่นอนในวิหารสงฆ์ หลีกไปไม่เก็บที่	๑๐๐
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการนอนแทรกภิกษุผู้เข้าไปอยู่ก่อนในวิหารสงฆ์	๑๐๑
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการจุดคร่าภิกษุออกจากวิหารของสงฆ์	๑๐๒
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการนั่งนอนทับเตียงตั้งที่อยู่บนร้านในวิหารสงฆ์	๑๐๓
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการพอกหลังคาวิหารเกิน ๓ ชั้น	๑๐๔
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการรดน้ำที่มีตัวสัตว์ลงบนหญ้าหรือดิน	๑๐๕

โอวาทวรรค วรรคที่ ๓ ว่าด้วยการให้โอวาท มี ๑๐ สิกขาบท ๑๐๖

สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการสอนนางภิกษุณีโดยมิได้รับมอบหมาย	๑๐๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการสอนนางภิกษุณีตั้งแต่อาทิตยตกแล้ว	๑๐๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่	๑๐๘
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการติเตียนภิกษุว่าสอนภิกษุณีเพราะเห็นแก่ลาภ	๑๐๘
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการให้จีวรแก่นางภิกษุณีผู้มีโชฎฐาติ	๑๐๙
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการเย็บจีวรให้นางภิกษุณีผู้มีโชฎฐาติ	๑๑๐
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการชักชวนเดินทางไกลร่วมกับนางภิกษุณี	๑๑๐
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการชักชวนนางภิกษุณีโดยสารเรือลำเดียวกัน	๑๑๑

สิกขาบทที่ ๙	เกี่ยวกับฉันอาหาร ที่นางภิกษุณีแนะนำให้เขาถวาย	๑๑๒
สิกขาบทที่ ๑๐	เกี่ยวกับภิกษุรูปเดียวหนึ่งในที่ลับกับภิกษุณีผู้เดียว	๑๑๒
โกชนวรรค วรรคที่ ๔ ว่าด้วยการฉันอาหาร มี ๑๐ สิกขาบท		๑๑๓
สิกขาบทที่ ๑	เกี่ยวกับการฉันอาหารในโรงพักเดินทางเกิน ๑ มื้อ	๑๑๓
สิกขาบทที่ ๒	เกี่ยวกับการฉันเป็นหมู่ ยกเว้นในสมัยที่ทรงอนุญาต	๑๑๔
สิกขาบทที่ ๓	เกี่ยวกับการรับนิมนต์แล้วไปฉันอาหารที่อื่น	๑๑๖
สิกขาบทที่ ๔	เกี่ยวกับการรับบิณฑบาตเกิน ๓ บาตร	๑๑๗
สิกขาบทที่ ๕	เกี่ยวกับฉันเสร็จแล้วห้ามภัตแล้วฉันของที่ไม่เป็นเดน	๑๑๙
สิกขาบทที่ ๖	เกี่ยวกับการพูดให้ภิกษุที่ห้ามภัตแล้วฉันอีก	๑๒๐
สิกขาบทที่ ๗	เกี่ยวกับการฉันอาหารในเวลาวิกาล	๑๒๑
สิกขาบทที่ ๘	เกี่ยวกับการฉันอาหารที่เก็บทำการสังฆม	๑๒๑
สิกขาบทที่ ๙	เกี่ยวกับการขออาหารประณีตมาเพื่อตนแล้วฉัน	๑๒๒
สิกขาบทที่ ๑๐	เกี่ยวกับการฉันอาหารที่เขายังไม่ได้ให้	๑๒๓
อเจลจวรรค วรรคที่ ๕ ว่าด้วยซีเปลือย มี ๑๐ สิกขาบท		๑๒๔
สิกขาบทที่ ๑	เกี่ยวกับการมอบอาหารให้คนบวชอื่นด้วยมือตน	๑๒๔
สิกขาบทที่ ๒	เกี่ยวกับการชวนภิกษุไปบิณฑบาตด้วยแล้วไล่กลับ	๑๒๖
สิกขาบทที่ ๓	เกี่ยวกับการนั่งแทรกแซงในที่มิเฉพาะหญิงกับชาย	๑๒๗
สิกขาบทที่ ๔	เกี่ยวกับภิกษุผู้เดียวหนึ่งที่ลับ คือในที่กำบังกับผู้หญิง	๑๒๘
สิกขาบทที่ ๕	เกี่ยวกับภิกษุผู้เดียวหนึ่งในที่ลับกับผู้หญิงผู้เดียว	๑๒๙
สิกขาบทที่ ๖	เกี่ยวกับการรับนิมนต์แล้วไปสู่อื่นไม่บอกลาภิกษุ	๑๓๐
สิกขาบทที่ ๗	เกี่ยวกับยินดีปวารณาเกิน๔เดือน เว้นแต่เขากำหนด	๑๓๑
สิกขาบทที่ ๘	เกี่ยวกับการไปเพื่อดูกองทัพที่ยกไป	๑๓๒
สิกขาบทที่ ๙	เกี่ยวกับเมื่อมีเหตุที่จะพักอยู่ในกองทัพพักเกิน๓คืน	๑๓๓
สิกขาบทที่ ๑๐	เกี่ยวกับการไปสู่นามรบ ที่พักพล ที่จัดขบวนทัพ	๑๓๔
สุราปานวรรค วรรคที่ ๖ ว่าด้วยการดื่มสุรา มี ๑๐ สิกขาบท		๑๓๕
สิกขาบทที่ ๑	เกี่ยวกับการดื่มสุราและเมรัย	๑๓๕
สิกขาบทที่ ๒	เกี่ยวกับการจัดด้วยนิ้วมือ	๑๓๖

สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการหัวเราะในน้ำ	๑๓๗
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการอาบัติปาจิตตีย์เพราะความไม่เอื้อเฟื้อ	๑๓๘
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการหลอนภิกษุ	๑๓๙
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการก่อไฟเพื่อฝัง	๑๔๑
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการอาบน้ำก่อน ๑๕ วัน (ในมัชฌิมประเทศ)	๑๔๒
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการไม่ทำเครื่องหมายให้เสียสีก่อนใช้ผ้าใหม่	๑๔๓
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการไม่ได้ให้เขาถอนจีวรที่วิกัปไว้ก่อนใช้	๑๔๔
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการช้อนบริวารของภิกษุอื่น	๑๔๕
สัปปาณวรรค วรรคที่ ๗ ว่าด้วยสัตว์มีชีวิต มี ๑๐ สิกขาบท	๑๔๖
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการฆ่าสัตว์	๑๔๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการบริโภคน้ำมีตัวสัตว์	๑๔๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการรื้อพื้นอธิกรณ์ที่ชำระเป็นธรรมแล้ว	๑๔๗
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุอื่น	๑๔๘
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการอุปสมบทให้ผู้มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๔๙
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการรื้ออยู่ชกขวนพวกโจรเดินทางร่วมกัน	๑๕๐
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการชวนผู้หญิงเดินทางไกลร่วมกัน	๑๕๑
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการกล่าวตู่พระธรรมวินัย	๑๕๒
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการคบภิกษุผู้กล่าวตู่พระธรรมวินัย	๑๕๓
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการคบสามเณรผู้กล่าวตู่พระธรรมวินัย	๑๕๔
สหัมมิกวรรค วรรคที่ ๘ การกล่าวตามธรรม มี ๑๒ สิกขาบท	๑๕๕
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการพูดไกลเมื่อทำผิดแล้ว	๑๕๕
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการกล่าวติเตียนสิกขาบท	๑๕๖
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการพูดแก้ตัวว่าเพิ่งรู้ว่ามิมาในปาติโมกข์	๑๕๗
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายภิกษุ	๑๕๘
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการเงื้อมือจะทำร้ายภิกษุ	๑๕๙
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการโจทภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล	๑๕๙
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการก่อความรำคาญแก่ภิกษุอื่น	๑๖๐

สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการแอบฟังความของภิกษุผู้ทะเลาะกัน	๑๖๑
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการมอบฉันทะแล้ว พุดติเตียนในภายหลัง	๑๖๒
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการลู่ไปขณะประชุม โดยไม่มอบฉันทะ	๑๖๓
สิกขาบทที่ ๑๑ เกี่ยวกับการรวมกับสงฆ์ให้จัวร์แก่ภิกษุแล้ว ตีเตียน	๑๖๔
สิกขาบทที่ ๑๒ เกี่ยวกับการน้อมลากที่จะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล	๑๖๕
รัตนวรรค วรรคที่ ๙ ว่าด้วยของมีค่า มี ๑๐ สิกขาบท	๑๖๖
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการไม่ได้รับแจ้งก่อนเข้าไปตำหนักพระราช	๑๖๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการเก็บของมีค่าที่ตกอยู่แหว่งแต่ที่ตกในที่พัก	๑๖๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการเข้าบ้านในเวลาวิกาลไม่บอกลาภิกษุ	๑๖๘
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการให้ทำกล่องเข็มที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์	๑๖๙
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการให้ทำเตียงตั้งที่มีเท้าสูงเกินประมาณ	๑๗๐
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการให้ทำเตียงตั้งเป็นของหุ้มหนุน	๑๗๑
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการให้ทำผ้าปูนั่งที่มีขนาดเกินประมาณ	๑๗๒
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการให้ทำผ้าปิดผีที่มีขนาดเกินประมาณ	๑๗๓
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการให้ทำผ้าอาบน้ำฝนที่มีขนาดเกินประมาณ	๑๗๔
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการให้ทำจัวร์ที่มีขนาดเกินประมาณ	๑๗๕
๓.ปาฏิเทสนียกัณฑ์ ว่าด้วยอาบัติที่พึงแสดงคืน ๔ สิกขาบท	๑๗๖
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการรับของฉันจากมือนางภิกษุณีมาฉัน	๑๗๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการไม่ไล่นางภิกษุณีที่สั่งให้เขาถวายอาหาร	๑๗๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการรับอาหารในสกุลที่เป็นเสกขสมมติ	๑๗๘
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการอยู่ป่าที่มีภิกษุรับอาหารที่ไม่ได้แจ้งไว้ก่อน	๑๗๙
๔.เสขียกัณฑ์ ข้อที่ภิกษุพึงศึกษาเกี่ยวกับจรรยา มารยาท ๗๕ ข้อ	๑๘๑
หมวดสารูป ว่าด้วยความเหมาะสมแก่สมณเพศ ๒๖ สิกขาบท	๑๘๑
หมวดโภชนสังยุต ว่าด้วยการฉันอาหาร ๓๐ สิกขาบท	๑๘๔
หมวดธัมมเทศนาปฏิสังยุต ว่าด้วยการแสดงธรรม ๑๖ สิกขาบท	๑๘๘
หมวดปกิณณกะ ว่าด้วยเบ็ดเตล็ด ๓ สิกขาบท	๑๙๐
๕.อธิกรณสมถกัณฑ์ ว่าด้วยวิธีระงับอธิกรณด้วยธรรม ๗ ประการ	๑๙๑

อภิธานจาริกาสึกษา :

๑๙๓

มหาวรรค ภาค ๑ (พระวินัยปิฎกเล่ม ๔)

๑๙๕

๑.มหาขันธกะ หมวดใหญ่ ว่าด้วยเหตุการณ์ในสมัยที่ตรัสรู้ใหม่ ๆ

๑๙๖

ทรงมนสิการปฏิบัติสมุสบาท

๑๙๖

ทรงโต้ตอบกับพราหมณ์ที่ขอบทวาดคน

๑๙๖

ทรงเปลี่ยนอุทานที่ต้นจิก

๑๙๗

เหตุการณ์ที่ต้นเกต

๑๙๗

เสด็จกลับไปต้นไทรอีก

๑๙๗

พระพรหมมาอาราธนา

๑๙๘

ทรงแสดงธรรมครั้งแรก

๑๙๘

ทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตร

๑๙๙

แสดงธรรมโปรดยสกุลบุตรกับครอบครัวและมิตรสหาย

๒๐๐

ทรงส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา

๒๐๐

ทรงอนุญาตการบรรพชาอุปสมบท

๒๐๑

ตรัสเรื่องความหลุดพ้นอย่างยอดเยี่ยม

๒๐๑

โปรดสหาย ๓๐ คน

๒๐๑

โปรดชฎิล ๓ พี่น้องและบริวาร

๒๐๑

ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร

๒๐๒

โปรดพระเจ้าพิมพิสาร

๒๐๓

สารีบุตรโมคคัลลันะออกบวช

๒๐๔

ทรงอนุญาตให้มีอุปัชฌาย์

๒๐๕

ทรงบัญญัติอุปัชฌายวัตร

๒๐๕

ทรงบัญญัติสัทธิวิหาริกวัตร

๒๐๕

ทรงปรับอาบัติ อนุญาตให้ประณาม และขอขมา

๒๐๖

ทรงวางวิธีประณามให้รัดกุม

๒๐๖

ทรงอนุญาตการบวชเป็นการสงฆ์

๒๐๗

ผู้บวชเพราะเห็นแก่ท้อง	๒๐๗
ขอบัญญัติเพิ่มเติมในการบวช	๒๐๗
ทรงอนุญาตให้มีอาจารย์	๒๐๘
ทรงบัญญัติอาจารย์กัณฑ์และอันเตवासิกกัณฑ์	๒๐๘
การประณาม, การขอขมา, การยกโทษ	๒๐๙
นิสสัยระงับจากอุปัชฌาย์และอาจารย์	๒๐๙
คุณสมบัติอุปัชฌาย์ ๕ อย่าง	๒๐๙
คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๖ อย่าง	๒๑๐
ขอปฏิบัติต่อผู้ที่เคยเป็นเดียรถีย์	๒๑๐
ห้ามบวชให้คนเป็นโรค ๕ ชนิด	๒๑๑
ห้ามบวชให้ข้าราชการ ก่อนได้รับพระราชานุญาต	๒๑๒
ห้ามบวชให้โจรที่มีชื่อหมายจับ	๒๑๒
ห้ามบวชโจรที่ทำลายเครื่องพันธนาการ	๒๑๒
ห้ามบวชบุคคลที่ไม่สมควรอื่นอีก	๒๑๒
ให้บอกสงฆ์เมื่อจะโกนศีรษะคนบวช	๒๑๓
ห้ามบวชผู้มีอายุยังไม่ครบ ๒๐	๒๑๓
ข้อห้ามเกี่ยวกับสามเณร	๒๑๓
เรื่องการถือนิสสัย	๒๑๔
พระราชหุ้ลราชกุมารทรงผนวชเป็นสามเณร	๒๑๔
ให้มีสามเณรรับใช้ได้เกิน ๑ รูป	๒๑๕
ศีล ๑๐ ของสามเณร	๒๑๕
การลงโทษสามเณร	๒๑๖
เรื่องเกี่ยวกับการลงโทษ	๒๑๖
ห้ามชวนสามเณรของภิกษุอื่นไปอยู่ด้วย	๒๑๗
การให้สามเณรสึก	๒๑๗
บุคคลที่ห้ามบวชอื่น ๆ อีก ๑๑ ประเภท รู้เข้าภายหลังต้องให้สึก	๒๑๗
ลักษณะที่ไม่ควรให้อุปสมบท (บวชเป็นพระ) อีก ๒๐ ประเภท	๒๑๘

ลักษณะที่ไม่ควรให้บรรพชา (เป็นสามเณร) ๓๒ ประเภท	๒๑๙
ข้อกำหนดเรื่องให้ศีลสัณเพิ่มเติม	๒๒๑
ข้อกำหนดเรื่องการอุปสมบท	๒๒๑
ข้อบัญญัติในพิธีกรรมอุปสมบท	๒๒๑
การปฏิบัติต่อผู้ทำผิด	๒๒๒
๒.อุโบสถขันธกะ ว่าด้วยอุโบสถ และการแสดงปาติโมกข์	๒๒๔
การสวดปาติโมกข์เป็นอุโบสถกรรม	๒๒๔
ข้อกำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับปาติโมกข์	๒๒๔
๓.วัสสุปนายิกาขันธกะ ว่าด้วยการจำพรรษา	๒๓๒
ทรงอนุมัติการเลื่อนวันจำพรรษา	๒๓๒
ทรงอนุญาตให้ไปกลับภายใน ๗ วัน เมื่อมีเหตุจำเป็น	๒๓๒
ขาดพรรษาที่ไม่ต้องอาบัติ	๒๓๓
ทรงอนุญาตการจำพรรษาในที่บางแห่ง	๒๓๔
ทรงห้ามจำพรรษาในที่ไม่สมควร	๒๓๔
ข้อห้ามอื่น ๆ	๒๓๕
๔.ปวารณาขันธกะ ว่าด้วยการให้ภิกษุอื่นว่ากล่าวตักเตือนได้	๒๓๖

มหาวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎกเล่ม ๕)	๒๓๙
๑.จัมมขันธกะ ว่าด้วยรองเท้า ยานพาหนะ ที่นั่งที่นอน ฯลฯ	๒๔๐
ทรงอนุญาตรองเท้าใบไม้	๒๔๐
ทรงห้ามรองเท้าที่ไม่ควร	๒๔๑
ข้ออนุญาตและข้อห้ามเกี่ยวกับรองเท้า	๒๔๑
ข้อห้ามเกี่ยวกับโคตัวเมีย	๒๔๑
ข้อห้ามเกี่ยวกับยานพาหนะที่เทียมด้วยสัตว์	๒๔๒
ข้อห้ามเกี่ยวกับที่นั่งที่นอน	๒๔๓
ห้ามสวมรองเท้าเข้าบ้าน	๒๔๓
พระโสณกุฎิกัณณะ	๒๔๓

ทรงอนุญาตคบหาดีจีวร ๖ ชนิด	๒๖๐
ทรงอนุญาตเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับจีวร	๒๖๐
ทรงอนุญาตสีย้อมและวิธีการเกี่ยวกับจีวร	๒๖๑
ทรงอนุญาตวิธีตัดจีวร	๒๖๑
ทรงอนุญาตคำขอ ๘ ประการของนางวิสาขา	๒๖๒
ทรงอนุญาตผ้าอื่น ๆ	๒๖๒
ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับจีวรอีก	๒๖๓
พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลภิกษุอาพาธ	๒๖๔
การเปลือยกายและการใช้ผ้า	๒๖๕
ทรงห้ามใช้จีวรที่มีสีไม่ควร และห้ามใช้เสื่อ หมวก ผ้าโพก	๒๖๖
ทรงวางหลักเกี่ยวกับจีวรอีก	๒๖๖
๕. จัมเปยขันธ์กะ เหตุการณ์ในกรุงจัมปา ว่าด้วยวิธีลงโทษของสงฆ์ ๒๖๗	
การทำความที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม	๒๖๗
ตัชชเนยกรรม (ข่มขู่)	๒๖๘
นียสกรรม (ถอดยศหรือตัดสิทธิ)	๒๖๘
ปัพพาทเนยกรรม (ขับไล่)	๒๖๘
ปฏิสารถเนยกรรม (ขอโทษคฤหัสถ์)	๒๖๘
อุกเขปนเนยกรรม (ยกจากหมู่)	๒๖๘
๖. โกสัมพีขันธ์กะ เหตุการณ์ในกรุงโกสัมพีว่าด้วยสงฆ์แตก	๒๗๐
จุลวรรค ภาค ๑ (พระไตรปิฎกเล่ม ๖)	๒๗๓
๑. กัมมขันธ์กะ ว่าด้วยขยายความการลงโทษเพื่อให้แก้ไขพฤติกรรม ๒๗๔	
ตัชชเนยกรรมที่ ๑ (ด้วยการข่มขู่)	๒๗๔
ลักษณะกรรมไม่เป็นธรรม ๑๒ หมวด	๒๗๔
ลักษณะของผู้ที่ควรลงตัชชเนยกรรม	๒๗๗
การถูกลงโทษเป็นเหตุให้เสียสิทธิต่าง ๆ	๒๗๘
การไม่ระงับและระงับโทษ	๒๗๙

นียสกรรมที่ ๒ (การถอดยศ หรือตัดสิทธิ)	๒๗๙
ปัพพชาชนียกรรมที่ ๓ (การขับไล่)	๒๘๐
ปฏิสารณียกรรมที่ ๔ (การให้กลับไปขอโทษ)	๒๘๑
ลักษณะของผู้ที่ควรลงปฏิสารณียกรรม	๒๘๒
อุกเขปนียกรรมที่ ๕ (การยกจากหมู่)	๒๘๓
๒.ปริวาสกัณฑ์ ว่าด้วยวิธีการอยู่ปริวาสเพื่อออกจากอาบัติ	๒๘๕
ตัดสิทธิภิกษุอยู่ปริวาส	๒๘๖
วัตร ๙๔ ข้อสำหรับภิกษุอยู่ปริวาส	๒๘๖
รัตติเจต ๓ อย่างของภิกษุอยู่ปริวาส	๒๘๑
รัตติเจต ๔ อย่างของภิกษุประพฤติมานัต	๒๘๑
การเก็บปริวาสและเก็บมานัต	๒๘๒
๓.สมุจจยกัณฑ์ ว่าด้วยเรื่องการออกจากอาบัติสังฆาทิเสสต่าง ๆ	๒๘๓
๔.สมถกัณฑ์ ว่าด้วยวิธีระงับอธิกรณ์	๒๘๕
๑. สัมมุขาวินัย (การระงับพร้อมหน้า)	๒๘๕
๒. สติวินัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์)	๒๘๕
๓. อมูพหวินัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นบ้า)	๒๘๖
๔. ปฏิญญาตกรณะ (การระงับด้วยคำสารภาพของผู้ถูกฟ้อง)	๒๘๗
๕. เภกฺยยสิกา (การระงับด้วยถือเสียงข้างมาก)	๒๘๗
๖. ตัสสปาปิยสิกา (การระงับด้วยการลงโทษ)	๒๘๘
๗. ตินวัตถารกะ (การระงับตักขุญท์กลับไว้, หยุดไม่ให้ลูกถาม)	๒๘๘
อธิกรณ์ ๔ เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำ	๒๘๙
วิธีการระงับอธิกรณ์ (อธิกรณ์สมถะ)	๓๐๐
จูลวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๗)	๓๐๓
๑.ขุททกวัตถุขัณฑ์ (หมวดว่าด้วยเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ)	๓๐๔
เรื่องเกี่ยวกับการอาบน้ำ	๓๐๔
ห้ามใช้เครื่องประดับแบบคฤหัสถ์	๓๐๔

ข้อห้ามเกี่ยวกับผม	๓๐๕
ข้อห้ามเกี่ยวกับการส่องกระจก	๓๐๕
ข้อห้ามทาหน้าทาดัว	๓๐๕
ห้ามดูพ่อน้ำและห้ามขับด้วยเสียงยาว	๓๐๕
ห้ามหมัดผ้าขนสัตว์	๓๐๖
ข้อห้ามและอนุญาตเกี่ยวกับผลไม้	๓๐๖
ตรัสสอนให้แผเมตตา	๓๐๖
ห้ามตัดองคชาต	๓๐๗
ข้อห้าม และอนุญาตเกี่ยวกับบาตร	๓๐๗
ทรงอนุญาตมีดและเข็ม	๓๐๘
ทรงอนุญาต และห้ามเกี่ยวกับไม้แบบหรือสะดึง	๓๐๘
ทรงอนุญาตถุงใส่ของ สายคล้องบา ฝากรองน้ำ และมุ้ง	๓๐๙
ทรงอนุญาตทางจงกรม และเรือนไฟ	๓๐๙
เรื่องที่นั่งที่นอน และที่ใส่อาหาร	๓๑๐
ห้ามฉันอาหาร ดื่มน้ำในภาชนะเดียวกัน	๓๑๑
การลงโทษคว่ำบาตรแก่วัฑฒลิจฉวี	๓๑๑
เรื่องผืนผ้าที่ไม่ให้เหยียบ และเหยียบได้	๓๑๒
นางวิสาขาถวายของใช้	๓๑๒
ทรงอนุญาต และห้ามใช้ร่ม	๓๑๓
ทรงอนุญาตไม้เท้า และสาแหรง	๓๑๓
เรื่องอาเจียน และเมล็ดข้าว	๓๑๓
ทรงอนุญาตมีดตัดเล็บ	๓๑๔
เรื่องผม และหวดเครา	๓๑๔
เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด	๓๑๕
เครื่องใช้ที่เป็นผ้า	๓๑๕
เรื่องหาบหาม	๓๑๖
การเคี้ยวไม้ชำระฟัน	๓๑๖

ห้ามเผากองหญ้า และขึ้นต้นไม้	๓๑๖
ห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤตและเรียนสอนโลกายตะ	๓๑๖
ห้ามฉันทกระเทียม	๓๑๗
ทรงอนุญาตที่ถ่ายปัสสาวะอุจจาระ	๓๑๘
ทรงห้ามประพุดตือนาจาร	๓๑๘
ทรงอนุญาตเครื่องใช้	๓๑๘
๒. เสนาสนชนัณหะ ว่าด้วยเรื่องเสนาสนะ , ตั้งเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์	๓๑๙
เครื่องนั่ง เครื่องนอน	๓๑๙
อนาถปิณฑิกคฤหบดีนับถือพระพุทธศาสนา	๓๒๐
ตั้งภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้าง	๓๒๐
ลำดับพรรษาแก่อน	๓๒๑
ผู้ไม่ควรไหว ๑๐ ประเภท	๓๒๑
ผู้ควรไหว ๓ ประเภท	๓๒๒
มณฑปที่สร้างอุทิศสงฆ์	๓๒๒
ที่นั่งต่างชนิดของคฤหัสถ์	๓๒๒
ปัญหาลำดับพรรษาเพิ่มเติม	๓๒๓
การจัดให้ภิกษุถือเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย)	๓๒๓
การนั่งต่ำนั่งสูง	๓๒๔
ปราสาท และเครื่องนั่งนอนต่าง ๆ	๓๒๕
ห้ามสละของสงฆ์ให้แก่บุคคล	๓๒๕
การควบคุมการก่อสร้าง	๓๒๖
การขนย้ายเครื่องใช้ และรักษาที่อยู่อาศัย	๓๒๖
อาหาร และการแจกอาหาร	๓๒๗
เจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์อื่น ๆ	๓๒๗
๓. สังฆเภทชนัณหะ ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน	๓๒๘
พระเวทที่ตัดคิดการใหญ่	๓๒๘
พระเวทที่ตัดขอปกครองสงฆ์	๓๒๙

ทรงให้สงฆ์ลงประกาศนียบัตรกรมเทวทัต, เทวทัตผู้ให้ภท	๓๒๙
การประทุษร้ายพระพุทธรเจ้าครั้งแรก	๓๓๐
การประทุษร้ายพระพุทธรเจ้าครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓	๓๓๐
พระเทวทัตเสนอข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ	๓๓๑
ทำให้สงฆ์แตกกัน	๓๓๑
พระเทวทัตอาเจียนเป็นโลหิต	๓๓๒
ความร้ายและความแตกกันของสงฆ์	๓๓๒
เหตุเป็นเครื่องทำให้สงฆ์แตกกันและสามัคคีกันมี ๑๘ ข้อ	๓๓๓
การทำสงฆ์ให้แตกกันที่ทำให้ไปอบายและไม่ไปอบาย	๓๓๔
๔. วัตตักขันธ์ระ ว่าด้วยข้อปฏิบัติตามฐานะและข้อปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ	๓๓๕
๑. อาคันตุกวัตร (วัตรหรือข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จะมา)	๓๓๕
๒. อาวาสกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุเจ้าถิ่น)	๓๓๖
๓. คมิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จะเดินทางจากไป)	๓๓๗
๔. ภัตตานุโมทนา (ข้อปฏิบัติในการอนุโมทนาในที่ฉัน)	๓๓๘
๕. ภัตตัคควัตร (ข้อปฏิบัติในที่ฉัน)	๓๓๘
๖. ปิณฑจาริกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต)	๓๓๙
๗. อารัญญิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ป่า)	๓๔๐
๘. เสนาสนวัตร (ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย)	๓๔๑
๙. ชันดาขรวัตร (ข้อปฏิบัติในเรื่องไฟ)	๓๔๓
๑๐. วัจกฏีวัตร (วัตรเกี่ยวกับส้วม)	๓๔๓
๑๑. อุปัชฌายวัตร (ข้อปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์)	๓๔๔
๑๒. สัทธีวิหาริกวัตร (ข้อปฏิบัติต่อสัทธีวิหาริก)	๓๔๘
๑๓. อาจารย์วัตร (ข้อปฏิบัติต่อพระอาจารย์)	๓๔๙
๑๔. อันเตवासิกวัตร (ข้อปฏิบัติต่ออันเตवासิก)	๓๔๙
๕. ปาฏิโมกข์ภูมรูปนขันธระ ว่าด้วยการงดแสดงพระปาติโมกข์	๓๕๐
ความอัครจริยในพระธรรมวินัย ๘ ประการ	๓๕๐
ต่อจากนั้นไม่ทรงแสดงปาติโมกข์อีก	๓๕๑

คุณสมบัติของอิทธิฤทธิ์ที่ควรพิจารณา,คุณสมบัติโจทก์และผู้ถูกโจท	๓๕๒
๖.ภิกษุชั้นนวกะ ว่าด้วยความเป็นมาของนางภิกษุณี	๓๕๔
ครุธรรม ๘ ประการ	๓๕๔
ทรงอนุญาตการบวชนางภิกษุณี	๓๕๕
ลักษณะตัตสันทรรมวินัย ๘ ประการ	๓๕๖
เรื่องเกี่ยวกับปาติโมกข์และสังฆกรรม	๓๕๖
การลงโทษภิกษุด้วยการไม่ไหว้	๓๕๗
การลงโทษนางภิกษุณี	๓๕๗
การให้อิวาทนางภิกษุณี	๓๕๗
๗.ปัญญาสติขั้นนวกะ ว่าด้วยประวัติการทำสังคายนาครั้งที่ ๑	๓๕๘
การสังคายนาครั้งที่ ๑	๓๕๘
การถอนสิกขาบทเล็กน้อย	๓๕๘
พระอานนท์ถูกปรับอาบัติ	๓๕๙
พระปุราณะไม่ค่าน แต่ถือตามที่ฟังมาเอง	๓๕๙
ลงพรหมทัณฑ์พระฉินนะ	๓๕๙
๘.สัตตสติขั้นนวกะ ว่าด้วยประวัติในการสังคายนาครั้งที่ ๒	๓๖๑
วัตถุ ๑๐ ประการ	๓๖๑
พระยสะกาทัญญกบุตรคัตค่าน	๓๖๑
การสังคายนาครั้งที่ ๒	๓๖๑

พระอริยวินัยที่มาในพระไตรปิฎกเล่มอื่น ๆ	๓๖๓
อานิสงส์ในการเรียนวินัย, ชื่อประเภทแห่งอาบัติและความหมาย	๓๖๔
ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ สองหมวด	๓๖๖
ภิกษุผู้สมาทานรุดงค์ ๑๓ มี ๕ ประเภท	๓๖๖
จุลศีล, มัชฌิมศีล, มหาศีล	๓๖๘
กุศลศีลทั้งหลาย มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นอานิสงส์	๓๗๘
พรหมจรรย์นี้มีอะไรเป็นอานิสงส์ เป็นยอด เป็นแก่น เป็นใหญ่	๓๗๘

ถ้าภิกษุเป็นอยู่โดยชอบไซ้ โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์	๓๘๐
ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ	๓๘๑
ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง, อริยวงศ์ ๔	๓๘๑
ทรงชักชวนฉันอาหารวันละหนเดียว	๓๘๓
อะไรที่ชื่อว่าความขาดทะเลต่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์	๓๘๓
พระเจ้าปเสนทิโกศล พรรณาคุณพระภิกษุในธรรมวินัยนี้	๓๘๔
มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ได้อย่างไร	๓๘๖
ทรงพอพระทัยความสามัคคีเป็นอย่างยิ่ง	๓๘๗
ทรงประณามภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกัน	๓๘๗
มูลเหตุแห่งความวิวาทและวิธีระงับ	๓๘๙
อธิกรณ์ ๔ อธิกรณ์สมณะ ๗	๓๙๑
ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน	๓๙๕
อภิธานิยธรรม (ความเป็นอยู่แบบไม่เสื่อม) แบบที่ ๑	๓๙๖
อภิธานิยธรรม (ความเป็นอยู่แบบไม่เสื่อม) แบบที่ ๒	๓๙๘
หลักใหญ่สำหรับอ้างเพื่อสอบสวนเทียบเคียงพระธรรมวินัย	๓๙๙
ทรงเตือนให้สามัคคี มีสติปัญญาเมื่ออยู่ร่วมกัน	๔๐๐
หลักการเลือกสถานที่และบุคคลที่ควรเสพไม่ควรเสพ	๔๐๐
เพียรแต่พอดี, แต่ก็ไม่นิ่งช้า	๔๐๒
ภิกษุเพียรตลอดเวลาอย่างไร	๔๐๓
อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์ (บางส่วนเป็นบทสวดท้ายปาติโมกข์)	๔๐๓
ตายณะคาถา (เป็นบทสวดท้ายปาติโมกข์)	๔๐๖
ภาคผนวก (วิธีการ, กรรมวาจาสังฆกรรมต่าง ๆ)	๔๐๗
วิธีการพินทุและอธิษฐานบิหาร	๔๐๘
คำถอนอธิษฐาน, คำวิกัป-ถอนวิกัป	๔๐๙
วิธีถือนิสัย	๔๑๐
คำอธิษฐานเข้าพรรษา, คำขอขมา, คำสัตตาทะกะระณีเยะ	๔๑๑

คำเสียสละของเป็นนิสัสศคีย์	๔๑๒
สมณกัมปะ (วินัยกรรมที่ทรงอนุญาตให้กระทำก่อน จึงฉันทผลไม่ได้)	๔๑๗
วิธีแสดงอาบัติ (วิธีปลงอาบัติ)	๔๑๘
กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์	๔๒๐
กรรมวาจาสมมติกัมปิยภูมิ	๔๒๕
ประเภทของอุโบสถ	๔๒๖
ปาติโมกข์เทศ ๕ (วิธียกปาติโมกข์ขึ้นแสดง โดยย่อและโดยพิสดาร)	๔๒๘
วิธีมอบปาริสุทธิ และมอบฉันทะ	๔๓๐
วิธีงดปาติโมกข์แก่ภิกษุ (เพราะศีลวิบัติ, อาจารย์วิบัติ, และทิวฏฐิวิบัติ)	๔๓๑
วิธีกระทำเมื่อสงฆ์ต้องสภาคาบัติ	๔๓๓
บุพพกรรม - บุพพกิจ	๔๓๕
ภิกษุปาติโมกข์	๔๔๑
ปวารณา	๔๖๘
กรรมวาจาจากฐิน	๔๗๐
ภาคพิเศษ (เพื่อช่วยในการศึกษาค้นคว้านำมาปฏิบัติ)	๔๗๓
ส่วนสรุปหลักเกณฑ์วิธีระงับอธิกรณ์	๔๗๕
แผนผังที่ ๑ สรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอธิกรณ์	๔๗๖
ตารางอธิบายอธิกรณ์ ๔ และอธิกรณ์สมณะ ๗	๔๗๙
แผนผังที่ ๒ วิธีลงโทษฯ ที่เกิดเพราะเหตุอาชีวะหรือปาติโมกข์	๔๘๑
แผนผังที่ ๓ วิธีลงโทษฯ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิบัติ	๔๘๓
ส่วนช่วยศึกษาค้นคว้านำมาปฏิบัติ	๔๘๕
ส่วนดัชนี (ช่วยค้นหาคำ โดยเรียงลำดับตามอักษร)	๔๙๙
ดัชนีเนื้อเรื่องพระวินัย	๔๙๙
ดัชนีเนื้อเรื่องพระธรรม	๕๐๙
ดัชนีชื่อเฉพาะ (อสาธาณนาม)	๕๑๑
บันทึกท้ายเล่ม	๕๑๔
บรรณานุกรม, สารสนเทศนุกรม	๕๑๕

ผู้ซุ่มทรัพย์

“อานนท์! พวกช่างหม้อยอมไม่พยายามทำกะหม้อที่ยังเปียก ยังดิบอยู่ อย่างทะนุถนอม ฉันทิ เรายอมไม่พยายามทำกะพวกเธออย่างทะนุถนอม ฉันทินั้น

อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีกไม่มีหยุด

อานนท์! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีกไม่มีหยุด ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ

๑๔ / ๒๔๕ / ๓๕๖)

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าวคำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ซุ่มทรัพย์ ละเอียด, ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น, เมื่อคบหากับบัณฑิต ชนิดนั้นอยู่ ย่อมมี แต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ

๒๕ / ๒๕ / ๑๖)

อาทิพรหมจรรยาศึกษา
: บทศึกษาอันเป็นเบื้องต้น
แห่งพรหมจรรยา

ศึกษาบทที่เป็นประธานเป็นแม่บท
หรือศึกษาบทที่มาในพระปาติโมกข์
สงฆ์ยกขึ้นแสดง ทุกกิ่งเดือน

กัมภีร์ภิกขุวิภังค์

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๑ (พระวินัยปิฎกเล่ม ๑)

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒ (พระวินัยปิฎกเล่ม ๒)

ผู้ทำศาสนาเสื่อม

ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้ ที่ทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป สี่อย่างอะไรกันเล่า? สี่อย่างคือ :-

ภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุเล่าเรียนสูตรอันถือกันมาผิดด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันผิด; เมื่อบทและพยัญชนะใช้กันผิดแล้ว แม้ความหมายก็มีน้อยอันคลาดเคลื่อน ภิกษุทั้งหลาย นี้มูลกรณีทีหนึ่ง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุเป็นคนที่ยากประกอบด้วยเหตุที่ทำให้ เป็นคนที่ยาก ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนโดยความเคารพหนักแน่น ภิกษุทั้งหลาย นี้มูลกรณีที่สอง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูตร คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท), ภิกษุเหล่านั้น ไม่ได้เอาใจใส่บอกสอนใจความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ; เมื่อท่านเหล่านั้น ล่วงลับดับไป สูตรทั้งหลายก็เลยขาดผู้เป็นมูลรากไม่มีที่อาศัย สืบไป ภิกษุทั้งหลาย นี้มูลกรณีที่สาม ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุชั้นเถระ ทำการสะสมบริขารประพฤตีย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็นผู้นำในทางทราวม ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารถนาความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ผู้บวชในภายหลังได้เห็นพวกพระเถระเหล่านั้น ทำแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้ทำการสะสมบริขารบ้าง ประพฤตีย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็นผู้นำในทางทราวม ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารถนาความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง, ตามกันสืบไป ภิกษุทั้งหลาย นี้มูลกรณีทีสี่ ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้แล ที่ทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

คัมภีร์ภิกขุวิภังค

ภาค ๑

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๑)

อาบัติหนัก ที่มาในพระปาติโมกข์

๑. เวิร์ณชกัณฐ

เหตุให้พรหมจรรย์ตั้งมั่นหรือไม่ตั้งมั่น

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โคนไม้สะเดาใกล้เมืองเวรัณชชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เวิร์ณชพรหมณได้ทราบกิตติศัพท์ สรรเสริญ จึงเข้าไปเฝ้าแต่มิได้ถวายบังคม หลังจากทักทายปราศรัยแล้ว ก็ได้กล่าวว่า ได้ข่าวเขาพูดว่าพระสมณโคดมไม่ยอมไม่ไหวหรือลุกขึ้นต้อนรับ พราหมณ์ผู้สูงอายุ การที่พระสมณโคดมทำเช่นนั้น ย่อมไม่สมควร พระพุทธเจ้าตรัสรับว่า พระองค์มิได้ไหวพราหมณ์ผู้สูงอายุจริง เวิร์ณชพรหมณ จึงกล่าววาจาธุรุกราน ด้วยถ้อยคำที่ ถ้อยกันในสมัยนั้นว่า เป็นคำดูหมิ่นเหยียดหยาม รวม ๘ ข้อ เช่น คำว่าพระสมณโคดมเป็นคนไม่มีรชชาติ, เป็นคนไม่มีสมบัติ, เป็นคนนำไปให้ฉิบหาย, เป็นคนเผาผลาญ เป็นต้น.

แต่พระผู้มีพระภาคทรงอธิบายคำเหยียดหยามนั้นไปในทางดี เช่นว่า ใครจะว่าไม่มีรชชาติก็ถูก เพราะท่านไม่ติดในรช คือ รูป เสียง เป็นต้น ใครจะว่าไม่มีสมบัติก็ถูก เพราะท่านไม่ติดสมบัติ คือ รูป เสียง เป็นต้น ใครจะว่า นำไปให้ฉิบหายก็ถูกเพราะท่านแสดงธรรมทำให้บาป อกุศล ทุกอย่าง ให้ฉิบหาย ใครจะว่าเป็นคนเผาผลาญก็ถูก เพราะท่านเผาผลาญบาป อกุศล อันเป็นที่ตั้งแห่งความเดือดร้อนทั้งหมด.

เมื่อตรัสตอบ แก่คำดูหมิ่นเหยียดหยามของพราหมณ์ตักทุกข้อโดย ไม่ต้องใช้วิธีด่าตอบ หากใช้วิธีอธิบายให้เป็นธรรมะสอนใจได้ ตั้งนั้นแล้ว จึงตรัสอธิบายเหตุผลในการที่พระองค์ไม่ไหวพราหมณ์ผู้สูงอายุ โดย เปรียบเทียบว่าลูกไก่ตัวไหนเจาะฟองไข่ออกมาได้ก่อน ลูกไก่นั้นควรนับว่า แก่กว่าลูกไก่ตัวอื่น พระองค์เจาะฟองไข่ คือ อวิชชาก่อนผู้อื่น จึงถือได้ว่าเป็น ผู้แก่กว่าผู้อื่น. เวิร์ณชพรหมณได้ฟังก็เสื่อมใส ประกาศตนเป็นอุบาสก ถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต แล้วกราบทูลอาราธนาให้ทรงจำพรรษาอยู่ใน เมืองเวรัณชชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ พระองค์ทรงรับโดยดุษณีภาพ.

ทรงสรรเสริญเหล่าภิกษุว่าเป็นผู้ชนะ แม้จะยากลำบาก ก็ไม่ทิ้งธรรม

ในสมัยนั้น เมืองเวรัญชาเกิดทุพภิกขภัย หารอาหารได้ยาก ถึงขนาดต้องใช้สากปั่นส่วนอาหาร ผู้คนล้มตายกันกระตุงขวากเกลื่อน. ภิกษุทั้งหลายลำบาก ด้วยอาหารบิณฑบาต ได้อาศัยข้าวตากสำหรับเลี้ยงม้าจากพ่อค้าม้าที่พักแรม ฤดูฝน ณ เมืองนั้น วันละ ๑ ฝ่ายมือต่อรูปมาทำให้ละเอียดฉัน พระผู้มีพระภาค ทรงสรรเสริญเหล่าภิกษุว่าเป็นผู้ชนะ (แม้จะยากลำบาก ก็ไม่ทิ้งธรรมแสวงหาในทางที่ผิด เป็นตัวอย่างแก่หมู่ภิกษุในภายหลัง)

พระโมคคัลลานะ เสนอวิธีแก้ไขความอดอยากหลายประการ รวมทั้งการไปเที่ยวบิณฑบาตในที่อื่นแต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต.

เหตุที่ทำให้พรหมจรรย์(พระศาสนา) ตั้งมั่น หรือไม่ตั้งมั่น

ส่วนพระสารีบุตร คำนึงถึงความตั้งมั่นแห่งพรหมจรรย์ จึงกราบทูลถามถึงเหตุที่ทำให้พรหมจรรย์ตั้งมั่น และไม่ตั้งมั่น พระผู้มีพระภาคทรงตรัสแสดงว่า

“ดูก่อนสารีบุตร พระผู้มีพระภาคพระนามกกุสันธะ พระนามโกนาคมะ และพระนามกัสสปะ มิได้ทรงท้อพระหฤทัยเพื่อจะทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลาย หนึ่ง สุตตะ เคยยะ เวชยการณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัပ္ภุตธรรม เวทลละ ของพระผู้มีพระภาคทั้งสามพระองค์นั้นมีมาก ลิกขาบทก็ทรงบัญญัติ ปาติโมกข์ก็ทรงแสดงแก่สาวก เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าเหล่านั้น สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนานั้นไว้ได้ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ดูก่อนสารีบุตร ดอกไม้ต่างพรรณที่เขาองไวบนพื้นกระดาน รอยดีแล้วด้วยตาย ลมย่อมกระจายไม่ได้ ขจัดไม่ได้ กำจัดไม่ได้ซึ่งดอกไม้เหล่านั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเขารอยดีแล้วด้วยตาย ฉนิต เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าเหล่านั้น

สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนาเห็นไว้ได้ ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ฉะนั้นเหมือนกัน”
และตรัสว่า การไม่ทำดังนั้นเป็นเหตุให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่ไม่นาน.

ทูลขอให้บัญญัติสิกขาบทแสดงปาติโมกข์เพื่อความตั้งมั่นแห่งพรหมจรรย์

พระสารีบุตรจึงกราบทูลขอให้ทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระศาสนา พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“จงรอก่อน สารีบุตร จงยับยั้งก่อนสารีบุตร ตถาคตผู้เดียวจักรู้กาลในภพนี้เห็น พระศาสดายังไม่บัญญัติสิกขาบท ยังไม่แสดงปาติโมกข์แก่สาวก ตลอดเวลาที่ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอัสวะบางเหล่า ยังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนา

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่มากใหญ่โตเพราะตั้งมานาน...

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่มากใหญ่โตเพราะแผ่ไปเต็มที่...

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่มากใหญ่โตเพราะเจริญด้วยลาภ.

และอัสวัญฐานิยธรรมบางเหล่า ย่อมปรากฏในสงฆ์ในศาสนา

เมื่อนั้นพระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์แก่สาวก เพื่อกำจัดอัสวัญฐานิยธรรมเหล่านั้นแหละ.

ดูก่อนสารีบุตรก็ภิกษุสงฆ์ไม่มีเสนียด ก็ล้วนไม่มีโทษ ปราศจากมัวหมองบริสุทธิ์ผุดผ่องตั้งอยู่ในสารคุณ เพราะบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ภิกษุที่ทรงคุณธรรมอย่างต่ำ ก็เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง เป็นผู้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.”

เมื่อออกพรรษาแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงชวนพระอานนท์ไปบอกเวรัญชพราหมณ์ ในฐานะผู้นิมนต์ให้จำพรรษา เวรัญชพราหมณ์ นิมนต์พระองค์พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ฉันในวันรุ่งขึ้น ทรงรับนิมนต์และไปฉันตามกำหนดแล้ว แสดงธรรมโปรดเวรัญชพราหมณ์ แล้วเสด็จจาริกไปสู่เมืองโสเรยยะ เมืองสังกัสสเมืองกถณกุชชะ โดยลำดับ เสด็จข้ามลำน้ำคงคาที่ชื่อปายาคะ ไปสู่กรุงพาราณสี จากพาราณสีสู่เวสาลี ประทับ ณ เรือนยอดในป่ามหาวัน

๒. ปาราชิกกัณฑ์

ว่าด้วยอบัติปาราชิก(ผู้ชายแพ) มี ๔ สิกขาบท ละเมิดเขาแล้ว
ต้องขาดจากความเป็นภิกษุ แม่สึกไปแล้วจะมาเป็นใหม่ก็ไม่ได้

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหนึ่ง สิกขาสาชีวะสะมาปโน....

“อหิง ภิกษุใด ถึงพร้อมซึ่งสิกขาบทและสาชีพของภิกษุ
ทั้งหลายแล้วไม่บอกคืนสิกขาไม่ทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง
เสพเมถุนธรรมโดยที่สุดแม่ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมียเป็นปาราชิก
หาสังวาสมิได้.”

วิงค์ (จำแนกความ)

คำว่า ไม่บอกคืนสิกขา ไม่ทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง ทรงอธิบาย
ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาไม่เป็นอันบอกคืน
ก็มี ภิกษุทั้งหลาย การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาเป็นอันบอกคืนก็มี.
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อึดอัด
เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ ปรรธนาความเป็นคฤหัสถ์ ปรรธนาความ
เป็นอุบาสก ปรรธนาความเป็นอารามิก ปรรธนาความเป็นสามเณร ปรรธนา
ความเป็นเดียรถีย์ ปรรธนาความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรรธนาความเป็นผู้มีใช้
สมณะ ปรรธนาความเป็นผู้มีใช้เชื้อสายพระศากยบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ
ว่า ข้าพเจ้าบอกคืนพระพุทเจ้า...ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่า
การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาก็เป็นอันบอกคืน...

ขอท่านจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคฤหัสถ์... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วย
พระพุทเจ้า... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระพุทเจ้า... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจาก

พระพุทธเจ้า... ภิกษุยอมกล่าวให้ผู้อื่นทราบด้วยไวพจน์เหล่านั้น อันเป็นอาการ เป็นลักษณะเป็นนิมิต. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่า การทำความ เป็น ผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขา ก็เป็นอันบอกคิน.

ที่ชื่อว่า เมถุนธรรม มีอธิบายว่า ธรรมของอัสถบุรุษ ประเพณีของ ชาวบ้าน มรรยาทของคนชั้นต่ำ ธรรมอันชั่วหยาบ ธรรมอันมีน้ำเป็นที่สุด กิจที่ควรซ่อนเร้น ธรรมอันคนเป็นคู่ๆ ฟังประพุดิตร่วมกัน นี้ชื่อว่า เมถุนธรรม.

ที่ชื่อว่า เสพ ความว่า ภิกษุใดสอดนิมิตเข้าไปทางนิมิต สอดองค์กำเนิด เข้าไปทางองค์กำเนิด โดยที่สุดแม้ชั่วเมสลังกา ภิกษุนั้นชื่อว่า เสพ.

คำว่า เป็นปาราชิก ความว่า บุรุษถูกตัดศีรษะแล้ว ไม่อาจมีศีรษะ คุมกันนั้นเป็นอยู่ ชื่อแม้นใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เสพเมถุนธรรมแล้วยอม ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุนี้ จึงตรัสว่า เป็นปาราชิก.

ที่ชื่อว่า สังวาส ได้แก่ กรรมที่ฟังทำร่วมกัน อุเทศ^๑ที่ฟังสวดร่วมกัน ความเป็นผู้มีสิกขาเสมอกัน นี้ชื่อว่าสังวาส สังวาสนั้นไม่มีร่วมกับภิกษุนั้น เพราะเหตุนี้ จึงตรัสว่า หาสังวาสมิได้.

สรุปบทภาษณีย์ (การจำแนกแยกแยะความหมายของบท)

องค์กำเนิดภิกษุเข้าไปในทวารหนัก, ทวารเบา หรือปาก ทางใดทางหนึ่ง ของหญิง, คนมีสองเพศ, กระเทย หรือชาย ทั้งที่เป็นมนุษย์, อมนุษย์ หรือสัตว์ ดิรัจฉาน ไม่ว่าจะมามีเครื่องห่อหุ้มองคชาตหรือไม่ ทั้งในสัตว์ที่ตื่น, ที่หลับ, ที่เมา, ที่วิกลจริต, ที่เผลอสติ, ที่ตายแล้วแต่ยังไม่ถูกสัตว์กัดกินโดยมาก ถ้าภิกษุคิดจะ เสพเมถุน หรือยินดีในขณะที่เข้าไปหยุดอยู่หรือถอนออกขณะใดขณะหนึ่ง ต้อง ปาราชิก. ในสัตว์ที่ตายแล้วถูกสัตว์กัดกินโดยมาก เป็นถูลัลจจัย. ถูกบังคับไม่ยินดี ในทุกขณะ ไม่เป็นอาบัติ (ฟังศึกษารายละเอียดและกรณีวินิจฉัยในพระไตรปิฎก)

อนาบัติ (ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ)

๑.ภิกษุไม่รู้สีกตัว ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุมึนจิตฟุ้งซ่าน ๔.ภิกษุผู้-

^๑อุเทศ ในที่นี้คือ การยกภิกษุปาติโมกข์ ภิกษุณีปาติโมกข์ขึ้นสวด (วิ.อ. ๑/๕๓/๒๖๙).

กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ (ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ) เหล่านี้ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

บุตรเศรษฐีเมืองเวสาลี นามว่าสุทินนะมีความเลื่อมใสกราบทูลขอบวช แต่พระศาสดายังไม่ประทานอนุญาตให้บวช เพราะมารดาบิดายังไม่อนุญาต จึงกลับไปขออนุญาต แต่ไม่ได้รับอนุญาต จึงอ้อนวอนถึง ๓ ครั้ง ก็ไม่ได้รับอนุญาต สุทินนะจึงนอนลงกับพื้นอดอาหารถึง ๗ วัน มารดา บิดาและเพื่อน ๆ อ้อนวอนก็ไม่ยอม ในที่สุดเพื่อน ๆ จึงอ้อนวอนให้มารดาบิดาของสุทินนะอนุญาต เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ก็ออกบวช ประพฤติปฏิบัติเคร่งครัดอยู่ทางวัชชีคาม.

ครั้งนั้น แคว้นวัชชี เกิดทุพภิกขภัย พระสุทินนะ มีญาติเป็นคนมั่งคั่งมาก เมื่อเดินทางไปถึงกรุงเวสาลี ญาติ ๆ ทราบข่าวก็นำอาหารมาถวายพระสุทินนะ ๆ ก็ถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วเดินทางไปกลับทคามบ้านเดิมของตน บิดาจึงนิมนต์ไปนั้น มารดาก็นำทรัพย์มาเพื่อขอให้สึก พระสุทินนะไม่ยอมสึก มารดาจึงกล่าวว่า ถ้าไม่สึกก็ขอพืชพันธุ์ไว้สืบสกุล ครั้งนั้นยังไม่มี การ บัญญัติวินัยห้ามเสพเมถุน พระสุทินนะเข้าใจว่าเป็นเรื่องพอทำได้ เพื่อให้มีบุตรสืบสกุล จึงเสพเมถุนกับอดีตภริยาของตน ถึง ๓ ครั้ง นางก็ตั้งครรภ์เพราะเหตุนี้.

พระสุทินนะเกิดความเดือดร้อนไม่สบายใจขึ้นภายหลัง ถึงขนาดซุบซอม ภิกษุทั้งหลายได้สอบถาม ทราบความแล้วจึงพากันติเตียน และนำความกราบทูล พระผู้มีพระภาค ๆ จึงรับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุเหล่านั้น ๆ ได้ทูลรับตามความจริง จึงทรงติเตียนว่า

“ดูก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเธอ นั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ไซ้ไม่ได้ ไม่ควรทำ เธอบวชในธรรมวินัยอันเรากล่าวไว้ตัวอย่างนี้แล้ว ไฉนจึงไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิ์ ได้ตลอดชีวิตเล่า.

ดูก่อนโมฆบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อคลาย ความกำหนัด ไม่ใช่เพื่อมีความกำหนัด เพื่อความปราศไม่ใช่เพื่อความ

ประกอบ เพื่อความไม่ถ่อมมัน ไม่ใช่เพื่อความถ่อมมันมิใช่หรือ? เมื่อธรรมชื่อนั้น อันเราแสดงแล้วเพื่อคลายความกำหนัด เธอยังจักคิดเพื่อความกำหนัด เราแสดงเพื่อความพรากร เธอยังจักคิดเพื่อความประกอบ เราแสดงเพื่อความไม่ถ่อมมัน เธอยังจักคิดเพื่อความถ่อมมัน.

ดูก่อนโมฆบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อเป็นที่สำรอกแห่งราคะ เพื่อเป็นที่สร้างแห่งความเมา เพื่อเป็นที่ดับสูญแห่งความกระหาย เพื่อเป็นที่หลุดถอนแห่งอาลัย เพื่อเป็นที่เข้าไปตัดแห่งวิภวภูตะ เพื่อเป็นที่สิ้นแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่สำรอกแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่ดับแห่งตัณหา เพื่อออกไปจากตัณหาชื่อว่านะ (เครื่องร้อยรัด) มิใช่หรือ?

ดูก่อนโมฆบุรุษ การละกาม การกำหนดรู้ความหมายในกาม การกำจัดความกระหายในกาม การเพิกถอนความตริกอันเกี่ยวด้วยกาม การระงับความกลัดกลุ้มเพราะกาม เราบอกไว้แล้วโดยอเนกปริยาย มิใช่หรือ?

ดูก่อนโมฆบุรุษ องค์กำเนิด อันเธอสอดเข้าไปในปากอสรพิษที่มีพิษร้ายยิ่งดีกว่า อันองค์กำเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กำเนิดของมาตุคามไม่ดีเลย องค์กำเนิดอันเธอสอดเข้าไปในปากงูเห่ายิ่งดีกว่า อันองค์กำเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กำเนิดของมาตุคาม ไม่ดีเลย องค์กำเนิดอันเธอสอดเข้าไปในหลุมถ่านที่ไฟติดลุกโชนยิ่งดีกว่า อันองค์กำเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กำเนิดของมาตุคาม ไม่ดีเลย.

ข้อที่เราว่าดีนั้น เพราะเหตุไร? เพราะบุคคลผู้สอดองค์กำเนิดเข้าไปในปากอสรพิษเป็นต้นนั้น ฟังถึงความตาย หรือความทุกข์เจียนตาย ซึ่งมีการกระทำนั้นเป็นเหตุ และเพราะการกระทำนั้นเป็นปัจจัย เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ไม่ฟังเข้าถึงอบาย ทุกคติ วิหิบาท นรก ส่วนบุคคลผู้ทำการสอดองค์กำเนิดเข้าไปในองค์กำเนิดของมาตุคามนั้น เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ฟังเข้าถึงอบาย ทุกคติ วิหิบาท นรก ซึ่งมีการกระทำนี้เป็นเหตุ.

ดูก่อนโมฆบุรุษ เมื่อการกระทำนั้น มีโทษอยู่ เธอยังชื่อว่าได้ต้องอสังฆธรรม อันเป็นเรื่องของชาวบ้าน เป็นมรยาตของคณชั้นต่ำ

อันชั่วหยาบ มีหน้าเป็นที่สุด มีในที่ลับ เป็นของคนคู่ อันคนคู่พึงร่วมกัน
เป็นไป เธอเป็นคนแรกที่กระทำกุศลธรรม เป็นหัวหน้าของคนเป็นอันมาก

การกระทำของเธอนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยัง
ไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่แท้
การกระทำของเธอ นั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยัง
ไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว...”

ทรงตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยงยาก ความเป็นคนบำรุงยาก
ความเป็นคนมักมาก ความเป็นคนไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน
ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยงง่าย ความเป็นคนบำรุงง่าย ความมักน้อย
ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม
การปรารภความเพียร โดยย่อเนกปริยาย.

อำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการในการบัญญัติสิกขาบท

ทรงกระทำธรรมิกถาที่สมควรแก่เรื่องนั้น ที่เหมาะสมแก่เรื่องนั้น
แก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่
ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ

๑. เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อการราบคนหน้าด่านไม่รู้จักอาย
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีใน
ปัจจุบัน
๖. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสียความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสแล้ว

๙. เพื่อความดำรงมั่นแห่งศีลธรรม

๑๐. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สันติสุขอันวิจิตรให้
หนักแน่น...

ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามมิให้ภิกษุเสพเมถุน ทรงปรับอาบัติปาราชิก
แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

อนุบัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

ต่อมามีภิกษุชชีบุตร ชาวกรุงเวสาลี เข้าใจว่าห้ามเฉพาะเสพเมถุน
กับมนุษย์ จึงเสพเมถุนด้วยนางลิง ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติ
เพิ่มเติมให้ชัดขึ้นว่าห้ามแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย.

ภิกษุเสพเมถุนขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว ภายหลังขอเข้า
อุปสมบทอีก พระพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติมิให้อุปสมบทแก่ผู้เช่นนั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑. จิตคิดจะเสพเมถุน ๒. ยังองค์กำเนิดให้เข้าไปในทวารมรรค ถูกต้อง ณ ที่ใดที่หนึ่ง พร้อมด้วยองค์
๒ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพพสิกขาบรรณหน้า ๑๑๒).

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ คามา วา อะริญญา วา อะทินนัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยส่วน
แห่งความเป็นขโมย จากบ้านก็ดี จากป่าก็ดี พระราชาทั้งหลาย
จับใจได้แล้ว ประหารเสียบ้าง จองจำไว้บ้าง เนรเทศเสียบ้าง
ด้วยบริภาษว่า เจ้าเป็นโจรเจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลงเจ้าเป็น
ขโมย ดังนี้ ในเพราะถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้เห็นปานใด
ภิกษุถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้เห็นปานนั้น แม้ภิกษุนี้ ก็เป็น
ปาราชิก หาสังวาสมิได้.”

วิงค์ (จำแนกความ)

ที่ชื่อว่า ทรัพย์สินเจ้าของไม่ได้ให้ มีอธิบายว่า ทรัพย์สินอันเจ้าของไม่ได้ให้ ไม่ได้ละวาง ยังรักษาปกครองอยู่ ยังถือกรรมสิทธิ์อยู่ว่าเป็นของเรายังมีผู้อื่นหวงแหน ทรัพย์สินนั้นชื่อว่าทรัพย์สินเจ้าของไม่ได้ให้

บทว่า ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย ได้แก่มีจิตคิดขโมย คือมีจิตคิดลัก.

บทว่า ถือเอา คือ ยึดเอา เอาไป เอาลง ยังอิริยาบถให้กำเริบ ให้เคลื่อนจากฐาน ให้ล่วงเลยเขตหมาย.

ที่ชื่อว่า เห็นปานใด คือ หนึ่งบาทก็ดี ควรแก่หนึ่งบาทก็ดี เกินกว่าหนึ่งบาทก็ดี

คำว่า เป็นปาราชิก มีอธิบายว่า ไปไม่เหลือหลงจากขั้วแล้ว ไม่อาจจะเป็นของเขี้ยวสดขึ้นได้ แม้ฉันทกิกษุก็ฉันทนั้นแหละ ถือเอาทรัพย์สินเขาไม่ได้ให้ ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย หนึ่งบาทก็ดี ควรแก่หนึ่งบาทก็ดี เกินกว่าหนึ่งบาทก็ดีแล้วไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุนี้การ กระทำผิดตามสิกขาบทดังกล่าวจึงตรัสว่า เป็นปาราชิก

สรุปบทกษณีย์

ทรัพย์สินมีผู้ครอบครองไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ภิกษุสำคัญว่ามีผู้ครอบครองมีราคา ๕ มาสกหรือเกินกว่า มีโดยจิต (คิดลัก) จับต้องสิ่งนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ, ทำให้ไหว ต้องถูกลัจฉัย, ทำให้เคลื่อนที่ออกจากฐาน ต้องปาราชิก.

ภิกษุเข้าไปที่ด้านภาษี มีโดยจิตจับต้องทรัพย์สินที่ควรเสียภาษี มีราคา ๕ มาสกหรือเกินกว่า ต้องทุกกฏ, ทำให้ไหว ต้องถูกลัจฉัย, อย่างเท่าที่ ๑ ผ่านด้านภาษีไป ต้องถูกลัจฉัย, อย่างเท่าที่ ๒ ผ่านด้านภาษีไป ต้องปาราชิก.

ภิกษุชวนกันไปลัก รูปหนึ่งลักทรัพย์มาได้ ต้องปาราชิกทุกรูป. นัตถหมาย, ทำนิमित สั่งให้ลักทรัพย์ ขณะอธิบายต้องทุกกฏ, ลักทรัพย์ได้ตามนั้น ต้องปาราชิกทั้งผู้สั่งผู้ทำ, ลักมาได้ผิดจากนั้น ผู้สั่งไม่ต้องอาบัติ ผู้ลักต้องปาราชิก.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีความสำคัญว่าเป็นของตน ๒.ถือเอาด้วยวิสาสะ ๓.ขอยืม ๔.ทรัพย์สินแปรตหวงแหน ๕.ทรัพย์สินสัตว์ดิรัจฉานหวงแหน ๖.ภิกษุมีความสำคัญว่าเป็นของบังสุกุล ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ เหล่านี้ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุหลายรูปที่เป็นมิตรสหายกันได้ทำกุฎิหญ้า อยู่จำพรรษาข้างภูเขา อิลิคิลิ. ภิกษุอื่น ๆ เมื่อออกพรรษาก็รื้อกุฎิหญ้า เก็บหญ้า เก็บไม้แล้วจาริกไปสู่ชนบท. ส่วนพระธนิยะคงอยู่ที่นั่นไม่ไปไหน ขณะที่ เขาไปบิณฑบาตยังหมู่บ้าน พวกคนเก็บหญ้า เก็บไม้ มารื้อกุฎิ นำหญ้าและไม้ไป ท่านต้องทำใหม่ถึง ๓ ครั้ง ท่านจึงคิดสร้างกุฎิดิน เพราะเป็นผู้ชำนาญในการผสมดินปั้นหม้อมาก่อน เมื่อตกลงดังนั้น จึงเอาดินเหลวมาขยำแล้วทำเป็นกุฎิดินล้วน เอาหญ้าไม้และมูลโค สุมไฟเผากุฎิที่ทำไว้แล้วให้เป็นกุฎิดินเผา มีสีแดงตั้งตัวแมลงทับ พระผู้มีพระภาคเสด็จทอดพระเนตรเห็นกุฎิงดงาม จึงตรัสถาม เมื่อทรงทราบแล้วทรงติเตียนว่า

“ไหนโมฆบุรุษนั้นจึงได้ขยำโคลนทำกุฎิสำเร็จด้วยดินล้วน ด้วยตนเองเล่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ ความไม่เบียดเบียนหมู่มสัตว์ มิได้มีแก่โมฆบุรุษนั้นเลย พวกเธองจะทำลายกุฎินั้น พวกเพื่อนพรหมจารีชั้นหลัง อย่างถึงความเบียดเบียนหมู่มสัตว์เลย อันภิกษุไม่ควรทำกุฎิที่สำเร็จด้วยดินล้วน ภิกษุใดทำต้องอาบัติทุกกฏ.”

ต่อมาท่านพระธนิยะ จึงมาขอไม้จากคนเฝ้าโรงเก็บไม้ของหลวง คนเฝ้าปฏิเสธรว่า “ตนไม่มีไม้ที่จะให้ได้ มีแต่ไม้ที่เป็นของพระราชาทรงแหน เพื่อใช้ซ่อมพระนคร เก็บไว้ในคราวมีอันตราย ถ้าพระราชาทรงพระราชทานก็นำไปได้”. พระธนิยะตอบว่า “พระราชาทรงพระราชทานแล้ว” คนเฝ้าโรงไม้เชื่อว่า เป็นพระคงไม้พุดบด จึงอนุญาตให้นำไป ท่านพระธนิยะก็นำไม้มาทำกุฎิไม้. เมื่อวัสสการพราหมณ์อำมาตย์ มาตรวจพบว่าไม้หายไป จึงได้สวนแล้วกราบทูล

พระเจ้าพิมพิสาร มีรับสั่งให้นำ ตัวคนเฝ้าโรงไม้เข้าไปเฝ้า เขาจึงถูกมัดนำตัวไป
ทำนพระชนียะเห็นคนเฝ้าไม้ ถูกมัดนำตัวไป จึงสอบถามได้ความแล้ว ก็ตามไปด้วย.

พระเจ้าพิมพิสารถวายนมัสการทำนพระชนียะ แล้วตรัสถามว่า
“เป็นความจริงหรือที่ว่า พระองค์ถวายไม้นั้น” ทำนพระชนียะตอบว่า “เป็นความจริง”
พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า พระองค์เป็นพระราชา มีกิจธุระมาก ถวายไปแล้ว
อาจนึกไม่ออกก็ได้ ถ้าทำนพระชนียะนี้บอกก็ขอให้ชี้แจงมา.

ทำนพระชนียะทูลถามว่า “ทรงระลึกได้หรือไม่ ที่ทรงเปล่งวาจา
ในวันอภิเสกเสวยราชย์ว่า หนุ้า ไม้ และน้ำ เป็นอันข้าพเจ้าถวายแก่
สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ขอจงใช้สอยเถิด” ตรัสตอบว่าทรงระลึกได้ แต่ที่ตรัส
อย่างนั้น ทรงหมายสำหรับสมณพราหมณ์ ผู้มีความละอาย ผู้มีความรังเกียจ
ใคร่ต่อการศึกษา ผู้เกิดความรังเกียจแม้ในความชั่วเพียงเล็กน้อย และทรงหมาย
ถึงสิ่งของที่ไม่มีใครหวงแหนในป่า ทำนถือเอาไม้ที่มีได้ให้ด้วยเลศนี้ คนอย่าง
พระองค์จะพึงฆ่า จองจำหรือเนรเทศ สมณะหรือพราหมณ์ได้อย่างไร?
ทำนจงไปเถิด ทำนพ้นเพราะเพศ (บรรพชิต) ต่อไปอย่าทำอย่างนี้อีก.

มนุษย์ทั้งหลายพากันคิดเตียนด้วยประการต่าง ๆ ความทราบถึงพระผู้มี
พระภาคเจ้า จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวน เมื่อพระชนียะรับเป็นสัตย์แล้ว
จึงทรงติเตียนว่า “ดูก่อนโมชบรูษ การกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร
มิใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉน เธอจึงได้ถือเอาไม้ของหลวงที่เข
าไม่ได้ให้ไปเปล่า การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชน
ที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่แท้
การกระทำของเธอนั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส
และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของคนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว” ทรงตรัสถามภิกษุ
ผู้เคยเป็นมหาอำมาตย์ผู้พิพากษา ว่าพระเจ้าพิมพิสารทรงจับโจรได้แล้วทรง
ประหารชีวิตจองจำหรือเนรเทศด้วยกำหนดทรัพย์เท่าไร? ก็เท่ากับ ๕ มาสก
จึงทรงบัญญัติสิกขาบท มิให้ภิกษุ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ ผู้ใดทำเช่นนั้น
ได้ราคาที่พระราชเจ้าจับโจรได้ประหารชีวิต จองจำ หรือเนรเทศ ต้องอาบัติปาราชิก.

อนุบัญญัติ (ขอบัญญัติเพิ่มเติม)

สมัยนั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์(พวก ๖ คือเป็นพวกร่วมใจกัน ๖ รูป) ไปที่ลาน (ตากผ้า) ของช่างย้อม ขโมยห่อผ้าของช่างย้อมนำมาแบ่งกัน ความทราบถึงภิกษุทั้งหลาย เธอแก้ตัวว่า ไปลักในป่า ไม่ได้ลักในบ้าน ลิกขาบทที่บัญญัติมุ่งหมายถึงลักในบ้าน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ลักของจากบ้านก็ตาม จากป่าก็ตาม.

องค์แห่งอาบัติ ๑. เป็นของผู้อื่นเป็นชาติมนุษย์ทวงแหนอยู่ ๒. สำคัญรู้ว่า เป็นของผู้อื่นทวงอยู่ ๓. ของนั้นราคาบาทหนึ่งหรือราคากว่าบาทหนึ่งขึ้นไป ๔. จิตเป็นขโมย ๕. ลักได้ด้วยอหฺวาร (อาการที่ถือว่าเป็นลักทรัพย์) อย่างไม่อย่างหนึ่ง พร้อมด้วยองค์ ๕ นี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพพสิกขาบรรณหน้า หน้า ๑๒๔).

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ สัตถุจิจจะ มะนุสสะวิคคะหัง ชีวิตา.....

“อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหา ศัสตราอันจะปลิดชีวิตให้แก่กายมนุษย์นั้น หรือพรรณาคณะแห่ง ความตาย หรือชักชวนเพื่ออันตาย ด้วยคำว่า แนะนำผู้เป็นชาย จะประโยชน์อะไรแก่ท่าน ด้วยชีวิตอันแสนลำบาก ยากแค้นนี้ ท่านตายเสียดีกว่าเป็นอยู่ดังนี้ เธอมีจิตอย่างนี้มีใจอย่างนี้ มีความหมายหลายอย่าง อย่างนี้ พรรณาคณะในความตายก็ดี ชักชวน เพื่ออันตายก็ดี โดยหลายนัย แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสงวนสมิได้.”

วิภัทค์ (จำแนกความ)

ที่ชื่อว่า กายมนุษย์ ได้แก่ จิตดวงแรกเกิด คือวิญญาณดวงแรกปรากฏ ขึ้นในครรภ์มารดา จนถึงเวลาตาย อตภาพในระหว่างนี้ชื่อว่ากายมนุษย์

บพว่า พรรณนาคุณในความตายก็ดี ได้แก่แสดงโทษในความเป็นอยู่ พรรณนาคุณในความตายว่า ท่านตายจากโลกนี้แล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะ ภายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ จักได้รับบำเรอเพียบพร้อมอ้อมเอบด้วย บุญจากมคุณอันเป็นทิพย์ ในสุคติโลกสวรรค์นั้น.

คำว่า เป็นปาราชิก มีอธิบายว่า ศีลาหนาแตกสองเสี้ยนแล้วเป็น ของกลับต่อให้ติดสนิทอีกไม่ได้แม้ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกัน จงใจพรากกาย มนุษย์จากชีวิตแล้ว ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุฉนั้น จึงตรัสว่า เป็นปาราชิก.

สรุปบทภาษณีย์

ฆ่าเองด้วยกาย ของเืองด้วยกาย ด้วยชัตตอาวุธไปหรือยื่นสิ่งในที่ใกล้ ๆ ให้ทำอย่างนี้, สั่งทุต นัตหมายหรือทำนิमित ผู้รับฆ่าตามนั้น ปาราชิกทั้งผู้สั่ง และผู้ฆ่า, ทำผิดจากที่สั่ง ผู้สั่งไม่ต้องอาบัติ ผู้ฆ่าปาราชิก, สั่งทุตต่อ ขณะสั่งต้อง ทุกกฏ, เมื่อผู้ฆ่ารับคำ ต้องถูกลัจจัย, ฆ่าสำเร็จต้องปาราชิกทุกรูป

พรรณาคุณแห่งความตายชักชวนเพื่อนอันตายด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยกายและวาจา ด้วยทุต ด้วยหนังสือ ด้วยศัสตรา หรืออุปกรณ์ที่ฟัง ธรรมารมณเข้าไปใกล้ ๆ ด้วยตั้งใจว่า จะมีผู้ตายด้วยเหตุของสิ่งนั้น ๆ ต้องทุกกฏ, มีผู้ยังทุกขเวทนาให้เกิดด้วยสิ่ง ๆ นั้น ต้องถูกลัจจัย, เขาตาย ต้องปาราชิก

แนะนำ หรือถูกถามแล้วบอกว่า ท่านจงตายอย่างนี้ ๆ ต้องทุกกฏ, เขายัง ทุกขเวทนาให้เกิดตามนั้น ต้องถูกลัจจัย, เขาตาย ต้องปาราชิก

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่จงใจ ๒.ภิกษุไม่รู้ ๓.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้ตาย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๖.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ เหล่านี้ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ป่ามหาวัน ทรงแสดงอสุภกถา การพิจารณาเห็นร่างกายโดยความเป็นของไม่งาม สรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุภะ กับทั้งคุณแห่งอสุภสมภาติ ครั้นแล้วทรงหลีกเร้นอยู่ตามลำพังพระองค์ตลอดกึ่งเดือน

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติอสุภภาวนา ก็เกิดความอดทนระอาใจ รังเกียจด้วยกายของตน เหมือน ชายหนุ่มหญิงสาวที่ชอบการประดับตกแต่ง อาบน้ำ ดำเกลาแล้ว รังเกียจซากศพ พุง ซากศพสุนัข ซากศพมนุษย์ อันคลั่งอยู่ที่คอก ก็ฆ่าตัวตายบ้าง ฆ่ากันและกันบ้าง เข้าไปหานายมิลลัณฑิกะผู้แต่งตัวเหมือนสมณะ จ้างด้วยบาตรจีวรให้ฆ่าบ้าง.

เมื่อครบกึ่งเดือนแล้ว เสด็จกลับจากที่เร้น ทรงทราบเรื่องนั้น จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงสั่งสอนอานาปานสติสมาธิ (คือการทำให้ตั้งมั่น โดยกำหนดลมหายใจเข้าออก) โดยปริยายต่าง ๆ แล้วทรงปรารภเรื่องภิกษุฆ่าตัวตาย ฆ่ากันและกัน รวมทั้งจ้างผู้อื่นให้ฆ่าตน ทรงติเตียน แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามมิให้ภิกษุฆ่ามนุษย์หรือใช้ให้คนอื่นฆ่า ทรงปรับปาราชิกแก่ผู้ละเมิด.

อุทฺทบัญญัติ

สมัยนั้นอุบาสกคนหนึ่งไม่สบาย ภิกษุฉัพพัคคีย์ เกิดพอใจในภริยาของอุบาสกนั้น จึงพูดพรรณนาคุณแห่งความตาย อุบาสกนั้นเชื่อ ก็รับประทานแต่ของแสลง เป็นเหตุให้โรคกำเริบและตายด้วยโรคนั้น ภริยาของอุบาสกจึงติเตียน ยกโทษภิกษุฉัพพัคคีย์เหล่านั้น ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ใต้สวนใต้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียนว่า “ดูก่อนโมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอ นั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉนพวกเธอจึงได้ พรรณนาคุณแห่งความตายแก่อุบาสกเล่า ดูก่อนโมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอ นั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยัง ไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว...”

แล้วทรงบัญญัติเพิ่มเติม ห้ามการพรรณาคูณของ ความตาย หรือชั๊กชวน เพื่อให้ตาย ว่าผู้ใดละเมิดต้องอาบัติปาราชิกด้วย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.สัตว์เป็นชาติมนุษย์ ๒.รู้ยู่สัตว์มีชีวิต ๓.จิตประสงค์จะฆ่า ๔.พยายามด้วยประโยคทั้ง๖ อันใดอันหนึ่ง ๕.สัตว์นั้นตายด้วยพยายามนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพพสิกขาบรรณ หน้า ๑๒๘).

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อะนะภิกขาณัง อุตตะริมะหุสสะธัมมัง.....

“อหิง ภิกษุใด ไม่รู้เฉพาะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรม อันเป็นความรู้ ความเห็น อย่างประเสริฐ อย่างสามารถ น้อมเข้ามาในตนว่า ข้าพเจรรู้ อย่างนี้ ข้าพเจ้าเห็นอย่างนี้ ครั้นสมัยอื่นแต่ไหน อันผู้ใดผู้หนึ่ง ถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม เป็นอันต้องอาบัติแล้ว มุ่งความหมัดจด จะฟังกล่าวอย่างนี้ว่า แนะท่าน ข้าพเจ้าไม่รู้ อย่างนั้น ได้กล่าววารู้ ไม่เห็นอย่างนั้น ได้กล่าววารู้ เห็นได้พูดพล่อยๆ เป็นเท็จเปล่าๆ เว้นไว้แต่สำคัญว่าได้บรรลุ แม้ภิกษุนี้ ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้.”

วิงค์ (จำแนกความ)

บทว่า อุตตริมนุสสรธรรม ได้แก่ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ ญาณทัสสนะ มรรคภาวนา การทำให้แจ้งซึ่งผล การละกิเลส ความเปิดจิต ความยินดียิ่งในเรือนอันว่างเปล่า

บทว่า เป็นปาราชิก ความว่า ตันตลามียอดตันแล้ว ไม่อาจจะงอกอีก แม้ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทินั้นแหละ มีความอยากอันลามก อันความอยากครอบงำแล้ว พุดอวดอุตตริมนุสสรธรรม อันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า เป็น ปาราชิก

อนาบัติ

๑.ภิกษุสำคัญว่าได้บรรลุ ๒.ภิกษุไม่ประสงค์จะกล่าวอวด ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุมิจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระพุทธเจ้าประทับ ณ เรือนยอดในป่ามหาวัน ใกล้
กรุงเวสาลี สมัยนั้นมีภิกษุหลายรูปที่ชอบพอเป็นมิตรสหายกัน จำพรรษา
อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำคคุมุทา สมัยนั้น เกิดเหตุพิกขภัยในแคว้นวัชชี (ราชธานี
ชื่อเวสาลี) ภิกษุทั้งหลายลำบากด้วยเรื่องอาหารบิณฑบาต จึงปรึกษากันว่า
จะทำอย่างไรดี.

บางรูปเห็นว่า ควรช่วยแนะนำกิจการงานของคฤหัสถ์ บางรูปเห็นว่า
ควรทำหน้าที่ทูต (คือ นำความข้านี้ไปบอกข้านั้น นำความข้านั้นมาบอก
ข้านี้ คล้ายบุรุษไปรษณีย์) บางรูปเห็นว่า ควรใช้วิธีสรรเสริญกันและกัน
ให้คฤหัสถ์ฟังว่า ภิกษุรูปนั้น รูปนี้ มีคุณวิเศษอย่างนั้น อย่างนี้ เช่น
ได้ฌานที่ ๑ ฌานที่ ๒ เป็นต้น จนถึงว่าได้เป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี
เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ มีวิชา ๓ มีอภิญญา ๖

เมื่อเห็นว่าวิธีหลังนี้ดี จึงเที่ยวสรรเสริญกันและกันให้คฤหัสถ์ฟัง
จึงได้รับการเลื่อมใสจากคฤหัสถ์ ชาวริมแม่น้ำคคุมุทาเป็นอย่างดี มีผิวพรรณ ผ่องใส
เอิบอิม เมื่อออกพรรษาแล้ว จึงเก็บเสนาสนะเดินทางไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ
กรุงเวสาลี.

ปรากฏว่าภิกษุที่มาแต่ทิศทางอื่นล้วนชื่นชมอิม มีเส้นเอ็น
ขึ้นเห็นได้ชัด ส่วนภิกษุที่มาจากฝั่งน้ำคคุมุทากลับอิมเอิบ อ้วนพี
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามทุกข์สุข และทรงทราบเรื่องนั้น จึงตรัสติเตียนและ
เรียกประชุมภิกษุทั้งหลาย ตรัสเรื่องมหาโจร ๕ ประเภทเปรียบเทียบกับภิกษุว่า

มหาโจร ๕ จำพวก

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาโจร ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก มหาโจร ๕ จำพวกเป็นไฉน?

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาโจรบางคนในโลกนี้ ย่อมปรารถนา อย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอ เราจักเป็นผู้อันบุรุษร้อยหนึ่งหรือพันหนึ่ง แวดล้อมแล้ว ท่องเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี เบียดเบียนเอง ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ตัดเองให้ผู้อื่นตัด เผลอผลาญเองให้ผู้อื่นเผลอผลาญ สมัยต่อมา เขาเป็นผู้อันบุรุษร้อยหนึ่งหรือพันหนึ่ง แวดล้อมแล้วเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี เบียดเบียนเองให้ผู้อื่นเบียดเบียน ตัดเองให้ผู้อื่นตัด เผลอผลาญเองให้ผู้อื่นเผลอผลาญฉันใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ย่อมปรารถนาอย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอ เราจึงจักเป็นผู้อันภิกษุร้อยหนึ่ง หรือ พันหนึ่ง แวดล้อมแล้ว เที่ยวจาริกไปในคามนิคมและราชธานี อันคฤหัสถ์ และบรรพชิต สักการะ เคารพ นบถ ถู บูชา ยำเกรง ได้จีวรบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย เกสัชบริขาร สมัยต่อมา เธอเป็นผู้อันภิกษุ ร้อยหนึ่ง หรือ พันหนึ่ง แวดล้อมแล้ว เที่ยวจาริกไปในคามนิคมและราชธานี อันคฤหัสถ์ และบรรพชิตสักการะ เคารพ นบถ ถู บูชา ยำเกรงแล้ว ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย เกสัชบริขารทั้งหลาย ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปใน ธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนธรรมวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว อวดอ้างว่าเป็น ของตน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก

๓. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรม วินัยนี้ ย่อมตามกำจัดเพื่อนพรหมจารี ผู้หมั่นอด ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ อันบริสุทธอยู่ด้วยธรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์อันหามูลมิได้ ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมสงเคราะห์เกลี้ยกล่อมคฤหัสถ์ทั้งหลาย ด้วยครุภักดิ์ ครุบริขารของสงฆ์ คือ อาราม พื้นที่อาราม วิหาร พื้นที่วิหาร เตียง ตั่ง ฟูก หมอน หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระจกโลหะ กระจกโลหะ มีด ขวาน ฝู้ง จอบ สว่าน เภาวัลย์ ไม้ไผ่ หน้ำมุงกระต่าย หน้ำปล้อง หน้ำสามัญ ดินเหนียว เครื่องไม้ เครื่องดิน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก

๕.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมอันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง นี้จัดเป็นยอดมหาโจร ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่มสัตว์พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้น ฉันทก่อนข้าวของชาวแวนแคว้น ด้วยอาการแห่งคนขโมย.”

ครั้นแล้วทรงติเตียนภิกษุชาวมิ่งแม่น้ำวัคคุมุทา ด้วยประการต่างๆ พร้อมทั้งทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามอวดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน เมื่ออวดไปแล้ว แม้จะออกตัวสารภาพผิดทีหลัง ก็ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ.

อหุบัญญัติ

สมัยนั้น ภิกษุหลายรูป สำคัญผิดว่าตนได้บรรลุคุณวิเศษ จึงประกาศตนว่า เป็นพระอรหันต์ (พยากรณ์อรหัตตผล) สมัยต่อมาจิตของเขาน้อมไปเพื่อราคะ โทสะ โมหะ ก็เกิดความรังเกียจ สงสัยว่า การประกาศตนว่าได้บรรลุคุณวิเศษ ด้วยความสำคัญผิด จะทำให้ต้องอาบัติปาราชิกหรือไม่ ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติม ยกเว้นให้สำหรับภิกษุผู้สำคัญว่าได้บรรลุ

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุตตริมนุสสรธรรมไม่มีในตน ๒.อวดด้วยมุงลาก สรรเสริญ ๓.ไม้อ่างผู้อื่น ๔.บอกแก่ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นชาติมนุษย์ ๕.หาความรู้ความในขณะนั้น พร้อม ด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก(บุพเพสิกขาบรรณนา หน้า๑๓๐).

เมื่อโจรปล้นเมือง

"ภิกษุใด แสดงตัวเองซึ่งเป็นความจริงอย่างหนึ่ง ให้คนอื่น
เข้าใจเป็นอย่างอื่นไป, การบริโภคปัจจัยด้วยอาการ แห่งขโมยของเธอนั้น
เป็นเช่นเดียวกับนายพราน ผู้ล่อลวงดักสัตว์กิน ฉะนั้น. คนเป็นอันมาก
ที่มีผ้ากาสาวพัสตร์คลุมคอ แต่มีความเป็นอยู่ลามก ขาดการสำรวม,
พวกคนลามกเหล่านั้น ต้องไปเกิดในนรก เพราะการกระทำอันหยาบช้า.
มันกินก้อนเหล็ก ซึ่งเปรียบด้วยเปลวไฟอันร้อนจัด ยังจะดีกว่า, คนทุศีล
ไม่มีการสำรวม บริโภคก่อนข้าวของชาวเมือง เป็นการไม่เหมาะสมเลย."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑ / ๑๖๙ / ๒๓๐)

๓. เतरสักัณเฑ

ว่าด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ที่ต้องให้สงฆ์เกี่ยวข้องในกรรม เบื้องต้นและกรรมอันเหลือ คือ สงฆ์เป็นผู้ปรับโทษให้อยู่กรรม และสงฆ์เองเป็นผู้ระงับอาบัติ มี ๑๓ สิกขาบท

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑

สัญเจตะนิกา สุกกะวิสัฏฐิ, อัญญัตระ สุปินันตา สังฆาทิเสโส.

“ปล่อยสุกกะเป็นไปด้วยความจงใจ เว้นไว้แต่ฝันเป็นสังฆาทิเสส.”

วิภัทค์

บทว่า เป็นไปด้วยความจงใจ ความว่า รู้อยู่ รู้ดีอยู่ จงใจ ตั้งใจละเมิด
บทว่า สุกกะ อธิบายว่า สุกกะ(น้ำอสุจิ) มี ๑๐ อย่าง คือ ๑. สุกกะสีเขียว
๒. สุกกะสีเหลือง ๓. สุกกะสีแดง ๔. สุกกะสีขาว ๕. สุกกะสีเหมือนเปรี้ยว
๖. สุกกะสีเหมือนน้ำท่า ๗. สุกกะสีเหมือนน้ำมัน ๘. สุกกะสีเหมือนนมสด
๙. สุกกะสีเหมือนนมส้ม ๑๐. สุกกะสีเหมือนเนยใส

การกระทำอสุจิให้เคลื่อนจากฐานเรียกว่า การปล่อย ชื่อว่า ปล่อย

อนาบัติ

๑. ภิกษุมีอสุจิเคลื่อนเพราะฝัน ๒. ภิกษุไม่ประสงค์จะให้อสุจิเคลื่อน
๓. ภิกษุวิกลจริต ๔. ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๕. ภิกษุผูกกระสับกระสายเพราะเวทนา
๖. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ของอนาถปิณฑิก คฤหบดี ใกล้กรุงสาวัตถี ภิกษุเสวยสกะถูกพระอุทายีแนะนำในทางที่ผิดให้ใช้มือ เปลื้องความใคร่ ทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาคทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวน พระเสวยสกะรับเป็นสัตย์ ทรงติเตียนพระเสวยสกะเป็นอันมาก แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนโดยเจตนา ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

อนุบัญญัติ

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายนอนหลับ น้ำอสุจิเคลื่อนด้วยความฝัน เกิดความสงสัยว่า จะต้องสังฆาทิเสส จึงกราบทูลถามพระผู้มีพระภาค พระองค์ ตรัสว่า เจตนามีอยู่ แต่ไม่ควรถูกกล่าวว่ามี(อัพโพหาริก)^๑ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท เพิ่มเติม เพิ่มข้อยกเว้นสำหรับความฝัน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เจตนาจะให้เคลื่อน ๒.พยายาม ๓.อสุจิเคลื่อน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๑๓๒).

^๑เจตนาที่จะยินดีนั้นมีอยู่ แต่กล่าวไม่ได้ว่ามี เพราะเกิดขึ้นนอกเหนือขอบเขต เจตนาในความฝันเป็นเจตนาออกเหนือขอบเขต (วิ.อ.๒/๒๓๕/๒-๓)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ โอตินโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคาเมนะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใดกำหนดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว ถึงความเคล้าคลึงด้วยกายกับมาตุคาม คือจับมือก็ตาม จับช่องผมก็ตาม ลูบคลำอวัยวะอันใดอันหนึ่งก็ตาม เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ (ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ)

๑.ภิกษุไม่ตั้งใจถูกตอง ๒.ภิกษุถูกตองด้วยไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้
๔.ภิกษุไม่ยินดี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๗.ภิกษุผู้กระสับกระส่าย
เพราะเวทนา ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวันาราม แล้วกล่าวถึงวิหาร
ของพระอุทายีว่างดงาม มีเตียงตั้งฟูกหมอน น้ำดื่มน้ำใช้ตั้งไว้ดีมีบริเวณอันกวาด
สะอาด มนุษย์ทั้งหลาย พากันไปชมวิหาร มากด้วยกัน พรหมณผู้หนึ่ง
พากันไปขอชมวิหาร พระอุทายีก็พาชม ให้พรหมณเดินหน้าภริยาตามหลัง
พระอุทายีเดินตามหลังภริยาของพรหมณนั้นอีกต่อหนึ่ง เลยถือโอกาสจับตอง
อวัยวะน้อยใหญ่ของนาง นางบอกแก่สามี สามีโกรธติเตียนเป็นอันมาก

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ได้ส่วนได้ความ
เป็นสัตย์ ทรงติเตียนเป็นอันมากแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุมีจิต
กำหนดจับตองกายหญิง ไม่ว่าจะเป็นการจับมือ จับข้อมผม หรือ ลูบคลำ
อวัยวะใด ๆ ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสส แก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.หญิงมนุษย์ ๒.สำคัญว่าเป็นหญิง ๓.กำหนดด้วยกายสัมผัสคราคะ ๔.พยายามตามความ
กำหนด ๕.จับมือเป็นต้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๑๓๔).

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ โอตินโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัง....

“อหัง ภิกษุใด กำหนดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว พุดเคาะ
มาตุคาม ด้วยวาจาชั่วหยาบ เหมือนชายหนุ่มพุดเคาะหญิงสาว
ด้วยวาจาพาดพิงเมถุน เป็นสังฆาทิเสส.”

วิภังค์

วาจาที่ชื่อว่า ชั่วหยาบ ได้แก่ วาจาที่พาดพิงวจจรค บัสนามรรค และเมถุนธรรม

บทว่า พุดเคาะ คือที่เรียกกันว่า ประพฤติล่วงเกิน (ทางวาจา)

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้มุ่งประโยชน์ ๒.ภิกษุผู้มุ่งธรรม ๓.ภิกษุผู้มุ่งสั่งสอน
๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนักบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม แล้วเล่าเรื่องสตรีหลายคนพากันไปชมวิหารของพระอุทายี ซึ่งเลื่องลือกันว่างดงาม พระอุทายีก็ถือโอกาสนั้นพุดจาพาดพิงถึงทวารหนักทวารเบาของหญิงเหล่านั้น. หญิงบางคนที่เป็นคนคะนองไม่มีความอาย ก็ยิ้มแย้ม ซิกซี้ คิกคัก พุดล้อกับพระอุทายี ส่วนหญิงที่มีความละอาย ก็ว่ากล่าวติเตียน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ได้ส่วนได้ความ เป็นสัตย์ก็ทรงติเตียนแล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุผู้มีจิตกำหนดพุดเกี่ยวกับหญิงด้วยวาจาชั่วหยาบ พาดพิงเมถุน ทำนองชายหนุ่มพุดเกี่ยวกับหญิงสาว ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.หญิงมนุษย์ ๒.รู้ว่าเป็นหญิง ๓.กำหนดยินดีการที่จะกล่าวคำชั่ว หยาบ ๔.กล่าวตามความกำหนดนั้น ๕.หญิงรู้ความในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาวรรณา หน้า ๑๓๕).

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิขุ โอตินโถ วัปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัสสะ.....

“อหัง ภิขุโต กำหนดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว กล่าวคุณแห่งการบำเรอตนด้วยกามในสำนักมาตุคาม ด้วยถ้อยคำพาดพิงเมตุนว่า ห้องหญิง สตรีได้บำเรอผู้ประพฤติพรหมจรรย์ มีศีลมีกัลยาณธรรม เช่นเรา ด้วยธรรมนั้น นั้นเป็นหยอดแห่งความบำเรอทั้งหลาย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑. ภิขุกล่าวว่า ขอท่านจงบำรุงด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชบริวาร อันเป็นปัจจัยของภิขุไซ้ ดังนี้ เป็นต้น ๒. ภิขุวิกุลจจริต ๓. ภิขุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม แล้วเล่าถึงหญิงหม้ายคนหนึ่ง ผู้มีรูปร่างงดงาม พระอุทายีเข้าไปสู่สกุลนั้น สั่งสอนจนเกิดความเลื่อมใสแล้ว นางปวารณาที่จะถวายผ้าห่ม อาหาร ที่นอน ที่นั่ง และยารักษาโรค แต่พระอุทายีกลับพูดล้อหรือชักชวนหญิงนั้น ให้บำเรอตนด้วยกาม ถือว่าเป็นสิ่งที่หาได้ยาก นางหลงเชื่อแสดงอาการยินยอม พระอุทายีถ่มน้ำลายแสดงอาการรังเกียจ นางติเตียนพระอุทายี.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ได้สวนติเตียนแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิขุผู้มีจิตกำหนด พูดล้อหญิงให้บำเรอตนด้วยกาม ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑. หญิงมนุษย์ ๒. รู้ว่าเป็นหญิง ๓. กำหนดยินดีในที่จะกล่าวคำชั่วร้าย ๔. กล่าวตามความกำหนดนั้น ๕. หญิงรู้ความในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๑๓๖)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ สัตถุจะริตตัง สะมาปฺชเชยยะ อิตถียา.....

“**“หนึ่ง ภิกษุใดถึงความเป็นผู้ชักสื่อ บอกความประสงค์ของ
บุรุษแก่สตรีก็ดี บอกความประสงค์ของสตรีแก่บุรุษก็ดี ในความ
เป็นเมียก็ตาม ในความเป็นชู้ก็ตาม โดยที่สุด บอกแม่แก่หญิง
แพศยาอันจะพึงอยู่ร่วมชั่วขณะ เป็นสังฆาทิเสส.”**”

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุผู้ไปด้วยกรรมนัยกิจของสงฆ์ก็ดี ของเจตีย์ก็ดี ของภิกษุอาพาทก็ดี
- ๒.ภิกษุวิกลจริต
- ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม สมัยนั้น พระอุทายีเมื่อเห็นเด็กชายที่ยังไม่มีภริยา เด็กหญิงที่ยังไม่มีสามี ก็เที่ยวพูด สรรเสริญเด็กหญิงในสำนักมารดาบิดาของเด็กชาย เขาก็วานให้พระอุทายีไปสว่ขอเด็กหญิงนั้น พระอุทายีไปเที่ยวพูดสรรเสริญเด็กชายในสำนักมารดาของ เด็กหญิง เขาก็วานให้พระอุทายีไปพูดให้ฝ่ายชายมาขอบุตรของตน. โดยนัยนี้พระอุทายีก็ทำให้เกิดการอวาทะ วิวาทะ และการสว่ขอหลายราย.

สมัยนั้น ธิดาของหญิงม่ายผู้เคยเป็นภรรยาใครคนหนึ่งมีรูปงาม น่าดูน่าชม, สาวกของอาชีวกซึ่งอยู่ต่างตำบลจึงมาขอธิดานั้น แต่มารดาของนางอ้างว่า นางไม่รู้จักทั้งก็มีลูกคนเดียวลูกจะต้องไปสู่ตำบลบ้านอื่น จึงไม่ยอมยกให้ สาวกของอาชีวกจึงไปหาพระอุทายีขอให้ช่วยสว่ขอและรับรองให้

พระอุทายีก็ไปพูดกับหญิงนั้น นางเชื่อว่าพระอุทายีรู้จัก จึงยอมยกให้สาวกของอาชีวกรับเด็กหญิงนั้นไปเลี้ยงดูอย่างลูกสะใภ้ได้เดือนเดียว ต่อมาก็เลี้ยงดูแบบทาสี.

เด็กหญิงจึงส่งข่าวไปแจ้งให้มารดาทราบว่าคุณนั้นได้รับความลำบากอยู่อย่างทาสี ขอให้มารดามารับกลับไป มารดาจึงไปต่อว่าสาวกอาชีวก แต่ก็กลับถูกรุกราน อ้างว่าการนำมาไปไม่เกี่ยวกับนาง แต่เกี่ยวกับพระอุทายี จึงไม่รับรู้เรื่องนี้ นางจึงต้องกลับสู่เมืองสวัตถี.

เด็กหญิงนั้น ส่งทูตไปแจ้งข่าวแก่มารดาเป็นครั้งที่ ๒ เล่าถึงความลำบากยากแค้นที่ได้รับในการที่มีความเป็นอยู่แบบทาสี ขอให้มารดานำตัวกลับ. มารดาจึงไปหาพระอุทายีให้ช่วยไปเจรจากับสาวกอาชีวกให้ พระอุทายีก็ไปเจรจา แต่ก็ถูกรุกรานกลับมา โดยอ้างว่าพระอุทายีไม่เกี่ยว การนำมาไปเป็นเรื่องระหว่างตนกับมารดาของเด็กหญิง เป็นสมณะควรชวนชวายน้อยควรเป็นสมณะที่ดี พระอุทายีจึงต้องกลับ.

เด็กหญิงนั้น ส่งทูตไปแจ้งข่าวเช่นเดิมแก่มารดาอีกเป็นครั้งที่ ๓ ขอให้นำตัวกลับ มารดาจึงไปหาพระอุทายี พระอุทายีก็บอกว่าไปแล้วและถูกรุกราน ไม่ยอมไปอีก. มารดาของเด็กหญิงนั้นและหญิงอื่น ๆ ที่ไม่พอใจแม่ผัว พ่อผัวหรือสามี ก็พากันดิ้นรนสาปแช่งพระอุทายี ส่วนหญิงที่พอใจ แม่ผัว พ่อผัวหรือสามี ก็สรรเสริญให้พรพระอุทายี.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงได้สวนไต่ความเป็นสัตย์ จึงทรงดิ้นรน แล้วบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุชกสี่ให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ต่อมาพระอุทายีก็เล่าเรื่องขึ้นอีก โดยพวกนักเลงขอร้องให้ไปตามหญิงแพศยามา เพื่ออยู่ร่วมกันชั่วคราว มีผู้ดิ้นรน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า การชกสี่เช่นนั้น แม้โดยที่สุด ทำกับหญิงแพศยาเพื่อสำเร็จความประสงค์ ชั่วขณะหนึ่งก็ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

องค์แห่งอาบัติ ๑.นำสัตย์จริตตะ (การชกสี่ให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน) ในผู้ใด ผู้นั้นเป็นชาติมนุษย์ ๒.เขาไม่เป็นผู้เป็นเมียกันอยู่ก่อน หรือว่าเป็นแต่ว่าหย่าขาดกันแล้ว ๓.รับค่าช่า ๔.บอกตามเข่าสั่ง ๕.กลับมากบอกแก่ผู้วานพร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๑๓๘)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๖

สัญญาจิกายะ ปะนะ ภิกขุณา กุฎิง การะยะมาเนนะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุผู้จะสร้างกุฏิอันหาเจ้าของมิได้ เจเพาะตนเอง ด้วยอาการขอเอาเอง ฟังสร้างให้ได้ประมาณ ประมาณในการสร้างกุฏินั้นดังนี้ โดยยาว ๑๒ คืบ โดยกว้างในรัวมใน ๗ คืบ ด้วยคืบพระสูตร^๑ ฟังนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้นฟังแสดงที่อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุสร้างกุฏิด้วยอาการขอเอาเอง ในที่อันมีผู้จองไว้ อันหาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ หรือสร้างให้ล่วงประมาณเป็นสังฆาทิเสส.”

วินิจฉัย

บทว่า **อันหาเจ้าของมิได้** คือ ไม่มีใครๆ อื่น ที่เป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม คฤหัสถ์ก็ตาม บรรพชิตก็ตาม เป็นเจ้าของสร้างถาวร

บทว่า **เจเพาะตนเอง** คือ เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

คำว่า **ฟังนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่นั้น** มีพระพุทธศาธิบายไว้ว่า ดังนี้ ภิกษุผู้จะสร้างกุฏินั้น ฟังให้แผ้วถางพื้นที่ที่จะสร้างกุฏินั้นเสียก่อน แล้วเข้าไปหาสงฆ์หม่อมผู้ตราสังคฺฉะเวียงมา กราบทำภิกษุทั้งหลายผู้แก่พรรษากว่า แล้วนั่งกระโหย่งประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าใครจะสร้างกุฏิอันหาเจ้าของมิได้ เจเพาะตนเอง ด้วยอาการขอเอาเอง ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้านั้นขอสงฆ์ให้ตรวจดูพื้นที่ที่จะสร้างกุฏิ ฟังขอแม้ครั้งที่สอง ฟังขอแม้ครั้งที่สาม ถ้าสงฆ์ทั้งหมดจะอุตสาหะไปตรวจดูพื้นที่ที่จะสร้างกุฏิได้ ก็ฟังไปตรวจดูด้วยกันทั้งหมด ถ้าไม่อุตสาหะในหมู่สงฆ์นั้น ภิกษุเหล่าใดฉลาดสามารถจะรู้ได้ว่าเป็นสถานที่มีผู้จองไว้

^๑ มาตราวัดขนาดสิ่งของ อรรถกถาว่า ๑ คืบพระสูตร เท่ากับ ๓ คืบของคนสันฐานปานกลาง. แต่ในบุพพสิกขาบรรณให้ความเห็นว่า ๑ คืบพระสูตร เท่ากับ ๑๖ นิ้ว กับ ๒ อนุกระเบียดนิ้วข้างไม่ว่าวันนั้น (บุพพสิกขาบรรณ หน้า ๕๔๑)

หรือไม่เป็นสถานมีชานเดินได้รอบหรือไม่' สงฆ์พึงขอสมมติภิกษุเหล่านั้นไปแทนสงฆ์

วิธีสมมติ ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้ฉลาดผู้สามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา

อนาบัติ

๑.ภิกษุสร้างถ้ำ ๒.ภิกษุสร้างคูหา ๓.ภิกษุสร้างกุฏิหญ้า ๔.ภิกษุสร้างกุฏิเพื่อภิกษุอื่น ๕.เว้นอาคารอันเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างนอกจากนั้นไม่ต้องอาบัติ ๖.ภิกษุวิกัจฉริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นภิกษุชาวแคว้นอาฬวีให้ก่อกุฏิที่หาเจ้าของมิได้ เป็นของเฉพาะตน (เพื่อประโยชน์ของตนเอง) เป็นกุฏิไม่มีประมาณ (ไม่กำหนดขนาดแน่นอน) ด้วยการขอเอาเอง (โดยไม่มีผู้วารณาสร้างกุฏิถวาย) กุฏิยังไม่เสร็จพวกเธอก็มากไปด้วยการขอ เช่น ขอคน ขอแรงงาน ขอโค ขอเกวียน ขอพรา ขอชวาน เป็นต้น ก่อความเดือดร้อนแก่มนุษยเป็นอันมาก ถึงกับเห็นภิกษุทั้งหลายเข้า ก็พากันหวาดกลัวบ้าง สะดุ้งกลัวบ้าง หนีบ้าง ไปทางอื่นบ้าง หันหน้าหนีไปทางอื่นบ้าง ปิดประตูบ้าง เห็นโค สำคัญว่าเป็นภิกษุ ก็พากันหนีบ้าง.

ท่านพระมหากัสสปะจาริกไปสู่แคว้นอาฬวี พักที่อัคคาฬวีเจดีย์ ไปปัญหาบาศก็พบมนุษยทั้งหลายพากันหวาดสะดุ้ง หลบหนี เมื่อกลับมาถามภิกษุทั้งหลายทราบความแล้ว ครั้งนั้นพระพุทธรเจ้าเสด็จจาริกไปสู่เมืองอาฬวี ก็กราบทูลให้ทรงทราบจึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ตรัสเทศนาสั่งสอนไม่ให้เป็นผู้มักขอ ทรงเล่านิทานประกอบถึง ๓ เรื่อง แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๗

มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การยะมานะ.....

“อหนึ่งภิกษุจะให้สร้างวิหารใหญ่ อันมีเจ้าของเฉพาะตนเอง
พื่อนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้นพื่อนำไปแสดงที่
อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุให้สร้างวิหารใหญ่ ในที่
อันมีผู้จองไว้ อันหาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไป
เพื่อแสดงที่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุสร้างถ้ำ ๒.ภิกษุสร้างคูหา ๓.ภิกษุสร้างกุฎีใหญ่ ๔.ภิกษุสร้าง
วิหารเพื่อภิกษุอื่น ๕.เว้นอาคารเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างนอกจากนั้น ไม่ต้อง
อาบัติ ๖.ภิกษุวิกัลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โขลิตาราม กรุงโกสัมพี ครั้งนั้น คหบดี
ผู้เป็นอนุภักฎจาก (บารุง) พระฉันทะ ขอให้พระฉันทะแสดงที่ให้ ตนจะสร้าง
วิหารถวาย พระฉันทะให้ทราบพื้นที่ ให้ตัดต้นไม้ที่ชาวเมืองนับถือ ว่าศักดิ์สิทธิ์
เป็นการก่อความสะเทือนใจ มนุษย์ทั้งหลายจึงพากันดิเตียน ความทราบถึง
พระผู้มีพระภาค จึงทรงดิเตียนและทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุจะให้ทำวิหารใหญ่
อันมีเจ้าของ เฉพาะตนเอง พื่อนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้น
พื่อนำไปแสดงที่อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุให้ทำวิหารใหญ่ในที่ที่มีผู้จองไว้
หาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไปแสดงที่ ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุขง ทฏฐโฐ โทโส อัปะตีโต อะมุละเกนะ....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ชัดใจ มีโทสะ ไม่เข้มแข็ง ตามกัจจิต ซึ่งภิกษุด้วยธรรมมีโทษถึงปาราชิก อันหามูลมิได้ ด้วยหมายว่า แม่ใจนเราจะยังเธอให้เคลื่อนจากพรหมจรรย์นี้ได้ ครั้นสมัยอื่นแต่หันอันผู้ใดผู้หนึ่ง ถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม แต่อธิกรณ์นั้นเป็นเรื่องหามูลมิได้ แลภิกษุยังน้องโทสะอยู่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ภิกษุโจทก์มีความเห็นว่าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์
- ๒.ภิกษุจำเลยเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ภิกษุโจทก์มีความเห็นว่าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์
- ๓.ภิกษุวิกลจริต
- ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวพวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ สมัยนั้น พระทัฬหฬัลลบุตร (ผู้เป็นบุตรแห่งมัลลกษัตริย์) ได้บรรลุประอรหัตตผล ตั้งแต่ อายุ ๗ ขวบไม่มีกิจอื่นที่จะต้องทำอีก. ต่อมาท่านปรารถนาจะทำประโยชน์ แก่คณะสงฆ์ โดยเป็นผู้จัดเสนาสนะ (เสนาสนคาหาปกะ มีหน้าที่จัดที่พักให้ ภิกษุผู้ต้องการเสนาสนะ) และเป็นผู้แจกภัตต์ (ภัตตูกเทศกะ มีหน้าที่ เช่น จัดภิกษุ ไปฉันในที่นิมนต์ ในเมื่อมีทายกมาขอพระต่อสงฆ์ หรือ แจกอาหารให้สงฆ์) จึงกราบทูลความดำริของท่านแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคประทาน สาธุการ และทรงแสดงความเห็นชอบด้วยที่จะให้ท่านทัฬหฬัลลบุตรทำหน้าที่ ทั้งสองนั้น.

จึงตรัสเรียกประชุมสงฆ์ ให้สงฆ์เชิญพระทัฬหฬัลลบุตรก่อนแล้ว ให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศขอความเห็นชอบในการสมมติ พระทัฬหฬัลลบุตร เป็นผู้แจกเสนาสนะและแจกภัตต เมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน จึงเป็นอันสงฆ์ได้ สมมติ (หรือแต่งตั้ง) แล้ว.

พระทัฬหฬัลลบุตรทำหน้าที่มาด้วยดี ครั้งหนึ่งถูกภิกษุพวกพระเมตติยะ และภุมมชกะ (สองรูปนี้เป็นหัวหน้าของกลุ่มภิกษุผู้มักก่อเรื่องเสียหาย) เข้าใจผิดหาว่าท่านไปแนะนำคบหาตีผู้หนึ่ง มิให้ถวายอาหารดี ๆ แก่พวกตน ซึ่งความจริง คฤหบดีผู้นั้นไม่เลื่อมใส และรังเกียจด้วยตนเอง จึงใช้นางเมตติยา ภิกษุณีให้เป็นโจทฟ้องพระทัฬหฬัลลบุตร ในข้อหาต้องอาบัติปาราชิก เพราะข่มขืนนาง.

พระพุทธเจ้าทรงไต่สวน ได้ความว่าเป็นการกล่าวใส่ความ จึงให้ภิกษุทั้งหลายสึกนางเมตติยาภิกษุณี พวกภิกษุผู้ใช้ออกรับสารภาพ ภิกษุทั้งหลาย จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาค ทรงติเตียนหมุ่ภิกษุผู้คิดร้ายใส่ความฟ้อง พระทัฬหฬัลลบุตร ด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติสังฆาทิเสส แก่ภิกษุผู้ประพฤตินั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.โจทเอง หรือให้ผู้อื่นโจทซึ่งผู้ใด ผู้นั้นถึงซึ่งนับว่าเป็นอุปสัมบัน ๒. สำคัญว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ๓.โจทด้วยปาราชิกใด ปาราชิกนั้นไม่มีมูลด้วยความเห็นเป็นต้น ๔.โจทเองหรือให้ผู้อื่นโจทในที่ต่อหน้า ด้วยอธิบาย จะให้เคลื่อนจาก พรหมจรรย์ ๕.ผู้ตองโจทในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาฯ หน้า๑๔๑).

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุชฺช ทฺวโฐ โทโส อัปะปะตีโต อัญญะภาคิยัสสะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ชัดใจ มีโทสะ ไม่แค้นชื่น ถือเอาเอกเทศ บางแห่ง แห่งอธิกรณ์อันเป็นเรื่องอื่น ให้เป็นเพียงเลศ ตามกำจัด ซึ่งภิกษุ ด้วยธรรมอันมีโทษถึงปาราชิก ด้วยหมายว่า แม่ไหน เราจักยังเธอให้เคลื่อนจากพรหมจรรย์นี้ได้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้น อันผู้ใดผู้หนึ่งถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม แต่อธิกรณ์ นั้นเป็นเรื่องอื่นแท้ เอกเทศบางแห่ง เธอถือเอาพอเป็นเลศ” แลภิกษุ ย่นอึงโทสะอยู่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้สำคัญเป็นอย่างนั้นใจเองก็ดี สั่งให้ผู้อื่นใจทักดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๔.ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวกพระเมตติยะและ ภูมมชกะ (ชุดเดียวกับสิกขาบท ที่แล้ว) แกล้งหาเลศใจพระทัฬหฬลบุตร ด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูลคือ เห็นแพะตัวผู้ กับตัวเมียกำลังสืบพันธุ์กัน ก็นัดกันตั้งชื่อแพะตัวผู้ว่า พระทัฬหฬลบุตร ตั้งชื่อแพะตัวเมียว่า เมตติยาภิกษุณี แล้วเทียวพูดว่าตนได้เห็น พระทัฬหฬลบุตรเสพเมถุนกับนางเมตติยาภิกษุณี ด้วยตาตนเอง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวน พระทัฬหฬลบุตร ได้ความว่าเป็นการอ้างเลศ ใส้ความ จึงมอบให้สงฆ์จัดการ ไต่สวนภิกษุพวกที่อ้างเลศใส้ความ เมื่อพวกเขาได้รับเป็นสัตย์ จึงทรงติเตียนแล้ว บัญญัติสิกขาบท ห้ามอ้างเลศใส้ความภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

* เลศ คือข้ออ้าง,เรื่องเล็ก ๆน้อยๆ,เลศนัย กิริยาอาการที่จะยกขึ้นเป็นข้ออ้างใส้ความได้(พระไตรปิฎก มจร. ๑/๔๓๑/๓๙๑)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคคัสสะ สังฆัสสะ เกทายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ตะเกียกตะกายเพื่อทำลายสงฆ์พร้อมเพรียง หรือถือเอาอธิกรณ์อันเป็นเหตุแตกกัน ยกย่องยั้หน้อย ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้ตะเกียกตะกาย เพื่อทำลายสงฆ์พร้อมเพรียง หรืออย่าได้ถือเอาอธิกรณ์อันเป็นเหตุแตกกันยกย่องยั้หน้อย ขอท่านจงพร้อมเพรียงด้วยสงฆ์ เพราะว่าสงฆ์พร้อมเพรียงกัน ประองตองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน ย่อมอยู่ผาสุก แลภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลาย พึงสวดสมณุภาสน์^๑กว่าจะครบสามจบเพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอถูกสวดสมณุภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้ อย่างนี้ นั่นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวพวนาราม พระเทวทัตได้เข้าไปหา พระโกกาลิกะ พระกัญโอมรคติสสะ พระขันทะเทวบุตรี และพระสมุทรรทัต ชักชวนให้ทำสงฆ์ให้แตกกัน พร้อมทั้งบอกแผนการที่จะเสนอไปในทาง ให้เครื่องครัดยั้งขึ้น ๕ ข้อ ซึ่งเข้าใจว่า พระผู้มีพระภาค คงไม่ทรงอนุญาต และตนจะได้้นำข้อเสนอนั้น ประกาศแก่มหาชน. ข้อเสนอ ๕ ข้อ คือ:-

^๑สวดสมณุภาสน์ คือ สงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปสวดประกาศห้ามภิกษุไม่ให้ถือธรรมาภิธานมิชอบ (พระไตรปิฎก ๑/๔๔๖/๔๑๒)

๑. ภิกษุพึงอยู่ป่าตลอดชีวิต เข้าละแวกบ้านต้องมีโทษ.
๒. ภิกษุพึงถือบิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต. ผู้ได้รับนิมนต์ (ไปฉันตามบ้าน) ต้องมีโทษ.
๓. ภิกษุพึงใช้ผ้าบังสุกุล^๑จนตลอดชีวิต ผู้ได้รับคหบดีจีวร (ผ้าที่เขาถวาย) ต้องมีโทษ.

๔. ภิกษุพึงอยู่โคนไม้ จนตลอดชีวิต ผู้ใดเข้าสู่ที่มุง (ที่มีหลังคา) ต้องมีโทษ.

๕. ภิกษุไม่พึงฉันปลาและเนื้อ ผู้ใดฉันต้องมีโทษ.

ภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลขอเสนอทั้ง ๕ ข้อ นั้น. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า “อย่าเลย เทวทัต ภิกษุใดปรารถนาที่จะอยู่ป่า ภิกษุใดปรารถนาที่จะอยู่บ้าน ภิกษุใดปรารถนาที่จะเที่ยวบิณฑบาต ภิกษุใด ปรารถนาที่จะยินดีการนิมนต์ ภิกษุใดปรารถนาที่จะถือผ้าบังสุกุล ภิกษุใดปรารถนาที่จะยินดีผ้าคหบดี ดูก่อนเทวทัต เราอนุญาตรุกขมูลเสนาสนะตลอด ๘ เดือนเท่านั้น เราอนุญาตปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์ด้วยอาการ ๓ อย่าง คือ ๑. ไม่ได้เห็น ๒. ไม่ได้ยิน ๓. ไม่ได้รังเกียจ.” พระเทวทัตดีใจ จึงเที่ยวประกาศ ให้เห็นว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตข้อเสนอที่ดีของตน ทำให้คนที่มิบัญญัติทราบบางคนเห็นว่า พระสมณโคดมเป็นผู้มักมาก แต่คนที่เข้าใจเรื่องดี กลับติเตียนพระเทวทัต

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนพระเทวทัตรับเป็นสัตย์ แล้วจึงทรงติเตียนและบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุพากเพียรทำสงฆ์ให้แตกกัน เมื่อภิกษุอื่นห้ามปรามไม่เชื่อฟัง ภิกษุทั้งหลายพึงสวดประกาศ (เป็นการสงฆ์) เพื่อให้เขอลึกเรื่องนั้นเสีย ถ้าสวดประกาศครบ ๓ ครั้ง ยังไม่ละเลิก ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

^๑ ผ้าเอ็นฝุ่น คือ ผ้าห่อศพ หรือเศษผ้าที่เขาทิ้งตามกองขยะบ้าง ตามที่ต่าง ๆ บ้าง นำมาซักและปะติดปะต่อเป็นจีวร

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๑

ตัสเสวะ โข ปะนะ ภิกขุสสะ ภิกขุ โหนติ อะนุวัตตะกา.....

“อนึ่ง มีภิกษุผู้ประพฤติตาม ผู้พูดเข้ากันของภิกษุหนึ่งแล ๑ รูปบ้าง ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง เธอทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า ขอท่านทั้งหลายอย่าได้กล่าวคำอะไร ๆ ต่อภิกษุหนึ่ง ภิกษุหนึ่งกล่าวถูกธรรมด้วย ภิกษุหนึ่งกล่าวถูกวินัยด้วย ภิกษุหนึ่งถือเอาความพอใจและความชอบใจของพวกข้าพเจ้ากล่าวด้วย เธอทราบความพอใจและความชอบใจของพวกข้าพเจ้าจึงกล่าว คำที่เรากล่าวนั้น ย่อมควรแมแก่พวกข้าพเจ้า

ภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายอย่าได้กล่าวอย่างนั้น ภิกษุหนึ่งหาใช้ผู้กล่าวถูกธรรมไม่ด้วย ภิกษุหนึ่งหาใช้ผู้กล่าวถูกวินัยไม่ด้วย ความทำลายสงฆ์อย่าได้ชอบแมแก่พวกท่าน ขอพวกท่านจงพร้อมเพรียงด้วยสงฆ์ เพราะว่าสงฆ์พร้อมเพรียงกัน ประองตองกันไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน ย่อมอยู่ผาสุก แลภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมณูภาสหนักกว่าจะครบสามจบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอทั้งหลายถูกสวดสมณูภาสหนักกว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้อย่างนั้นนั้นเป็นการดี หากเธอทั้งหลายไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณูภาส ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เนื่องมาจากสิกขาบทที่ ๑๐ คือ ภิกษุโกกาลิกะ เป็นต้น สนับสนุนพระเทวทัตว่าไม่ควรติเตียนพระเทวทัต ซึ่งพูดเป็นธรรม เป็นวินัย ด้วยความพอใจของตน. ภิกษุทั้งหลายพากันติเตียนภิกษุพวกที่สนับสนุน ภิกษุผู้พากเพียรทำสงฆ์ให้แตกกันนั้น.

ความทราบถึงพระพุทธเจ้าจึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามได้ความจริงแล้วจึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบทข้างต้น โดยถ้าเดือน (สวดประกาศเป็นการสงฆ์) ครบ ๓ ครั้งแล้ว ยังไม่ละเลิกความประพฤติเช่นนั้น ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๒

ภิกขุ ปะเนวะ ทุพพะจะชาติโก โหติ, อุทเทสะปะริยาบันเนสฺสู....

“อหิงภิกษุเป็นผู้มีสัญญาติแห่งคนว่ายาก อันภิกษุทั้งหลาย
ว่ากล่าวอยู่ ฎุกทางธรรม ในสิกขาบททั้งหลายอันเนื่องในอุเทศ
ทำตนให้เป็นผู้อื่นใคร ๆ ว่ากล่าวไม่ได้ ด้วยกล่าวได้ว่า พวกท่าน
อย่าได้กล่าวอะไรต่อเรา เป็นคำดีก็ตาม เป็นคำชั่วก็ตาม แม้เรา
ก็จักไม่กล่าวอะไร ๆ ต่อพวกท่านเหมือนกัน เป็นคำดีก็ตาม
เป็นคำชั่วก็ตาม ขอพวกท่านจงเว้นจากการว่ากล่าวเราเสีย

ภิกษุเหล่านั้นอันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้
ทำตนให้เป็นผู้อื่นใคร ๆ ว่ากล่าวไม่ได้ ขอท่านจงทำตนให้เขาว่า
กล่าวได้แล แม้ท่านก็จงว่ากล่าวภิกษุทั้งหลายโดยชอบธรรม แม้
ภิกษุทั้งหลายก็จักว่ากล่าว ท่านโดยชอบธรรม เพราะว่ามีบริษัท ของ
พระผู้มีพระภาคนั้น เจริญแล้วด้วยอาการอย่างนี้ คือด้วยว่ากล่าว
ซึ่งกันและกัน ด้วยเตือนกันและกันให้ออกจากอาบัติ แลภิกษุเหล่านั้น
อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว
ภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมณุภาสน์กว่าจะครบสามจบ
เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอถูกสวดสมณุภาสน์กว่าจะครบ
สามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้โดย่างนี้ นั่นเป็นการดี หากเธอ
ไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต
- ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โฆสิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพี. สมัยนั้น พระฉันทะ^๑ประพฤตินาจาร (ความประพฤติอันไม่สมควร) ภิกษุทั้งหลาย ว่ากล่าว กลับว่าติเตียน ภิกษุทั้งหลายจึงพากันติเตียน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ได้ส่วนได้ความ เป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำตนเป็นผู้ว้าวก ถ้าไม่เชื่อฟัง ภิกษุทั้งหลายสวดประกาศตักเตือน (เป็นการสงฆ์) ถ้าครบ ๓ ครั้ง ยังไม่เลิกความประพฤติเช่นนั้น ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๓

ภิกษุ ปะเนวะ อัญญาตะรัง คามัง วา นิคะมัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุเข้าไปอาศัยบ้านก็ดี นิคมนก็ดี แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของเธอ เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลายอันเธอประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ภิกษุหนึ่งอันภิกษุทั้งหลาย ฟังว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของท่านเขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลายอันท่านประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ท่านจงหลีกไปเสียจากอาวาสนี้ ท่านอย่าอยู่ในที่นี้ และภิกษุหนึ่งอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ฟังกล่าวกับภิกษุเหล่านั้น อย่างนี้ว่า พวกภิกษุถึงความพอใจด้วย ถึงความขัดเคืองด้วย ถึงความหลงด้วย ถึงความกลัวด้วย ย่อมขับภิกษุบางรูป ย่อมไม่ขับภิกษุบางรูป เพราะอาบัติเช่นเดียวกัน ภิกษุหนึ่ง อันภิกษุทั้งหลายฟังว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนี้

^๑ พระฉันทะ เคยเป็นสารถึงของเจ้าชายสิทธัตถะในวันเสด็จออกบรรพชา ต่อมาเมื่อบวชเป็นภิกษุถือตัวว่าเป็นคนใกล้ชิด พระพุทธเจ้าไครว่ากล่าวก็ไม่ยอมเชื่อฟัง (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑/๔๕๔/๔๒๔)

ภิกษุทั้งหลาย หาได้ถึงความพอใจไม่ หาได้ถึงความขัดเคืองไม่
หาได้ถึงความหลงไม่ หาได้ถึงความกลัวไม่ ท่านเองและเป็นผู้
ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ความประพฤติ
เลวทรามของท่าน เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย
และสกุลทั้งหลาย อันท่านประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย
เขาได้ยินอยู่ด้วย ท่านจงหลีกไปเสียจากอาวาสนี้ ท่านอย่าอยู่ใน
ที่นี่ และภิกษุอื่น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่อง
อยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุอื่น อันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมณุภาสน์
กว่าจะครบสามจบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสียหากเธอถูกสวด
สมณุภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้อย่างนี้
นั้นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส.”

วิงค์

ที่ชื่อว่า สกุล หมายถึงสกุล ๔ คือ สกุลกษัตริย์ สกุลพราหมณ์ สกุลแพศย์
สกุลศูทร

บทว่า เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล คือ ประจบสกุลด้วยดอกไม้ก็ดี ผลไม้ก็ดี
แบ่งก็ดี ดินก็ดี ไม้สีฟันก็ดี ไม้ไผ่ก็ดี การแพทย์ก็ดี การสื่อสารก็ดี

บทว่า มีความประพฤติเลวทราม คือ ปลูกไม้ดอกเองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่น
ปลูกบ้าง รดน้ำเองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่นรดบ้าง เก็บดอกไม้เองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่นเก็บบ้าง
ร้อยกรองดอกไม้เองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่นร้อยกรองบ้าง.

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุมิจิตพุ้งชาน ๕.ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ใกล้กรุงสาวัตถี. ครั้งนั้น ภิกษุที่ชื่อว่าเป็นพวกพระอัสสชิ และพระปุนีพพสุกะ เป็นภิกษุเจ้าถิ่น อยู่ในชนบท ชื่อว่า กิฎกาคีรี เป็นพระอัสสชิ (ไม่ละอาย) ภิกษุเหล่านั้น ประพฤติอณาจาร มีประการต่างๆ เช่นการประจบคฤหัสถ์ ทำสิ่งต่างๆ ให้เขา เล่นชนต่างๆ.

มีภิกษุรูปหนึ่งจำพรรษาในแคว้นกาสิ ผ่านมาพัก ณ ชนบทนั้น เพื่อจะเดินทางไปกรุงสาวัตถี เพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ภิกษุนั้นเข้าไปนิคมบาท ในหมู่บ้านด้วยอาการสำรวม แต่มนุษย์ทั้งหลายไม่ชอบ เพราะไม่แสดงอาการ ประจบประแจงเหมือนภิกษุพวกพระอัสสชิและพระปุนีพพสุกะ จึงไม่ถวายอาหาร. แต่อุบาสกผู้หนึ่ง(เป็นผู้เข้าใจพระธรรมวินัยถูกต้อง) เห็นเข้าจึงนิมนต์ ภิกษุนั้นไปฉันที่บ้านของตน และขอให้ท่านไปกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า ภิกษุ พวกพระอัสสชิ และปุนีพพสุกะ ประพฤติตนไม่สมควรต่าง ๆ ความทราบถึง พระพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การกระทำของภิกษุโมฆบุรุษเหล่านั้นนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ใจนภิกษุโมฆบุรุษเหล่านั้น จึงได้ประพฤติ อณาจารเห็นปานนี้ คือ ปลุกต้นไม้ออกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นปลุกบ้าง รดน้ำเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นรดบ้าง เก็บดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นเก็บบ้าง ร้อยกรองดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นร้อยกรองบ้าง ทำมาลัยต่อกันเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำมาลัยเรียงกันเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้ ช่อเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พุ่มเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้เทริดเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พวงเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่น ทำบ้าง ทำดอกไม้แฉงสำหรับประดับอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง

พวกเธอนำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยต่อกัน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยเรียงกัน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่น

นำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้ช่อ นำไปเองบ้าง ใ้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พุ่ม
นำไปเองบ้าง ใ้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้เทริด นำไปเองบ้าง
ใ้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พวง นำไปเองบ้าง ใ้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง
ซึ่งดอกไม้แผง สำหรับประดับอก เพื่อกุลสตรี เพื่อกุลธิดา เพื่อกุลกุมารี
เพื่อสะใ้แก่สกุล เพื่อกุลทาสี

พวกเธอฉันอาหารในภาชนะอันเดียวกันบ้าง ต้มน้ำในขัน
ใบเดียวกันบ้าง หนึ่งบนอาสนะอันเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงอันเดียว
กันบ้าง นอนรวมเครื่องลาดอันเดียวกันบ้าง นอนคลุมผ้าห่มผืนเดียวกัน
บ้าง นอนรวมเครื่องลาด และคลุมผ้าห่มรวมกันบ้าง กับกุลสตรี กุลธิดา
กุลกุมารี สะใ้แก่สกุล กับกุลทาสี

ฉันอาหารในเวลาวิกาลบ้าง ต้มน้ำเมาเป็นบ้าง ทัดทรงดอกไม้ของ
หอมและเครื่องลูบไล้บ้าง พ้อนรำบ้าง ขับร้องบ้าง ประโคมบ้าง
เต้นรำบ้าง พ้อนรำกับหญิงพ้อนรำบ้าง ขับร้องกับหญิงพ้อนรำบ้าง
ประโคมกับหญิงพ้อนรำบ้าง เต้นรำกับหญิงพ้อนรำบ้าง พ้อนรำกับหญิง
ขับร้องบ้าง ขับร้องกับหญิงขับร้องบ้าง ประโคมกับหญิงขับร้องบ้าง
เต้นรำกับหญิงขับร้องบ้าง พ้อนรำกับหญิงประโคมบ้าง ขับร้องกับหญิง
ประโคมบ้าง ประโคมกับหญิงประโคมบ้าง เต้นรำกับหญิงประโคมบ้าง
พ้อนรำกับหญิงเต้นรำบ้าง ขับร้องกับหญิงเต้นรำบ้าง ประโคมกับหญิง
เต้นรำบ้าง เต้นรำกับหญิงเต้นรำบ้าง เล่นหมากรุกแถวละแปดตาบ้าง
เล่นหมากรุกแถวละสิบตาบ้าง เล่นหมากเก็บบ้าง เล่นชิงนางบ้าง
เล่นหมากไหวบ้าง เล่นโยนห่วงบ้าง เล่นไม้หึ่งบ้าง เล่นฟาดให้เป็น
รูปต่างๆ บ้าง เล่นสะก้างบ้าง เล่นเป่าใบไม้บ้าง เล่นไถน้อยๆ บ้าง
เล่นหกคะเมนบ้าง เล่นไม้กั้งหิ้นบ้าง เล่นดวงทรายด้วยใบไม้บ้าง
เล่นร่อนน้อยๆ บ้าง เล่นร่อนน้อยๆ บ้าง เล่นเขียนทายบ้าง เล่นทายใจบ้าง
เล่นเลียนคนพิการบ้าง หัดขี่ช้างบ้าง หัดขี่ม้าบ้าง หัดขี่รถบ้าง หัดยิง
ธนูบ้าง หัดเพลงอาวุธบ้าง ริงผลัดข้างบ้าง ริงผลัดม้าบ้าง ริงผลัดรถบ้าง
ริงขับกันบ้าง ริงเปรี๊ยะกันบ้าง ผิวปากบ้าง ปรบมือบ้าง ปล้ำกันบ้าง

ชกมวยกันบ้าง ปลูกผ้าสังฆาฏิ ณ กลางสถานเต็นรำ แล้วพูดกับหญิง
พื่อนรำอย่างนี้ว่า น้องหญิงเรองจงพื่อนรำ ณ ที่นี้ตั้งนี้บ้าง ให้การคำหับบ้าง
ประพุดตือนาจารย์มืออย่างต่าง ๆ บ้างเล่า。”

ทรงรับสั่งให้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ พาหมู่ภิกษุไปทำ
บัพพชาชนียกรรม (การลงโทษโดยสงฆ์ให้ประพุดติวัตร และไล่ให้ออกจากที่นั้น)
แก่พวกภิกษุหมื่นนั้น (ซึ่งเป็นสัททริหาริกของพระอัครสาวกทั้งสอง)

แต่ภิกษุพวกนั้นสงฆ์ทำบัพพชาชนียกรรมแล้ว ยังไม่ประพุดติชอบ
หายเย่อหยิ่ง ไม่ประพุดติกลับตัว ไม่ขอขมาภิกษุทั้งหลาย ยังด่าว่าการกสงฆ์
(สงฆ์ผู้ดำเนินการในกิจตามพระธรรมวินัย) เทียวใส่ความว่าการกสงฆ์ลำเอียง
บริวารของภิกษุหมื่นบางพวกหลีกไปเสียก็มี บางพวกสีกเสียก็มี.

พระผู้มีพระภาคทรงทราบความนั้น ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์บัญญัติ
สิกขาบท มีใจความว่า ภิกษุประทุษร้ายสกุล มีความประพุดติเลวทราม เป็นที่
รู้เห็นทั่วไป ภิกษุทั้งหลายพึงขับเสียจากที่นั้น ถ้าเธอกลับว่าติเตียน ภิกษุทั้งหลาย
พึงสวดประกาศ (เป็นการสงฆ์) ให้เธอละเลิก ถ้าสวดครบ ๓ ครั้ง ยังตั้งอยู่ ต้อง
อาบัติสังฆาติเสส.

๔. อนิยตกัณฑ์

อาบัติอันไม่แน่ว่าจะควรปรับในข้อไหนมี ๒ ลักษณะ

อนิยตสิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง เอโก เอกายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดรูปเดียว สำเร็จการนุ่งในที่ลับ คือในอาสนะ กำบัง พอจะทำการได้กับมาตุคามผู้เดียว อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้ เห็นภิกษุกับมาตุคามนั้นนั้นแล้ว พุดขึ้นด้วยธรรม ๓ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยปาราชิกก็ดี ด้วยสังฆาทิเสสก็ดี ด้วยปาจิตติย กัณฑ์ ภิกษุปฏิญาณซึ่งการนุ่ง พึงถูกปรับด้วยธรรม ๓ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ด้วยปาราชิกบ้าง ด้วยสังฆาทิเสสบ้าง ด้วยปาจิตติยบ้าง อีกอย่างหนึ่ง อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้นั้น กล่าวด้วยธรรมใด ภิกษุนั้นพึงถูกปรับด้วยธรรมนั้น ธรรมนี้ชื่อ อนิยต.”

วิงค์

ที่ชื่อว่า มาตุคาม ได้แก่ หญิงมนุษย์ ไม่ใช่หญิงยักษ์ ไม่ใช่หญิงเปรต ไม่ใช่สัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย โดยที่สุด แม่เด็กหญิงที่เกิดในวันนั้น ไม่ต้องพุดถึงสตรีผู้ใหญ่

ที่ชื่อว่า ในที่ลับ ได้แก่ ที่ลับตา ๑ ที่ลับหู ๑

ที่ลับตา ได้แก่ ที่ซึ่งเมื่อภิกษุหรือมาตุคามขยิบตา ยกคิ้ว หรือชูคิ้วระ ไม่มีใครสามารถจะแลเห็นได้

ที่ลับหู ได้แก่ ที่ซึ่งไม่มีใครสามารถจะได้ยินถ้อยคำที่พุดตามปกติได้ อาสนะที่ชื่อว่า กำบัง คือเป็นอาสนะที่เขากำบังด้วยผ้า บานประตู

บทว่า พอจะทำการได้ คือ อาจเพื่อจะเสพเมถุนธรรมได้
คำว่า สำเร็จการนั่ง หมายความว่า เมื่อมาตุคามนั่งแล้ว ภิกษุ
 นั่งใกล้หรือนอนใกล้ก็ดี เมื่อภิกษุนั่งแล้ว มาตุคามนั่งใกล้ หรือนอนใกล้ก็ดี
 นั่งทั้งสองคน หรือนอนทั้งสองคนก็ดี

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ใกล้กรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระอุทายเป็นผู้เข้าสู่สกุลมากด้วยกันในกรุงสาวัตถี วันหนึ่ง เข้าไปในง ในห้องลับตาสองต่อสองกับหญิงสาว สนทนาบ้าง กล่าวธรรมบ้าง นางวิสาขาได้รับเชิญไปสู่สกุลนั้นเห็นเข้า จึงทักท้วงว่าเป็นการไม่สมควร ก็ไม่เอื้อเพื่อเชื่อฟัง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรง ได้ส่วนได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความ ว่า ภิกษุหนึ่งในที่ลับตาสองต่อสองกับหญิงเป็นที่อันพอจะประกอบกรรมได้ ถ้าอุบาสิกามีวาทจาควรเชื่อได้กล่าวว่า ภิกษุต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ อย่าง คืออาบัติปาราชิก (เพราะเสพเมถุน) ก็ตาม อาบัติสังฆาภิเสส (เพราะถูกต้องกายหญิง หรือเกี่ยวหญิง เป็นต้น) ก็ตาม อาบัติปาจิตตีย์ (เพราะ นั่งในที่ลับสองต่อสองกับหญิง) ก็ตาม. ถ้าภิกษุสารภาพว่าตนหนึ่ง ก็จะถูกอุบาสิกามีวาทจาเชื่อถือได้ปรับอาบัติได้ ๓ อย่างดังกล่าว.

อนิยตสิกขาบทที่ ๒

นะ เทวะ โข ปะนะ ปะฏิจันนัง อาสะนัง โหติ.....

“อนึ่ง สถานหาเป็นอาสนะกำบังไม่เลยทีเดียว หาเป็นที่พอจะทำการได้ไม่ แต่เป็นที่พอจะพูดเคาะมาตุคามด้วยวาจาชั่วคราวได้อยู่ แลภิกษุใดรูปเดียว สำเร็จการหนึ่งในที่ลับกับด้วยมาตุคามผู้เดียว ในอาสนะมีรูปอย่างนั้น อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้ เห็นภิกษุกับมาตุคามนั้นนั้นแล้ว พูดขึ้นด้วยธรรม ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยสังฆาทิเสสก็ดี ด้วยปาจิตติยก็ดี ภิกษุปฏิญาณ ซึ่งการหนึ่ง ฟังถูกปรับด้วย ธรรม ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยสังฆาทิเสสบ้าง ด้วยปาจิตติยบ้าง อีกอย่างหนึ่ง อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้นั้นกล่าวด้วยธรรมใด ภิกษุหนึ่งฟังถูกปรับด้วยธรรมนั้น แม้ธรรมนี้ก็ชื่อ อนิยต.”

เรื่องตบบัญญัติ

เล่าเรื่องสืบมาจากสิกขาบทก่อน. พระอุทายีเห็นว่าพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับมีอาสนะกำบังกับหญิงสองต่อสอง จึงนั่งในที่ลับไม่กำบังเสียเลยทีเดียวนักสองต่อสองกับหญิงนั้น สนทนากัน กล่าวธรรมบ้าง นางวิสาขาไปพบเข้าอีก จึงทักท้วงว่าไม่สมควรเช่นเคย พระอุทายี ก็ไม่เอื้อเพื่อเชื่อฟัง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนไต่ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียนและทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความว่า ภิกษุหนึ่งในที่ลับ (อาสนะหากำบังไม่เลยทีเดียว) สองต่อสองกับหญิง ถ้ามีอุบาสิกามีวาจาควรเชื่อถือได้ กล่าวว่ ภิกษุต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๒ อย่าง คือ อาบัติสังฆาทิเสส (เพราะพูดเกี่ยวหญิง หรือพูดล่อหญิงให้บำเรอตนด้วยกาม เป็นต้น) ก็ตาม อาบัติปาจิตติย (เพราะนั่งในที่ลับหุบกับหญิงสองต่อสอง) ก็ตาม. ถ้าภิกษุผู้นั้นรับสารภาพซึ่งการหนึ่ง ฟังถูกปรับในอาบัติ ๒ อย่างนั้น หรือปรับตามที่อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อถือได้นั้นกล่าวหา.

คนนอกบัญชี

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใด เป็นคนหลอกลวง กระจ่าง พุดพล่าม ยกตัว จองหอง ใจฟุ้งเฟ้อ; ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ไม่ใช่คนของเรา.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ได้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้เสียแล้ว และภิกษุเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ได้เลย"

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๑ / ๓๓ / ๒๖)

คัมภีร์ภิกขุวิภังค

ภาค ๒

(พระไตรปิฎก เล่ม ๒)

อาบัติเบา ที่มาในพระปาติโมกข์

๕. นิสัสัคคิยกัณฑ์

อาบัติปาจิตตีย์ (อาบัติอันยังกุศลธรรมให้ตกไป) ที่ต้องสละ
สิ่งของ แบ่งออกเป็น ๓ วรรคๆละ ๑๐ สิกขาบท

๑.จีวรวรรค วรรคว่าด้วยจีวร
เป็นวรรคที่ ๑ มี ๑๐สิกขาบท

นิสัสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑

นิฎฐิตะจีวะระรัสมิง ภิกขุณา อุภะตัสสมิงกะฐิเน, ทะสาหะปะระมัง....

“จีวรสำเร็จแล้ว กฐินอันภิกษุเดาะ^๑เสียแล้ว ฟังทรง
อติเรกจีวรได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป
เป็นนิสัสัคคิยปาจิตตีย์.”

วิภัทก์

ที่ชื่อว่า อติเรกจีวร ได้แก่ จีวรที่ยังไม่ได้อธิษฐาน^๒ ยังไม่ได้วิกัป^๓.

คำว่า ให้ล่วงกำหนดนั้นไป เป็นนิสัสัคคิย ความว่า เมื่ออรุณที่ ๑๑
ขึ้นมาจีวรนั้นเป็นนิสัสัคคิย คือเป็นของจำต้องเสียสละแก่สงฆ์ คณะ หรือ บุคคล.

^๑ กฐินเดาะ ในที่นี้ตามศัพท์แปลว่า รื้อไม้ตะติง คือไม้แบบสำหรับขึงผ้า หมายถึงยกเลิกอาณิสงส์กฐินที่ภิกษุพึงรับ
(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒/๓/๔๖๒) (ดูหน้า ๒๕๘ ประกอบ)

^๒ อธิษฐาน คือ การตั้งเอาไว้หรือตั้งใจกำหนดเอาไว้ได้แก่ตั้งใจกำหนดเอาไว้ว่าจะเป็นของประจำตัวชนิดนั้นๆ เช่น ไตรจีวร
บาตร ; วิธ้อธิษฐาน กระทำโดยใช้กายคือมือสัมผัส หรือเปล่งวาจาตามคำอธิษฐานก็ได้ (วิ.ป. ๘/๓๒๒/๒๖๑, วิ.อ.๒/๔๖๗/
๑๔๗) (ดูหน้า ๔๐๘ ประกอบ)

^๓ วิกัป คือทำให้เป็นของสองเจ้าของ คือขอให้ภิกษุหรือสามเณรรูปอื่นร่วมเป็นเจ้าของสิ่งที่จะวิกัปนั้น ทำให้ไม่ต้องอาบัติ
แม้เก็บไว้เกินกำหนด (พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ หน้า ๒๒๗)

อนาบัติ

๑.ในภายใน ๑๐ วัน ภิกษุอุทิสฐาน ๒.ภิกษุวิกัปไว้ ๓.ภิกษุสละให้ไป
๔.จีวรฉิบหาย ๕.จีวรถูกไฟไหม้ ๖.โจรชิงเอาไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะ
๘.ภิกษุวิกลจโรต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตنبัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคตมกเจดีย์ เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ทรงอนุญาตให้ภิกษุมียีวรได้เพียง ๓ ผืน (ผ้านุ่ง, ผ้าห่ม, ผ้าห่มซ้อนที่เรียกว่า สังฆาฏี) ภิกษุฉัพคัตถ์ (ภิกษุผู้รวมกันเป็นคณะ ๖ รูป) เข้าบ้าน อยู่ในวัด ลงสู่ที่อาบน้ำ ด้วยไตรจีวรต่างสำหรับกัน ภิกษุทั้งหลายติเตียน ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามเก็บอติเรกจีวร (จีวรที่เกินจำเป็น คือเกินจำนวนที่กำหนด) ถาลวงละเมิดต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย.

ต่อมามีเหตุเกิดขึ้น พระอานนท์ใครจะเก็บผ้าไว้ถวายพระสารีบุตร พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติม ให้เก็บไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้าประกอบด้วยชาติและประมาณเป็นของๆตน ๒.ผ้านั้นถึงซึ่งกาล นับวันได้ คือว่าถึงมือของตนแล้ว เป็นต้น ๓.ปลิวพรทั้ง ๒ ขาดแล้ว ๔.ผ้านั้นเป็นอติเรกจีวร ๕.ล่วง๑๐วันไป พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็น นิสสัคคียปาจิตติย (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า ๑๕๕).

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๒

นิจฺจิตฺเตจิวรรตฺถมิง ภิกฺขุณา อุพฺภะตฺตฺถมิงกะจฺจเณ, เอกะรัตตมปิ เจ.....

“จีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว ถ้าภิกษุอยู่
ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ
เป็นนีสสัคคียปาจิตติย.”

วิภัทค์

คำว่า ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง ความว่า ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากผ้าสังฆาฏิกิ์ดี จากผ้าอุตราสงค์กั์ดี จากผ้าอันตราวาสกั์ดี แม้คืนเดียว.

อนาบัติ

๑.ภายในอรุณ ภิกษุถอนเสียว ๒.ภิกษุสละให้ไป ๓.จีวรหาย ๔.จีวรฉิบหาย ๕.จีวรถูกไฟไหม้ ๖.โจรชิงเอาไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะ ๘.ภิกษุได้รับสมมติ ๙. ภิกษุวิกลจริต ๑๐. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวันาราม สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเอาผ้าสังฆาฏิกิ์ (ผ้าห่มซ้อนข้างนอก) ผากภิกษุรูปอื่นไว้ จาริกไปสู่ชนบทด้วยสบัง (ผ้าถุง) กับจีวร (ผ้าห่ม) รวม ๒ ผืนเท่านั้น. ผ้าที่ผากไว้นานขึ้นราเปรอะเปื้อน ภิกษุผู้รับผากจึงนำออกตาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้คืนหนึ่ง. ในบทวิภัทค์ของสิกขาบทนี้ว่า ช่วงก่อนอรุณขึ้น^๑ รักษาผ้าไตรไว้ในที่มีรั้ว หรือกำแพงล้อม, เงาโคนไม้ในที่นั้นในขณะอยู่ผู้เดียวได้ แต่หากอยู่หลายคนหรืออยู่ที่ปราศจากรั้ว กำแพงล้อม อย่ำให้จีวรระหัดถบาส^๒ ถ้าล่องละเมียดต้องอาบัตินิสัสคคิยปาจิตติย.

ภายหลังมีเรื่องเกิดขึ้น ภิกษุเป็นไข้ ไม่สามารถนำจีวรไปได้ทั้ง ๓ ผืน จึงทูลร่อนญาติให้ส่งขสวัสดิสมมติแก่ภิกษุเช่นนั้นเป็นกรณีพิเศษ และไม่ปรับอาบัติ. **องค์แห่งอาบัติ** ๑.ผ้าภิกษุอธิฐานเป็นจีวรแล้ว ๒. ไม่มีอาณิสงสกรูณ ๓. ไม่ได้อธิวาปวาสสมมติ ๔.อยู่ปราศจากผ้าสิ้นราตรีหนึ่งอรุณใหม่ขึ้นมา พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้จึงเป็นนิสัสคคิยปาจิตติย (บุญพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๕๖).

^๑ ในบุญพสิกขาวรรณหน้า ๕๐๘ กล่าวว่า โบราณคติสืบมา... ให้รู้จักอรุณแดงขึ้นมา.. ให้ทันอรุณขาวก่อนอรุณแดง

^๒ หัดถบาส แปลว่า บ่วงแห่งมือ (ระบอบ่วงมือ ในบุญพสิกขาวรรณนา หน้า ๔๖๙ กล่าวว่า ประมาณ ๒ ศอก ๑ คืบ)

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค ลิกขาบทที่ ๓

นิฎฐิตะจีวรสัมมิง ภิกขุณา อุพกะตัสสมิงกะฐิเน, ภิกขุโน ปะนะวะ.....

“จีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว ออกกาลจีวร
เกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุหวังอยู่ก็พึงรีบ ครั้นรีบแล้ว พึงรีบให้ทำ
ถ้าผ่านนั้นมีไม่พอ เมื่อความหวังว่าจะได้มีอยู่ภิกษุนั้นพึงเก็บจีวรนั้น
ไว้ได้เดือนหนึ่งเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจีวรที่ยังบกพร่องจะได้พอกัน
ถ้าเก็บไว้ยิ่งกว่ากำหนดนั้น แม้ความหวังว่าจะได้มีอยู่ เป็น
นิสสัคคียปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ออกกาลจีวร ได้แก่ ผ้าที่เกิดขึ้นตลอด ๑๑ เดือนในเมื่อไม่ได้
กรานกฐิน ผ้าที่เกิดขึ้นตลอด ๗ เดือนในเมื่อได้กรานกฐินแล้ว แม้ผ้าที่เขา
ถวายเจาะจงในกาล นี้ชื่อว่า ออกกาลจีวร^๑.

อนาบัติ

๑.ในภายในหนึ่งเดือน ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิกัปไว้ ๓.ภิกษุสละให้ไป
๔.จีวรหาย ๕.จีวรฉิบหาย ๖.จีวรถูกไฟไหม้ ๗.โจรชิงเอาไป ๘.ภิกษุถือวิสาสะ
๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม สมัยนั้นออกกาลจีวร (ผ้าที่เกิดขึ้นนอกกาลที่อนุญาตเป็นกาลทำจีวร. ดูเชิงอรธต) เกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่ง แต่ไม่พอ
ทำจีวร เธอจึงพยายามดึงผ่านนั้นให้ยืดแล้วรีดเป็นหลายครั้ง พระผู้มีพระภาค

^๑ ออกกาลจีวร คือ (๑) ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ของปีถัดไปสำหรับผู้ไม่ได้กรานกฐิน รวมเป็น ๑๑
เดือน (๒) ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๔ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ในปีเดียวกัน สำหรับผู้ที่ได้กรานกฐิน รวมเป็น ๗ เดือน
(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒/๒๑/๕๐๐)

ทอดพระเนตรเห็นตรัสถามทราบความแล้ว จึงทรงอนุญาตให้เก็บผ่านอกกาล
ไว้ได้ ถ้ามีหวังว่าจะได้ทำจีวร ปรากฏว่าภิกษุบางรูปเก็บไว้เกิน ๑ เดือน
ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณิยา ปุราณะจีวะรัง....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ยังภิกษุณีผู้มีโชญาติให้ชักก็ตี ให้อ้อมก็ตี
ให้ทุบก็ตี ซึ่งจีวรเก่า เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติชักให้เอง ๒.ภิกษุณีผู้มีโชญาติเป็นผู้ช่วยเหลือ
๓.ภิกษุไม่ได้บอกใช้ภิกษุณีผู้มีโชญาติชักให้เอง ๔.ภิกษุใช้ให้ชักจีวรที่ยัง
ไม่ได้บริโภค ๕.ภิกษุใช้ให้ชักบริวารอย่างอื่น เว้นจีวร ๖.ใช้สีกขมานาให้ชัก
๗.ใช้สามเณรีให้ชัก ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม. อดีตภริยาของพระอุทายี
เข้ามาบวชเป็นภิกษุณี รับอาสาซักผ้าของพระอุทายี ซึ่งมีน้ำอสุจิเประอะใหม่ ๆ
นางได้นำน้ำอสุจินั้นส่วนหนึ่งเข้าปาก ส่วนหนึ่งใส่ไปในองค์กำเนิดเกิดตั้งครรรภ์
ขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามใช้นางภิกษุณีที่มีโชญาติ^๑ ชัก, ย้อม หรือทุบ
จีวรเก่า (คือที่นุ่งหรือห่มแล้วแม่คราวเดียว) ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์
แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

^๑มีโชญาติ คือไม่เกี่ยวเนื่องทางสายโลหิตตลอดเจ็ดชั่วคน คือวงศ์สกุลที่สืบสายโลหิตกันมา นับตั้งแต่ตัวภิกษุขึ้นไป ๓
ชั้น คือ ชั้นพ่อ ชั้นปู่ ชั้นทวด กับนับจากตัวภิกษุลงมาอีก ๓ ชั้น คือชั้นลูก ชั้นหลาน ชั้นเหลน รวมเป็นเจ็ดชั่วคน (วิ.อ. ๒/
๕๐๓-๕/๑๖๕-๑๖๖)

นิสสัคคียปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา หัตถะโต.....

“**“หนึ่ง ภิกษุได้รับจีวรจากมือภิกษุณีผู้มีใช้ญาติ เว้นไว้แต่
ของแลกเปลี่ยน เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.”**”

อนาบัติ

๑.ภิกษุรับจีวรของภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.แลกเปลี่ยนกัน คือแลกเปลี่ยน
จีวรดีกับจีวรเลว หรือจีวรเลวกับจีวรดี ๓.ภิกษุถือวิสาสะ ๔.ภิกษุขอยืมไป
๕.ภิกษุรับบริวารอื่นนอกจากจีวร ๖.ภิกษุรับจีวรของสิกขมานา ๗.ภิกษุรับจีวร
ของสามเณรี ๘.ภิกษุวิกัลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ พระอุทายี
แค้นได้ขอจีวรนางอุบลวรรณา ซึ่งมีผ้าอยู่จำกัด นางจึงให้ผ้าห่ม (อันตราวาสก)
ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามรับจีวรจากมือ
นางภิกษุณีผู้มีใช้ญาติ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด
ภายหลังทรงบัญญัติเพิ่มเติมมีเงื่อนไข ไม่ปรับอาบัติในกรณีที่เป็นการแลกเปลี่ยนกัน.

นิสสัคคียปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาตะกัง คะหะปะตัง วา คะหะปะตานิัง วา.....

“**“หนึ่ง ภิกษุใด ขอจีวรต่อคฤหัสถ์ชายก็ดี ต่อคฤหัสถ์
หญิงก็ดี ผู้มีใช้ญาติ นอกจากสมัย เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.
สมัยในคำนี้ดังนี้: ภิกษุเป็นผู้มีจีวรถูกชิงเอาไปก็ดี มีจีวรฉิบหาย
ก็ดี นี้สมัยในคำนี้.”**”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ผู้มิใช่ญาติ คือ ไม่ใช่คนเนื่องถึงกัน ทางมารดาที่ดี ทางบิดาก็ดี ตลอด ๗ ชั่วอายุของบุรพชน

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอในสมัย ๒.ภิกษุขอต่อญาติ ๓.ภิกษุขอต่อคนปวารณา
๔.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๕.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๖.ภิกษุ
วิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

บุตรเศรษฐีเลื่อมใสพระอุปนันทศากยบุตร จึงปวารณาให้ขออะไรก็ได้ แต่เธอขอผ้า (หม) จากตัวเขา แม้เขาจะขอไปเอาที่บ้านมาให้ก็ไม่ยอม พระศาสดาทรงทราบ ทรงติเตียนว่า “ดูก่อนโหมบุตรุชการกระทำของเธอเห็นไม่เหมาะ ไม่สมควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ คนที่มีโชญาติ ย่อมไม่รู้การกระทำอันสมควร หรือไม่สมควร ของที่มีอยู่หรือไม่มีของคนที่ไม่โชญาติ เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอยังขอจีวรต่อบุตรเศรษฐีผู้มีโชญาติได้.” จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามขอจีวรต่อคฤหัสถ์ชายหญิงที่มีโชญาติ ถ้าขอได้มา ต้องนิสัสัคคิยปาจิตตีย์

ภายหลังมีโจรขโมยจีวรไป ภิกษุเห็นว่าทรงบัญญัติห้ามไว้จึงไม่ขอจีวร เปลื้องกายเดินมา จึงตรัสว่า “เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ถูกโจรแย่งชิงจีวรไป หรือมีจีวรฉิบหาย ขอจีวรต่อพ่อเจ้าเรือน หรือแม่เจ้าเรือน ผู้มิใช่ญาติได้ เธอเดินไปถึงวัดใดก่อน ถ้าจีวรสำหรับวิหารก็ดี ผ้าลาดเตียงก็ดี ผ้าลาดพื้นก็ดี ผ้าปูที่นอนก็ดี ของสงฆ์ในวัดนั้นมีอยู่ จะถือเอาผ้าของสงฆ์นั้นไปหม่มด้วยคิดว่า ได้จีวรนั้นมาแล้วจักคืนไว้ดังกล่าว

ดังนี้ก็ควร. ถ้าจีวรสำหรับวิหารก็ดี ผ้าลาดเตียงก็ดี ผ้าลาดพื้นก็ดี ผ้าปูที่นอนก็ดี ของสงฆ์ไม่มี ต้องปกปิดด้วยหญ้า หรือใบไม้เดินมา ไม่พึงเปลือยกายเดินมา ภิกษุใดเปลือยกายเดินมา ต้องอาบัติทุกกฏ.”
ทรงบัญญัติให้ขอได้ ในเวลาจีวรถูกโจรชิงเอาไป หรือจีวรฉิบหาย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้ากว้างยาวควรวิกัปได้ ๒.ไม่มีสมัย ๓.ขอกับคนไม่ใช่ญาติ ๔.ได้มาเป็นของตน พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์ (บุพพลิกขาพรรณนา หน้า๑๕๙).

นิสสัคคียปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๗

ตัณฺเฏ อัญญาตะโก คณะปะติ วา คณะปะตานิ วา พระพุทฺธิ.....

“ถ้าคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มีโชญาติ ปวารณา ต่อภิกษุหนึ่งด้วยจีวรเป็นอันมาก เพื่อนำไปได้ตามใจ ภิกษุหนึ่ง พึงยินดีจีวร มีอุตราสงค์ อันตราวาสกเป็นอย่างมากร จากจีวร เหล่านั้น ถ้ายินดียิ่งกว่านั้น เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุนำเอาไปด้วยคิดว่า จักนำจีวรที่เหลือมาคืน ๒.เจ้าเรือนถวาย บอกว่า จีวรที่เหลือจงเป็นของท่านรูปเดียว ๓.เจ้าเรือนไม่ได้ถวายเพราะเหตุ จีวรถูกชิงไป ๔.เจ้าเรือนไม่ได้ถวายเพราะเหตุจีวรหาย ๕.ภิกษุขอต่อญาติ ๖.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๗.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖ รูป) เทียนขอจีวรให้กลุ่มภิกษุที่มีจีวรถูกโจร

^๑ หมายเหตุผู้รวบรวม สิกขาบทนี้มีความต่อเนื่องมาจากจีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖

ซึ่งไป หรือ จีวรหาย ทั้ง ๆ ที่ภิกษุเหล่านั้น มีผู้ถวายจีวรแล้ว เป็นการขอหรือ
เรียไรแบบไม่รู้จักประมาณ ได้ผ้ามากจนถูกหาวจะขยผ้าหรืออย่างไร
พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ถ้าภุหุสถปวารณาให้รับจีวรมากผืน
เพื่อนำไปได้ตามใจ ก็รับได้เพียงผ้านุ่งกับผ้าห่มเท่านั้น รับเกินกว่านั้น
ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑. ยินดีเกินกว่ากำหนด ๒. ไม่มีเหตุเป็นต้นว่าผ้าเขาจึงเอาไปเสียดมด ๓. ขอกับคนผู้ไม่ใช่ญาติ
๔. ได้มาเป็นของตน พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็น นิสสัคคียปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๑๖๐).

นิสสัคคียปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๘

ภิกษุ ปะเนวะ อุททิสสะ อัญญาตะกัสสะ คะหะปะติสสะ วา.....

“**อนึ่ง มีคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติ**
ตระเตรียมทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะภิกษุไว้ว่า เราจักจ่ายจีวร
ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้แล้ว ยังภิกษุชื่อให้ครองจีวร ถ้าภิกษุ
นั้นเขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน เข้าไปหาแล้ว ถึงการกำหนด
ในจีวรในสำนักของเขาว่า ตีละ ท่านจงจ่ายจีวรเช่นนั้น หรือ
เช่นนี้ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้ แล้วยังรูปให้ครองเถิด เป็น
นิสสัคคียปาจิตตีย์ เพราะอาศัยความเป็นผู้ใคร่ในจีวรดี.”

วิภัทค์

*บทว่า เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน คือ เป็นผู้นั้นเขาไม่ได้บอกไว้ก่อนว่า
ท่านเจ้าข้า ท่านต้องการจีวรเช่นไร ผมจักจ่ายจีวรเช่นไรถวายท่าน.*

อนาบัติ

- ๑. ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้เป็นญาติ
- ๒. ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้ปวารณาไว้

๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน
 ๕.เจ้าเรือนใครจะจ่ายจีวรมีราคาแพง ภิกษุให้เขาจ่ายจีวรมีราคาถูก
 ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ชายผู้หนึ่งพูดกับภริยาว่า จะถวายผ้าแก่พระอุปนันทะ เธอทราบ
 จึงไปพูดให้เขาถวายจีวร อย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าถวายจีวรอย่างที่เธอไม่ใช่
 เธอก็ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร เขาจึงติเตียนว่ามีกมมาก ความทราบถึงพระผู้มี
 พระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามกำหนดให้คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติ
 ไม่ได้พิจารณาไว้ก่อน ให้ซื้อจีวรอย่างนั้นอย่างนี้ถวายตนด้วยหมายจะได้ของดี ๆ
 ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๔

ภิกขุ ปะเนเว อุกทิสสะ อุกินันัง อัญญาตะกานัง คะหะปะตินัง วา.....

“อนึ่ง มีคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติสองคน
 ตระเตรียมทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ ไว้เฉพาะภิกษุว่า
 เราทั้งหลายจักจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร
 เฉพาะผืน ๆ เหล่านี้แล้ว ยังภิกษุซื้อให้ครองจีวรหลายผืนด้วยกัน,
 ถ้าภิกษุนั้นเขาไม่ได้พิจารณาไว้ก่อน เข้าไปหาแล้วถึงการกำหนด
 ในจีวรในสำนักของเขาว่า ดีละ ขอท่านทั้งหลายจงจ่ายจีวร
 เช่นนั้นหรือเช่นนี้ ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ เหล่านี้
 แล้วทั้งสองคนรวมกัน ยังรูปให้ครองจีวรผืนเดียวเกิด เป็น
 นิสสัคคียปาจิตตีย์ เพราะอาศัยความเป็นผู้ใคร่ในจีวรดี.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้ปวารณาไว้
 ๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายด้วยทรัพย์ของตน
 ๕.เจ้าเรือนใครจะจ่ายจีวรมีราคาแพง ภิกษุให้เขาจ่ายจีวรมีราคาถูก
 ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ชายสองคนพูดกันว่า ต่างคนต่างจะซื้อผ้าคนละผืนถวายพระอุปนันทะ
 เธอจึงไปแนะนำให้เขารวมทุนกันซื้อผ้าชนิดนั้นชนิดนี้ เขาพากันดีแต่เห็นว่า
 มักมาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามเข้าไป
 ขอให้คฤหัสถ์ที่มีโชติ มีได้ปวารณาไว้ก่อน ที่เขาตั้งใจจะต่างคนต่างซื้อจีวร
 ถวายเธอ แต่เธอกลับไปขอให้เขารวมกันซื้อจีวรอย่างนั้นอย่างนี้ โดยมุ่งให้
 ได้ผ้าดี ๆ ทรงปรับอาบัติในสังคหิยาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสังคหิยาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกขุ ปะเนวะ อุทิสสะ ราชชา วา ราชะโภโค โว.....

“อหิง พระราชาก็ดี ราชอำมาตย์ก็ดี พราหมณ์ก็ดี คหบดีก็ดี
 ส่งทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรไปด้วยเหตุเฉพาะภิกษุว่า เจ้าจงจ่าย
 จีวรด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้แล้วยังภิกษุซื้อนี้ให้ครองจีวร,
 ถ้าพูดนั้นเข้าไปหาภิกษุหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร
 นี้เข้ามาเฉพาะท่าน, ขอท่านจงรับทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร, ภิกษุหนึ่ง
 ฟังกล่าวต่อพูดนั้นอย่างนี้ว่า พวกเราหาได้รับทรัพย์สำหรับจ่าย
 จีวรไม่, พวกเรารับแต่จีวรอันเป็นของควรโดยกาล; ถ้าพูดนั้น
 กล่าวต่อภิกษุหนึ่งอย่างนี้ว่า ก็ใคร ๆ ผู้เป็นไวยาวัจกรของท่าน
 มี หรือ? ภิกษุผู้ต้องการจีวรพึงแสดงชนผู้ทำการให้อารามหรือ

อุบาสกให้เป็นไวยาวัจจร ด้วยคำว่า คนนั้นแลเป็นไวยาวัจจรของ ภิกษุทั้งหลาย, ถ้าทูตนั้นสั่งไวยาวัจจรนั้นให้เข้าใจแล้ว เข้าไปหา ภิกษุหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่าคนที่ท่านแสดงเป็นไวยาวัจจรนั้น, ข้าพเจ้า สั่งให้เข้าใจแล้ว; ท่านจงเข้าไปหา เขาจักให้ท่านครองจีวรตาม กาล, ภิกษุผู้ต้องการจีวรเข้าไปหาไวยาวัจจรแล้ว ฟังทวงฟังเดือน สองสามครั้งว่า รูปต้องการจีวร*; ภิกษุทวงอยู่ เดือนอยู่ สอง สามครั้ง ยังไวยาวัจจรนั้นให้จัดจีวรสำเร็จได้ การให้สำเร็จได้ด้วย อย่างนี้ นั่นเป็นการดี, ถ้าให้สำเร็จไม่ได้, ฟังยี่นหนึ่งต่อหน้า ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ๖ ครั้ง เป็นอย่างมาก; เธอยี่นหนึ่งต่อหน้า ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ๖ ครั้ง เป็นอย่างมาก; ยังไวยาวัจจรนั้นให้จัดจีวรสำเร็จได้, การให้ สำเร็จได้ด้วยอย่างนี้ นั่นเป็นการดี, ถ้าให้สำเร็จไม่ได้, ถ้าเธอ พยายามให้ยิ่งกว่านั้น ยังจีวรนั้นให้สำเร็จ, เป็นนิสสัคคิยาจิตตีย์; ถ้าให้สำเร็จไม่ได้ฟังไปเองก็ได้, ส่งทูตไปก็ได้ในสำนักที่ส่งทรัพย์ สำหรับจ่ายจีวรมาเพื่อเธอ, บอกว่า ท่านส่งทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร ไปเฉพาะภิกษุใด, ทรัพย์นั้นหาสำเร็จประโยชน์น้อยหนึ่งแก่ภิกษุหนึ่งไม่, ท่านจงทวงเอาทรัพย์ของท่านคืน, ทรัพย์ของท่านอย่าได้ ฉิบหายเสียเลย; นี่เป็นสามมีจิกรรมในเรื่องนั้น."

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุทวง ๓ ครั้งยี่น ๖ ครั้ง ภิกษุทวงไม่ถึง ๓ ครั้งยี่นไม่ถึง ๖ ครั้ง
- ๒.ภิกษุไม่ได้ทวงไวยาวัจจรถวายเอง ๓.เจ้าของทวงเอามาถวาย ๔.ภิกษุวิกลจริต
- ๕.ภิกษุอาทิกัมมิเก ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหาอำมาตย์ผู้ปฏิญาณจากพระอุปนันทศากยบุตร ไข่ทูตให้นำเงินค่าซื้อ

*วิภังคสิกขาบทว่า : ภิกษุผู้ต้องการจีวรเข้าไปหาไวยาวัจจรแล้วฟังทวง ฟังเดือนสองสาม ครั้งว่ารูปต้องการจีวร; อย่าพูดว่า จงให้จีวรแก่รูป จงนำจีวรมาให้รูป จงแลกจีวรให้รูป จงจ่ายจีวรให้รูป

จีวรไปถวายพระอุปนันทะ ท่านตอบว่าท่านรับเงินไม่ได้ รับผิดชอบต่อจีวรที่ควร โดยกาล เขาจึงตามหาไวยวัจกร (ผู้ทำกิจธุระแทนสงฆ์) ท่านจึงแสดง อุบาสกคนหนึ่ง ว่าเป็นไวยวัจกรของภิกษุทั้งหลาย เขาจึงมอบเงินแก่ไวยวัจกร แล้วแจ้งให้ท่านทราบ

ท่านก็ไม่พูดอะไรกับไวยวัจกร แม้จะได้รับคำเตือนจากมหาอำมาตย์ ซึ่งส่งทูตมา ขอให้ใช้ผ้า่นั้นเป็นครั้งที่ ๒ ก็ไม่พูดอะไรกับไวยวัจกร จนกระทั่ง ได้รับคำเตือนเป็นครั้งที่ ๓ ขอให้ใช้ผ้า่นั้น จึงไปเร่งเร้าเอาผ้าไวยวัจกรผู้กำลัง มีธุระ จะต้องเข้าประชุมสงฆ์ ซึ่งมีกติกาว่า ใครไปช้าจะต้องถูกปรับ ๕๐ กหาปณะ แม้เขาจะแจ้งให้ทราบกติกาก็ไม่ฟัง คงเร่งเร้าเอาจนเขาต้องไปซื้อ ผ้ามาให้และไปถูกปรับเพราะเข้าประชุมช้า คนทั้งหลายจึงติเตียนว่าทำให้ เข้าประชุมช้าต้องเสียค่าปรับ.

พระผู้มีพระภาคทรงทราบและทรงติเตียน จึงบัญญัติสิกขาบทความว่า ถ้าเขาส่งทูตมาถวายค่าซื้อจีวร และเธอแสดงไวยวัจกรแล้ว เธอจะไปทวงจีวร เอากับไวยวัจกรได้ไม่เกิน ๓ ครั้ง ไปยืมหนึ่ง ๆ ให้เขาเห็นไม่เกิน ๖ ครั้ง ถ้าทวงเกิน ๓ ครั้ง หรือไปยืมเกิน ๖ ครั้ง ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.กับปัยการภิกษุแสดงเอง ๒.ทูตบอกกับปัยการภิกษุแล้ว บอกภิกษุให้รู้ด้วย ๓.พยายามคือ ทวงและยืมให้เกินกำหนด ๔.ได้มาด้วยความพยายามนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคณา หน้า ๑๖๓).

๒. โกลิยวรรค วรรคด้วยใหม่ เป็นวรรคที่ ๒ มี ๑๐ ลิกขาบท

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกลิยวรรค ลิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ โกลิยะมิตสะกัง สันถะตัง การาเปยยะ.....
“อหนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำสันถัดเจือด้วยใหม่, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

วิภังค์

สันถัด ไต่แก่ ผ้ารองนึ่งที่เขาหล่อ ไม่ใช่ท่อ.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำเป็นแพดานกัถี เป็นเครื่องลาดพื้นกัถี เป็นมานกัถี เป็นเปลือกฟูกกัถี เป็นปลอกหมอนกัถี ๒.ภิกษุวิกลจريت ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตัญญูญติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าไปหาช่างทำไหม ขอให้เขาต้มตัวไหม, และขอใยไหมบ้าง เพื่อจะหล่อสันถัด (เครื่องลาดรองนึ่ง, เครื่องปูนึ่ง) เจือด้วยใหม่. เขาว่า เบียดเบียนเขาและเบียดเบียนตัวไหม พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุหล่อสันถัดเจือด้วยใหม่ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

*วิธีหล่อสันถัด ใช้อย่างเหนียวเช่นน้ำข้าวเทลงบนพื้นที่เรียบแล้วเอาขนโปรยลาดลงบนยางเหนียว (วิ.อ. ๒/๕๔๒/๑๙๒)

นิสสัคคียปาจิตติย โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ สุทธระกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำสังฆัตถ์แห่งชนเจียมด้าลวัน, เป็น นิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำเป็นเพศานกัตี เป็นเครื่องลาดพื้นกัตี เป็นม่านกัตี เป็นเปลือกพุกกัตี เป็นปลอกหมอนกัตี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนักบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์หล่อสังฆัตถ์ด้วยชนเจียมด้าลวัน (ชนสัตว์ชนิดหนึ่งใน จำพวกกวาง มีอยู่ทางเหนือของประเทศจีน ; ภาษาเขมร เจียม ว่า แกะ : พจนานุกรมไทย) คนทั้งหลายติเตียนว่า ไซ้ของอย่างคฤหัสถ์ จึงทรงบัญญัติ สิกขาบท ห้ามหล่อเองหรือไซ้ให้หล่อสังฆัตถ์ด้วยชนเจียมด้าลวัน ทรงปรับอาบัติ นิสสัคคียปาจิตติย แก่ผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตติย โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๓

นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การะยะมานะนะ เทว ภาคา.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำสังฆัตถ์ใหม่ ฟังถือเอาชนเจียมด้าลวัน ๒ ส่วน ชนเจียมขาวเป็นส่วนที่ ๓ ชนเจียมแดงเป็นส่วนที่ ๔, ถ้าภิกษุไม่ถือเอาชนเจียมด้าลวัน ๒ ส่วน ชนเจียมขาวเป็นส่วนที่ ๓ ชนเจียมแดงเป็นส่วนที่ ๔ ให้ทำสังฆัตถ์ใหม่, เป็น นิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาว ๑ ชั่ง ขนเจียมแดง ๑ ชั่ง แล้วทำ ๒.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาวมากกว่า ขนเจียมแดงมากกว่า แล้วทำ ๓.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาวล้วน ขนเจียมแดงล้วน แล้วทำ ๔.ภิกษุทำเป็นพาดานกัฏฐี เป็นเครื่องลาดพื้น กัฏฐี เป็นมานกัฏฐี เป็นเปลือกฟูกกัฏฐี เป็นปลอกหมอนกัฏฐี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ หล่อสนัถัตด้วยขนเจียมดำล้วน เพียงแต่เอาขนเจียมขาวหน่อยหนึ่งใส่ลงไปก็ขาย มีผู้ติเตียน จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะหล่อสนัถัตใหม่ ฟังถือเอาขนเจียมดำ ๒ ส่วน ขนเจียมขาว ๑ ส่วน ขนเจียมแดง ๑ ส่วน ถ้าไม่ทำตามส่วนนั้น ต้องนิสัสคคิยาปาจิตตีย์.

นิสัสคคิยาปาจิตตีย์ โภสียวรรค สิกขาบทที่ ๔

นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การาเปตวา จัฟพัสสาณี ธาเรตัพพัง....

“อนึ่ง ภิกษุให้ทำสนัถัตใหม่แล้ว ฟังทรงไว้ให้ได้ ๖ ฝน. ถ้ายิ่งหย่อนกว่า ๖ ฝน เธอสละเสียแล้วกัฏฐี ยังไม่สละแล้วกัฏฐี ซึ่งสนัถัตนั้น ให้ทำสนัถัตอันใหม่ เว้นไว้แต่ภิกษุได้สมมต, เป็นนิสัสคคิยาปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ครบ ๖ ฝนแล้วภิกษุทำใหม่ ๒.เกิน ๖ ฝนแล้วภิกษุทำใหม่ ๓.ภิกษุทำเองกัฏฐี ใช้ผู้อื่นทำกัฏฐี เพื่อใช้เป็นของอื่น ๔.ภิกษุได้สนัถัตที่คนอื่น

ทำไว้แล้ว ไซ้สอย ๕.ภิกษุทำเป็นเพดานกัถี เป็นเครื่องลาดพื้นกัถี เป็นม่านกัถี เป็นเปลือกฟูกกัถี เป็นปลอกหมอนกัถี ๖.ภิกษุได้สมมติ ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายหล่นธนัตทุกปี ต้องขอขนาเจียมจากชาวบ้าน เป็นการรบกวนเขา มีผู้ติเตียนอ้างว่าของชาวบ้านเขาไซ้ได้นานถึง ๕ - ๖ ปี จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหล่นธนัตใหม่ ฟังไซ้ให้ถึง ๖ ปี ถ้ายังไม่ถึง ๖ ปี หล่นใหม่ต้องนิสัคคิยาจิตตีย์. ภายหลังภิกษุเป็นไซ้ เขานิมนต์ไปที่อื่น ไม่กล้าไป เพราะจะนำธนัตไปด้วยไม่ไหว จึงทรงอนุญาตให้มีการสมมติเป็นพิเศษสำหรับภิกษุไซ้.

นิสัคคิยาจิตตีย์ โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๕

นีสัทนะสนถะตัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ.....

“**“หนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำธนัตสำหรับนั่ง ฟังถือเอาคิบสุด โดยรอบแห่งธนัตเก่า เพื่อทำให้เสียสี, ถ้าภิกษุไม่ถือเอาคิบสุดโดยรอบแห่งธนัตเก่า ให้ทำธนัตสำหรับนั่งใหม่, เป็น นีสัคคิยาจิตตีย์.”**

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือเอาธนัตเก่าหนึ่งคิบสุดโดยรอบแล้วทำ ๒.ภิกษุหาไม่ได้ ถือเอาแต่น้อยแล้วทำ ๓.ภิกษุหาไม่ได้ ไม่ถือเอาเลยแล้วทำ ๔.ภิกษุได้ธนัตที่คนอื่นทำไว้แล้วไซ้สอย ๕.ภิกษุทำเป็นเพดานกัถี เป็นเครื่องลาดพื้นกัถี เป็นม่านกัถี เป็นเปลือกฟูกกัถี เป็นปลอกหมอนกัถี ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน เขตพระนคร สาวัตถิ รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ปรารถนาจะหลีกออกเร้นอยู่ตลอดไตรมาส ใครๆ อย่าเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปให้รูปเดียว แม้จะไม่มีใครเข้าไปเฝ้า นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปถวายรูปเดียว แต่สงฆ์ในเขตพระนครสาวัตถิก็ยั้งตั้งตีกากันไว้ว่า นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปถวายรูปเดียว ภิกษุรูปใดเข้าไปเฝ้า ต้องให้แสดงอาบัติปาจิตตีย์.

ครั้งนั้น ท่านพระอุปเสนวังคันทบุตรกับภิกษุบริษัทเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงปฏิสันถารด้วย แลตรัสถามพระอุปเสนวังคันทบุตรถึงวิธีแนะนำศิษย์ที่ทำให้บริษัทของท่าน สมทานธุดงค์อยู่ป่าเป็นวัตร เทียบบิณฑบาตเป็นวัตร ถือบ้างสกุลเป็นวัตร ท่านกราบทูลให้ทรงทราบ ว่า ท่านชี้แจงให้ผู้จะเป็นบริษัททราบวัตรนั้น และถามก่อนว่าถ้าสามารถปฏิบัติตามได้จึงรับเป็นศิษย์ พระผู้มีพระภาคทรงสาธุการ และตรัสถามว่า ท่านทราบกติกากี่สงฆ์ในสาวัตถิตั้งกันเองนั้นหรือไม่ แล้วทรงบอกให้ทราบ

ท่านพระอุปเสนฯ กราบทูลว่า “พระสงฆ์ในเขตพระนครสาวัตถิจักเปิดเผยตนเองออกมาด้วยกติกากของตน พวกข้าพระพุทธเจ้าจักไม่แต่งตั้งสิกขาบทที่พระองค์มิได้ทรงบัญญัติ และจักไม่เพิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ จักสมทานประพฤตินิสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้ ดังนี้.” ทรงรับสาธุการ และทรงอนุญาตให้บรรดาภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงบ้างสกุลเป็นวัตร เข้าเฝ้าได้ตามสะดวก.

ภิกษุเหล่านั้นเห็นจริงด้วยในทันใดนั้นว่า ท่านพระอุปเสนวังคันทบุตร พุตถูกต้องจริงแท้, พระสงฆ์ไม่ควรแต่งตั้งสิกขาบทที่ยังมิได้ทรงบัญญัติ หรือไม่ควรเพิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้, ควรสมทานประพฤตินิสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้.

ภิกษุทั้งหลายได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงบ้างสกุลเป็นวัตร เข้าเฝ้าได้

ตามสะดวก ภิกษุเหล่านั้น ปรารถนาจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ต่างละทิ้งสันถัตพากันสมทานอารัญญิกุฎงค์ บิณฑบาติกุฎงค์ บังสุกุลิกุฎงค์^๑.

พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นสันถัตซึ่งทอดทิ้งไว้ในที่นั้น ๆ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะหล່สันถัตสำหรับนั่ง ฟังถือเอาสันถัตเก่า ๑ คืบ โดยรอบเจ็ลงไป เพื่อทำลายให้เสียสี. ถ้าไม่ทำอย่างนั้น หล່สันถัตใหม่ ต้องอาบัตินิสัคคียปาจิตตีย์.

นิสัคคียปาจิตตีย์ โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุโน ปะเนวะ อัทธานะมัคคะ ปะฏิปันนัสสะ.....

“อหนึ่ง ขนเจียมเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้เดินทางไกล, ภิกษุต้องการฟังรับได้, ครั้นรับแล้ว เมื่อคนถือไม่มี ฟังถือไปด้วยมือของตนเอง ตลอดระยะทาง ๓ โยชน์เป็นอย่างมาก, ถ้าเธอถือเอาไปยิ่งกว่านั้น แม้คนถือไม่มี, เป็นนีสัคคียปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือไปเพียงระยะ ๓ โยชน์ ๒.ภิกษุถือไปหย่อนระยะ ๓ โยชน์ ๓.ภิกษุถือไปก็ดี ถือกลับมาก็ดี เพียงระยะ ๓ โยชน์ ๔.ภิกษุถือไปเพียง ๓ โยชน์ แล้วพักแรมเสีย รุ่งขึ้นถือต่อจากนั้นไปอีก ๕.ขนเจียมถูกโจรชิงไปแล้ว ภิกษุได้คืนมา ถือไปอีก ๖.ขนเจียมที่สละแล้ว ภิกษุได้คืนมา ถือไปอีก ๗.ภิกษุให้คนอื่นช่วย ถือไป ๘.ขนเจียมที่ทำเป็นสิ่งของแล้วภิกษุถือไป ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

^๑ อารัญญิกุฎงค์ คือข้อปฏิบัติขัดเกลากิเลสของผู้ถืออยู่ในป่า ห่างไกลจากหมู่บ้านอย่างน้อย ๕๐๐ ชั่ววัน คือประมาณ ๒๕ เส้น , บิณฑบาติกุฎงค์ คือบิณฑบาตที่เข้าบิณฑบาตเป็นประจำ, บังสุกุลิคุฎงค์ ถือผ้าบังสุกุล(ผ้าเบื่อนุ่น) เป็นวัตรไม่ใช่จิวรที่คหบดีถวาย

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง เดินทางไปสู่กรุงสาวัตถี ในโกศลชนบท, มีผู้ถวาย
 ขนเจียมในระหว่างทาง เธอเอาจิวรห่อนำไป มนุษย์ทั้งหลายพากันพูดล้อว่า
 ซ้อมมาด้วยราคาเท่าไร จะได้กำไรเท่าไร ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค
 จึงทรงบัญญัติสิกขาบทใจความว่า ภิกษุเดินทางไกล มีผู้ถวายขนเจียม
 ถ้ายารรถนาก็พึงรับ และนำไปเองได้ไม่เกิน ๓ โยชน์ ในเมื่อไม่มีผู้นำไปให้
 ถ้านำไปเกิน ๓ โยชน์ แม้ไม่มีผู้นำไปให้ ต้องนิสัสคคิยาจิตตีย์.

นิสัสคคิยาจิตตีย์ โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณิยา เอพะกะโลมานิ....

“อนึ่ง ภิกษุใด ยังภิกษุณีผู้มีโชญาติ ให้ชักก็ติ ให้ย้อมก็ติ
 ให้สางก็ติ ซึ่งขนเจียม, เป็นนิสัสคคิยาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติชักให้เอง ๒.ภิกษุณีผู้มีโชญาติเป็นผู้ช่วยเหลือ
 ๓.ภิกษุไม่ได้บอกโชแต่ภิกษุณีผู้มีโชญาติชักให้เอง ๔.ภิกษุใช้ให้ชักขนเจียมที่
 ทำเป็นสิ่งของแล้วแต่ยังไม่ได้ใช้ ๕.ใช้สิกขมานาชัก ๖.ใช้สามเณรีชัก
 ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) ใช้นางภิกษุณีให้ชักให้ย้อม ให้สางขนเจียม

ทำให้เสียการเรียน การสอบถามและเสียข้อปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา ชั้นสูง. พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามใช้นางภิกษุณีที่มีโชญาติซั๊ก, ย่อม, หรือสาขจนเจียม ทรงปรับนิสสัคคียปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตตีย์ โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ชาตะรูปะระชะตัง อุกคัถเหยยะ วา.....

“**“หนึ่ง ภิกษุใด รับกัถิ ให้รับกัถิ ซึ่งทอง เงิน หรือยินดีทองเงินอันเขาเก็บไว้ให้, เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.”**”

วิภัทค์

ที่ชื่อว่า ทอง ตรัสหมายทองคำ.

ที่ชื่อว่า เงิน ได้แก่ กหาปณะ มาสกที่ทำด้วยโลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้ มาสกที่ทำด้วยครั้ง ซึ่งใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้.

บทว่า รับ คือ รับเอง เป็นนิสสัคคีย์.

บทว่า ให้รับ คือ ให้คนอื่นรับแทน เป็นนิสสัคคีย์.

บทว่า หรือยินดีทองเงินอันเขาเก็บไว้ให้ ความว่า ยินดีทองเงินที่เขาเก็บไว้ให้ด้วยบอกว่า ของนี้จึงเป็นของพระคุณเจ้า ดังนี้เป็นต้น, เป็นนิสสัคคีย์ ทอง เงินที่เป็นนิสสัคคีย์ ต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.

อนาบัติ

๑.ทองเงินตกอยู่ภายในวัดก็ดี ภายในที่อยู่ก็ดี, ภิกษุหยิบยกเองก็ดี ใช้ให้หยิบยกก็ดี, แล้วเก็บไว้ด้วยตั้งใจว่า เป็นของผู้ใด, ผู้นั้นจักนำไปดังนี้
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เจ้าของบ้านที่พระอุปนันทศากยบุตร เข้าไปฉิ้นเป็นนิตย์ เตรียมเนื้อ

ไว้ถวายในเวลาเช้า แต่เต็กร้องให้ขอกินในเวลากลางวัน จึงให้เด็กกินไป รุ่งเช้า พระอุปนันทะเข้าไปในบ้านนั้น เขาจึงแจ้งเรื่องให้ทราบแล้วถามว่า “พระคุณเจ้า จะให้ผมนำกหาปณะไปแลกอะไรมา ขอรับ” ท่านพระอุปนันทะถามว่า “ท่านบริจาครัตน์ ๑ กหาปณะแก่อาตมาหรือ” เขาตอบว่าใช่ ท่านจึงกล่าวว่า “ท่านจงถวายกหาปณะนั้นแก่อาตมาเถิด” ที่นั้นเขาเอากหาปณะ ถวายแก่ท่าน พระอุปนันทะ แล้วดำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตร เหล่านี้รับรูปียะ เหมือนพวกเรา”

พระผู้มีพระภาคทรงทราบจึงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุรับเอง ไซ้ให้รับ ทองเงินหรือยินดีทองเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ต้องสละเงินทองที่ได้มานั้นแก่สงฆ์ (ภายหลังทรงอนุญาต ให้ยินดีในปัจจุบัน ๔ ได้ คือ ทายกมอบเงินไว้แก่ไวยาวัจกร เพื่อให้จัดหาปัจจัย ๔ ภิกษุต้องการอะไร ก็บอกให้เขาจัดหาให้ มีรายละเอียดอยู่หน้า ๒๕๓)

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของนั้นเป็นทองและเงินที่เป็นนิสสัคคิยวัตถุ ๒.เฉพาะเป็นของตัว ๓.รับเองหรือให้เขารับ หรือเขาเก็บไว้ให้ ยินดีเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมด้วย องค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ (บุพพสิกขากรรมนา หน้า ๑๖๗).

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ นานัปะปะการะกัง รูปียะสังโฆหารัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดถึงความซื่อขายด้วยรูปียะมีประการต่าง ๆ, เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า รูปียะ ได้แก่ ทองคำ กหาปณะ มาสกที่ทำด้วยโลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้ มาสกที่ทำด้วยครั้ง ซึ่งใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้. ของที่ซื้อขายด้วยรูปียะ ซึ่งเป็นนิสสัคคิยนั้น, ต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุวิกลจริต ๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทำการซื้อขายด้วยรูปียะ มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายศากยะบุตรจึงทำการซื้อขายด้วยรูปียะ เหมือนพวกคฤหิษฐ์ที่ยังบริโภคกามเล่า

พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำการซื้อขายด้วยรูปียะ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของที่แลกเปลี่ยนมากที่สุด ทรัพย์ของตนที่จะเอาไปแลกเปลี่ยนก็ ข้างใดข้างหนึ่งเป็นรูปียะ เป็นนิสสัคคียวัตถุ ๒.สำเร็จในการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า๑๖๘).

นิสสัคคียปาจิตตีย์ โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ นานัปะการะกัง กะยะวิกกะยัง.....

“อหัง ภิกขุ ไตถิงการแลกเปลี่ยนหมีประการต่างๆ ,
เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.”

วิภัทค์

บทว่า ถึงการแลกเปลี่ยน คือ ภิกษุพูดเป็นเชิงบังคับว่า จงให้ของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ จงนำของสิ่งนี้มาด้วยของสิ่งนี้ จึงแลกเปลี่ยนของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ จงจ่ายของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ ดังนี้ เป็นต้น, ต้องอาบัติทุกกฏ. ในเวลาที่แลกเปลี่ยนแล้ว คือของๆ ตนไปอยู่ในมือของคนอื่น และเปลี่ยนแล้ว คือของๆ

คนอื่นมาอยู่ในมือของตน, เป็นนิสสัคคีย์ คือ เป็นของจำต้องเสียสละแก่สงฆ์ คณะ หรือบุคคล.

อนาบัติ

๑.ภิกษุถามราคา , ๒.ภิกษุบอกแก่กัปปิการกว่า ของสิ่งนี้ของเรามีอยู่ แต่เรา ต้องการของสิ่งนี้และของสิ่งนี้ ดังนี้ , ๓.ภิกษุวิกลจริต , ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

ปริพาชกผู้หนึ่ง เห็นพระอุปนันทตากยบุตร ห่มผ้าสังฆาฏิสีงาม จึงชวนแลกกับท่อนผ้าของตน ภายหลังทราบว่ ผ้าของตนดีกว่า จึงขอแลกคืน พระอุปนันทะไม่ยอมให้แลกคืน จึงติเตียนพระอุปนันทะ พระผู้มีพระภาค ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำการแลกเปลี่ยนด้วยประการต่าง ๆ ต้องนิสสัคคียปาจิตติย (กรณีการแลกเปลี่ยนโดยใช้สิ่งของ แลกเปลี่ยนกันเอง ระหว่างสหรัหมิก ๕ คือ ภิกษุ ภิกษุณี ลิกขมานา สามเณร สามเณรี ทำได้).

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของของตนที่จะเอาไปแลกก็ดี ของผู้อื่นที่ตนจะแลกมาก็ดีทั้ง ๒ นี้ เป็นกัปปิการของควร ๒.เจ้าของภักณะนั้น เป็นคฤหัสถ์ไม่ใช่สหรัหมิก พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็น นิสสัคคียปาจิตติย (บุพพสิกขาบรรณหน้า ๑๗๐).

๓. ปัตตวรรค วรรคว่าด้วยบาตร เป็นวรรคที่ ๓ มี ๑๐ สิกขาบท

นิสสัคคียปาจิตติยั ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑

ทะสาหะประมะมัง อะติเรกะปัตโต ธาเรตัพโพ, ตัง.....

“พึงทรงอดิเรกบาตรไว้ได้ ๑๐ วัน เป็นอย่างยิ่ง, ภิษุ
ให้ล่วงกำหนดนั้นไป, เป็นนิสสัคคียปาจิตติยั.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อดิเรกบาตร ได้แก่ บาตรที่ยังไม่ได้ธรรฐาน ยังไม่ได้
วิกัป.(ทำวินัยกรรมให้เป็นของสองเจ้าของ)

ที่ชื่อว่า บาตร มี ๒ อย่าง คือ บาตรเหล็ก ๑ บาตรดินเผา ๑.

อนาบัติ

๑.ภิษุธรรฐาน ๒.ภิษุวิกัปไว้ ๓.ภิษุสละให้ไป ๔.บาตรหายไป
๕.บาตรฉิบหาย ๖.บาตรแตก ๗.โจรชิงเอาไป ๘.ภิษุถือวิสาสะ ๙.ในภายใน
๑๐ วัน ๑๐.ภิษุวิกัลจริต ๑๑.ภิษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิษุฉัพพัคคีย์ สะสมบาตรไว้เป็นอันมาก ถูกมณุษย์ติเตียนว่าเป็น
พ่อค้าบาตร พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิษุเก็บอดิเรกบาตร
ต่อมามีอดิเรกบาตรเกิดขึ้นแก่พระอานนท์ ท่านต้องการถวายแก่พระสารีบุตร
ซึ่งอีก ๑๐ วันจึงจะกลับมา จึงทรงให้เก็บอดิเรกบาตรได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ไม่ให้คืนบาตรที่เสียสละ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บาตรที่ภิกษุเสียสละแล้ว สงฆ์ คณะ หรือบุคคล จะไม่คืนให้ไม่ได้ ภิกษุรูปใดไม่คืนให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค ลิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ อุนะปัญจะพันระเนนะ ปัตเตนะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด มีบาตรมีแผลหย่อนทำให้จ่ายบาตรใหม่, เป็นนิสสัคคียปาจิตติย. ภิกษุนั้นพึงสละบาตรใบนั้นในภิกษุบริษัท; บาตรใบสุดแห่งภิกษุบริษัทนั้น, พึงมอบให้แก่ภิกษุนั้นสั่งว่า “ภิกษุ นี้บาตรของท่าน พึงทรงไว้กว่าจะแตก” นี้เป็นสามัจฉิกรรมในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

บาตรที่ชื่อว่า มีแผล ได้แก่ บาตรที่มีรอยร้าวยาวถึงสององคุลี.

บทว่า ให้จ่าย คือ ขอเขา เป็นทุกกฏในประโยคที่ขอ เป็นนิสสัคคีย์ด้วยได้บาตรมา จำต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบาตรหาย ๒.ภิกษุมีบาตรแตก ๓.ภิกษุขอต่ออนุญาต
๔.ภิกษุขอต่อคน ปวารณา ๕.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๖.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน, ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบบัญญัติ

ช่างหม้อปวารณาให้ภิกษุทั้งหลายขอบาตรได้ แต่ภิกษุทั้งหลายขอเกินประมาณ จนเขาเดือนร้อน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุขอบาตรต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์ ภายหลังมีเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงผ่อนผันให้ขอได้ ในเมื่อบาตรหาย บาตรแตก หรือบาตรเป็นแผลเกิน ๕ แห่ง.

นิสสัคคียปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๓

ยานิ โข ปะนะ ตานิ คิลานาหัง ภิกขุหัง ปะฐิสายะนียานิ.....

“อนึ่ง มีเกสขอันควรมีของภิกษุผู้อาพาธ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ภิกษุรับประเคนของนั้นแล้ว ฟังเก็บไว้ฉันได้เจ็ดวันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป เป็นนีสสัคคียปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผูกใจไว้ว่าจะไม่บริโภค ๒.ภิกษุแจกจ่ายให้ไป ๓.เกสขนั้นสูญหาย ๔.เกสขนั้นเสีย ๕.เกสขนั้นถูกไฟไหม้ ๖.เกสขนั้นถูกโจรชิงไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะไป ๘.ในภายในเจ็ดวัน ภิกษุให้แก่อุปสัมบันด้วยจิตคิดสละแล้ว ทั้งแล้วปล่อยแล้ว ไม่ห้วงโย กลับได้มา ฉันได้ ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบบัญญัติ

มีผู้ถวายเกสข ๕ สำหรับคนไข้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แก่พระบิณฑุวจจะ ท่านก็แบ่งให้บริษทของท่าน (ซึ่งเป็นภิกษุ) ภิกษุเหล่านั้นเก็บไว้ในที่ต่าง ๆ เกสขก็ไหลเยิ้มเลอะเทอะ วิหารก็มากไปด้วยหนู คนทั้งหลาย

พากันตีเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้เก็บเกสร ๕
ไว้บริโภคน้ำได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าเกิน ๗ วัน ต้องนิสัสคคิยาจิตตีย์

นิสัสคคิยาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๔

มาโส เสโส คิมหานันติ ภิกขุณา วัสสิกะสาฎิกะจีวรัง.....

“ภิกษุรู้ว่า ฤดูร้อนยังเหลืออีก ๑ เดือน พึ่งแสวงหาจีวรคือ
ผ้าอาบน้ำฝนได้ รู้ว่า ฤดูร้อนยังเหลืออีกทั้งเดือน พึ่งทำนุได้,
ถ้าเธอรู้ว่า ฤดูร้อนเหลือต่ำกว่า ๑ เดือน แสวงหาจีวร คือผ้า
อาบน้ำฝน รู้ว่า ฤดูร้อนเหลือต่ำกว่าทั้งเดือนทำนุ เป็น
นิสัสคคิยาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลืออีกหนึ่งเดือน แสวงหาจีวร คือผ้าอาบน้ำฝน
๒.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลืออีกทั้งเดือน ทำนุ ๓.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลือไม่ถึง
หนึ่งเดือน แสวงหาจีวรคือผ้าอาบน้ำฝน ๔.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลือไม่ถึงทั้งเดือน
ทำนุ ๕.เมื่อผ้าอาบน้ำฝนภิกษุแสวงหาได้แล้วฝนแล้ง เมื่อผ้าอาบน้ำฝน
ภิกษุทำนุแล้วฝนแล้ง ซักเก็บไว้ ๖.ภิกษุนุ่งในสมัย ๗.ภิกษุมีจีวรถูก โจรชิงไป
๘.ภิกษุมีจีวรหายเสีย ๙.มีอันตราย ๑๐.ภิกษุวิกัลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทราบว่า พระผู้มีพระภาค ทรงอนุญาตผ้าอาบน้ำฝน
จึงแสวงหาและทำนุก่อนเวลา (จะถึงหน้าฝน) ต่อมาผ้าเก่าชำรุด เลยต้อง
เปลือยกายอาบน้ำฝน พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้
แสวงผ้าอาบน้ำฝนได้ภายใน ๑ เดือนก่อนฤดูฝน ให้ทำนุได้ภายใน ๑๕ วัน
ก่อนฤดูฝน ถ้าแสวงหาหรือทำก่อนกำหนดนั้น ต้องนิสัสคคิยาจิตตีย์.

นิสสัคคียปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สามัง จีวะรัง ทัตถวา กุปีโต.....

“อนึ่งภิกษุใด ให้จีวรแก่ภิกษุเองแล้ว โกรธน้อยใจซึ่งเอามา
ก็ดี ให้ซึ่งเอามาก็ดี เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ได้รับไปนั้นให้คืนเองก็ดี ภิกษุเจ้าของเดิมถือวิสาสะแก่ผู้ได้รับ
ไปนั้น ก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ชวนภิกษุรูปหนึ่งเดินทางไปชนบท เธอว่าจีวร
ชำรุดมาก เธอไม่ไป พระอุปนันทะจึงให้จีวรใหม่ ภายหลังภิกษุนั้นเปลี่ยนใจ
จะตามเสด็จพระผู้มีพระภาค พระอุปนันทะโกรธจึงชิงจีวรคืนมา พระผู้มีพระภาค
ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้จีวรแก่ภิกษุอื่นแล้ว โกรธ
ไม่พอใจ ซึ่งคืนเองหรือใช้ให้ซึ่งคืนมา ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผากวางยาวควรวิกัปเป็นอย่างต่ำ ๒.ผ้านั้นภิกษุให้เอง ๓.สำคัญว่าเป็นของๆตัว
๔.ผู้ที่ได้ไปเป็นอุปสัมบันภิกษุ ๕.ชิงเอาเองหรือให้ผู้อื่นชิงเอาด้วยความโกรธ พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็น
นิสสัคคียปาจิตตีย์ (บุพพสิกขากรรมนา หน้า๑๗๓).

นิสสัคคียปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ สามัง สุตตัง วิญญาเปตฺวา ตันตะวาเยหิ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดขอตายมาเองแล้ว ยังช่างหูกให้ทอจีวร
เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอตัดายมาเพื่อเย็บจีวร ๒.ภิกษุขอตัดายมาทำผ้ารัดเข่า ๓.ภิกษุขอตัดายมาทำประคตเอว ๔.ภิกษุขอตัดายมาทำผ้าอังสะ ๕.ภิกษุขอตัดายมาทำถุงบาตร ๖.ภิกษุขอตัดายมาทำผ้ากรองน้ำ ๗.ภิกษุขอต่อญาติ ๘.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๙.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๑๐.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๑๑.ภิกษุวิกลจริต ๑๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เทียบขอตัดายเขามาให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ตายเหลือก็ไปขอเขาเพิ่ม ให้ช่างหูกทอเป็นจีวรอีก ตายเหลืออีก ก็ไปขอตัดายเขาสมทบเอาไปให้ช่างหูกทอเป็นจีวรอีก รวม ๓ ครั้ง คนทั้งหลายพากันติเตียนพระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุขอตัดายเขาด้วยตนเองเอามาให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ต้องอาบัตินิสัสคคิยาปาจิตติย.

นิสัสคคิยาปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๗

ภิกขุ ปะเนวะ อุททิสสะ อัญญาตะโก คณะปะติ วา....

“อหัง เจ้าพ่อเรือนกัถิ เจ้าแม่เรือนกัถิ ผู้มีใช้ญาติ สั่งช่างหูกให้ทอจีวรเฉพาะภิกษุ ถ้าภิกษุนั้นเขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน เข้าไปหาช่างหูกแล้วถึงความกำหนดในจีวรในสำนักของเขาเห็นว่า จีวรผืนนี้ทอเฉพาะรูป ขอท่านจงทำให้ยาว ให้กว้าง ให้แน่น ให้เป็นของที่ซิงดี ให้เป็นของที่ทอดี ให้เป็นของที่สงัดดี ให้เป็นของที่กริดดี แม่ใจนรุประจะให้ของเล็กน้อยเป็นรางวัลแก่ท่าน ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นให้ของเล็กของน้อยเป็นรางวัล โดยที่สุดแม้สักว่าบิณฑบาต เป็นนีสัสคคิยาปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอต่อญาติ ๒.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตนเอง ๕.เจ้าเรือนใครจะให้ทอจีวรมีราคาแพง ภิกษุให้ทอจีวรมีราคาน้อย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ทราบว่า ชายผู้หนึ่งสั่งภริยาให้จ้างช่างทอทอจีวรถวาย จึงไปหาช่างทอ สั่งให้เขาทอให้ยาว ให้กว้าง ให้แน่นเป็นต้น ด้ายที่ให้ไว้เดิมไม่พอ ช่างต้องมาขอตัดจากหญิงนั้นไปเติมอีกเท่าตัว ชายผู้สามีทราบภายหลังจึงติเตียน พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทใจความว่า ภิกษุที่เขามิได้ปวารณาไว้ก่อน ไปหาช่างทอให้ทออย่างนั้นอย่างนี้ ตนจะให้รางวัลบ้าง ครั้นพูดกับเขาแล้ว ให้แม่ของเพียงเล็กน้อยสักว่าบิณฑบาต ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

นิสัสคคิยปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๘

ที่สหานาคะตัง กัตติกะเตมาสิปฺปนณะมัง, ภิกขุโน ปะนะวะ.....

“วันปฐมมีที่ครบ ๓ เดือน แห่งเดือนกัตติกา ยังไม่มาอีก ๑๐ วัน อัจเจกจีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุรู้ว่าเป็นอัจเจกจีวรพึงรับไว้ได้ ครั้นรับไว้แล้ว พึงเก็บไว้ได้จนตลอดสมัยที่เป็นจีวรกาล ถ้าเธอเก็บไว้ยิ่งกว่านั้น เป็นนิสัสคคิยปาจิตตีย์.”

วิภังค์

บทว่า ยังไม่มาอีก ๑๐ วัน คือ ก่อนวันปวารณา ๑๐ วัน.

ที่ชื่อว่า อัจเจกจีวร อธิบายว่า บุคคลประสงค์จะไปในกองทัฬหีก็ดี, บุคคลประสงค์จะไปแรมคืนต่างถิ่นก็ดี บุคคลเจ็บไข้ก็ดี สตรีมีครรภ์ก็ดี บุคคลยังไม่มีศรัทธา มามีศรัทธาเกิดขึ้นก็ดี บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใส มามีความเลื่อมใสเกิดขึ้นก็ดี ถ้าเขาส่งทูตไปในสำนักภิกษุทั้งหลายว่านิมนต์ท่านผู้เจริญมาข้าพเจ้าจักถวายผ้าจํานำพรรษา ผ้าเช่นนี้ชื่อว่าอัจเจกจีวร.

ที่ชื่อว่า สมัยที่เป็นจีวรกาล คือ เมื่อไม่ได้กรานกฐิน ได้ทํายกดูฝน ๑ เดือน เมื่อกรานกฐินแล้ว ได้ขยายออกไปเป็น ๕ เดือน.

อนาบัติ

๑.ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิกัป ๓.ภิกษุสละให้ไป ๔.จีวรหาย ๕.จีวรฉิบหาย ๖.จีวรถูกไฟไหม้ ๗.จีวรถูกชิงเอาไป ๘.ภิกษุถือวิสาสะ ๙.โนภายในสมัย ๑๐.ภิกษุวิกัลจกริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหาอำมาตย์คนหนึ่งจะไปค้างคืนต่างถิ่น ประสงค์จะถวายผ้าจํานำพรรษาจึงส่งทูตมา ภิกษุทั้งหลายรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้รับผ้าจํานำพรรษาแก่ภิกษุผู้จําพรรษาแล้ว จึงไม่รับ มหาอำมาตย์จึงตำหนิว่า “ทำไมพระคุณเจ้าทั้งหลาย เมื่อเราส่งทูตไปจึงไม่มาเล่า เราจะเดินทางไปรบจะเป็นหรือตายก็ยากจะรู้ได้” พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงอนุญาตให้รับอัจเจกจีวรแล้วเก็บไว้ได้ แต่ภิกษุบางรูปเก็บไว้เกินเขตจีวรกาล พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้รับผ้าอัจเจกจีวรก่อนออกพรรษา ๑๐ วันได้ แต่ให้เก็บไว้เพียงตลอดกาลจีวร คือ จําพรรษาแล้ว เก็บไว้ได้ ๑ เดือน ถ้ากรานกฐินแล้วเก็บไว้ได้ ๕ เดือน เก็บเกินกำหนดนั้น ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

นิสัสัคคิยาจิตตีย์ ปัตตวรรค ลิกขาบทที่ ๙

อุปะวัสสัง โข ปะนะ กัตติกะปุณณะมัง, ยานิ โข ปะนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุจำพรรษาแล้ว จะอยู่ในเสนาสนะป่า ที่รู้กันว่า เป็นที่มีรังเกียจ มีภัยจำเพาะหน้า ตลอดถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ประราธนาอยู่ ฟังเก็บจิวร ๓ ผืน ๆ ไตผืนหนึ่งไว้ในละแวกบ้านได้ และปัจจัยอะไร ๆ เพื่อจะอยู่ปราศจากจิวรนั้น จะฟังมีแก่ภิกษุนั้น ภิกษุนั้นฟังอยู่ปราศจากจิวรนั้นได้ ๖ คืนเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเธออยู่ ปราศยิ่งกว่านั้นเว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติเป็นนิสัสัคคิยาจิตตีย์.”

วิภังค์

คำว่า **เสนาสนะป่า** เป็นต้น ความว่า **เสนาสนะ** ที่ชื่อว่า **ป่า** นั้นมีระยะไกล ๕๐๐ ชั่ววัน เป็นอย่างน้อย. (ห่างหมู่บ้านประมาณ ๒๕ เส้น=๑ กิโลเมตร : พระไตรปิฎก มจร. ๒/๖๔๔/๕๗๓)
 ที่ชื่อว่า **เป็นที่มีรังเกียจ** คือ ในอาราม อุปจารแห่งอาราม มีสถานที่อยู่ ที่กิน ที่ยืน ที่นั่ง ที่นอน ของพวกโจรปรากฏอยู่.

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ปราศ ๖ ราตรี ๒.ภิกษุอยู่ปราศไม่ถึง ๖ ราตรี ๓.ภิกษุอยู่ปราศ ๖ ราตรีแล้วกลับมายังคามสีมา อยู่ แล้วหลีกไป ๔.ภิกษุถอนเสียภายใน ๖ ราตรี ๕.ภิกษุสละให้ไป ๖.จิวรหาย ๗.จิวรฉิบหาย ๘.จิวรถูกไฟไหม้ ๙.จิวรถูกชิงเอาไป ๑๐.ภิกษุถือวิสาสะ ๑๑.ภิกษุได้รับสมมติ ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุออกพรรษาปวารณาแล้ว ยังอยู่ในเสนาสนะป่า พวกโจรเข้าใจว่า "พวกภิกษุมีลาภ" ก็เข้าไปปล้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุอยู่ป่า

เก็บจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้านได้ ภิกษุจึงเก็บไว้ในบ้านเกิน ๖ คืบ จีวรหายบ้าง หนักัดบ้าง จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุอยู่ป่า เก็บจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้านได้ แต่จะอยู่ปราศจากจีวรนั้นได้ไม่เกิน ๖ คืบ ถ้าเกินไปต้อง นิสัสัคคิยาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้รับสมมติ (คือ สงฆ์สวดประกาศเป็นกรณีพิเศษ เช่น เจ็บป่วย)

นิสัสัคคิยาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลากัง ปะริณะตัง....

“อหัง ภิกษุใด รู้อยู่น้อมลากที่เขาห่อมไว้เป็นของจะถวาย
สงฆ์มาเพื่อตน เป็นนิสัสัคคิยาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอันพวกทายกถามว่า จะถวายที่ไหน ดังนี้ บอกแนะนำว่า ไทยธรรมของพวกท่าน พึงได้รับการใช้สอย พึงได้รับการปฏิสังขรณ์ หรือพึงตั้งอยู่ได้นานในที่ใด ก็หรือจิตของพวกท่านเลื่อมใสในภิกษุรูปใด ก็จงถวายในที่นั้นหรือภิกษุรูปนั้นเถิด ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ไปพูดกับคณะบุคคล ซึ่งเตรียมอาหารและจีวรไว้ถวายแก่สงฆ์ เพื่อให้เขาถวายแก่ตน เขาถูกรบเร้าหนัก ก็เลยถวายไป ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้ยู่ น้อมลากที่จะถวายสงฆ์มาเพื่อตน ต้องนิสัสัคคิยาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ลากหายน้อมไปแล้วในสงฆ์ ๒.รู้แล้วน้อมมาเพื่อตน ๓.ได้มา พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นนิสัสัคคิยาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๑๗๖).

๖.ปาจิตตีย์กัณฑ์

อาบัติอันยังกุศลธรรมให้ตกไป มี ๕๒ สิกขาบท แบ่งเป็น ๕ วรรค ๆ ละ ๑๐ สิกขาบท เว้นแต่วรรคที่ ๘ มี ๑๒ สิกขาบท

๑.มูสาวาทวรรค วรรคว่าด้วยการพูดปด
เป็นวรรคที่ ๑ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ มูสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑

สัมปะชานะมูสาวาทะ ปาจิตตีย์ง.

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะสัมปะชานมูสาวาท.”

วิภัทค์

ที่ชื่อว่า สัมปะชานมูสาวาท ได้แก่ วาจา เสียงที่เปล่ง ถ้อยคำเป็นแนวทาง การเปล่งวาจา เจตนาที่ให้เขาเข้าใจทางวาจา ของบุคคลผู้ตั้งใจจะพูดให้คลาดจากความจริง ได้แก่ คำพูดของอนารยชน ๘ อย่าง คือ

- ๑.ไม่เห็น พูดว่าข้าพเจ้าเห็น
- ๒.ไม่ได้ยิน พูดว่าข้าพเจ้าได้ยิน
- ๓.ไม่ทราบ พูดว่าข้าพเจ้าทราบ
- ๔.ไม่รู้ พูดว่าข้าพเจ้ารู้
- ๕.เห็น พูดว่าข้าพเจ้าไม่เห็น
- ๖.ได้ยิน พูดว่าข้าพเจ้าไม่ได้ยิน
- ๗.ทราบ พูดว่าข้าพเจ้าไม่ทราบ
- ๘.รู้ พูดว่าข้าพเจ้าไม่รู้.

ที่ชื่อว่า **ไม่ทราบ** คือ ไม่ได้สดุดมด้วยจมูก ไม่ได้ลิ้มด้วยลิ้น
ไม่ได้สัมผัสด้วยกาย.

ที่ชื่อว่า **ไม่รู้** คือ **ไม่รู้ด้วยใจ**.

อนาบัติ

๑.ภิกษุพุดพลั้ง (คือพุดเร็วไป) ๒.ภิกษุพุดพลาด (คือตั้งใจว่าจักพุด
คำอื่น แต่กลับพุดไปอีกร้อย่าง) ๓.ภิกษุวิกัลจจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ตอง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระหัตถถกศากยบุตรสนทนากับพวกเดียรถีย์ ปฏิเสธแล้วกลับรับ
รับแล้วกลับปฏิเสธ กล่าวพุดปดทั้ง ๆ รู้ พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท
ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้พุดปดทั้ง ๆ รู้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.คิดจะกล่าวให้คลาดจากจริงเป็นเบื้องหน้า ๒.ทำประโยคกายหรือวาจา ให้ผู้ฟังรู้ความที่ตนหมาย
จะกล่าวด้วยจิตจะพุดให้คลาดจากจริง พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (นุพพลิกขวารรณนา หน้า๑๗๗).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๒

โอมะสะวาเท ปาจิตตียัง.

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะโอมสวาท.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า **โอมสวาท** ได้แก่ คำพุดเสียดแทงให้เจ็บใจด้วยอาการ ๑๐ อย่าง
(อังกโกลสวัตถุ ๑๐) คือ ๑.ชาติ ๒.ชื่อ ๓.โคตร ๔.การงาน ๕.ศิลปะ(วิชา) ๖.โรค
๗.รูปพรรณ ๘.กิเลส ๙.อาบัติ ๑๐.คำด่า .

อุปสัมบัน ไม่ปรารถนาจะว่า ไม่ปรารถนาจะสบประมาทอุปสัมบัน
 (..ไม่ปรารถนาจะสบประมาทอุปสัมบัน..) ไม่ปรารถนาจะให้อภัยคน
 แต่มีความ ประสงค์จะล้อเล่น จึงพูดด้วยการกล่าว กระทบด้วยอักษโกสวัตถุ ๑๐
 เช่น กล่าว กระทบชาติ ว่า เป็นคนสูงเกินไป ว่า เป็น คนโง่ เป็นต้น
 ต้องอาบัติทุพภาสิต

อนาบัติ

๑.ภิกษุมุ่งอรรถ ๒.ภิกษุมุ่งธรรม ๓.ภิกษุมุ่งสั่งสอน ๔.ภิกษุวิกลจริต
 ๕.ภิกษุมิจิตฟุ้งซ่าน ๖.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
 ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

ภิกษุจฬัคคีย์ ทะเลาะกับภิกษุผู้มีศีลอันเป็นที่รักอื่น ๆ แล้วด่า แข่ง
 ด้วยคำด่า ๑๐ ประการ คือ ถ้อยคำที่พาดพิงถึง ชาติ (กำเนิด), ชื่อ, โคตร,
 การงาน, ศิลปะ, อภิวรรณพศ, กิเลส, อาบัติ และคำด่าที่โลว พระผู้มีพระภาค
 ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปาจิตตียปาจิตตีย แก่ภิกษุผู้ด่าภิกษุอื่น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ด่าผู้ใดผู้นั้นเป็นอุปสัมบัน ๒.ดวดด้วยขูตเป็นต้น ไม่อ้างผู้อื่น ๓.ผู้ต้องด่ารู้ว่าเขาด่าเรา
 ๔.ไม่ทำอรรถ ธรรมะ คำสอนเป็นเบื้องหน้าพร้อมด้วย องค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย (ปัพพลิกขวัตรณหน้า หน้า๑๗๙).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุเปสุญญเฏ ปาจิตตียัง.

วิงค์

ที่ชื่อว่า **ส่อเสียด** คือ ฟังคำของฝ่ายนี้แล้วบอกแก่ฝ่ายโน้น
 เพื่อทำลายฝ่ายนี้ ฟังคำของฝ่ายโน้นแล้วบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น

ขยายความว่า วัตถุสำหรับเก็บมาส่อเสียด มีได้ด้วยอาการ ๒ อย่าง คือ

๑. ของคนผู้ต้องการจะให้เขาชอบ

๒. ของคนผู้ประสงค์จะให้เขาแตกกัน

ภิกษุเก็บเอาวัตถุสำหรับส่อเสียดมากล่าวโดยอาการ ๑๐ อย่าง คือ

- ๑.ชาติ ๒.ชื่อ ๓.โคตร ๔.การงาน ๕.ศิลปะ ๖.โรค ๗.รูปพรรณ ๘.กิเลส
- ๙.อาบัติ ๑๐.คำดำ .

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ต้องการจะให้เขาชอบ ๒.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้เขาแตกกัน

๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ พุดส่อเสียดภิกษุสองฝ่ายซึ่งทะเลาะกัน ฟังความข้างนี้ไปบอกข้างโน้น ฟังความข้างโน้นไปบอกข้างนี้เพื่อให้แตกร้างกันทำให้ทะเลาะกันยิ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พุดส่อเสียดภิกษุอื่น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ได้ยินภิกษุว่าด้วยอภิสวตถุมีชาติเป็นต้น ไม่อ้างผู้อื่นแล้วนำไปบอกแก่ภิกษุผู้ถูกดำ ๒.หวังจะให้ผู้ถูกตำรังใครตัว หรือให้เธอต้ง ๒ แตกกัน อย่างใดอย่างหนึ่ง ๓.ผู้ถูกตำรังรู้ความ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณ หน้า๑๘๐).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมมันันัง ปะทะโสรัมมัง.....

“อหัง ภิกษุใดยังอนุสัมมันให้กล่าวธรรมโดยบท
เป็นปาจิตตีย์.”

วิงค์

ที่ชื่อว่า **อนุปสัมบัน** คือ ยกเว้นภิกษุ ภิกษุณี นอกนั้นชื่อว่าอนุปสัมบัน.
 ที่ชื่อว่า **ธรรม ได้แก่** บาลีที่เป็นพุทธานุญาต สภาวภาษิต อิติภาษิต
 เทวตาภาษิต ซึ่งประกอบด้วยอรรถ ประกอบด้วยธรรม.

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้สวดพร้อมกัน ๒.ท่องพร้อมกัน ๓.อนุปสัมบันผู้กล่าววอย
 สวดอยู่ ซึ่งคัมภีร์ที่คล้องแคล้วโดยมาก^๑ ๔.ภิกษุวิกุลจจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิเก
 ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ สอนอุบาสกทั้งหลายให้กล่าวธรรม (พร้อมกัน) โดยบท
 ทำให้อุบาสกเหล่านั้น ขาดความเคารพในภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค
 จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้สอนธรรมแก่อนุปสัมบัน
 (คือผู้มีได้เป็นภิกษุหรือภิกษุณี) พร้อมกันโดยบท.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นอนุปสัมบัน ๒.สอนธรรมมีลักษณะดังกล่าวแล้วโดยบท ๓.ให้จบลงในที่อันเดียวกัน พร้อมด้วยองค์
 ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพเพสิกขาพรรณนา หน้า๑๘๒).

^๑คัมภีร์ที่คล้องแคล้วโดยมาก หมายถึงว่าถ้ำคาถา ๑ คาถาจำไม่ได้เสีย ๑ บาท ส่วนบาทที่เหลือจำได้(กฺขช.ฎีกา ๓๗๑)

ปาจิตตีย์ มุสาวาทรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมบันเนนะ อุตตะริที่วิรัตตะติรัตตัง.....

“หนึ่ง ภิกษุได้สำเร็จการนอนร่วมกับอนุปสัมบัน ยิ่งกว่า

๒-๓ คืบ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ ๒-๓ ค่ำ ๒.ภิกษุอยู่ไม่ถึง ๒-๓ ค่ำ ๓.ภิกษุอยู่ ๒ ค่ำแล้ว ค่ำที่ ๓ ออกไปก่อนอรุณ แล้วอยู่ใหม่ ๔.อยู่ในสถานที่มุงทั้งหมด ไม่บังทั้งหมด ๕.อยู่ในสถานที่บังทั้งหมด ไม่มุงทั้งหมด ๖.อยู่ในสถานที่ไม่มุงโดยมาก ไม่บัง โดยมาก ๗.อนุปลัมบันนอน ภิกษุหนึ่ง ๘.ภิกษุนอน อนุปลัมบันหนึ่ง ๙.หรือหนึ่ง ทั้งสอง ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

อุบาสกไปฟังธรรม นอนค้างที่วัด ในหอประชุม ภิกษุบุรุษใหม่ก็นอนร่วมกับเขาด้วย เป็นผู้ไม่มีสติ สัมปชัญญะ นอนเปลือยกาย ละเมอ กรน เป็นที่ติเตียนของอุบาสกเหล่านั้น พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตติยแก่ภิกษุผู้นอนร่วมกับอนุปลัมบัน (ผู้มีใช้ภิกษุ) ต่อมาทรงผ่อนผันให้นอนร่วมกันได้ไม่เกิน ๓ ค่ำ

องค์แห่งอาบัติ ๑.เสนาสนะเป็นวัตถุแห่งปาจิตติย ๒.นอนกับอนุปลัมบันในเสนาสนะนั้น ๓.อาทิตยอัสดงคตลับไปในวันที่สี่ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาوارธนา หน้า ๑๘๓).

ปาจิตติย มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สะหะเสยยัง กัปปะเยยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดสำเร็จการนอนร่วมกับมาตุคาม เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ในสถานที่มุงทั้งหมด ไม่บังทั้งหมด ๒.ในสถานที่บังทั้งหมด ไม่มุงทั้งหมด ๓.ในสถานที่ไม่มุงโดยมาก ไม่บังโดยมาก ๔.มาตุคามนอนภิกษุหนึ่ง

๕.ภิกษุนอน มาตุคามหนึ่ง ๖.นั่งทั้งสอง ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอนุรุธะเดินทางผ่านโกศลชนบท จะไปสู่อุทฺถราชวตถิ ขออาศัยใน
อาคารพักแรมของหญิงคนหนึ่ง ต่อมามีคนเดินทางมาขออาศัยในโรงพักนั้นอีก
หญิงเจ้าของบ้านพอใจในรูปโฉมของพระอนุรุธะ จึงจัดให้พักใหม่ห้องเดียว
กับนาง แล้วยั่วชวนท่นต่าง ๆ ท่นกลับเฉย และแสดงธรรมให้ฟัง จนหญิงนั้น
ปฏิญาณตนถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต พระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงทรงบัญญัติ
สิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้นอนร่วมกับมาตุคาม (คือ ผู้หญิง).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เสนาสนะเป็นวัตถุแห่งปาจิตตีย์ ๒.นอนกับอนุปัสมันในเสนาสนะนั้น
๓.อาทิตยอัสดกกลับไปแม้แต่ ในคืนที่แรก พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า ๑๘๓-๑๘๔).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามัสสะ อุตตะริฉปัญจะวาจาตี.....

“อหนึ่ง ภิกษุใดแสดงธรรมแก่มาตุคามยิ่งกว่า ๕-๖ คำ
เว้นไว้แต่มีบุรุษผู้รู้เพียงสาวอยู่ เป็นปาจิตตีย์.”

อธิบาย

๑.มีบุรุษผู้รู้เพียงสาวอยู่ด้วย ๒.ภิกษุแสดงธรรมเพียง ๕-๖ คำ ๓.ภิกษุ
แสดงธรรมหย่อนกว่า ๕-๖ คำ ๔.ภิกษุลุกขึ้นแล้วนั่งแสดงธรรมต่อไป ๕.มาตุคาม
ลุกขึ้นแล้วนั่งลงอีก ภิกษุแสดงแก่มาตุคามนั้น ๖.ภิกษุแสดงแก่มาตุคามอื่น
๗.มาตุคามถามปัญหา ภิกษุถูกถามปัญหาแล้วกล่าวแก่ ๘.ภิกษุแสดงธรรมเพื่อ
ประโยชน์แก่คนอื่นอยู่ มาตุคามฟังอยู่ด้วย ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีแสดงธรรมกระชับที่หูของสตรีทำให้ผู้อื่นสงสัย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามแสดงธรรมแก่สตรี ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ภิกษุแสดงธรรมแก่มาตุคาม (สตรี) เกิน ๖ คำ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เว้นแต่มีชายผู้รู้เพียงสาอยู่.

องค์แห่งอาบัติ ๑.แสดงธรรมยิ่งกว่า ๖ คำ ๒.มาตุคามเป็นหญิงมนุษย์ที่รู้คำขัตติและ หยาบไม่หยาบ ๓.ไม่เปลี่ยนอริยาบท ๔.ไม่มีชายผู้รู้ความอยู่ด้วย ๕.ไม่ใช่กาลวิสันนาบัญญัติ พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า๑๘๕).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัสสะ อุตตะริมะนุสสัระหมัง.....

“อหนึ่ง ภิกษุใดบอกอุตตริมนุสสธรรมแก่อนุสัมบัน
เป็นปาจิตตีย์เพราะมีจริง.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุบอกอุตตริมนุสสธรรมที่มีจริงแก่อนุสัมบัน ๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคทรงปรารภเรื่องเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในปาราชิก สิกขาบท ที่ ๔ คืออวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน แต่คราวนี้ทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติ ปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้บอกคุณวิเศษที่มีจริง แก่ผู้มีได้บวช (มิได้เป็นภิกษุ หรือ ภิกษุณี).

ปาจิตติย มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ทุฏฐุลลัง อาปัตติง อะนุปะสัมบันนัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด บอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่อนุสัมบัน
เว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติ เป็นปาจิตติย.”

วิภัค

อาบัติที่ชื่อว่า ชั่วหยาบ ได้แก่ ปาราชิก ๔ และสังฆาทิเสส ๑๓.
บทว่า เว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติ คือ ยกเว้นแต่ภิกษุที่สงฆ์สมมติ
(มอบหมายให้เป็นผู้บอกอาบัติ).

อนาบัติ

๑.ภิกษุบอกวัตถุ ไม่บอกอาบัติ ๒.ภิกษุบอกอาบัติ ไม่บอกวัตถุ
๓.ภิกษุได้รับสมมติ ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนักบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทะเลาะกับพระอุปนันทตถาคตบุตร เลยแกล้งประจานพระ
อุปนันทะกับพวกอุบาสกที่กำลังเลี้ยงพระว่า พระอุปนันทะต้องอาบัติ
สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทว่า
ภิกษุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่อนุสัมบัน (ผู้มีได้เป็นภิกษุหรือภิกษุณี)
ต้องปาจิตติย เว้นไว้แต่ได้รับสมมติ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.สังฆาทิเสสแห่งภิกษุทั้งวัตถุด้วย ๒.บอกแก่อนุสัมบัน ๓.ไม่มีภิกษุได้รับสมมติ พร้อมด้วยองค์ ๒
ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาบรรณหน้า ๑๙๖).

ปาจิตติย มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ปะฐะวิง ขะณะยยะ วา ขะณะเปยยะ วา.....
“อหัง ภิกขุใด ขุดกัถิ ใหขุดกัถิ ซึ่งปฐพี, เป็นปาจิตติย.”

อหาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวว่า ท่านจงรู้ดินนี้ ท่านจงให้ดินนี้ ท่านจงนำดินนี้มา เรามีความต้องการด้วยดินนี้ ท่านจงทำดินนี้ให้เป็นกบปียะ^๑ ดังนี้ ๒.ภิกษุไม่แกล้ง ๓.ภิกษุไม่มีสติ ๔.ภิกษุไม่รู้ ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ทำการก่อสร้าง จึงขุดดินเองบ้าง ใ้ให้ผู้อื่นขุดบ้าง มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนว่าผิดประเพณีนิยมของสมณะ พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุขุดดินเอง หรือใ้ให้ผู้อื่นขุด ต้องปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ดินเป็นชาติปฐวี (ดินเกิดเอง, ปฐพีแท้ คือมีดินร่วนล้วน มีดินเหนียวล้วน หรือมีของอื่น เช่น หินกรวด กระเบื้อง แร่ และทรายน้อย มีดินร่วน ดินเหนียวมาก ดินนี้ประสงค์เอาที่ยังไม่ได้เผาไฟ กองดินร่วนกัถิ กองดินเหนียวกัถิ มีฝนตกรดเกิน ๔ เดือนมาแล้วนับเข้าในปฐพีแท้ : พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์) ๒.รู้ว่าเป็นแผ่นดิน ๓.ขุดเอง หรือให้ผู้อื่นขุด อันใดอันหนึ่ง พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพเพสิกขาบรรณนา หนา๑๘๘).

^๑ คือ ใ้ให้ผู้อื่นทำด้วยกล่าวว่า ท่านจงรู้หลุมเสา จงรู้ดินเหนียวมาก จงรู้ดินเหนียวผสมกลม ท่านจงให้ดินเหนียวมาก จงให้ดินเหนียวผสมกลม ท่านจงนำดินเหนียวมา จงนำฝุ่นมา ต้องการดินเหนียว ต้องการฝุ่น ท่านจงทำหลุมเสาให้ เป็นกบปียะ จงทำดินเหนียวนี้ให้เป็นกบปียะ จงทำฝุ่นนี้ให้เป็นกบปียะ คือให้เป็นของที่ควรใช้ (วิ.อ. ๒/๘๘/๒๘๑)

๒. ภูตคามวรรค วรรคด้วย ฟืชพันธุ์ไม้ เป็นวรรคที่ ๒ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๑

ภูตคามะปาตัพยะตายะ ปาจิตติยง.

“เป็นปาจิตติย ในเพราะพรากภูตคาม.”

วิภัค

ที่ชื่อว่า ภูตคาม ได้แก่ ฟืช ๕ ชนิด ๑. ฟืชเกิดจากเง่า ๒. ฟืชเกิดจากต้น
๓. ฟืชเกิดจากข้อ ๔. ฟืชเกิดจากยอด ๕. ฟืชเกิดจากเมล็ดเป็นที่ครบห้า.

อนาบัติ

๑. ภิกษุกล่าวว่า ท่านจงรู้ฟืชนี้ ท่านจงให้ฟืชนี้ ท่านจงนำฟืชนี้มา เรามี
ความต้องการด้วยฟืชนี้ ท่านจงทำฟืชนี้ให้เป็นกับปิยะดังนี้ ๒. ภิกษุไม่แกลังพราก
๓. ภิกษุทำเพราะไม่มีสติ ๔. ภิกษุไม่รู้ ๕. ภิกษุวิกลจริต ๖. ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวีทำการก่อสร้างจึงตัดต้นไม้บ้าง ใช้ผู้อื่นตัดบ้าง
มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติ
ปาจิตติยแก่ภิกษุผู้พรากภูตคาม (ภูตคาม ได้แก่ของเขียวหรือพืชพรรณ อันเป็น
ของอยู่กับที่ มี ๕ ชนิดดังกล่าวแล้วในวิภัคข้างต้น เป็นวัตถุแห่งปาจิตติย, ส่วน
พืชคาม คือพืชพันธุ์ ที่ถูกพรากจากที่แล้วแต่ยังจะเป็นได้อีกเป็นวัตถุแห่งทุกกฏ

ดูรายละเอียดวิธีกับปิยะ คือวิธีทำให้เป็นของที่ควรที่ทรงอนุญาต ในหน้า ๔๑๗)

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นกุตคาม ๒.รู้ว่าเป็นกุตคาม ๓.ให้กำเริบเองหรือให้ผู้อื่นกำเริบ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า ๑๙๐).

ปาจิตตีย์ กุตคามวรรค สิกขาบทที่ ๒

อัญญาเวทเก วิหะเสเก ปาจิตตีย์ยัง.

“**เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะความเป็นผู้กล่าวคำอื่น
ในเพราะความ เป็นผู้ให้ลำบาก.**”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า เป็นผู้กล่าวคำอื่น คือ ภิกษุเมื่อถูกไต่สวนในเพราะวัตถุหรืออาบัติ ณ ท่ามกลางสงฆ์ ไม่ปรารถนาจะบอกเรื่องนั้น ไม่ปรารถนาจะเปิดเผยเรื่องนั้น จึงเอาเรื่องอื่นมาพูดกลบเกลื่อนว่า ใครต้อง ต้องอะไร ต้องในเพราะเรื่องอะไรต้องอย่างไร ท่านทั้งหลายว่าใครว่าเรื่องอะไร ดังนี้นี้ชื่อว่า เป็นผู้กล่าว คำอื่น.

ที่ชื่อว่า เป็นผู้ให้ลำบาก คือ ภิกษุเมื่อถูกไต่สวนในเพราะวัตถุหรืออาบัติ ณ ท่ามกลางสงฆ์ ไม่ปรารถนาจะบอกเรื่องนั้น ไม่ปรารถนาจะเปิดเผยเรื่องนั้น จึงนิ่งเสีย ทำให้สงฆ์ลำบาก นี้ชื่อว่า เป็นผู้ให้ลำบาก.

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่เข้าใจจึงถาม ๒.ภิกษุอาพาธให้การไม่ได้ ๓.ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง หรือความวิวาท จักมีแก่สงฆ์ ๔.ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า จักเป็นสังฆเภท หรือสังฆราชา^๒

^๑ วัตถุ ในที่นี้หมายถึงเรื่องที่ถูกสงฆ์นำมาสอบสวน กรณีที่สงฆ์ยกขึ้นมาสอบสวน (พระไตรปิฎกแปลมจร. ๒/๒๔๔/๙๙)

^๒ สังฆเภท : ความแตกแห่งสงฆ์ กำหนดด้วยภิกษุแต่ละฝ่ายตั้งแต่ ๔ รูปไม่ทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมด้วยกัน
สังฆราชา : ความร้าวรานแห่งสงฆ์ คือ สงฆ์จะแตกแยกกัน แต่ไม่ถึงกับแยกทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมต่างหากกัน

๕. ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า สงฆ์จักทำกรรมโดยไม่ชอบธรรม โดยเป็นวรรค หรือจักไม่ ทำกรรมแก่ภิกษุผู้ควรแก่กรรม ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องตنبัญญัติ

พระฉนนะประพตฺติอนาจาร ถูกโจทอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ กลับพูด เฉฉไปต่าง ๆ บ้าง หนึ่งเสียบ้าง พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พูดไปอย่างอื่น ผู้ทำสงฆ์ให้ลำบาก (ด้วยการ หนึ่งในเมื่อ ถูกไต่สวนในท่ามกลางสงฆ์).

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๓

อุชมาปะนะเก ขียยะนะเก ปาจิตตียัง.

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะความเป็นผู้ให้โทษนะในเพราะ ความเป็นผู้บ่นว่า.”

วิภัคค์

ที่ชื่อว่า ความเป็นผู้ให้โทษนะ คือ อุปสัมบันผู้อันสงฆ์สมมติ แล้วให้เป็นผู้จัดเสนาสนะ เป็นผู้แจกอาหาร แจกยาคุ แจกผลไม้ แจกของเคี้ยว หรือแจกของเล็กน้อยก็ตาม ภิกษุประสงค์จะใส่โทษ ให้อภัยศ ให้แก้เขิน จึงให้ โพนทะนาก็ดี บ่นว่าก็ดี ซึ่งอุปสัมบัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ให้โพชนะนา หรือบ่นว่าภิกษุผู้มีปกติทำเพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายซึ่งมีพระเมตตियะและพระภุมมชกะ^๑เป็นหัวหน้าตีเตียน บ่นว่าพระทัฬหฬลลบุตร ผู้แจกเสนาสนะแจกภัตต์ พระผู้มีพระภาคทรงสอบสวน แล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ตีเตียน บ่นว่า (ภิกษุผู้ทำการสงฆ์โดยชอบ).

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ทำการสงฆ์ ได้สมมติด้วยกรรมเป็นธรรม ๒.ผู้ทำการนั้นเป็นอุปสัมบัน ๓.ไม่มีความถึงอดติ ๔.ใคร่อารณโทษแก่ผู้นั้น ๕.พูดในสำนักของผู้ใดผู้นั้นเป็นอุปสัมบัน ๖.ชวนให้ดูหมิ่นหรือตีเตียน พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคณา หน้า๑๙๑).

^๑อยู่ในกลุ่มพระ ๖ รูป ซึ่งเรียกว่า "ภิกษุฉัพพัคคีย์" ได้แก่ (๑)พระโณชณะ (๒)พระโลหิตกะ (๓)พระเมตตियะ (๔)พระภุมมชกะ (๕)พระอัสสชิ (๖)พระปุนัพพสุกะ (ม.ม.อ.๑๗๕/๑๓๘)

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกัง มัญจัน วา ปีจัน วา ภิสิง วา....

“อนึ่ง ภิกษุใดวางไว้แล้วก็ดี ใหวางไว้แล้วก็ดี ซึ่งเตียงก็ดี ตั่งก็ดี ฟูกก็ดี เก้าอี้ก็ดี อันเป็นของสงฆ์ในที่แจ้ง เมื่อหลีกไปไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช่ให้เก็บก็ดี ซึ่งเสนาสนะที่วางไว้ นั้น หรือไม่บอกมอบหมายไปเสีย เป็นปาจิตตีย์.”

สมัยนั้นภิกษุทั้งหลายอยู่ในที่แจ้ง รีบเก็บเสนาสนะก่อนเวลาอันสมควร จึงทรงรับสั่งว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เก็บเสนาสนะไว้ในปะรำ หรือที่โคนไม้ หรือในที่ซึ่งนกกาหรือนกเหยี่ยวจะไม่ถ่ายมูลรดได้ตลอด ๘ เดือน ซึ่งกำหนดว่ามีไช้ฤดูฝน”.

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอง แล้วไป ๒.ภิกษุให้คนอื่นเก็บ แล้วไป ๓.ภิกษุบอกมอบหมาย แล้วไป ๔.ภิกษุเอาออกฝั่งแต่ตัว ไปด้วยตั้งใจจักกลับมาเก็บ ๕.เกิดเหตุฉุกเฉินขึ้น ๕.ภิกษุมีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายนำเสนาสนะ (ที่นอนที่นั่ง) มาไว้กลางแจ้งในฤดูหนาว ผิงแดดแล้วหลีกไปไม่เก็บ ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บ ไม่บอกให้ใครรับรู้ เสนาสนะถูกฝน และน้ำค้างตกใส่(เปียกชุ่ม)พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุตั้งไว้เอง หรือใช้ผู้อื่นให้ตั้งไว้ซึ่งเตียง ตั้ง ฟูก เก้าอี้ของสงฆ์ในกลางแจ้ง เมื่อหลีกไปไม่เก็บเอง ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บ หรือไปโดยไม่บอกกล่าวให้ใครรับรู้ ต้องปาจิตติย ต่อมาทรงอนุญาตพิเศษให้เก็บเสนาสนะในมณฑป หรือที่โคนไม้ซึ่งสังเกตว่าฝนจะไม่ตกเร็วรัด กาเหี่ยวจะไม่ถ้ำยมูลรดได้ตลอด ๘ เดือน (แห่งฤดูหนาวและฤดูร้อน ฤดูละ ๔ เดือน).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตียงตั้งเป็นต้น เป็นของสงฆ์ ๒.ลาดเองหรือใช้ให้ผู้อื่นลาดในที่แจ้ง ๓.ไม่มีสิ่งใดกางกัน ๔.ไม่มีอันตราย ๕.ไม่เหี่ยวแล้ที่จะกลับมาเก็บ ๖.ล่วงเลขขุบาทที่ตกก้นดินแห่งมัชฌิมบุรุษขวาง พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๑๘๓).

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกเก วิหารเ เสยยัง สันถะริตฺวา วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ปูแล้วก็ตี ให้ปูแล้วก็ตี ซึ่งที่นอนในวิหาร เป็นของสงฆ์, เมื่อหลีกไป ไม่เก็บเองก็ตี ไม่ให้เก็บก็ตี ซึ่งที่นอนอันปูไว้หั้น หรือไม่บอกมอบหมาย ไปเสีย, เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอง แล้วไป ๒.ภิกษุให้คนอื่นเก็บ แล้วไป ๓.ภิกษุบอกมอบหมาย แล้วไป ๔.เสนาสนะมีเหตุบางอย่างขัดขวาง ๕.ภิกษุยังห่วงไปยืนอยู่ ณ ที่นั้นบอกมอบหมายมา ๖.ภิกษุมีเหตุบางอย่างขัดขวาง ๗.ภิกษุมีอันตราย ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พวกภิกษุ ๑๗ รูป ปู่ที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้วหลีกไปไม่เก็บเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นเก็บ หรือบอกให้ใครรับรู้ ปลวกกินเสนาสนะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุปู หรือให้ปู ที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้วเมื่อหลีกไปไม่เก็บเอง หรือไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บ หรือไม่บอกกล่าวให้ใครรับรู้ ต้องปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ที่นอนมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๑๐ อย่างคือ พูก, เครื่องลาดรักษาสีพื้น, เครื่องลาดบนเตียงตั้ง, เครื่องลาดพื้น, เสื้อใบตาล, หนังอันได้อันหนึ่ง, ผ้านิสินะมีชาย, ผ้าปาวารและโกเชาว์, เครื่องลาดแล้วด้วยหญ้า, เครื่องลาดแล้วด้วยใบไม้ ๒.ที่นอนนั้นเป็นของสงฆ์ ๓.ลาดเองหรือให้ผู้อื่นลาด ๔.ไม่มีผู้กางกัน ๕.ไม่มีอันตราย ๖.หลีกไปยังทิศใดทิศจะกลับมา ๗.ล้างอุจารสีมา พร้อมด้วยองค์ ๗ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า ๑๙๔).

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกษุ สังฆิเก วิหาเร ชาเนัง ปุพฺพุปะคะตัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ สำเร็จการนอนแทรกแซงภิกษุผู้เข้าไปก่อนในวิหารของสงฆ์ ด้วยหมายว่า ผู้ใดมีความคับใจ ผู้นั้นจักหลีกไปเอง ทำความหมายอย่างนี้เท่านั้นให้เป็นปัจจัยหาใช่ออย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธเข้าอยู่ ๒.ภิกษุถูกความหนาวหรือความร้อนเบียดเบียนแล้วเข้าไปอยู่ ๓.ภิกษุมีอันตราย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์หาวิธีแย่งที่อยู่ภิกษุอื่นโดยเข้าไปนอนเบียดภิกษุเถระด้วยคิดว่าเธอียดัดเข้าก็จะหลีกไปเอง พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่เข้าไปนอนเบียดผู้เข้าไปอยู่ก่อนในวิหารของสงฆ์ ด้วยคิดว่าเธอียดัดก็จะหลีกไปเอง เธอมุ่งอย่างนี้เท่านั้น ไม่ใช่อย่างอื่น ต้องปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.วิหารที่อยู่เป็นของสงฆ์ ๒.รู้อยู่ว่าผู้มาก่อนไม่ควรจะให้ลุก ๓.ปรารถนาจะให้ภิกษุนั้นคับแคบ ๔.นั่งหรือนอนในอุปจาร(ในบริเวณรอบๆวิหารสงฆ์) พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นปาจิตติย(บุพพสิกขาบรรณนาหน้า ๑๗๖).

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง กุบีโต อะนัตตะมะโน สังฆิกา.....

“หนึ่ง ภิกษุใด โกรธ ชัดใจ จุุดคร่ากัถีให้จุุดคร่ากัถี ซึ่งภิกษุจากวิหารของสงฆ์ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุจุุดคร่ากัถี ให้จุุดคร่ากัถี ซึ่งภิกษุอลัชชี ๒.ภิกษุชนกัถี ให้ชนกัถี ซึ่งบริหารของภิกษุอลัชชี ๓.ภิกษุจุุดคร่ากัถี ให้จุุดคร่ากัถี ซึ่งภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุชนกัถี ให้ชนกัถี ซึ่งบริหารของภิกษุวิกลจริตนั้น ๕.ภิกษุจุุดคร่ากัถี ให้จุุดคร่ากัถี ซึ่งภิกษุผู้ก่อการบาดหมางกัถี ก่อการทะเลาะกัถี ก่อการวิวาทกัถี

ก่อนความอื้อฉาวก็ดี ก่อนอิทธิพลในสงฆ์ก็ดี ๖.ภิกษุชนกัถิ ใหชนกัถิ ซึ่งบริหาร
ของภิกษุผู้ก่อการบาดหมางเป็นต้นนั้น ๗.ภิกษุจุดคร่ากัถิ ใหจุดคร่ากัถิ
ซึ่งอันเตवासิก หรือสัททวิหาริก ผู้ประพฤดิไม่เรียบร้อย ๘.ภิกษุชนกัถิ ใหชนกัถิ
ซึ่งบริหารของอันเตवासิกหรือสัททวิหาริกนั้น ๙.ภิกษุวิกุลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต่นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) แยงที่ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) เมื่อเห็น
ขัดขึ้นนัโกธร จึงจับคอดจุดคร่าออกไป พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติ
สิกขาบทว่า ภิกษุโกธรไม่พอใจจุดคร่าเองกัถิ ไซให้ผู้นจุดคร่ากัถิ ซึ่งภิกษุ
จากวิหารของสงฆ์ ต่องอาบัติปาจิตติย

องค์แห่งอาบัติ ๑.วิหารเป็นของสงฆ์ ๒.เป็นอุปสัมบันพันโทษมีความเป็นคนมักทะเลาะเป็นต้น ๓.จุดคร่าเองหรือ
ให้ผู้นจุดคร่าอุปสัมบันนั้นด้วยความโกรธ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาวรรคณา หน้า ๑๕๗).

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิเก วิหาเร อุปะริ เวหาสะกุฎิยา.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด หนึ่งทับกัถิ นอนทับกัถิ ซึ่งเตียงกัถิ ซึ่งตั้งกัถิ
อันมีเท้าเสียบ บนรำนในวิหารเป็นของสงฆ์ เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า รำน ใดแก่ รำนที่ไม่กระทบศีรษะของมัชฌิมบุรุษ.
เตียงที่ชื่อว่า มีเท้าเสียบ คือเขาสอดเท้าเสียบเข้าไว้ในตัวเตียง.

อนาบัติ

๑.ไม่ไชราน ๒.ร้านสูงพอกระทบศีรษะ ๓.ข้างล่างไม่ได้ใช้เป็นที่อยู่
๔.ข้างบนปูพื้นไว้ ๕.เท้าเตียงเท้าตั้งได้ตรึงสลักกับตัว ๖.ภิกษุยืนบนเตียงตั้งนั้น
หยิบจีวรหรือพาดจีวรได้ ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุ ๒ รูป อยู่ในกุฎีเดียวกัน เตียงหนึ่งอยู่ข้างล่างเตียงหนึ่งอยู่ข้างบน
ภิกษุอยู่ข้างบนหนึ่งบนเตียงโดยแรง เท้าเตียงหลุดตกลงถูกศีรษะของภิกษุผู้อยู่
ข้างล่าง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหนึ่งนอนบนเตียงหรือ
ตั้งอันมีเท้าเสียบ (ในตัวเตียง) ในวิหารของสงฆ์ต้องปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ กุตคามวรรค สิกขาบทที่ ๙

มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมาเนนะ ยาวะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำซึ่งวิหารใหญ่ จะวางเข็ดหน้าเพียงไร
แต่กรอบแห่งประตู จะบริการรรมช่องหน้าต่าง พึงยืนในที่ปราศจาก
ของสดเขียว อำนวยให้พอกได้ ๒-๓ ชั้น ถ้าเธออำนวยยิ่งกว่านั้น
แม้ยืนในที่ปราศจากของสดเขียว ก็เป็นปาจิตตีย์.”

วิงค์

บทว่า เพียงไรแต่กรอบแห่งประตู คือ ชั่วหัตถบาลาโดยรอบแห่งบาน
ประตู.

บทว่า จะวางเข็ดหน้า คือ จะวางประตู.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมุ่ง ๒-๓ ชั้น ๒.ภิกษุมุ่งหย่อนกว่า ๒-๓ ชั้น ๓.ภิกษุสร้างถ้ำ
๔.คูหา ๕.กุฏิมุ่งหมยา ๖.ภิกษุสร้างกุฏิเพื่อภิกษุอื่น ๗.ภิกษุสร้างด้วยทรัพย์ของตน
๘.ยกอาคารอันเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างทุกอย่างไม่ต้องอาบัติ ๙.ภิกษุวิกลจริต
๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหาอำมาตย์ผู้อุปฐากรากของพระฉนนะให้สร้างวิหารถวายพระ เมื่อ
เสร็จแล้วพระฉนนะอำมาตย์การพอกหลังคาพอกปูนบ่อย ๆ วิหารก็เลยพังลงมา
พระฉนนะเก็บหญ้า เก็บไม้ ได้ทำนาข้าวของพราหมณ์ผู้หนึ่งให้เสียหาย
พราหมณ์ยกโทษทีเดียว พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าถ้าภิกษุจะให้
ทำวิหาร พึงยืนในที่ไม่มีของเขียว(พืชพันธุ์ไม้)อำมาตย์การ พอกหลังคาไม่เกิน
๓ ชั้น จนจรดกรอบประตู เพื่อตั้งบานประตูได้ เพื่อทาสีหน้าต่างได้
ถ้าทำให้เกินกว่านั้น แม้นั้นในที่ปราศจากของเขียว ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ชาหัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ดิถัง วา.....

“อหัง ภิกษุใด รู้ยู่ว่าน้ำมีตัวสัตว์ รดกก็ดี ไหรดกก็ดี
ซึ่งหย้ากก็ดี ดินกก็ดี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่แกล้ง ๒.ภิกษุไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้ ๔.ภิกษุวิกลจริต
๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ทำการก่อสร้าง รู้ยู่ว่ามีตัวสัตว์เอน้านั้น รตหญ้าบ้าง ดินบ้าง ไซ้ให้รตบ้าง เป็นที่ติเตียนของภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้ยู่เอน้านามีตัวสัตว์รตหญ้า หรือดิน หรือไซ้ให้ผู้อื่นรต ต้องปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.นํามีตัวสัตว์ ๒.รู้ยู่ว่าสัตว์จะตายด้วยการรตเท ๓.นําคงจะแห้งไป ๔.รตหญ้าเป็นต้น ด้วยกิจอันหนึ่งเว้นจากวรกเจตนา(วรกเจตนา : เจตนาฆ่า) พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาพรรณหน้า ๑๙๙)

๓.โอวาทวรรค วรรคว่าด้วยการให้โอวาท

เป็นวรรคที่ ๓ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ อะสम्मะโต ภิกขุณิโย โอะเวทยะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใดไม่ได้รับสมมติ กล่าวสอนพวกภิกษุณี

เป็นปาจตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้อุเทศ ๒.ภิกษุให้ปริปัจจน ๓.ภิกษุอันภิกษุณีกล่าวว่า นิมนต์ ท่านสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๔.ภิกษุถามปัญหา ๕.ภิกษุถูกถามปัญหา แล้วแก้ ๖.ภิกษุกล่าวสอนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่ แต่พวกภิกษุณีฟังอยู่ด้วย ๗.ภิกษุกล่าวสอนสิกขุมกมา ๘.ภิกษุกล่าวสอนสามเณรี ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิมมิกะ ไม่ตองอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เห็นภิกษุอื่น ๆ สอนนางภิกษุณีแล้วได้รับของถวาย

ต่าง ๆ อย่างจะมีลาภบ้าง จึงแจ้งความประสงค์แก่นางภิกษุณีทั้งหลาย เมื่อนางภิกษุณีไปสุดับโอวาทก็สอนเพียงเล็กน้อย แล้วชวนสนทนาเรื่องไร้สาระโดยมาก พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุที่ไม่ได้รับสมมติจากสงฆ์ สอนนางภิกษุณีต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังภิกษุณีพัดคีย์หาทางสมมติกันเองในที่นอกสีมา พระผู้มีพระภาคจึงทรงกำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติมสำหรับภิกษุ ที่จะสอนนาง ภิกษุณีถึง ๘ ข้อ โดยกำหนดให้มีพรรษาถึง ๒๐ หรือเกินกว่าเป็นข้อสุดท้าย.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๒

สัมมะโตปิ เจ ภิกขุ อตถังคะเต สุริเย ภิกขุณีโย.....

“ถ้าภิกษุ แม่ได้รับสมมติแล้ว เมื่อพระอาทิตย์อัสดงแล้ว
กล่าวสอนพวกภิกษุณี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้อุเทศ ๒.ภิกษุให้ปริปัจฉา ๓.ภิกษุอันภิกษุณีกล่าวว่า นิมนต์ทานสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๔.ภิกษุถามปัญหา ๕.ภิกษุถูกถามปัญหาแล้วแก้ ๖.ภิกษุกล่าวสอน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่ แต่พวกภิกษุณีฟังอยู่ด้วย ๗.ภิกษุกล่าวสอนสิกขมานา ๘.ภิกษุกล่าวสอนสามเณรี ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระจูปันถกสอนนางภิกษุณีจนค่ำ มนุษย์ทั้งหลายติเตียน พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อพระอาทิตย์ตกแล้ว ภิกษุสอนนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

ปาจิตติย โวาทวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณฺโปลัสสะยัง อุกะสังกะมิตฺวา.....
 “อหัง ภิกษุใด เขาไปสู่อาศัยแห่งภิกษุณีแล้วสั่งสอนพวก
 ภิกษุณี เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย. สมัยในเรื่องนั้น ดังนี้คือ
 ภิกษุณีอาพาธ นี่เป็นสมัยในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุสั่งสอนในสมัย ๒.ภิกษุให้อุเทศ ๓.ภิกษุให้ปริจจณา ๔.ภิกษุ
 อันภิกษุณี กล่าวว่า นิมนต์ท่านสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๕.ภิกษุถามปัญหา
 ๖.ภิกษุถูกถามปัญหา แล้วแก้ ๗.ภิกษุสั่งสอนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นแต่ภิกษุณี
 ฟังอยู่ด้วย ๘.ภิกษุสั่งสอนสิกขมานา ๙.ภิกษุสั่งสอนสามเณรี ๑๐.ภิกษุวิกลจริต
 ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนักบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เข้าไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่ นางภิกษุณีทั้งหลาย
 ตีเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไปสอนนางภิกษุณี
 ถึงที่อยู่ ต้องปาจิตติย ภายหลังทรงผ่อนผันให้เมื่อนางภิกษุณีเจ็บไข้.

ปาจิตติย โวาทวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ อามิสเหตุ ภิกขุ.....
 “อหัง ภิกษุใด กล่าวอย่างนี้ว่า พวกภิกษุสั่งสอน
 พวกภิกษุณี เพราะเหตุอามิส เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้กล่าวแก่ภิกษุผู้สั่งสอนเพราะเหตุจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ
คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การกราบไหว้
การบูชา ตามปกติ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบัพัญญติ

ภิกษุจฬัพัคคีย์กล่าวว่า พระเถระทั้งหลายสอนนางภิกษุณีเพราะเห็นแก่
อามิส พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุพูดว่าภิกษุทั้งหลายสอน
นางภิกษุณีเพราะเห็นแก่อามิส ตองปาจิตติย

ปาจิตติย โฉวาทวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณิยา จีวะรัง ทะเทยยะ....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ให้จิวรแก่ภิกษุณีผู้มีไชฎาติ เว้นไว้แต่
แลกเปลี่ยน เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุแลกเปลี่ยน คือ เอาจิวรมีค่าน้อยแลกเปลี่ยน
จิวรมีค่ามาก หรือเอาจิวรมีค่ามากแลกเปลี่ยนจิวรมีค่าน้อย ๓.ภิกษุณีถือ
วิสาสะ ๔.ภิกษุณีถือเอาเป็นของขอยืม ๕.ภิกษุให้บริขารอื่นเว้นจิวร ๖.ภิกษุให้แก่
สิกขมานา ๗.ภิกษุให้สามเณรี ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ

เรื่องตบัพัญญติ

ภิกษุรูปหนึ่งให้จิวรแก่นางภิกษุณีผู้มีไชฎาติ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค

จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้จีวรแก่นางภิกษุณีผู้มีโชฎงาติ เว้นแต่ของ แลกเปลี่ยน ต้องปาจิตติย.

ปาจิตติย โฉวาทวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณิยา จีวะรัง สิพเพยยะ วา...

“อหนึ่ง ภิกษุใด เย็บกดี ให้เย็บกดี ซึ่งจีวร เพื่อภิกษุณีผู้มีโชฎงาติ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุเย็บเพื่อภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุเย็บเองกดี ให้เย็บกดี ซึ่งบริหารอื่นเว้นจีวร ๓.ภิกษุเย็บเพื่อสิกขมานา ๔.ภิกษุเย็บเพื่อสามเณรี ๕.ภิกษุวิกัลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีเย็บจีวรให้นางภิกษุณี มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเย็บเอง หรือใช้ผู้อื่นให้เย็บจีวรเพื่อนางภิกษุณีผู้มีโชฎงาติ ต้องปาจิตติย.

ปาจิตติย โฉวาทวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณิยา สัทริง สังวิธายะ เอกัทธานะมัคคัง....

“อหนึ่ง ภิกษุใดชักชวนกันแล้วเดินทางไกลด้วยกันกับ ภิกษุณี โดยที่สอดแม่สีนระยะบ้านหนึ่ง เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย นี้สมัยในเรื่องนั้น ทางเป็นที่จะต้องไปด้วยพวกเกวียน รู้กันอยู่ว่า เป็นที่นำรังเกียจ มีภัยเฉพาะหน้า นี้สมัยในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.มีสมัย ๒.ไม่ได้ชักชวนกันไป ๓.ภิกษุณีชักชวน ภิกษุไม่ได้ชักชวน ๔.ไปโดยมิได้นัดหมาย ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ชวณนางภิกษุณีเดินทางไกลร่วมกัน มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชวณนางภิกษุณีเดินทางไกล ร่วมกัน แม้ชั่วระยะบ้านหนึ่งต้องปาจิตติยฺ์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้เดินทาง ร่วมกันได้เมื่อทางนั้นมีภัย แต่ต้องไปเป็นคณะ.

ปาจิตติยฺ์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณียา สัทธัง สังวิธายะ เอกังนาวัง อะภิวุหะเยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดชักชวนกันแล้วโดยสารเรือลำเดียวกับ ภิกษุณี ขึ้นน้ำไปก็ดี ล่องน้ำไปก็ดี เว้นแต่ข้ามฟาก เป็นปาจิตติยฺ์

อนาบัติ

๑.ข้ามฟาก ๒.ไม่ได้ชักชวนกันโดยสาร ๓.ภิกษุณีชักชวน ภิกษุ ไม่ได้ชักชวน ๔.โดยสารเรือโดยมิได้นัดหมาย ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ชวณนางภิกษุณีไปในเรือลำเดียวกัน มีผู้ติเตียน

พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชวนนางภิกษุณีลงเรือลำเดียวกัน ขึ้นหรือล่อง ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ข้ามปากได้.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ภิกขุณีปะริปาจิตัง ปิณฑะปาตัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดได้อยู่ฉันบิณฑบาตอันภิกษุณีแนะนำให้ถวาย เว้นแต่คฤหัสถ์ปรารภไว้ก่อน เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันบิณฑบาตที่คฤหัสถ์ปรารภไว้ก่อน ๒.ภิกษุฉันบิณฑบาตอันสิกขมานา แนะนำให้ถวาย ๓.ภิกษุฉันบิณฑบาตอันสามเณรีแนะนำให้ถวาย ๔.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิดเว้น โภชนะห้า ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

นางกุลลันทาภิกษุณีเที่ยวไปสู่วะระกุล แนะนำให้เขาถวายอาหารแก่พระเทวทัตกับพวก มีผู้ติเตียนพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุอยู่ฉันบิณฑบาตที่นางภิกษุณีแนะนำให้เขาถวาย ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ว่าถ้าคฤหัสถ์เขาปรารภไว้เองก่อนฉันได้.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณิยา สัทริง เอโก เอกายะ ระโห.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ผู้เดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับภิกษุณีผู้เดียวเป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบรูษผู้รู้เตียงสาคนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง
๓.ภิกษุผู้มีได้มุงที่ลับ ๔.ภิกษุหนึ่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกุลจรีต
๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนักบัญญัติ

พระอุทายีหนึ่งในที่ลับสองต่อสองกับนางภิกษุณีผู้เป็นอดีตภริยา
ของตนเสมอ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหนึ่ง
ในที่ลับสองต่อสองกับภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

๕.โกชนวรรค วรรคว่าด้วย การฉันอาหาร เป็นวรรคที่ ๔ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๑

อะคิลานะ ภัทฺฐนา เอโก อาวะสะสะปะณโฑ ภุญฺชิตฺตฺวา.....

“ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ ฟังฉันอาหารในโรงทานได้ครั้งหนึ่ง
ถ้าฉันยิ่งกว่านั้น เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธ ๒.ภิกษุไม่อาพาธฉันครั้งเดียว ๓.ภิกษุเดินทางไป หรือ
เดินทางกลับ มาแวะฉัน ๔.เจ้าของนิมนต์ให้ฉัน ๕.ภิกษุฉันอาหารที่เขาจัดไว้
จำเพาะ ๖.ภิกษุฉันอาหารที่เขามิได้จัดไว้มากมาย ๗.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิด
เว้นโภชนะห้า ๘.ภิกษุวิกุลจรีต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ไปฉันอาหารในโรงพักเดินทาง ที่คณะเจ้าของเขาจัดอาหารให้เป็นทานแก่คนเดินทางที่มาพัก แล้วเลยถือโอกาสไปพักและฉันเป็นประจำ เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุพึงฉันอาหารในโรงพักเดินทางเพียงมือเดียว ถ้าฉันเกินกว่านั้นต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ภิกษุไซ้ซึ่งเดินทางต่อไปไม่ไหว ฉันเกินมือเดียวได้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นก้อนข้าวในโรงทาน ๒.ไม่เป็นไซ้ ๓.เผ้าฉันอยู่พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณ หน้า ๒๐๕).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๒

คณะโภชนะเน อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตตีย์ยัง. ตตถายัง สะมะโย.....

“เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะฉันเป็นหมู่นี้สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวอาพาธ คราวที่เป็นฤดูถวายจีวร คราวที่ทำจีวร คราวที่เดินทางไกล คราวที่โดยสารเรือไป คราวประชุมใหญ่ คราวภัตของสมณะ นี้สมัยในเรื่องนั้น.”

วิภัทค์

ที่ชื่อว่า ฉันเป็นหมู่นี้ คือ คราวที่มีภิกษุ ๔ รูป อันเขานิมนต์ด้วยโภชนะ ๕ (คือ ๑.ข้าวสุก ๒.ขนมสด ๓.ขนมแห้ง ๔.ปลา ๕.เนื้อ) อย่างไม่อย่างหนึ่งแล้วฉัน นี้ชื่อว่าฉันเป็นหมู.

บทว่า เว้นไว้แต่สมัย คือ ยกเว้นสมัย.

ที่ชื่อว่า คราวอาพาธ คือ โดยที่สุตแม่เท้าแตก ภิกษุคิดว่า เป็นคราวอาพาธแล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวที่เป็นฤดูถวายจีวร คือ เมื่อภิกษุยังไม่ได้กรานกำหนด
ถวายฤดูฝน ๑ เดือน เมื่อภิกษุกรานแล้ว ๕ เดือน ภิกษุคิดว่าเป็นคราวที่เป็นฤดู
ถวายจีวร แล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวที่ทำจีวร คือ เมื่อภิกษุกำลังทำจีวรกันอยู่ ภิกษุคิดว่า
เป็นคราวที่ทำจีวรแล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวเดินทางไกล คือ ภิกษุคิดว่า จักเดินทางไปถึงกิ่งโยชน์
แล้วฉันได้ เมื่อจะไปก็ฉันได้ มาถึงแล้วก็ฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวโดยสารเรือไป คือ ภิกษุคิดว่า เราจักโดยสารเรือไปแล้ว
ฉันได้ เมื่อจะโดยสารไปก็ฉันได้ โดยสารกลับมาแล้วก็ฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวประชุมใหญ่ คือ คราวที่มีภิกษุ ๒-๓ รูปเที่ยวบิณฑบาต
พอเลี้ยงกัน แต่เมื่อมีรูปที่ ๔ มารวมด้วย ไม่พอเลี้ยงกัน ภิกษุคิดว่าเป็นคราว
ประชุมใหญ่ แล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวภัตของสมณะ คือ คราวที่มีผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งนับเนื่องว่าเป็น
นักบวชทำภัตอาหารถวาย ภิกษุคิดว่าเป็นคราวภัตของสมณะ แล้วฉันได้.

นอกจากสมัย ภิกษุรับว่า จักฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ กลืนกิน ต้องอาบัติ
ปาจิตตีย์ทุกๆ คำกลืน

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุ ๒-๓ รูปฉันรวมกัน ๓.ภิกษุหลายรูปเที่ยว
บิณฑบาต แล้วประชุมฉันแห่งเดียวกัน ๔.ภัตเขาถวายเป็นนิตย ๕.ภัตเขาถวาย
ตามสลาก ๖.ภัตเขาถวายในป่า ๗.ภัตเขาถวายในวันอุโบสถ ๘.ภัตเขาถวาย
ในวันปาฏิบพ ๙.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิดเว้นโภชนะหา ๑๐.ภิกษุวิกลจริต
๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

พระเทวทัตเสื่อมลาภสักการะ จึงต้องเที่ยวขออาหารเขาตามสกุล

ฉันรวมกลุ่มกับบริษัทของตน มนุษย์ทั้งหลายพากันตีเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรง บัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุฉันเป็นหมู่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังทรง ผ่อนผันให้เมื่อเป็นไข, เมื่อถึงหน้าถวายเป็นจิวร, เมื่อถึงคราวทำจิวร, เมื่อเดินทางไกล, เมื่อไปทางเรือ, เมื่อประชุมกันอยู่มาก ๆ, เมื่อนักบวช เป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหาร.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นคนโกชนะ ๒. ไม่มีสมัย ๓. กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึง เป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคหน้า หน้า ๒๐๔).

ข้อสังเกต จากต้นบัญญัติ, และที่ตรัสว่า“เพื่อ..อย่าอาศัยผักฝ่ายทำลายสงฆ์”(หน้า๓๓๑), วิภัตสิกขาบทที่๒ และ๓ที่ระบุถึง “นิมนต์ด้วยโกชนะ๕” ทั้งสองแห่งต่างกันแต่ว่าภิกษุ๔รูป, และเรื่องอนุบัญญัติที่ทรงอนุญาตในจีวรกาลนั้น ไม่ได้กล่าวถึง นิมนต์โดยออกชื่อโกชนะ แต่ภิกษุซึ่งเป็นกลุ่มทำจิวรด้วยกันทั้ง๔รูปจึงเกรงจะอาบัติ. แสดงว่า คนโกชนะ(การฉันเป็นหมู่) นั้น ประเด็นอยู่ที่ เเจาะจงภิกษุกลุ่มเดียวกัน ๔รูปฉันร่วมกัน มีใช้ที่นิมนต์โดยออกชื่อโกชนะ นักวินัยรพึงพิจารณาเองเถิด.

ปาจิตตีย์ โภชนะวรรค สิกขาบทที่ ๓

ประมประระโกชนะเน อัญญัตระ สะมะยา ปาจิตตियัง.....

“**เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์ เพราะโกชนะทีหลัง**
นี้สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวเป็นไข คราวที่ถวายเป็นจิวร คราวที่ทำจิวร
นี้สมัยในเรื่องนั้น.”

วิภัตค์

ที่ชื่อว่า โภชนะทีหลัง ความว่า ภิกษุรับนิมนต์ด้วยโกชนะ ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งไว้แล้ว เว้นโกชนะนั้น ฉันโกชนะ ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งอื่น นี้ชื่อว่า โภชนะทีหลัง (ปรัมปรโกชน).

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุวิกัปแล้วฉัน ๓.ภิกษุฉันบิณฑบาตที่รับ นิมนต์ไว้ ๒-๓ แห่งรวมกัน ๔.ภิกษุฉันตามลำดับที่รับนิมนต์ ๕.ภิกษุรับนิมนต์ ชาวบ้านทั้งมวล แล้วฉัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งในตำบลบ้านนั้น ๖.ภิกษุรับนิมนต์ หมู่ประชาชนทุกเหล่าแล้วฉัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งในประชาชนหมู่นั้น

๗.ภิกษุถูกเขานิมนต์ แต่บอกว่า จักรับภิกษา ๘.ภัตตาหารที่เขาถวายเป็นนิตย์
 ๙.ภัตตาหารที่เขาถวายด้วยสลาก ๑๐.ภัตตาหารที่เขาถวายในบิณฑ
 ๑๑.ภัตตาหารที่เขาถวายในวันอุโบสถ ๑๒.ภัตตาหารที่เขาถวายในวันปาฏิบพ
 ๑๓.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิด เว้นโภชนะห้า ๑๔.ภิกษุวิกลจริต
 ๑๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

กรรมกรผู้ยากจนคนหนึ่ง นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุข
 ไปฉันที่บ้าน ภิกษุทั้งหลายไปเที่ยววิณฑาตฉันเสียก่อน (อาจเกรงว่าอาหารเลว
 หรือไม่พอฉัน) เมื่อไปฉันที่บ้านกรรมกรคนนั้นจึงฉันได้เพียงเล็กน้อย
 (เพราะอิ่มมาก่อนแล้ว) ความจริงอาหารเหลือเฟือ เพราะชาวบ้านรู้อาหารของ
 ไปช่วยมาก พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าเป็นอาบัติปาจิตตีย์
 เพราะรับนิมนต์ แลไปฉันอาหารรายอื่นก่อน ภายหลังทรงผ่อนผันให้ยามเจ็บไข้
 ในฤดูถวายจีวร ในคราวทำจีวร (มอบให้ภิกษุอื่นฉันในที่นิมนต์แทน).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นโภชนะของผู้อื่น ๒. ไม่มีสมัย ๓. กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์
 (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๒๐๖).

ปาจิตตีย์ โภชนาวรรค สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุ ปะเนวะ กุลัง อุปะคะตัง ปุเวหิ วา มันเถหิ วา....

“อนึ่ง เขาปรารณาเฉพาะภิกษุผู้เข้าไปสู่ตระกูล ด้วยขม
 กิติด้วยสัตตตุมกิติ เพื่อนำไปได้ตามปรารณา ภิกษุผู้ต้องการ
 ฟังรับได้เต็ม ๒-๓ บาตร ถ้ารับยิ่งกว่านั้นเป็นปาจิตตีย์ ครั้นรับเต็ม
 ๒-๓ บาตรแล้ว นำออกจากที่นั้นแล้ว ฟังแบ่งปันกับภิกษุทั้งหลาย
 นี้เป็นสามิจิกรรมในเรื่องนั้น.”

วิภัทก์

ที่ชื่อว่า **ขนม ไตแก่** ของกนชนิดใดชนิดหนึ่งที่เขาจัดเตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นของกำนัล.

ที่ชื่อว่า **สัตตุมง ไตแก่** ของกนอย่างใดอย่างหนึ่งที่เขาจัดเตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นเสบียง.

อนาบัติ

๑.ภิกษุรับเต็ม ๒-๓ บาตร ๒.ภิกษุรับหย่อนกว่า ๒-๓ บาตร
 ๓.เขาไม่ได้ถวายของที่เตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นของกำนัล ๔.เขาไม่ได้ถวายของที่เตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นเสบียง ๕.เขาถวายของที่เหลือจากที่เขาเตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นของกำนัลหรือเพื่อต้องการเป็นเสบียง เมื่อเขาจะรับการไปแล้ว
 ๖.รับของพวกญาติ ๗.รับของคนปวราณา ๘.รับเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น
 ๙.จ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
 ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

มารดา نگاهณาทำขนมไว้จะให้บุตรนำไปสู่สกุลแห่งสามี ภิกษุเข้าไปรับบิณฑบาตแล้วกลับบอกกันต่อไปให้ไปรับ นางจึงต้องถวายจนหมด แม้ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ ที่ทำขนมก็เกิดเรื่องทำนองนี้ จนบุตรของนาง نگاهณาไม่ได้ไปสู่สกุลสามีสักที ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุตรของนาง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเข้าไปสู่สกุล ถ้าเขาปวราณาด้วยขนมหรือด้วยข้าวสัตตุมงเพื่อไปได้ตามปรารถนา ฟังรับเพียงเต็ม ๒-๓ บาตร ถ้ารับเกินกว่านั้นต้องปาจิตตีย์ ทางที่ชอบ ภิกษุรับ ๒-๓ บาตร นำออกจากที่นั้นแล้ว ฟังนำไปแบ่งกับภิกษุทั้งหลาย.

ปาจิตติย โภชนวรรค ลิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ กุตตาวี ปะวาริโต อะนะติริตตัง.....

“**“หนึ่ง ภิกษุใดฉันเสร็จแล้ว ห้ามภัตแล้ว เคี้ยวก็ดี จันทิ
ซึ่งของเคี้ยวก็ดี ซึ่งของจันทิ อันมิใช่เดน เป็นปาจิตติย.”**”

พุทธพจน์ : “**ดูก่อนอุบาลี การห้ามภัต ย่อมปรากฏด้วยอาการ ๕ อย่าง ๕ อย่าง
อะไรบ้าง ๑.การฉันยังปรากฏอยู่ ๒.โภชนะปรากฏอยู่ ๓.ผู้ให้อยู่ในหัตถบาส*
๔.เขาน้อมของเข้ามา ๕.การห้ามปรากฏ”(พระไตรปิฎกสยามรัฐ ๘/๑๑๗๕/๔๒๔)**

“**ดูก่อนอุบาลี ของที่เป็นเดน นี้มี ๕ อย่าง ๕ อย่างอะไรบ้าง คือ ๑.ภิกษุ
ทำให้เป็นกบปิยะ ๒.รับ (ประเคน) ๓.ยกขึ้นส่งให้ ๔.ทำในหัตถบาส ๕.กล่าวว่า
ทั้งหมดนั้นพอละ.” (พระไตรปิฎกสยามรัฐ. ๘ / ๑๑๗๔ / ๔๒๓)**

ข้อสังเกต จากลิกขาบทที่ ๕ นี้, พุทธพจน์ข้างต้น, พระดำรัสที่ว่า “ให้ลุกขึ้นยอมเป็นอันห้ามภัตด้วย” (ดูหน้า ๓๒๓), รวมทั้ง พระดำรัสในจุลศีล (หน้า ๓๖๙) ที่ว่า “เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงคนเดียว.. แม้นี้ก็เป็น ศีลของเธอประการหนึ่ง”, และภิกขุทวารบาล, ลุทธิโกปมสูตร(พระไตรปิฎกสยามรัฐ ๑๓ / ๑๕๐-๑๕๕ / ๑๒๘-๑๕๑), แสดงว่า ถ้ามิใช่กรณีของที่เป็นเดน เมื่อภิกษุฉันแล้วลุกขึ้นแล้วฉันอีก ย่อมเป็นอาบัติ นักวินัยธรเห็นอย่างไรพึงพิจารณาเองเถิด.

* “หัตถบาส” เป็นพยัญชนะโดยพุทธพจน์ ซึ่งแปลว่า บ่วงแห่งมือ ส่วนความหมายที่อธิบายเพิ่มเป็นนัยแห่งอรรถกถา

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้ทำเป็นเดนแล้วฉัน ๒.ภิกษุรับประเคนไว้ด้วยตั้งใจว่าจักให้
ทำเป็นเดน แล้วจึงฉัน ๓.ภิกษุรับไปเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๔.ฉันอาหารที่
เหลือของภิกษุอาพาธ ๕.ฉันยามกาลิก สัตตทาหกาลิก ยาวชีวิก ในเมื่อมีเหตุ
อันสมควร ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรับนิมนต์ไปฉันที่บ้านพราหมณ์คนหนึ่ง แล้วบางรูปไปฉันที่อื่น
หรือไปรับบิณฑบาตอีก พราหมณ์ดีเตียนแสดงความน้อยใจ จึงทรงบัญญัติ
ลิกขาบทว่า หนึ่ง ภิกษุใดฉันเสร็จแล้ว ห้ามภัตแล้ว เคี้ยวหรือฉัน ของเคี้ยว

ของฉันต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ฉันอาหารที่เป็นเดนได้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นผู้ห้ามข้าวลอกจากอาสนะแล้ว ๒.อำมิสไม่ได้ทำกับปิยะ เป็นอนัตริตตะอยู่ (อนัตริตตะ = ซึ่งไม่เป็นเดน เป็นเดนมี ๒ คือ ๑.เป็นเดนภิกษุไซ้ ๒.เป็นของภิกษุทำให้เป็นเดน : พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์) ๓.กลืนกิน ในกาล พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาารรณนา หน้า ๒๑๒).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ภูตดาวิง ปะวาริตัง อะนะตริตตะนะ.....

“อหัง ภิกษุใดรู่อยู่ เพ่งจะหาโทษให้ นำไปปวารณาภิกษุ ผู้ฉันเสร็จห้ามภัตแล้ว ด้วยของเคี้ยวก็ดี ด้วยของฉันก็ดี อันมิใช่เดน บอกว่า นิมนต์เถิดภิกษุ เคี้ยวก็ตาม ฉันก็ตาม พอเธอฉันแล้ว เป็นปาจิตตีย์.”

อธิบาย

๑.ภิกษุให้ทำเป็นเดนแล้วให้ ๒.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า จงให้ทำเป็นเดน แล้วจึงฉันเถิด ๓.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า จงนำไปเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๔.ภิกษุให้อาหารที่เหลือของภิกษุอาพาธ ๕.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า ในเมื่อมีเหตุสมควร จงฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวซีวิก ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่งรู้ว่า ภิกษุอีกรูปหนึ่ง ฉันในที่นิมนต์เสร็จแล้ว แกล้งแค้นได้ ให้ฉันอาหารอีก เพื่อจับผิดเธอ (ตามสิกขาบทที่ ๕) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ สิกขาบทปรับเป็นอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เธอห้ามข้าวแล้ว ๒.รู่อยู่ว่าเธอห้ามข้าวแล้ว ๓.เพ่งเล็งในการยกโทษ ๔.เอาของที่เป็นอนัตริตตะ น้อมเข้าไปให้ ๕.เธอนั้นฉันแล้ว พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาารรณนา หน้า ๒๑๓).

ปาจิตติย โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ วิกาเล ขาพะเนียง วา โภชะเนียง วา.....

“อหัง ภิกษุใด เคี้ยวก็ดี ฉันทก็ดี ซึ่งของเคี้ยวก็ดี
ซึ่งของฉันทก็ดี ในเวลาวิกาล เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า เวลาวิกาล หมายถึงตั้งแต่เวลาเที่ยงวันล่วงแล้วไปจนถึงอรุณขึ้น.

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก เมื่อมีเหตุสมควร
- ๒.ภิกษุวิกัลจโรต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุสัตตรสวัคคีย์(พวก ๑๗) ฉันอาหารในเวลาวิกาล พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตติย แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารในเวลาวิกาล
(ตั้งแต่เที่ยงไป จนรุ่งอรุณ).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นเวลาวิกาล ๒.ของฉันเป็นยาวกาลิก ๓.กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย
(บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๒๑๔).

ปาจิตติย โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ สันนิจการะกัง ขาพะเนียง วา โภชะเนียง วา.....

“อหัง ภิกษุใด เคี้ยวก็ดี ฉันทก็ดี ซึ่งของเคี้ยวก็ดี
ซึ่งของฉันทก็ดี ที่ทำการสั่งสม เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ทำการสังฆม คือ รับประเคนในวันนี้ ขบฉันในวันอื่น.
ภิกษุรับประเคนไว้ด้วยตั้งใจว่า จักเคี้ยว จักฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.
ขณะกลืน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ทุกๆ คำกลืน.

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บของเป็นยาวกาลิกไว้ฉันชั่ววักกาล ๒.ภิกษุเก็บของเป็น
ยามกาลิกไว้ฉันชั่วยาม ๓.ภิกษุเก็บของเป็นสัตตทาหกาลิกไว้ฉันชั่วสัปดาห์
๔.ภิกษุฉันของเป็นยาวชีวิกในเมื่อมีเหตุสมควร ๕.ภิกษุวิกุลจรีต ๖.ภิกษุ
อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

พระเวฬุฐีสีสะ เก็บข้าวตากไว้ฉันในวันอื่น พระผู้มีพระภาคจึงทรง
บัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อำมสเป็นยาวกาลิก ๒.อำมสนั้น รับประเคนแรมคืนไว้เป็นสนธิ(ของที่สังฆมไว้) ๓.กลืนกิน
พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๒๑๕).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๙

ยานิ โข ปะนะ ตานิ ปะณีตะโภชะนานิ, เสยยะถิทัง.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด มิใช่ผู้อาพาธ ขอโภชนะอันประณีตเห็น
ปานนี้ คือ เหยยใส เหยยข้น น้ำมัน น้ำมัน น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด
นมสัสม เพื่อประโยชน์แก่ตนแล้วฉัน เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.กลืนน้ำและไม้ชำระฟัน ๒.ฉันยามหาวิกิต ๔ (มุตร คุธ ถ้ำ ดิน)
ในเมื่อมีเหตุถูกเงิน เมื่อกัปปิยการก (ผู้ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุบริโภคน)
ไม่มี ภิกษุถือเอาเองแล้วฉันได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติ

เรื่องตบบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง ไม่ชอบรับประทานอาหารที่มนุษย์ถวาย จึงไปถือเอาเครื่องเช่น ที่
เขาทิ้งไว้ตามสุสานบ้าง ตามต้นไม้บ้าง ตามหัวบันไดบ้างมาฉัน เป็นที่ติเตียนของ
คนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุ
ผู้ฉันอาหารที่เขาไม่ได้ให้ (มิได้ประเคน) เว้นไว้แต่น้ำและไม้สีฟัน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของไม่ได้รับประเคน ๒.ของนั้นไม่ใช่ของพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๓.ของนั้นไม่เป็นอัมพโพรหาริก
ดังควนไฟ เป็นต้น ๔.กลืนเข้าไปในลำคอ พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า๒๑๗).

๕.อเจลกวรรค วรควาด้วยชีเปลือย เป็นวรรคที่ ๕ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ อะเจละกัถสะ วา ปะริพพาชะกัถสะ วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ของเคี้ยวก็ดี ของกินก็ดี แก้อเจลกัถดี
แกंपริพาชกัถดี แกंपริพาชกาถดี ด้วยมือของตน เป็นปาจิตตีย์.”

วิงค์

ที่ชื่อว่า อเจลก ได้แก่ชีเปลือยคนใดคนหนึ่งจัดเข้าในจำพวกนักบวช.

ที่ชื่อว่า **ปริพาชก** ได้แก่ บุรุษคนใดคนหนึ่ง ที่จัดเข้าในจำพวกนักบวช
เว้นภิกษุและสามเณร.

ที่ชื่อว่า **ปริพาชกา** ได้แก่ สตรีคนใดคนหนึ่ง ที่จัดเข้าในจำพวกนักบวช
เว้นภิกษุณี สิกขมานา และสามเณรี.

อนาบัติ

๑.ภิกษุสั่งให้ผู้อื่นให้ ไม่ได้ให้เอง ๒.วางให้ ๓.ให้ของไล้ทาภายนอก
๔.ภิกษุวิกัลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบัพัญญติ

ชนมเกิดขึ้นแก่สงฆ์ (มาก) พระผู้มีพระภาคจึงทรงโปรดให้พระอานนท์
แจกเป็นทานแก่คนอดอยาก พระอานนท์จึงแจกให้คนละชิ้น ได้มีนักบวชนอก
ศาสนาที่เป็นผู้หญิงมารับแจกด้วย เผอิญให้ไป ๒ ชิ้นด้วยสำคัญว่า ๑ ชิ้น พวก
นักบวชนั้นจึงล้อกันว่า พระอานนท์เป็นชูของหญิงนั้น และมีภิกษุรูปหนึ่งฉัน
เสรีจก็เอาข้าวสุกคลุกเนยใสให้แก่อาชีวกผู้หนึ่ง มีอาชีวกผู้นั้นถามว่าได้มาจากไหน
อาชีวกผู้นั้นได้ตอบว่า “ข้าพเจ้าได้มาจากคหบดีโลณสมณโคดม” อุบาสกได้ยิน
จึงทูลพระผู้มีพระภาคว่า พวกเดียรถีย์เหล่านี้ต้องการดิเตียนพระรัตนตรัย
จึงทูลขอว่า พระคุณเจ้าโปรดอย่าให้สิ่งของแก่พวกเดียรถีย์ด้วยมือตนเองเลย
จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามให้อาหารแก่ชีเปลือย แก่ปริพาชก แก่ปริพาชกา
ด้วยมือของตน ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง เอวัง ะเทยยะ “เอหาวุโส....

“อหนึ่ง ภิกษุใด กล่าวต่อภิกษุอย่างนี้ว่า ท่านจงมาเข้าไป
สู่บ้านหรือสู่หิคมเพื่อมิณฑบาตด้วยกัน เธอยังเขาให้ถวายแล้วก็ดี
ไม่ให้อาหารแล้วก็ดี แก่เธอแล้วส่งไปด้วยคำว่า ท่านจงไปเกิด
การพูดก็ดี การนิ่งก็ดี ของเรากับท่าน ไม่เป็นผาสุกเลย การพูดก็ดี
การนิ่งก็ดี ของเราคนเดียว ย่อมเป็นผาสุก ทำความหมาย
อย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นปัจฉัย หาใช่ออย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุส่งกลับไปด้วยคิดว่าเรา ๒ รูปรวมกัน จักไม่พอฉัน ๒.ภิกษุ
ส่งกลับไปด้วยคิดว่า รูปนั้นพบสิ่งของมีราคาแพงแล้ว จักยังความโลภให้เกิด
๓.ภิกษุส่งกลับไปด้วยคิดว่ารูปนั้นเห็นมาตุคามแล้วจักยังความกำหนัดให้เกิด
๔.ภิกษุส่งกลับไปด้วยสั่งว่า จงนำข้าวต้มหรือข้าวสวย ของเคี้ยวหรือของฉันไปให้
แก่ภิกษุผู้อาพาธแก่ภิกษุผู้ตกค้างอยู่ หรือแก่ภิกษุผู้เฝ้าวิหาร ๕.ภิกษุไม่ประสงค์
จะประพฤตินาจาร แต่เมื่อมีกิจจำเป็นจึงส่งกลับไป ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุ
อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ชวนภิกษุรูปหนึ่งไปเที่ยวมิณฑบาตด้วยกัน
แล้วไล่เธอกลับ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ทรงปรับ
อาบัติปาจิตติย แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ใครจะประพฤตินาจาร ๒.ไล่อุปสัมบันเพื่อประโยชน์นั้น ๓.ผู้ตบไล่ล่วงอุปจาร พร้อมด้วยองค์ ๓
ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๒๑๘).

ปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ สะโกชะเน กุเล อะนุปะชัชชะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด สำเร็จการนั่งแทรกแซงในตระกูลที่มีคน ๒ คน เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ตระกูลที่ชื่อว่า มีคน ๒ คน คือ มีเฉพาสตรี ๑ บุรุษ ๑ ทั้ง ๒ คน ยังไม่ออกจากกัน ทั้ง ๒ คนหาใช่ผู้ปราศจากราคะไม่.

บทว่า แทรกแซง คือ กีดขวาง.

อนาบัติ

๑.ภิกษุหนึ่งในเรือนใหญ่ ไม่ล่วงล้ำหัตถบาสแห่งบานประตู ๒.ภิกษุหนึ่งในเรือนเล็ก ไม่เลยท่ามกลางห้อง ๓.ภิกษุมีเพื่อนอยู่ด้วย ๔.คนทั้ง ๒ ออกจากกันแล้ว ๕.ทั้ง ๒ คนปราศจากราคะแล้ว ๖.ภิกษุหนึ่งในสถานที่อันมิใช่ห้องนอน ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร เข้าไปในสกุลที่มีสามภริยาเขานั่งอยู่ด้วยกัน ได้ภิกษาแล้วสามเฒ่าให้กลับแต่ภริยานิมนต์ให้นั่งอยู่ก่อนจึงนั่งอยู่ เขาไล่ถึง ๓ ครั้งก็ไม่กลับ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุเข้าสู่สกุลที่มีสามภริยาอยู่ด้วยกัน ทรงปรับอาบัติปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง ระโท ปะฏิจันเน.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด สำเร็จการนุ่งในที่ลับ คือ ในอาสนะกำบัง
กับมาตุคาม เป็นปาจิตตีย์.”

วิภัทค์

ที่ชื่อว่า ในที่ลับ ได้แก่ ๑.ที่ลับตา ๒.ที่ลับหู

ที่ชื่อว่า ที่ลับตา ได้แก่ ที่ซึ่งเมื่อภิกษุหรือมาตุคามขยิบตา ยักคิ้ว หรือชะเง้อศีรษะไม่มีใครสามารถจะแลเห็นได้.

ที่ชื่อว่า ที่ลับหู ได้แก่ ที่ซึ่งไม่มีใครสามารถจะได้ยินถ้อยคำที่สนทนากันตามปกติได้.

อาสนะที่ชื่อว่า กำบัง คือ เป็นอาสนะที่เขากำบังด้วยผ้า บานประตู ลำแพน ม่านบัง ต้นไม้ เสา หรือนางข้าว อย่างใดอย่างหนึ่ง.

คำว่า สำเร็จการนุ่ง ความว่า เมื่อมาตุคามนุ่งแล้ว ภิกษุหนึ่งใกล้ หรือนอนใกล้ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เมื่อภิกษุหนึ่งแล้ว มาตุคามหนึ่งใกล้ หรือนอนใกล้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบุรุษผู้รู้เพียงสาคนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง ๓.ภิกษุมิได้มุงที่ลับ ๔.ภิกษุหนึ่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ไปสู่เรือนสหาย นุ่งในที่ลับมีที่กำบังกับภริยา

ของสหายนั้น เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับ มีที่กำบังกับมาตุคาม (ผู้หญิง) ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง เอโก เอกายะ.....

“อหัง ภิกษุใด ผู้เดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับมาตุคาม ผู้เดียวเป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบุรุษผู้เฒ่าคนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง ๓.ภิกษุมิได้มุงที่ลับ ๔.ภิกษุหนึ่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตรไปสู่เรือนสหายนั่งในที่ลับ กับภริยาของสหายนั้นสองต่อสอง เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับ สองต่อสองกับมาตุคาม ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตติย อเจลจวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ นิมนฺโตโต สะภโต สะมาโน สันตัง.....

“อหัง ภิกษุใด รับนิมนต์แล้ว มีภักตอยู่แล้วไม่บอกลาภิกษุซึ่งมีอยู่ ถึงความเป็นผู้เที่ยวไปในตระกูลทั้งหลาย ก่อนฉันก็ดี ทีหลังฉันก็ดี เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย. นี้สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวที่ถวายจีวร คราวที่ทำจีวร, นี้สมัยในเรื่องนั้น.”

วิภัคค์

ที่ชื่อว่า ภิกษุซึ่งมีอยู่ คือ อาจที่จะบอกลาก่อนเข้าไป.

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุบอกลาภิกษุซึ่งมีอยู่แล้วจึงเข้าไป ๓.ไม่ได้บอกลาภิกษุซึ่งไม่มีอยู่แล้วเข้าไป ๔.เดินทางผ่านเรือนผู้อื่น ๕.เดินทางผ่านอุปจารเรือน ๖.ไปอารามอื่น ๗.ไปสู่สำนักภิกษุณี ๘.ไปสู่สำนักเดียรธีย์ ๙.ไปโรงฉัน ๑๐.ไปเรือนที่เขานิมนต์ฉัน ๑๑.ไปเพราะมีอันตราย ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร รับนิมนต์ไปฉันในที่แห่งหนึ่งแล้ว ไปสู่สกุลอื่นเสียก่อน ทำให้ภิกษุอื่นและเจ้าของบ้านที่นิมนต์ไว้ต้องคอย พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมหลายครั้ง รวมความในสิกขาบทนี้ว่า ภิกษุรับนิมนต์แล้ว ไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่ (ในวัด) เที่ยวไปในสกุลทั้งหลายก่อนฉันก็ดี ภายหลังฉันก็ดี

เว้นไว้แต่สมัย คือ คราวถวายจีวร และคราวทำจีวร ต้องอาบัติปาจิตติย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑. ยินดีเขานิมนต์ด้วยโภชนะ ๕ อันใดอันหนึ่ง ๒. ไม่ลา ไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ๓. ไปเรื่อนอื่นจากเรื่อนผู้นิมนต์ ๔. ยังไม่ล่วงเวลาที่ขังไป ๕. ไม่มีสมัยหรืออันตราย พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า๒๒๐)

ปาจิตติย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๗

อะคิลาเนนะ ภิกขุณา จาตุมาสะปะจจะยะปะวาระณา.....

“ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ ฟังยินดีปวารณาด้วยปัจจัยเพียงสี่เดือน เว้นไว้แต่ปวารณาอีก เว้นไว้แต่ปวารณาเป็นนิตย์ ถ้าเธอยินดียิ่งกว่านั้น เป็นปาจิตติย์.”

วิภังค์

คำว่า **ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ ฟังยินดีปวารณาด้วยปัจจัยเพียงสี่เดือน** นั้น **ความว่า** ฟังยินดีปวารณาเฉพาะปัจจัยของภิกษุไซ้ แม้เขาปวารณาอีกก็ฟังยินดีว่า เราจักขอชั่วเวลาที่ยังอาพาธอยู่ แม้เขาปวารณาเป็นนิตย์ ก็ฟังยินดีว่า เราจักขอชั่วเวลาที่ยังอาพาธอยู่.

อนาบัติ

๑. ภิกษุผู้ขอเกสัชตามที่เขาปวารณาไว้ ๒. ขอในระยะเวลาตามที่เขาปวารณาไว้ ๓. บอกขอว่าท่านปวารณาพวกข้าพเจ้าด้วยเกสัชเหล่านี้แต่พวกข้าพเจ้าต้องการเกสัชชนิดนี้และชนิดนี้ ๔. บอกขอว่าระยะเวลาที่ท่านได้ปวารณาไว้ ได้ผ่านพ้นไปแล้ว แต่ข้าพเจ้ายังต้องการเกสัช ๕. ขอต่อญาติ ๖. ขอต่อคนปวารณา ๗. ขอเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุรูปอื่น ๘. จ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๙. ภิกษุวิกลจริต ๑๐. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหานามศากยะ ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์ ให้ขอเสัชชได้ตลอด ๔ เดือน แล้วปวารณาต่อจนตลอดชีวิต ภิกษุฉัพพัคคีย์ ขอเนยใส ในขณะที่คนใช้ของ มหานามศากยะไปทำงาน แม้จะถูกขอร้องให้คอยก็ไม่ยอม กลับพูดว่าปวารณาแล้วไม่ให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่ใช่พึงยินดีการ ปวารณาด้วยเหตุเพียง ๔ เดือน ถ้าขอเกินกำหนดนั้น เว้นไว้แต่เขาปวารณาอีก และปวารณาตลอดชีวิต ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เขาปวารณาแก่สงฆ์ ๒.ขอยาให้เกินกว่านั้น ๓.ไม่ใช่ ๔.ล่วงกำหนดแล้ว พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณหน้า๒๒๑).

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ อูยยุตตัง เสนัง ทัสสะนายะ คัจเจยยะ.....

“**อหนึ่ง ภิกษุใด ไปเพื่อจะดูเสนาอภัยยกออกแล้ว เว้นไว้แต่ บัจจยมีอย่างนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตตีย์.**”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อภัยยกออกแล้ว ได้แก่ กองทัพซึ่งยกออกจากหมู่บ้านแล้ว ยังพักอยู่หรือเคลื่อนขบวนต่อไปแล้ว.

บทว่า เว้นไว้แต่บัจจยมีอย่างนั้นเป็นรูป คือ ยกเหตุจำเป็นเสีย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ในอารามมองเห็น ๒.กองทัพยกผ่านมายังสถานที่ภิกษุ ยืนนั่งหรือนอนเฝ้ามองเห็น ๓.ภิกษุเดินสวนทางไปพบเข้า ๔.มีเหตุจำเป็น ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องตหนักบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ไปตักน้ำที่ขากไป พระเจ้าปเสนทิโกศลทอดพระเนตรเห็นก็ทรงทักท้วง คนทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไปตักน้ำที่ขากไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ภายหลังทรงอนุญาตให้ไปในกองทัพได้ เมื่อมีเหตุสมควร.

องค์แห่งอาบัติ ๑.กระบวนจตุรงคินีสนา ยกทัพออก ๒.ไปเพื่อจะดู ๓.เห็นในที่อื่นพันโอกาสซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๔.ไม่มีเหตุที่สมควรหรืออันตราย พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคณา หน้า๒๒๑).

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๙

สียา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ ปัจจะโย เสนัง.....

“อหัง ปัจจัยบางอย่างเพื่อจะไปสู่เสนา มีแก่ภิกษุนั้น
ภิกษุนั้นพึงอยู่ได้ในเสนาเพียง ๒ - ๓ คืน ถ้าอยู่ยิ่งกว่านั้น
เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ ๒-๓ คืน ๒.ภิกษุอยู่ไม่ถึง ๒-๓ คืน ๓.ภิกษุอยู่ ๒ คืนแล้วออกไปก่อนอรุณของคืนที่ ๓ ขึ้นมา กลับอยู่ใหม่ ๔.ภิกษุอาพาธพักแรมอยู่ ๕.ภิกษุอยู่ด้วยกิจธุระของภิกษุอาพาธ ๖.ภิกษุตักน้ำในกองทัพที่ถูกข้าศึกล้อมไว้ ๗.ภิกษุมีเหตุบางอย่างขัดขวางไว้ ๘.มีอันตราย ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนักบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ มีเหตุจำเป็นไปในกองทัพ และพักอยู่เกิน ๓ คืน

มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อมีเหตุจำเป็นจะต้องไปในกองทัพ ภิกษุจะพักอยู่ในกองทัพได้ไม่เกิน ๓ ราตรี ถ้าอยู่เกินกว่านั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

ทวาริตตะตริตตัญเจ ภิกขุ เสนายะ วะสะมาโน.....

“ถ้าภิกษุอยู่ในเสนา ๒ - ๓ คืน ไปสู่สนามรบก็ดี ไปสู่ที่พักพลก็ดี ไปสู่ที่จัดขบวนทัพก็ดี ไปดูกองทัพที่จัดเป็นขบวนแล้วก็ดี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ในอารามมองเห็น ๒.การรบบพุ่งผ่านมายังสถานที่ภิกษุยืนนั่ง หรือนอน เขมมองเห็น ๓.ภิกษุเดินสวนทางไปพบเข้า ๔.ภิกษุมีกิจจำเป็นเดินไปพบเข้า ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ มีเหตุจำเป็นต้องไปพักในกองทัพ ๒ - ๓ ราตรี เธอได้ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพ และดูทัพที่จัดเป็นกระบวนเสร็จแล้ว ภิกษุรูปหนึ่ง ในจำนวน ๖ รูป ถูกลูกเกาทัณฑ์ (เพราะไปดูเขารบกัน) เป็นที่เยาะเย้ย ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุที่พักอยู่ในกองทัพ ๒-๓ ราตรี ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพ และทัพที่จัดเป็นขบวนเสร็จแล้ว ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

๖.สุราปานวรรค วรรคว่าด้วยการดื่มสุรา เป็นวรรคที่ ๖ มี ๑๐ ลิกขาบท

ปาจิตติย สุราปานวรรค ลิกขาบทที่ ๑

สุราเมระยะปาเน ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตติย ในเพราะดื่มสุราและเมรัย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า สุรา ได้แก่ สุราที่ทำด้วยแป้ง สุราที่ทำด้วยขนม
สุราที่ทำด้วยข้าวสุก สุราที่หมักสำเหล้า สุราที่ผสมด้วยเครื่องปรุง.

ที่ชื่อ เมรัย ได้แก่ น้ำดองดอกไม้ น้ำดองผลไม้ น้ำดองน้ำผึ้ง น้ำดอง
น้ำอ้อยบ น้ำดองที่ผสมด้วยเครื่องปรุง.

คำว่า ดื่ม คือ ดื่มโดยที่สุดแม้ด้วยปลายหญ้าคา ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุดื่มน้ำที่มีกลิ่นรสเหมือนน้ำเมา แต่ไม่ใช่ น้ำเมา ๒.ภิกษุดื่ม น้ำเมา
ที่เจือลงในแกง ๓. ...ที่เจือลงในเนื้อ ๔. ...ที่เจือลงในน้ำมัน ๕.น้ำเมาที่เจือ
ลงในน้ำอ้อยที่ดองมะขามป้อม ๖. ภิกษุดื่มยาตองอริฎฐะ (ดองด้วยน้ำมะขาม
ป้อมเป็นต้น สี กลิ่น รส คล้ายน้ำเมา. ดูเชิงอรรถหน้า ๒๔๘) ซึ่งไม่ใช่ของเมา
๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระศาสดา ประทับนาค (งูใหญ่) ของพวกชฎิลได้ ชาวบ้านดีใจปรึกษากัน

ว่าจะถวายอะไรดีที่หาได้ยาก ภิกษุฉัพพัคคีย์ แนะให้ถวายเหล่าใส สีแดง ตั้งแท่นกพิราบ ชาวบ้านจึงเตรียมมเหล่าแดงไว้ และถวายให้พระศาสดาตะตี๋ม พระศาสดาตะเมา นอนอยู่ที่ประตูเมือง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุตี๋มสุรา (น้ำเมาที่กลั่น) และเมรัย (น้ำเมาที่หมักหรือดอง) ทรงปรับอาบัติปาจิตตี๋ย แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นน้ำเมา ๒.ตี๋มกิน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตี๋ย (บุพพสิกขาวรรคหน้า หน้า ๒๒๓).

ปาจิตตี๋ย สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๒

อังกุลิปะโตะทะเก ปาจิตตี๋ยง.

“เป็นปาจิตตี๋ย ในเพราะจี้ด้วยนิ้วมือ.”

วิงค์

ที่ชื่อว่า จี้ด้วยนิ้วมือ คือ ใช้นิ้วมือจี้อุปสัมบัน มีความประสงค์จะยังอุปสัมบันให้หัวเราะ ถูกต้องกายด้วยกาย ต้องอาบัติปาจิตตี๋ย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้หัวเราะ เมื่อมีกิจจำเป็นถูกต้องเข้า ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เอนิ้วมือจี้ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) รูปหนึ่ง เธอหัวเราะจนเหนื่อย หายใจไม่ทันถึงขาดใจตาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ

สิกขาบทว่า ภิกษุจี้ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อธิบายจะเล่นสนุก ๒.ต้องกายอุปสัมบันด้วยกายตน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพลิกขาวรรณนา หน้า๒๒๔).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๓

อุทะเก หัสสะธัมเม ปาจิตตีย์.....

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะธรรม คือ หัวเราะในน้ำ.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ธรรม คือ หัวเราะในน้ำ ความว่า ในน้ำลึกพ้นข้อเท้าขึ้นไป ภิกษุมีความประสงค์จะรื่นเริง ดำลงกิติ ผุดขึ้นกิติ ว่ายน้ำกิติ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ภิกษุเล่นน้ำตื้นใต้ข้อเท้า ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุเล่นเรือ ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุเอามือวักน้ำกิติ เอาเท้าแกว่งน้ำกิติ เอาไม้ขี้น้ำกิติ เอากระบือ

ปาน้ำเล่นกิติ ต้องอาบัติทุกกฏ

น้ำ น้ำส้ม น้ำนม เปรียง น้ำย้อม น้ำัสสาวะ หรือน้ำโคลน ซึ่งขังอยู่ใน ภาชนะ ภิกษุเล่น ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะเล่น แต่เมื่อมีกิจจำเป็น ลงน้ำแล้วดำลงกิติผุดขึ้น กิติ ว่ายน้ำกิติ ๒.ภิกษุผู้จะข้ามฟาก ดำลงกิติ ผุดขึ้นกิติ ว่ายน้ำกิติ ๓.มีอันตราย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (ภิกษุพวก ๑๗) ลงเล่นน้ำในแม่น้ำอจิรวดี พระเจ้าปเสนทิโกศล ออกอุบายฝากน้ำอ้อยงบไปถวายพระพุทธเจ้า เพื่อให้ทรงทราบว่ภิกษุเหล่านี้ไปเล่นน้ำ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุว่ายน้ำเล่น ทรงปรับ อาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.น้ำลึกท่วมข้อเท้า ๒.ลงเล่นประสงค์จะสนุก พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคหน้า๒๒๔).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๔

อนาหะริเย ปาจิตตियัง....

“เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะความไม่เอื้อเพื่อ.”

วิภัทค์

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเพื่อ ได้แก่ ความไม่เอื้อเพื่อ ๒ อย่าง คือ ๑.ความไม่เอื้อเพื่อในบุคคล ๒.ความไม่เอื้อเพื่อในธรรม

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเพื่อในบุคคล ได้แก่ ภิกษุผู้นอุปสัมบัน ว่ากล่าวอยู่ด้วยพระบัญญัติ แสดงความไม่เอื้อเพื่อโดยอ้างว่า ท่านผู้นี้ถูกยกกวัตร ถูกดูหมิ่น หรือถูกตีเตียน เราจักไม่ทำตามถ้อยคำของท่านผู้นี้ ดังนี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเพื่อในธรรม ได้แก่ ภิกษุผู้นอุปสัมบัน ว่ากล่าวอยู่ด้วยพระบัญญัติ แสดงความไม่เอื้อเพื่อโดยอ้างว่า ไฉน ธรรมข้อนี้จะพึงเสื่อมสูญหาย หรืออันตรายเสีย ดังนี้ก็ดี ไม่ประสงค์จะศึกษาพระบัญญัตินั้น จึงแสดงความไม่เอื้อเพื่อก็ดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวชี้เหตุว่า อาจารย์ทั้งหลายของพวกข้าพเจ้าเรียนมาอย่างนี้ สอบถามมาอย่างนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระฉันทะประพุดติอนาจาร ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนกลับไม่เอื้อเพื่อ ขึ้นทำต่อไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่เอื้อเพื่อ ในวินัย ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุปสัมบันตักเตือนว่ากล่าวด้วยบัญญัติ ๒.ทำความไม่เอื้อเพื่อ พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๒๒๕).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๕
โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ภิงสาเปยยะ, ปาจิตตีย์ยัง.
“อหัง ภิกษุใดหลอนซึ่งภิกษุ เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

บทว่า หลอน ความว่า อุปสัมบันมุ่งจะหลอนอุปสัมบัน แสดงรูปกัถี เสียงกัถี กลิ่นกัถี รสกัถี โผฏฐัพพะกัถี^๑ เธอผู้ถูกหลอนนั้นจะตกใจก็ตาม ไม่ตกใจก็ตาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อุปสัมบันมุ่งจะหลอนอุปสัมบัน บอกเล่าทางกันดารเพราะโจรก็ดี ทางกันดารเพราะสัตว์ร้ายก็ดี ทางกันดารเพราะปีศาจก็ดี เธอจะตกใจก็ตาม ไม่ตกใจก็ตาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

^๑ นำรูป เสียง กลิ่น รส หรือโผฏฐัพพะที่นำแล้วเข้าไปใกล้ (พระวินัยปิฎกแปล มจร. ๑ / ๑๔๗-๗ / ๑๗๘).

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะหลอน แต่แสดงรูปกัถี เสียงกัถี กลิ่นกัถี รสกัถี โผฏฐัพพะกัถี หรือบอกเล่าทางกัถารเพราะโจร ทางกัถารเพราะสัตว์ร้าย ทางกัถาร เพราะปีศาจ ๒.ภิกษุวิกัลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) หลอกภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) ให้กลัวผีจนร้องไห้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำภิกษุให้กลัว ต้องปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ที่หลอนนั้นเป็นอุปสัมบัน ๒.พยายามด้วยหวังจะให้อุปสัมบันนั้นกลัว ในวิสัยที่เธอจะเห็นและได้ยิน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า ๒๒๖).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ อะคิลาน วิสัระนาเปกโข โขติง....

“หนึ่ง ภิกษุใดมิใช่ผู้อาพาธ มุ่งการฝัง ดิดกัถี ให้ดิดกัถี ซึ่งไฟ เว้นไว้แต่ปัจจัยมีอย่างนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธ ๒.ภิกษุฝังไฟที่ผู้อื่นติดไว้ ๓.ภิกษุฝังถ่านไฟที่ปราศจากเปลว ๔.ภิกษุตามประทีปกัถี ก่อไฟใช้อย่างอื่นกัถี ดิดไฟในเรือนไฟกัถี เพราะมีเหตุเห็นปานนั้น ๕.มีอันตราย (มีสัตว์ร้าย เนื้อร้าย หรืออมมนุษย์มาทำร้าย) ๖.ภิกษุวิกัลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบัตถุญฺติ

ภิกษุทั้งหลาย ก่อไฟผิงในฤดูหนาว ร้อนออกจากโพรงไม้ กัดภิกษุแตก
หนีกระจ่ายไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุก่อไฟเองก็ดี
ไซ้ให้ผู้อื่นก่อกไฟก็ดี เพื่อจะผิง ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ทำได้
เมื่อเป็นไซ้. (ผิงไฟที่คนอื่นเขาก่อไว้แล้ว ไม่ผิด)

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่เป็นไซ้ ๒.ไม่มีเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๓.ใครจะผิง ๔.ติดเองหรือให้ผู้อื่นติดให้โพล่งขึ้น
พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพเพสิกขาบรรณนา หน้า ๒๒๖).

ปาจิตติย สู่ราปานวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ โอรเนทพะมาสัง นะหาเยยยะ อัญญัตระ สะมะยา.....

“อหัง ภิกษุใด ยังหย่อนกึ่งเดือนอาบน้ำ เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย หีสัมยในเรื่อนั้น เดือนกึ่งท่ายฤดูร้อน เดือนต้นแห่งฤดูฝน สองเดือนกึ่งนี้เป็นครวาร้อนเป็นครวาระวนกระวาย ครวาเจ็บไข้ ครวาทำการงาน ครวาไปทางไกล ครวาฝนมากับพายุ หีสัมยในเรื่อนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาบน้ำในสมัย ๒.ภิกษุอาบน้ำในเวลาถึงเดือน ๓.ภิกษุอาบน้ำในเวลาเกินถึงเดือน ๔.ภิกษุข้ามฟากอาบน้ำ ๕.ภิกษุอาบน้ำในปัจจุบันตชนบททุกๆ แห่ง ๖.ภิกษุอาบน้ำเพราะมีอันตราย ๗.ภิกษุวิกุลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายอาบน้ำในแม่น้ำตโปทา พระเจ้าพิมพิสาร ก็เสด็จไปจะสนานพระเกศาทรงร่อยุ่ ภิกษุเหล่านั้นอาบอยู่จนค้ำ พระองค์จึงได้สนานพระเกศา และกลับไปไม่ทันประตูเมืองปิด ต้องทรงพักค้างแรมอยู่นอกเมือง

พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุอาบน้ำก่อนกำหนดถึงเดือน ทรงปรับอาบัติปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงอนุญาตให้อาบน้ำได้ก่อนกำหนดระยะถึงเดือน ในเมื่อมีเหตุจำเป็นเช่น ร้อนจัด เจ็บไข้ [ในประเทศเราไม่เกี่ยวกับสิกขาบทนี้ เพราะทรงอนุญาตให้อาบน้ำได้เป็นนิตย ทั่วปัจจุบันตชนบท (ในปัจจุบันตชนบท คือ นอกเขตตอนกลางของอินเดีย) ตามคำขอของพระมหากัจจายนะ ซึ่งส่งข่าวฝากลูกศิษย์ (คือ พระโสณกุฎิกัณณะ) มาทูลขอ. (ดูรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ในหน้า ๒๔๔)]

ปาจิตติย สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๘

นะวัมปะนะ ภิกขุณา จีวะระลาเภนะ ติณณัง ทุพพัตถณะกะระณานัง.....

“**“หนึ่ง ภิกษุได้จีวรมาใหม่ พึงถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ของเชียวครามก็ได้ ตมก็ได้ ของดำคล้ำก็ได้ ถ้าภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง ใช้จีวรใหม่ เป็นปาจิตติย.”**

วิภังค์

พากย์ว่า ถ้าภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ความว่า ภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง (ทำเป็นวงกลม) โดยที่สุดแม้ด้วยปลายหญ้าคา แล้วใช้จีวรใหม่ ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุถือเอาแล้วนุ่งห่ม ๒.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่มีเครื่องหมายหายสูญไป
 - ๓.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่มีโอกาสทำเครื่องหมายไว้แต่จางไป ๔.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่ยังมิได้ทำเครื่องหมายแต่เย็บติดกับจีวรที่ทำเครื่องหมายแล้ว ๕.ภิกษุนุ่งห่มผ้าปะ
 - ๖.ภิกษุนุ่งห่มผ้าทาบ ๗.ภิกษุใช้ผ้าตาม ๘.ภิกษุวิกุลจจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
- ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนักษุญติ

ภิกษุและปริพาชก เดินทางจากเมืองสาเกตมาสู่เมืองสาวัตถิ โจรปล้นระหว่างทาง เจ้าหน้าที่จับโจรได้พร้อมทั้งของกลาง จึงขอให้ภิกษุไปเลือกจีวรของ

คนที่ถูกชิงไป ภิกษุเหล่านั้นจำไม่ได้ เป็นที่ติเตียน จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุ
ได้จีวรใหม่มา ฟังถือเอาเครื่องทำให้เสียสี สีใดสีหนึ่งใน ๓ สี คือ สีคราม สีโคลน
สีด้าคล้ำ (มาทำเครื่องหมาย) ถ้าไม่ทำอย่างนั้นใช้จีวรใหม่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้าตั้งว่าไม่ได้ทำกับพื้นทุ ๒.ไม่ใช่ผู้มีจีวรหายเป็นต้น ๓.นุ่งหรือห่มผ้านั้น พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้
จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๒๒๘).

ปาจิตตีย์ สุรปานวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ วา ภิกขุณิยา วา สิกขะมานายะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใดวิกัปจีวรเอง แก่ภิกษุก็ดี ภิกษุณีก็ดี
สิกขมานาก็ดี สามเณรก็ดี สามเณรีก็ดี แล้วใช้สอยจีวรนั้น
ซึ่งไม่ให้เขาถอนก่อน เป็นปาจิตตีย์.”

วิภัคค์

ที่ชื่อว่า **วิกัป** (โดยใจความก็คือทำให้เป็นของสองเจ้าของ) มี ๒ อย่าง
คือ วิกัปต่อหน้า ๑ วิกัปลับหลัง ๑.

ที่ชื่อว่า **วิกัปต่อหน้า** คือ กล่าวคำว่า ข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่ท่าน
หรือว่าข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่สทรรมิกผู้มีชื่อนี้.

ที่ชื่อว่า **วิกัปลับหลัง** คือ กล่าวคำว่า ข้าพเจ้าให้จีวรผืนนี้แก่ท่านเพื่อ
ช่วยวิกัป ภิกษุผู้รับวิกัปนั้นฟังถามว่า ใครเป็นมิตรหรือเป็นผู้เคยเห็นของท่าน
ฟังตอบว่า ท่านผู้มีชื่อนี้ และท่านผู้มีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับวิกัปนั้นฟังกล่าวว่า ข้าพเจ้า
ให้แก่ภิกษุมิชื่อนั้นและภิกษุมิชื่อนั้น จีวรผืนนี้เป็นของภิกษุเหล่านั้น ท่านจง
ใช้สอยก็ตาม จงสละก็ตาม จงทำตามปัจจัยก็ตาม.

ที่ชื่อว่า **ซึ่งไม่ให้เขาถอนก่อน** คือ ภิกษุใช้สอยจีวรที่ผู้รับวิกัปนั้น
ยังมีได้คืนให้ หรือไม่วิสาสะแก่ภิกษุผู้รับวิกัปนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุใช้สอยจีวรที่ภิกษุผู้รับวิกัปคืนให้ หรือวิสาสะแก่ภิกษุผู้รับวิกัป
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบัพัญญติ

พระอุปนันทศากยบุตร วิกัปจีวรกับภิกษุอื่นแล้วยังไม่ได้ถอน ใช้จีวรนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุวิกัปจีวร กับภิกษุ, ภิกษุณี, นางสิกขมานา, สามเณร, หรือ สามเณรี แล้วใช้สอยจีวรนั้นที่ยังมิได้ถอน ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่ปัจจุบัน(ถอนคืน)ผ้าที่ตนวิกัปไว้ ๒.ผ้านั้นกว้างยาวพอวิกัป ๓.บริโภคนุ่งห่ม พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคหน้า หน้า ๒๒๘).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ บัตตัง วา จีวะรัง วา นิสีหะนัง.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ชอนกัถิ ให้ชอนกัถิ ซึ่งบาตรกัถิ จีวรกัถิ
ผ้าปูนัถิดี กลองเข้มนัถิดี ประคตเอวกัถิดีของภิกษุ โดยที่สุดแม่หมาย
จะหัวเราะ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่มีความประสงค์จะหัวเราะ ๒.ภิกษุเก็บบริขารที่ผู้อื่นวางไว้
ไม่ดี ๓.ภิกษุเก็บไว้ด้วยหวังสั่งสอนแล้วจึงจะคืนให้ ๔.ภิกษุวิกลจริต
๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตณฑ์บัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) ซ่อนบาตรบ้าง จีวรบ้าง ของภิกษุสัตตวรรคคีย์ (พวก ๑๗) ซึ่งไม่ค่อยเก็บงำบริวาร (เครื่องใช้) ของตนให้เรียบร้อย พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติ สิกขาบทว่าภิกษุซ่อนบาตร, จีวร, กล่องเข็ม ประคตเอาของภิกษุ แม้เพื่อจะหัวเราะเล่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ซ่อนบาตรเป็นต้น เป็นของอุปสัมบัน ๒.ใครจะให้เจ้าของลำบากหรือ จะหัวเราะเล่น พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณหน้า หน้า ๒๒๙).

๗.สัปปาณวรรค วรรคว่าด้วยสัตว์มีชีวิต เป็นวรรคที่ ๗ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ สัตถุจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวรโปยยะ, ปาจิตตีย์ยัง.

“อหัง ภิกษุใด แกล้งพรากสัตว์จากชีวิต เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่แกล้งพราก ๒.ภิกษุพรากด้วยไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้ ๔.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้ตาย ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๗.ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตณฑ์บัญญัติ

พระอุทายีเกลียดกา จึงยิงกา ตัดศีรษะเสียบไว้ในหลาว พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุ จงใจฆ่าสัตว์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ซาหัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ปะริภุญฺเษยยะ, ปาจิตติยัง.

“อหนึ่ง ภิกษุใด รุกอยู่ บริโภค”น้ำมีตัวสัตว์ เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ภิกษุ**รุกอยู่** คือ รุกว่า สัตว์ทั้งหลายจกตายเพราะการบริโภคดังนี้ บริโภค ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่รู้ว่าน้ำมีตัวสัตว์ ๒.ภิกษุรู้ว่าน้ำไม่มีตัวสัตว์ คือรู้ว่าสัตว์จกไม่ตายเพราะการบริโภค ดังนี้ บริโภค ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิเก ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ รุกใช้น้ำมีตัวสัตว์ เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรุกใช้น้ำมีตัวสัตว์ ต้องปาจิตติย.

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ ซาหัง ยะถาธัมมัง นีหะตาริกะระถัง....

“อหนึ่ง ภิกษุใด รุกอยู่ ฟีนอธิกรณ์ที่สำเร็จแล้วตามธรรม เพื่อทำอื่ก เป็นปาจิตติย.”

“บริโภคหมายถึง ต้ม ใช้ล้างบาตร เอาบาตรข้าวต้มร้อนแช่ให้เย็น อาบ หรือแมลงไปลุยน้ำในตระพัง ในสระโบกขรณี ทำให้เกิดคลื่น (วิ.อ. ๒ / ๓๘๗ / ๔๑๒)

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ถือว่า ทำกรรมโดยไม่เป็นกรรม โดยเป็นนรรค หรือทำแก่บุคคล ผู้ไม่ควรแก่กรรม ดังนี้ ฟ้น ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนักบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ รู้ยู่ฟ้นอธิกรณ์ ที่ชำระถูกต้องตามธรรมแล้ว เพื่อให้ชำระ ใหม่ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุรู้ยู่ รือฟ้นอธิกรณ์ ที่ชำระ ถูกต้องตามธรรมแล้วเพื่อให้ชำระใหม่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อธิกรณ์สงฆ์รับแล้วตามธรรม ๒.รู้ยู่ว่าสงฆ์รับแล้ว ๓. เลิกเสีย พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึง เป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า ๒๓๑).

ปาจิตตีย์ สัปปาณนรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ชานัง ทุฏฐลลัง อาบัตติง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้ยู่ บิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ เป็นปาจิตตีย์.”

วิภัคค์

ที่ชื่อว่า อาบัติชั่วหยาบ ได้แก่ อาบัติปาราชิก ๔ และอาบัติสังฆาติเสส ๑๓.

อนาบัติ

๑.ภิกษุคิดเห็นว่าความบาดหมางก็ดี ความทะเลาะก็ดี ความแก่งแย่งก็ดี การวิวาทก็ดี จักมีแก่สงฆ์ แล้วไม่บอก ๒.ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่าสงฆ์จัก แยกแยกกัน หรือจกร้าวรานกัน ๓.ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่าภิกษุรูปนี้เป็นผู้โหดร้าย

หยาบคาย จักทำอันตรายชีวิต หรือ อันตรายพรหมจรรย์ ๕.ไม่พบภิกษุอื่นที่
สมควรจึงไม่บอก ๕.ไม่ตั้งใจจะปิดแต่ยังไม่ได้บอก ๖.ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่า
จักปรากฏเอง ด้วยการกระทำของตน ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วบอกกับภิกษุอื่นขอให้
ช่วยปกปิดด้วย ภิกษุหนึ่งก็ช่วยปกปิด พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า
ภิกษุอยู่ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.รู้ว่าอุปสมบันต้องทุกฎลลาบัติ ๒.ปลงธุระเสียว่า เราจักไม่บอกแก่ผู้อื่น ด้วยหวังจะช่วยปิดไว้
พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคณา หน้า ๒๓๒).

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง อุนะวีสะติวัสสัง ปุคคะลัง.....
**“อหนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ ยับบุคคลมีปีหย่อน ๒๐ ให้อุปสมบท
 บุคคลนั้นไม่เป็นอุปสมบันด้วย ภิกษุทั้งหลายนั้นถูกติเตียนด้วย
 นี้เป็นปาจิตตีย์ในเรื่องนั้น.”**

อนาบัติ

๑.บุคคลมีอายุหย่อน ๒๐ ปี ภิกษุสำคัญว่ามีอายุครบ ๒๐ ปี ให้อุปสมบท
๒.บุคคลมีอายุครบ ๒๐ ปี^๑ ภิกษุสำคัญว่ามีอายุครบ ๒๐ ปี ให้อุปสมบท ๓.ภิกษุ
วิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

^๑ อายุครบ ๒๐ ปี กำหนดนับเอาตั้งแต่วันที่ถือปฏิสนธิ จิตดวงแรกเกิดในครรภ์มารดา (วิ.อ. ๒ / ๔๐๔ / ๔๑๕-๖)

เรื่องตบบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายให้เด็ก ๆ บรรพชาอุปสมบท เด็ก ๆ เหล่านั้น ลูกขึ้นร้องให้ขออาหารกินในเวลากลางวัน เพราะทนหิวไม่ไหว พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ ให้บุคคลมีอายุต่ำกว่า ๒๐ อุปสมบท ผู้นั้นไม่เป็นอันอุปสมบท ภิกษุทั้งหลาย (ที่หนึ่งเป็นพยาน) ต้องถูกติเตียน และในข้อนั้นภิกษุ (ผู้เป็นอุปัชฌายะให้บวช) ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ สัปภาณวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง เถยยะสัตถะนะ สัทธัง สังวิธายะ.....

“หนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ ชักชวนแล้ว เดินทางไกลด้วยกันกับพวกเกวียน พวกต่างผู้เป็นโจร โดยที่สุดแม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ได้ชักชวนกันไป ๒.คนทั้งหลายชักชวน ภิกษุมิได้ชักชวน ๓.ไปผิดวันผิดเวลา ๔.มีอันตราย ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องตบบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง รู้อยู่ ชวนพ่อค้าผู้หนึ่งภาษี เดินทางร่วมกัน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ ชวนผู้เป็นโจร เดินทางไกลร่วมกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นพวกโจร ๒.รู้อยู่ ๓.ชักชวนกันทั้งสองข้าง ๔.ไปล่วงอุปจารบ้านอื่นหรือล่วงกิ่งโยชน์ไม่ผิดสังเกตร่วมด้วยองค์ ๕.ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๓๓).

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทริง สังวิธายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ชักชวนแล้ว เดินทางไกลด้วยกันกับ มาตุคาม โดยที่ สุดแม่สินระยะบ้านหนึ่ง เป็นปาจิตติย”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ได้ชักชวนกันไป ๒.มาตุคามชักชวน ภิกษุไม่ได้ชักชวน
๓.ภิกษุไปผิดวันผิดเวลา ๔.มีอันตราย ๕.ภิกษุวิกุลจโรต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่งเดินทางผ่านโกศลชนบท จะไปสู่กรุงสาวัตถี ถึงหมู่บ้าน
แห่งหนึ่ง สตรีคนหนึ่งทะเลาะกับสามีขอเดินทางร่วมไปกับภิกษุนั้นด้วย สามี
ติดตามมาพบจึงได้ทำร้ายภิกษุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า
ภิกษุชวนผู้หญิงเดินทางไกลร่วมกัน แม่สินระยะบ้านหนึ่ง ต้องอาบัติปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ชักชวนด้วยกันทั้งสองข้าง แล้วเดินทางไป ๒.ไม่ผิดสังเกต ๓. ล่วงอุปจารบ้านอื่นหรือล่วงกิ่งโยชน
พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๓๔).

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ “ตะถาหัง ภะคะวะตา....

“อหัง ภิกขุโต กล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว โดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรมทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริงไม่ ภิกขุหนึ่งอันภิกขุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้พูดอย่างนั้น ท่านอย่าได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเจ้า การกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ติดอก พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ได้ตรัสอย่างนั้นเลย แหนะเธอ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสธรรมทำอันตรายไว้โดยบรรยายเป็นอันมาก ก็แลธรรมเหล่านั้น อาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง และภิกขุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนั้น ขืนถืออยู่อย่างนั้นแล ภิกขุหนึ่งอันภิกขุทั้งหลายพึงสวดประกาศห้ามจนหนที่ ๓ เพื่อสละการนั้นเสีย ถ้าเธอถูกสวดประกาศห้ามอยู่จนหนที่ ๓ สละการนั้นเสียได้ การสละได้ดังนี้ นั่นเป็นกาตติ ถ้าไม่สละ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ไม่ถูกสวดประกาศห้าม ๒.ภิกษุผู้ยอมสละ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุอรุโฆระมีความเห็นผิดกล่าวตู่ว่า รู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วโดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรมทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริงไม่^๑พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทนี้

^๑รับสั่งว่า “ธรรมอันตรายเรากล่าวไว้โดยบรรยายเป็นอันมากมิใช่หรือ? ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง กามทั้งหลาย เราล่าวว่ามีคติน้อย มีทุกข์มากมีความคับแค้นมาก โทษในกามทั้งหลายนี้มากยิ่งนัก กามทั้งหลาย เราล่าวว่าเปรียบเหมือนรังกระดุก... กามทั้งหลายเราล่าวว่าเปรียบเหมือนชิ้นเนื้อ...” (พระไตรปิฎก ๒/๖๖๒/๕๕๘).

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถาวาทินา ภิกขุหา....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ กิณหร่วมก็ดี อยู่ร่วมก็ดี สำเร็จการนอน
ด้วยกันก็ดี กับภิกษุผู้กล่าวอย่างนั้น ยังไม่ได้ทำกรรมอันสมควร
ยัง ไม่ได้สละทิฏฐินั้น เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ยังไม่ได้ทำกรรมอันสมควร คือ เป็นผู้ถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว
สงฆ์ยังไม่ได้เรียกเข้าหมู่

ที่ชื่อว่า กิณหร่วม หมายถึง การคบหา มี ๒ อย่าง ๑.คบหากันในทาง
อามิส ๒.คบหากันในทางธรรม

ที่ชื่อว่า คบหากันในทางอามิส คือ ให้อามิสที่ดี รับอามิสที่ดี ต้องอาบัติ
ปาจิตตีย์.

ที่ชื่อว่า คบหากันในทางธรรม คือ บอกธรรมให้ หรือขอเรียนธรรม.

บทว่า อยู่ร่วมก็ดี ความว่า ทำอุโบสถก็ดี ปวารณาก็ดี สังฆกรรมก็ดี
ร่วมกับภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ว่าไม่ใช่ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกวัตร ๒.ภิกษุรู้ว่าภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกวัตร
แต่สงฆ์เรียกเข้าหมู่แล้ว ๓.ภิกษุรู้ว่าภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว แต่ละทิฏฐิ
นั้นแล้ว ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุผู้พศคีย์ ยังคบหาพระอริฏฐะ ผู้กล่าวต่อพระธรรมวินัย ผู้ยังไม่ยอม

ละทิ้งความเห็นผิดนั้นพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามคบห้ามอยู่รวม
ห้ามนอนร่วมกับภิกษุเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

สมณุตเทโสปิ เจ เอวัง ว่าจะเยยะ “ตะถาหังกะคะตะตา.....

“ถ้าแม่สมณุตเทโสกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมที่
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว โดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรม
ทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพ
ได้จริงไม่สมณุตเทสนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า
อาวุโส สมณุตเทส เธออย่าได้พูดอย่างนั้น เธออย่าได้กล่าวดู
พระผู้มีพระภาค การกล่าวดูพระผู้มีพระภาคไม่ดีดอก พระผู้มี
พระภาคไม่ได้ตรัสอย่างนั้นเลย. อาวุโส สมณุตเทส พระผู้มี
พระภาค ตรัสธรรม ทำอันตรายไว้โดยบรรยายเป็นอันมาก
ก็แลธรรมเหล่านั้นอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง และ
สมณุตเทสนั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนั้น ชินถือ
อยู่อย่างนั้นเทียว สมณุตเทสนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่าง
นี้ว่า แนะอาวุโส สมณุตเทส เธออย่าอ้างพระผู้มีพระภาค
นั้นว่าเป็นพระศาสดาของเธอ ตั้งแต่วันนี้ไป และพวก
สมณุตเทสอื่นยอมได้การนอนร่วมเพียง ๒-๓ คืน กับภิกษุทั้งหลาย
อันใด แม้กิริยาที่ได้การนอนร่วมนั้นไม่มีแก่เธอ เจ้าคนเสีย
เจ้าจงไป เจ้าจงฉิบหายเสีย. อนึ่งภิกษุใด รู้อยู่ เกลี่ยกล่อม
สมณุตเทสผู้ถูกให้ฉิบหายเสียอย่างนั้น แล้วให้อุปฏฐากก็ดี
กินร่วมก็ดี สำเร็จการนอนร่วมก็ดี เป็นปาจิตตีย์.”

๑ สมณุตเทสในที่นี้ หมายถึง สามเณร พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ถือว่า สมณุตเทศไม่ใช่ผู้ถูกสงฆ์นาสนะ^๑ ๒.ภิกษุรู้ถือว่า สมณุตเทศยอมสละทิฏฐินั้นแล้ว ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนักบัญญัติ

สามเณรชื่อกัณฑกะ มีความเห็นผิด กล่าวต่อพระธรรมวินัย สงฆ์จึงขับเสียจากหมู่ ภิกษุฉัพพัคคีย์ กลับคบหา พุดจา ร่วมกินร่วมนอนกับสามเณรนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามพุดด้วย ห้ามใช้สอย ห้ามใช้ของร่วม หรือนอนร่วมกับสามเณรเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

๘.สหรัหมิกวรรค การกล่าวถูกต้องตามธรรม เป็นวรรคที่ ๘ มี ๑๒ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ สหรัหมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหิ สะหะรัหมิกัง วุจจะมาโน.....

“อนึ่ง ภิกษุใด อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่โดยชอบธรรม กล่าวอย่างนี้ว่า แหะเธอ ฉันจักยังไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้ ตลอดเวลาที่ยังไม่ได้สอบถามภิกษุอื่น ผู้ฉลาด ผู้ทรงวินัย เป็นปาจิตตีย์. (ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย) อันภิกษุศึกษาอยู่ ควรรู้ถึง ควรสอบถาม ควรตริตรอง นี่เป็นสามมีจิกรรมในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวว่า จักรู จักสำเหนียก ดังนี้

๒.ภิกษุวิกลจริต

^๑นาสนะ แปลว่า ให้จับหาย ได้แก่ การลงโทษภิกษุมี ๓ วิธี คือ (๑) ลิงคนาสนะ ให้สึก (๒) ทัดณกรรมนาสนะ ไล่ออกจากสำนัก (๓) สังฆาสนาสนะ ยกออกจากหมู่ (วิ.อ. ๒ / ๔๒๘ / ๔๒๐-๔๒๑)

๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนักบัญญัติ

พระฉันนะประพตติอนาจาร ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือน กลับพูดว่า จะขอถามภิกษุผู้วินัยก่อน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทดังกล่าว โดยปรับอาบัติปาจิตตีย์

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุปสัมบันว่ากล่าวด้วยบัญญัติ ๒.กล่าวผิดเพี้ยนไปดังนั้น ด้วยหวังจะไม่ศึกษา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคณา หน้า๒๓๖).

ปาจิตตีย์ สหัมมิการรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ปาติโมกเข อุกทิสสะมาเน เอวัง....

“หนึ่ง ภิกษุใด เมื่อมีใครสวดปาติโมกข์อยู่ กล่าวอย่างนี้ว่า ประโยชน์อะไรได้ด้วยสิกขาบทเล็กน้อยเหล่านี้ที่สวดขึ้นแล้ว ช่างเป็นไปเพื่อความรำคาญ เพื่อความลำบาก เพื่อความยุ่งเหยิงนี้กระไร เป็นปาจิตตีย์ เพราะก่นสิกขาบท.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ไม่ประสงค์จะก่น พุดตามเหตุว่า นิมนต์ท่านเรียนพระสูตร พระคาถา หรือพระอภิธรรมไปก่อนเถิด ภายหลังจึงค่อยเรียนพระวินัย ดังนี้
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหนักบัญญัติ

ภิกษุผู้พดด้ยี้แกล้งกล่าวติเตียนพระวินัยว่า สิกขาบทเล็กๆ น้อยๆ

ชวนให้น่ารำคาญรบกวนเปล่าๆ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทที่ใจความว่า เมื่อสวดปาติโมกข์ ภิกษุแกลังกล่าวติเตียนสิกขาบท ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑. โครจะติเตียน ๒. ตีเตียนสิกขาบทในสำนักอุปสัมบัน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณหน้า หน้า ๒๓๗).

ปาจิตตีย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ อันวัทตะมาสัง ปาติโมกเข อุกิสสะมาเน....

“อหิง ภิกษุใด เมื่อพระวินัยธรสวดปาติโมกข์อยู่ทุกกึ่งเดือน กล่าวอย่างนี้ว่า ฉันเพิ่งรู้เดี๋ยวนี้เองว่า เออ ธรรมแม่นี้ก็มาแล้วในสูตร^๑ เหนียงแล้วในสูตร มาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ถ้าภิกษุทั้งหลายอื่นรู้จักภิกษุนี้ว่า ภิกษุนี้เคยหนึ่งเมื่อปาติโมกข์กำลังสวดอยู่ ๒-๓ คราวมาแล้ว กล่าวอะไรอีก อันความพ้นด้วยอาการที่ไม่รู้หา มีแก่ภิกษุนี้ไม่ พึงปรับเธอตามธรรมด้วยอาบัติที่ต้องในเรื่องนั้น และพึงยกความหลงขึ้นแก่เธอเพิ่มอีกว่า แน่ะเธอไม่ใช่ลาภของเธอ เธอได้ไม่ดีแล้ว ด้วยเหตุว่าเมื่อปาติโมกข์กำลังสวดอยู่ เธอหาทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ดีไม่ นี่เป็นปาจิตตีย์ในความเป็นผู้สร้างทำหลงนั้น.”

อนาบัติ

๑. ภิกษุยังไม่ได้ฟังโดยพิสดาร ๒. ภิกษุฟังโดยพิสดารไม่ถึง ๒ - ๓ คราว ๓. ภิกษุผู้ไม่ปรารถนาจะสร้างทำหลง ๔. ภิกษุวิกลจริต ๕. ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

^๑ ธรรม หมายถึง สิกขาบท, สูตร หมายถึง พระปาติโมกข์ (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๕๕๒ / ๔๔๓)

เรื่องตنبัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ประพตติอนาจาร เมื่อฟังสวดปาติโมกข์ว่าภิกษุไม่รู้ก็ต้องอาบัติ จึงกล่าวว่าเพ็งรู้ว่าข้อความนี้มีในปาติโมกข์ (ทั้ง ๆ ที่ฟังมาแล้วหลายครั้ง เป็นการแก้ตัว) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้กล่าวแก้ตัวเช่นนั้น เป็นการปรับอาบัติในภิกษุ (ผู้แก้ตัวว่า) หลงลืม

ปาจิตติย์ สหัมมิกวารค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปิโต อะนัตตะมะโน ปะหารัง.....

“อหิง ภิกษุใด โกรธ ห้อยใจ ให้ประหารแก่ภิกษุ เป็นปาจิตติย์.”

วิภัทค์

คำว่า ให้ประหาร ความว่า ให้ประหารด้วยกายก็ดี ด้วยของเนื่องด้วยกายก็ดี ด้วยของที่โยนไปก็ดี โดยที่สุด แม้ด้วยกลีบอุบล ต้องอาบัติปาจิตติย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุถูกใครๆเบียดเบียน ประสงค์จะป้องกันตัวให้ประหาร ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตنبัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์โกรธ ทำร้ายร่างกายภิกษุสัตตสวัคคีย์ (พวก ๑๗) เฮอร์องให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโกรธเคืองทำร้ายภิกษุต้องปาจิตติย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.โกรธแค้น ๒.ไม่มีอริบายจะให้พันอันตราย ๓.ให้ประหารอุปสัมบัน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๓๘).

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุบีโต อะนัตตะมะโน ตะละสัดติกัง.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด โกรธ ห้อยใจ เจื่อหอกคือฝ่ามือ ขึ้นแก้ภิกษุ
เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุถูกใครๆ เบียดเบียน ประสงค์จะป้องกันตัว เจื่อหอกคือฝ่ามือขึ้น
- ๒.ภิกษุวิกลจริต
- ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตنبัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์โกรธ เจื่อมือจะทำร้ายภิกษุสัตตรสวัตคีย์ พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโกรธเคืองเจื่อมือ (จะทำร้าย) ภิกษุ ต้องอาบัติ
ปาจิตติย.

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุขง อะมุละเกนะ สังฆาทิเสสเณะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด กำจัดซึ่งภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสหามูล
มิได้ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุสำคัญว่ามีมูล โจอเองก็ดี ให้ผู้อื่นจอทก็ดี
- ๒.ภิกษุวิกลจริต
- ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ แกล้งโจทภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโจทภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ต้องโจทเป็นอุปสัมบัน ๒.อาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ๓.โจทเองหรือให้ผู้อื่นโจท ๔.ผู้ต้องโจทรู้ตัวในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาوارรณนา หน้า ๒๓๙).

ปาจิตตีย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สัญจิจจะ กุกกุจัจจ.....

“**“หนึ่ง ภิกษุใด แกล้งก่อความรำคาญแก่ภิกษุด้วยหมายว่า ด้วยเช่นนี้ ความไม่ผาสุกจักมีแก่เธอแม่ครูหนึ่ง ทำความหมายอย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นที่บังจัญ หาใช่ออย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตตีย์.”**

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะก่อความรำคาญ พูดแนะนำว่า ชะรอยท่านจะมีอายุไม่ครบ ๒๐ ฝน อุปสมบทแล้ว ชะรอยท่านจะบริโภคอาหารในเวลาวิกาลแล้ว ชะรอยท่านจะดื่มน้ำเมาแล้ว ชะรอยท่านจะนั่งในที่ลับกับมาตุคามแล้ว ท่านจงรู้ไว้เถิดว่า ความรำคาญใจในภายหลังอย่าได้มีแก่ท่าน ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ แกล้งพูดให้ภิกษุพวก ๑๗ กังวลสงสัยว่า เมื่อบวชอายุจะไม่

ครบ ๒๐ จริ่ง ถ้าเช่นนั้นก็คงไม่เป็นพระ ภิกษุพวก ๑๗ ร้องให้ พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุแกลังก่อความรำคาญแก่ภิกษุด้วยคิดว่า ความไม่
สบายจักมีแก่ภิกษุนั้น แม้เพียงครูหนึ่ง มุ่งเพียงเท่านั้น มิได้มุ่งเหตุอื่น
ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้อื่นเป็นอุปสัมบัน ๒.หวังความไม่สาสุขแก่เรานั้น ๓.ทำความรำคาญให้เกิดขึ้นตั้งว่านั้น
พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า๒๔๐).

ปาจิตตีย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๘
โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหนึ่ง ภณทะนะชาตานิ.....
“**อหนึ่ง ภิกษุใด เมื่อภิกษุทั้งหลายเกิดหมางกัน เกิดทะเลาะ
กัน ถึงการวิวาทกัน ยืนแอบฟังด้วยหมายว่าจักได้ฟังคำที่เธอ
พูดกัน ทำความหมายอย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นปัจจัย หาใช้
อย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตตีย์.**”

อนาบัติ

๑.ภิกษุเดินไปหมายความว่า จักฟังถ้อยคำของภิกษุเหล่านี้แล้ว จักงด จักเว้น
จักระงับ จักเปลื้องตน ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตنبัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทะเลาะกับภิกษุทั้งหลาย แล้วแอบฟังความว่าภิกษุ
ทั้งหลายว่ากล่าวตนอย่างไร พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อภิกษุ
ทั้งหลายทะเลาะวิวาทกัน ภิกษุแอบฟังความด้วยประสงค์จะทราบว่ภิกษุ

เหล่านั้นพูดอย่างไร มุ่งเพียงเท่านั้น มิได้มุ่งเหตุอื่น ต้องอาบัติปาจิตติย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้อื่นเป็นอุปสัมบัน ๒.อธิบายจะโจท ๓.แอบฟังได้ยิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๔๐).

ปาจิตติย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ รัมมิกานัง กัมมานัง ฉันทัง.....

“หนึ่ง ภิกษุใด ให้ฉันทะเพื่อกรรมอันเป็นธรรมแล้ว
ถึงธรรมคือความบ่มไว้ในภายหลัง เป็นปาจิตติย์.”

วิภัคค์

ที่ชื่อว่า กรรมอันเป็นธรรม ได้แก่ ๑.อปโลกนกรรม ๒.ญัตติกรรม ๓.ญัตติทุติยกรรม ๔.ญัตติจตุตถกรรม ที่สงฆ์ทำแล้วตามธรรม ตามวินัย ตามสัตตสุตตาสัน นี้ชื่อว่ากรรมอันเป็นธรรม.

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ถือว่า สงฆ์ทำกรรมโดยไม่ถูกกรรม เป็นพวกหรือทำแก่ภิกษุ มิใช่ผู้ควรแก่กรรมบ่ม ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ให้ฉันทะในการประชุมทำกรรมของสงฆ์ แล้วกลับว่า ตีเตียนในภายหลัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ฉันทะ (คือความพอใจหรือการมอบอำนาจให้สงฆ์ทำกรรมได้) เพื่อกรรมอันเป็นธรรม แล้วบ่มไว้ในภายหลัง ต้องอาบัติปาจิตติย์.

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆะ วิหิจจะยะกะถายะ วัตตะมานายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เมื่อเรื่องอันจะพึงวิหิจฉยยังเป็ไปอยู่
ในสงฆ์ไม่ให้ฉันทะแล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไปเสีย เป็ปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุคิดเห็นว่า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง หรือการวิวาท จักเกิดแก่สงฆ์ดังนี้ แล้วหลีกไป ๒.ภิกษุคิดเห็นว่า สงฆ์จักแตกแยกกัน หรือจากร้าวรานกันดังนี้ แล้วหลีกไป ๓.ภิกษุคิดเห็นว่า สงฆ์จักทำกรรม โดยไม่เป็นธรรม เป็นนรรค หรือจักทำกรรมแก่ภิกษุมิใช่ผู้ควรแก่กรรม ดังนี้ แล้วหลีกไป ๔.ภิกษุเกิดอาพาธ หลีกไป ๕.ภิกษุหลีกไปด้วยธุระอันจะทำแก่ภิกษุอาพาธ ๖.ภิกษุปวดอุจจาระปัสสาวะแล้วหลีกไป ๗.ภิกษุไม่ตั้งใจจะทำการมให้เสีย หลีกไปด้วยคิดว่าจะกลับมาอีก ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบัตถุญติ

สงฆ์กำลังประชุมกันทำกรรมอยู่ ภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ฉันทะแก่ภิกษุพวกตนรูปหนึ่งให้เข้าไปประชุมแทน ภายหลังภิกษุรูปนั้นไม่พอใจจึงลุกออกจากที่ประชุมทั้งที่มีได้ให้ฉันทะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่ให้ฉันทะ ลุกออกจากอาสนะหลีกไป ในเมื่อถ้อยคำวิหิจฉยยังค้างอยู่ในสงฆ์ ต้องอาบัติปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ตัดสิ้นความหรือสังฆกรรมค้างอยู่ ๒.กรรมนั้นเป็นธรรม ๓.รู้ว่าเป็นธรรม ๔.อยู่ในสีมาด้วยสงฆ์ ๕.ตนมีสังวาสเสมอด้วยสงฆ์ ๖.ประสงค์จะให้กรรมกำเริบแล้วลุกไป พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขากรรมนา หน้า๒๔๒).

ปาจิตตีย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑๑

โย ปะนะ ภิกขุ สะมัดเคนะ สังเขนะ จีวะรัง ทัตวา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กับสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้จีวรแก่ภิกษุ แล้วภายหลังถึงธรรมคือบ่นว่า ภิกษุทั้งหลายห้อมลากของสงฆ์ ไปตามชอบใจ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุบ่นว่า สงฆ์มีปกติทำโดยฉันทาคติ ... โทสาคติ ... โมหาคติ ... กายาคติ จะประโยชน์อะไรด้วยจีวรที่ให้แล้วแก่ภิกษุนั้น แม้เธอได้ไปแล้วก็จักทิ้งเสีย จักไม่ใช้สอยโดยชอบธรรม ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

จีวรเกิดขึ้นแก่สงฆ์ สงฆ์ประชุมกันให้แก่พระทัฬหฬลบุตร ภิกษุฉัพพัคคีย์ กลับว่าสงฆ์ให้จีวรเพราะชอบกัน ภิกษุทั้งหลายจึงติเตียนว่า รวมประชุมกับสงฆ์แล้ว ทำไมจึงมาพูดติเตียนในภายหลัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตตีย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑๒

โย ปะนะ ภิกขุ ซานัง สังฆิกัง ลากัง ปะริณะตัง ปุคคะลัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้ยู่ ห้อมลากที่เขาห้อมไปจะถวายสงฆ์ มาเพื่อบุคคล เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุ เมื่อทนายถามว่า จะถวายที่ไหน ตอบว่า ไทยธรรมของพวกท่าน ฟังได้รับการใช้สอย ฟังได้รับการปรับปรุง หรือฟังตั้งอยู่ได้นานในที่ใด ก็หรือจิตของพวกท่านเลื่อมใสในที่ใด ก็จงถวายในที่นั้นเถิด ดังนี้
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตหบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์รู้ว่า เขาเตรียมจีวรไว้ถวายแก่สงฆ์ไปพูดให้เขาถวายแก่ภิกษุ ที่เป็นพรรคพวกของตน เขาไม่ยอม เขาก็พูดแค้นใจจนเขารำคาญต้องถวายไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุน้อมลากที่เขาจะถวายแก่สงฆ์ไปเพื่อบุคคล ต้องอาบัติปาจิตตีย์

๕.รัตนวรรค วรรคว่าด้วยของมีค่า
เป็นวรรคที่ ๕ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตติย รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ รัญโญ ชัตติยัสสะ มุทธาภิลิตตัสสะ.....

“อหัง ภิกษุใด ไม่ได้รับบอกก่อน ก้าวล่วงธรณีเข้าไปใน
ห้องของพระราชานุรักษ์ตรีย์ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ที่พระราชายัง
ไม่ได้เสด็จออก ที่รัตนะยังไม่ออก เป็นปาจิตติย.”

วิมังค์

บทว่า ที่พระราชายังไม่เสด็จออก คือ พระเจ้าแผ่นดินยังไม่เสด็จ
ออกจากตำหนักที่บรรทม.

บทว่า ที่รัตนะยังไม่ออก คือ พระมเหสียังไม่เสด็จออกจากตำหนักที่
บรรทม หรือ ทั้ง ๒ พระองค์ยังไม่เสด็จออก.

อนาบัติ

๑.ได้รับบอกแล้ว ๒.ไม่ใช่ษัตริย์ ๓.ไม่ได้รับอภิเษกโดยสรงสนาน
ให้เป็นกษัตริย์ ๔.พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกจากตำหนักที่บรรทมแล้ว
๕.พระมเหสีเสด็จออกจากตำหนักที่บรรทมแล้ว ๖.หรือทั้ง ๒ พระองค์เสด็จ
ออกจากที่บรรทมแล้ว ๗.ไม่ใช่ตำหนักที่บรรทม ๘.ภิกษุวิกลจริต
๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระเจ้าปเสนทิโกศล ขอให้พระพุทธเจ้าส่งภิกษุไปสอนธรรมแก่พระองค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงส่งพระอานนท์ไปสอนเป็นประจำ เข้าวันหนึ่งพระอานนท์เข้าไปยังตำหนักของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระนางมัลลิกาทรงทอดพระเนตรเห็นแล้วจึงรีบลุกขึ้น พระภุชญาทรงจึงเลื่อนหลุด ท่านพระอานนท์จึงกลับแต่ไกล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทความว่า ภิกษุมิได้รับการบอกก่อนก้าวล่วงธรณีเข้าไป (ในห้อง) ของพระราชาผู้ได้รับมรธาภิเษก ในเมื่อพระราชายังไม่เสด็จออก พระมเหสียังไม่ออก ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ระตะนัง วา ระตะนะสัมมะตัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เก็บเอากัถิ ให้เก็บเอากัถิ ซึ่งรัตนะกัถิ ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะกัถิ เว้นไว้แต่ในวัดที่อยู่กัถิ ในที่อยู่พักกัถิ เป็นปาจิตตีย์. และภิกษุเก็บเอากัถิ ให้เก็บเอากัถิ ซึ่งรัตนะกัถิ ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะกัถิ ในวัดที่อยู่กัถิในที่อยู่พักกัถิ แล้วพึงเก็บไว้ด้วยหมายว่า ของผู้ใด ผู้นั้นจะได้นำไป นี้เป็นสามัจฉิกรรม ในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า รัตนะ ได้แก่ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬ เงิน ทอง แก้วทับทิม แก้วลาย นี้ชื่อว่ารัตนะ.

ที่ชื่อว่า ของที่สมมติว่ารัตนะ ได้แก่ เครื่องอุปโภค เครื่องบริโภค ของมวลมนุษย นี้ชื่อว่าของที่สมมติว่ารัตนะ.

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอากัถิ ให้เก็บเอากัถิ ซึ่งรัตนะกัถิ ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะกัถิ ในวัดที่อยู่กัถิ ในที่อยู่พักกัถิ แล้วเก็บไว้ด้วยหมายว่า ของผู้ใด ผู้นั้นจะได้นำไป ดังนี้ ๒.ภิกษุถือวิสาสะของที่สมมติว่ารัตนะ ๓.ภิกษุถือเป็นของขอยืม ๔.ภิกษุเข้าใจว่าเป็นของบังสุกุล ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตนบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง เก็บถุงเงินของพราหมณ์ผู้หนึ่ง ด้วยปรารถนาดี เมื่อพราหมณ์มาถามก็คืนให้ไป พราหมณ์แกล้งกล่าวว่เงินในถุงของตนมีมากกว่านั้น (เพื่อไม่ต้องให้รางวัล) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามเก็บเองหรือใช้ผู้อื่นให้เก็บซึ่งรัตนะ (แก้วแหวนเงินทอง) หรือสิ่งซึ่งสมมติว่าเป็นรัตนะ ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด. ภายหลังทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่าของตกในวัดหรือในที่อยู่ควรเก็บเพื่อจะคืนเจ้าของไป ถือว่าเป็นการปฏิบัติชอบ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่ใช่เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๒.เป็นของผู้อื่น ๓.ไม่มีแห่งความถือเอาด้วยวิสาสะและบังสุกุลสัญญา ๔.ถือเอาเองหรือให้ผู้อื่นถือเอาของนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า ๒๔๔).

ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ สันตัง ภิกขุง อะนาปุจจา วิกาเล.....

“อนึ่ง ภิกษุใด

ไม่อำลาภิกษุที่มีอยู่แล้วเข้าไปสู่บ้านในเวลา
เว้นไว้แต่กิจรีบด่วนมีอย่างนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.เข้าไปสู่บ้านเพราะมีกิจรีบด่วนเห็นปานนั้น ๒.อำลาภิกษุที่มีอยู่แล้ว
เข้าไป ๓.ภิกษุไม่มี ไม่อำลา เข้าไป ๔.ไปสู่อารามอื่น ๕.ภิกษุไปสู่สำนักภิกษุอื่น
๖.ภิกษุไปสู่สำนักเดียรฉาย ๗.ไปสู่โรงฉัน ๘.เดินไปตามทางอันผ่านบ้าน
๙.มีอันตราย ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล (หลังเที่ยงไปแล้ว) ชวนชาวบ้าน
พูดเรื่องไร้สาระเป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ
สิกขาบทห้ามเข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด
ภายหลังทรงผ่อนผันให้เข้าไปในบ้านในเวลาวิกาลได้ เมื่อบอกลาภิกษุที่มีอยู่
ในวัดหรือในเมื่อมีกิจรีบด่วน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่ ๒.ไม่มีเหตุซึ่งพระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาติ ๓.เข้าไปในบ้านในวิกาล พร้อมด้วยองค์
๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณหน้า ๒๔๖).

ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญิมะยัง วา ทันตะมะยัง วา.....

“อหิง ภิกษุใด ให้ทำกล่องเข็ม แล้วด้วยกระดูกก็ดี
แล้วด้วยงาก็ดี แล้วด้วยเขาก็ดี เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ต้อยเสีย.”

วิภังค์

บทว่า ให้ทำ คือ ทำเองก็ดี ใช้ผู้อื่นทำก็ดี เป็นทุกกฏในประโยค
เป็นปาจิตตีย์ด้วย ได้กล่องเข็มมา ต้องต้อยให้แตกก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำลูกดุม ๒.ภิกษุทำตะบันไฟ ๓.ภิกษุทำลูกถวิล (ห่วงร้อยสายประคด) ๔.ภิกษุทำกัลกยาตา ๕.ภิกษุทำไม้ป้ายยาตา ๖.ภิกษุทำฝักมีด ๗.ภิกษุทำกระบอกรองน้ำ ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ช่างกลึงช่างปวารณาให้ภิกษุขอล่องเข็มได้ ภิกษุทั้งหลายก็ขอกันเรื่อย มีกล่องเล็กขอล่องใหญ่ มีกล่องใหญ่ขอล่องเล็ก จนช่างไม่เป็นอันทำงาน เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ทำกล่องเข็มที่ทำด้วยกระดูก, งาช้าง, เขาสัตว์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ต่อยกก่อนจึงแสดงอาบัติตก.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นกล่องเข็ม ๒.แล้วด้วยกระดูกเป็นต้น ๓.ทำเองหรือให้ผู้อื่น ทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณ หน้า๒๔๖).

ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๕

นะวัมปะนะ ภิกขุหา มัญจิง วา ปีรังฺง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำเตียงก็ดี ตั่งก็ดี ใหม่ พึ่งทำให้มีเท่าเพียง ๘ นิ้ว ด้วยนิ้วสุดต เว้นไว้แต่แม่แครง เบื้องต่ำ เธอทำให้ล่วงประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย.”

วิภัทค์

ภิกษุทำเองก็ดี ไซ้คนอื่นทำก็ดี เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ต้องอาบัติทุกกฏ. ภิกษุได้เตียง ตั่งที่คนอื่นทำสำเร็จแล้วมาใช้สอย ต้องอาบัติทุกกฏ.

อนาบัติ

๑.ทำเตียง ตั่งได้ประมาณ ๒.ทำเตียง ตั่งหย่อนกว่าประมาณ ๓.ได้เตียง ตั่งที่ผู้อื่น ทำเกินประมาณมาตัดเสียก่อนแล้วใช้สอย ๔.ภิกษุวิภังจโร ๕. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร นอนบนเตียงสูง พระผู้มีพระภาคเสด็จตรวจวิหารพบเข้า จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำเตียงหรือตั่งใหม่ ฟังทำให้มีเท่าเพียง ๘ นิ้ว ด้วยนิ้วสุคต เว้นไว้แต่แม่แคร่เบื้องล่าง ถ้าทำให้มีเท่าเกินกำหนดนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดทิ้ง(จึงแสดงอาบัติตก).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตียงหรือตั่งล่วงประมาณ ๒.ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณ หน้า๒๔๗).

ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ มัญจัน วา ปีฐัน วา ตูโลนัทธัง การาเปยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำเตียงก็ดี ตั่งก็ดี เป็นของหุ้มห่อ^๑ เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้หรือเสีย.”

อนาบัติ

๑.ทำสายรัดเข้า ๒.ทำประคตเอว ๓.ทำสายโยกบาตร ๔.ทำถุงบาตร ๕.ทำผ้ากรองน้ำ ๖.ทำหมอน ๗.ได้เตียงตั่งที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วมาทำลายก่อนใช้สอย ๘.ภิกษุวิภังจโร ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

^๑ที่ชื่อว่าหุ้มห่อ คือ ใส่หนุนแล้วหุ้มด้านบนด้วยผ้ารองพื้น (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๖๑๑ / ๕๒๖)

เรื่องตنبัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ทำเตียงบ้าง ตั่งบ้าง หุ้มด้วยนุ่น เป็นที่เตียงนอนของ
คนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ทำเตียงหรือ
ตั่งที่หุ้ม ด้วยนุ่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้หรือเสีย (จึงแสดงอาบัติตก).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตียงหรือตั่งหุ้มนุ่น ๒.ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์
(บุพพสิกขาوارรณนา หน้า ๒๔๗).

ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๗

นีสีทะนัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมานะนะ ปะมาณังคัง.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าสำหรับนั่ง พึงให้ทำให้ได้ประมาณนี้
ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๒ คืบ โดยกว้างคืบครึ่ง ชายคืบหนึ่ง
ด้วยคืบสุด เธอทำให้ล่วงประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้
ตัดเสีย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำผ้าสำหรับนั่งได้ประมาณ ๒.ทำผ้าสำหรับนั่งหย่อนกว่า
ประมาณ ๓.ได้ผ้าสำหรับนั่ง ที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วเกินประมาณมาตัดเสีย แล้ว
ใช้สอย ๔.ทำเป็นผ้าขึงเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นม่านก็ดี ทำเป็น
เปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๕.ภิกษุวิกุลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าปูนั่งไม่มีประมาณ ผ้าย่อยไปข้างหน้าข้างหลัง ของเตียงแลตั้ง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะทำผ้าปูนั่ง พึงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๒ คืบ กว้างคืบครึ่งด้วยคืบสุดต ถ้าทำให้เกิน ประมาณนั้นไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย (จึงแสดงอาบัติตก) ภายหลัง ทรงอนุญาตชายผ้าปูนั่ง อีก ๑ คืบ.

องค์แห่งอาบัติ ๑. ผ้านิสทนะนั้นล่วงประมาณ ๒. ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขารรณนา หน้า ๒๔๘).

ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๘

กัณเฑาะฎะภิกขาภิหัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าปิดผี พึงให้ทำให้ได้ประมาณ
นี้ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๔ คืบ โดยกว้าง ๒ คืบ ด้วยคืบสุด
เธอให้ล่วงประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย.”

อนาบัติ

๑. ทำผ้าปิดผีได้ประมาณ ๒. ทำผ้าปิดผีให้หย่อนกว่าประมาณ ๓. ได้ผ้าปิดผีที่ผู้อื่นทำไว้เกินประมาณมาตัดแล้วใช้สอย ๔. ทำเป็นผ้าซึ่งเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นผ้าม่านก็ดี ทำเป็นเปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๕. ภิกษุวิกลจริต ๖. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตنبัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าปิดฝีไม่มีประมาณ ลากผ้าไปข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้างเที่ยวไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำผ้าปิดฝีพึงทำให้ได้ประมาณคือยาว ๔ คืบ กว้าง ๒ คืบ ด้วยคืบสุดท้าย ถ้าทำให้เกินประมาณนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสียด (จึงแสดงอาบัติตก).

ปาจิตตีย์ รตนวรรค สิกขาบทที่ ๙

วัสสิกะสาฎิกัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าอาบน้ำฝน พึงให้ทำให้ได้ประมาณนี้ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๖ คืบ โดยกว้าง ๒ คืบครึ่ง ด้วยคืบสุดท้าย เธอทำให้ล่วงประมาณนั้น เป็นปาจิตตีย์ มีอันให้ตัดเสียด.”

อนาบัติ

๑.ทำผ้าอาบน้ำฝนได้ประมาณ ๒.ทำผ้าอาบน้ำฝนหย่อนกว่าประมาณ ๓.ได้ผ้าอาบน้ำฝนที่ผู้อื่นทำเกินประมาณมาตัดแล้วใช้สอย ๔.ทำเป็นผ้าซึ่งเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นผ้าม่านก็ดี ทำเป็นเปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตنبัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าอาบน้ำฝนไม่มีประมาณ ลากผ้าไปข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้างเที่ยวไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำผ้าอาบน้ำฝน พึงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๖ คืบ กว้าง ๒ คืบครึ่ง ด้วยคืบสุดท้าย ถ้าทำให้เกินประมาณนั้น ต้องปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสียด จึงแสดงอาบัติตก.

ปาจิตติย รตนวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สุคะตะจิวะรปะปะมาณัง จิวะรัง.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำจีวรมีประมาณเท่าสุดจีวร หรือ ยิ่งกว่า เป็นปาจิตติย มีอันให้ตัดเสีย นี้ประมาณแห่งสุดจีวร ของพระสุคตในคำนั้น โดยยาว ๙ คืบ โดยกว้าง ๖ คืบ ด้วยคืบ สุคต นี้ประมาณแห่งสุดจีวรของพระสุคต.”

อนาบัติ

๑. ทำจีวรหย่อนกว่าประมาณ ๒. ได้จีวรที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วเกินประมาณมาตัดเสียแล้วใช้สอย ๓. ทำเป็นผ้าซิ่นเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นผ้า màn กก็ดี ทำเป็นเปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๔. ภิกษุวิกลจริต ๕. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระนันทะพระพุทธรอนุชาใช้จีวรมีขนาดเท่าจีวรพระสุคต ภิกษุทั้งหลาย เห็นท่านเดินมาแต่ไกลก็ลุกขึ้นต้อนรับ ด้วยนึกว่าพระผู้มีพระภาคเสด็จมา เมื่อเข้าใกล้เห็นว่ามิใช่ จึงติเตียนว่าใช้จีวรขนาดเท่าของพระสุคต พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำจีวรให้มีขนาดเท่าจีวรสุคตหรือยิ่งกว่า ต้องอาบัติปาจิตติยที่ให้ตัดเสีย ประมาณแห่งจีวรสุคต คือ ยาว ๙ คืบ กว้าง ๖ คืบ.

๓. ปาฏิเทสนียกัณฑ์

ว่าด้วยอาบัติปาฏิเทสนียะ คือที่พึงแสดงคืน มี ๔ สิกขาบท

ปาฏิเทสนียะ สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณิยา อันตะระมะรัง....

“อหัง ภิกษุใด รับของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี ด้วยมือของตน จากมือของภิกษุณีผู้มีโชฎาติ ผู้เข้าไปสู่ละแวกบ้าน แล้วเคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี อันภิกษุณีนั้นพึงแสดงคืนว่า แหะเธอ ฉันต้องธรรมที่หน้าตี ไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคืน ฉันแสดงคืนธรรมนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุณีผู้มีโชฎาติสั่งให้ถวาย มิได้ถวายเอง
 ๓.ภิกษุณีถวายโดยวางไว้ถวาย ๔.ถวายในอาราม ๕.ในสำนักภิกษุณี
 ๖.ในสำนักเดียรถีย์ ๗.ในโรงฉัน ๘.นำออกจากบ้านแล้วถวาย ๙.ถวายยามกาลิก
 สัตตทาหกาลิก ยาวชีวิก ด้วยคำว่า เมื่อเหตุมีอยู่นิมิตฉันได้ ๑๐.สิกขมานาถวาย
 ๑๑.สามเณรีถวาย ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตบัญญัติ

นางภิกษุณีรูปหนึ่งไปที่ยวบิณฑบาตได้แล้ว ขากลับเห็นภิกษุรูปหนึ่ง จึงบอกถวายอาหารที่ได้มา ภิกษุนั้นก็รับจนหมด นางจึงอดอาหารเพราะหมด เวลาที่จะเข้าไปบิณฑบาตอีกแล้ว รุ่งขึ้นนางไปบิณฑบาตได้พบภิกษุรูปนั้นอีก ก็บอกถวายภิกษุรูปนั้นก็รับจนหมด นางจึงอดอาหารอีก ในวันที่ ๓ ก็เป็นเช่นนี้

จนเวลาหลิกรถเสรษฐี นางถึงกับหมดแรงล้มลง เศรษฐีขอมา ทราบความ ก็ตีเตียนภิกษุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเข้าไปสู่ละแวก บ้าน รับของเคี้ยวของฉันของนางภิกษุณีมาเคี้ยวหรือฉันต้องอาบัติปาฏิเทสนีเย.

ปาฏิเทสนีเย สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุ ปะเนวะ กุเลสุ นิมนติตา ภุญชันติ , ตัตตระ เจ.....

“อหิง ภิกษุทั้งหลายรับนิมนต์ฉันอยู่ในสกุล ถ้าภิกษุณี มายืนสั่งเสียอยู่ในที่นั้นว่า จงถวายแกงในองค์นี้ จงถวายข้าวใน องค์นี้ ภิกษุทั้งหลายนั้นพึงรุกรานภิกษุณีนั้นว่า น้องหญิง เธอจงหลีกไปเสีย ตลอดเวลาที่ภิกษุฉันอยู่ ถ้าภิกษุแม่รูปหนึ่ง ไม่กล่าวออกไป เพื่อจะรุกรานภิกษุณีนั้นว่า น้องหญิง เธอจงหลีก ไปเสีย ตลอดเวลาที่ภิกษุฉันอยู่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงคินว่า แหนะเธอ พวกฉันต้องธรรมที่น่าตี ไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคิน พวกฉันแสดงคินธรรมนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีสั่งให้ถวายภัตตาหารของตน มิได้ถวายเอง ๒.ถวายภัตตาหาร ของผู้อื่น มิได้สั่งให้ถวาย ๓.สั่งให้ถวายภัตตาหารที่เขาไม่ได้ถวาย ๔. สั่งให้เขา ถวายในภิกษุที่เขาไม่ได้ถวาย ๕.สั่งให้ถวายเท่าๆ กันแก่ภิกษุทุกรูป ๖.สิกขมานา สั่งเสีย ๗.สามเณรีสั่งเสีย ๘.เว้นโภชนะห้า อาหารทุกอย่างไม่เป็นอาบัติ ๙.ภิกษุวิภังจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องตنبัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายได้รับนิมนต์ให้ไปฉันในสกุล นางภิกษุณีพวก ๖ ซึ่งขอบพอ

กับภิกษุพวก ๖ ได้ยืนอยู่ด้วยบอกกับเขาว่าจงถวายแกงในองค์นี้ จงถวายข้าวในองค์นี้ ภิกษุพวก ๖ ฉันได้ตามต้องการ แต่ภิกษุอื่นๆ ฉันอย่างไม่สะดวกใจ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทั้งหลายได้รับนิมนต์ให้ไปฉันในสกุล ถ้านางภิกษุณีผู้เคยมายืนอยู่ในที่นั้น บอกกับเขาว่าจงถวายแกงในองค์นี้จงถวายข้าวในองค์นี้ภิกษุทั้งหลายพึงไล่นางภิกษุณีนั้นไป จนกว่าภิกษุทั้งหลายจะฉันเสร็จ ถ้าภิกษุแม่รูปหนึ่ง มิได้ไล่นางภิกษุณี นี้ต้องอาบัติปาฏิเทสนีเยะ.

ปาฏิเทสนีเยะ สิกขาบทที่ ๓

ยานิโข ปะนะ ตานิ เสกขะสัมมะตานิ กุลานิ....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ไม่ได้รับนิมนต์ก่อน มิใช่ผู้อาพาธ รับของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี ในตระกูลทั้งหลายที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะเห็นปานนั้น ด้วยมือของตน แล้วเคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี ภิกษุนั้นพึงแสดง คินว่า แนะเธอ ฉันต้องธรรมที่หาดีไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคิน ฉันแสดงคินธรรมนั้น.”

วิภัทค์

คำว่า ตระกูลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะ ความว่า ตระกูลที่ชื่อว่าอันสงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะ ได้แก่ตระกูลที่เจริญด้วยศรัทธา แต่หย่อนด้วยโภคสมบัติ ได้รับสมมติ ด้วยญัตติทุติยกรรมวาเป็นเสกขะ.

อนาบัติ

๑.ภิกษุได้รับนิมนต์ไว้ ๒.ภิกษุอาพาธ ๓.ภิกษุฉันของเป็นเดน ภิกษุผู้ได้รับนิมนต์ไว้หรือผู้อาพาธ ๔.ภิกษุฉันภิกษาที่เขาจัดไว้ในที่นั้นเพื่อภิกษุอื่นๆ ๕.ภิกษุฉันภัตตาหารที่เขานำออกจากเรือนไปถวาย ๖.ภิกษุฉันนิตยภัต ๗.ภิกษุ

ฉันสลากภัต ๘.ภิกษุฉันปักชิกภัต ๙.ภิกษุฉันอุโบสถิกภัต ๑๐.ภิกษุฉัน
ปาฏิปทิกภัต ๑๑.ภิกษุฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชวีก ที่เขาถวายบอกว่า
เมื่อมีปัจจัยก็นิมนัตฉัน ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ในสมัยนั้นมีสกุลหนึ่งเลื่อมใสทั้งฝ่ายสามีและภรรยา เป็นสกุลเจริญด้วย
ศรัทธา แต่เลื่อมทรัพย์ บุคคลเหล่านี้ย่อมสละของเคี้ยว ของกินที่เกิดขึ้นทั้งหมด
แก่ภิกษุทั้งหลาย บางครั้งตัวเองถึงอด คนทั้งหลายพากัน ดีเดียนพวกภิกษุว่า
รับไม่รู้จักประมาณ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้สงฆ์ สวดประกาศสมมติ
สกุลนั้นว่าเป็นสกุลพระเสกขะ แล้วทรงบัญญัติห้ามเข้า ไปรับของเคี้ยวของฉัน
ในสกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะด้วยมือของตนมาเคี้ยวแลฉัน ทรงปรับอาบัติ
ปาฏิเทศนียะแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงอนุญาตว่า ถ้า เขานิมนต์ไว้ก่อน
หรือเป็นไขเข้าไปรับอาหารมาฉันได้.

ปาฏิเทศนียะสิกขาบทที่ ๔

ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกานิ เสนาสนะนานิ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดอยู่ในเสนาสนะป่า^๑ ที่รู้จักว่าเป็นที่มีรังเกียจ
มีภัยเฉพาะหน้า รับของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี อันเขาไม่ได้บอกให้รู้
ไว้ก่อน ด้วยมือของตน ในวัดที่อยู่ ไม่ใช่ผู้อุปการ เคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี
ภิกษุหนึ่งพึงแสดงคินว่าแหะเธอ ฉันต้องธรรมที่หน้าดี ไม่เป็นที่สบาย
ควรจะแสดงคิน ฉันแสดงคิน ธรรมนั้น.”

^๑เสนาสนะป่าหมายถึง เสนาสนะที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๒๕ เส้น (๒๕ เส้น เท่ากับ ๕๐๐ วา หรือ ๑,๐๐๐ เมตร)
(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๖๔๔ / ๕๗๓)

วิภังค์

ที่ชื่อว่า บอกให้รู้ คือ ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม มาสู่อาราม หรือ อุปจารแห่งอารามแล้วบอกว่า ท่านเจ้าข้า สตรีหรือบุรุษชื่อโน้น จักนำของเคี้ยวหรือของฉันมาถวายภิกษุมีชื่อนี้ ถ้าที่นั่นเป็นสถานที่มีรังเกียจ ภิกษุฟังบอกเขาว่า เป็นสถานที่มีรังเกียจ ถ้าที่นั่นเป็นสถานที่มีภัยเฉพาะหน้า ฟังบอกเขาว่า เป็นสถานที่มีภัยเฉพาะหน้า ถ้าเขากล่าวว่า ไม่เป็นไรเจ้าข้า เขาจักนำมาเอง ภิกษุฟังบอกพวกโจรว่า ชาวบ้านจักเข้ามาในที่นี้ พวกท่านจงหลีกไปเสีย.

เมื่อเขาบอกให้รู้เฉพาะยาคุ แล้วเขานำบริวารแห่งยาคุมาด้วย นี้ชื่อว่า อันเขาบอกให้รู้.

อนาบัติ

๑.เขาบอกให้รู้ ๒.ภิกษุอาพาธ ๓.ภิกษุฉันของเป็นเดนของภิกษุผู้ได้รับนิมนต์ไว้หรือของภิกษุผู้อาพาธ ๔.ภิกษุรับนอกวัดแล้วมาฉันในวัด ๕.ภิกษุฉันรากไม้ เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ หรือผลไม้ ซึ่งเกิดขึ้นในวัดนั้น ๖.ภิกษุฉันของเป็นยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก ในเมื่อมีเหตุจำเป็น ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เจ้าศากยที่เป็นหญิง นำอาหารไปเพื่อถวายภิกษุในเสนาสนะป่า ถูกพวกทาสซิงของและข่มขืน เจ้าศากยที่เป็นชายออกจับพวกนั้นได้ ดิเตยนั้นภิกษุทั้งหลายว่า ไม่บอกเรื่องโจรอาศัยอยู่ในวัด พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุอยู่ในเสนาสนะป่าเปลี่ยวน่ากลัว รับของเคี้ยวของฉันซึ่งเขามาได้จัดไว้ก่อนด้วยมือของตนภายในอารามมาฉัน ต้องอาบัติปาฏิเทสนียะ

๘.เสขียกัณฑ์

ว่าด้วยข้อที่ภิกษุพึงศึกษา เกี่ยวกับวัตร ธรรมเนียม หรือ จรรยา มารยาทต่าง ๆ มี ๓๕ สิกขาบท แบ่งออกเป็น ๔ หมวด

เรื่องต้นบัญญัติ

ต้นเหตุแห่งการบัญญัติเสขียะสิกขาบททุกข้อทั้งเจ็ดสิบห้าข้อนี้ เนื่องมาจากภิกษุฉัพพัคคีย์ (ภิกษุพวก ๖) ทำความไม่ดีไม่งามไว้ทั้งสิ้น ในตัวสิกขาบทมิได้ปรับอบัติไว้ เพียงแต่กล่าวว่า ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่ทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ในคำอธิบายท้ายสิกขาบทระบุว่า ถ้าทำเข้า ต้องอาบัติทุกกฏ (ซึ่งแปลว่าทำชั่ว) พร้อมทั้งแสดงลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติไว้ด้วย ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะตัวสิกขาบท และคำอธิบายสิกขาบทจากวิภังค์ของสิกขาบทนั้นในบางข้อ ที่ควรกล่าวไว้ในวงเล็บ ดังต่อไปนี้.

๑.สารูป หมวดว่าด้วยความเหมาะสมแก่สมณเพศ ๒๖ สิกขาบท

ประมัตตะลัง นิวาเสสสามีตี สิกขา กะระณียา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักนุ่งเป็นปริมณฑล.

(อันภิกษุนุ่งปิดมณฑลสะดือ มณฑลเข่า ชื่อว่านุ่งเป็นปริมณฑล ภิกษุได้อาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ห่มผ้าเลื้อยหน้าหรือเลื้อยหลัง ต้องอาบัติทุกกฏ.)

ประมัตตะลัง ปารุปีสสามีตี สิกขา กะระณียา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักห่มเป็นปริมณฑล.

(อันภิกษุห่มทำม่มทั้งสองให้เสมอกัน ชื่อว่าห่มเป็นปริมณฑล.)

สุประภูจินโน อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปกปิดกายดี ไปในละแวกบ้าน.

สุประภูจินโน อันตะระมะเร นิสสิทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปกปิดกายดี หนึ่งในละแวกบ้าน.

สุสังวุโต อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักสำรวมดี ไปในละแวกบ้าน.

(ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อคะนองมือก็ดีคะนองเท้าก็ดี ต้องอาบัติทุกกฏ)

สุสังวุโต อันตะระมะเร นิสสิทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักสำรวมดี หนึ่งในละแวกบ้าน.

โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลง ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุพึงมีนัยน์ตาทอดลง เดินไปในละแวกบ้าน พึงแลประมาณ
ชั่วแอกหนึ่ง ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ไปในละแวกบ้าน พลังแลดูในที่นั้นๆ
ต้องอาบัติทุกกฏ.)

โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร นิสสิทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลง หนึ่งในละแวกบ้าน.

นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เวิกผ้า ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุไม่พึงเดินเวิกผ้าไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ
เวิกผ้าขึ้นข้างเดียวก็ดี ทั้งสองข้างก็ดี เดินไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติ ทุกกฏ.)

นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร นิสสิทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หนึ่งเวิกผ้า ในละแวกบ้าน.

นะ อุชัคคฌิกายะ อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๑๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หัวเราะลั่น ไปในละแวกบ้าน.

นะ อุชัคคฌิกายะ อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หัวเราะลั่น หนึ่งในละแวกบ้าน.

อัปปะสัทโท อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีเสียงเบา ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุพึงมีเสียงเบาเดินไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อเดินส่งเสียงตะเบ็ง เสียงตะโกนไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ.)

อัปปะสัทโท อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีเสียงเบา หนึ่งในละแวกบ้าน.

นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินโยกกายไปในละแวกบ้าน.

นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งโยกกายในละแวกบ้าน.

นะ พหุปปะจาละกัง อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๑๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ไกวแขนไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุไม่พึงเดินแกว่งแขนไปในละแวกบ้าน พึงประคองแขนเดินไป ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อเดินแกว่งแขนไปในละแวกบ้าน แสดงท่ากรีดกรายต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ พหุปปะจาละกัง อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๑๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งไกวแขนในละแวกบ้าน.

นะ สีลปะปะจาละกัง อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา

๑๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่โคลงศีรษะไปในละแวกบ้าน.

นะ สีลปะปะจาละกัง อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หนึ่งโคลงศีรษะในละแวกบ้าน.

นะ ชัมภะกะโต อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือค้ำกายไปในละแวกบ้าน.

นะ ชัมภะกะโต อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเราจักไม่หนึ่งเอามือค้ำกายในละแวกบ้าน.

นะ โอคุณฐิตโต อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่คลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน.

นะ โอคุณฐิตโต อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หนึ่งคลุมศีรษะในละแวกบ้าน.

นะ อุกกุฎิกายะ อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินกระโหรงไปในละแวกบ้าน.
(อันภิกษุไม่พึงมีการกระโหรงเท้าเดินไปในละแวกบ้าน.)

นะ บัลลัตถิกายะ อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หนึ่งรัดเข่า ในละแวกบ้าน.

๒. โภชนปฏิบัติยังุต หมวดว่าด้วยการฉันอาหาร ๓๐ สิกขาบท

สักกัจจิง ปินทะปะตัง ปะฏิคคะหะสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตโดยเอื้อเฟื้อ.

ปัตตะสัณฺณู ๒ ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหเสสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักจ้องในบาตรรับบิณฑบาต.

สมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหเสสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตพอเหมาะกะกับแกง^๑.

(จักรับบิณฑบาต มีสุปะเสมอกัน ที่ชื่อว่า สุปะ มีสองชนิด คือ สุปะ ทำด้วยถั่วเขียว ๑ สุปะทำด้วยถั่วเหลือง ๑ ที่จับได้ด้วยมือ.)

สมะตติตติกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหเสสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตจุดเสมอขอบบาตร.

(ภิกษุใต้อาศัยความไม่เอื้อเพื่อ รับบิณฑบาตจนล้น ต้องอาบัติทุกกฏ.)

สัททังจัจจ ปิณฑะปาตัง ภูณฺชิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉนบิณฑบาตโดยเอื้อเพื่อ.

(ภิกษุใต้อาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ฉนบิณฑบาตโดยรังเกียจ ทำอาการ ดุจไม่อยากจะฉน ต้องอาบัติทุกกฏ.)

ปัตตะสัณฺณู ๒ ปิณฑะปาตัง ภูณฺชิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักจ้องดูอยู่ในบาตร ฉนบิณฑบาต.

สะปะทานัง ปิณฑะปาตัง ภูณฺชิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉนบิณฑบาตไม่แห้วง.

(อันภิกษุพึงฉนบิณฑบาตเกลี่ยให้เสมอ ภิกษุใต้อาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ฉนบิณฑบาตเจาะลงในที่นั้นๆ ต้องอาบัติทุกกฏ.)

สมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ภูณฺชิสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉนบิณฑบาตพอเหมาะกะกับแกง.

(อันภิกษุพึงฉนบิณฑบาตมีสุปะพอดีกัน ภิกษุใต้อาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ฉนแต่สุปะอย่างเดียว ต้องอาบัติทุกกฏ.)

^๑บิณฑบาตพอเหมาะกะกับแกงคือบิณฑบาต ๓ ส่วน แกง ๑ ส่วน (วิ.อ. ๒ / ๖๐๔ / ๔๕๑)

นะ ภูปะโต โอมัททิตฺวา ปิณฑะปาตัง ภูณฺชิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ขยู่มลงแต่ยอด จันบิณฑบาต.

นะ สุปัง วา พยัญชนะนัง วา โอะทะเนนะ ปะฏิจณาเทสสามิ.....

๑๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่กลมแกงหรือกับข้าว ด้วยข้าว.

นะ สุปัง วา โอะทะนัง วา อะคิลานิ อัตตะโน อัตถายะ.....

๑๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ขอแกงหรือข้าวสุก เพื่อประโยชน์แก่ตนฉัน.

นะ อุชฌานะสัณฺณูญิ ปะเรสฺยัง ปัตตัง โอลเกลสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เพ่งโพนทะนาแลดูบาตรของผู้อื่น.
(อันภิกษุไม่พึงมุ่งหมายจะเพ่งโทษ แลดูบาตรของภิกษุอื่น)

นาติมะหันทัง กะวะพฺัง กะริสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่หนัก.

ปะริมฺถะถะลัง อาโลปัง กะริสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักทำคำข้าวให้กลมกล่อม.

(อันภิกษุผู้ฉันอาหารพึงทำคำข้าวให้กลมกล่อม ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ทำคำข้าวใหญ่ ต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ อะนาหะเกฏฺฐะ กะวะเพ มุขะทะวารัง วิวะริสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อคำข้าวยังไม่นำมาถึงเราจักไม่อาช่องปาก.

นะ ภูณฺชะมาโน สัพพัง หัตถัง มุเข ปักขิปิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราฉันอยู่ จักไม่สอดมือทั้งนั้นเข้าไปปาก.

(อันภิกษุกำลังฉันอาหารอยู่ ไม่พึงสอดนิ้วมือทั้งหมดเข้าไปปาก)

นะ สะกะวะเพนะ มุเขนะ พยาหะริสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๑๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า ปากยังมีคำข้าว เราจักไม่พูด.

นะ ปิณฑุกเขปะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันอาหารโยนคำข้าว.

นะ กะวะพาวัจเจทะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันกัดคำข้าว.

(๑.ไม่แกล้ง ๒.เฟลอ ๓.ไม่รู้ตัว ๔.อาพาธ ๕.ฉันขนมที่แข็งแข็ง ๖.ฉันผลไม้
น้อยใหญ่ ๖.ฉันกับแกง ๗.มีอันตราย ๘.วิกัลจิริต ๙.อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.)

นะ อะวะคัณฑะการะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำกระพุงแกมให้ดู.

นะ หัตถะนิทฐะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันสลัดมือ.

นะ สิตถาวะการะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเมล็ดข้าวตก.

นะ ชิวหานิจจระกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันแลบลิ้น.

นะ จะปะจุปะการะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเสียงดังจับ ๆ.

นะ สรุสุรุการะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเสียงดังซูด ๆ.

นะ หัตถะนิลเลหะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันเสียมือ.

นะ ปัตตะนิลเลหะกัง ภุญฺชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันขอดบาดตร.

นะ โกฎฐะนิลเลหะกัง ภูณฺหิสามีติ ลิกขา กระณีเยา.

๒๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่จั้นเสียนิมิตต์ปาก.

นะ สามิเสนะ หัตถะเถนะ ปาณีเยถาละกัง ปะฏิกคะหเสสามีติ ลิกขา กระณีเยา.

๒๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่รับโอหน้าด้วยมือเปื้อนอามิส.

นะ สะสิตตะกัง ปัตตะโรวะนัง อันตะระชะเร ฉัทเทสสามีติ ลิกขา กระณีเยา.

๓๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเราจักไม่เทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน.

๓. วัมมเทศนาปฏิสังยุต หมวดว่าด้วยการแสดงธรรม ๑๖ ลิกขาบท

นะ ฉัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณีเยา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีร่มในมือ.

(แสดงธรรมแก่คนไม่ใช่ผู้กั้ร่ม ต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ ทัทตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณีเยา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีไม้พลองในมือ.

(ที่ชื่อว่า ไม้พลอง ได้แก่ ไม้พลองยาวสี่ตอกของมัชฌิมบุรุษ ยาวกว่า นั้นไม่ใช่ไม้พลอง สั้นกว่านั้น ก็ไม่ใช่ไม้พลอง.)

นะ สัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณีเยา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีศีศตราในมือ.

นะ อารุระปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณีเยา.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีอาวุธในมือ.

นะ ปาทุกาฐพหัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทลีสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
สวมเขียงเทา.

นะ อุปาหะนารูพหัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทลีสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
สวมรองเท้า.

นะ ยานะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทลีสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
ไปในยาน^๑.

นะ สะยะนะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทลีสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
ผู้อยู่บนที่นอน.

นะ บัลลัตติกาเยะ นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทลีสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
นั่งรัดเข้า.

นะ เวฏฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทลีสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๑๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
พันศีรษะ.

นะ โอคุณฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทลีสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๑๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
คลุมศีรษะ.

^๑ นั่งอยู่ในยาน หมายถึงบุคคลผู้นั่งบนคานหาม บนวอ ถูกอุ้มไป ถูกแบกใส่บาไป นั่งบนยานที่ไม่ได้เทียมม้า หรือแม่มนังบนล้อที่แยกส่วนออกมา ถือว่านั่งอยู่ในยานทั้งสิ้น แต่ถ้าอยู่ในยานด้วยกันทั้งภิกษุผู้แสดงธรรมและอุบาสก ผู้รับธรรมเทศนา ภิกษุแสดงธรรมแก่คนที่ไม่ไปนยานด้วยกันได้ ถ้าภิกษุผู้แสดงธรรมนั้นอยู่ข้างหนาในที่สูงกว่า หรือเสมอกัน กับอุบาสกผู้ฟังไม่ตองอาบัติ (วิ.อ. ๒ / ๖๔๐ / ๔๕๖).

นะ ฉะมายัง นิสิตีตว่า อาสะเน นิสินันัสสะ อะคิลานัสสะ.....

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราหนึ่งอยู่ที่พื้นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คน
ไม่เจ็บไข้ ผู้นั่งบนอาสนะ.

นะ นีเจ อาสะเน นิสิตีตว่า อูจเจ อาสะเน นิสินันัสสะ.....

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราหนึ่งบนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่
คนไม่เจ็บไข้ ผู้นั่งบนอาสนะสูง.

นะ จูโต นิสินันัสสะ อะคิลานัสสะ ฐัมมัง เทสิสสามิติ ลิกขา กระณีเยา.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้
ผู้นั่งอยู่.

นะ ปัจฉะโต คัจฉันโต ปุระโต คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ.....

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปข้างหลัง จักไม่แสดงธรรมแก่
คนไม่เจ็บไข้ ผู้เดินไปข้างหน้า.

นะ อุปะเถนะ คัจฉันโต ปะเถนะ คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ.....

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปนอกทาง จักไม่แสดงธรรมแก่
คนไม่เจ็บไข้ ผู้ไปอยู่ในทาง.

๔. ปกิณณกะ หมวดเบ็ดเตล็ด ๓ ลิกขาบท

นะ จูโต อะคิลานโน อูจจารัง วา ปัสสาวัง วา กระสิสามิติ ลิกขา กระณีเยา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ยืนถ่ายอุจจาระ หรือ
ปัสสาวะ.

นะ หาริตะ อะคิลานโน อูจจารัง วา ปัสสาวัง วา เขพัง วา กระสิสามิติ ลิกขา กระณีเยา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ถ่ายอุจจาระ หรือ
ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในของเขียว (พืชพันธุ์ไม้)

นะ อุทะเก อะติลาโน อุจจรัง วา บัสสาวัง วา เขฬัง วา กระสิสามิตติ สิกขา กระณีเยา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ถ่ายอุจจาระ หรือถ่ายปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ.

๕. อธิกรณสมณะ

แสดงวิธีระงับอธิกรณ์ ด้วยกรรมะ ๗ ประการ (รายละเอียดอยู่ในจตุตวรรค ภาค ๑ พระไตรปิฎก เล่ม ๖ ที่จะได้กล่าวต่อไป) คือ :-

๑. สัมมุขาวินัย การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า(บุคคล, วัตถุ, กรรมะ).
๒. สติวินัย การระงับอธิกรณ์ด้วยยกให้ว่าพระอรหันต์เป็นผู้มีสติ.
๓. อมูหฺ์วินัย การระงับอธิกรณ์ด้วยยกประโยชน์ให้ในขณะที่เป็นบ้า.
๔. ปฏิญญาตกรณะ การระงับอธิกรณ์ด้วยปรับตามรับสารภาพตามทำจริง.
๕. เยกุยยสิกา การระงับอธิกรณ์ด้วยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ.
๖. ตัสสปาปิยสิกา การระงับอธิกรณ์ด้วยการลงโทษ.
๗. ตินวัตถารกะ การระงับอธิกรณ์ดูจัญญ์กลับไว้ หยุดไม่ให้ลุกลาม.

ผู้กินคุณ

ภิกษุทั้งหลาย! ลากสักการะและเสียงเหินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุทั้งหลาย! เปรียบเหมือนตัวกั๋งสพกะ ซึ่งกินคุณเป็นอาหาร อิ่มแล้ว ด้วยคุณ; หนึ่ง กองคุณใหญ่ ก็มีอยู่ตรงหน้าของมัน เพราะเหตุนี้มันจึงนี้กดหมีน กั๋งสพกะตัวอื่นว่า “เราผู้มีความเป็นภิกษา อิ่มแล้วด้วยคุณ ท้องป่องด้วยคุณ. หนึ่ง กองคุณใหญ่ตรงหน้าของเราก็ยังมี. กั๋งสพกะตัวอื่น มีบุญน้อย มีเกียรติน้อย ไม่รวยลากด้วยคุณ” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน, เป็นผู้ถูกลากสักการะ และเสียงเหินยอครอบงำแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้นๆ. ในเวลาเช้าครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, เธอได้ฉันตามพอใจจนอิ่มแล้ว ในที่นั้นด้วย, ทั้งเขาก็นิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ด้วย, ของบิณฑบาตก็เต็มบาตร กลับมาด้วย. ภิกษุนี้ ครั้นกลับมาถึงวัดแล้ว ก็พูดพล่าม (เหมือนตัวกั๋งสพกะ) ในท่ามกลางหมู่เพื่อนภิกษุว่า “เราได้ฉันตามพอใจจนอิ่มแล้ว ทั้งเขาก็นิมนต์ เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้อีก, ของบิณฑบาตของเรานี้ก็เต็มบาตร กลับมา, เรารวยลากด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริวาร. ส่วนภิกษุอื่นๆเหล่านี้ มีบุญน้อย มีอภินิหารน้อย จึงไม่รวยลากด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริวาร” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! ลากสักการะและเสียงเหินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเขาทั้งหลาย พึงสำเหนียกในใจไว้ตั้งนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เชื่อใยในลากสักการะและ เสียงเหินยอที่เกิดขึ้น. หนึ่งลากสักการะและเสียงเหินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุทั้งหลาย! พวกเขาทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

อภิธมาจาริกาศึกษา
: ระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม
ประเพณี อันดีงามของสงฆ์

คัมภีร์มหาวรรค : เรื่องสำคัญ ที่ต้องทำเสมอ
มหาวรรค ภาค ๑ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๔)
มหาวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๕)

คัมภีร์จุลวรรค : เรื่องระเบียบกระบวนการสงฆ์
จุลวรรค ภาค ๑ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๖)
จุลวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๗)

พระอริยวินัย ที่มาในพระไตรปิฎกเล่มอื่น ๆ
คัมภีร์ปริวาร (พระวินัยปิฎก เล่ม ๘)
พระอริยวินัย ที่มาในพระสุตตันตปิฎก

เนื้อแท้ที่ไม่อันตราย

ภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุในบริษัทกรณีนี้, สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่; เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญ ว่าเป็นสิ่งที่ ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่; เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ได้ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร? มีความหมายกัณฑ์? ดังนี้. ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้, ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้, ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบริษัทเหล่านี้ เราเรียกว่า บริษัทที่มีการลุล่วงไปได้ ด้วยการสอบถามแก่กันและกันเอาเอง, หาใช้ด้วยการชี้แจงโดยกระจ่างของบุคคลภายนอกเหล่านี้ไม่; จัดเป็นบริษัทที่เลิศแล.

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๒๙ / ๒๙๒)

คัมภีร์มหาวรรค

ภาค ๑

(พระไตรปิฎก เล่ม ๔)

วรรคใหญ่ ภาค ๑ มี ๔ ชั้น

๑. มหาขันธกะ

หมวดใหญ่ ว่าด้วยเหตุการณ์ในสมัยที่ตรัสรู้ใหม่ ๆ

ทรงมนสิการปัจฉิมุပ္บาท

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้ใหม่ ๆ ประทับ ณ โคนไม้โพธิริมฝั่งแม่น้ำ เจริญชรา ในตำบลอุรุเวลา พระองค์ประทับนั่งเสวยวิมุตตสิสุข ณ โคนไม้โพธิตลอด ๗ วัน ในเวลาปฐมยามแห่งราตรี ทรงพิจารณาปัจฉิมุပ္บาท ธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปเพราะอาศัยเหตุปัจจัยโดยอนุโลมและปฏิโลม แล้วทรงเปล่งอุทานว่า เมื่อธรรมปรากฏ แก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เขาย่อมสิ้นความสงสัย เพราะรัฐธรรมนูญพร้อมทั้งต้นเหตุ ในเวลามัชฌิมยามแห่งราตรี ทรงพิจารณาปัจฉิมุပ္บาทโดยอนุโลมและปฏิโลมแล้วทรงเปล่งอุทานว่า เมื่อธรรมปรากฏ แก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เขาย่อมสิ้นความสงสัย เพราะได้ ทราบถึงความสิ้นไปแห่งปัจจัย ใน เวลา ปัจจิม ยาม แห่ง รา ตรี ทรง พิจารณา ปัจฉิมุပ္บาททั้งโดยอนุโลมตามลำดับ และโดยปฏิโลมย้อนลำดับแล้วทรงเปล่งอุทานว่า เมื่อธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารพร้อมทั้งเสนาเสียได้ ดั่งดวงอาทิตย์ทำท้องฟ้าให้สว่างฉะนั้น.

ทรงโต้ตอบกับพราหมณ์ที่ชอบตวาดคน

เมื่อครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้โพธิ ไปยัง ไม้ชบาลนิโครธ ต้นไทรที่เด็กเลี้ยงแพะชอบมาพัก ประทับนั่งเสวยวิมุตตสิสุข ณ โคนไม้ชบาลนิโครธ ๗ วัน มีพราหมณ์ชอบตวาดคนมาเฝ้ากราบทูลถามถึงธรรมะที่ทำให้คนให้เป็นพราหมณ์ ทรงเปล่งอุทานเป็นใจความว่า ผู้ที่จะนับว่าเป็นพราหมณ์ คือผู้ลอยบาป ไม่มักตวาดคนอื่น ไม่มีกิเลสเหมือนหน้าผาด ส้ารวมตน มีความรู้จบเวท อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ไม่มีความเย่อหยิ่ง.

ทรงเปล่งอุทานที่ต้นจิก

ครั้นครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้ชपालนิโครธ ไปยังต้นจิก ประทับนั่งเสวยวิมุตตสิสุข ณ โคนไม้จิกนั้น ตลอด ๗ วัน ได้เกิดเมฆใหญ่ผิดฤดูกาลมีฝนตกพรำเจือด้วยลมหนาว ตลอด ๗ วัน พญานาคชื่อมูจลินท์ มาวางด้วยขนดรอบพระกายของพระผู้มีพระภาค ๗ รอบ เพื่อป้องกันหนาวร้อนเหลือบยุ้งเป็นต้น ทรงเปล่งอุทานปรารภสุข ๔ ประการ คือ สุขเพราะความสด สุขเพราะไม่เบียดเบียน สุขเพราะปราศจากโรคจะก้าวล่วงกามเสียได้ และสุขอย่างยอดคือการนำความถือตัวออกได้.

เหตุการณ์ที่ตนเกิด

ครั้นครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้จิกไปยังไม้ราชายตนะ (ต้นเกต) ประทับนั่งเสวยวิมุตตสิสุข ณ โคนไม้เกตนั้นตลอด ๗ วัน มีพ่อค้า ๒ คนชื่อ ตปุสสะ กับ ภัลลิกะ เดินทางมาจากอุกละชนบท ถวายข้าวสัตตูก่อนและสัตตุง ทรงรับด้วยบาตรที่ท้าวจาดุมมหาราชถวาย แล้วเสวยข้าวนั้น พ่อค้า ๒ คนปฏิญาณตนเป็นอุบาสกถึง พระพุทฺธ พระธรรม เป็นสรณะ นับเป็นอุบาสกชุดแรกในโลกที่เปล่งวาจาถึงรัตนะ ๒ (คือ พระพุทฺธ พระธรรม).

เสด็จกลับไปต้นไทรอีก

ครั้นครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้เกต ไปยังต้นไทรที่เด็กเลี้ยงแพะชอบมาพัก (อชปาลนิโครธ) และประทับ ณ โคนไม้ไทรนั้น ทรงพิจารณาเห็นว่า ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ ลึกซึ้ง ยากที่คนอื่นจะตรัสรู้ตามได้ กล่าวคือ หลักอทิปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท มรรฐานะคือ ความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา วิราคะ นิโรธนิพพาน ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก ทรงน้อมพระหฤทัยไปในทางที่จะไม่แสดงธรรม

พระพรหมมาอาราธนา

ท้าวสหัมบดีพรหมทราบพระพุทธดำริ จึงมาเฝ้ากราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดงธรรม อ่างเหตุผลว่าผู้ที่มิเกิเลสน้อย พอจะรู้พระธรรมได้มีอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงพิจารณาสัตว์เปรียบด้วยดอกบัว ๓ ชนิด คือที่อยู่ใต้น้ำ เสมอน้ำ และไหล่พ้นน้ำ อันเปรียบด้วยบุคคล ๓ ชนิด ที่พอจะตรัสรู้ได้^๑ จึงทรงตกลงพระเหตุที่ยังจะแสดงธรรม ทรงปรารถนาอาหารดาบส กาลามโคตร ก็ทรงทราบว่าจะถึงแก่กรรมเสีย ๗ วันแล้ว ทรงปรารถนาทุกดาบส รามบุตร ก็ทรงทราบว่าถึงแก่กรรมเสียเมื่อวานนี้เอง จึงตกลงพระเหตุที่ยังเสด็จไปแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ระหว่างทางทรงพบอุปกาศีวก ได้ตรัสโต้ตอบกับอาชีวกนั้น แต่อุปกาศีวกไม่เชื่อ.

ทรงแสดงธรรมครั้งแรก

เมื่อเสด็จถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงกรุงพาราณสีแล้ว ครั้งแรกปัญจวัคคีย์เหล่านั้นแสดงอาการกระด้างกระเดื่อง แต่เมื่อทรงเตือนให้นึกถึงว่าเมื่อก่อนพระองค์ไม่เคยตรัสบอกเลยว่าจะตรัสรู้ บัดนี้ตรัสบอกแล้ว จึงควรตั้งใจฟัง ก็พากันตั้งใจฟัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงธรรมจกัปปวัตตนสูตร มีใจความสำคัญคือ:-

๑. ทรงชี้ทางที่ผิดอันได้แก่กามสุขัลลิกานุโยค (การประกอบตนให้ชุ่มอยู่ด้วยกาม) และอัตตกิลมถานุโยค (การทรมานตนให้ลำบาก) ว่าเป็นส่วนสุดโต่งที่บรรพชิตไม่ควรดำเนิน แล้วทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทา (ข้อปฏิบัติสายกลาง) ได้แก่มรรคมีองค์ ๘ ที่พระองค์ตรัสรู้แล้ว อันเป็นไปเพื่อพระนิพพาน.

๒. ทรงแสดงอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ เหตุให้ทุกข์เกิด ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ โดยละเอียด.

๓. ทรงแสดงว่าทรงรู้ตัวอริยสัจทั้ง ๔ ทรงรู้หน้าที่อันควรทำในอริยสัจ

^๑ ในอรรถกถา ได้กล่าวบัวส่วนประเภทที่ ๔ คือดอกบัวที่ไม่มีห้วงจะไหล่น้ำได้ เปรียบด้วยบุคคลผู้ไม่มีห้วงจะได้ตรัสรู้

ทั้ง ๔ และทรงรู้ว่า ได้ทรงทำหน้าที่เสร็จแล้ว จึงทรงแนพระหฤทัยว่า ได้ตรัสรู้
อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว (อันแสดงว่าทรงปฏิบัติจนได้ผลด้วยพระองค์
เองแล้ว) เมื่อจบพระธรรมเทศนา ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม และได้
ขอบวช ต่อมาท่านวิปัสสะ ท่านภิกขุทิสสะ ท่านมหานามะและท่านอัสสชิ สดับ
พระธรรมเทศนา ได้ดวงตาเห็นธรรมตามลำดับ และได้ขอบวช เป็นอันได้บวช
ครบทั้ง ๕ ท่าน.

ทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตร

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาค จึงทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตรแก่ภิกษุ
ปัญจวัคคีย์นั้น มีใจความสำคัญคือ :-

๑. รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ไม่ใช่ตน ถ้าเป็นตนก็จะ
บังคับบัญชาให้เป็นอย่างนี้ไม่เป็นอย่างนั้นได้ ฉะนั้นจึงเป็นไปเพื่อป่วยอาพาธ
เพราะไม่ใช่ตนจึงบังคับบัญชาไม่ได้.

๒. แล้วตรัสถามให้ตอบเป็นข้อ ๆ ไปว่า ชั้น ๕ เทียงหรือไม่เที่ยง
ตอบว่าไม่เที่ยง สิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์หรือเป็นสุข ตอบว่าเป็นทุกข์ สิ่งใดไม่เที่ยง
เป็นทุกข์มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะตามเห็นว่ามันของเรา
เราเป็นมัน นั่นเป็นตัวตนของเรา ภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นตอบว่าไม่ควร.

๓. ตรัสสรุปว่าเพราะเหตุนี้ ควรเห็นด้วยปัญญาอันชอบว่า รูป
เป็นต้นนั้นทุกชนิดไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นมัน นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

๔. ตรัสแสดงผลว่า อริยสาวกผู้เห็นอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในรูป
เป็นต้นนั้น เมื่อเบื่อหน่ายก็คลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจึงหลุดพ้น เมื่อ
หลุดพ้นก็รู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ว่าสิ้นชาติอยู่จบพรหมจรรย์ทำหน้าที่เสร็จแล้ว
ไม่ต้องทำหน้าที่อะไรเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก ภิกษุปัญจวัคคีย์มีจิตหลุดพ้นจาก
อาสวะไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน ครั้งนั้น มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖ องค์.

แสดงธรรมโปรดยสกุลบุตรกับครอบครัวและมิตรสหาย

ยสกุลบุตร เมื่อหน่ายชีวิตครองเรือนกลุ่มใจออกจากบ้านไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในเวลาเช้ามีตได้พบพระผู้มีพระภาค ทรงตรัสสอนอุปุพพิกธา^๑ และทรงแสดงอริยสัจสี่ ยสกุลบุตรได้ดวงตาเห็นธรรม เศรษฐีผู้เป็นบิดาออกตามพบพระผู้มีพระภาคได้สดับพระธรรมเทศนาได้ดวงตาเห็นธรรม ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัย ในขณะที่ฟังพระธรรมเทศนาที่แสดงแก่เศรษฐีผู้เป็นบิดา ยสกุลบุตรก็ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ และขอบวช ครั้งนั้นมีพระอรหันต์ในโลก ๗ องค์ รุ่งเช้าพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยพระยสะ เสด็จไปฉันที่เรือนเศรษฐีผู้บิดา ทรงแสดงธรรมโปรดมารดา และภริยาของพระยสะให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ประกาศตนเป็นอุบาสิกถึงพระรัตนตรัย ตลอดชีวิต นับเป็นอุบาสิกชุดแรกในโลก ครั้นแล้วมีเพื่อนของพระยสะ ๔ คน กับอีก ๕๐ คนตามลำดับ ได้มาฟังพระธรรมเทศนา สำเร็จเป็นพระอรหันต์ จึงมีพระอรหันต์ในโลก ๖๑ องค์.

ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพยและของมนุษย์ แม้วพวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพยและของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีรูปในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนาณิคมเพื่อแสดงธรรม”.

^๑ อุปุพพิกธา คือ เรื่องทาน, เรื่องศีล, เรื่องสวรรค์, เรื่องโทษความต่ำทรามความเศร้าหมองแห่งกาม และเรื่องอาณิสสแห่งการออกจากกาม

ทรงอนุญาตการบรรพชาอุปสมบท

ภิกษุที่ไปเผยแผ่พระศาสนาเหล่านั้น นำกุลบุตรที่ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทมาเฝ้า เพื่อให้พระผู้มีพระภาคทรงบรรพชาอุปสมบทให้ ได้รับความลำบากเกี่ยวกับการเดินทางมา จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ อนุญาตให้ภิกษุเหล่านั้นดำเนินการให้บรรพชาอุปสมบทได้เอง โดยให้ผู้ประสงค์จะบวชโกนผมปลงหนวด หนองผ้ายอมผาด ทำผ้าห่มเฉียงบ่าข้างหนึ่ง ไหว้เท้าภิกษุทั้งหลาย แล้วเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครบ ๓ ครั้ง ก็เป็นอันได้บวชด้วยการถึงสรณะ ๓ (ติสรณคัมภุสสัมปทา)

ตรัสเรื่องความหลุดพ้นอย่างยอดเยี่ยม

เมื่อพระผู้มีพระภาค ทรงจำพรรษาเสร็จแล้ว ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า เราได้บรรลุได้ทำให้แจ้งแล้ว ซึ่งความหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม ด้วยการไตร่ตรองโดยแยบคาย ด้วยความเพียรชอบโดยแยบคาย แม้ท่านทั้งหลายก็ได้บรรลุได้ทำให้แจ้งแล้วซึ่งความหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม ด้วยการไตร่ตรองอันแยบคาย และด้วยความเพียรชอบอันแยบคายเช่นเดียวกัน.

โปรดสหาย ๓๐ คน

ครั้งประทับ ณ กรุงพาราณสีพอสมควรแล้ว ก็เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ระหว่างทางทรงแวะพัก ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ได้แสดงธรรมโปรดภิกษุทศคิณุมาร ซึ่งเป็นสหายกัน ๓๐ คน ให้ได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวช พระองค์ก็ได้ประทานการบวชด้วยพระองค์เอง โดยตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอัน เรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” (เอหิภิกขุอุปสัมปทา)

โปรดชฎิล ๓ พี่น้องและบริวาร

ครั้งถึงตำบลอุรุเวลา ซึ่งชฎิล ๓ พี่น้องอาศัยอยู่คืออุรุเวลกัสสป

นทีกัสสป และคยากัสสป แต่ละคนมีบริวาร ๕๐๐, ๓๐๐, และ ๒๐๐ คนตามลำดับ ในชั้นแรกได้ทรงขอพักในเขตอาศรมของอูรุเวลกัสสป ได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์หลายอย่าง จนอูรุเวลกัสสปกลายเป็นทูลเชิญมานะ ขอบวชในพระพุทธศาสนา เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสให้บอกลาบริวารก่อน บริวารก็ตกลงใจจะบวชด้วย จึงลอยบริวารลงในน้ำ ขอบวชร่วมกัน ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ประทานการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา.

นทีกัสสป น้องคนที่สองเห็นบริวารลอยมาตามกระแส น้ำคิดว่า เกิดอันตรายแก่พี่ของตน แต่เมื่อสอบถามทราบความก็ลอยบริวารของตนและบริวารขอบวช ทำนองเดียวกับพี่ชาย และคยากัสสป เห็นบริวารลอยมาก็สงสัย เมื่อสอบถามทราบความก็ขอบวชพร้อมด้วยบริวารเช่นเดียวกัน.

ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร

เมื่อประทับ ณ ตำบลอูรุเวลา พอสมควรแล้ว ก็เสด็จไปยังตำบลคยาสีสะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ผู้เคยเป็นชฎิลมาก่อน ณ ที่นั้นทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร มีใจความว่า

๑. ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นของร้อน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ คือสิ่งที่ถูกต้องได้ด้วยกาย ธรรมารมณ คือสิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ เป็นของร้อน วิญญูญาณ คือความรู้อารมณ์ทาง ตา หู เป็นต้น เป็นของร้อน ผัสสะ คือความกระทบอารมณ์ทางตา เป็นต้น เป็นของร้อน เวทนา คือความเสวยอารมณ์เป็นสุขทุกข์หรือไม่ทุกข์ไม่สุขซึ่งเกิดจากสัมผัสทางตา เป็นต้น เป็นของร้อน ร้อนเพราะไฟ คือราคะ โทสะ โมหะ ร้อนเพราะความเกิด ความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความพิโรธ รำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ และความขัดใจ.

๒. เมื่ออริยสาวกผู้ได้สดับ ได้เห็นเช่นนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในตา หู เป็นต้น ย่อมเบื่อหน่ายใน รูป เสียงฯ ย่อมเบื่อหน่ายในวิญญูญาณ มีความรู้อารมณ์ทางตาฯ ย่อมเบื่อหน่ายในผัสสะ มีความกระทบอารมณ์ ทางตาฯ ย่อมเบื่อหน่ายในเวทนา มีความเสวยอารมณ์ที่เกิดเพราะจักขุสัมผัสฯ เมื่อเบื่อหน่าย ก็คลายกำหนด เพราะคลายกำหนดย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นก็มีญาณรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว

รู้ว่าสิ้นความเกิด ได้อยู่จบพรหมจรรย์แล้วได้ทำหน้าที่เสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นที่จะพึงทำเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีก

ผลของการแสดงพระธรรมเทศานี้ ภิกษุ ๑,๐๐๐ รูปมีจิตพ้นจากอาสวะไม่ถ่อมมั่นด้วยอุปาทาน

โปรดพระเจ้าพิมพิสาร

เมื่อประทับ ณ ตำบลคยาสี่สะพานสมควรแล้ว จึงเสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์พร้อมด้วยภิกษุผู้เคยเป็นชฎิล ๑,๐๐๐ รูปประทับอยู่ ณ เจดีย์ซึ่งประดิษฐานไว้ดีแล้ว ณ สวนตาลหนุ่ม พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพแคว้นมคธพร้อมด้วยพราหมณ์คฤหบดีชาวมคธจำนวน ๑๒ นหุต (๑๒๐,๐๐๐ คน) ได้สดับกิตติศัพท์ของพระผู้มีพระภาค จึงเสด็จไปและไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคในชั้นแรกพระผู้มีพระภาคทรงให้อุรุเวลกัสสปประกาศความที่ตนละเลิกกัทธิเดิมมาขอบวชว่ามี เหตุผลอย่างไรเพื่อทำลายกัทธิฐานะของบุคคลบางคนก่อน แล้วจึงทรงแสดงอนุปพพิกขา (ทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และอันิสงส์ของการออกจากกามโดยลำดับ) และทรงแสดงอริยสัจ ๔ พระเจ้าพิมพิสาร พร้อมทั้งพราหมณ์ คฤหบดี ๑๑ นหุต ได้ดวงตาเห็นธรรม (เป็นโสดาบันบุคคล) อีกหนึ่งนหุต รู้แจ้งความเป็นอุบาสก

พระเจ้าพิมพิสารกราบทูล ในการที่ทรงสมพระราชประสงค์ ๕ ประการ คือ

๑. ขอให้ได้อภิเษกในราชสมบัติ
๒. ขอให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ามาสู่แคว้นแคว้น
๓. ขอให้ได้เข้าไปนั่งใกล้
๔. ขอให้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม
๕. ขอให้รู้ธรรมะของพระผู้มีพระภาค

ครั้นแล้วกราบทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนา ประกาศพระองค์เป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะตลอดพระชนม์ชีพ แล้วทรงอาราธนาพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เพื่อฉันในวันรุ่งขึ้น.

ในวันรุ่งขึ้นที่พระผู้มีพระภาคเสด็จไป ณ ราชนิเวศน์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เมื่ออังกาส(ถวายพระ, เลี้ยงพระ) เสร็จแล้ว พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงหลั่งน้ำจาก พระเศียร เพื่อถวายเวพฺพวัน ป่าไผ่ แต่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุข พระผู้มีพระภาคทรงรับ แล้วเสด็จกลับ ทรงปรารภเหตุนี้ จึงได้ประทาน พระพุทธานุญาตให้มีอาราม (วัด) ได้.

สารีบุตร โมคคัลลานะออกบวช

สมัยนั้นสัตถุชัยปริพาชกอาศัยอยู่ ณ กรุงราชคฤห์พร้อมด้วยบริษัท ปริพาชกหมู่ใหญ่ จำนวน ๒๕๐ คน ในครั้งนั้น สารีบุตรและโมคคัลลานะ ประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักสัตถุชัยปริพาชก ต่างทำตีกากันว่า ใครได้บรรลุ อมตธรรมก่อนจะบอกแก่อีกคนหนึ่ง สารีบุตรได้เห็นพระอัสสชิเข้าไปสู่กรุง ราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต มีความเลื่อมใสในความสงบเสงี่ยมเรียบร้อยของท่าน จึงรอนได้โอกาสก็เข้าไปถามถึงหลักธรรมในศาสนาที่ท่านบวช ท่านกล่าว หลักธรรมเพียงย่อๆให้ฟังว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคต ทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น.”

สารีบุตรได้ฟังก็ได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วนำมาเล่าให้โมคคัลลานะฟัง โมคคัลลานะก็ได้ดวงตาเห็นธรรม จึงพากันไปลาปริพาชก ๒๕๐ คน เพื่อจะไป บวชในสำนักพระบรมศาสดา แต่ปริพาชกเหล่านั้นขอไปด้วย จึงพร้อมกันไปลา สัตถุชัยผู้อาจารย์ สัตถุชัยขอให้อยู่ช่วยกันบริหารหมู่คณะถึง ๓ ครั้ง แต่สารีบุตร โมคคัลลานะไม่ยอม คงลาไปพร้อมทั้งปริพาชกอีก ๒๕๐ คน สัตถุชัยเสียใจถึง อาเจียนเป็นโลหิต

เมื่อไปเฝ้าทูลขอบวชในพระพุทธศาสนาต่อพระผู้มีพระภาคก็ได้รับ พระพุทธานุญาตให้เป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ครั้งนั้นคนสำคัญ ชาวอมคธออกบวช ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเป็นอันมาก คนทั้งหลายจึงพากันติเตียนว่า เป็นปฏิปทาที่ทำสกุลวงศ์ให้ขาดสูญ พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า พระองค์แนะนำโดยธรรม

มิใช่โดยธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ทั้งหลายจำนนต่อคำว่า ธรรม และหาทางจับผิดที่ว่ามิอะไร เป็น ธรรม ไม่ได้ ก็พากันเลิกติเตียน ภายใน ๗ วัน (มีเรื่องที่ทรงแก้ข้อที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “กาฝากสังคม” อยู่ในหน้า ๓๐๒)

ทรงอนุญาตให้มีอุปัชฌาย์

สมัยนั้นภิกษุทั้งหลาย ไม่มีอุปัชฌาย์^๑ ไม่มีผู้ให้โอวาทสั่งสอน ก็มุ่งห่มไม่เรียบร้อย มีอกัปภิกิริยาไม่เหมาะสมเที่ยวไปบิณฑบาต เขากำลังบริโภคอยู่ก็ยื่นบาตรเข้าไปเหนือของบริโภค ของขบเคี้ยว เป็นต้น บ้างก็ขอแกง บ้างขอข้าวสุกด้วยตนเองมาฉัน บ้างก็ส่งเสียงดังในโรงอาหาร เป็นที่ตำหนิติเตียน พระผู้มีพระภาคทรงปรารถนาเหตุนี้ จึงทรงอนุญาตให้มีอุปัชฌาย์ ให้อุปัชฌาย์ตั้งจิตในสัททวิหาริก^๒เหมือนบุตร ให้สัททวิหาริกตั้งจิตในอุปัชฌาย์เหมือนบิดา ทรงสอนวิธีถืออุปัชฌาย์ซึ่งต้องเปล่งวาจาด้วยกันทั้งสองฝ่าย. (หน้า ๔๐๑)

ทรงบัญญัติอุปัชฌาย์วัตร

ครั้นแล้วทรงบัญญัติอุปัชฌาย์วัตร คือข้อที่สัททวิหาริกจะพึงปฏิบัติชอบในอุปัชฌาย์ มีการรับใช้การปฏิบัติตนต่อท่าน การช่วยจัดสิ่งต่าง ๆ ให้ท่าน ประมาณไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ข้อ. (มีรายละเอียดในอุปัชฌาย์วัตร หน้า ๓๔๔)

ทรงบัญญัติสัททวิหาริกวัตร

ครั้นแล้ว ทรงบัญญัติสัททวิหาริกวัตร คือ ข้อที่อุปัชฌาย์ จะพึงปฏิบัติชอบในสัททวิหาริก มีการสั่งสอน การสงเคราะห์ ด้วยบาตร จีวร การพยาบาล เมื่อป่วยไข้ และกิจอย่างอื่นอีกไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ข้อเช่นกัน. (มีรายละเอียดในสัททวิหาริกวัตร หน้า ๓๔๘)

^๑ อุปัชฌายะ “ผู้พึ่งโทษน้อยใหญ่” หมายถึง ผู้รับรองกุลบุตรเข้ารับการอุปสมบทในท่ามกลางสงฆ์ เป็นทั้งผู้นำเข้าห่ม และเป็นผู้ปกครองคอยดูแลและชอบ ทำหน้าที่ฝึกสอนอบรมให้การศึกษา (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม)

^๒ สัททวิหาริก “ศิษย์,ผู้อยู่ด้วย” หมายถึง ถ้าอุปสมบทต่อพระอุปัชฌาย์องค์ใด ก็เป็นสัททวิหาริกพระอุปัชฌาย์องค์นั้น.

ทรงปรับอาบัติ อนุญาตให้ประณาม และขอขมา

ครั้งนั้น สัทธวิหาริก ไม่ปฏิบัติชอบในอุปัชฌาย์เป็นที่ติเตียน จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฏแก่สัทธวิหาริก ผู้ไม่ปฏิบัติชอบในอุปัชฌาย์.

แม้เช่นนั้น ก็ยังมีสัทธวิหาริกที่ไม่ปฏิบัติชอบ จึงทรงอนุญาตให้อุปัชฌาย์ประณาม คือ ไล่สัทธวิหาริกด้วยแรงให้ทรบด้วยกายหรือวาจาได้.

สัทธวิหาริกที่ถูกไล่แล้ว ไม่ขอขมา จึงทรงอนุญาตให้ขอขมา และทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ไม่ขอขมา.

สัทธวิหาริกขอขมาแล้ว อุปัชฌาย์ไม่ยอมยกโทษให้ จึงทรงอนุญาตให้อุปัชฌาย์ยกโทษให้ อุปัชฌาย์ไม่ยกโทษให้ก็มี สัทธวิหาริกจึงจากไปบ้าง สึกไปบ้าง ไปเข้ารีตเดียรถีย์บ้าง พระพุทธองค์ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฏ แก่อุปัชฌาย์ ที่สัทธวิหาริกขอขมาแล้วไม่ยอมยกโทษให้.

ทรงวางวิธีประณามให้รัดกุม

สมัยนั้น อุปัชฌาย์ ประณาม (ขับไล่) สัทธวิหาริกที่ปฏิบัติชอบไม่ประณาม สัทธวิหาริกที่ไม่ปฏิบัติชอบ พระองค์ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติว่า สัทธวิหาริกที่ปฏิบัติชอบ ไม่ควรประณาม ผู้ใดประณาม ผู้นั้นต้องอาบัติทุกกฏ สัทธวิหาริกที่ปฏิบัติไม่ชอบ จะไม่ประณามไม่ได้ ถ้าไม่ประณามต้องอาบัติทุกกฏ.

ครั้งแล้ว จึงทรงแสดงองค์ ๕ ของสัทธวิหาริกที่ควรประณาม คือ ขาดความรัก ขาดความเลื่อมใส ขาดความละเอียด ขาดความเคารพ และขาดความเมตตา แล้วทรงแสดงองค์ ๕ ของสัทธวิหาริกที่ไม่ควรประณาม มี ประกอบด้วยความรัก ความละเอียด ความเคารพเป็นต้น สัทธวิหาริกที่ควรประณาม แต่ไม่ประณามก็มีโทษ ถ้าประณามก็ไม่มีโทษ ส่วนสัทธวิหาริกที่ไม่ควรประณาม ถ้าประณามก็มีโทษ ถ้าไม่ประณามก็ไม่มีโทษ.

ทรงอนุญาตการบวชเป็นการสงฆ์

พราหมณ์ผู้หนึ่ง (ชื่อ ราชะ) ขอบวช ไม่มีภิกษุรูปใดบวชให้ พระผู้มีพระภาค ตรัสถามว่า ใครระลึกถึงอุปการะของพราหมณ์นี้ไต่บ้าง พระสารีบุตร ตอบว่า ท่านระลึกได้ว่า พราหมณ์ผู้นี้ เคยถวายอาหารแก่ท่านทัพพีหนึ่ง พระผู้มีพระภาค จึงสรรเสริญพระสารีบุตรที่มีความกตัญญูรู้คุณมาก และมอบให้พระสารีบุตร บวชให้พราหมณ์นั้น โดยทรงแสดงวิธีบวชเป็นการสงฆ์ ที่เรียกว่า **ญัตติจตุตถ-กัมมอุปสัมปทา**^๑ ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น คือผู้บวชประพฤติน่าเกลียด และอ้างว่าไม่ได้ขอบวช พระบวชให้เอง จึงทรงอนุญาตให้บวชเฉพาะแก่ผู้ขอบวชเท่านั้น.

ผู้บวชเพราะเห็นแก่ท้อง

พราหมณ์ผู้หนึ่ง เห็นว่าบวชแล้วกินอิ่มนอนหลับ จึงออกบวช ครั้นอาหาร ที่เขาถวายประจำหมดดวงระ ภิกษุทั้งหลายจึงชวนออกบิณฑบาต ก็กล่าวว่า จะสึก เพราะคิดว่าจะบวชโดยไม่ต้องบิณฑบาต มีผู้ติเตียนว่าบวชเพราะเห็นแก่ท้อง พระผู้มีพระภาค จึงทรงอนุญาตให้บอภิกษุสงฆ์ ๔ คือ บัจฉัยเครื่องอาศัยของ บรรพชิต อันได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม, อาหาร, ที่อยู่อาศัย, และยารักษาโรค อันเป็นของ พออาศัยดำรงชีพอยู่ได้ เช่น อาหารที่เกี่ยวข้องบิณฑบาตได้มา, ผ้าที่เก็บตกมาปะติด ปะต่อพอทำนุ่งห่ม, ที่อยู่โคนไม้, ฉันทายตงด้วยน้ำมูตรเนา^๒ แก่ผู้บวชใหม่

ข้อบัญญัติเพิ่มเติมในการบวช

๑. ภิกษุบอภิกษุสงฆ์ก่อน ผู้บวชไม่พอใจ จึงทรงห้ามบอภิกษุสงฆ์ก่อน แต่ให้บอเมื่อบวชเสร็จแล้ว ในเวลาติด ๆ กัน ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุ **ผู้บอภิกษุสงฆ์ก่อน.**

^๑ การบวชด้วยกรรม มีการเสนอนุติเป็นที ๔ คือ เป็นการเสนอนุติ ขออนุมัติสงฆ์ ๑ ครั้ง เป็นการสวดประกาศฟังมติว่าจะคัดค้านหรือไม่อีก ๓ ครั้ง

^๒ ยาดองด้วยน้ำมูตรเนา คือ ยา(เช่นสมอ, มะขามป้อม ฯลฯ)ที่นำไปดองด้วยน้ำปัสสาวะ

๒. ภิกษุที่ร่วมในการบวชเป็นคณะ คือ ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง ๔ รูปบ้าง ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฎแก่ภิกษุที่ไหวบวชมีคณะต่ำกว่า ๑๐ ; คณะครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ ให้บวชได้ (ในภายหลังทรงอนุญาตให้คณะภิกษุ ๕ หรือเกิน ๕ ให้บวชได้ในปัจจุบันประเทศไทย มีรายละเอียดหน้า ๒๔๔)

๓. ภิกษุมีพรรษา ๑ บ้าง ๒ บ้าง ให้สัททวิหาริกบวช แม้พระอุปเสนะวังคันทบุตร มีพรรษาเพียง ๑ ก็ให้สัททวิหาริกอุปสมบท จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้มีพรรษาหย่อนกว่า ๑๐ ที่บวชให้สัททวิหาริก พรรษาครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ ให้บวชได้.

๔. ภิกษุมีพรรษาครบ ๑๐ แต่เป็นผู้เขลา ไม่ฉลาด ให้สัททวิหาริกบวชปรากฏว่าเป็นผู้ตอแยกว่าสัททวิหาริก จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ฉลาด สามารถผู้มีพรรษาครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ บวชให้สัททวิหาริกได้

ทรงอนุญาตให้มีอาจารย์

สมัยนั้น อุปัชฌาย์ทั้งหลาย เดินทางไปที่อื่นบ้าง ลี้กไปบ้าง มรณภาพบ้าง ไปเข้ารีตเสียบ้าง ภิกษุทั้งหลายไม่มีใครให้อโวาทสั่งสอน ก็มุ่งหม้มไม่เรียบร้อย ประกอบด้วยอาภักปิริยาอันไม่สมควรต่าง ๆ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้มีอาจารย์ ให้อาจารย์ตั้งจิตในอันเตवासิก (ผู้อยู่ใต้ปกครอง) เหมือนบุตร และให้อันเตवासิกตั้งจิตในอาจารย์เหมือนบิดา แล้วทรงแสดงวิธีถือนิสสัย (การขออาศัยอยู่ใต้ปกครอง) ของอันเตवासิก และคำถามตอบของอาจารย์ (มีรายละเอียดในภาคผนวกหน้า ๔๑๐)

ทรงบัญญัติอาจารย์วัตรและอันเตवासิกวัตร

ครั้นแล้วทรงแสดงวัตรที่อันเตवासิกคือผู้อยู่ใต้ปกครอง จะพึงปฏิบัติต่ออาจารย์ และวัตรที่อาจารย์ จะพึงปฏิบัติต่ออันเตवासิก มีวัตรที่พึงปฏิบัติชอบต่อกัน ไม่น้อยกว่าฝ่ายละ ๑๐๐ ข้อ (มีรายละเอียดอยู่ในหน้า ๓๔๙)

การประณาม, การขอขมา, การยกโทษ

เมื่ออันตเวทสิกไม่ปฏิบัติชอบในอาจารย์ จึงทรงอนุญาตให้มีการประณาม (ไล่) การขอขมา การยกโทษให้ ในทำนองเดียวกับเรื่องอุปัชฌาย์ และสัททวิหริก แล้วทรงแสดงผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ที่ควรประณาม และไม่ควรประณาม ตลอดจนให้อาจารย์ที่มีพรรษาครบ ๑๐ หรือเกินกว่า ๑๐ ที่เป็นผู้ฉลาดสามารถ จึงให้หนีสัสย (รับผู้น้อยอยู่ได้ปกครอง) ได้.

หนีสัสยระงับจากอุปัชฌาย์และอาจารย์

สมัยนั้นอุปัชฌาย์และอาจารย์เดินทางไปที่อื่นบ้าง สึกไปบ้างเป็นต้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงลักษณะ ๕ ประการ ที่หนีสัสย (การอยู่ได้ปกครอง) ระงับจากอุปัชฌาย์ คือ

๑. อุปัชฌาย์ หลีกไปที่อื่น
๒. อุปัชฌาย์ สึก
๓. อุปัชฌาย์ ถึงมรณภาพ
๔. อุปัชฌาย์ เข้าวรีตเตียรถีย์
๕. อุปัชฌาย์ มีคำสั่ง (เช่น สั่งประณาม คือ ไล่ไม่ให้อยู่ในปกครอง)

แล้วทรงแสดงลักษณะ ๖ ประการที่หนีสัสยระงับจากอาจารย์ คือ ๕ ข้อแรก เหมือนกับของอุปัชฌาย์ ส่วนข้อที่ ๖ เมื่ออันตเวทสิก ไปเข้าร่วมกับอุปัชฌาย์^๑

คุณสมบัติของอุปัชฌายะ ๕ อย่าง

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงการขาดคุณสมบัติ ๕ อย่าง ของภิกษุ ที่ทำให้เป็นผู้ไม่ควรให้อุปสมบท ไม่ควรหนีสัสย ไม่ควรมีสามเณรรับใช้ในลักษณะต่าง ๆ กัน รวม ๘ ประเภท หรือ ๘ หมวด คือ.

๑. ไม่มีศีล, สมာธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะของพระเสขะ

^๑ ไปเข้าร่วมกับอุปัชฌาย์ คือ เมื่อสัททวิหริกได้พบเห็นอุปัชฌาย์ที่ยาวินยฆาต ได้ยินเสียงอุปัชฌาย์แสดงธรรม จำเสียงอุปัชฌาย์ได้หนีสัสยระงับจากอาจารย์ (วิ.อ. ๓ / ๘๓ / ๘๗)

๒.ตนเองไม่มีศีลและไม่ชักชวนผู้อื่นใน ศีล, สมาธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะของพระเสขะ

๓.เป็นผู้ไม่มีศรัทธา, หิริ, โอตตปปะ, เกียรติคุณ, มีสติพินเพื่อน

๔.เป็นผู้วิบัติในอริศีล, อาจารย์, ทิฏฐิ, ได้ยินได้ฟังน้อย, ปัญญาทรม

๕.ไม่สามารถทำเองหรือช่วยให้ผู้อื่นพยาบาล, ระวังความกระสัน, บรรเทา ความเบื่อน่ายของศิษย์, ไม่รู้จักอาบัติ, ไม่รู้จักวิธีออกจากอาบัติ

๖.ไม่สามารถฝึกศิษย์ในอภิสมาจารสิกขา, อาภิพรหมจริยกาสิกขา, แนะนำในอภิธรรม, อภิวินัย, เปลื้องความเห็นผิดของศิษย์ได้

๗.ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, จำปาติโมกข์ไม่ได้ดี

๘.ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, มีพรรษาไม่ถึง ๑๐

และหมวดประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ อย่าง รวม ๘ หมวด ซึ่งมีนัยตรงข้ามกับหมวดขาดคุณสมบัตินี้ที่กล่าวแล้ว.

คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๖ อย่าง

ครั้นแล้วทรงแสดงการขาดคุณสมบัติ และการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๖ อย่าง ในลักษณะต่าง ๆ กัน ฝ่ายละ ๗ หมวด รวม ๒ ฝ่าย เป็น ๑๔ หมวด ของภิกษุ ว่าควรให้อุปสมบท ควรให้ศีลสั และควรมีสามเณรรับใช้ หรือไม่ คุณสมบัติ ๕ ข้อ หรือ ๖ ข้อนั้น ต่างกันที่ข้อสุดท้าย คือมีพรรษาครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ คือในคุณสมบัติ ๕ อย่างไม่มีข้อกำหนดเรื่องพรรษา ถ้าเติมข้อกำหนดเรื่องพรรษาก็เป็น ๖ อย่าง.

ข้อปฏิบัติต่อผู้เคยเป็นเดียรถีย์

มีเหตุการณ์เกิดขึ้นเกี่ยวกับผู้บวชแล้ว ไปเข้ารีตเป็นเดียรถีย์ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ผู้เคยเป็นเดียรถีย์เข้ามาบวช อุปัชฌาย์ว่ากล่าวโดยธรรมกลับคัดค้าน แล้วจากไปเข้ารีตเดียรถีย์ ครั้นแล้วขอเข้ามาบวชอีก ไม่ควรบวชให้.

ส่วนผู้ที่เคยเป็นเดียรถีย์ ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ จะต้องได้รับการอบรม (อยู่ตติยปริวาส) ๔ เดือน คือให้โกนผมปลงหนวด หนุ่งหมผ้า กาสายะ ทำผ้าห่มเฉียงบ่าข้างหนึ่ง ให้อุทเทสิกขุทธานุปสมบทแล้วให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศขอให้สงฆ์ให้ตติยปริวาส (การอบรม) ๔ เดือนเมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้านจึงสำเร็จไปขึ้นหนึ่ง ในระหว่าง ๔ เดือน ถ้าประพฤติดน ไม่เรียบร้อยไม่เป็นที่พอใจของสงฆ์ เช่น เข้าหมู่บ้านเข้าเกินไป กลับสายเกินไป ชอบเที่ยวไปหาหญิงแพศยา หญิงม่าย หญิงเทื่อ บัณเฑาะก์, เกียจคร้านในงานสงฆ์ ไม่มีฉันทะแรงกล้าในการศึกษาอริยสัจ อริจิต และ อธิปัญญา, เมื่อมีใครติเตียนลัทธิกาก็โกรธ แต่เมื่อใครติเตียนพระรัตนตรัย กลับชอบใจยินดี เป็นต้น ก็ไม่ควรบวชให้ ถ้าประพฤติดนเรียบร้อยเป็นที่น่าพอใจ จึงบวชให้.

หนึ่งได้ประธานข้อกำหนดพิเศษแก่พวกชฎิล เพราะเป็นกรรมวาที กิริยวาที* และแก่พระญาติผู้เกิดในศากยสกุล ถ้าเคยเป็นเดียรถีย์มาก่อน แล้วมาขอบวช ให้บวชให้เลย ไม่ต้องรับการอบรม ๔ เดือน.

ห้ามบวชให้คนเป็นโรค ๕ ชนิด

สมัยนั้น มีโรค ๕ ชนิด เกิดขึ้นมาก ในแคว้นมคธ คือ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมองครอ (โรคหลอดลมโป่งพอง) โรคลมบ้าหมู มนุษย์ทั้งหลาย ที่เป็นโรคเหล่านี้ ก็พากันไปหาหมอชิวก เพื่อให้ช่วยรักษาให้ หมอชิวกไม่รับ รักษา อ้างว่ามีภาระต้องรักษาพระราชชา บุคคลในราชสำนัก และภิกษุสงฆ์มี พระพุทธเจ้าเป็นประมุข คนเหล่านั้นเห็นไม่มีทางอื่นจึงขอบวช ภิกษุทั้งหลาย ก็บวชให้ เป็นภาระแก่ภิกษุทั้งหลายที่จะต้องพยาบาล แม้มหมอชิวกเองก็ต้อง ทำงานหนักจนเสียดราชกิจ ชายคนหนึ่งออกบวชให้หมอชิวกรักษา พอหายแล้ว ก็สึกไปหมอชิวกเห็นเข้าจำได้ ถามทราบความก็ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึง ทรงบัญญัติวินัยห้ามบวชแก่คนเป็นโรค ๕ ชนิด ผู้ใดบวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

* ผู้มีความเห็นอย่างนี้ว่า "กรรมมีอยู่ ผลของกรรมมีอยู่" (วิ, อ. ๓ / ๘๗ / ๕๕)

ห้ามบวชให้ข้าราชการ

เกิดความไม่สงบชายแดน พระเจ้าพิมพิสาร ตรัสสั่งมหาอำมาตย์ที่เป็น นายทัพให้ไปปราบ มีหลายคนหนีไปบวช ภิกษุทั้งหลายก็บวชให้ พระเจ้าพิมพิสาร จึงทรงขอให้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติวินัย มิให้พระบวชคนที่ เป็นข้าราชการ เพราะอาจมีพระราชทานที่ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเบียดเบียนภิกษุเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสห้ามบวชให้ข้าราชการ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุ ที่บวชให้^๑.

ห้ามบวชให้โจรที่มีชื่อหมายจับ

สมัยนั้นโจรองคฺลิมาลบวชอยู่ในสำนักภิกษุทั้งหลาย คนเห็นก็ตกใจ กลัวบ้าง สะดุ้งบ้าง วิ่งหนีบ้าง มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติวินัย ห้ามบวชให้โจรมีชื่อเสียงมีหมายจับ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้บวชให้.

ห้ามบวชโจรที่ทำลายเครื่องพันธนาการ

ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสาร ทรงประกาศมิให้ใครทำอะไรบุคคลที่เข้ามาบวช ในพระพุทธศาสนา โจรผู้หนึ่ง ทำโจรกรรมถูกพันธนาการด้วยเครื่องจองจำ แต่ทำลายเครื่องจองจำได้ จึงหนีไปบวช คนทั้งหลายพากันติเตียนภิกษุผู้บวชให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้โจร ที่ทำลายเครื่อง พันธนาการหนีมา ผู้บวชให้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ห้ามบวชบุคคลที่ไม่สมควรอื่นอีก

ได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้น ที่ภิกษุทั้งหลายบวชให้บุคคลผู้ไม่สมควร

^๑ ในสมัยนี้ ผู้เป็นข้าราชการจะต้องมีใบอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร จากผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบหมาย ให้อนุญาตแทนพระองค์ พระอุปัชฌาย์และสงฆ์จึงบวชให้

มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามบวชให้บุคคล
ผู้ไม่สมควรอื่นอีก คือ

โจรที่ถูกหมายประกาศให้ฆ่า

บุคคลที่ถูกอาญาเขียนด้วยหวาย ให้เป็นเครื่องหมายโทษ

บุคคลที่ถูกหนาบด้วยเหล็กแดง ลงอาญาสักเป็นเครื่องหมายโทษ

บุคคลที่เป็นหนี้^๑

บุคคลที่เป็นทาส.

ให้บอกสงฆ์เมื่อจะโกนศีรษะคนบวช

เด็กลูกช่างทองทะเลาะกับพ่อแม่หนีมาบวช พ่อแม่มาถามภิกษุ
ทั้งหลายไม่ทราบจึงปฏิเสธ ครั้นเขาพบว่ามาบวชก็ติเตียนหาว่า ภิกษุเหล่านั้น
พูดปด (ความจริงไม่รู้) พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้บอกกล่าวสงฆ์
(อปโลกน์) เมื่อจะโกนศีรษะคนบวช (ภณทุกัมม - การโกนศีรษะ).

ห้ามบวชผู้มีอายุยังไม่ครบ ๒๐

เด็ก ๑๗ คน ขออนุญาตมารดาบิดาออกบวช ถึงเวลากลางคืนลุกขึ้น
ร้องให้ขออาหาร พวกนั้นถ้อยอุจจาระปัสสาวะรดเสนาสนะ พระผู้มีพระภาค
ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้คนมีอายุไม่ถึง ๒๐ ทั้งที่รู้
อยู่ ถ้าวบชให้ ให้ปรับตามธรรม (ปาจิตติยสิกขาบทที่ ๕ สัปปาณวรรค หน้า ๑๔๙).

ข้อห้ามเกี่ยวกับสามเณร

อหิวาตกโรคเกิดขึ้น สกฺกุลหนึ่งรอดตายมาเฉพาะบิดากับบุตร ทั้งสอง
คนได้ออกบวช เมื่อมีผู้ถวายอาหารแก่บิดาบุตรวิ่งไปขอแบ่ง เป็นที่ติเตียน

^๑ ในที่นี้หมายถึงทั้งนี้ที่บุคคลนั้น ๆ ยืมมาและหนี้ที่บิดามารดาและปู่ของบุคคลนั้นยืมไว้ก่อนแล้ว จะให้บุคคลเช่นนี้
บรรพชาไม่ควรถัดถ้ามีญาติและคนมีสัมพันธรัับภาระหนี้แทน จะให้บรรพชาควรอยู่ (วิ. อ. ๓ / ๗๖ / ๖๑)

จึงทรงห้ามบรรพชา (บวชเป็นสามเณร) ให้เด็กที่มีอายุหย่อน ๑๕ ปี

ภายหลังมีเหตุจำเป็นที่ต้องสงเคราะห์บวชให้เด็กอื่น ๆ ที่พ่อแม่ตายหมด จึงทรงผ่อนผันให้บวช ให้เด็กอายุหย่อน ๑๕ ปี ซึ่งสามารถไล่กวดได้ (คือพอที่จะรู้เตียงสา) และมีเหตุเกิดขึ้นเกี่ยวกับสามเณร จึงทรงบัญญัติมิให้ภิกษุหนึ่งรูปมีสามเณรไว้รับใช้ถึง ๒ รูป ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องการถือนิสสัย

สมัยนั้นภิกษุจะต้องถือนิสสัย (อยู่ในปกครองของอุปัชฌาย์ หรืออาจารย์) ตลอด ๑๐ ปี เกิดความไม่สะดวกจึงทรงผ่อนผันให้ภิกษุที่ฉลาดสามารถถือนิสสัยตลอด ๕ ปี ส่วนภิกษุผู้ไม่ฉลาด ให้ถือนิสสัยตลอดชีวิต แล้วทรงแสดงการขาดคุณสมบัติ ๕ อย่าง รวม ๕ หมวด ที่ต้องถือนิสสัยคือ

๑. ไม่มีศีล, สมာธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะของพระเสขะ
๒. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา, หิริ, โอตตปปะ, เกยจครัน, มีสติพินเพื่อน
๓. เป็นผู้วิบัติในอริศีล, อาจารย์, ทิฏฐิ, ได้ยินได้ฟังน้อย, ปัญญาทรม
๔. ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, จำปาติโมกข์ไม่ได้ดี
๕. ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, มีพรชชาไม่ถึง ๕

ทรงแสดงการประกอบด้วยคุณสมบัติที่ไม่ต้องถือนิสสัย ๕ หมวด มีนัยตรงข้าม ทรงแสดงการขาดและการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๖ อย่าง รวม ๔ หมวด เหมือนการขาดและการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ อย่าง โดยเพิ่มข้อที่ ๖ ว่าจะต้องมีพรชชาครบ ๕ หรือเกิน ๕.

พระราหุลราชกุมารทรงผนวชเป็นสามเณร

พระผู้มีพระภาคเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์ พระราหุลราชกุมารมากราบทูลขอราชสมบัติ พระผู้มีพระภาคตรัสสั่งให้พระสารีบุตรบวชให้ ทรงกำหนดวิธีบรรพชาเป็นสามเณรด้วยการถึงไตรสรณคมน์ (คือ ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์) ว่าเป็น

ที่พึง)^๑ พระเจ้าสุทโธทนะ ทรงขอร้องพระผู้มีพระภาคเจ้า อย่าให้บวชแก่บุตร
ที่มารดาบิดายังมิได้อนุญาต พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามบวช
ผู้ที่มารดาบิดายังมิได้อนุญาต ผู้บวชให้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ให้มีสามเณรรับใช้ได้เกิน ๑ รูป

พระสารีบุตรมีสามเณรราหุลไว้รับใช้ ๑ รูป แต่เมื่อมีสามเณรอื่น ๆ
บวชเพิ่มขึ้น ก็ไม่กล้ารับไว้ในปกครอง พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุ
ผู้ฉลาด สามารถมีสามเณรไว้รับใช้ได้ ๒ รูป และสามารถที่จะให้อโวาทสั่งสอน
ได้จำนวนเท่าใด ก็อนุญาตให้มีสามเณรไว้รับใช้ได้ตามจำนวนนั้น ๆ.

ศีล ๑๐ ของสามเณร

สามเณรทั้งหลายสงสัยว่า สิกขาบทหรือศีลของตนมีเท่าไร? จะพึงศึกษา
ในสิกขาบทอะไรบ้าง? พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ๑๐ ของสามเณรคือ

๑. เว้นจากฆ่าสัตว์
๒. เว้นจากลักทรัพย์
๓. เว้นจากประพฤติกกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์
๔. เว้นจากพูดเท็จ
๕. เว้นจากการดื่มสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท
๖. เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
๗. เว้นจากพ้อนรำขบร้องประโคม การดูมหรสพ อันเป็นข้าศึกต่อกุศล
๘. เว้นจากตัดทรงตกแต่งประดับประดาราบกายด้วยดอกไม้ ของหอม

เครื่องทา เครื่องประดับตกแต่ง

^๑เดิมที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตการบรรพชาและอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ ต่อมาทรงห้ามอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์
ทรงอนุญาตอุปสมบทด้วยฉัตตถุสถกรรม แต่ไม่ได้ทรงห้ามการบรรพชา ทั้งไม่ได้ทรงอนุญาตให้ ภิกษุใช้วิธีนี้ต่อไปอีก
แต่มีพระประสงค์ที่จะอนุญาตให้บรรพชาสามเณรด้วยไตรสรณคมน์ พระสารีบุตรทราบ พุทธอุทสาภัย
จึงกราบทูลให้ทรงอนุญาตการบรรพชาอีก และใช้วิธีบรรพชาด้วยไตรสรณคมน์ บวชราหุลกุมาร เป็นสามเณรรูปแรก (วิ. อ.
๓ / ๑๐๕ / ๗๔)

๙. เว้นจากที่หนึ่งที่นอนอันสูงใหญ่^๑
๑๐. เว้นจากการรับทองและเงิน.

การลงโทษสามเณร

สมัยนั้นสามเณรไม่มีความเคารพในภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ องค์กร ๕ ที่จะทำทัณฑกรรม (ลงโทษ) สามเณร คือ

๑. ขวนขวายเพื่อความเสื่อมลาภของภิกษุทั้งหลาย
๒. ขวนขวายเพื่อให้เกิดความเสียหาย (อนัตตะ) แก่ภิกษุทั้งหลาย
๓. ขวนขวายเพื่อให้ภิกษุทั้งหลายอยู่ไม่ได้
๔. ดำ บริภาษ ภิกษุทั้งหลาย
๕. ทำภิกษุทั้งหลายให้แตกกัน.

เรื่องเกี่ยวกับการลงโทษ

ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่าจะลงโทษสามเณรอย่างไร จึงทรงอนุญาตให้กำหนดข้อห้ามได้ ภิกษุทั้งหลายห้ามไม่ให้เข้าสังฆาราม (วัดที่สงฆ์อยู่) สามเณรเข้าไม่ได้ ก็เดินทางไปที่อื่นบ้าง ลี้กไปบ้าง ไปเข้ารีตเดียรถียบ้าง จึงทรงห้ามมิให้ภิกษุห้ามสามเณรเข้าสังฆารามทั้งหมด ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ อนุญาตให้ทำการห้ามเฉพาะในบริเวณที่อยู่ ที่ไปมา (กักบริเวณ) ภิกษุทั้งหลาย ห้ามกลืนกิน (ห้ามใช้ปากบริโภคอาหารหรือดื่มข้าวยาคุ) คนถวายอาหาร ถวายข้าวยาคุสามเณรก็ไม่กล้าฉัน มีผู้ตีเตียน จึงทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุที่ห้ามแบบนี้.

ภิกษุฉัพพัคคีย์กักบริเวณสามเณรหลายรูป อุปัชฌาย์ทั้งหลายตามเที่ยวถามหา ทราบความก็ตีเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัยว่า ถ้ายังไม่บอกเล่าอุปัชฌาย์ก่อนไม่พึงทำการห้าม (กักบริเวณ) สามเณรผู้ทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.

^๑ คือ เว้นจากที่นอนเหนือเตียงตั้งมีเท้าสูงเกินประมาณ และที่หนึ่งที่นอนอันใหญ่ มีภายในสี่มุมและลำสี่

ห้ามชวนสามเณรของภิกษุอื่นไปอยู่ด้วย

ภิกษุผู้พาศรัย ชวนสามเณรของภิกษุผู้เป็นเถระไปอยู่ด้วย ท่านลำบาก ด้วยการหาไม้สีฟัน และน้ำล้างหน้าเอง จึงทรงบัญญัติพระวินัย ไม่ให้ชวนบริษัท (สามเณร) ของภิกษุอื่นไปอยู่ด้วย ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.

การให้สามเณรสี่ก

สามเณรของพระอุปนันทศากยบุตร ประทุษร้าย (ข่มขืน) นางภิกษุณี ภิกษุทั้งหลายติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้นาสนะ^๑ สามเณรผู้ประกอบด้วยองค์ ๑๐ คือ

๑. ข่าสัตว์
๒. ลักทรัพย์
๓. ประพฤติผิดในกาม
๔. พุดปด
๕. ดื่มสุราเมรัย
๖. ติเตียนพระพุทธ
๗. ติเตียนพระธรรม
๘. ติเตียนพระสงฆ์
๙. มีความเห็นผิด
๑๐. ประทุษร้าย (ข่มขืน) นางภิกษุณี.

บุคคลที่ห้ามบวชอื่น ๆ อีก ๑๑ ประเภท ถ้ารู้เข้าต้องให้สึกไป

ต่อมามีเหตุการณ์เกิดขึ้น ในการที่ภิกษุทั้งหลายบวชให้แก่ผู้ไม่สมควร จึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้แก่ผู้ไม่สมควรต่อไปนี้

^๑ นาสนะ มี ๓ อย่าง คือ ๑.สังวาสนาสนะ ไล่ออกจากการร่วมภิกขกรรม ๒.ลิงคนาสนะ ไล่อีก ๓.ทันตกรรม ลงโทษไล่ให้พ้นจากสังกัด. ในที่นี้ หมายถึงคนาสนะ คือไล่อีก (วิ. อ. ๒ / ๔๒๘ / ๔๒๐, วิ. อ. ๓ / ๑๐๘ / ๗๙)

๑. กะเทย (บัณเฑาะก์)^๑
 ๒. คนที่ลักเพศ (คือบวชเอาเองโดยไม่ถูกต้อง)
 ๓. อนุปลัมบันที่ไปเข้ารีตเดี๋ยย (ผู้ไปเข้าลัทธิศาสนาอื่น)
 ๔. สัตว์เดรัจฉาน
 ๕. ผู้ฆ่ามารดา
 ๖. ผู้ฆ่าบิดา
 ๗. ผู้ฆ่าพระอรหันต์
 ๘. ผู้ข่มขืนนางภิกษุณี
 ๙. ผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน
 ๑๐. ผู้ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าถึงยังพระโลหิตให้ห้อ
 ๑๑. คนมีอวัยวะ ๒ เพศ (อุภโตพยัญชนก)
- ทั้ง ๑๑ ประเภทนี้ ถ้าบวชให้แล้วรู้เข้าภายหลังต้องให้สึกไป.

ลักษณะที่ไม่ควรให้อุปสมบท (บวชเป็นพระ) อีก ๒๐ ประเภท

ครั้นแล้วทรงบัญญัติพระวินัยแสดงลักษณะที่ไม่ควรให้บวช (อุปสมบท)

บุคคล รวม ๒๐ ประเภทดังต่อไปนี้

๑. ผู้ไม่มีอุปัชฌาย์
๒. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นสงฆ์ (อุปัชฌายะต้องมีรูปเดี่ยวไม่ใช่มากรูป)
๓. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นคณะ (๒,๓ ชื่อว่าเป็นคณะ ๔ ขึ้นไปเป็นสงฆ์)
๔. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นกะเทย
๕. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นคนลักเพศ (ผู้บวชเอาเอง)
๖. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ไปเข้ารีตเดี๋ยย

^๑ บัณเฑาะก์มี ๕ ประเภท ๑. อาสิตบัณเฑาะก์ คนที่ตีความใคร่เร้าร้อน (เพราะกาม) ของตนโดยใช้ปากอมองคชาตของผู้อื่น ๒. อุตฺยบัณเฑาะก์ คนที่เมื่อเห็นผู้อื่นประพฤตล่วงเกินทางเพศกัน เกิดความริษยาขึ้น ความเร้าร้อน จึงระงับไป ๓. โอปักกมิกบัณเฑาะก์ คนที่ถูกตัดองคชาต ๔. ปักขบัณเฑาะก์ คนที่เป็นบัณเฑาะก์ในเวลาข้างแรม ด้วยอานุภาพแห่งกุศลวิบาก ๕. นฺปุสภบัณเฑาะก์ คนที่เป็นบัณเฑาะก์โดยกำเนิด ในบัณเฑาะก์ ๕ นั้น ประเภทที่ ๑, ๒ ไม่ห้ามบรรพชา ส่วนที่เหลือ ห้ามบรรพชา (วิ. อ. ๓ / ๑๐๗ / ๘๑ - ๘๒)

๗. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นสัตว์เดรัจฉาน
 ๘. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ฆาฆมารดา
 ๙. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ฆาฆบิดา
 ๑๐. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ฆาฆพระอรหันต์
 ๑๑. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ฆาฆขึ้นนางภิกษุณี
 ๑๒. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน
 ๑๓. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ประทุษร้ายพระพุทธรเจ้าจนถึงยังพระโลหิตให้ห้อ
 ๑๔. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้มีอวัยวะ ๒ เพศ
 ๑๕. ผู้ไม่มีบาตร
 ๑๖. ผู้ไม่มีจีวร
 ๑๗. ผู้ไม่มีทั้งจีวรและบาตร
 ๑๘. ผู้ขอยืมบาตรเขามาบวช
 ๑๙. ผู้ขอยืมจีวรเขามาบวช
 ๒๐. ผู้ขอยืมทั้งบาตรทั้งจีวรเขามาบวช
- ทั้ง ๒๐ ประเภทนี้ ถ้า (สงฆ์) บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ลักษณะที่ไม่ควรให้บรรพชา (เป็นสามเณร) ๓๒ ประเภท

๑. คนมีมือขาด
๒. คนมีเท้าขาด
๓. คนมีทั้งมือทั้งเท้าขาด
๔. คนมีหูขาด
๕. คนมีจมูกแหว่ง
๖. คนมีทั้งหูขาดทั้งจมูกแหว่ง
๗. คนมีนิ้วมือขาด
๘. คนมีนิ้วหัวแม่มือขาด
๙. คนมีเอ็น (เท้า) ขาด

๑๐. คนมีนิ้วมือเป็นแผ่น
 ๑๑. คนค่อม
 ๑๒. คนเตี้ย (เกินไป)
 ๑๓. คนคอพอก
 ๑๔. คนถูกสักหมายโทษนาบด้วยเหล็กแดงจนเสียโฉม
 ๑๕. คนถูกลงอาญาโบยด้วยแส้ (มีรอยแผล)
 ๑๖. คนถูกหมายจับ (ให้ฆ่าได้เมื่อพบ)
 ๑๗. คนมีเท้าปุก (เป็นตุ่ม)
 ๑๘. คนเป็นโรคอันเป็นโทษแห่งบาป (โรคเรื้อรังที่รักษาไม่หาย)
 ๑๙. คนประทุษร้ายบริษัท^๑
 ๒๐. คนตาบอดข้างเดียว หรือทั้งสองข้าง
 ๒๑. คนเป็นง่อย
 ๒๒. คนกระจะอก (เท้าผิดปกติ ต้องเดินด้วยหลังเท้า เป็นต้น)
 ๒๓. คนเป็นอัมพาต (ร่างกายตายไปซีกหนึ่ง)
 ๒๔. คนเปลี้ย (เดินเองไม่ได้)
 ๒๕. คนชรา ทุพพลภาพ
 ๒๖. คนตาบอดแต่กำเนิด
 ๒๗. คนใบ้
 ๒๘. คนหูหนวก
 ๒๙. คนทั้งบอดทั้งใบ้
 ๓๐. คนทั้งบอดทั้งหูหนวก
 ๓๑. คนทั้งใบ้ทั้งหูหนวก
 ๓๒. คนทั้งบอดทั้งใบ้ทั้งหูหนวก
- บุคคลทั้ง ๓๒ ประเภทนี้ ผู้บรรพชาให้ ต้องอาบัติทุกกฏ^๒.**

^๑ คืออยู่ในหมู่แล้วทำให้หมู่ดูวิปริต ด้วยรูปร่างอันผิดปกติของตน เช่น สูงเกินไป เตี้ยเกินไป ดำเกินไป ขาวเกินไป ผอมเกินไป อ้วนเกินไป เป็นต้น (วิ. อ. ๓ / ๑๑๙ / ๙๖ - ๙๙)

^๒ การกำหนดข้อห้ามไม่ให้บวชคน ๓๒ ประเภทนี้เป็นสามแฉะนั้น เป็นอันห้ามสำหรับบวชเป็นพระด้วย เพราะตามวิธีการบวช ผู้ที่จะบวชเป็นพระจะต้องผ่านลำดับจากการเป็นสามแฉะมาก่อน แม้ชั่วคราวหนึ่ง แต่ก็ไม่มีข้อห้ามเด็ดขาด ถึงขนาดว่าบวชให้แล้วต้องให้สึกไปเหมือนบุคคล ๑๑ ประเภทที่กล่าวไว้ในข้อห้ามบวชเด็ดขาด.

ข้อกำหนดเรื่องให้หีสัสย์เพิ่มเติม

ต่อมาเมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติพระวินัย มีข้อกำหนดเพิ่มเติม เรื่องการให้หีสัสย์ (รับเข้าในปกครอง) ดังนี้:-

๑. ห้ามให้หีสัสย์แก่ภิกษุอลัชชี (ผู้ไม่ละอายในการต้องอาบัติ) ถ้าให้หีสัสย์ต้องอาบัติทุกกฏ
๒. ห้ามขอหีสัสย์ (อยู่อาศัย) พวกภิกษุอลัชชี รูปใดอยู่ ต้องอาบัติทุกกฏ จะรู้ว่าเป็นผู้มีมลทินละอาย หรือเป็นอลัชชี ให้รอดู ๔ - ๕ วันได้
๓. ภิกษุเดินทางไกล อนุญาตให้ไม่ต้องถือหีสัสย์ ในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้หีสัสย์
๔. อนุญาตให้ภิกษุผู้เป็นไข้ ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ ไม่ต้องถือหีสัสย์ ในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้หีสัสย์
๕. อนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร กำหนดเอาความผาสุก ไม่ต้องถือหีสัสย์ ในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้หีสัสย์ได้ โดยผูกใจว่า “เราจักถือหีสัสย์อยู่ในเมื่อมีผู้สมควรมาถึง”.

ข้อกำหนดเรื่องการอุปสมบท

ต่อมาทรงบัญญัติให้สวดอนุสาวนา ไม่ต้องระบุนาม แต่ระบุเพียงโคตร (สกุล) ได้ และให้สวดประกาศครั้งละ ๒ - ๓ รูปได้ โดยมีอุปัชฌาย์รูปเดียวกัน และทรงอนุญาตให้นับอายุผู้บวชว่าครบ ๒๐ โดยคิดตั้งแต่อยู่ในครรภ์.

ข้อบัญญัติในพิธีกรรมอุปสมบท

ครั้นแล้วทรงแสดงวิธีการต่าง ๆ ในการอุปสมบท เช่น ญัตติสมมติภิกษุ สอนซ้อมการสอบถามอันตราภิกษุธรรม เพื่อสอนซ้อม ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง คำเรียกผู้บวช, คำขออุปสมบท การสมมติเพื่อถามอันตราภิกษุธรรม การสอบถาม

อันตรายภิกขกรรม^๑ในที่ประชุมสงฆ์ และสงฆ์ให้อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา จึงเป็นภิกษุ

เมื่อบวชแล้วให้วัดเงาแดด ให้บอกฤดู ให้บอกส่วนของวัน ให้บอกสังคีติ คือบอกรวมข้างต้นทั้งหมด เพื่อเป็นหลักฐาน

แล้วให้บอกนิสสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต) ๔ อย่าง คือ อาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งกล่าวมาแล้วข้างต้น แล้วให้บอก อภรณ์ยกิจ (สิ่งที่ไม่ควรทำ) ๔ อย่าง คือ การเสพเมถุน การลักทรัพย์ การฆ่าสัตว์ มีชีวิต^๒ การอวดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน เพื่อป้องกันประพฤติล่วงอาบัติขาดจากความ เป็นภิกษุในระยะแรกหลังจากบวชใหม่ๆ (ดูนิสสัย, อภรณ์ยกิจ ในหน้า ๔๘๕..)

การปฏิบัติต่อผู้ทำผิด

มีเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงแสดงข้อปฏิบัติในกรณีนั้น ๆ คือ

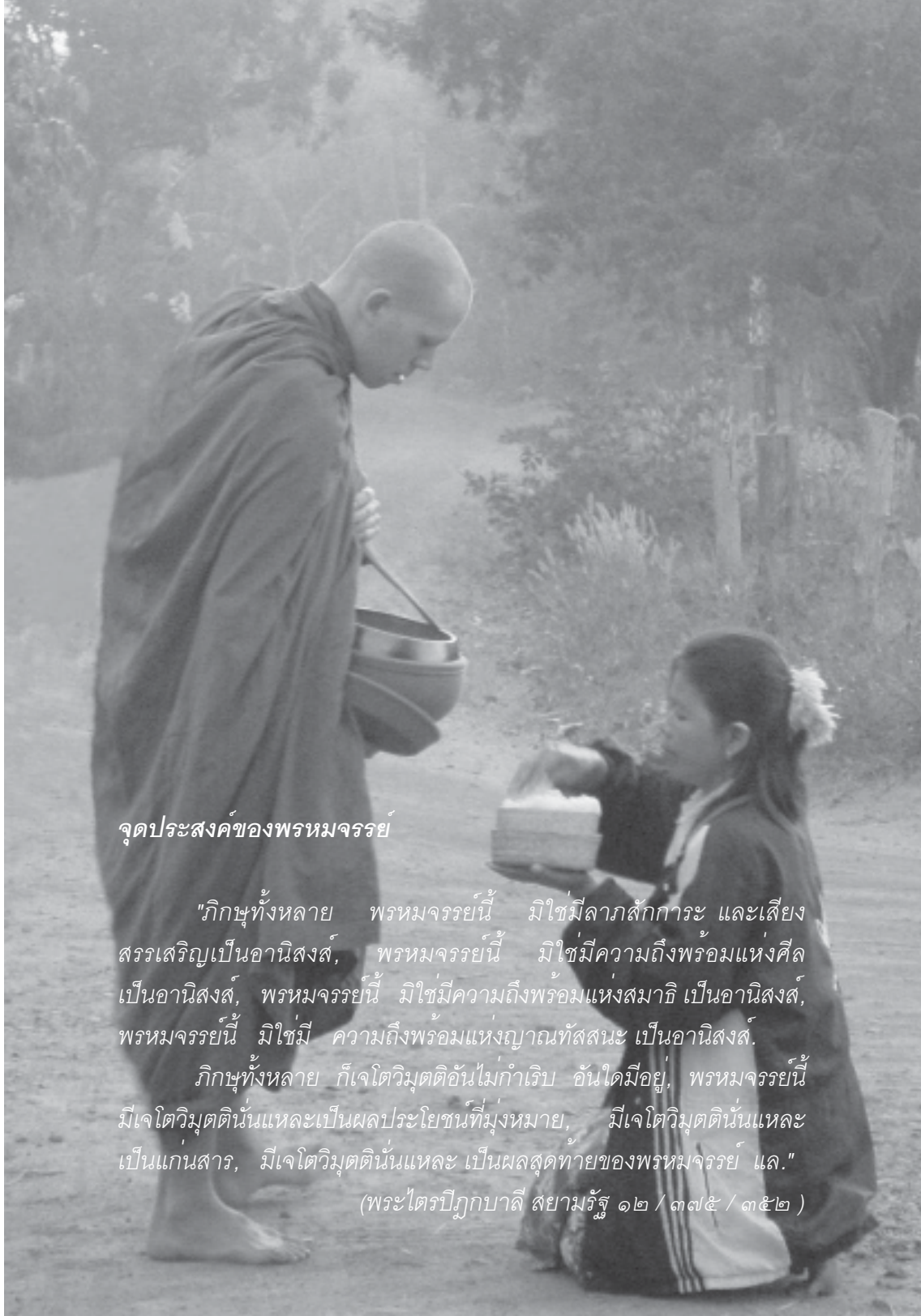
๑. เมื่อภิกษุไม่เห็นอาบัติ (คือต้องอาบัติแล้วไม่รับว่าต้อง) ถูกสงฆ์ประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไปภายหลังขอเข้ามาบวชใหม่ ถ้าสอบถามแล้วยอมรับว่าต้องอาบัติจริงก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วให้ทำพิธีทำคืนอาบัติที่ต้องไว้แต่ครั้งก่อน

๒. เมื่อภิกษุไม่ทำคืนอาบัติ ถูกสงฆ์สวดประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไป ภายหลังมาขอบวช ถ้ารับว่าจักทำคืนอาบัติ ก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วให้ทำคืนอาบัติที่ต้องไว้แต่ครั้งก่อนให้เรียบร้อย

๓. เมื่อภิกษุมีความเห็นชั่วหยาบ คือความเห็นผิดอย่างแรง ถูกสงฆ์สวดประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไป ภายหลังมาขอบวช ถ้ารับว่าจักละความเห็นผิดนั้น ก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วไม่ยอมทำคืนอาบัติก็ดี ไม่ยอมสละความเห็นผิดก็ดี สงฆ์มีสิทธิประกาศยกเสียจากหมู่ได้อีก แต่ถ้าไม่ได้ภิกษุครบองค์สงฆ์ที่จะสวดประกาศ ก็อยู่ร่วมกับเธอได้ ไม่ต้องอาบัติ.

^๑ อุปสรรคที่ต้องห้ามในการบวช มีถ้ามว่าเป็นโรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคหลอดลมโป่งพอง โรคลมบ้าหมูหรือเจ้าเป็นมุนษย์หรือ เจ้าเป็นชายหรือ เจ้าเป็นไทหรือ เจ้าไม่มีหน้หรือ เจ้าไม่ใช่ราชภัฏหรือ มารดาบิดา อนุญาตเจ้าแล้วหรือ เจ้ามีอายุครบ ๒๐ ปีหรือ บาดรและจีวรของเจ้ามีครบแล้วหรือ เจ้าชื่ออะไร อุปัชฌาย์ของเจ้าชื่ออะไร

^๒ ในอภรณ์ยกิจ ระบุถึงห้ามฆ่าสัตว์มีชีวิต ส่วนในปาราชิก ๔ ระบุถึงห้ามฆ่ามนุษย์, ในนิสสัย ๔ ระบุอาหารก่อนเครื่องนุ่งห่ม

จุดประสงค์ของพรหมจรรย์

"ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะ และเสียงสรรเสริญเป็นอันสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งศีลเป็นอันสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งสมาธิ เป็นอันสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งญาณทัสสนะ เป็นอันสงส์.

ภิกษุทั้งหลาย ก็เจโตวิมุตตินั้นไม่กำเริบ อันใดมีอยู่, พรหมจรรย์นี้ มีเจโตวิมุตตินั้นแหละเป็นผลประโยชน์ที่มุ่งหมาย, มีเจโตวิมุตตินั้นแหละเป็นแก่นสาร, มีเจโตวิมุตตินั้นแหละ เป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์ แล."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๓๗๕ / ๓๕๒)

๒. อุโบสถขันชกะ

หมวดว่าด้วยอุโบสถ

พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพแคว้นมคธ เห็นนักบวชลัทธิอื่นประชุมกัน กล่าวธรรม ในวัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ แห่งปักข์ มีคนไปฟังธรรมมีความรัก ความเลื่อมใส ทำให้นักบวชเหล่านั้นได้มีผู้เข้าเป็นฝักฝ่าย ทรงปรารถนาจะให้ภิกษุ ในพระพุทธศาสนาทำอย่างนั้นบ้าง จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูล พระราชดำรินั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงอนุมัตติ ประทานพระพุทธาณุญาต ให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักข์

ครั้งแรกภิกษุทั้งหลายประชุมกันแต่นั้นหนึ่ง ๆ ชาวบ้านไม่ได้ฟังธรรม จึงติเตียนว่านั่งอยู่หนึ่ง ๆ เหมือนหม้อวัน พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาติให้ ประชุมกันเพื่อกล่าวธรรม.

การสวดปาติโมกข์เป็นอุโบสถกรรม

พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก่ภิกษุทั้งหลาย ควรอนุญาตให้สวดเป็นปาติโมกข์ การสวดปาติโมกข์นั้นจักเป็นอุโบสถกรรม คือ การทำกิจกรรมในการทำอุโบสถของภิกษุเหล่านั้น จึงทรงบัญญัติตามที่ทรง พระดำรินั้น และทรงแสดงวิธีสวดปาติโมกข์ เริ่มต้นแต่บุรพกิจ.

ข้อกำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับปาติโมกข์

๑. ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ทุกวัน จึงทรงบัญญัติห้ามและ ปรับอาบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ
๒. ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ ๓ ครั้งต่อ ๑ ปักข์ คือในวัน ๘ ค่ำ วัน ๑๔ ค่ำ และวัน ๑๕ ค่ำ จึงทรงบัญญัติห้าม และปรับอาบัติทุกกฎ

แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดปาติโมกข์เพียงครั้งเดียวต่อ ๑ บัณฑิตในวัน ๑๕ คำ หรือในวัน ๑๔ คำ (ในบัณฑิตที่เป็นเดือนขาด*)

๓. ภิกษุฉัพพัคคีย์สวดปาติโมกข์ เจพาะในพวกของตน จึงทรงบัญญัติห้ามทรงปรบอ abiti ทุกกฎ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้ทำอุโบสถกรรมแก่ภิกษุทั้งหลายผู้พร้อมเพรียงกัน

๔. ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่า เขตความพร้อมเพรียงกันมีเพียงเท่าไร? ในอาวาสหนึ่ง หรือทั่วทั้งแผ่นดิน ตรัสอนุญาตความพร้อมเพรียงชั่วอาวาสเดียว

๕. พระมหากัปปีเนคิดวาทานบริสุทธิ์แล้ว เพราะได้บรรลุประอรหัตต์ จะควรไปทำอุโบสถหรือไม่ พระผู้มีพระภาคทรงทราบดำรินั้นจึงเสด็จมา ตรัสว่า “ถ้าพวกเธอไม่สักการะไม่เคารพไม่นับถือไม่บูชาอุโบสถ เมื่อเป็นเช่นนั้น ใครเล่าจะเคารพนับถือบูชาอุโบสถ..เธอจงไปทำอุโบสถ..จงไปทำสังฆกรรมจะไม่ใช่ไม่ได้”

๖. ภิกษุทั้งหลายสงสัยต่อว่าอาวาสเดียวกันนั้นกำหนดอย่างไร จึงทรงอนุญาตให้สมมติสีมา(พัทธสีมา) โดยกำหนดภูเขา แผ่นหิน ป่าไม้ ต้นไม้ หนทาง จอมปลวก, แม่น้ำ หรือแอ่งน้ำเป็นเครื่องหมาย (นิมิต) แล้วทรงแสดงวิธีสมมติสีมา

๗. ภิกษุฉัพพัคคีย์ สมมติสีมาใหญ่เกินไป ๔ โยชน์บ้าง ๕ โยชน์บ้าง ๖ โยชน์บ้าง ภิกษุทั้งหลาย มาพอดีสวดปาติโมกข์ก็มี สวดจบแล้วจึงมาถึงก็มี มาถึงเวลากำลังสวดอยู่ก็มี จึงทรงห้ามสมมติสีมาใหญ่เกินไป ทรงปรบอ abiti ทุกกฎแก่ผู้ทำเช่นนั้น แล้วทรงอนุญาตให้สมมติสีมา อย่างใหญ่ไม่เกิน ๓ โยชน์

๘. ภิกษุฉัพพัคคีย์สมมติสีมาริมฝั่งแม่น้ำ ภิกษุที่มาทำอุโบสถ ถูกน้ำพัด บาตรจีวรถูกน้ำพัด จึงทรงบัญญัติห้ามสมมติสีมาเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้ทำได้ต่อเมื่อมีเรือจอดอยู่เป็นประจำ หรือ มีสะพานทอดอยู่เป็นประจำ.

๙. ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ตามบริเวณไม่มีที่สังเกต ภิกษุที่เป็นอาคันตุกะจรมาไม่รู้วาทาอุโบสถกันที่ไหน จึงทรงอนุญาตให้สมมติโรงอุโบสถในการทำอุโบสถ จะเป็นวิหาร (กุฎี) หรือเพิง หรือปราสาท หรือเรือนโล้น (หลังคาตัด) หรือถ้ำก็ได้

๑๐. ภิกษุทั้งหลายสมมติโรงอุโบสถ ๒ แห่งในอาวาสเดียวกัน ทรง

* ฤกษ์มี ๘ บัณฑิต บัณฑิต ๑๔ วัน มี ๒ ครั้ง บัณฑิต ๓ และบัณฑิต ๗ บัณฑิต ๑๕ วัน มี ๖ ครั้ง (วิ. อ. ๓ / ๓๖ / ๑๐๖)

บัญญัติห้าม และตรัสแนะนำให้สวดถอนโรงอุโบสถออกหลังหนึ่งเสียก่อน อนุญาตให้ใช้เพียงหลังเดียว

๑๑. ภิกษุทั้งหลายสมมติโรงอุโบสถเล็กเกินไป มีพระมาประชุมมาก บางรูปต้องนั่งนอกเขต มีพระภิกษุสงฆ์ทูลถามว่าจะป็นอันทำอุโบสถหรือไม่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นอันทำอุโบสถ และได้ตรัสแนะนำให้กำหนดนิมิต แล้วประชุมสงฆ์สวดสมมติให้น้ำมธุขุโบสถขยายให้ใหญ่ออกไปตามต้องการ

๑๒. ภิกษุบวชใหม่มาประชุมก่อนเวลาในวันอุโบสถ นี้กว่าพระเถระ คงยังไม่มาจึงกลับไป กว่าจะได้ทำอุโบสถก็กลางคืน เพราะมัวแต่รอกัน จึงตรัสอนุญาตให้ภิกษุผู้เป็นเถระมาประชุมก่อนในวันอุโบสถ

๑๓. ที่อยู่ของสงฆ์ในนครราชคฤห์หลายแห่งมีสีมาเดียวกัน ภิกษุทั้งหลาย วิวาทกันว่า ขอสงฆ์จงทำอุโบสถในที่อยู่ของเราๆ จึงตรัสว่า “ภิกษุเหล่านั้น ทุกๆรูป พึงทำอุโบสถแห่งเดียวกัน ก็หรือภิกษุผู้เถระอยู่ในที่อยู่ใด พึงทำอุโบสถในที่นั้น แต่สงฆ์เป็นนรรคไม่พึงทำอุโบสถ รูปใดทำต้องทุกกฎ”

๑๔. พระมหากัสสปเกือบถูกน้ำพัดไปในระหว่างทางข้ามแม่น้ำ เพื่อจะ มาทำอุโบสถ จีวรของท่านเปียก จึงตรัสอนุญาตให้สมมติสีมาเป็นเขตอยู่ร่วมกัน ทำอุโบสถร่วมกัน และให้เป็นแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร (ติจิวราวิปवास สีมา)^๑ และให้สมมติเว้นเขตบ้าน และละแวกบ้าน เพื่อไม่ให้เก็บจีวรไว้ในบ้าน

๑๕. ตรัสอนุญาตว่าเมื่อสวดถอน ให้ถอนเขตไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร ก่อน แล้วถอนเขตอยู่ร่วมกันทีหลัง เมื่อสวดสมมติให้สมมติสีมา ให้เป็นเขต อยู่ร่วมกันก่อน สมมติเขตไม่อยู่ปราศจากไตรจีวรทีหลัง

๑๖. ถ้ายังมิได้สมมติสีมา(อพัทฐสีมา) ให้ใช้หมู่บ้านหรือนิคมที่อยู่นั้นเป็น ความสีมาและนิคมสีมาได้, ถ้าในป่าไม่มีให้ใช้ระยะรัศมี ๗ อัปพันดร^๒จากจุด ศูนย์กลางเป็นสัตตัพพันดรสีมาได้ อนุญาตให้ใช้เขตที่พื้นระย่น้ำลาดถึงในน้ำ เป็นอุทกุกเขปสีมาเป็นเขตลอยเรือหรือแพ หรือปลุกโรงอุโบสถได้กลางแม่น้ำ

^๑ ติจิวราวิปवासสีมา แดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร สมมติแล้ว ภิกษุอยู่ห่างจากไตรจีวรในสีมานั้น ก็ไม่ใช่อันปราศ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์)

^๒ เมื่อยืนอยู่กลาง๗อัปพันดร ในทิศทั้งปวง = รัศมี ๔๘ เมตรจากศูนย์กลาง(๑อัปพันดร=๒๘ศอก, บุพพสิกขาพหน้า๕๑๗)

ทะเล หรือสระน้ำ แต่ไม่อนุญาตสมมติแม่น้ำทะเลหรือสระน้ำทั้งหมด เป็นเขตสีมา

๑๗. ตรัสห้ามมิให้สมมติสีมาคาบเกี่ยวกัน ให้มีชานของสีมา

๑๘. ตรัสอธิบายว่าวันอุโบสถ๑๔ค้ำก็มี ๑๕ ค้ำก็มี (ตามเดือนขาดเดือนเต็ม)

๑๙. ตรัสอธิบายหลักเกณฑ์เรื่องสวดปาติโมกข์ย่อ เมื่อมีเหตุสมควร ๑๐ อย่างเกิดขึ้น (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวกเรื่องปาติโมกข์ทเทศ ๕ หน้า ๔๒๘)

๒๐. ภิกษุที่จะกล่าวธรรมต้องได้รับเชื่อเชิญ ทรงอนุญาตให้พระเถระกล่าวธรรมเอง หรือเชื่อเชิญภิกษุอื่นกล่าวธรรม

๒๑. ตรัสอนุญาตให้มีการสมมติแต่งตั้งผู้ถามพระวินัย และผู้ตอบพระวินัย ภิกษุใดยังไม่ได้แต่งตั้ง ถามตอบวินัยในท่ามกลางสงฆ์ ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๒. ตรัสอนุญาตให้ขอโอกาสก่อน แล้วจึงโจทด้วยอาบัติ รูปใดไม่ขอโอกาสก่อน โจทด้วยอาบัติต้องทุกกฏ รูปใดขอโอกาสในเรื่องที่ไม่เป็นเรื่อง ไม่มีเหตุอันควรต่อภิกษุผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๓. ในการทำกรรมเป็นการสงฆ์ที่ไม่ชอบธรรม ทรงอนุญาตให้ภิกษุ ๔ - ๕ รูปค้านได้ ภิกษุ ๒ - ๓ รูปให้แสดงความคิดเห็นแย้งได้ ให้ภิกษุรูปเดียวเมื่อไม่เห็นด้วยให้อธิษฐานในใจว่า ไม่เห็นด้วยกับกรรมนั้น

๒๔. ตรัสห้ามมิให้แก่งสวดปาติโมกข์มิให้ผู้อื่นได้ยิน ถ้ามีเสียงผิดปกติและพยายามแล้วไม่เป็นอาบัติ

๒๕. ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวดปาติโมกข์ในบริษัท ที่มีอนุสัมบันปนด้วย รูปใดสวดต้องอาบัติทุกกฏ”

๒๖. ภิกษุผู้มีได้รับเชื่อเชิญ ตรัสห้ามมิให้สวดปาติโมกข์ รูปใดสวดต้องอาบัติทุกกฏ ทรงอนุญาตให้พระเถระเป็นใหญ่ในเรื่องปาติโมกข์

๒๗. พระเถระสวดเองไม่ได้ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาดสามารถเป็นใหญ่ในเรื่องปาติโมกข์

๒๘. พระทั้งวัดไม่สามารถสวดปาติโมกข์ได้ ให้ส่งภิกษุรูปหนึ่งไปเรียนจากอาวาสใกล้เคียง จะโดยย่อหรือโดยพิสดารก็ตาม ให้พระเถระเป็นผู้ชี้ไป ผู้ถูกชี้ขัดขืนในเมื่อไม่ป่วยไข้ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๙. ตรัสอนุญาตให้เรียนนักขคณนา (การคำนวณนักข) ได้ทุกรูป เพื่อ

บอกดีก็แก่คนทั้งหลายได้

๓๐. ตรัสอนุญาตให้เรียกชื่อหรือจับฉลากเพื่อนับจำนวนภิกษุวันอุโบสถ

๓๑. ตรัสอนุญาตให้พระเถระบอกวันอุโบสถแต่เช้าตรู่ หรือในเวลาฉันหรือในเวลาที่นั่งได้ เพื่อไม่หลงลืมหรือไปที่อื่นเสีย

๓๒. ตรัสอนุญาตให้บัตถกวาด ปูอาสนะ ตามประทีป ตั้งน้ำดื่มน้ำใช้ในโรงอุโบสถ โดยให้พระเถระเป็นผู้สั่งการ ไม่เป็นไขถูกไขแล้วไม่ทำต้องอาบัติทุกกฏ

๓๓. ตรัสห้ามภิกษุที่จะไปที่อื่นโดยไม่บอกลาอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ ให้อุปัชฌาย์หรืออาจารย์สอบสวนว่าจะไปไหนไปกับใคร ถ้าเห็นไม่สมควร ก็ไม่ให้อนุญาต ถ้าไม่อนุญาตขึ้นไปต้องอาบัติทุกกฏ

๓๔. ภิกษุผู้ทรงความมุ่งประพฤตินดีมาให้ต้อนรับด้วยดี ถ้าไม่ต้อนรับต้องอาบัติทุกกฏ

๓๕. ถ้าไม่มีใครสวดปาติโมกข์ได้เลยให้ส่งภิกษุรูปหนึ่งไปในวัดที่อาจกลับได้ทันในวันนั้น เพื่อเรียนปาติโมกข์โดยย่อหรือโดยพิสดาร ถ้าไม่ได้ ภิกษุเหล่านั้นทุกรูปพึงพากัน ไปสู่วัดที่รัฐิธิทำอุโบสถ รุปาติโมกข์ ถ้าไม่ไปต้องทุกกฏ

ถ้าเป็นช่วงพรรษาให้ส่งภิกษุไปเรียนเช่นกัน ถ้าไม่ได้ให้ส่งไปชั่วระยะ ๗ วัน ถ้าไม่ได้ ไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสนั้น ถ้าขึ้นอยู่ต้องอาบัติทุกกฏ

๓๖. ภิกษุเป็นไข ตรัสให้บอกความบริสุทธิ์แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อนำไปบอกแก่สงฆ์ ถ้าไม่มีผู้รับไปบอก ให้นำขึ้นเตียง ขึ้นตั้ง ห้ามไปทำอุโบสถ ไม่ให้ทำอุโบสถแยกกัน ถ้าให้เคลื่อนที่อาพาธอาจกำเริบหรืออาจถึงมรณภาพให้สงฆ์ไปทำอุโบสถ ณ สถานที่ที่ภิกษุรูปนั้นอยู่ แล้วตรัสให้ภิกษุผู้รับบอกปาริสุทธิต้องไปบอกแก่สงฆ์ให้จงได้ ถ้าไปไม่ได้ด้วยตนเองให้มอบหมายผู้อื่นไปบอกแทน ถ้าภิกษุผู้นำบริสุทธิ์เข้าที่ประชุมสงฆ์แล้ว จงใจไม่บอก ให้ถือว่าบริสุทธิ์นั้นเป็นอันนำมาแล้ว แต่ภิกษุผู้นำบริสุทธิ์ที่จงใจไม่บอกต้องอาบัติทุกกฏ

๓๗. สังฆกรรมอื่นนอกจากอุโบสถ ถ้าภิกษุเป็นไขตรัสอนุญาตให้มอบฉันทะและมีเงื่อนไขคล้ายอุโบสถ

๓๘. ในวันอุโบสถถ้ามีสังฆกรรมอื่นด้วย ตรัสอนุญาตให้ภิกษุผู้บอกความบริสุทธิ์นั้น บอกให้ฉันทะด้วย (มีรายละเอียดวิธีในภาคผนวก หน้า ๔๓๐)

๓๙. ภิกษุถูกญาติจับตัว ถูกคนอื่น ๆ จับตัว ไม่สามารถมาร่วมทำอุโบสถได้ ให้เจรจาขอตัวมาทำอุโบสถ ถ้าไม่สำเร็จให้เจรจาขอให้ออกบิณฑุถ้าไม่สำเร็จให้นำภิกษุนั้นออกให้พ้นเขตสีมา เพื่อให้สงฆ์ที่เหลือทำอุโบสถ สงฆ์เป็นพรรคไม่พึงทำอุโบสถถ้าทำต้องอาบัติทุกกฏ

๔๐. ถ้าในอุโบสถหรือสังฆกรรมอื่นมีภิกษุเป็นบ่าวอยู่ในเขตสีมา ให้สงฆ์สวดสมมติเพื่อจะได้อุโบสถ หรือสังฆกรรมอื่น ๆ โดยไม่มีเธออยู่ด้วย

๔๑. พระมี ๔ รูป ตรีสอนอนุญาตให้สวดปาติโมกข์ ถ้ามี ๓ รูป ให้ประชุมกันตั้งญัตติบอกความบริสุทธิ์แก่กันและกันเรียกว่า ปาริสุทธิอุโบสถ ถ้า ๒ รูป ให้บอกความบริสุทธิ์แก่กัน โดยไม่ต้องตั้งญัตติ

ถ้ามีรูปเดียว ให้ปิดกวาดสถานที่ค้อยภิกษุอื่น เมื่อไม่เห็นมาให้อธิษฐานในใจระลึกว่าวันนี้เป็นวันอุโบสถ ถ้าไม่ทำต้องอาบัติทุกกฏ เรียกว่า อธิษฐานอุโบสถ (มีรายละเอียดวิธีการอยู่ในภาคผนวก หน้า ๔๒๖)

๔๒. มิให้ทำอุโบสถทั้งที่ยังมีอาบัติ ให้แสดงอาบัตติก่อนแล้วจึงทำอุโบสถ ถ้าสงสัยในอาบัตติก็นำบอกแก่ภิกษุรูปหนึ่งก่อน

๔๓. ห้ามภิกษุที่ต้องอาบัติเหมือน ๆ กันแสดงคืนอาบัติ (ปลงอาบัติ) ที่เหมือน ๆ กัน (สภาคาบัตติ*) ถ้าแสดงหรือรับ ต้องอาบัติทุกกฏ

๔๔. ถ้าระลึกได้ว่ายังมีอาบัตติอยู่ หรือสงสัยว่าจะต้องอาบัติใด ๆ ในขณะฟังปาติโมกข์ ให้บอกแก่ภิกษุที่อยู่ใกล้ ๆ เพื่อรับทราบไว้ เมื่อเสร็จอุโบสถ จะแสดงอาบัติ แล้วทำอุโบสถฟังปาติโมกข์ต่อไป แต่ต้องไม่ทำอันตรายต่ออุโบสถ

๔๕. ถ้าสงฆ์ต้องอาบัติในเรื่องเดียวกัน (สภาคาบัตติ) ทั้งวัด ภิกษุเหล่านั้นพึงส่งภิกษุรูปหนึ่งไปทำคืนอาบัตติกับภิกษุอื่นที่ไม่ต้องสาบัตติ (กรณีจำพรรษาให้ไปกลับภายใน๗วัน)กรณีสงฆ์ทั้งหมดไม่แน่ใจในสภาคาบัตติพึงสวดญัตติกรรมวาจาในเรื่องสภาคาบัตติ (มีรายละเอียดวิธีในภาคผนวกหน้า ๔๓๓) แล้วทำอุโบสถ

๔๖. ถ้าสงฆ์ทั้งวัดต้องอาบัติเรื่องเดียวกัน แต่ไม่รู้ชื่อหรือต้นเค้าแห่งอาบัติ ให้สอบถามภิกษุผู้รั้งนัย ที่เดินทางมาพัก ถ้าภิกษุเหล่านั้นจะปลงอาบัติ

* สภาคาบัตติ แปลว่า อาบัตติที่มีวัตถุเหมือนกัน เช่น ภิกษุ ๒ รูป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะฉนโกชนในเวลาวิกาลเหมือนกัน อาบัตติที่ภิกษุต้องเพราะความผิดเดียวกันอย่างนี้ เรียกว่า สภาคาบัตติ (วิ. อ. ๓ / ๑๖๙ / ๑๔๐)

นั้น ตามคำของภิกษุผู้รื้อวินัย ทำได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าจะไม่เพียงทำคืน ภิกษุผู้รื้อวินัยนั้นไม่ปรารถนา ก็ไม่พึงว่ากล่าวภิกษุเหล่านั้น.

๔๗. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถที่ไม่ต้องอาบัติเกี่ยวกับไม่รู้ว่ ยังมีภิกษุอื่นอยู่อีก จึงทำอุโบสถไปก่อนรวม ๑๕ ข้อ สรุปได้ว่า ถ้าภิกษุที่มา ที่หลังมากกว่าให้สวดใหม่ ยกเว้นสวดจบลูกหมดแล้วให้บอกปริสฺสุทฺธิ์, ถ้าภิกษุ ที่มาที่หลังมีจำนวนเท่ากันหรือน้อยกว่าให้สวดต่อ ถ้าสวดจบไปแล้วให้บอก ปริสฺสุทฺธิ์

๔๘. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้แล้วยังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา ทำอุโบสถ สำคัญว่าเป็นธรรมเป็นวินัย สำคัญว่าพร้อมกันจึงทำอุโบสถ คงปรับ อาบัติทุกกฎเฉพาะภิกษุผู้สวด รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๔๙. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้แล้วยังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา แต่สงสัยว่าจะเป็นการสมควรหรือไม่ แล้วขึ้นสวดปาติโมกข์คงปรับอาบัติ ทุกกฎเฉพาะผู้สวด รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๐. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้แล้วยังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา แต่ผิดใจทำอุโบสถ ด้วยเข้าใจว่าเราทำอุโบสถแท้มิใช่ไม่ควร แล้วสวดปาติโมกข์ คงปรับอาบัติทุกกฎเฉพาะผู้สวด รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๑. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้แล้วยังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา แต่มุ่งให้แตกร้าว่า ขอให้ภิกษุเหล่านั้นจงเสื่อมสูญจงพินาศ แล้วสวดปาติโมกข์ ปรับอาบัติอุลลัจจัยแก่ภิกษุผู้สวดรวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๒. ทรงแสดงเงื่อนไขดังกล่าว ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุที่อยู่ประจำวัด, ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุอาคันตฺตะกะ, ระหว่างภิกษุอาคันตฺตะกะกับภิกษุที่อยู่ประจำวัด, และระหว่างภิกษุอาคันตฺตะกะกับภิกษุอาคันตฺตะกะรวม ๗๐๐ ข้อ

๕๓. ทรงแสดงเงื่อนไขการนับวันอุโบสถ ๑๔ คำหรือ ๑๕ คำ ที่ภิกษุอยู่ ประจำวัดกับภิกษุอาคันตฺตะกะ มีความเห็นแตกต่างกัน ให้นุโลมตามภิกษุข้างมาก เป็นต้น อีกหลายรอยข้อ

๕๔. ในวันอุโบสถนั้น ไม่พึงออกจากที่มีภิกษุสมานสังวาสที่พอจะทำ

อุโบสถได้ ไปสู่ที่ ๆ ไม่มีภิกษุพอทำอุโบสถได้ หรือเป็นนานาสังวาส ยกเว้นแต่ไปเป็นสงฆ์ (๔ รูปขึ้นไป) เว้นแต่มีอันตราย หรือไปสู่ที่มีภิกษุสมานสังวาส ที่พอจะทำอุโบสถได้ ที่รู้ว่าจะสามารถไปถึงได้ในวันนั้น

๕๕. ในที่สุดทรงแสดงหลักการ ที่มีให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่มีภิกษุณี ลิกขมานา สามเณร สามเณรี ภิกษุผู้บอกคีนสิกขา (สิก) ผู้ต้องอันติมวัตถุ (ต้องปาราชิก) ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นอาบัติ ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคีนอาบัติ ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิวฐิบาป มีบัณฑิต (กะเทย) มีคนลักเพศ (ปลอมบวช) มีภิกษุผู้เข้ารีตเดิยรติย์ (ไปเข้าศาสนาอื่น) มีสัตว์เดรัจฉาน^๑ คนฆ่ามารดา คนฆ่าบิดา คนฆ่าพระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี คนทำลายสงฆ์ คนทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห้อพระโลหิต นั่งรวมอยู่ด้วย ในการสวดปาติโมกข์

๕๖. ถ้านำบริสุทธิ์มาบอกแล้ว แต่มีการเลิกประชุมอุโบสถเสีย เมื่อจะทำอุโบสถให้ผู้นำบริสุทธิ์บอกใหม่ และทรงบัญญัติว่าไม่พึงทำอุโบสถในวันที่มีไข้ วันอุโบสถ ยกเว้นวันที่สงฆ์สามัคคี.^๒

^๑ หมายถึง สัตว์เดรัจฉานที่พระผู้มีพระภาคทรงห้ามอุปสมบท (วิ. สงคท. ๒๔๕, กจ. อ. ๑๑๖)

^๒ หมายถึง การลำดับเลขแต่ ๑ ถึง ๕๖ ข้อนี เป็นลำดับเพื่อให้อ่านเข้าใจได้ง่าย

๓. วัสดุปณายิกาขันธกะ

หมวดวันเข้าพรรษา

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ สมัยนั้นมิได้ทรงบัญญัติเรื่องการจำพรรษา ภิกษุทั้งหลายเที่ยวจาริกไปทุกฤดูกาล มีผู้ติเตียนว่าเที่ยวเหยียบย่ำต้นหญ้าต้นข้าว และเหยียบสัตว์ตาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัยให้พระภิกษุจำพรรษา (คือไม่พักค้างคืนที่อื่นตลอด ๓ เดือนฤดูฝน)

ทรงแสดงว่าวันจำพรรษามี ๒ อย่าง คือ วันจำพรรษาต้น เมื่อดวงจันทร์เสวยฤกษ์อาสาฬหะแล้ววันหนึ่ง คือแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ และ วันจำพรรษาหลัง เมื่อพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์อาสาฬหะ ล่วงไปแล้วเดือนหนึ่ง (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๙) ทรงห้ามจาริกไปไหนระหว่าง ๓ เดือน ของวันเข้าพรรษาแรกหรือเข้าพรรษาหลังแล้วแต่กรณี ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฏ แก่ภิกษุผู้เมื่อถึงวันเข้าพรรษาแล้วไม่จำพรรษา หรือพบวัดที่จะจำพรรษาแล้ว แกล้งเดินทางเลยไปเสีย.

ทรงอนุมัติการเลื่อนวันจำพรรษา

พระเจ้าพิมพิสารทรงส่งทูตไปเฝ้า ขอให้เลื่อนวันจำพรรษาออกไปอีกในวันเพ็ญหน้า (รวมเป็น ๑ เดือน) จึงทรงอนุญาตให้อนุวัตตามพระราชา^๑

ทรงอนุญาตให้ไปกลับภายใน ๗ วัน

แล้วทรงอนุญาตให้เดินทางได้ในระหว่างพรรษาโดยให้กลับภายใน ๗ วัน ในเมื่อมีความจำเป็นเกิดขึ้นที่เรียกว่า “สัตตาคหณิยะ” ดังต่อไปนี้

^๑ หมายถึง ให้คล้อยตามบ้านเมือง แม้ในเรื่องอื่นที่ขอบรรณ ก็พึงคล้อยตาม แต่ไม่พึงคล้อยตามใครๆ ในเรื่องที่ไม่ขอบรรณ (วิ. อ. ๓ / ๑๘๕ / ๑๔๖)

๑. ทายกปรารถนาจะทำบุญกุศล ส่งคนมานิมนต์ กรณีเช่นนี้ ทรงอนุญาตให้ไปได้ เฉพาะที่เขาส่งคำนิมนต์มา ถ้าไม่ส่งคำนิมนต์มาไม่ให้ไป.

๒. เพื่อนสหธรรมิก ๕ คือ ภิกษุ, ภิกษุณี, นางสิกขมานา, สามเณร, สามเณรี เป็นไข จะส่งคนมานิมนต์หรือไม่ก็ตาม ทรงอนุญาตให้ไปได้.

นอกจากนั้น ยังทรงบัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับเพื่อนสหธรรมิกอีก คือ เมื่อเพื่อนสหธรรมิกเป็นไข ภิกษุปรารถนาจะช่วยแสวงหาอาหาร, ยารักษาโรค หรือเป็นผู้พยาบาล ก็ไปได้

เมื่อเพื่อนสหธรรมิกเกิดความไม่ยินดี เกิดความรังเกียจ หรือเกิดความเห็นผิดขึ้น ไปเพื่อระงับเหตุเหล่านั้น, เมื่อเพื่อนสหธรรมิก (เฉพาะภิกษุ, ภิกษุณี) ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ปรารถนาจะออกจากอาบัติในชั้นใด ๆ ก็ตาม, เมื่อสงฆ์จะทำสังฆกรรมลงโทษภิกษุรูปหนึ่ง ภิกษุรูปที่จะถูกลงโทษต้องการให้ไปก็ไปได้ เพื่อจะช่วยไกลเกลี้ยไม่ให้ต้องทำกรรม หรือให้ลงโทษเบาลงไป เพื่อให้ปฏิบัติโดยชอบด้วยพระวินัย หรือเพื่อปลอบใจ เป็นต้น, เมื่อนางสิกขมานา หรือสามเณร ปรารถนาจะสมทานสิกขาบท ถามปี หรือจะบวช ไปเพื่อช่วยเหลือในการนั้นได้.

๓. มารดาบิดาเป็นไข ส่งคนมานิมนต์หรือรู้เข้าไปได้ ส่วนญาติหรือผู้อยู่อาศัยกับภิกษุเป็นไข ส่งคนมานิมนต์จึงไปได้ ถ้าไม่ส่งมาไม่ฟังไป.

๔. มีเหตุข่มเสนาสนะตรัสว่า อนุญาตให้ไปได้เพราะกรณีะของสงฆ์

ขาดพรรษาที่ไม่ต้องอาบัติ

เมื่อมีเหตุเกิดขึ้น ไม่สามารถจะจำพรรษาในที่นั้นๆต่อไปได้ ทรงอนุญาตให้หลีกเลี่ยงโดยไม่ต้องอาบัติ ดังต่อไปนี้ :-

๑. ถูกสัตว์ร้ายรบกวน ถูกโจรปล้น ถูกปีศาจรบกวน หมูบ้านหรือเสนาสนะถูกไฟไหม้ หรือถูกน้ำท่วม.

๒. ชาวบ้านถูกโจรปล้นอพยพหนีไป ทรงอนุญาตให้ไปกับเขาได้ ชาวบ้านแตกกันเป็น ๒ ฝ่าย ทรงอนุญาตให้ไปกับฝ่ายข้างมากได้ หรือถ้าฝ่ายข้างมากไม่มีศรัทธาเลื่อมใสก็ทรงอนุญาตให้ไปกับฝ่ายข้างน้อยที่มีศรัทธาเลื่อมใส.

๓. ขาดแคลนอาหาร ยารักษาโรค หรือขาดผู้บำรุงได้รับความลำบาก

ทรงอนุญาตให้ไปได้.

๔. มีผู้อุทธรณ์ขม่าล่อ หรือนำสตรีมาให้เป็นภริยา เป็นอันตรายต่อพรหมจรรย์ ทรงอนุญาตให้ไปให้พ้นได้.

๕. ภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีสงฆ์แตกกัน หรือมีผู้พยายามให้แตกกัน หรือทำให้แตกกันแล้ว คิดว่า “การทำลายสงฆ์เป็นกรรมหนัก เมื่อเรายู่สงฆ์อย่าแตกกันเลย” จึงหลีกไป หรือไปเพื่อหาทางระงับได้.

ทรงอนุญาตการจำพรรษาในที่บางแห่ง

มีภิกษุบางรูปประสงค์จะจำพรรษาในที่บางแห่งต่างๆ กัน ทรงผ่อนผันให้จำพรรษาได้ คือ :-

๑. ในคอกสัตว์^๑
๒. เมื่อคอกสัตว์ย้ายไป ทรงอนุญาตให้ย้ายตามไปได้
๓. ในหมู่เกวียน
๔. ในเรือ

ทรงห้ามจำพรรษาในที่ไม่สมควร

ทรงห้ามการจำพรรษาในที่ไม่สมควร รูปใดเข้าจำต้องอาบัติทุกกฏ คือ:-

๑. ในโพรงไม้
๒. บนกิ่งหรือค้ำคอบไม้
๓. กลางแจ้ง
๔. ไม่มีเสนาสนะ (คือที่นอนที่หนึ่ง)
๕. ในโลงผี กระต่อมผี^๒

^๑ ในที่นี้หมายถึง สถานที่ซึ่งคนเลี้ยงโคพักอาศัยในขณะตอนโคไปเลี้ยง ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ไม่ได้หมายถึงคอกโคที่ประจำอยู่ตามหมู่บ้าน (วิ. อ. ๓ / ๒๐๓ / ๑๕๐)

^๒ หมายถึง กระต่อมที่เขาสร้างไว้ในป่าซ่งเป็นที่เก็บศพ (ปาจิตยาทีโยชนา ๓๒๑ ม.๑) หรือโกดังเก็บศพ แต่จะสร้างกุฎีหรือกระต่อมอื่นในป่าซ่งแล้วเข้าจำพรรษาได้ ไม่ทรงห้าม (วิ. อ. ๓ / ๒๐๔ / ๑๕๑, สารต. กุฎีกา. ๓ / ๒๐๔ / ๓๔๕)

๖. ในกลด

๗. ในตุ่ม

ข้อห้ามอื่น ๆ

๑. ห้ามตั้งกติกากาที่ไม่สมควร เช่น ไม่ให้บวชสามเณรในพรรษา สงฆ์หมู่ใดตั้ง ต้องอาบัติทุกกฏ

๒. รับคำว่าจะจำพรรษาต้นหรือจำพรรษาหลังในทีใดแล้วไม่จำพรรษา ในที่นั้น ต้องอาบัติทุกกฏเพราะรับคำ (ปฏิสสวทุกกฏ)

๔. ปวารณาชั้นชกะ

หมวดปวารณา

เรื่องภิกษุที่จำพรรษาในแคว้นโกศล ตั้งกติกาไม่พูดกัน ใช้วิธีบอกใบ้ หรือใช้มือแทนคำพูด เมื่อออกพรรษาแล้วไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ตรัสถามทราบความแล้ว ก็ทรงติเตียนการอยู่ร่วมกันอย่างปศุสัตว์^๑ ทรงห้ามการสมาทานมุควัตร (ถือการไม่พูด) ที่พวกเดียรถียถือปฏิบัติกัน รูปใดสมาทานต้องอาบัติทุกกฏ และทรงอนุญาตการปวารณา คือการอนุญาตให้ภิกษุอื่นว่ากล่าวตักเตือนได้ด้วยเหตุ ๓ คือ ด้วยได้เห็น, ได้ยิน, หรือนึกสงสัย ตรัสว่า การปวารณานั้นจักเป็นวิธีที่เหมาะสม เพื่อว่ากล่าวซึ่งกันและกัน เป็นวิธีออกจากอาบัติ เป็นวิธึเคารพพระวินัยของภิกษุ เมื่อได้จำพรรษาแล้ว โดยให้สวดประกาศตั้งญัตติแล้ว ให้ภิกษุพรรษาแก่กว่าปวารณา ก่อน ๓ ครั้ง ภิกษุพรรษาอ่อนกว่าปวารณาที่หลัง ทรงห้ามไม่ให้นั่งลงกับพื้นจนกว่าจะปวารณาเสร็จ คือให้ทุกรูปนั่งกระโหียง รูปไหนเสร็จก่อนก็นั่งลงกับพื้นได้.

ทรงแสดงวันปวารณาว่ามี ๒ คือ วัน ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ และทรงแสดงปวารณา ๔ อย่าง คือ

๑. ปวารณาแยกกันที่ไม่เป็นธรรม
๒. ปวารณารวมกันที่ไม่เป็นธรรม
๓. ปวารณาแยกกันที่เป็นธรรม
๔. ปวารณารวมกันที่เป็นธรรม

แล้วตรัสสอนให้ปวารณาเฉพาะรวมกันที่เป็นธรรม.

ทรงแสดงการมอบปวารณา (ใช้ให้ผู้อื่นปวารณาแทน) ของภิกษุผู้เป็นไข้ มีลักษณะคล้ายการมอบบริสุทธ^๒ หรือฉันทะในเรื่องปาติโมกข์.

^๑ หมายถึง อยู่ร่วมกันโดยไม่มี การถามสุขทุกข์ของกันและกัน เพราะปศุสัตว์ทั้งหลายย่อมไม่บอกสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่ตนให้ใครทราบ และไม่ทำปฏิสันถารต่อกัน (วิ. อ. ๓ / ๒๐๗ / ๑๕๔)

และทรงอนุญาตให้พิจารณาเป็นการสงฆ์ต่อเมื่อมีภิกษุ ๕ รูปขึ้นไป ภิกษุ ๔ รูปลงมาถึง ๒ รูปให้พิจารณาเป็นคณะ (คณะพิจารณา) ถ้ามีรูปเดียวให้อริขฐานพิจารณาว่า วันนี้เป็นวันพิจารณาของเรา (ดูวิธีในภาคผนวกหน้า ๔๖๙)

ทรงแสดงการพิจารณาไปโดยไม่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นมาไม่ครบ ๑๕ ประเภทที่ไม่ต้องอาบัติ และแสดงเงื่อนไขอื่น ๆ เหมือนเรื่องอุโบสถ.

อนึ่ง ทรงแสดงว่าเมื่อมีเหตุจำเป็นจะพิจารณา ๓ ครั้งไม่ได้ ก็ทรงอนุญาตให้พิจารณา ๒ ครั้ง หรือครั้งเดียวได้ และให้ภิกษุผู้มีพรรษาเท่ากันพิจารณาพร้อมกันได้.

อนึ่งทรงห้ามภิกษุที่ยังมีอาบัติมิให้พิจารณาถ้าขึ้นพิจารณาต้องอาบัติทุกกฎ ให้ปลงอาบัติก่อน มีเงื่อนไขวิธีการเหมือนอุโบสถ

ทรงอนุญาตให้ขอโอกาส แล้วโจทอาบัติได้ ถ้าภิกษุผู้ต้องอาบัติไม่ยอมให้โอกาสเพื่อโจทอาบัติ ให้สงฆ์สวดประกาศหยุดการพิจารณาไว้ อ้างเหตุว่าผู้นั้นผู้นี้ยังมีอาบัติอยู่ แล้วทรงแสดงลักษณะที่หยุดการพิจารณาไว้หรือหยุดไม่ได้ (เพราะพิจารณาไปแล้ว) เป็นต้น.

มีภิกษุที่อื่นประสงค์จะมาก่อการทะเลาะ หรือก่อให้เกิดอธิกกรรม ทรงอนุญาตให้รีบพิจารณาเสียให้เสร็จก่อนที่ภิกษุเหล่านั้นจะมา โดยทำ ๒ (และ) ๓ อุโบสถ^๑ ให้เป็นวัน ๑๔ คำ หรือไปพิจารณานอกสีมา ถ้าทำอย่างนั้นไม่ได้ ให้สวดปาติโมกข์แทน โดยเลื่อนวันพิจารณาออกไปอีกบักข์หนึ่ง (๑๕ วัน) ถ้าภิกษุที่ก่อเรื่องยังพักอยู่จนถึงวันพิจารณาที่เลื่อนไปนั้น ให้สวดประกาศเลื่อนการพิจารณาออกไปได้อีกบักข์หนึ่งแล้วสวดปาติโมกข์แทน ถ้าภิกษุเหล่านั้นยังพักอยู่อีกแม้ไม่ประสงค์จะพิจารณาก็ต้องพิจารณาหมดทุกรูป (เลื่อนอีกไม่ได้) ภิกษุโจทสงฆ์พึงสอบสวน ภิกษุไขจะโจทหรือถูกโจท ขอให้รอจนกว่าจะหายได้

สงฆ์อยู่ด้วยกันเป็นผาสูก ถ้าพิจารณาแล้วจะแยกย้ายจากกันไป ทรงอนุญาตให้เลื่อนวันพิจารณาไปได้ ๑ เดือน โดยสวดประกาศญัตติทุติยกรรมมาจาก ถ้ามีภิกษุปรารถนาจะหลีกไปชนบท สามารถพิจารณาก่อนได้.

^๑ ๒ อุโบสถ คือ อุโบสถที่ ๓ และที่ ๔

๓ อุโบสถ คือ อุโบสถที่ ๓, ๔, และที่ ๕ (วิ. อ. ๓ / ๒๔๐ / ๑๖๑)

ผู้โง่เงา

“ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุแปดอย่างเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสียสำหรับภิกษุ ผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่ออุถึงนิพพาน. มูลเหตุแปดอย่างอะไรกันเล่า? แปดอย่างคือ :-

๑. ความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง.
๒. ความเป็นผู้พอใจในการคุย.
๓. ความเป็นผู้พอใจในการนอน.
๔. ความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน.
๕. ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย.
๖. ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค.
๗. ความเป็นผู้พอใจในการทำ เพื่อเกิดสัมผัสสนุกสนานสบายทางกาย.
๘. ความเป็นผู้พอใจในการขยายกิจ ให้โยกโย้ไ้อื้อเนิ่นช้า.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๓๔๓ / ๑๘๓)

คัมภีร์มหาพรรค

ภาค ๒

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๕)

แบ่งเป็น ๖ ชั้น

๑. จัมมขันธกะ

หมวดว่าด้วยหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพแคว้นมคธทรงเรียกประชุมชาวบ้านจำนวนมาก ที่อยู่ภายใต้การปกครอง ของพระองค์ ได้ทรงทราบข่าวว่า บุตรเศรษฐีชื่อโสณโกปิวิสะมีชนชั้นที่พื้นเท่า ก็ทรงใคร่จะได้เห็น จึงตรัสให้ไปเฝ้า พอตอดพระเนตรแล้วก็ทรงสั่งสอนชาวบ้าน เหล่านั้นด้วยเรื่องประโยชน์ปัจจุบัน ตรัสให้เขาเหล่านั้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เพื่อสดับเรื่องประโยชน์ในอนาคต

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุปุกพิกถา และอริยสัจ ๔ ประการ ชาวบ้านเหล่านั้นได้ปฏิญาณตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยตลอดชีพ ส่วน โสณโกปิวิสะขอบวช เมื่อบวชแล้วมีความเพียรพยายามมาก เดินจงกรมจน เท้าแตกเลือดไหล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าพระโสณโกปิวิสะเมื่อยังไม่บวชเคยติดพินิจ จึงทรงแสดงธรรมให้เดินสายกลางไม่ตั้งเกินไป ไม่หย่อนเกินไป เหมือนสายพิณที่ขึงแต่พอดีย่อมติดตั้งไพเราะ พระโสณโกปิวิสะ ปฏิบัติตามก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล.

ทรงอนุญาตรองเท้าไปไม้

พระผู้มีพระภาคทรงเห็นพระโสณโกปิวิสะ เป็นผู้ สุขุมลนชาติ (ละเอียดอ่อน) ก็ทรงอนุญาต ให้ใช้รองเท้าไปไม้ชั้นเดียว พระโสณโกปิวิสะเกี้ยวว่า ถ่าอนุญาตแก่สงฆ์เป็นการสวนรวมจึงจะยอมใช้ พระองค์ก็ทรงอนุญาตรองเท้า ที่ทำด้วยไปไม้ชั้นเดียว ห้ามใช้ชนิดที่ทำ ๒ - ๓ ชั้น หรือซ้อนหลาย ๆ ชั้น.

ทรงห้ามรองเท้าที่ไม่ควร

ภิกษุผู้พาศึกษาใช้รองเท้ามีสีต่าง ๆ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติห้ามว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าสีเขียวล้วน สีเหลืองล้วน สีแดงล้วน สีบานเย็นล้วน สีดำล้วน สีแสดล้วน สีชมพูล้วน รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ เธอใช้รองเท้ามีหูสีต่างๆ มีผู้ติเตียน ก็ทรงห้ามรองเท้าที่มีหู สีดังที่ห้ามแล้วนั้นอีก เธอยกย้ายไปใช้รองเท้าลักษณะต่างๆ เช่น รองเท้าปิดส้น ปิดหลังเท้า รองเท้ายัดหนุน มีหูหลาย มีหูงอนคล้ายเขา แกะ, เขาแพะ, หางแมงป่อง, รองเท้าที่เย็บด้วยขนหางนกยูง และที่สวองาม ประดับประดาต่าง ๆ ซึ่งเป็นของที่คฤหัสถ์เขาใช้สอยกัน ก็ทรงห้าม ทั้งหมด

นอกจากนี้ยังทรงห้ามใช้รองเท้าหนังสัตว์ที่ไม่ควรต่าง ๆ ซึ่งคฤหัสถ์สมัยนั้นใช้กัน เช่น รองเท้าทำด้วยหนังขลิบด้วยหนังราชสีห์, เสือโคร่ง, เสือเหลือง, เสือดาว, หนังนาก, หนังแมว, หนังค่าง, หนังนกเค้า รูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ขออนุญาตและข้อห้ามเกี่ยวกับรองเท้า

๑. ทรงอนุญาตรองเท้าหลายชั้นที่คนอื่นใช้แล้ว ห้ามที่เป็นของใหม่
๒. ถ้าภิกษุผู้เป็นอาจารย์หรือมีพรรษารุ่นอาจารย์ เป็นอุปัชฌาย์ หรือรุ่นอุปัชฌาย์ไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม ห้ามภิกษุสวมรองเท้าเดินจงกรม
๓. ทรงห้ามใช้รองเท้าในวัด ภายหลังทรงอนุญาตให้ใช้ได้ รวมทั้งทรงอนุญาตให้ใช้คบเพลิง, ประทีปและไม้เท้า เพื่อไม่ให้เหยียบหนาม เหยียบตอ และเพื่อสะดวกในเวลากลางคืน
๔. ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่เท้าเจ็บ, เท้าแตก หรือมีโรคที่เท้า ใช้รองเท้าได้
๕. จะขึ้นเตียง ขึ้นตั่งก็ทรงอนุญาตให้ใช้รองเท้าได้ เพื่อว่าล้างใหม่ ๆ น้ำที่ติดเท้าและผงต่าง ๆ จะได้ไม่ทำให้เตียงตั่งเสียหาย
๖. ห้ามใช้รองเท้าไม้ เพราะมีเสียงดัง

๗. ห้ามใช้รองเท้าทำด้วยใบตาลและใบไม้ เพราะพระที่ขอให้เขาตัดต้นตาลและต้นไม้ที่ยังอ่อน ๆ ทำให้ต้นไม้เหล่านั้นเหี่ยวแห้งไป

๘. ห้ามใช้รองเท้าหญ้าและรองเท้าใบไม้หลายชนิด ตลอดจนรองเท้าทำด้วย เงิน ทอง เพชร พลอย แก้ว และโลหะต่าง ๆ เพราะมัวยุ่งอยู่ด้วยเรื่องรองเท้า ไม่เป็นอันศึกษาทอดทิ้งการประพฤติปฏิบัติ

๙. ทรงอนุญาตเขียงเท้าที่ตรึงติดกับที่ สำหรับใช้ในการถ่ายอุจจาระ, ปัสสาวะ และชำระ

ทั้งหมดนี้หากภิกษุใดล่วงละเมิด ต้องอาบัติทุกกฏ.

ข้อห้ามเกี่ยวกับโคตัวเมีย

มีเด็กเลี้ยงโคนำโคตัวเมียข้ามลำน้ำจิวรตี พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เที่ยวจับที่เขาบ้าง, หูบ้าง, คอบ้าง, หางบ้าง, ขันชี้หลังบ้าง, ถูกต้ององค์กำเนิดแม่โคด้วยจิตกำหนดบ้าง, จับลูกโคคอดน้ำให้ตายบ้าง มีผู้ติเตียนอ้อจาว จึงทรงห้ามทำเช่นนั้น ถ้าขึ้นทำให้ปรับอาบัติตามควรแก่กรณี คือถ้ามีจิตกำหนดถูกต้ององค์กำเนิดแม่โคปรับอาบัติถุลลัจจัย ถูกต้องอวัยวะอื่นอาบัติทุกกฏ ข่าลูกโคอาบัติปาจิตตีย์.

ข้อห้ามเกี่ยวกับยานพาหนะเทียมสัตว์

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์โดยสารยานพาหนะที่เทียมด้วยโคเพศเมีย มีบุรุษเป็นสารถีบ้าง เทียมด้วยโคเพศผู้มีสตรีเป็นสารถีบ้าง คนทั้งหลายตำหนิว่า “เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวโดยสารยานพาหนะไปเล่นน้ำ”

ทรงห้ามไปด้วยยานเทียมสัตว์ ต่อมาภิกษุใช้ จึงทรงอนุญาตยานพาหนะที่เทียมโคเพศผู้^๑ ยานพาหนะที่ใช้มือลากทรงอนุญาตคานหามมีตั่งนั่งและเปลผ้าที่เขาผูกติดกับไม้คาน.

^๑ คนที่ลากยานพาหนะ จะเป็นบุรุษหรือสตรีก็ได้ (วิ. อ. ๓ / ๑๕๓ / ๑๖๘) ภิกษุหนึ่งยานพาหนะเช่นนี้ไม่ต้องอาบัติ.

ข้อห้ามเกี่ยวกับที่นอนสูงใหญ่

ทรงห้ามที่นอนอันสูงใหญ่ ที่มีลักษณะวิจิตรงดงามเป็นของใช้คฤหัสถ์ คือ เตี้ยงมีเท้าสูงเกินขนาด มีเท้าเป็นรูปสัตว์ร้าย พรหมชนสัตว์ เครื่องลาดขนแกะ สีขาว หรือขนแกะลายวิจิตร เครื่องลาดยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะขนาดใหญ่ ที่นางพื่อน ๑๖ คนร้ายรำได้ เครื่องลาดบนหลังข้างบนหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดมีพาดาน เครื่องลาดมีหมอน ๒ ข้าง และห้ามใช้หนังสัตว์ขนาดใหญ่ๆ สำหรับปูนั่งหรือนอน เช่น คฤหัสถ์. ภายหลังมีภิกษุต้องการใช้หนังโค และมีผู้ฆ่าโค เพื่อนำหนังมาถวาย จึงทรงห้ามใช้หนังสัตว์ทุกชนิด รูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ เว้นไว้แต่นั่งบนของที่คฤหัสถ์เขามีไว้ใช้ แต่ไม่ให้นอนบนนั้น นอกจากนั้น ทรงอนุญาตให้ใช้หนังสัตว์ที่เขาทำเป็นเชือกผูก.

ห้ามสวมรองเท้าเข้าน

ทรงห้ามสวมรองเท้าเข้าน เว้นแต่อาพาธ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านพากัน ดิเตียนภิกษุฉัพพัคคีย์ที่ทำเช่นนั้นว่า เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคม.

พระโสณกุฎิกัณณะ

โสณกุฎิกัณณะอุบาสก ใคร่จะบวช จึงไปหาพระมหากัจจายนะ ขอให้ช่วยสงเคราะห์บวชให้ ท่านเห็นว่าลำบากที่จะประพฤติปฏิบัติจึงห้ามไว้ ครั้งที่สองเมื่อขอบวชอีกและเห็นว่าตั้งใจแน่วแน่ จึงยอมบวชเป็นสามเณรให้ และกล่าวจะหาภิกษุประชุมครบ ๑๐ รูป เพื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุ ก็ลำบากยิ่งนัก ต้องรอถึงสามปี เพราะในชนบทนั้นทุกรักษาดารมีภิกษุน้อย พระโสณกุฎิกัณณะ พอบวชแล้วอยู่จำพรรษากับอุปัชฌาย์ หลังออกพรรษาแล้วมาเฝ้าพระพุทธเจ้า นำคำขอร้องของพระมหากัจจายนะเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์ มากราบทูลด้วย หลายข้อเกี่ยวกับการผ่อนผันพระวินัยบางประการสำหรับเขตทุกรักษาดาร.

ข้ออนุญาตสำหรับชนบทชายแดน

๑. ทรงอนุญาตให้อุปสมบทกุลบุตรในชนบทชายแดน (ปัจฉินตชนบท) ทั้งปวง ด้วยภิกษุเพียง ๕ รูป

๒. ทรงกำหนดชนบทภาคกลาง (มัชฌิมชนบท) ดังนี้ คือ

ทิศตะวันออก ภายในแต่มหาสาครนครเข้ามา

ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ภายในแต่แม่น้ำสลลวดีเข้ามา

ทิศใต้ ภายในแต่เสตกัณณนิคมเข้ามา

ทิศตะวันตก ภายในแต่หมู่บ้านพรหมณ์ช่อถู่เข้ามา

ทิศเหนือ ภายในแต่ภูเขาสีระชะเข้ามา

ทั้งหมดนี้รวมในมัชฌิมชนบท พื้นที่ออกไปเป็นปัจฉินตชนบท ทรงอนุญาตให้ภิกษุ ๕ รูปบวชกุลบุตรได้

๓. ทรงอนุญาตให้ใช้รองเท้าหลายชั้นในชนบทชายแดนได้ เพราะแผ่นดิน ขรุขระเป็นระแหง

๔. ทรงอนุญาตให้อาบน้ำได้ประจำ ในปัจฉินตชนบททั้งหมด

๕. ทรงอนุญาตให้ใช้หนังแกะ หนังแพะ หนังเนื้อ เป็นเครื่องลาดได้ ตามที่มีใช้กันอยู่ในเขตชนบทชายแดน

๖. ทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่นอกสีมา รับจีวรที่เขาฝากถวายภิกษุอื่นได้ โดยยังไม่ต้องนับวัน ตราบเวลาที่ผ้ายังไม่ถึงมือภิกษุนั้น^๑.

^๑ ภิกษุที่รับฝากถวายจีวร ยังมีได้นำจีวรมาถวายจนถึงมือ หรือยังมีได้ส่งเข้ามาแจ้งให้ทราบว่ามีทากถวายจีวร ต่อเมื่อภิกษุที่รับฝากถวายจีวรนำมาถวายจนถึงมือ หรือส่งเข้ามาแจ้งให้ทราบ หรือได้ฟังข่าวว่ามีทากถวายจีวรแล้วแต่นั้น จีวรนั้นเก็บไว้ได้ ๑๐ วัน (วิ. อ. ๓ / ๒๕๙ / ๑๗๒) ตามสิกขาบทที่ ๑ ของจีวรวรรค ในนิสสัยคิยปาจิตติย.

๒. เกสัชชขันธกะ

หมวดवादวยยา

ทรงอนุญาตเกสัช ๕ และอื่น ๆ

๑. ภิกษุหลายรูปด้วยอาพาธในฤดูสารท^๑ ดื่มน้ำขำยาหรือจันอาหาร ก็อาเจียนออกจึงชุปผอม พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงอนุญาตเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ให้ฉันได้ทั้งในกาล (ก่อนเที่ยง) และในวิกาล (หลังเที่ยงไป)

๒. ทรงอนุญาตมันเหลวที่เป็นยา คือ มันเหลวหมี ปลาจลาม^๒ มันเหลวหมู มันเหลวลา ที่รับประเคนในเวลา เจียวในกาล กรองในกาล แล้วฉันอย่างน้ำมัน ถ้ารับประเคนในเวลาวิกาล เจียวในเวลาวิกาล กรองในเวลาวิกาลแล้วฉันมันเหลวนั้น เป็นอาบัติทุกกฏ ๓ ตัว

๓. ทรงอนุญาตให้ฉันมูลเกสัช (ยาที่เป็นหัว หรือเหง้าไม้) เช่น ขมิ้น ขิง เป็นต้น ที่ไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพไม่กำหนดกาล แต่ต้องมีเหตุผลสมควร ถ้าไม่มีเหตุผลสมควร ต้องอาบัติทุกกฏ สำหรับภิกษุผู้อาพาธ ทรงอนุญาตให้ใช้หีบดบดได้

๔. ทรงอนุญาตให้ฉันกสาวเกสัช (ยาที่เป็นน้ำฝาดจากต้นไม้) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพ ในเมื่อมีเหตุสมควร

๕. ทรงอนุญาตให้ฉันปัทมเกสัช (ไปไม้ที่เป็นยา) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพ ในเมื่อมีเหตุผลสมควร

^๑ อาพาธในฤดูสารท คือ ไข้เหลือง (หรือโรคดีซ่าน) ที่เกิดในฤดูสารท (ฤดูใบไม้ร่วง) เพราะในฤดูสารทนี้ ภิกษุทั้งหลายเปียกชุ่มด้วยน้ำฝนบ้าง เดินย่ำโคลนบ้าง แสงแดดแผดกล้าบ้าง (วิ. อ. ๓ / ๒๖๐ / ๑๗๓)

^๒ บางอาจารย์ว่า จระเข้ (สารตถ. ฐีกา. ๓ / ๒๖๒ / ๓๖๗) ฉบับ PALI TEXT SOCIETY แปลว่า จระเข้ (Book of the discipline part 4 P. 271) มหาวรรคฉบับภาษาพม่าแปลว่า "ปลาโลมา"

๖. ทรงอนุญาตให้ฉันผลเภสัช (ผลไม้ที่เป็นยา) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติ เช่น ดีปลี สมอ มะขามป้อม ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๗. ทรงอนุญาตให้ฉันขตุเภสัช (ยางไม้ที่เป็นยา) เช่น มหาหิงคุ์ ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๘. ทรงอนุญาตโลณเภสัช (เกลือที่เป็นยา) เช่น เกลือสมุทร เกลือสินเธาว์ ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๙. ทรงอนุญาตให้ใช้ยาผงในเมื่อเป็นแผลพุพอง หรือกลืนตัวแรง เพื่อมิให้แผลติดจีวร สำหรับภิกษุผู้ไม่อาพาธ ทรงอนุญาตให้ใช้มูลโค (แห้ง) ดิน (แห้ง) และกากเครื่องย้อม ทรงอนุญาตครก สาก และแล่ง (สำหรับร่อนยาผง) และฝ้าร่อนยาเพื่อการนี้

๑๐. ทรงอนุญาตเนื้อสัตว์ดิบโลหิตดิบ ในเมื่ออาพาธเนื่องด้วยอมมนุษย์สิ่ง

๑๑. ทรงอนุญาตยาตา และกลักยาตา สำหรับภิกษุผู้อาพาธเป็นโรคตา แต่ห้ามมิให้ใช้กลักยาตา ที่ทำด้วยเงินทองแบบของคฤหัสถ์ ให้ทำด้วยกระดูก งา ไม้ โลหะ และเปลือกไม้ กับทรงอนุญาตฝาดปิดกลักยาตา และให้ใช้ด้ายพันกันฝาดก กับทรงอนุญาตให้ใช้ไม้ป้ายยาตา และถุงใส่ไม้ป้ายยาตา รวมทั้งสายสำหรับสะพายคล้องบา

๑๒. ทรงอนุญาตให้ทาน้ำมันที่ศีรษะ เมื่อเป็นโรคร้อนศีรษะ และอนุญาตให้ฉันัตถุยา และกล้องยานัตถุ แต่กล้องยานัตถุ ห้ามทำด้วยเงิน ทอง หรือทองคำแบบคฤหัสถ์ ทรงอนุญาตกล้องยานัตถุที่มีหลอดคู่ ทรงอนุญาตให้สูดควัน (ของยา) ทางจมูก, ทรงอนุญาตกล้องยาสูบ (ที่ใช้รักษาโรค) แต่ไม่ให้ใช้กล้องที่ทำด้วยทอง เงิน หรือทองคำแบบคฤหัสถ์ ทรงอนุญาตให้มีเครื่องปิด กล้องยาสูบเพื่อกันสัตว์เข้าไปข้างใน ถุงและเชือกผูกเป็นสายสะพาย

๑๓. ทรงอนุญาตให้เคี้ยวน้ำมัน (ทำยา) และอนุญาตให้เติมน้ำเมาลงในน้ำมันที่จะทำยาได้ โดยมีเงื่อนไขว่า น้ำเมาที่ใส่นั้นต้องไม่ปรากฏสี กลิ่น และรส ถ้าเจือน้ำเมามากเกินไปทรงอนุญาตให้เก็บไว้เป็นยาทา ทรงอนุญาตภาชนะสำหรับใส่น้ำมันที่ทำด้วยโลหะ หรือผลไม้ ทรงอนุญาตการทำให้แห้งออก ตั้งแต่อย่างธรรมดาถึงอย่างเข้ากระโจม โดยมีเถาตัมไบตัวยาอยู่ในนั้น และอ่างน้ำ

๑๔. ทรงอนุญาตให้นำเลือดออกด้วยไขเขาควยจูด

๑๕. ทรงอนุญาตยาทาเท้า เมื่อเท้าแตก และอนุญาตให้ปรุขยาทาเท้าได้

๑๖. ทรงอนุญาตการผ่าฝี และอนุญาตกระบวนกร้างปวงที่เนื่องด้วยแผลผ่าตัดนั้น คือน้ำฝาด งามบด ยาพอก ผ่าพื้นแผล ล้างแผลด้วยน้ำแป้ง เมล็ดฝักกาด ร่มด้วยควัน ไขก่อนเกลือตัดเนื้องอก น้ำมันทาแผล

๑๗. ทรงอนุญาตยา ๔ ชนิด ในขณะที่ถูกงูหรือสัตว์มีพิษกัด คือ มูตร (ปัสสาวะ) กูถ (อุจจาระ) ขี้เถ้าและดินในขณะที่รีบด่วนเช่นนั้น ถ้าไม่มีคนทำก็ให้ถือเอาและฉนได้เอง ไม่ต้องอาบัติ

๑๘. ทรงอนุญาตยา และ อาหารอ่อนบางอย่าง ตามสมควรแก่โรคและความต้องการที่จำเป็น เช่น ดื่มน้ำที่ละลายจากดินผาลไถ เมื่ออาพาธโดยยาแฝด^๑ น้ำต่างจากขี้เถ้าของข้าวสุกเผา แก่โรคท้องผูก สมอดองน้ำมูตรโค แก่โรคผอมเหลือง^๒ การทาตัวด้วยของหอม แก่โรคผิวหนัง ยาถ่าย แก่ผดผื่นขึ้นตามตัว น้ำข้าวใส น้ำถั่วต้มที่ไม่ข้น น้ำถั่วต้มที่ข้นเล็กน้อย น้ำเนื้อต้ม เป็นการผ่อนผันให้เหมาะแก่อาพาธ.

ห้ามเก็บเภสัช ๕ ไว้เกิน ๗ วัน

พระเจ้าพิมพิสาร มีพระราชประสงค์จะถวายคนทำงานวัด แก่พระปิลินทวัจฉะ ก็ทรงอนุญาตให้มีคนวัดได้ มนุษย์ทั้งหลายพากันเลื่อมใสพระปิลินทวัจฉะในฐานะมีอำนาจจิตสูงใช้อำนาจจิตได้หลายอย่าง พากันถวายเภสัช ๕ คือ เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง, น้ำอ้อยเป็นอันมาก ท่านก็แบ่งถวายภิกษุผู้เป็นบริษัของท่าน ภิกษุเหล่านั้นก็เก็บของเหล่านี้ใส่ผ้ากรองบ้าง ใส่ถุงบ้าง แขนวไวบบ้าง พาดที่หน้าตางบ้าง มีหนุรบกวนมาก เป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคทรงทราบจึงทรงบัญญัติว่า ภิกษุรับเภสัช ๕ จะเก็บไว้บริโภคได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าล่วงกำหนดนั้นไปให้ปรับอาบัตินิสัสัคคิยาปาจิตตีย์.

^๑ อาพาธโดยยาแฝด แปลมาจากบาลีว่า “มรทินนาพาโร” หมายถึงโรค ที่เกิดขึ้นเพราะน้ำหรือยาที่หญิงแม่เรือนให้ซึ่งดื่มกินเข้าไปแล้ว จะตกอยู่ในอำนาจของหญิงนั้น (วิ. อ. ๓ / ๒๖๙ / ๑๗๕, สารตุค. ฎีกา ๓ / ๒๖๙)

^๒ โรคผอมเหลือง คือ โรคดีซ่าน

ทรงอนุญาตของฉันทบางอย่าง

พระกัษชาเรวตะ เห็นเขาผสมแป้งบ้าง ถั่วบ้าง ลงในบ่อน้ำอ้อย ยำเกรงอยู่ว่า “น้ำอ้อยงบเจืออามิสเป็นของไม่ควรในเวลาวิกาล” พร้อมด้วยบริษัท ไม่นั้นน้ำอ้อยงบ ภิกษุกราบทูลให้ทรงทราบ จึงทรงสอบถามว่า ชาวบ้านเขาผสมของดังกล่าวเพื่ออะไร ภิกษุกราบทูลว่า “เพื่อให้เนื้อน้ำอ้อยเกาะกันแน่น” จึงทรงรับสั่งว่า “ถ้าเขาผสมแป้งบ้าง ถั่วบ้างลงในน้ำอ้อยงบ เพื่อให้เนื้อน้ำอ้อยเกาะกันแน่นน้ำอ้อยงบนั่นคงเป็นน้ำอ้อยงบเหมือนเดิม เราอนุญาตให้ฉันทน้ำอ้อยงบได้ตามสบาย” และทรงอนุญาตให้ฉันทข้าวที่ต้มสุกแล้วแต่ยังไม่ออกไถ่ในกาล อนุญาตให้ฉันทยาโลณโสวีระกะ^๑ แก่ภิกษุผู้อาพาธ แต่ผู้ไม่อาพาธต้องเจือน้ำฉันทอย่างปานะ.

ห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่เป็นต้น

พระผู้มีพระภาคทรงอาพาธด้วยโรคลมในท้อง พระอานนท์ของถั่วเขียวด้วยตนเอง เก็บค้างคืนไว้ในที่อยู่ แล้วต้มเองในที่อยู่ แล้วถวายพระผู้มีพระภาค เมื่อทรงทราบจึงตรัสห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ ห้ามหุงต้มอาหารในที่อยู่ และห้ามหุงต้มเอง ผู้ล่วงละเมิดต้องอาบัติทุกกฏ แต่การอุ้มของที่สุกแล้ว อนุญาตให้ทำได้ ต่อมาเกิดข่าวยากในกรุงราชคฤห์ ทรงอนุญาตให้เก็บอาหารไว้ค้างคืนในที่อยู่ ให้หุงต้มอาหารในที่อยู่ ให้หุงต้มเองได้ (แต่เมื่อบ้านเมืองกลับสู่สภาพปกติ ก็ทรงห้ามการเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ เป็นต้นนั้นอีก หน้า ๒๕๑)

อนึ่งทรงอนุญาตว่า (ในการเดินทางไกล) เห็นผลไม้ตกอยู่ ถ้าไม่มีกบปียการก^๒ ก็ให้เก็บนำไปเอง ต่อเมื่อพบกบปียการกจึงให้วางบนพื้นดิน ให้เขาจัดถวายให้ฉันทได้ ทรงอนุญาตให้รับประเคนผลไม้ที่เก็บมาเองได้ (ข้อนี้ ต่อมาก็ทรงยกเลิกเช่นเดียวกับเรื่องการเก็บอาหารในที่อยู่ หน้า ๒๕๒).

^๑ ยาตองโลณโสวีระกะ ได้แก่ยาที่ปรุงด้วยส่วนประกอบนานาชนิด เช่น มะขามบ่อมสม สมองพิเภก รัญญาชาติทุกชนิด ถั่วเขียว ข้าวสุก ผลกล้วย หน่อหวาย การะเกต อินทผลัม หน่อไม้ ปลา เนื้อ น้าผึ้ง น้ำอ้อย เกลือ โดยใส่เครื่องยาเหล่านี้ในหม้อปิดฝาปิดขิด เก็บดองไว้ ๑ - ๓ วัน เมื่อยานี้สุกได้ที่แล้ว จะมีรสและสีเหมือนผลหว่า เป็นยาแก้โรคลม โรคไต โรคผอมเหลือง (ตีขาน) โรคจิตสับสน เป็นต้น ในภายหลังกัถ คือเที่ยงวันไปก็ฉันทได้ (วิ. อ. ๑ / ๑๓๒ / ๕๑๘)

^๒ กบปียการก หมายถึง ผู้ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุบริโภค, ผู้ปฏิบัติภิกษุ, ศิษย์พระ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์)

ทรงอนุญาตเรื่องการฉันหลายข้อ

ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ฉันเสร็จแล้ว ห้ามภัตแล้ว ฉันอาหารที่เป็นเดน ซึ่งนำมาจากบ้านเจ้าภาพได้ (คือ ทรงห้ามไว้ในสิกขาบทที่ ๕ โภชนวรรค ปาจิตตยกัณฑ์ แต่ทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ถ้าเจ้าภาพนำมาถวาย ที่วัดอีกให้ฉันได้) หนึ่งถ้าเขา ถวายไว้ก่อนเวลาอาหาร และถ้าของนั้นเป็นของป่า ของเกิดในสระ ก็ทรงอนุญาตให้ฉันได้ (ขออนุญาตเหล่านี้ทุกข้อต่อมาก็ทรงยกเล็ก ดูหน้า ๒๕๒) หนึ่งผลไม้ ที่ใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้ หรือที่ปล้นเมล็ดออกแล้วไม่มีใครทำให้ควรร (กับปิยะ, ดูรายละเอียดสมณกัมปะหน้า ๔๑๗) ก็ทรงอนุญาตให้ฉันได้.

ทรงห้ามทำการผ่าตัดหรือผูกมัดที่ทวารหนัก

ทรงห้ามผ่าตัดหรือผูกมัดด้วยหนังหรือผ้า ภายในบริเวณ ๒ นิ้ว โดยรอบ ทวารหนัก เพราะในที่แคบผิวเนื้ออ่อน แผลหายยาก ผ่าตัดลำบาก ผู้ผ่าตัดต้อง อาบัติตุลลัจจัย (เกี่ยวกับริดสีดวงทวาร).

ทรงห้ามฉันเนื้อที่ไม่ควร

๑. ทรงห้ามฉันเนื้อมนุษย์ ผู้ฉันต้องอาบัติตุลลัจจัย ภิกษุจะฉันเนื้อสัตว์ ต้องพิจารณา ก่อน ขึ้นฉันทั้งไม่พิจารณา ต้องอาบัติทุกกฏ.

๒. ทรงห้ามฉันเนื้อสัตว์ที่ไม่สมควรอีก ๙ ชนิด คือ เนื้อช้าง, เนื้อม้า, เนื้อสุนัข, เนื้องู, เนื้อราชสีห์, เนื้อเสือโคร่ง, เนื้อเสือเหลือง, เนื้อหมี และเนื้อเสือดาว.

ทรงอนุญาตและไม่อนุญาตของฉันบางอย่าง

๑. ทรงอนุญาตข้าวยาจุก [ทำด้วยเมล็ดข้าวอ่อนตำแล้วคั้นเอาน้ำเคี่ยว กับน้ำตาล (พจนานุกรมไทยฯ)] และขนมหวาน ทรงสรรเสริญข้าวยาจุกว่า

มีอานิสงส์มาก

๒. ตรัสว่า ภิกษุอันทายกนิมนต์ไว้แห่งอื่น ไม่พึงฉันยาคุที่แขนของผู้อื่น รูปใดฉันพึงปรับอาบัติตามธรรม(ปรับปาจิตตีย์เพราะฉันปรัมปรโกชน ดูหน้า๑๑๖)

๓. ทรงแสดงธรรมโปรดเวฬุภุระ กัจจายนะ ผู้ถวายงบน้ำอ้อยแก่ภิกษุทั้งหลาย ให้ได้ดวงตาเห็นธรรมปฏิญญาตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ต่อมาทรงปรารภเรื่องงบน้ำอ้อย ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ป่วย เป็นไข้ฉันได้ แต่ภิกษุผู้ไม่เป็นไข้ ให้ละลายน้ำฉัน.

เสด็จแสดงธรรมที่ปาฏลิกามและโกฏิกาม

พระผู้มีพระภาคเสด็จจากกรุงราชคฤห์ไปยังปาฏลิกาม ทรงแสดงธรรมโปรดอุบาสกชาวปาฏลิกามผู้ถวายอาคารที่พัก เรื่องโทษแห่งศีลวิบัติของผู้ที่ศีลและอานิสงส์แห่งศีลสัมปทาของผู้มีศีล คือ

๑. ย่อมได้โภคทรัพย์ ซึ่งมีความไม่เบียดเบียนเป็นเหตุ
๒. กิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป
๓. เข้าไปบริษัทใด ย่อมแกลวกล้ำไม่เก้อเขิน
๔. ย่อมไม่หลงลืมสติตาย
๕. หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

มหาอำมาตย์แห่งมคธ ชื่อสุนีธวัสสการะ นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เพื่อฉันภัตตาหาร เสร็จแล้วพระผู้มีพระภาคเสด็จข้ามแม่น้ำคงคาไปยังโกฏิกาม ทรงแสดงธรรมเรื่องอริยสัจ ๔.

นางอัมพปาลีถวายป้ามะม่วง

นางอัมพปาลี ได้เดินทางโดยขบวนยานจากกรุงเวสาลี ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงโกฏิกาม แล้วนิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น คณะภิกษุตรียลิจฉวีแห่งกรุงเวสาลีก็เดินทางไปโกฏิกาม เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลนิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์ของนางอัมพปาลีไว้ก่อนแล้ว

คณะภคินีลิจฉวีขอร่อนนางให้พวกตนได้ถวายก่อน นางไม่ยอม ในวันรุ่งขึ้น เมื่อถวายอาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า และพระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้ว จึงกราบทูลถวายป้ามะม่วงให้เป็นสังฆาราม.

สีหเสนาบดีเปลี่ยนศาสนา

สีหเสนาบดีเป็นสาวกของนิครนถ์ ได้ฟังพวกภคินีลิจฉวีสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยก็ใคร่จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะไปก็ปรึกษากับอาจารย์นิครนถนาฎบุตร ก็ถูกห้ามปรามถึง ๓ ครั้ง ในที่สุดได้ตัดสินใจไปเฝ้าโดยไม่บอกอาจารย์ เมื่อไปเฝ้ากราบทูลถามถึงข้อที่มีคนกล่าวหาพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งได้ทรงชี้แจงโดยละเอียดแล้ว ทรงแสดงธรรมโปรด สีหเสนาบดีได้ดวงตาเห็นธรรม และได้นิมนต์ฉันภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น พวกนิครนถ์ที่เฝ้าพูดว่าสีหเสนาบดีฆ่าสัตว์มาทำเป็นอาหารเลี้ยงพระ พระสมณโคดมรู้อยู่ก็ยังคงฉันเนื้อสัตว์นั้น สีหเสนาบดีได้ทราบก็ปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริง แล้วก็ถวายอาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ต่อไปจนเสร็จ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรารภเหตุนั้น จึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามฉันเนื้อสัตว์ที่เขา(ฆ่า) ทำจำเพาะภิกษุ ทรงปรับอาบัติทุกกฏ และทรงอนุญาตปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์โดยเงื่อนไข ๓ ประการ คือ ไม่ได้เห็น, ไม่ได้ยิน, ไม่ได้รังเกียจ.

ทรงถอนข้ออนุญาตสำหรับข้ายาก

ต่อมากรุงเวสาลีสมบูรณบริบูรณ์ขึ้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงถอนข้ออนุญาตที่ประทานไว้ในสมัยข้ายาก เป็นอันกลับห้ามต่อไป คือ

ห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่, (อันโตวุฏฐะ)

ห้ามหุงต้มในที่อยู่, (อันโตปัททะ)

ห้ามหุงต้มด้วยตนเอง, (สามปัททะ)

ห้ามฉันผลไม้ที่เก็บมาเองโดยหากคนประเคนที่หลัง คือ จับต้องแล้ว
รับประเคนใหม่ (อุคคหิตปฏิคคหิตกะ)

๔ ข้อนี้ ปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ห้ามฉันอาหารที่ฉันจนเสร็จ บอกไม่รับของที่เขาจะถวายเพิ่มแล้ว
กลับฉันของที่เขานำมาถวายจากบ้านเจ้าภาพอีก (ตโตนี้หฺนฺวะ) อาหารที่รับ
ประเคนไว้ก่อนเวลาอาหาร (ปุเรภัตตปฏิคคหิตกะ) หรืออาหารที่เกิดในป่า
(วนฺหฺนฺวะ) ในสระน้ำ (โปกขรฺหฺนฺวะ) เช่น ผลไม้ เหง้าบัว ซึ่งเป็นอาหารไม่เป็นเดน
ให้ปรับอาบัติแก่ผู้บริโภคมตามควร^๑

ทรงอนุญาตที่เก็บอาหาร

มีผู้นำของที่เป็นอาหาร เช่น เกลือ, น้ำมัน, ข้าวสาร, ของเคี้ยว (ผลไม้)
มาถวาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตกับปิยภูมิ คือที่เก็บของที่สมควร
โดยให้สวดประกาศเป็นการสงฆ์ โดยทรงระบุกับปิยภูมิ ๔ ชนิด คือ

๑. อุตสวานันติกา กับปิยภูมิที่ประกาศให้รู้กันแต่เริ่มสร้าง
๒. โคนิสาทิกา^๒ กับปิยภูมิเคลื่อนที่ได้
๓. คหปติกา เรือนที่คฤหบดีถวายเป็นกับปิยภูมิ (สงฆ์สวดประกาศ)
๔. สัมมติกา กับปิยภูมิที่สงฆ์สมมติ คือสวดประกาศเป็นการสงฆ์
ทรงห้ามมิภิกษุใช้กับปิยภูมิที่สงฆ์สมมติไว้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ

ทรงแสดงธรรมโปรดเมณฑกคฤหบดี

พระผู้มีพระภาคเสด็จจากกรุงไพศาลี ไปยังภัททียนคร ประทับ ณ
ชาติยววัน ณ ที่นั้น เมณฑกคฤหบดี (ผู้เป็นเศรษฐี) ได้ไปเฝ้า ได้สดับพระธรรม
เทศนาได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว ก็นิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น เมื่อฉันเสร็จแล้ว

^๑ ปรับอาบัติปาจิตตีย์ เพราะเสี้ยวฉันของที่ไม่เป็นเดนหลังห้ามภัดแล้ว ตามความในสิกขาบทที่ ๕ แห่งโกชนวรรค

^๒ โคนิสาทิกา แปลว่า กับปิยภูมิเหมือนกับโคจ่อม ได้แก่ สถานที่ไม่มีรั้วล้อม แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ วัดที่ไม่มีรั้วล้อม
เรียกว่า อารามโคนิสาทิกา ภูมิที่ไม่มีรั้วล้อม เรียกว่า วิหารโคนิสาทิกา โดยความก็คือ เรือนครัวเล็กๆ ที่ไม่ลงหลักปักฐานมั่นคง
สามารถเคลื่อนย้ายได้ (วิ. อ. ๓ / ๒๙๕ / ๑๘๒ - ๑๘๓)

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมโปรดครอบครัว พร้อมทั้งทาสของเมณฑก ให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ทุกคนปฏิญาณตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต.

ทรงอนุญาตตามที่เมณฑกคฤหบดีขอร้อง

เมณฑกคฤหบดีทราบบว่า พระผู้มีพระภาคจะเสด็จเดินทางไกลไป อังคุดตราปะ ซึ่งเป็นหนทางกันดาร อัดคัตน้ำ อัดคัตอาหาร จึงกราบทูลขอร้อง ให้ทรงอนุญาตเสบียง จึงทรงอนุญาต ดังต่อไปนี้

- ๑. ทรงอนุญาตปัจจัยโครส ๕ คือ นมสด, นมส้ม, เปรียง, เนยขั่น, เนยใส
- ๒. ทรงอนุญาตให้แสวงหาเสบียงเดินทางได้ คือ ข้าวสาร, ถั่วเขียว,

ถั่วราชมาส, เกลือ, น้ำอ้อยบ, น้ำมัน, เนยใส ตามความต้องการ

๓. ตรัสว่า "มีอยู่กิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านที่มีศรัทธาเลื่อมใส เขามอบเงินทองไว้ในมือกับปัยการกสั่งว่า สิ่งใดควรแก่พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าของท่านจงถวายสิ่งนั้น ด้วยกับปัยกัณฑ์นี้. ดูก่อนกิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยินดีของอันเป็นกับปัยะจากกับปัยกัณฑ์นั้นได้ แต่เรามีได้กล่าวว่า พึงยินดี พึงแสวงหาทองและเงิน โดยปริยายใดๆ เลย.

ทรงอนุญาตน้ำอัฐฐบาห (น้ำดื่ม ๘ อย่าง)

ณ ตำบลอาปะณะ ทรงปรารภคำของเกณียะชฎิล ผู้ปรุงน้ำปานะมาถวาย จึงทรงอนุญาตน้ำปานะ ๘ อย่าง คือ ๑.น้ำมะม่วง ๒.น้ำขมพู่หรือน้ำหว่า ๓.น้ำกล้วยมีเมล็ด ๔.น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด ๕.น้ำมะขาง ๖.น้ำลูกจันทน์หรือองุ่น ๗.น้ำเหง้าบัว ๘.น้ำมะพร้าวหรือลิ้นจี่ ทรงอนุญาตน้ำจากผลไม้ทุกชนิด^๑ เว้นแต่รสแห่งธัญญผล^๒ ทรงอนุญาตน้ำจากใบไม้ทุกชนิด เว้นแต่น้ำฝักทอง ทรงอนุญาตน้ำจากดอกไม้ทุกชนิด เว้นแต่น้ำดอกมะขาง และทรงอนุญาตน้ำอ้อยสด.

^๑ ที่ห้ามฉินน้ำจากมหาผล ๘ คือ ตาล มะพร้าว ผลขนุน ขนุนสำปะลอบ บวบ พักเขียว แดงโม พักทอง รวมทั้งอปร์ณชาติ เช่น ถั่วต่างๆ เป็นส่วนแห่งรรกถา นักวินัยธรเห็นควรอย่างไรพึงพิจารณาเองเถิด

^๒ ธัญญผล ได้แก่ สาลิ(ข้าวสาลี), วีหิ(ข้าวเจ้า), ยโว(ข้าวเหนียว), โครุโม(ข้าวละมาน), กงคุ(ข้าวฟ่าง), รรโก(ลูกเต๋อย), กุรุสโก(หญ้าก้านแก่) (พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๓ / ๑๗๓ / ๑๐๖)

ทรงอนุญาตผักและของเคี้ยวที่ทำด้วยแป้ง

ณ เมืองกุสินารา ทรงปรารภคำของมัลลกะษัตริย์ชื่อโรชะผู้เคยเป็นสหายของพระอานนท์ ทรงอนุญาตให้ภิกษุฉันผักและของฉันที่ทำด้วยแป้งทุกชนิด (เฉพาะก่อนเที่ยง).

ทรงห้ามและทรงอนุญาตอื่นอีก

ณ ตำบลอาตุมา ทรงปรารภการกระทำของภิกษุผู้บวชเมื่อแก่ ซึ่งเคยเป็นช่างตัดผม ทราบข่าวว่าพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จมาพร้อมด้วยสงฆ์หมู่ใหญ่ จึงสั่งให้บุตรชาย ๒ คน ชื่อ เกร็ อัง มื่อ ตัดผม โคนผม กับ ทะ นาน และ ถู ง เที่ยวไปตัดและโกนผมตามบ้านเรือนทุกแห่ง แลกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ชาวบ้านเห็นเด็กสองคนนั้นพูดจาอ่อนหวาน มีไหวพริบดี แม้ผู้ที่ไม่ประสงค์จะให้ตัดและโกนผม ก็ให้ตัดให้โกนผมถึงให้ตัดให้โกนผม แล้วก็ให้ค่าแรงมาก เป็นอันว่าเด็กทั้งสองคนนั้นเก็บรวบรวมเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้างได้เป็นอันมาก.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกโดยลำดับ เสด็จถึงอาตุมานครแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ที่ภูสาคคารเขตอาตุมานครนั้น พระภิกษุนั้นสั่งให้คนตักแต่งข้าวยาคุเป็นอันมาก โดยผ่านราตรีนั้นน้อมถวายพระผู้มีพระภาค

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามพระภิกษุรูปนั้นว่า ข้าวยาคุนี้เธอได้มาจากไหน ? พระภิกษุนั้นจึงกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทุกประการ.

พระผู้มีพระภาคทรงติเตียนว่า การกระทำของเธอนั้นไม่เหมาะ ไม่สมควร ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ไม่ควรทำ ฉะนั้นเธอบวชแล้วจึงได้ชักจูงทายกในสิ่งอันไม่ควรเล่า การกระทำของเธอนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส

ครั้นแล้วจึงทรงห้ามมิให้ชักชวนบุคคลไปในทางไม่สมควร กับห้ามมิให้ภิกษุผู้เคยเป็นช่างตัดผมเก็บรักษาเครื่องตัดโกนผม ไว้สำหรับตัวรูปใดเก็บรักษาไว้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ณ กรุงสาวัตถีทรงอนุญาตของฉันผลไม้ทุกชนิด พืชของสงฆ์
ที่เพาะปลูกในที่ของบุคคล และพืชของบุคคลที่เพาะปลูกในที่ของสงฆ์
ให้แบ่งส่วนแล้วบริโภคได้.

ทรงแหะข้อตัดสินวินัย ว่าด้วยมหาปเทศ ๔

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเกิดความยำเกรงอยู่ในข้อบัญญัติบางอย่างว่า
สิ่งใดที่ทรงอนุญาต สิ่งใดไม่ทรงอนุญาต พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า **สิ่งนี้ไม่ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร **สิ่งนั้นไม่ควร** แก่เธอทั้งหลาย

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า **สิ่งนี้ไม่ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร **สิ่งนั้นควร** แก่เธอทั้งหลาย

๓. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า **สิ่งนี้ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร **สิ่งนั้นไม่ควร** แก่เธอทั้งหลาย

๔. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า **สิ่งนี้ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร **สิ่งนั้นควร** แก่เธอทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตก การที่กาลิก^๑ระคนกัน จึงตรัสว่าดังนี้:-

- ๑...ยามกาลิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาลไม่ควรในวิกาล
- ๒. สัตตหาลิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรในกาลไม่ควรในวิกาล
- ๓. ยาวชีวิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล
- ๔. สัตตหาลิกระคนยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรชั่วยามล่วงยามแล้วไม่ควร
- ๕. ยาวชีวิกระคนกับยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรชั่วยามล่วงยามแล้วไม่ควร
- ๖. ยาวชีวิกระคนกับสัตตหาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรตลอด๗วันล่วง๗วันแล้วไม่ควร

^๑ กาลิก แปลว่า เนื่องด้วยกาล, ขึ้นกับกาล, ของจะกลืนกินให้ล่วงล่าออกไป ซึ่งพระวินัยบัญญัติให้ภิกษุรับเก็บไว้
และฉันได้ภายในเวลาที่กำหนด จำแนกเป็น ๔ อย่าง คือ

- ๑. ยาวกาลิก ของรับประเคนไว้และฉันได้ชั่วเวลาเข้าถึงเที่ยงของวันนั้น เช่น ข้าว ปลา เนื้อ ผัก ผลไม้ นม ส้ม ขนม
- ๒. ยามกาลิก ของรับประเคนไว้และฉันได้ชั่ววันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ได้แก่ ปานะ คือ น้ำผลไม้ที่ทรงอนุญาต
- ๓. สัตตหาลิก ของรับประเคนไว้แล้ว ฉันได้ภายใน ๗ วัน ได้แก่ เกาส์ ๕ คณ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำมัน น้ำอ้อย
- ๔. ยาวชีวิก ของรับประเคนแล้วฉันได้ตลอดไปไม่จำกัดเวลาได้แก่ของที่ปรุงเป็นยา(ยาชีวิกไม่เมาพิษแต่มีขี้ด้วยโดยปริยาย)

๓. กฐินขันชกะ

หมวดว่าด้วยกฐิน

สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เขตวัน กรุงสาวัตถี ภิกษุชาวเมืองปาฐะยยะ^๑ ๓๐ รูป ซึ่งเป็นผู้ถือการอยู่ป่า, การเที่ยวบิณฑบาต, นุ่งห่มผ้าบังสุกุล (ผ้าเก็บตกมาปะติดปะต่อทำเป็นจีวร) และใช้จิวร ๓ ผืนเป็นวัตรเดินทางจะมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค เหลือระยะทางอีก ๖ โยชน์ (๙๖ กิโลเมตร) ถึงวันเข้าพรรษา ต้องจำใจจำพรรษาอยู่ในเมืองสาเกต มีความระลึกถึงพระบรมศาสดา เมื่อออกพรรษาแล้วฝนยังตกอยู่ แผ่นดินยังชุ่มชื้นด้วยน้ำเป็นหล่มเลนได้เดินทางมาเข้าเฝ้าด้วยจีวรที่ชุ่มชื้นด้วยน้ำเหน็ดเหนื่อย ทรงปรารภเหตุนั้น จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้จำพรรษาแล้วกรานกฐินได้^๒.

อานิสงส์ ๕ ของภิกษุผู้ได้กรานกฐิน^๓

ทรงแสดงอานิสงส์ ๕ ของภิกษุผู้ได้กรานกฐินคือ

๑. ไปไหนไม่ต้องบอกลาภิกษุอื่น
(ตามความในสิกขาบทที่ ๖ อเจลกวรรค ปาจิตติยกัณฑ์)
๒. ไปไหนไม่ต้องนำไตรจีวรไปครบสำหรับ
(ตามสิกขาบทที่ ๒ จีวรวรรค นิสัสัคคียกัณฑ์)

^๑ เมืองปาฐะยยะ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกแคว้นโกศล คำว่า "ปาฐะยยะ" เป็นชื่อของพระภักทวงศ์เถระทั้งหลาย ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมบิดาเดียวกับพระเจ้าโกศล ในบรรดาท่านเหล่านั้น ผู้เป็นที่ใหญ่เป็นพระอนาคามี คนที่เป็นน้องสุดท้งเป็นพระโสดาบัน ไม่มีใครเป็นพระอรหันต์หรือปุตุชน (วิ. อ. ๓ / ๓๐๖ / ๑๙๑) ว่า "ปาฐะยยะ" ก็มี

^๒ กรานกฐิน เป็นวิธีร่วมกันตัดเย็บจีวรผืนใดผืนหนึ่ง โดยชั้นไม้กฐิน(ไม้สะดึง) แล้วเอาผ้าที่จะเย็บเป็นจีวรเข้าซึ่งที่ไม้กฐินเย็บยอมเสร็จแล้ว รวมใจกันยกจีวรให้ภิกษุรูปหนึ่งในนามสงฆ์ ภิกษุที่เหลือร่วมอนุโมทนา เรียกว่า "กรานกฐิน"

^๓ คือทรงผ่อนผันวินัยบางอย่างเพื่อความสะดวกในการทำจีวร เป็นระยะเวลา ๔ เดือน รวมกับอานิสงส์การจำพรรษา ๑ เดือน เป็น ๕ เดือน (อานิสงส์จำพรรษากับอานิสงส์กฐินเหมือนกัน เพียงแต่ถ้าได้กรานกฐินด้วยก็จะเพิ่มเวลากฐินออกไปอีก)

๓. ฉันทณโภชนะ คือฉันทอาหารรวมกลุ่มกันได้
(ตามสิกขาบทที่ ๒ โภชนวรรค ปาจิตติยกัณฑ์)^๑
๔. เก็บจีวรไว้ได้ตามต้องการโดยไม่ต้องวิกัป คือทำให้เป็น ๒ เจ้าของ
(ตามสิกขาบทที่ ๑ จีวรวรรค นิสสัคคิยกัณฑ์)
๕. ผ้าที่เกิดขึ้นในวัดนั้นเป็นของพวกเธอ
(คือพวกเธอมีสิทธิได้รับส่วนแบ่ง ภิภษุเขตอื่นมากก็ไม่มีสิทธิ).

ทรงอนุญาตให้สวดประกาศการกรานกฐิน

ทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดประกาศมอบผ้ากฐิน แก่ภิภษุรูปใดรูปหนึ่ง โดยให้ตั้งอุตติ ๑ ครั้ง สวดประกาศขอความเห็นชอบ ๑ ครั้ง (เรียกว่า อุตติทุติยกรรม มีรายละเอียดวิธีการในภาคผนวก หน้า ๔๗๐).

ทรงแสดงเรื่องกฐินเป็นอันกรานและไม่เป็นอันกราน

ทรงแสดงว่า กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยเพียงสักว่า ชีตประมาณ, ชักผ้า, กะผ้า, ตัดผ้า, เย็บเนา, เย็บ, ทำลูกดุม, ทำรังดุม, ติดอนุวาด^๒, ดามผ้า, ย้อมผ้าเป็นสีหม่น รวมทั้งไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ทำนิมิต(ทำเครื่องหมาย) หรือเลียบเคียงให้เขาถวาย, ผ้าย้อมมา, ผ้าเก็บไว้ค้างคืน, ผ้าที่เป็นของต้องสละ (นิสสัคคิย), ผ้าที่ไม่ทำพินทุ^๓, ผ้ามิได้ทำเป็นไตรจีวร, จีวรนั้นมีชั้นที่ต่ำกว่า ๕ ชั้น^๔ ซึ่งมีมณฑล, ไม่เสร็จในวันนั้น, ไม่ได้ถวายให้แก่ภิภษุรูปหนึ่ง, ภิภษุผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนา กฐินนั้น

^๑ ในสิกขาบทที่ ๓ โภชนวรรค ปาจิตติยกัณฑ์ อนุญาตให้ฉันปริมปร(โภชนะที่เหลือ)ได้ ในคราวที่ถวายจีวรและคราวที่ ทำจีวร แต่เหตุใดจึงไม่มีระบุอยู่ในอาณิสสของผู้นิมนต์กรานกฐิน ยังเป็นที่ถกเถียง นักวินัยทรงทั้งหลายพึงพิจารณาเองเถิด

^๒ อนุวาด คือ ผ้าขอบจีวรทั้งด้านยาวทั้งด้านกว้าง (วิ. อ. ๓ / ๓๔๕ / ๒๑๗)

^๓ ทำพินทุ คือ การทำผ้าจีวรที่ได้มาใหม่ให้เสียสี ด้วยสีเขียว ตม หรือค้ำที่จีวร เพื่อทำตานิ ตามสิกขาบทที่ ๘ สุราปานวรรค (ดูรายละเอียดวิธีการในภาคผนวกหน้า ๔๐๘)

^๔ จีวรมีชั้นที่ ๕ คือ จีวรที่ตัดเย็บปรากฏกระทรง (ผ้าท่อนหนึ่ง ๆ มีลักษณะเหมือนกระทรงนา มีรูปสี่เหลี่ยม) กระทรงใหญ่ กระทรงเล็ก โดยมีจุดคันตุกดันนียนีระหว่างกระทรงจีวร แบ่งเป็น ๕ กระทรง (ดู วิ. อ. ๓ / ๓๐๘, ๓๕๔ / ๑๗๗, ๒๑๗).

แล้วทรงแสดงว่า กฐินเป็นอันภรรณด้วยผ้าใหม่, ผ้าเทียมใหม่, ผ้าเก่า, ผ้าบังสุกุล, ผ้าตกตามร้านค้า^๑ และข้อที่มีนัยตรงข้ามกับกฐินไม่เป็นอันภรรณ.

ข้อกำหนดในการเตาะกฐิน (มาติกา ๘)

ทรงแสดงมาติกา คือแม่บทหรือข้อกำหนดในการเตาะกฐิน^๒ รวม ๘ ประการ คือ:-

๑. เดินทางไปที่อื่นไม่คิดจะกลับมา
๒. ทำจีวรเสร็จแล้ว
๓. ตั้งใจเลิกเรื่องการทำจีวร
๔. จีวรที่กำลังทำอยู่ทำเสียหรือหายเสีย
๕. ด้วยได้ยืมข้าว คือ เธอจากไปด้วยคิดจะกลับมาอีก แต่ได้ยืมข้าวว่าในวัดที่เธออยู่เขาเลิกทำกันแล้ว
๖. ด้วยหมดหวัง คือหวังว่าจะได้จีวรแต่ก็ไม่สมหวัง
๗. อยู่นอกเขตสีมา คือคิดจะกลับมาที่วัดนั้น จนหมดสมัยของกฐิน
๘. เลิกกฐินพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย คือเมื่อพ้นกำหนด ก็เป็นอันเลิกกฐินรวมกัน

จากนั้นเป็นคำอธิบายมาติกาทั้ง ๘ ในตอนท้ายได้สรุปเกี่ยวกับปัลลิว^๓

๒ ประการ คือ

๑. อวาสาปัลลิว ความห่วงใยด้วยวัด (คือตั้งใจจะกลับมาที่วัด)
 ๒. จีวรปัลลิว ความห่วงใยด้วยจีวร (คือตั้งใจทำจีวรภายในกำหนด)
- ถ้าหมดปัลลิว ก็เป็นอันเลิกกฐิน.

^๑ ผ้าตกตามร้าน คือ ผ้าเก่าที่ตกอยู่ข้างประตูร้านค้า ซึ่งผู้มีผู้เก็บมาถวาย (วิ. อ. ๓ / ๓๐๘ / ๑๙๘)

^๒ กฐินเตาะ หมายถึง กฐินเสียหาย ไม่มีอันสงฆ์ ไซ้ไม่ได้ ภิกษุหมดโอกาสจะได้ประโยชน์จากกฐิน

^๓ ปัลลิว ในทางวินัย หมายถึง ความกังวลที่เป็นเหตุให้กฐินยังไม่เตาะ คือยังรักษาอันสงฆ์และเขตแห่งจีวรกาลตามกำหนดได้ ถ้าภิกษุเลิกไปโดยคิดว่า “จะไม่กลับมาอีก” จีวรปัลลิวขาดก่อนในขณะที่ที่อยู่ภายในสีมานั้นเอง อวาสาปัลลิว ขาดเมื่อกาลวงสีมาไปแล้ว (วิ. อ. ๓ / ๓๑๑ / ๑๙๘).

๔. จีวรชั้นชกะ

หมวดว่าด้วยจีวร

คหบดีชาวกรุงราชคฤห์ไปเที่ยวเมืองเวสาลี เห็นบ้านเมืองเจริญ และมีหญิงนครโสเภณี นามว่า อัมพปาลี เมื่อกลับไปกรุงราชคฤห์ จึงไปแนะนำให้พระเจ้าพิมพิสารทรงอนุญาตให้มีหญิงนครโสเภณีบ้าง เมื่อทรงอนุญาต จึงหาหญิงสาวร่างงาม ชื่อนางสาลาวดีมาเป็นหญิงนครโสเภณีประจำกรุงราชคฤห์ นางตั้งครรภ์ คลอดบุตรเป็นชาย จึงให้นำไปทิ้งยังกองขยะ อภัยราชกุมาร ไปพบจึงให้รับไปเลี้ยงไว้โนวัง เด็กนั้นจึงมีชื่อว่า ชิวก (รอดตาย) โกมารภัจจ (พระราชกุมารเลี้ยงไว้) เมื่อชิวกโกมารภัจจเติบโต จึงเดินทางไปศึกษาวิชาแพทย์ ณ เมืองตักกสิลา อายุ ๗ ปี เมื่อสำเร็จแล้วในระหว่างเดินทางกลับก็ได้รับการรักษา เศรษฐีผู้หนึ่ง ในเมืองสาเกต ซึ่งเป็นโรคปวดศีรษะมา ๗ ปี ด้วยไขยาน้ำมัน ให้นำตุ๊กตางมูก ได้ลาภสักการะมาก ก็มาตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณที่อยู่ของ อภัยราชกุมาร.

ต่อมาได้รับการโรคจิตสติดวงทวารของพระเจ้าพิมพิสารหาย ด้วยให้ทายา เพียงครั้งเดียว จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นแพทย์ประจำราชสำนัก และประจำ พระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระภิกษุสงฆ์.

ต่อมาได้รับการโรคปวดศีรษะของเศรษฐีผู้หนึ่ง แห่งกรุงราชคฤห์ด้วยการ ผ่าตัดศีรษะ, รักษาโรคเนื้องอกในลำไส้ใหญ่ของบุตรเศรษฐีผู้หนึ่งแห่งกรุง พาราณสีด้วยการผ่าตัดหน้าท้อง, รักษาโรคผอมเหลืองของพระเจ้าจันทปัทมไชติ แห่งกรุงอุชเชนี ด้วยการถวายยา ให้ทรงดื่มได้ผลดีทุกราย.

ครั้งหลังถวายยาถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคโดยไม่ต้องให้เสวย เพียงแต่ อบรมยาใส่ดอกอุบล ๓ ก้าน แล้วถวายให้พระองค์ทรงสูดดมที่ละก้านก็ได้ผลดี ในที่สุดได้กราบทูลขอร้องต่อพระผู้มีพระภาค เพื่อให้ภิกษุทั้งหลายรับคหบดีจีวร (คือจีวรที่มีผู้ศรัทธาถวายให้ใช้ สมัยก่อนอนุญาตแต่จีวรที่เก็บเศษผ้ามาปะติดกัน)

ทรงปรารภคำขอของหมอชีวก จึงทรงอนุญาตให้รับคหบดีจีวร หรือภิกษุรูปใดปรารถนาจะใช้จีวรที่เก็บเศษผ้าเก็บมาปะติดปะต่อ ที่เรียก บังสกุลจีวร ก็ได้ แต่ทรงสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามมีตามได้.

ทรงอนุญาตคหบดีจีวร ๖ ชนิด

สมัยนั้น จีวรทั้งชนิดที่มีเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบได้เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่าทรงอนุญาตจีวรอะไรบ้าง จึงทรงอนุญาตจีวร ๖ ชนิด คือ

๑. โขมะ (ผ้าเปลือกไม้)	๒. กัปปาสิกะ (ผ้าฝ้าย)
๓. โกเสยยะ (ผ้าไหม)	๔. กัมพล (ผ้าขนสัตว์)
๕. สาณะ (ผ้าป่าน)	๖. กังคะ (ผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน)

ในการแสวงหาผ้าบังสกุลในป่าช้านั้น ทรงอนุญาตให้ ภิกษุผู้ไม่ปรารถนา ก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่รอคอย, ภิกษุที่เข้าไปแสวงหาพร้อมกัน หรือหนักกันไป นอกจากกรณีดังกล่าวเหล่านี้แล้ว ภิกษุไม่ปรารถนาก็ไม่ต้องให้ส่วนแบ่ง.

ทรงอนุญาตเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับจีวร

เมื่อมุนษย์ทั้งหลายทราบว่ ทรงอนุญาตให้ถวายจีวรได้ก็พากันนำมาถวายมาก เมื่อจีวรมีมากจึงทรงอนุญาตให้สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้รับจีวร, ภิกษุผู้เก็บจีวร, สมมติเรือนคลัง, ภิกษุผู้รักษาเรือนคลัง, ภิกษุผู้แจกจีวร (มีรายละเอียดอยู่ในภาคผนวก หน้า ๔๒๐) และทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้ทำหน้าที่เหล่านั้น คือ

๑. ไม่ล่าเอียงเพราะชอบ	๒. ไม่ล่าเอียงเพราะชัง
๓. ไม่ล่าเอียงเพราะหลง	๔. ไม่ล่าเอียงเพราะกลัว
๕. รู้จักจีวรที่รับแล้วหรือยังไม่ได้รับ, เก็บแล้วหรือยังไม่ได้เก็บ, รักษาแล้วหรือยังไม่รักษา, แจกแล้วหรือยังไม่ได้แจก ตามแต่ลักษณะหน้าที่นั้นๆ
- นอกจากนี้ยังทรงบัญญัติว่า ห้ามย้ายที่อยู่เจ้าหน้าที่เรือนคลัง ผู้ได้ย้าย

ต้องอาบัติทุกกฏ ทรงแนะวิธีแจกจีวรว่า ให้ตัดผ้าแล้วเฉลี่ยตามจำนวนภิกษุและสามเณร โดยมอบแก่สามเณรครึ่งส่วน แล้วผูกเป็นมัดไว้แจก ให้ผู้ที่ได้รับไปรับส่วนของตนได้ก่อน ให้มอบส่วนพิเศษในเมื่อจะให้สิ่งทดแทน ถ้าจีวรไม่พอแจก ให้สมยอมส่วนที่พร่องแล้วจับฉลาก.

ทรงอนุญาตสีย้อมและวิธีการเกี่ยวกับจีวร

ทรงอนุญาตสีย้อมจีวร ๖ ชนิด คือ ที่ทำจาก รากไม้, ลำต้นไม้, เปลือกไม้, ใบไม้, ดอกไม้ และ ผลไม้ และทรงอนุญาตวิธีการและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการซักย้อมจีวร คือ อนุญาตหม้อต้มน้ำย้อม ผูกตะกร้อกันน้ำล้น กระบวยตักน้ำย้อม อ่างหม้อและรางสำหรับย้อม ราวจีวรสายระเดียง ผูกมุ่มจีวรตาก ต้ายผูกมุ่มจีวร ทูบซักจีวรด้วยฝ่ามือ.

ทรงอนุญาตวิธีตัดจีวร

ทรงห้ามภิกษุใช้จีวรที่ยังไม่ได้ตัด เพื่อให้จีวรที่ตัดแล้วเศร้าหมองเหมาะแก่สมณะและพวกโจรไม่ต้องการ เมื่อเสด็จไปยังทักขิณาคีรี (ภูเขาภาคใต้) ทอดพระเนตรเห็นนาชาวมคธ มีขอบคั้นและกระตังนา จึงตรัสให้พระอานนท์ลองตัดจีวรเป็นรูปอย่างนั้นดู เมื่อพระอานนท์ทำเสร็จ ทรงสรรเสริญว่าเป็นผู้ฉลาด.

ต่อมาทอดพระเนตรเห็นภิกษุหอบจีวรพะรุงพะรัง ทรงทลลงหม้อจีวรประทับอยู่กลางแจ้งในกลางคืนฤดูหนาวดำริว่า กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ที่เป็นคนมีปกติหนาวกลัวความหนาวอาจครองชีพอยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน จึงทรงบัญญัติให้ใช้จีวร ๓ ผืน (ไตรจีวร) คือผ้าสังฆาฏิ (ผ้าชอนนอก) ๒ ชั้น ผ้าห่ม (จีวร) ๑ ชั้น ผ้านุ่ง (สบง) ๑ ชั้น แล้วทรงอนุญาตให้เก็บจีวรที่เกินจำนวน ๓ ผืนไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน ถ้าจะเก็บเกินกว่านั้นให้วิกัป (คือทำให้เป็นของ ๒ เจ้าของ) ต่อมา ทรงอนุญาตว่าถ้าเป็นผ้าเก่าค้างฤดูให้ใช้สังฆาฏิ ๔ ชั้น ผ้าจีวร ๒ ชั้น สบง ๒ ชั้น (เพื่อไม่ให้เห็นช่องขาดปุปะ) อนุญาตผ้าปะชุน, รั้งดุม และลูกดุม.

ทรงอนุญาตคำขอ ๘ ประการของนางวิสาขา

นางวิสาขาปรารถนาจะถวายความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์ จึงกราบทูลขอพร ๘ ประการ เพื่อถวายสิ่งต่างๆแก่ภิกษุจนตลอดชีวิต อ้างเหตุผลที่เคยประสบมาต่างๆ อันควรจะทรงอนุญาต ก็ทรงอนุญาตตามที่ขอร้อง คือ:-

๑. ผ้าวัสสิกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน)
๒. อาคันตุกภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้เพิ่งมา)
๓. คมิกภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้เตรียมจะเดินทางไป)
๔. คิลานภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้ป่วยไข)
๕. คิลานุปัฏฐากภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้พยาบาลไข)
๖. คิลานเภสัช (ยาสำหรับภิกษุผู้ป่วยไข)
๗. ข้าวยาคุที่ถวายเป็นประจำ
๘. ผ้าอุทกสาฎก (ผ้าอาบน้ำสำหรับนางภิกษุณี)

ทรงอนุญาตผ้าอื่น ๆ

ต่อมาทรงจาริกไปตามเสนาสนะ ทอดพระเนตรเห็นเสนาสนะเบื่อน้ำสุจิ ทรงยืนยั้งตามคำของพระอานนท์ที่ว่า เป็นเพราะเมื่อภิกษุเหล่านั้นจำวัดหลับ ขาดสติสัมปชัญญะน้ำสุจีย่อมออกมาเพราะความฝัน ตรัสว่า “ภิกษุผู้จำวัดโดยมีสติตั้งมั่นน้ำสุจีย่อมไม่เคลื่อน แม้ปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนดในกาม^๑ น้ำสุจีย่อมไม่ออกมา ย่อมไม่มีทางเป็นไปได้ ไม่ใช่โอกาสที่น้ำสุจิของพระอรหันต์จะออกมา” ตรัสโทษแล้วแสดงอานิสงส์ของการนอนหลับ อย่างมีสติ ๕ อย่าง คือ

๑. หลับเป็นสุข
๒. ตื่นเป็นสุข
๓. ไม่ฝันเห็นความเลวทราม
๔. เทวดารักษา
๕. น้ำสุจิไม่เคลื่อน

อนุญาตให้มีผ้าปูนั่ง หรือผ้าปูนอน (เพื่อป้องกันเสนาสนะเปราะเบื่อน)

^๑ ปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนดในกาม คือ ผู้มีปกติได้มาณ (วิ. อ. ๓ / ๓๕๓ / ๒๑๘)

ทรงอนุญาตผ้าปิดผี เมื่อเป็นผีเป็นตอม, ทรงอนุญาตผ้าเช็ดหน้า และผ้าอื่นๆ ที่ใช้เป็นบริวาร เช่น ผ้ากรองน้ำ, ถุงใส่ของ แล้วตรัสสรุปว่าผ้าไตรจีวรให้อริชชฐานไม่ให้วิกัป, ผ้าอาบน้ำฝนให้อริชชฐานใช้ตลอด ๔ เดือนฤดูฝนต่อจากนั้นให้วิกัป, ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ให้อริชชฐานไม่ให้วิกัป, ผ้าปิดผีให้อริชชฐานไว้ใช้ตลอดเวลาที่อาพาธหายแล้วให้วิกัป, ผ้าเช็ดหน้า และผ้าที่ใช้เป็นบริวารอื่นๆ ให้อริชชฐานไม่ให้วิกัป ผ้าที่มีขนาดยาว ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้ว เป็นอย่างต่ำพึงวิกัป.

ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับจีวรอีก

เพราะผ้าบังสุกุลหนักจึงทรงอนุญาตให้เย็บตามด้วยด้าย, มุมไม่เสมอ ทรงอนุญาตเจียนมุม, ด้ายลุ่ยออก ทรงอนุญาตติดอนุวาท, แฝ่นผ้าสังฆาฏิลุ่ย ทรงอนุญาตเย็บตะเข็บตั้งตาหมากรุก, เมื่อสงฆ์ทำจีวรให้ภิกษุรูปหนึ่งผ้า ๒ ผืนไม่ตัด ผืนหนึ่งต้องตัด ผ้ายังไม่พอ จึงทรงตรัสว่า เรานุญาตให้เพิ่มผ้าเพละ แต่ผ้าทุกผืนที่ไม่ได้ตัด ภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ, ผ้าเกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่งหลายผืนท่านปรารถนาจะให้ผ้านั้นแก่โยมมารดาบิดา ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุให้ด้วยรู้ว่ามารดาบิดาเราจะพึงว่าอะไร เรานุญาตให้สละแก่มารดาบิดา แต่ภิกษุไม่พึงทำศรัทธาไทยให้ตกไป รูปใดให้ตกไป ต้องอาบัติทุกกฏ.

มีปัญหาเรื่องการนำจีวรไปไม่ครบสำหรับ จีวรที่เก็บไว้ถูกโจรลักไป จึงทรงบัญญัติว่า ภิกษุมิแต่จุดราสงค์ (จีวร) กับอันตราวาสก (สบง) ไม่พึงเข้าหมู่บ้านรูปใดเข้าไปต้องอาบัติทุกกฏ ภายหลังทรงกำหนด เงื่อนไขว่ว่ามีเหตุจำเป็น ๕ อย่างจะเข้าบ้านโดยเก็บจีวรไว้ไม่นำไปครบสำหรับได้ คือ

๑. เป็นไข้ ๒. สังเกตเห็นว่าฝนจะตก

๓. ไปสู่มังแม่น้ำ ๔. ที่อยู่ค้ำได้ด้วยดาล(กลอน) ๕. ได้กรานกฐินแล้ว

และมีปัญหาเรื่องมีผู้ถวายจีวรแก่สงฆ์ แต่อยู่ไม่ครบสงฆ์คือ ๔ รูป ตรัสว่า ถ้าเป็นช่วงพรรษาจนถึงเดาจะกฐินจีวรเป็นของภิกษุเหล่านั้น ถ้าอยู่ผู้เดียวตลอดกาลอื่น ให้อริชชฐานว่าจีวรนั้นเป็นของเรา ก่อนอริชชฐานถ้ามีภิกษุอื่นมาให้แบ่งเท่าๆกัน ทรงห้ามภิกษุผู้จำพรรษาในวัดหนึ่ง แต่จะละโมบไปยินดีรับจีวรในวัดอื่นเป็นส่วนแบ่งอีกต้องอาบัติทุกกฏ, มีภิกษุทำเป็นว่าอยู่จำพรรษา ๒ แห่ง

ทรงดีเทียบ แล้วทรงให้แบ่งส่วนจีวรวัดละกึ่งส่วน หรือให้ส่วนของจีวรของวัดที่เธอจำพรรษามาก.

พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลภิกษุอาพาธ

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ขณะนั้นพระผู้มีพระภาค มีท่านพระอานนท์ตามเสด็จ เทียวตรวจเสนาสนะไปยังที่อยู่ของภิกษุนั้น ทอดพระเนตรเห็นเรณอนอนจมบัสสาวะ อูจจาระของตนอยู่ จึงเสด็จเข้าไปพยาบาล และรับสั่งให้พระอานนท์ไปนำน้ำมาสร่งน้ำให้เธอ พระองค์ทรงรดน้ำ พระอานนท์ทำความสะอาด พระผู้มีพระภาคทรงจับทางศีรษะ พระอานนท์ยกทางเท้าให้ภิกษุนั้นนอนบนเตียง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงเรียกประชุมภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุการณ์นั้น ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า “รู้หรือไม่ว่ามีภิกษุอาพาธอยู่ในวิหารโนน ด้วยโรคอะไร มีใครพยาบาลภิกษุนั้นหรือไม่” ภิกษุทั้งหลายก็ทูลว่า “ทราบว่ามีภิกษุอาพาธอยู่ในวิหารโนน ด้วยโรคท้องเสีย โดยไม่มีใครพยาบาล” จึงตรัสถามว่า “ทำไมเล่า? ภิกษุทั้งหลายจึงไม่พยาบาลเธอ” ภิกษุทั้งหลายก็ทูลตอบว่า “ภิกษุทั้งหลายไม่พยาบาลเธอ เพราะเธอไม่ทำประโยชน์แก่ภิกษุทั้งหลายพระเจ้าข้า.” พระผู้มีพระภาคจึงทรงตรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! มารดาบิดา ผู้จะพึงพยาบาลพวกเขา ก็ไม่มี. ถ้าเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดจะพยาบาลเรา ก็พึงพยาบาลภิกษุไข้เถิด.

ถ้ามีอุปัชฌาย์ ๆ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีอาจารย์ ๆ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีสัทธวิhariก ๆ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีอันเตวาสิก ๆ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ๆ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ ๆ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธวิhariก อันเตวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์พึงพยาบาลเธอ ถ้าไม่พยาบาลต้องอาบัติทุกกฏ”.

ทรงแสดงคุณสมบัติของคนไข้ที่พยายามได้ง่าย ๕ คือ

๑. ทำความสบาย
๒. รู้ประมาณในความสบาย
๓. นินยา
๔. บอกอาการไข้ตามเป็นจริง
๕. อดทนต่อความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น

ทรงตรัสคุณสมบัติของคนไข้ที่พยายามได้ยาก มีนัยตรงกันข้ามกับคนไข้ที่พยายามได้ง่าย และตรัสสองคํของผู้ควรพยายามรักษาไข้ ๕ คือ

๑. สามารถจัดยา
๒. รู้จักของแสลงและไม่แสลง
๓. ไม่พยายามเพราะเห็นแก่อำมิส มีจิตเมตตา
๔. ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายของที่อาเจียนไปเททิ้ง
๕. สามารถพูดให้เห็นชัด รับผิดชอบต่อปฏิบัติ ระวังให้กล้า ปลอดภัยสดชื่น

สมัยนั้นมีภิกษุสามเณรอาพาธได้มรณภาพลง ตรัสว่า “เมื่อภิกษุสามเณรมรณภาพ สงฆ์เป็นเจ้าของบาตรและจีวร แต่ภิกษุผู้พยาบาลเป็นผู้มีอุปการะมาก เรานุญาตให้สงฆ์มอบไตรจีวรและบาตรแก่ภิกษุสามเณรผู้พยาบาล”

นอกจากนั้นได้ทรงแสดงวิธีสวดประกาศของสงฆ์ เพื่อมอบของผู้เป็นไข้ที่สิ้นชีวิตแก่ภิกษุผู้พยาบาล ทรงอนุญาตให้สงฆ์พร้อมใจกันแบ่งลหุภัณฑ์ ลหุบริวาร (ของเล็กๆน้อยๆ) แต่ถ้าเป็นครุภัณฑ์ ครุบริวาร (คือของใช้ขนาดใหญ่) ห้ามแบ่งและแจกให้เก็บไว้ใช้เป็นคนของสงฆ์.

การเปลือยกายและการใช้ผ้า

ทรงห้ามสมათานการเปลือยกายแบบเตียรถีย์ และปรับอาบัติตุลลัจฉัยแก่ผู้ล่วงละเมิด หนึ่งทรงห้ามใช้ผ้าคากรอง, เปลือกต้นไม้กรอง, ผลไม้กรอง, ผักมีพล ทำด้วยผมนคน, ผักมีพล ทำด้วยขนหางสัตว์ ปีกนกเค้าหรือหนังเสือ, ซึ่งเป็นผ้านุ่งห่มของพวกเตียรถีย์ใช้นุ่งห่ม ผ้าผืนต้องอาบัติตุลลัจฉัยและห้ามนุ่งผ้าทำด้วยกานตอกรัก, ด้วยเปลือกปอ ปรับอาบัติทุกกฏ.

ทรงห้ามใช้จีวรที่มีสีไม่สมควร และห้ามใช้เสื่อ หมวก ผ้าโพก

ทรงห้ามใช้จีวรที่มีสีไม่สมควรต่าง ๆ คือ เขียวล้วน, เหลืองล้วน, แดงล้วน, สีบานเย็นล้วน, ดำล้วน, สีแสดล้วน, ชมพูล้วน หนึ่ง ทรงห้ามใช้จีวรที่ไม่ตัดชาย, จีวรมีชายยาว, จีวรมีชายเป็นดอกไม้, จีวรมีชายเป็นแผ่น และทรงห้ามใช้เสื่อ, หมวก, ผ้าโพก ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ทรงวางหลักเกี่ยวกับจีวรอีก

เมื่อภิกษุจำพรรษาแล้ว จีวรยังไม่ทันเกิดขึ้นหลีกไปเสีย ภายหลังมีจีวรเกิดขึ้น ถ้ามีผู้รับแทนเธอที่สมควรจะให้ก็ให้ได้ แต่ถ้าเธอสึกเสีย เป็นต้น สงฆ์ยอมเป็นใหญ่ ถ้าสงฆ์แตกกันให้แจกผ้าตามความประสงค์ ของผู้ถวายว่าจะถวายแก่ฝ่ายไหน ถ้าเขาไม่เจาะจงให้แบ่งฝ่ายละเท่ากัน.

หนึ่ง ทรงวางหลักการถือเอาจีวรที่ฝากไปถวายผู้อื่น ด้วยถือวิสาสะ คือ คู่กันเคยกัน ถ้าผู้ฝากจีวรไปกล่าวว่า “จงถวาย...” ถือว่าของนั้นเป็นของผู้ฝากไปอยู่ แต่ถ้ากล่าวว่า “ขอถวาย...” ของนั้นเป็นของผู้รับแล้ว ฉะนั้น ถ้าจะถือจีวรนั้น เอาด้วยวิสาสะต้องถือวิสาสะให้ถูกเจ้าของ

แล้วทรงแสดงกติกา (ข้อกำหนดหรือแม่บท) ๘ ประการที่จีวรจะเกิดขึ้น คือ

๑. เขาถวายกำหนดเขตภิกษุที่อยู่
๒. เขาถวายกำหนดกติกา
๓. เขาถวายกำหนดเฉพาะเขตหรือวัดที่เขาทำบุญประจำ
๔. เขาถวายแก่สงฆ์
๕. เขาถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย (คือ ภิกษุ และ ภิกษุณี ฟังให้ฝ่ายละครึ่ง)
๖. เขาถวายแก่สงฆ์ที่จำพรรษาแล้วในอาวาสนั้น
๗. เขาถวายโดยเจาะจง (ให้เกี่ยวเนื่องกับการถวายข้าวยาสูบ หรือ อาหารอื่นๆ เป็นต้น)
๘. เขาถวายจำเพาะบุคคล (คือ แก่ภิกษุรูปนั้นรูปนี้).

๕. จัมเปยยขันธกะ

(หมวดว่าด้วยเหตุการณ์ในกรุงจัมปา)

การทำความที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม

ภิกษุชื่อ กัสสปโคตร เป็นผู้เอื้อเฟื้อเพื่อติดต่อภิกษุที่เป็นอาคันตุกะเมื่อมีภิกษุอาคันตุกะมากก็ต้อนรับ ถวายความสะดวกด้วยประการต่างๆภิกษุที่มาติดใจพักอยู่ด้วย แต่เมื่อพักอยู่นานไป ภิกษุชื่อกัสสปโคตร ก็ไม่ชวนถวายอาหารให้เพราะถือว่ารู้ทำเลบิณฑบาตแล้ว ถาชวนถวายมากก็ต้องรบกวนชาวบ้านเป็นการประจำ ภิกษุอาคันตุกะไม่พอใจรวมกันสวดประกาศยกเธอเสียจากหมู่ (ลงอุกเขปเนียรกรรมอย่างผิดๆ) เธอจึงไปเข้าเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาคเมื่อทรงทราบเหตุการณ์ตรัสสั่งให้เธอกลับไปอยู่ที่เดิม ทรงชี้แจงว่าภิกษุที่ลงโทษเธอนั้นทำไปโดยไม่เป็นธรรม เธอไม่มีอาบัติอะไร ฝ่ายภิกษุพวกที่ลงโทษร้อนตัวจึงมาขอขมาต่อสมเด็จพระบรมศาสดา พระองค์ประทานอภัยแล้วจึงทรงแสดงการทำสังฆกรรมที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรมหลายอย่างหลายประการพร้อมทั้ง ทรงกำหนดจำนวนสงฆ์ที่ทำความผิดดังนี้ :-

๑. สงฆ์ ๔ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่ การอุปสมบท, สังฆปวารณา, และสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส (อัพภาน)^๑.
๒. สงฆ์ ๕ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่ การอุปสมบทกุลบุตร ในมิชฌิมประเทศ และการสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส.
๓. สงฆ์ ๑๐ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่การสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส.
๔. สงฆ์ ๒๐ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้.
๕. สงฆ์เกิน ๒๐ รูป ขึ้นไป ทำกรรมทั้งปวงได้.

^๑ แสดงว่าภิกษุนี้ใช้สงฆ์ ๔ รูป ได้ แต่รรถกถาแก้ว่า ภิกษุนี้ต้อง ๕ รูป ซึ่งปรากฏในรรถกถาเล่ม ๓ หน้า ๒๑๐ เมื่อรรถกถาแย้งกับบาลีพระไตรปิฎก จึงต้องฟังทางบาลี นักวินัยธรพึงพิจารณาเถิด.

แต่ทุกข้อนี้ ต้องประชุมพร้อมเพรียงกันโดยธรรม ถูกต้องตามพระวินัย ครั้นแล้วทรงอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับสงฆ์ ๔ รูป ๕ รูป ๑๐ รูป ๒๐ รูป ซึ่งทำกรรมต่างๆกันโดยพิสดาร.

ตัชชเนียกรรม (ข่มขู่)

ทรงแสดงหลักการลงตัชชเนียกรรม คือการสวดประกาศลงโทษเป็นการตำหนิกษุผู้ซอบหาเรื่องก่อการทะเลาะวิวาทก่อเรื่องอื้อฉาวก่ออิริกรรมขึ้นในสงฆ์.

นียสกรรม (ถอดยศหรือตัดสิทธิ)

ทรงแสดงหลักการลงนียสกรรม คือ การถอดยศหรือตัดสิทธิแก่ภิกษุผู้มากด้วยอาบัติ คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ในลักษณะที่ไม่สมควร.

ปัพพาทเนียกรรม (ขับไล่อ)

ทรงแสดงหลักการลงปัพพาทเนียกรรม คือการไล่ออกจากวัด แก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูลประจบคฤหัสถ์ ยอมตัวให้เขาใช้ มีความประพฤติชั่ว.

ปฏิสารถนียกรรม (ขอโทษคฤหัสถ์)

ทรงแสดงหลักการลงปฏิสารถนียกรรม คือการให้ไปขอโทษคฤหัสถ์ แก่ภิกษุผู้ด่า บริภาษคฤหัสถ์.

อุกเขปนียกรรม (ยกเสียดจากหมู่)

ครั้นแล้วทรงแสดงหลักการลงอุกเขปนียกรรม คือการสวดประกาศยกเสียดจากหมู่ ไม่ให้ใครร่วมกัน ร่วมนอน หรือคบหาด้วยว่าจะทำได้ในกรณีนี้

ไม่เห็นอาบัติ, ไม่ทำคืนอาบัติ, ไม่สละความเห็นที่ชั่ว ต่อจากนั้นทรงอธิบายการทำกรรมที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรมแก่พระอุบาลี.

ครั้นแล้ว ทรงแสดงวิธีระงับการลงโทษทั้ง ๕ ประการนั้น เมื่อภิกษุรูปที่ถูกลงโทษต่าง ๆ แล้ว กลับประพฤติชอบหายเยื่อหึงกลับตัวได้ ขอร้องรับการนั้น ๆ กับสงฆ์ (การลงโทษทั้ง ๕ ประการนี้ เรียกรวม ๆ ว่า การลงนิกกรรม) รายละเอียดพิสดารในเรื่องนี้ ยังมีในพระไตรปิฎก เล่ม ๖ ตอนกัมมขันธกะ ว่าด้วยสังฆกรรมเกี่ยวกับการลงโทษ หน้า ๒๗๔ (และมีรายละเอียดซึ่งอธิบายด้วยแผนผัง สุรปฏิวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอธิกรณ์ ๔ ในภาคพิเศษ หน้า ๔๗๕, ๔๗๖).

๖. โกสัมพिक्षณะ

หมวดว่าด้วยเหตุการณ์ในกรุงโกสัมพี

เรื่องมีอยู่ว่าภิกษุ ๒ รูปทะเลาะกัน คือรูปหนึ่งหาว่าอีกรูปหนึ่งต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติ จึงพาพวกมาประชุมสวดประกาศลงอุกเขปนี้ยกกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ต่างก็มีเพื่อนฝูงมากด้วยกันทั้งสองฝ่าย และต่างหาว่าอีกฝ่ายหนึ่งทำไม่ถูกต้องกับสงฆ์แตกกันเป็นสองฝ่าย และแยกทำอุโบสถ แม้พระผู้พระภาคจะทรงแนะนำตักเตือนให้ประนีประนอมกันก็ไม่ฟัง ในที่สุดถึงกับทะเลาะวิวาทและแสดงอาการทางกายทางวาจา ที่ไม่สมควรต่อกัน.

พระผู้มีพระภาคทรงตักเตือนอีก ภิกษุเหล่านั้นก็กลับพูดขอให้พระผู้มีพระภาคอย่าทรงเกี่ยวข้องกับ ขอให้ทรงหาความสุขส่วนพระองค์ไปตนจะดำเนินการกันเองต่อไป (ดูทรงประณามภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกัน หน้า ๓๘๗)

พระผู้มีพระภาคจึงทรงสั่งสอนให้ดูตัวอย่างที่ฆาตุกุมาร แห่งแคว้นโกศล ผู้คิดแค้นพระเจ้าพรหมทัตแห่งแคว้นกาสิ ในการที่จับพระราชบิดาของพระองค์ คือพระเจ้าที่ขีติไปทรมานประจานและประหารชีวิต เมื่อมีโอกาสจะแก้แค้นได้ก็ยังไม่ระลึกรถึงโอวาทของบิดา ที่ไม่ให้เห็นแก่ยาว (คือไม่ให้ผูกเวรจองเวรไว้นาน) ไม่ให้เห็นแก่สั้น (คือไม่ให้ตัดไม้ตรี) และให้สำนึกว่า เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร จึงไว้ชีวิตพระเจ้าพรหมทัต แล้วกลับได้ราชสมบัติที่เสียไปคืนพร้อมทั้งได้พระราชธิดาของพระเจ้าพรหมทัตด้วย.

ทรงสรุปว่า พระราชาที่จับศัตรูอาวูรยังทรงมีขันติและโสรจจะได้จึงควรที่ภิกษุทั้งหลายผู้บวชในพระธรรมวินัยนี้จะมีความอดทนและความสงบเสถียร แต่ภิกษุเหล่านั้นก็ได้เชื่อฟัง จึงเสด็จไปจากที่นั่นสู่พาลกโลณการกคาม, สู่ป่าชื่อปาจิณวังสะโดยลำดับ ได้ทรงพบปะกับพระเถระต่างๆในที่ที่เสด็จไปนั้น ในที่สุดได้เสด็จไปพำนักอยู่ ณ โคนไม้สาละอันร่มรื่น ณ ป่าชื่อปารีเลยยกะ ในตอนนี้ได้เล่าเรื่องแทรกว่า มีพญาช่างชื่อปารีเลยยกะ มาอุปฐากดูแลพระผู้มีพระภาค ต่อจากนั้นจึงได้เสด็จไปยังกรุงสาวัตถี.

อุบาสกอุบาสิกาชาวโกสัมพีไม่พอใจภิกษุที่แตกกันเหล่านั้น จึงนัดกันไม่แสดงความเคารพไม่ถวายอาหารบิณฑบาต ภิกษุเหล่านั้นได้รับความลำบากก็รู้สึกสำนึกผิด จึงพากันเดินทางไปกรุงสาวัตถีและยอมตกลงระงับข้อวิวาทแตกแยกกัน โดยภิกษุรูปที่เป็นต้นเหตุยอมแสดงอาบัติ ภิกษุฝ่ายที่สวดประกาศลงโทษยอมถอนประกาศ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสให้ประชุมสงฆ์สวดประกาศระงับเรื่องนั้นเป็นสังฆสามัคคีด้วยพุทธิกรรมวาจา เสร็จแล้วให้สวดปาติโมกข์.

อนึ่งทรงแสดงเรื่องสังฆสามัคคี คือความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม โดยแสดงว่าการสามัคคีกันภายหลังที่แตกกันแล้วจะต้องแก้ที่ต้นเหตุวินิจฉัยเรื่องราวเข้าหาเรื่องเดิมให้เสร็จสิ้นไป ไม่ใช่ปล่อยคลุมๆไว้แล้วสามัคคีกันอย่างคลุมๆ.

(เห็นได้ว่าตอนนี้แสดงเป็นประวัติไว้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนข้อวินัยเกี่ยวกับสงฆ์แตกกันในตอนนี้ มีซ้ำกับที่จะกล่าวข้างหน้า ในเล่ม ๗ สังฆเภทชั้นแรกคือหมวดว่าด้วยสงฆ์แตกกัน).

ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี

ท่านอานนท์ พุทธถามว่า :

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะปฏิบัติในมาตุคาม (สตรี) อย่างไร?"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า :

"อานนท์! การไม่พบปะกัน."

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า! เมื่อยังมีการพบปะกัน จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า?"

"อานนท์! การไม่พูดด้วย"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! เมื่อต้องพูดด้วย จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า?"

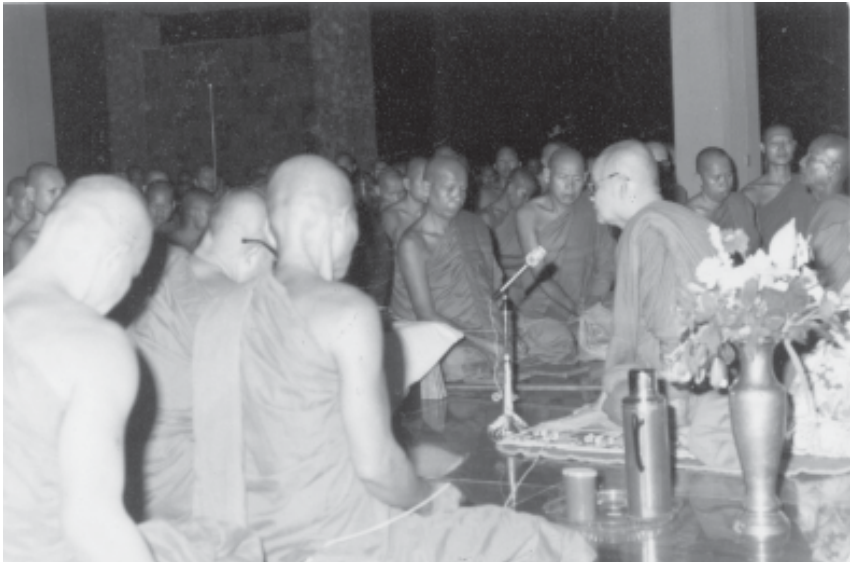
"อานนท์! ถาต้องพูดด้วย พึงมีสติแล."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ. ๑๐ / ๑๖๔ / ๑๓๒)

จุดวรรค

ภาค ๑

(พระไตรปิฎก เล่ม ๖)
วรรคเล็ก แบ่งเป็น ๔ ชั้น

๑. กัมมขันธกะ

หมวดว่าด้วยสังกรรมลงโทษเพื่อให้แก้ไขพฤติกรรม

ตัชชเนยกรรมที่ ๑ (ด้วยการข่มขู่)

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นภิกษุพวกปณฺฑุกะและพระโลหิตกะได้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ยุแหย่ให้ภิกษุทั้งหลายบาดหมางกัน ภิกษุผู้ชอบสงบมักน้อย สันโดษ มีความละเอียดต่างก็ติเตียน ครั้นแล้ว กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระองค์สอบถามได้ความว่าเป็นความจริง จึงทรงติเตียนภิกษุพวกพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะโดยเอนกปริยาย แล้วตรัสโทษแห่งความเป็นผู้เลี้ยงยาก ความเป็นคนมักมาก ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน แล้วตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยงง่าย ความมักน้อยสันโดษ การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยเอนกปริยาย แล้วตรัสสั่งให้สงฆ์ทำตัชชเนยกรรมแก่ภิกษุพวกพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะโดยให้โจทอาบัติให้ระลึกว่าได้ทำผิดจริงหรือไม่ แล้วให้ยกอาบัติขึ้นเป็นเหตุสวดประกาศขอมติสงฆ์ลงตัชชเนยกรรมแก่พวกภิกษุเหล่านั้น โดยสวดเสนาอญฺ์ตติ ๑ ครั้ง สวดประกาศข้อมติ ๓ ครั้ง

ลักษณะกรรมไม่เป็นธรรม ๑๒ หมวด

ครั้นแล้วทรงแสดงลักษณะการทำตัชชเนยกรรมว่า อย่างไรเป็นธรรม อย่างไรไม่เป็นธรรม ๑๒ หมวด หมวดละ ๓ ข้อ คือ

หมวดที่ ๑

๑. ทำลับหลัง^๑
๒. ไม่สอบถามก่อนแล้วทำ
๓. ไม่ทำตามปฏิญาณ

หมวดที่ ๒

๑. ทำเพราะไม่ต้องอาบัติ
๒. ทำเพราะอาบัติเป็นอเทสนาคามินี^๒
๓. ทำเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว

หมวดที่ ๓

๑. ไม่ใจทกก่อนแล้วทำ
๒. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วทำ
๓. ไม่ปรับอาบัติแล้วทำ

หมวดที่ ๔

๑. ทำลับหลัง
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๕

๑. ไม่สอบถามก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๖

๑. ไม่ทำตามปฏิญาณ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

^๑ ลงลับหลัง หมายถึง ลงโดยที่สงฆ์ ธรรมวินัย และบุคคลไม่อยู่พร้อมหน้ากัน (วิ. อ. ๓ / ๔ / ๒๕๑)

^๒ อาบัติที่เป็นอเทสนาคามินี ได้แก่ อาบัติปาราชิก และสังฆาทิเสส (วิ. อ. ๓ / ๔ / ๒๕๑) ที่ชื่อว่า อเทสนาคามินี เพราะเป็นอาบัติที่ไม่อาจพ้นได้ด้วยการแสดง (ปลงอาบัติ)

หมวดที่ ๗

๑. ทำเพราะไม่ต้องอาบัติ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๘

๑. ทำเพราะอาบัติที่เป็นอทศนาคามินี
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๙

๑. ทำเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๐

๑. ไม่โจทก์ก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๑

๑. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๒

๑. ไม่ปรับอาบัติแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

ตัชชเนยกรรมประกอบด้วยองค์ ๓ สิบสองหมวดนี้ จัดว่าเป็นกรรมไม่เป็นกรรมไม่เป็นวินัยและระงับแล้วไม่ดี ส่วนลักษณะกรรมที่เป็นกรรมเป็นวินัยระงับดีแล้ว ๑๒ หมวด ก็ตรงกันข้ามกับ ๑๒ หมวดนี้ ทั้งนี้สงฆ์ต้องพร้อมเพรียงกันทำ สงฆ์ทำเป็นคณะเป็นพวกๆไม่ได้

ลักษณะของผู้ที่ควรลงทัชชหียกรรม

ภิกษุที่สงฆ์ปรารถนาจะลงทัชชหียกรรม ก็ลงได้ คือ

หมวดที่ ๑

๑. เป็นผู้ชอบก่อเรื่องทะเลาะวิวาทก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออิริยกรรมในสงฆ์
๒. เป็นผู้ต้องอาบัติกำหนดมิได้^๑ มีความประพฤติไม่เรียบร้อย
๓. เป็นผู้คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ในทางที่ไม่สมควร

หมวดที่ ๒

๑. มีศีลวิบัติ ในอธิศีล^๒
๒. มีอาจารย์วิบัติ ในอัชฌาจารย์
๓. มีทิฏฐิวิบัติ ในอติทิฏฐิ

หมวดที่ ๓

๑. ดีเตียนพระพุทธรเจ้า
๒. ดีเตียนพระธรรม
๓. ดีเตียนพระสงฆ์

หมวดที่ ๔ ภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. รูปหนึ่งเป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออิริยกรรมในสงฆ์
๒. รูปหนึ่งเป็นพาลไม่ฉลาดมีอาบัติกำหนดมิได้ มีมารยาทไม่สมควร
๓. รูปหนึ่งคลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร

หมวดที่ ๕ ภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. รูปหนึ่งเป็นผู้มีศีลวิบัติ ในอธิศีล
๒. รูปหนึ่งเป็นผู้มีอาจารย์วิบัติในอัชฌาจารย์
๓. รูปหนึ่งเป็นผู้มีทิฏฐิวิบัติในอติทิฏฐิ

^๑ เป็นผู้ต้องอาบัติกำหนดมิได้ คือ เว้นจากการกำหนดอาบัติ หมายถึง ต้องอาบัติไม่มีขอบเขต (วิ. อ. ๓ / ๔๐๗ / ๒๔๒)

^๒ มีศีลวิบัติ ในอธิศีล คือ ต้องอาบัติปาราชิก หรือสังฆาทิเสส

มีอาจารย์วิบัติ ในอัชฌาจารย์ คือ ต้องอาบัติที่เหลืออีก ๕ มีถุลลัจจัยเป็นต้น

มีทิฏฐิวิบัติ ในอติทิฏฐิ คือ ประกอบด้วยความเห็น ว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุดเป็นต้น

(วิ. อ. ๓ / ๘๔ / ๔๘ - ๕๘, จูทิฏฐินอกพุทธศาสนาในพรหมชาลสูตร พระไตรปิฎกไทย มจร. ๙ / ๕๓ / ๒๑)

หมวดที่ ๖ ภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า
๒. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระธรรม
๓. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระสงฆ์

เมื่อสงฆ์จำนง ฟังลงตัชชเนียรกรรมแกภิกษุเหล่านี้แล

การถูกลงโทษเป็นเหตุให้เสียสิทธิต่าง ๆ

ภิกษุถูกลงโทษตัชชเนียรกรรม จะต้องประพฤติวัตรหรือถูกตัดสิทธิต่าง ๆ รวม ๑๘ อย่าง คือ:-

๑. ไม่พึงให้อุปสมบท (ห้ามเป็นอุปัชฌาย์)
๒. ไม่พึงให้ศีล (ห้ามรับภิกษุสามเณรไว้ในปกครอง)
๓. ไม่พึงมีสามเณรไว้รับใช้
๔. ไม่พึงรับแต่งตั้งให้สั่งสอนนางภิกษุณี
๕. ได้รับแต่งตั้งแล้วก็ไม่พึงสั่งสอนนางภิกษุณี
๖. ถูกลงโทษด้วยอาบัติใด ไม่พึงต้องอาบัตินั้นอีก
๗. ไม่พึงต้องอาบัติประเภทเดียวกันนั้น
๘. ไม่พึงต้องอาบัติที่เร็วกว่านั้น
๙. ไม่พึงตำหนิกรรมนั้น
๑๐. ไม่พึงตำหนิสงฆ์ผู้ทำกรรมนั้น
๑๑. ไม่พึงห้ามอุโบสถแกภิกษุปกติ (ปกติตตภิกษุ^๑)
๑๒. ไม่พึงห้ามปวารณาแกภิกษุผู้ปกติ
๑๓. ไม่พึงไต่สวนภิกษุอื่น
๑๔. ไม่พึงเริ่มตั้งอนุวาทาธิกรณ์
๑๕. ไม่พึงขอให้ภิกษุอื่นทำโอกาส

^๑ ปกติตตภิกษุ ได้แก่ ภิกษุผู้มีศีลและอาจารย์เสมอกับภิกษุทั้งหลาย หรือภิกษุโดยปกติที่ไม่ถูกลงโทษ หรือไม่ต้องอาบัติปาราชิก (วิ. อ. ๓ / ๓๙๔ / ๒๔๐, ๗๕ / ๒๕๖, ๑๐๒ / ๒๗๒)

๑๖. ไม่พึงโจทอาบัติภิกษุอื่น
 ๑๗. ไม่พึงทำภิกษุอื่นให้ระลึก (ว่าทำความผิดข้อนั้นข้อนี้หรือไม่)
 ๑๘. ไม่พึงช่วยภิกษุทั้งหลายให้สู้กันในอธิกรณ์

การไม่ระงับและระงับโทษ

ภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงทัชชณียกรรมเสียสิทธิต่างๆ แล้วฝ่าฝืนทำในข้อที่ถูกตัดสิทธินั้นไม่ควรระงับการลงโทษ ต่อเมื่อปฏิบัติตามในการยอมเสียสิทธิต่างๆ จึงควรสวดประกาศระงับโทษ ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา.

นियสกรรมที่ ๒ (ถอดยศ หรือตัดสิทธิ)

โดยสมัยนั้นแล ท่านพระเสยยสกะเป็นพาล ไม่ฉลาดมีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีไม่สมควร ทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายได้ให้ปริวาส-ชกเข้าหาอาบัติเดิม-ให้มานัด-ให้อัพทานอยู่ บรรดาภิกษุผู้มักน้อยมีความละเอียดต่างก็ติเตียน แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ประชุมสงฆ์สอบถามได้ความจริง จึงทรงติเตียนโดยเอนกปริยาย แล้วรับสั่งให้สงฆ์ทำนियสกรรมแก่ภิกษุพวกนั้น คือให้กลับถือนิสัยใหม่ เวลานั้นต้องถูกตัดสิทธิต่างๆ เหมือนกันกับทัชชณียกรรม

นอกจากนั้น ทรงแสดงลักษณะการทำนियสกรรมว่า อย่างไรไม่เป็นธรรม อย่างไรเป็นธรรม ซึ่งมีข้อกำหนดเหมือนทัชชณียกรรม แล้วทรงแสดงลักษณะของภิกษุผู้ควรลงนियสกรรม เหมือนกับลักษณะของผู้ถูกสงฆ์ลงทัชชณียกรรมทุกประการ^๑

การเสียสิทธิ การระงับการลงโทษ การไม่ระงับการลงโทษต่างๆ ก็เป็นอย่างเดียวกันกับทัชชณียกรรม

^๑ ข้อสังเกต ทัชชณียกรรมเน้นในเรื่องก่อการวิวาท แต่นิสกรรมเน้นในเรื่องต้องอาบัติมาก, มีมารยาทไม่ดี, คลุกคลีกับคฤหัสถ์ในทางไม่สมควรทั้งที่ปกตัตตะภิกษุทั้งหลายได้ให้ปริวาส-ชกเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัด ให้อัพทานอยู่

ปัฟพาทนียกรรมที่ ๓ (ขับไล่)

สมัยนั้น ภิกษุพวกพระอัสสชิ และพระปุนัพพสุกะเป็นเจ้าถิ่นในชนบท กิฎาคีรี เป็นภิกษุอลัชชี ประพฤติเลวทราม ภิกษุพวกนั้น ประพฤติอนาจาร เห็นปานดังนี้ คือ นำดอกไม้ไปฝากกุลสตรี, กุลธิดา, กุมารี, กุลทาสี, สะใภ้แห่ง ตระกูล, ตีมน้ำขันเดียวกันบ้าง, นั่งอาสนะเดียวกันบ้าง, นอนบนเตียงเดียวกันบ้าง, นอนรวมเครื่องปูลาดอนเดียวกันบ้าง นอนคลุมผ้าห่มผืนเดียวกันบ้างกับกุลสตรี กุลธิดา กุมารี กุลทาสี และสะใภ้ ในตระกูล นอกจากนั้นภิกษุเหล่านั้นก็ฉันอาหาร ในเวลาวิกาล, ตีมน้ำเมา, ทรงดอกไม้ของหอม, ฟ้อนรำ, ร้องเพลง, เต้นรำ, เล่น หมากรุก, เล่นชิงนาง, วิ่งเปี้ยวกัน, หัดขี่ช้างขี่ม้า และชกมวยกันดังนี้ เป็นต้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ จึงทรงส่งพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ ให้ไปลงปัฟพาทนียกรรมแก่ภิกษุเหล่านั้น ทรงแนะวิธีทำ วิธีสวดประกาศ มิให้ภิกษุเลวทรามเหล่านั้นอยู่ในชนบทชื่อกิฎาคีรีอีกต่อไป (ดูคำตรัสหน้า ๔๔)

ทรงแสดงลักษณะการทำปัฟพาทนียกรรมว่า อย่างไรไม่เป็นธรรม อย่างไรเป็นธรรม ซึ่งมีข้อกำหนดเหมือนตัตถนียกรรมซึ่งได้กล่าวผ่านมาแล้ว.

ลักษณะของผู้ควรลงปัฟพาทนียกรรม

ทรงแสดงลักษณะของภิกษุ ผู้ควรลงปัฟพาทนียกรรมหลายประการ มีทั้งความไม่ดีไม่งามแบบที่กล่าวไว้แล้วในตัตถนียกรรม แต่มีเพิ่มอีก ๘ หมวด คือ

หมวดที่ ๗

๑. เล่นคะนองกาย
๒. เล่นคะนองวาจา
๓. เล่นคะนองทั้งกายและวาจา

หมวดที่ ๘

๑. ประพฤติไม่สมควรทางกาย
๒. ประพฤติไม่สมควรทางวาจา
๓. ประพฤติไม่สมควรทั้งกายและวาจา

หมวดที่ ๙

๑. ทำลายพระบัญญัติทางกาย^๑
๒. ทำลายพระบัญญัติทางวาจา
๓. ทำลายพระบัญญัติทางกายและวาจา

หมวดที่ ๑๐

๑. ประกอบมิจจาชีพทางกาย^๒
๒. ประกอบมิจจาชีพทางวาจา
๓. ประกอบมิจจาชีพทางกายและวาจา

และหมวดที่ ๑๑-๑๔ คือภิกษุ ๓ รูป แต่ละรูปทำไม่ได้ไม่งามดังที่กล่าวไว้ในแต่ละหมวดนั้นรูปละอย่าง^๓

การเสียสิทธิของภิกษุผู้ถูกลงทัณฑ์ชานียกรรม คงมี ๑๘ อย่าง เช่นเดียวกับทัชชณียกรรม

ทรงแสดงลักษณะที่ไม่ควรระงับการลงโทษ และควรระงับการลงโทษ เช่นเดียวกับ ที่กล่าวมาแล้ว.

ปฏิสารณียกรรมที่ ๔ (ให้กลับไปขอโทษ)

พระสุธรรมอาศัยอยู่ในวัดของจิตตะคฤหบดี ๓ ราวป่าชื่อมัจฉิกา โกรธคฤหบดีนิมนต์พระเถระรูปอื่นไปฉันไม่แจ้งตนก่อน จึงเกิดถกเถียงกันกับคหบดี ทั้งพูดกระทบตระกูลของคหบดี และได้แสดงอาการ อันไม่สมควรอย่างอื่น คหบดีนิมนต์ให้ฉันก็ไม่ฉันโกรธ หนีไปกราบทูลความต่อพระผู้มีพระภาค ที่พระเชตวัน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงไต่ถามจนทราบเรื่องชัดเจน จึงทรงให้สงฆ์สวดประกาศลงปฏิสารณียกรรม แล้วให้พระสุธรรมกลับไปขอโทษคหบดีที่ตนล่วงเกิน.

^๑ ทำลายพระบัญญัติทางกาย คือ ทำลายด้วยการไม่ศึกษาสิกขาบท ที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางกาย (วิ. อ. ๓ / ๒๗ / ๒๕๓)

^๒ มิจจาชีพทางกาย คือ การหุงน้ำมันต้มยา เป็นต้น ด้วยอำนาจแห่งเวชกรรม (คือเป็นหมอยา) เป็นต้น

มิจจาชีพทางวาจา คือ การรับและบอกข่าวแก่พวกคฤหัสถ์ (วิ. อ. ๓ / ๒๗ / ๒๕๓)

^๓ **ข้อสังเกต** ลักษณะที่พิเศษออกไปก็คือ การถูกขับไล่ออกจากที่อยู่ของตน เพราะประทุษร้ายตระกูล คือ ประจบคฤหัสถ์ และประพฤติเลวทราม เป็นชาวเชิงแซ่ปรากฏเป็นที่รู้กันโดยทั่วไป

ลักษณะของผู้ที่ควรลงปฏิสารณียกรรม

แล้วทรงแสดงลักษณะของการทำปฏิสารณียกรรมที่ไม่เป็นธรรม และที่เป็นธรรม ในทำนองเดียวกับ ตัชชนียกรรม

ส่วนลักษณะของภิกษุผู้ควรลงโทษแบบนี้ ท่านแสดงไว้ ๔ หมวด หมวดละ ๕ ข้อ คือ:-

หมวดที่ ๑.

๑. ขวนขวายเพื่อความเสื่อมลามกแก่คฤหัสถ์
๒. ขวนขวายเพื่อความเสียหายแก่คฤหัสถ์
๓. ขวนขวายเพื่ออยู่ไม่ได้แก่คฤหัสถ์
๔. ด่าหรือพูดข่มคฤหัสถ์ด้วยถ้อยคำอันเลว
๕. ทำคฤหัสถ์ให้แตกกัน

หมวดที่ ๒.

๑. ดิเตียนพระพุทธรเจ้าให้คฤหัสถ์ฟัง
๒. ดิเตียนพระธรรมให้คฤหัสถ์ฟัง
๓. ดิเตียนพระสงฆ์ให้คฤหัสถ์ฟัง
๔. ด่าหรือพูดข่มคฤหัสถ์ด้วยถ้อยคำอันเลว
๕. รับปากอันเป็นธรรมแก่คฤหัสถ์ไว้แล้ว แต่ไม่ทำตามนั้น (ปฏิสสาวกฏ)

หมวดที่ ๓.

ภิกษุ ๕ รูป แต่ละรูปทำความไม่ดีดังที่กล่าวไว้ในหมวด ๑ รูปละอย่าง

หมวดที่ ๔.

ภิกษุ ๕ รูป แต่ละรูปทำความไม่ดีดังที่กล่าวไว้ในหมวด ๒ รูปละอย่าง

จากนั้นทรงแสดงการเสียสิทธิ หรือการประพตติวัตร ๑๘ อย่าง เหมือนที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น แล้วทรงแสดงวิธีที่จะปฏิบัติในการทำปฏิสารณียกรรม โดยมีการสวดประกาศสงฆ์เพื่อส่งภิกษุเป็นทูตรูปหนึ่ง รั่วมไปกับภิกษุที่ถูกลงโทษ เพื่อช่วยเจรจาให้เขายกโทษให้ เมื่อทำได้ดังนี้ สงฆ์จึงสวดประกาศเพิกถอนการลงโทษนั้น.

ต่อมาทรงแสดงลักษณะของภิกษุที่ไม่ควร และควรที่จะเพิกถอนการลงโทษฝ่ายละ ๑๘ ข้อ เช่นเดียวกับ ตัชชณียกรรม.

อุกเขปนียกรรมที่ ๕ (ยกเสียจากหมู่)

พระฉันนะต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติ และไม่ทำคืนอาบัติ กับกรณีพระอริกฐะ ผู้มีความเห็นผิดที่ว่า ธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นอันตรราย (เช่นกามราคะ) ไม่สามารถถอนอันตรรายแก่ผู้ชองเสพอัจฉริยะได้จริง ความเหล่านั้นทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงแนะนำให้ส่งข้อมลงโทษผู้ไม่เห็นอาบัติ ผู้ไม่ทำคืนอาบัติ และผู้มีความเห็นผิด โดยยกเสียจากหมู่ คือไม่คบค้าด้วย ทรงแสดงลักษณะการลงโทษที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง เช่นเดียวกับที่กล่าวไว้ในเรื่องตัชชณียกรรม แต่มีการเห็นว่า การลงโทษยกเสียจากหมู่นี้ เพราะภิกษุไม่เห็นอาบัติ, ไม่ทำคืนอาบัติ, ไม่เลิกละความเห็นชั่ว และยังมีความไม่ดีข้ออื่นอีกที่เหมือนกับตัชชณียกรรม

แล้วทรงแสดงการเสียสิทธิ เป็นต้น เหมือนกับที่กล่าวไว้ในตัชชณียกรรม ๑๘ ข้อ (หน้า ๒๗๘) โดยเพิ่มเติมอีก ๒๕ ข้อ (แทรกลงระหว่างข้อ๑๐ - ๑๑) คือ

๑. ไม่พึงยินดีการกราบไหว้ของภิกษุปกติ
๒. ไม่พึงยินดีการลูกรับของภิกษุปกติ
๓. ไม่พึงยินดีการประนมมือของภิกษุปกติ
๔. ไม่พึงยินดีการทำสามีจิกรรมของภิกษุปกติ
๕. ไม่พึงยินดีการนำอาสนะมาให้ของภิกษุปกติ
๖. ไม่พึงยินดีการนำที่นอนมาให้ของภิกษุปกติ
๗. ไม่พึงยินดีการนำน้ำล้างเท้าตั้งรองเท้ามาให้ของภิกษุปกติ
๘. ไม่พึงยินดีการนำกระเบื้องเช็ดเท้ามาให้ของภิกษุปกติ
๙. ไม่พึงยินดีการรับบาตรและจีวรของภิกษุปกติ
๑๐. ไม่พึงยินดีการอุทูลให้ของภิกษุปกติ

* ข้อสังเกต คำว่า การเสียสิทธินั้น เป็นการพูดให้เข้าใจง่าย ในภาษาบาลีใช้คำว่า วัตร หรือข้อปฏิบัติ ๑๘ ข้อนั่นเอง

๑๑. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยศีลวินัย
๑๒. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยอาจารย์วินัย
๑๓. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยทฎฐินวินัย
๑๔. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยอาชีวีวินัย
๑๕. ไม่พึงยุยงภิกษุปกติให้แตกกัน
๑๖. ไม่พึงใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์
๑๗. ไม่พึงใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างเดียรถีย์
๑๘. ไม่พึงคบเดียรถีย์
๑๙. พึงคบพวกภิกษุ
๒๐. พึงศึกษาสิกขาบทของภิกษุ
๒๑. ไม่พึงอยู่ในอาวาสที่มีเครื่องมุงเดียวกันกับภิกษุปกติ
๒๒. ไม่พึงอยู่ในที่มีไช้อาวาสที่มีเครื่องมุงเดียวกันกับภิกษุปกติ
๒๓. ไม่พึงอยู่ในอาวาสและมีไช้อาวาสมีเครื่องมุงเดียวกับภิกษุปกติ
๒๔. เห็นภิกษุปกติพึงลุกจากอาสนะ
๒๕. ไม่พึงรุกรานภิกษุปกติทั้งข้างในหรือข้างนอกวิหาร

รวมเป็นข้อวัตรทั้งหมด ๔๓ ข้อ

ต่อมาทรงแสดงลักษณะของภิกษุที่ไม่ควร และควรเพิกถอนการลงโทษ ต่อเมื่อปฏิบัติตามข้อวัตรต่าง ๆ จึงควรระงับการลงโทษ และวิธีสวดระงับกรรม.

๒.ปริวาสกัณฑ์

หมวดว่าด้วยผู้อยู่ปริวาส

หมายเหตุ วินัยกรรมเกี่ยวกับการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งกล่าวไว้ในหมวดนี้ต่อไปนั้น ท่านผู้อ่านควรจะได้ทราบความหมายเกี่ยวกับศัพท์และลำดับการปฏิบัติซึ่งกล่าวในหมวดนี้ก่อน ซึ่งมีดังนี้ (ดูแผนผังหน้า ๔๘๑):-

๑.การอยู่ปริวาส คือการลงโทษให้บรมตนเองภายใต้ข้อกำหนดเท่าจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติสังฆาทิเสส นับตั้งแต่ล่วงละเมิด ถ้าปิดไว้กี่วันก็เดือนก็จะต้องอยู่ปริวาสเท่าวันเท่าเดือนที่ปกปิดนั้น.

๒.การชักเข้าหาอาบัติเดิม หรือที่เรียกว่า มุลาญปฏิกัสนา คือในขณะที่อยู่ปริวาสก็ตาม ประพฤติมนัตก็ตาม เธอไปต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีก ก็จะต้องสวดประกาศให้เริ่มต้นนับวันที่ถูกลงโทษใหม่.

๓.การประพฤติมนัต เมื่ออยู่ปริวาสครบกำหนดที่ปิดไว้แล้ว หรือไม่ได้ปิดไว้เลย ไม่ต้องอยู่ปริวาส คงประพฤติมนัตทีเดียว การประพฤติมนัตคือการถูกลงโทษลักษณะเดียวกับการอยู่ปริวาส แต่มีกำหนด ๖ ราตรี ไม่ว่าจะปิดไว้หรือไม่ปิดอาบัติสังฆาทิเสส จะต้องประพฤติมนัต ๖ ราตรีเหมือนกันหมด และต้องไม่ประพฤติมนัตในขณะสงฆ์อันพร่อง (คือ มีภิกษุรูปติน้อยกว่า ๔ รูป).

๔.การสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสสหรืออัพภาน เมื่อภิกษุถูกลงโทษให้อยู่ปริวาสและให้ประพฤติมนัตถูกต้องแล้ว ก็เป็นผู้ควรแก่การสวดถอนจากอาบัตินั้น การสวดถอนจากอาบัตินี้จึงเรียกว่า อัพภาน ต้องใช้ภิกษุประชุมกันไม่น้อยกว่า ๒๐ รูป.

ในระหว่างที่ถูกลงโทษเหล่านี้ ภิกษุถูกตัดสิทธิมากมาย ทั้งยังต้องคอยบอกความผิดของตนแก่ภิกษุผู้ผ่านไปมา และบอกในที่ประชุมสงฆ์ เมื่อทำอุโบสถสังฆกรรมด้วย สรุปรูว่าเป็นการลงโทษที่ทำให้ผู้ถูกลงโทษรู้สึกท้อแท้หนักมาก ต้องเกี่ยวข้องกับสงฆ์ส่วนมากโดยการประจานตัว และการสวดประกาศหลายขั้นตอน

ตัดสิทธิภิกษุผู้อยู่ปริวาส

สมัยนั้น ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ยินดีการกราบไหว้เป็นต้น ของภิกษุปกติ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ จึงทรงวางข้อกำหนด มิให้ภิกษุผู้อยู่ปริวาสยินดี การกราบไหว้, การนำที่นอนมาให้, การล้างเท้า, การตั้งตั้งรองเท้า, การตั้ง กระเบื้องเซ็ดเท้า, การรับบาตรจีวร, การอุ้มหลังในเวลาอาบน้ำ ถ้ายินดีให้ผู้อื่น ทำแก่ตนนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ

ทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ปริวาสด้วยกันปฏิบัติ และแสดงความเคารพ เอื้อเฟื้อต่อกันดังที่กล่าวข้างต้นได้ ตามลำดับพรรษา และทรงอนุญาตให้ภิกษุ ผู้อยู่ปริวาสด้วยกันทำอุโบสถ ปวารณา รับแจกผ้าอาบน้ำฝน รับอาหาร รับแจก อาหารได้ตามลำดับพรรษา.

วัตร ๙๔ ขอสําหรับภิกษุผู้อยู่ปริวาส

ทรงแสดงวัตร ๙๔ ข้อของภิกษุผู้อยู่ปริวาส (หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การตัดสิทธิต่าง ๆ ห้าม ทำอย่างนั้นอย่างนี้) รวมทั้งสิ้น ๙๔ ข้อดังต่อไปนี้

หมวดที่ ๑

๑. ภิกษุผู้อยู่ปริวาสไม่พึงให้อุปสมบท
๒. ไม่พึงให้หิณสัย
๓. ไม่พึงใช้สามเณรอุปฐาก
๔. ไม่พึงรับสมมติเป็นผู้สั่งสอนภิกษุณี
๕. แม้ได้รับสมมติแล้ว ก็ไม่พึงสั่งสอนภิกษุณี
๖. สงฆ์ให้ปริวาสเพื่ออาบัติใด ไม่พึงต้องอาบัตินั้น
๗. ไม่พึงต้องอาบัตินั้นอันเช่นนั้น
๘. ไม่พึงต้องอาบัตินั้นเลวทรามกว่านั้น
๙. ไม่พึงติกรรม
๑๐. ไม่พึงติเตียนภิกษุทั้งหลายผู้ทำกรรม

๑๑. ไม่พึงห้ามอุโบสถแก่ปกติตตะภิกษุ (ภิกษุปกติ)
๑๒. ไม่พึงห้ามปวารณาแก่ปกติตตะภิกษุ
๑๓. ไม่พึงทำการไต่สวน
๑๔. ไม่พึงเริ่มอนุวาทาธิกรณ์
๑๕. ไม่พึงขอโอกาสภิกษุอื่น
๑๖. ไม่พึงโจทภิกษุอื่น
๑๗. ไม่พึงให้ภิกษุอื่นให้การ
๑๘. ไม่พึงช่วยภิกษุกับภิกษุให้สู้อธิกรณ์กัน

หมวดที่ ๒

๑๙. ภิกษุผู้อยู่ปริวาสไม่พึงเดินนำหน้าภิกษุปกติ
๒๐. ไม่พึงนั่งข้างหน้าภิกษุปกติ
๒๑. พึงพอใจในอาสนะสุดท้าย ที่นอนสุดท้าย วิหารสุดท้ายของสงฆ์
ที่สงฆ์จะให้แก่เธอ
๒๒. ไม่พึงมีปกติตตะภิกษุเป็นสมณะนำหน้า หรือตามหลังเข้าไป
สู่สกุล
๒๓. ไม่พึงสมทานอรัญญิกฐตงค์
๒๔. ไม่พึงสมทานบิณฑบาติกฐตงค์
๒๕. ไม่พึงให้เขานำบิณฑบาตมาส่งเพราะปัจจัยนั้น ด้วยคิดว่าคนทั้ง
หลายอยู่รู้จักเรา

หมวดที่ ๓

๒๖. ภิกษุผู้อยู่ปริวาสเป็นอาคันตุกะไปพึงบอกให้ทราบ^๑
๒๗. มีอาคันตุกะมาก็พึงบอก
๒๘. พึงบอกในอุโบสถ
๒๙. พึงบอกในปวารณา
๓๐. ถ้าอาหารพึงสั่งทูตให้บอก

^๑ คือเป็นอาคันตุกะไปวัดอื่น พึงบอกภิกษุทั้งหลายในวัดนั้น (วิ. อ. ๓ / ๗๗ / ๒๖๑)

หมวดที่ ๔

๓๑. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
๓๒. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
๓๓. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
๓๔. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
๓๕. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
๓๖. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
๓๗. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
๓๘. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
๓๙. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
- ทั้งนี้ เว้นแต่ไปกับปกติตตะภิกษุ และเว้นแต่มีอันตราย

หมวดที่ ๕

๔๐. ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนानาสังวาส
๔๑. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
๔๒. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
๔๓. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส

๔๔. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
 ๔๕. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นนานาสังวาส
 ๔๖. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
 ๔๗. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุนานาสังวาส
 ๔๘. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
- ทั้งนี้ เว้นแต่ไปกับปกติตตะภิกษุ และมีอันตราย

หมวดที่ ๖

๔๙. ภิกษุผู้อยู่ปริวาส พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังวาส
๕๐. พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๑. พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๒. พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๓. พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ เป็นสมานสังวาส
๕๔. พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๕. พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส

๕๖. พึ่งออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาส
ที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๗. พึ่งออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือ
ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
ทั้งนี้ ที่รู้ว่าอาจจะไปถึงในวันนี้ทีเดียว

หมวดที่ ๗

๕๘. ภิกษุผู้อยู่ปรินิพพาน ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาส
กับปกติตตะภิกษุ
๕๙. ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในถิ่นมิใช่อาวาส
๖๐. ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาสก็ดี ในถิ่นมิใช่อาวาสก็ดี
๖๑. เห็นปกติตตะภิกษุแล้ว พึ่งลุกออกจากอาสนะ
๖๒. พึ่งนิมนต์ปกติตตะภิกษุให้หนึ่ง
๖๓. ไม่พึงนั่งในอาสนะเดียวกันกับปกติตตะภิกษุ
๖๔. เมื่อปกติตตะภิกษุนั่ง ณ อาสนะต่ำ ไม่พึงนั่ง ณ อาสนะสูง
๖๕. เมื่อปกติตตะภิกษุนั่ง ณ พื้นดิน ไม่พึงนั่ง ณ อาสนะ
๖๖. ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมอันเดียวกันกับปกติตตะภิกษุ
๖๗. เมื่อปกติตตะภิกษุจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พึงจงกรม
ในที่จงกรมสูง
๖๘. เมื่อปกติตตะภิกษุจงกรม ณ พื้นดิน ไม่พึงจงกรมในที่จงกรม

หมวดที่ ๘

๖๙. - ๘๙. ภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาส,
ไม่พึงอยู่ในที่มุงเดียวกันในถิ่นมิใช่อาวาส, ไม่พึงอยู่ในที่มุงเดียวกัน ในอาวาสก็ดี
ในถิ่นมิใช่อาวาสก็ดีอาวาส กับภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานที่แก่พรรษากว่า
ไม่พึงนั่งในอาสนะเดียวกันกับภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานแก่พรรษากว่า
... กับภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม
... กับภิกษุผู้ควรมานัต
... กับภิกษุผู้ประพฤติมานัต

... กับภิกษุผู้ควรอัปทาน

๙๐. เมื่อเธอนั่ง ณ อาสนะต่ำ ไม่พึงนั่งอาสนะสูง

๙๑. เมื่อเธอนั่งพื้นดิน ไม่พึงนั่ง ณ อาสนะ

๙๒. ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมเดียวกัน

๙๓. เมื่อเธอจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมสูง

๙๔. เมื่อเธอจงกรมอยู่ ณ พื้นดิน ไม่พึงจงกรมในที่จงกรม.

ถ้าสงฆ์มีภิกษุอยู่ปริวาสเป็นที่ ๔ ให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม
ให้มาหนีใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ

สงฆ์ ๒๐ รูป ทั้งภิกษุผู้ควรอัปทานนั้น ให้อัปทาน การกระทำดังนี้
ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

รัตติเจต ๓ อย่างของภิกษุอยู่ปริวาส

รัตติเจต^๑ความขาดแห่งราตรีของภิกษุอยู่ปริวาสมี ๓ อย่าง คือ

๑. อยู่ร่วม (สหวาสะ)^๒
๒. อยู่ปราศ (วิปวาสะ)
๓. ไม่บอก (อนาโรจนา)

รัตติเจต ๔ อย่างของภิกษุประพฤติมานัต

ความขาดแห่งราตรีของภิกษุประพฤติมานัตมี ๔ อย่าง คือ

๑. อยู่ร่วม
๒. อยู่ปราศ

^๑ รัตติเจต แปลว่าขาดราตรี หมายถึงเหตุให้ขาดราตรี นับราตรีที่อยู่ปริวาสไม่ได้ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้
สำหรับภิกษุประพฤติมานัต (วิ. อ. ๓ / ๔๗๕ / ๕๒๘)

^๒ สหวาสะ การอยู่ร่วม หมายถึง อยู่ในที่มุงบังเดียวกันกับปกติตติภิกษุ

วิปวาสะ การอยู่ปราศ หมายถึง การที่ภิกษุอยู่ปริวาสนั้นอยู่รูปเดียว

อนาโรจนา การไม่บอก หมายถึง การไม่บอกแก่พวกภิกษุอาศัยกันขณะเป็นต้น (วิ. อ. ๓ / ๘๓ / ๒๖๖)

๓. ไม่บอก

๔. การประพาศิมาหนัดในคณะสงฆ์อันพร่อง (มีปกติภิกษุน้อยกว่า ๔ รูป)

วัตรสำหรับผู้อยู่ปริวาส, ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม และวัตรของผู้ประพาศิมาหนัดมีลักษณะใกล้เคียงกัน เพียงแต่วัตรของผู้ประพาศิมาหนัดนั้นต้องบอกทุกวัน และต้องไม่ประพาศิมาหนัดในคณะสงฆ์อันพร่อง

การเก็บปริวาส และเก็บมาหนัด

ในกรณีที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น อันทำให้ไม่สามารถอยู่ปริวาส หรือประพาศิมาหนัดได้สะดวก เช่น สงฆ์มาประชุมมากมาย จะเที่ยวบอกประจานตัวเองให้หมดสิ้นทั่วถึงคงไม่ไหว ทรงอนุญาตให้เก็บปริวาสหรือมาหนัดได้ เมื่อเหตุการณ์เป็นปกติแล้ว จึงสมทาทนการอยู่ปริวาสหรือประพาศิมาหนัดต่อไปใหม่

๓. สมุจจัยขันธกะ

หมวดว่าด้วย การรวบรวมเรื่องการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

ในหมวดนี้แสดงวิธีออกจากอาบัติสังฆาทิเสส โดยเล่าเรื่องพระอุทายี ปรีกษาสงฆ์ว่าต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว ควรปฏิบัติอย่างไร? มีการแสดงรายละเอียดซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสแนะนำดังต่อไปนี้ :-

๑. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียว ไม่ได้ปกปิด ให้ขอฆานัต ๖ ราตรี เพื่ออาบัติ ๑ ตัวกับสงฆ์ ให้สงฆ์สวดประกาศให้ฆานัต เมื่อประพฤติกฆานัต แล้วจึงให้ขออัมพานกับสงฆ์ สงฆ์จึงสวดอัมพานประกาศถอนจากอาบัติให้

๒. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียวปิดไว้วันเดียว ให้ขอปริวาส ๑ วัน อยู่ปริวาสแล้ว จึงขอฆานัตแล้วดำเนินการต่อไปตามลำดับเหมือนข้อ ๑

๓. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียวแต่ปิดไว้ ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง ๔ วันบ้าง ๕ วันบ้าง ให้ขอปริวาสเท่ากับวันที่ปกปิดไว้ นั้น อยู่ปริวาสแล้วจึงขอฆานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวกับสงฆ์ และทำตามลำดับเหมือนข้อ ๑

๔. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้ ๕ วัน ขอปริวาส ๕ วัน ระหว่างอยู่ปริวาสต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีกโดยไม่ปิดไว้ ทรงให้ขอมุลาชปฏิบัติสสนา คือ ขอชักเข้าหาอาบัติเดิมต่อสงฆ์ให้มุลาชปฏิบัติสสนา เมื่ออยู่ปริวาสแล้วเป็นผู้ควรแก้ฆานัตต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีกโดยไม่ปิดไว้ ทรงให้ขอมุลาชปฏิบัติสสนา แล้วให้ฆานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๓ ตัว ขณะอยู่ฆานัตเธอต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีกโดยไม่ปิดไว้ ทรงให้ขอมุลาชปฏิบัติสสนาเพื่ออาบัติ ๑ ตัวแล้วให้ฆานัต ๖ ราตรี เมื่อประพฤติกฆานัตแล้วเป็นผู้ควรแก้อัมพาน เธอต้องอาบัติสังฆาทิเสสโดยไม่ปิด ทรงให้ขอมุลาชปฏิบัติสสนา ให้ฆานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพฤติกฆานัตแล้ว จึงขออัมพานต่อสงฆ์

๕. ต้องสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้ ๑ ปักษ (๑๕วัน) ให้ขอปริวาส ๑ ปักษ ระหว่างที่อยู่ปริวาสต้องอาบัติสังฆาทิเสสปิดไว้ ๕ วัน ทรงให้ขอมุลาชปฏิบัติสสนา

กับสงฆ์ แล้วให้สโมธานปรีวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน คือ รวมวันอยู่ปรีวาสกับอาบัติที่ปิดไว้เดิม เมื่ออยู่ปรีวาสแล้วเป็นผู้ควรมานัตเธอต้องสังฆาทิเสสปิดไว้ ๕ วันอีก ให้ขอมุลาชยปฏิกัสนา แล้วให้สโมธานปรีวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปรีวาสแล้วจึงขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๓ ตัวกะสงฆ์ ระหว่างที่ประพุดิมานัตเธอต้องสังฆาทิเสสปิดไว้ ๕ วันอีก ให้ขอมุลาชยปฏิกัสนา แล้วให้สโมธานปรีวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปรีวาสแล้วจึงขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพุดิมานัตแล้วเป็นผู้ควรรอพัก เธอต้องสังฆาทิเสส ปิดไว้ ๕ วันอีก ให้ขอมุลาชยปฏิกัสนา แล้วให้สโมธานปรีวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปรีวาสแล้วจึงขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพุดิมานัตแล้วจึงขอพักกับสงฆ์.

๖. ต้องสังฆาทิเสส ๑ ตัวปิดไว้ ๑ วัน อาบัติ ๒ ตัวปิดไว้ ๒ วัน อาบัติ ๓ ตัวปิดไว้ ๓ วัน อาบัติ ๔ ตัวปิดไว้ ๔ วัน อาบัติ ๕ ตัวปิดไว้ ๕ วัน อาบัติ ๖ ตัวปิดไว้ ๖ วัน อาบัติ ๗ ตัวปิดไว้ ๗ วัน อาบัติ ๘ ตัวปิดไว้ ๘ วัน อาบัติ ๙ ตัว ปิดไว้ ๙ วัน อาบัติ ๑๐ ตัวปิดไว้ ๑๐ วัน ตรัสว่า “บรรดาอาบัติเหล่านั้น อาบัติเหล่าใดปิดไว้นานกว่าอาบัติทั้งหมด สงฆ์จึงให้อัคขสโมธานปรีวาสเพื่ออาบัติเหล่านั้น

๗. ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสส ๒ ตัวปิดไว้ ๒ เดือน ได้ขอปรีวาสเพื่ออาบัติ ๑ ตัวปิดไว้ ๒ เดือนกับสงฆ์ ภายหลังละลายใจจึงแจ้งความที่ปิดอาบัติ ๒ ตัวปิดเอาไว้ ๒ เดือน จึงทรงให้สงฆ์ให้ปรีวาส ๒ เดือนเพื่ออาบัติแม้นอกนี้

๘. สมัยนั้นภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ไม่รู้จำนวนระลึกไม่ได้ ไม่แน่ใจในอาบัติ และจำนวนราตรีที่ปกปิด จึงทรงให้สงฆ์ให้สุทนต์ปรีวาส (คือปรีวาสที่อยู่จนกว่าจะบริสุทธิ์) แล้วดำเนินตามข้อ ๑

๙. กรณีที่ภิกษุผู้กำลังอยู่ปรีวาส ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม ผู้ควรแก่มานัต ผู้ควรแก่ที่พักนั้นสึก ลตฐานะเป็นสามเณร วิกลจริตมีจิตฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม การอยู่ปรีวาสและกรรมทั้งหลายนั้นไขไม่ได้, ถ้ากลับคืนสภาพเป็นภิกษุอีก ปรีวาสมานัตที่ให้แล้วหรืออยู่ประพุดิแล้ว เป็นอันให้หรือประพุดิดีแล้ว ให้ทำกรรมที่เหลืออยู่ต่อไป

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างอื่นอีก ในสมุจจยชั้นระกนี้เป็น การประมวลเรื่อง การออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ที่มีปัญหาซับซ้อน (ดูแผนผังหน้า ๔๙๑ ประกอบ)

๔. สมถฉันชกะ

หมวดว่าด้วยวิธีระงับอิทธิกรม

๑. สัมมุขานินัย (การระงับพร้อมหน้า)

ภิกษุจฬัพพคดีย์ทำกรรมลงโทษแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ไม่ได้ยู่ต่อหน้า คือตัชชนียกรรมบ้าง นิสสรกรรมบ้าง ปัพพาชนียกรรมบ้าง ปฏิสารณียกรรมบ้าง อุกเขปนียกรรมบ้าง มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามทำการลับหลังผู้ถูกลงโทษ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น

ทรงแสดงภิกษุที่เป็นบุคคลฝ่ายไม่ดี ๓ ประเภท คือ

๑. บุคคลคนเดียว
๒. บุคคลหลายคน
๓. สงฆ์ที่พูดไม่เป็นธรรมฝ่ายหนึ่ง

กับทรงแสดงภิกษุที่เป็นบุคคลฝ่ายดี ๓ ประเภท ที่พูดเป็นธรรมฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่พูดไม่เป็นธรรม แม้จะระงับเรื่องที่เกิดขึ้นในที่พร้อมหน้า ก็เรียกว่า สัมมุขานินัยเทียม และระงับไม่เป็นธรรม ฝ่ายที่พูดเป็นธรรมระงับเรื่องที่เกิดขึ้น เรียกว่าสัมมุขานินัย และระงับอย่างเป็นธรรม

๒. สติวินัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์)

พระทัฬหฬลบุตรได้บรรลุอรหัตตผลตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ท่านปรารถนา จะทำประโยชน์แก่สงฆ์ จึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ขอรับทำหน้าที่เป็นผู้จัด เสนาสนะและแจกภัต พระผู้มีพระภาคทรงเห็นชอบด้วย จึงตรัสให้เรียก ประชุมสงฆ์ ขอมติสวดประกาศแต่งตั้งพระทัฬหฬลบุตร เป็นผู้จัดเสนาสนะ และผู้แจกภัต เมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน จึงเป็นอันประกาศแต่งตั้ง เมื่อได้รับแต่งตั้งแล้ว

ปรากฏว่าได้จัดเสนาสนะได้ดีและเรียบร้อย ถึงกับมีภิกษุมาทดลองให้ท่านจัดในที่ต่างๆกัน ซึ่งอยู่ห่างไกลกันทีละหลายจตุรพ เพื่อจะดูความสามารถ แต่ท่านก็จัดได้เรียบร้อย อย่างน่าอัศจรรย์ ส่วนการจัดแบ่งภิกษุไปรับประทานอาหารก็ได้เรียบร้อย แต่มีภิกษุพวกหนึ่งซึ่งเป็นพวกภิกษุเมตตียะ และภุมมชกะไม่พอใจว่าตนไม่ค่อยได้รับอาหารดี ๆ ภิกษุพวกนั้นเข้าใจผิดว่า พระทัฬหฬลบุตร กลับแกล้ง จึงหาเรื่องให้นางเมตตียาภิกษุณี แกล้งใส่ความหาว่าข่มขืนนาง เมื่อไตสวนได้ความสัตย์แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงทรงให้สงฆ์จัดการให้สักนางเมตตียาภิกษุณี แม้ภิกษุที่ก่อเรื่องจะขอรับผิดแทนว่าตนเป็นผู้ต้นคิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงแนะนำวิธีระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ ซึ่งเกิดขึ้นแก่พระอรหันต์ โดยให้สงฆ์สวดประกาศให้สติวินัยแก่พระทัฬหฬลบุตร แล้วทรงแสดงเงื่อนไข ๕ ประการ ในการให้สติวินัย คือ

๑. ภิกษุผู้ถูกโจทก์ฟ้อง เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ
๒. มีผู้กล่าวฟ้องเธอ
๓. เธอขอสติวินัย
๔. สงฆ์ให้สติวินัยแก่เธอ
๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้โดยธรรม อย่างนี้จึงเรียกว่าการให้สติวินัย

อันเป็นธรรม

๓. อมุพหวิหัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นบ้า)

ภิกษุชื่อคัคคะเป็นบ้าได้ทำความผิดหลายประการ มีผู้โจทก์ฟ้อง พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแนะนำให้ระงับ ด้วยอมุพหวิหัย โดยให้ผู้ถูกฟ้อง (ซึ่งหายแล้ว) ขอมุพหวิหัย และให้สงฆ์สวดประกาศให้อมุพหวิหัย เป็นอันระงับ ด้วยยกให้ว่าเป็นบ้าในขณะทำความผิด แต่ก็ทรงวางเงื่อนไขไว้ว่า ถ้าทำความผิด ขณะที่รู้สึกตน และไม่เป็นบ้า แต่แก้ตัวว่าไม่รู้ หรือรู้สึกเหมือนฝัน หรือแก้ตัวอ้างความเป็นบ้า สงฆ์ให้อมุพหวิหัยแก่เธอดังนี้ เรียกว่า ไม่เป็นธรรม ถ้าตรงกันข้าม คือทำไปในขณะที่เป็นบ้าไม่รู้สึกตัวจริง ๆ การให้อมุพหวิหัยจึงเป็นธรรม

๔. ปฏิญาตภระ (การระงับด้วยคำสารภาพของผู้ถูกฟ้อง)

ภิกษุฉัพพัคคีย์ลงกรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยไม่ฟังคำสารภาพของภิกษุเหล่านั้น มีผู้ใดเตียน พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามทำเช่นนั้น ถ้าฝ่าฝืนต้องอาบัติทุกกฏ

แล้วจึงทรงแสดงวิธีระงับอธิกรณ์ ด้วยการรับสารภาพของจำเลยที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม ลักษณะอธิกรณ์ที่ไม่เป็นธรรมคือสารภาพไม่ตรงตามที่ทำลงไปจริง เช่น ต้องอาบัติหนัก สารภาพว่าต้องอาบัติรองลงมา หรือต้องอาบัติเบา สารภาพว่าต้องอาบัติหนัก

ส่วนที่เป็นธรรม คือต้องอาบัติอะไรก็สารภาพตามนั้น

๕. เขภุยยสิกา (การระงับด้วยถือเสียงข้างมาก)

ภิกษุทั้งหลายบาดหมางทะเลาะวิวาทกันในท่ามกลางสงฆ์ ต่อกันอยู่ไม่อาจระงับอธิกรณ์ได้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ด้วยถือเอาเสียงข้างมาก ให้สมมติภิกษุผู้ให้จับฉลาก(คือผู้ดูแลการลงคะแนนนับคะแนน) ภิกษุผู้ให้จับฉลากจะต้องประกอบด้วยองค์ ๕ คือ ไม่ลำเอียง เพราะรัก เพราะเกลียด เพราะหลง เพราะกลัว และรู้ว่าอย่างไรเป็นอันจับอย่างไรไม่เป็นอันจับ (คู่มือการลงคะแนนได้ดี) แล้วให้สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้ให้จับฉลากในท่ามกลางสงฆ์

ทรงแสดงการจับฉลาก (ลงคะแนน) ที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรมอย่างละ ๑๐ ประการคือ

๑. อธิกรณ์เป็นเรื่องเล็กน้อย
๒. ไม่ลู่กลามไปที่อื่นไกล
๓. ภิกษุพวกนั้นระลึกไม่ได้ และพวกอื่นก็ไม่สามารภให้ระลึกได้
๔. รู้ว่าผู้กล่าวไม่เป็นธรรมมีมากกว่า
๕. รู้ว่าผู้กล่าวไม่เป็นธรรมอาจมีมากกว่า
๖. รู้ว่าสงฆ์จะแตกกัน

๗. รู้ว่าสงฆ์อาจแตกกัน
๘. จับฉลากโดยไม่เป็นธรรม
๙. จับฉลากเป็นพวก ๆ
๑๐. มิได้จับฉลากตามความเห็นของตน

ลักษณะอย่างนี้เรียกว่าไม่เป็นธรรม ส่วนที่เป็นธรรม คือที่ตรงกันข้าม จากที่แสดงมาข้างต้น.

๖. ตัสสปาปิยสิกา (การระงับด้วยการลงโทษ)

ภิกษุซึ่งอุปัชฌายะ ถูกฟ้องด้วยเรื่องต้องอาบัติในที่ประชุมสงฆ์ ปฏิเสธแล้วกลับรับ รับแล้วกลับปฏิเสธ ให้การกลับกลอกกล่าวเท็จทั้งๆที่รู้ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงแนะให้สงฆ์ใช้วิธีตัสสปาปิยสิกา คือให้สวดประกาศเป็นการสงฆ์ลงโทษจำเลย

ทรงแสดงการทำตัสสปาปิยสิกากรรม ที่เป็นธรรมว่า ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

๑. ภิกษุเป็นผู้ไม่บริสุทธ์
๒. เป็นผู้ไม่มี恙อายุ
๓. มีผู้โจทฟ้อง
๔. สงฆ์ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่เธอ
๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันลงโทษโดยธรรม

อนึ่ง ทรงแสดงลักษณะการทำความผิดชนิดนี้ที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม ตามแบบที่ทรงแสดงไว้ในเรื่องตัสสนิยกรรม ทรงแสดงลักษณะที่สงฆ์ ควรลงโทษชนิดนี้ และการเสียสิทธิของภิกษุผู้ต้องโทษชนิดนี้เช่นเดียวกับ ตัสสนิยกรรม (ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วใน จุลวรรค ภาค ๑ หน้า ๒๗๘).

๗. ตินวัตถารกะ (การระงับดูหมิ่นกลับไว้,หยุดไม่ให้ลูกถาม)

ภิกษุทั้งหลายทะเลาะวิวาทกัน และเห็นว่าถ้าขึ้นทะเลาะวิวาทกันต่อไป

เรื่องก็จะลุลงเลวร้ายถึงกับแตกแยกกัน เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณชนิดนี้ ด้วยให้เลิกแล้วกันไป

ทรงแสดงวิธีสวดประกาศขอมติในที่ประชุมสงฆ์ ให้เป็นอันพ้นอาบัติด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยมีภิกษุรูปหนึ่งแต่ละฝ่ายที่เสนอญัตตินั้น เป็นผู้แสดงแทน เว้นอาบัติหยาบ^๑ เว้นอาบัติที่เนื่องด้วยคฤหัสถ์^๒ เว้นผู้แสดงความเห็นแย้ง เว้นผู้ไม่ได้ประชุมอยู่ในที่นั้น.

อธิกรณ ๔ (เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำ)

อธิกรณมี ๔ คือ

๑. วิวาทาธิกรณ การวิวาทกันในเรื่องเกี่ยวกับธรรม เกี่ยวกับวินัยว่า นี่เป็นธรรม นี่ไม่ใช่ธรรม, นี่เป็นวินัย นี่ไม่ใช่วินัย, นี่เป็นคัมภีร์ นี่ไม่ใช่คัมภีร์, นี่เป็นพุทธรจิริยา นี่ไม่ใช่พุทธรจิริยา, นี่ทรงบัญญัติ นี่ไม่ได้ทรงบัญญัติ, นี่อาบัตินี้ไม่อาบัติ, นี่อาบัติเบา นี่อาบัติหนัก, นี่อาบัตมีส่วนเหลือ นี่อาบัติไม่มีส่วนเหลือ (ปาราชิก), นี่อาบัติชั่วคราว เว้นอาบัติไม่ชั่วคราว.

๒. อนุวาทาธิกรณ เป็นการโจทพ้องกันด้วยศีลวิบัติ, อาจารย์วิบัติ, ทิฎฐิวินัย, หรืออาชีวิวิบัติ.

๓. อาบัติตาราธิกรณ การต้องอาบัติ ทั้ง ๗ กอง

๔. กิจจาธิกรณ เรื่องที่สงฆ์จะต้องจัดต้องทำที่เป็นสังฆกรรม คือ อปโลกนกรรม, ญัตติกรรม, ญัตติทุติยกรรม, ญัตติจตุตถกรรม.

ครั้นแล้วทรงแสดงลักษณะของอธิกรณแต่ละอย่าง พร้อมทั้งมูลเหตุโดยพิสดาร ในที่สุดตรัสสรุปว่า อธิกรณแต่ละอย่างจะระงับได้ด้วยสมณะ (วิธีระงับ) อะไรบ้าง.

^๑ อาบัติที่มีโทษหยาบ คือ อาบัติปาราชิก และสังฆาภิเสก (วิ. อ. ๓ / ๒๑๓ / ๒๙๕)

^๒ อาบัติที่เนื่องด้วยคฤหัสถ์ คือ อาบัติที่ต้องเพราะตาคฤหัสถ์ ชู้คฤหัสถ์และเพราะรับคาคฤหัสถ์ (แล้วไม่ทำตาม) (วิ. อ. ๓ / ๒๐๓ / ๒๙๕)

วิธีการรับอธิกรณ์ (อธิกรณ์สมณะ)

๑. วิวาทอธิกรณ์ การวิวาทกันในเรื่องเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ย่อมรับด้วยวิธี ๒ ประการ คือ ๑. สัมมุขานินัย ๒. เยกุยยสิกขาวินัย โดยเลือกใช้ ๒ แบบแบบแรกใช้วิธีสัมมุขานินัยอย่างเดียว แบบ ๒ ใช้สัมมุขานินัยร่วมกับเยกุยยสิกขาการระงับในที่พร้อมหน้า (สัมมุขานินัย) คือ ประชุมระงับอธิกรณ์โดย

๑. พร้อมหน้าสงฆ์ ๒. พร้อมหน้าธรรม

๓. พร้อมหน้าวินัย ๔. พร้อมหน้าบุคคลทั้งโจทและจำเลย

ถ้าระงับได้เรียกว่าระงับด้วยสัมมุขานินัย กรณีระงับไม่ได้ในอวาสานั้นทรงให้ไปสู่อวาสที่มีภิกษุมากกว่า เพื่อให้ภิกษุในอวาสนั้นปรึกษากันเพื่อรับและระงับอธิกรณ์ ถ้ากำลังเดินทางระงับอธิกรณ์ได้ในระหว่างไปสู่อวาสนั้นก็ระงับด้วยสัมมุขานินัย หรือภิกษุในอวาสนั้นช่วยระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าก็ระงับด้วยสัมมุขานินัย ถ้าภิกษุเหล่านั้นกำลังวินิจฉัยอยู่มีเสียงซึ่งแซ่ไม่สงบทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ด้วยอุพพาทิกวิธี^๑ ถ้ายังระงับไม่ได้ ทรงให้มอบอธิกรณ์ให้สงฆ์ แล้วให้สงฆ์ระงับด้วยเยกุยยสิกขาวินัย.

ระงับโดยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ (เยกุยยสิกขาวินัย) โดยทรงให้สงฆ์แต่งตั้งภิกษุที่ประกอบด้วยองค์คุณ ๕ คือ ไม่ล่าเอียงเพราะชอบ, ชัง, หลง, กลัว, และรู้จักกลางที่จับแล้วหรือยังไม่จับ เป็นผู้ให้จับกลาง(ลงคะแนน) ตรัสว่าวิธีลงคะแนนมี ๓ อย่าง คือ ปกปิด, กระซิบบอก, และเปิดเผย ตามความยินยอมของภิกษุพวกนั้น. (ดูแผนผังหน้า ๔๗๗, ๔๗๘ ประกอบ)

^๑ อุพพาทิกวิธี คือวิธีระงับอธิกรณ์ (เนื่องด้วยในที่ประชุมสงฆ์มีความไม่สะดวกด้วยเหตุบางประการ) โดยสงฆ์เลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมนั้น (ผู้มีองค์คุณ ๑๐ ประการ คือ ๑.เป็นผู้มีศีลสำรวมสังวรในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาทั้งหลาย ๒.เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมมุตตะธรรมเหล่านี้ได้ทั้งามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และงามในที่สุด ที่สรรเสริญพร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง ธรรมเหล่านั้น เหย่อมสดับมาก ทรงไว้ สัมมตด้วยวาจา เข้าไปฟังด้วยใจ ประจักษ์ชัดดีแล้ว ด้วยทิวฐิ ๓.จำปาติโมกข์ทั้งสองได้ดีโดยพิสดาร จำแนกดี สวดดี วินิจฉัยถูกต้องโดยสูตร โดยอนุพยัญชนะ ๔.เป็นผู้ตั้งมั่นในพระวินัยไม่คลอนแคลน ๕. เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่ต่อสู้ในอธิกรณ์ยินยอม เข้าใจ ฟัง เห็น เลื่อมใส ๖.เป็นผู้ฉลาดเพื่อยังอธิกรณ์อันเกิดขึ้นให้ระงับ ๗.รู้อธิกรณ์ ๘.รู้เหตุอธิกรณ์ ๙.รู้ความระงับแห่งอธิกรณ์ ๑๐.รู้ทางระงับอธิกรณ์) ตั้งเป็นคณะแล้วมอบเรื่องให้เข้าไปวินิจฉัย (วิ. อ. ๓ / ๒๓๑ / ๒๔๙) (ระหว่างวินิจฉัยถ้ามีภิกษุที่ได้รับเลือกบางรูปขาดคุณสมบัติ จำพระสูตรไม่ได้... ย่อมคำนึงความ ตามแก้พยัญชนะ ให้สวดประกาศตลอดอนภิกษุนั้นให้ภิกษุเหล่านั้นทราบด้วยญัตติกรรม)

ทรงแก้อัฏฐกถาว่าหาว่าเป็น “กาฝากสังคม”

คามณี! ตลอดเวลาล่วงมา ๙๑ ปีปีนี้ เราระลึกไม่ได้ว่าเราเคยเข้าไปทำลายตระกูลใดๆ เพราะการรับเอาชาวสุกมา โดยที่แท้นั้นตระกูลใดๆ ที่เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์มาก มีข้าวเปลือกเป็นหลักทรัพย์เป็นอันมาก ก็เพราะตระกูล เหล่านั้นเพียบพร้อมด้วยทาน เพียบพร้อมด้วยสัจจะ เพียบพร้อมด้วยสัญญาณะ (ความสำรวมระวัง)

คามณี! เหตุปัจจัยมีอยู่ ๘ อย่างเพื่อการทำลายแห่งสกุล กล่าวคือ :-

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ ราชภัย ๑,

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ โจรภัย ๑,

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ อัคคีภัย ๑,

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ อุทกภัย ๑,

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ ทรัพย์ที่ฝังไว้เคลื่อนที่จากเดิม ๑,

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ การงานวิบัติเพราะบริหารไม่ดี ๑,

บุคคลกัลังการ (แกะดำ) เกิดขึ้นล้างผลาญโภคทรัพย์ในตระกูล

๑,

ความไม่เที่ยง (แห่งสังขารทั้งหลาย) นับเป็นที่แปด.

คามณี! เหล่านี้แล คือ เหตุปัจจัย ๘ อย่าง เพื่อการทำลายแห่งสกุล.

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๘/๔๐๐/๖๒๒)

จุลวรรค

ภาค ๒

(พระไตรปิฎก เล่ม ๙)

เรื่องเบ็ดเตล็ด, ที่อยู่, ขวัตร

๑. ขุททกวัตตอุจน์ชกะ

หมวดว่าด้วยเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ

เรื่องเกี่ยวกับการอาบน้ำ

ทรงปรารภการกระทำของภิกษุฉัพพัคคีย์ มีผู้ติเตียน จึงตรัสห้ามมิให้
ภิกษุเอากายสีกับต้นไม้ สีกับเสา สีกับฝา ในขณะที่อาบน้ำ ทรงปรับอาบัติ
ทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด เพราะชาวบ้านคิดว่าทำเหมือนนักรบขบถ

และทรงห้ามอาบน้ำในสถานที่อันไม่สมควร

ทรงห้ามอาบน้ำโดยอุ้งด้วยมือที่ทำด้วยไม้ (คณฺฐพฺพหฺตถ)^๑ หรือ
อุ้งด้วยก้อนจूरณหินสีเหมือนพลอยแดง หรือผลัดกันอุ้งตัว และทรงห้ามอุ้ง
ด้วยไม้ที่จักเป็นพินังกร ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด เพราะมีผู้
ติเตียนว่าทำเหมือนอย่างคฤหัสถ์ผู้บริโศกคาม

กรณีภิกษุอาพาธ เช่น เป็นหิด ทรงอนุญาตใช้ไม้ที่มีได้จักเป็นพินังกร
เอามาอุ้งได้

ส่วนการอาบน้ำนั้นทรงอนุญาตเกลียวผ้าหรือผ้ามืออุ้งตัวได้

ห้ามใช้เครื่องประดับแบบคฤหัสถ์

ทรงห้ามประดับกายด้วยตุ้มหู, สายสร้อย, สร้อยคอ, สร้อยเอว,
เข็มขัด, บานพับสำหรับแขน, กำไลมือ, และแหวน ทรงปรับอาบัติทุกกฏ
แก่ผู้ทำเช่นนั้น

^๑ คณฺฐพฺพหฺตถ ได้แก่ มือที่ทำด้วยไม้ซึ่งเขาวางไว้ที่อาบน้ำคนทั้งหลายใช้มือนั้นตักจूरณขัดสีกาย (วิ.อ.๓/๒๔๓/๓๐๒)

ข้อห้ามเกี่ยวกับผม

ทรงห้ามไว้ผมเกิน ๒ เดือน หรือไว้ผมยาวเกิน ๒ นิ้ว อหนึ่งทรงห้ามใช้แปรง ใช้หวี ใช้มือต่างหวี ใช้น้ำมันผสมขี้ผึ้งหรือผสมน้ำใส่ผม ซึ่งเป็นอย่างคฤหัสถ์ผู้บริโศคกาม ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น.

ข้อห้ามเกี่ยวกับการส่องกระจก

ทรงห้ามมองดูเงาหน้าในกระจก หรือในภาชนะน้ำ ทรงปรับอาบัติทุกกฏ ถ้ามีเหตุสมควร เช่น เป็นแผลที่หน้า ทรงอนุญาตให้ดูได้เพื่อรักษา.

ข้อห้ามทาหน้าทาดัว

ทรงห้ามผัดหน้า, ไล้หน้า, ทาหน้า, เจิมหน้า, ย้อมตัว ย้อมทั้งตัวทั้งหน้า ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น ใช้ฝุ่นทาหน้าเพื่อรักษาโรคได้

ห้ามดูฟ้อนรำและห้ามขับด้วยเสียงยาว

ทรงห้ามไปดูฟ้อนรำขับร้อง หรือการบรรเลงดนตรี ทรงห้ามสวดขับธรรมด้วยเสียงขับยาว ทรงปรับอาบัติทุกกฏ และทรงแสดงโทษ ๕ ประการของภิกษุผู้สวดธรรมด้วยเสียงขับยาว คือ

๑. แมตตนเองก็กำหนดในเสียงนั้น
๒. แมผู้อื่นก็กำหนดในเสียงนั้น
๓. แมคบตีทั้งหลายก็ตำหนิ
๔. เมื่อภิกษุพอใจการทำเสียง ความเสื่อมแห่งสมาธิย่อมมี
๕. ภิกษุรุ่นหลังจะพากันทำตามอย่าง

แต่ทรงอนุญาตให้สวดสรภัญญะได้.

ห้ามห่มผ้าขนสัตว์

ทรงห้ามห่มผ้าขนสัตว์ที่มีขนอยู่ภายนอก ซึ่งคฤหัสถ์ใช้กัน ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ข้อห้ามและอนุญาติเกี่ยวกับผลไม้

ทรงห้ามฉันมะม่วง เพราะภิกษุฉัพพัคคีย์ให้คนสอยมะม่วง ในพระราชอุทยานของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งอนุญาติให้พระฉันผลไม้ได้ จนพระเจ้าพิมพิสารจะเสวยเองก็ไม่ได้เสวย ต่อมาเมื่อผู้ถวายภัตผ่านขึ้นมะม่วงไว้ในกับข้าวทรงอนุญาติให้ฉันได้ ในที่สุดทรงอนุญาติให้ฉันผลไม้ได้ทุกชนิด ถ้าเป็นของควรแก่สมณะ ๕ อย่าง คือ ๑.เอาไฟจี้ ๒.เอามีดกรีด ๓.เอาเล็บจิก (หมายถึงที่คนอื่นทำให้) ๔.ผลไม้ที่ไม่มีเมล็ด ๕.ผลไม้ที่ปล่อนเมล็ดดอกแล้ว (มีรายละเอียดวิธีการ ในภาคผนวก เรื่องสมณกัมปะ หน้า ๔๑๗).

ตรัสสอนให้แม่เมตตา

ภิกษุถูกงูกัด ถึงแก่ภรรณาพ จึงตรัสสอนให้แม่เมตตาในสกุลพญานก ทั้ง ๔ คือ

๑. วิจารณ์ชะ	๒. เอรापถะ
๓. ฉัพยาปุตตะ	๔. กัณฑาคอตมกะ

รวมทั้งหมู่สัตว์ทั้งหลายไม่เล็กกว่า ๒ เท้า ๔ เท้า มีเท้ามาก หรือไม่มีเท้า ขอให้สัตว์เหล่านั้นจงประสบแต่สิ่งที่ดีงาม อย่าได้พบความเลวร้าย.

ห้ามตัดองคชาต

ภิกษุรูปหนึ่งเกิดความกำหนัด จึงตัดองคชาตทิ้ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียน ทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามตัดองคชาต ถ้าตัดต้องอาบัติกัลลัจจัย

ข้อห้ามและอนุญาติเกี่ยวกับบาตร

ทรงปรารภ พระปิณโฑลภารัตวาสะ ผู้เป็นพระอรหันต์ ซึ่งได้บาตรมา เพราะแสดงฤทธิ์ พระผู้มีพระภาค ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเป็นอุตริมนุสสรธรรมแก่คฤหัสถ์ ถ้าแสดง ต้องอาบัติทุกกฏ ทรงสั่งให้ทำลายบาตรไม้จันทน์นั้น เพื่อใช้การอย่างอื่น เช่น บดเป็นยาหยอดตา แล้วตรัสห้ามใช้บาตรไม้ และปรับอาบัติทุกกฏ แก่ภิกษุผู้ใช้ หนึ่ง ทรงห้ามใช้บาตรที่ทำด้วยทอง เงิน แก้วมณี แก้วไพฑูริย์ แก้วผลึก สำริด กระจก ดีบุก สังกะสี ทองแดง (รวมเป็น ๑๑ ทั้งบาตรไม้) ทรงอนุญาตบาตร ๒ ชนิด คือบาตรเหล็กและบาตรดิน

ทรงอนุญาตบังเวียน* เพื่อกันกันบาตรสึก โดยให้บังเวียนธรรมดา ที่ทำด้วยดีบุกหรือตะกั่ว แต่ไม่อนุญาตบังเวียนที่ทำด้วยทองเงินหรือวิจิตรงดงาม บังเวียนรองบาตรหนาไม่กระชับกับบาตร จึงทรงอนุญาตให้กลึงบังเวียนที่ทำแล้วยังเป็นคลื่น และตรัสอนุญาตให้จักเป็นพื้นมังกร

บาตรเหม็นอับเพราะเก็บบาตรทิ้งที่ยังเปียกน้ำ จึงอนุญาตให้ผึ่งแล้วนำไปเก็บ ภิกษุผึ่งบาตรทิ้งที่ยังมีน้ำ บาตรมีกลิ่นเหม็น จึงทรงให้ทำให้หมดน้ำเสียก่อนผึ่ง แล้วจึงเก็บ ภิกษุผึ่งบาตรไว้ในที่ร้อนจนผิวบาตรเสีย จึงทรงห้ามและอนุญาตให้ผึ่งไว้ในที่ร้อนครู่เดียวแล้วจึงเก็บ

บาตรวางเก็บในที่แจ้งถูกลมพัดตกแตก จึงทรงอนุญาตเชิงรองบาตร* ทรงห้ามวางบาตรริมตั่งไม้ ริมตั่งไม้เล็กนอกฝา, ภิกษุคว่ำบาตรไว้ที่พื้นดิน ขอบบาตรสึก จึงทรงอนุญาตให้ใช้หญ้า, ท่อนฝ้ารองบาตร ต่อมาถูกปลวกกัด จึงทรงอนุญาตแทนเก็บบาตร มีเหตุที่บาตรตกจากแทนเก็บ บาตรแตก จึงทรงอนุญาตหม้อเก็บบาตร บาตรไปครูดสีกับหม้อเก็บบาตร จึงทรงอนุญาตถุงบาตร และสายโยก(สายสะพาย)ที่เป็นด้ายถัก

ทรงห้ามแขวนบาตร (ไว้กับสิ่งที่ยื่นออกมาจากข้างฝา) ทรงห้ามเก็บ บาตรไว้บนเตียง, บนตั่ง, บนตัก, บนหม้อ, กันเปลอสติหนึ่งทับหรือหล่น

* ข้อสังเกต มีข้อแตกต่างในการใช้งานระหว่างบังเวียน, เชิงรองบาตร, โตก; บังเวียน ใช้รองบาตรเพื่อกันกันบาตรสึก, เชิงรองบาตร ใช้กรณีสวยเก็บบาตรเพื่อกันลมพัดกลิ้งตกแตก, โตก ใช้รองบาตรเวลาฉันอาหาร (ดูหน้า ๓๑๑ ประกอบ)

ทรงห้ามผลักบานประตูเมื่อมือยังถือบาตรอยู่

ทรงห้ามใช้ กะโหลกหน้าเต้า หม้อกระเบื้อง เป็นบาตร มีภิกษุรูปหนึ่ง ใช้ของบังสุกุลทุกอย่าง เธอใช้บาตรกะโหลกผี ชาวบ้านหวาดกลัวเพ่งโทษ จึงทรงห้ามใช้บาตรกะโหลกผี และห้ามอีกว่า ภิกษุไม่พึงใช้ของบังสุกุลทุกอย่าง

ทรงห้ามใช้บาตรรองรับเศษอาหาร หรือก้าง หรือหน้าบ้านปาก และทรงอนุญาตให้ใช้กระโถน

ข้อที่ทรงห้ามทั้งหมดนี้ ภิกษุผู้ละเมิดต้องอาบัติทุกกฏ.

ทรงอนุญาตมีดและเข็ม

ต่อจากนั้นเล่าเรื่องทรงอนุญาตมีดสำหรับตัดผ้า พร้อมทั้งอนุญาตพลอกมีด ทรงอนุญาตด้ามมีด แต่ไม่อนุญาตด้ามที่ทำด้วยทองเงินวิจิตรงดงาม ทรงอนุญาตด้ามมีดที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้้อ ไม้ไผ่ ไม้ยาง ไม้อื่นๆ ผลไม้ โลหะ กระดองสังข์

ภิกษุสมัยนั้นใช้ขนไก่บ้าง ซี่ไม้ไผ่บ้างเย็บจีวร ปรากฏว่าไม่เรียบร้อย จึงทรงอนุญาตเข็ม และเพื่อป้องกันเข็มเป็นสนิม ทรงอนุญาตกล่องเข็ม และผงที่ใส่ลงไปในสนิม รวมทั้งอนุญาตให้ทำเข็มด้วยซี่ผึ้ง และใช้ผ้ามัดซี่ผึ้ง พอกด้วยฝุ่นศิลา.

ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับไม้แบบหรือสะดึง

ทรงอนุญาตไม้แบบหรือไม้สะดึง และเชือกขึงรัดจีวรเข้ากับไม้สะดึง แล้วเย็บ ตลอดจนวิธีการต่างๆ เพื่อให้การเย็บผ้าเป็นไปโดยเรียบร้อย

ทรงห้ามเหยียบไม้สะดึงทั้งที่ยังมิได้ล้างเท้า แม้เท้ายังเปียกอยู่ ก็ห้ามเหยียบ รวมทั้งห้ามเหยียบไม้แบบ (ไม้สะดึง) ทั้งที่ใส่รองเท้า

ทรงอนุญาตพลอกสวมนิ้วมือ เพื่อกันเข็มตำนิ้วมือในขณะที่เย็บผ้า

แต่ไม่อนุญาตปลอกสวมนิ้วมือที่ทำด้วยทองเงิน ทรงอนุญาตเช่นเดียวกับด้ามมีด คือ ทำด้วยกระดูก เป็นต้น ทรงอนุญาตที่ใส่เข็มมีดและปลอกสวมนิ้วมือ รวมทั้ง อนุญาตใส่ปลอกสวมนิ้วมือ สายโยกด้ายถักสำหรับคล้องบา (เวลานำเครื่องใช้ขึ้นไป) ทรงอนุญาตโรงไม้แบบ (จฐินศาลา) และประรำไม้แบบ อนุญาตให้ยกพื้นเพื่อกัน น้ำท่วม อนุญาตให้ก่อคันดินที่ถมยกพื้นด้วยอิฐ ศิลา หรือไม้ และทรงอนุญาต ให้มีบันไดและราวบันได

ผงหยู้ที่โรงไม้แบบตกลงมาจากหลังคา จึงทรงอนุญาตให้ใช้ไม้ระแนงถี่ ฉาบปูนและทาสี เป็นต้น ตลอดจนทรงอนุญาตให้มีห่วงแขวนจีวร และราวจีวร หนึ่ง เมื่อเสร็จจกฐินแล้ว ทรงอนุญาตให้เก็บไม้แบบให้ดี เช่นให้มีไม้ไผ่ หรือด้ามไม้ ประคบข้างใน เพื่อกันไม้แบบแตก ให้มีเชือกรัด ให้แขวนไม้แบบ ไว้กับตะปู หรือขอเกี่ยวเพื่อกันตก.

ทรงอนุญาตถุงใส่ของ สายคล้องบา ผ้ากรองน้ำ และมุ้ง

ทรงอนุญาตถุงใส่ยา ถุงใส่รองเท้า และสายสำหรับคล้องบา ทรงอนุญาต ให้ใช้ผ้ากรองน้ำ ผ้ากรองมีดตาม และกระบอกกรองน้ำ เมื่อภิกษุอื่นขอใช้ ผ้ากรองน้ำ ภิกษุที่ถูกขอแล้วไม่ให้อภัยบาปทุกกฎ ภิกษุเดินทางไกลไม่มี ผ้ากรองน้ำ ต้องอาบัติทุกกฎ ถ้าไม่มีผ้ากรองน้ำหรือกระบอกกรองน้ำ ให้ใช้ขุมผ้าสังฆาฏิเป็นผ้ากรองน้ำ ในการก่อสร้างใช้น้ำมาก ทรงอนุญาต ผ้ากรองน้ำมีขอบ ขนาดใหญ่ และให้ลาดผ้าลงบนน้ำ

ภิกษุทั้งหลายถูกยุบรบกวน จึงทรงอนุญาตมุ้ง.

ทรงอนุญาตการจกกรมและเรือนไฟ เป็นต้น

ทรงปรารภคำแนะนำของหมอชีวกโกมารภัจจ์ จึงทรงอนุญาต ที่จกกรม^{*} และเรือนไฟ (สำหรับอบกาย)

^{*}จกกรม คือ เดินไปมาโดยมีสติกำกับ ในพระสูตรทรงตรัสอานิสส์แห่งการจกกรมไว้ ๕ ประการคือ ๑.เป็นผู้มีความ อดทนต่อการเดินทางไกล ๒.อดทนต่อการบำเพ็ญเพียร ๓.มีอาพาธน้อย ๔.อาหารย่อยง่าย ๕.สมาธิที่ได้เพราะการ เดินจกกรมตั้งอยู่ได้นาน (พระไตรปิฎกแปลไทยฉบับ มจร. ๗\๔๑\๒๙)

ทรงอนุญาตให้ปรับปรุงที่จงกรมให้ดีขึ้น โดยให้ทำพื้นจงกรมให้เรียบ (เพราะภิกษุเดินที่ขรุขระแล้วเท้าเจ็บ) มีโรงจงกรมยกพื้นกันน้ำท่วม โดยใช้อิฐ, หิน, ไม้ เพราะขึ้นลงลำบาก จึงทรงอนุญาตบันได แต่ภิกษุบางรูปปลัดตก จึงทรงอนุญาตราวสำหรับยึดและรั้วรอบที่จงกรม, โรงจงกรม, อนุญาตการโบกฉาบ ด้วยดินทั้งนอกใน ทำให้มีสีขาวสีด่ำสีเหลืองสลักเป็นพวงดอกไม้ เถาวัลย์ ฟันมังกร ดอกจอก ห้ากลีบ ราวจีวร สายระเดียงจีวร

ส่วนเรือนไฟ ทรงอนุญาตส่วนประกอบต่างๆ เช่น บานประตูและ อุปกรณ์, การฉาบ, ปล่องไฟ ที่ตั้งเตาไฟด้านหนึ่งในโรงหรือตรงกลาง, ไฟในเรือน ลวกหน้า จึงทรงอนุญาตดินทาหน้าพร้อมอุปกรณ์ อนุญาตที่ใส่หน้า, การปูพื้น ด้วยอิฐศิลาหรือไม้, รางระบายน้ำเพื่อกันน้ำแฉะ, ตั่ง, รั้ว, ชุ่ม, การโรยกรวด ฯลฯ

ทรงห้ามภิกษุเปลือยกายให้วักัน หรืออุหลังให้กั้น ตลอดจนห้าม เปลือยกายให้ของ รับของ เคี้ยวอาหาร ฉันทอาหาร ล้มรส ตีมน้ำ ปรับอบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น

ทรงอนุญาตราวจีวร สายระเดียงในเรือนไฟ และอนุญาตศาลาใกล้ เรือนไฟ... ภิกษุทั้งหลายอย่าเกรงที่จะทำบริกรรม (การนวด ขัดถู) ในเรือนไฟ ในน้ำ จึงทรง อนุญาตเครื่องกำบัง ๓ ชนิด คือ ที่กำบังคือเรือนไฟ ที่กำบังคือน้ำ ที่กำบังคือผ้า ทรงอนุญาตบ่อน้ำ เชือกผูกภาชนะน้ำ คันโพง คันชั่ง รั้วหัดมีอ ระหัดจักร ถังไม้ ถังหนัง ศาลาบ่อน้ำ การโบกฉาบ ทาสี ฝาปิดบ่อน้ำ

ทรงอนุญาตที่อาบน้ำที่มีรางระบายน้ำ ภิกษุอายุที่จะสร่งน้ำ จึงทรง อนุญาตให้มีฝักัน ด้วยอิฐ หิน ไม้ ปูลาดพื้นด้วยอิฐ หิน ไม้ แต่น้ำยังขัง จึงทรง อนุญาตท่อระบายน้ำ ภิกษุมีเนื้อตัวหนาวจึงทรงอนุญาตให้เอาผ้าชุบน้ำเช็ดตัว

ทรงอนุญาต สระน้ำ และให้ก่อบสระได้ด้วยอิฐ ศิลา หรือไม้ ทรง อนุญาตให้มีบันได, ราวบันได รางน้ำ, ท่อระบายน้ำ, ทรงอนุญาตเรือนไฟมีบันลม.

เรื่องที่นั่งที่นอนและที่ใส่อาหาร

ทรงห้ามอยู่ปราศจากผ้าปูหนึ่งถึง ๔ เดือน ทรงปรับอบัติทุกกฎ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ทรงห้ามนอนบนที่นอนที่โรยด้วยดอกไม้

ทรงอนุญาตให้รับของหอมได้ โดยให้เจิมไว้ที่บานประตูหน้าต่าง
ทรง อนุญาตให้รับดอกไม้ได้ แล้วให้เก็บไว้ข้างหนึ่งในวิหาร, ทรงอนุญาต
ผ้าสันถัตชนเจียมที่เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ไม่ต้องอธิษฐาน หรือวิกัป

พระฉัพพัคคีย์ฉันจังหันในเตียบชาวบ้านเพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า ...
เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคคาม จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉัน
อาหารในเตียบ* รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ เวลาฉันจังหัน (ข้าว, อาหาร) เธอไม่สามารถจะทรง
บาตรไว้ด้วยมือได้ จึงทรงอนุญาตว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตโตก*”

ห้ามฉันอาหาร ตีม้ำในภาชนะเดียวกัน เป็นต้น

ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันร่วมภาชนะเดียวกัน ไม่พึงตี
ร่วมขันใบเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเตียงเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเครื่องลาดเดียวกัน
ไม่พึงนอนร่วมผ้าห่มผืนเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเครื่องลาดและผ้าห่มผืนเดียวกัน
รูปใดนอน ต้องอาบัติทุกกฏ”

การลงโทษคว่ำบาตรแก่วิฑลิจฉวี

วิฑลิจฉวี เป็นพวกของพระเมตติยะและภุมมชกะ รู้ว่าพระพวกนั้น
ไม่ชอบพระทัฬหฬัลลบุตร และถูกเกลี้ยกล่อมให้กำจัดพระทัฬหฬัลลบุตร
โดยไปฟ้องพระพุทฺธเจ้าว่า พระทัฬหฬัลลบุตรทำชู้ ด้วยภรรยาของตน ทรง
ประชุมสงฆ์ สอบถามพระทัฬหฬ (ซึ่งท่านเป็นพระอรหันต์ตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ)
ว่า “ดูก่อน ทัฬหฬ เธอยังระลึกได้หรือว่า เป็นผู้ทำกรรมตามที่เจ้าวิฑลิจฉวีนี้
กล่าวหา” ท่านพระทัฬหฬ กราบทูลว่า “พระองค์ยอมทรงทราบว่า ข้าพระพุทธเจ้า
เป็นอย่างไร พระพุทฺธเจ้าข้า” แม้ครั้งที่สอง, สาม พระองค์ทรงถามเหมือนเดิม
พระทัฬหฬ ก็ตอบเหมือนเดิม พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “ดูก่อนทัฬหฬ
บัณฑิตย่อมไม่กล่าวแก้คำกล่าวหาอย่างนี้ ถ้าเธอทำ จงบอกที่ทำ ถ้าไม่ได้ทำ

* เตียบ : ภาชนะมีเชิงคล้ายพานมีปากผาย มีฝาครอบ สำหรับใส่ของกิน ; โตก : ภาชนะมีเชิงสูงรูปคล้ายพาน มีพื้นดิน
สำหรับวางหรือใส่สิ่งของ; พงนานุกรมราชบัณฑิตย (หน้า ๓๐๗, สังเกตความสัมพันธของคำว่า บังเวียน, เชิงบาตร, โตก)

จึงบอกว่า“ไม่ได้ทำ” พระทัฬหกราบทูลว่า “ตั้งแต่ข้าพระพุทธเจ้าเกิดมาแล้ว แม้โดยความผืนก็ยังไม่รู้จักเสพเมถุนธรรม จะกล่าวไปถึงเมื่อตื่นอยู่เล่า พระพุทธเจ้าข้า” จึงรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จึงคว่าบาตรเจ้าวัชพลิจฉวี คือ อย่าให้คบกับสงฆ์”

จากนั้นทรงกำหนดองค์ ๘ สำหรับอุบาสกที่ควรคว่าบาตร คือ

๑. ขวนขวายเพื่อมิใช่ลามกแก่ภิกษุ
๒. ขวนขวายเพื่อมิใช่ประโยชน์แก่ภิกษุ
๓. ขวนขวายเพื่อความอยู่ไม่ได้แก่ภิกษุ
๔. ต่ำ หรือบริภาษภิกษุ
๕. ยุยงให้ภิกษุทั้งหลายแตกกัน
๖. กล่าวติเตียนพระพุทธ
๗. กล่าวติเตียนพระธรรม
๘. กล่าวติเตียนพระสงฆ์

ทรงแสดงวิธีสวดประกาศคว่าบาตรโดยละเอียด เมื่อพระอานนท์ไปแจ้งให้วัชพลิจฉวี ทราบว่า บัดนี้สงฆ์ได้คว่าบาตรไม่เกี่ยวข้องกับแล้ว วัชพลิจฉวี เสียใจถึงสลบ มิตรอำมาตย์ญาติสายโลหิต จึงแนะนำให้ไปกราบทูล ขอขมาพระผู้มีพระภาค ซึ่งวัชพลิจฉวีได้ปฏิบัติตาม เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเห็นว่า วัชพลิจฉวีสำนึกตนยอมรับผิด จึงตรัสแนะนำให้สงฆ์ประกาศหางบาตร โดยให้วัชพลิจฉวีเข้าไปกราบสงฆ์ ขอให้หางบาตร แล้วให้สงฆ์ประกาศหางบาตร.

เรื่องผืนผ้าที่ไม่ให้เหยียบ และเหยียบได้

โพธิราชกุมารฉลองปราสาท นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมพระภิกษุสงฆ์ไปฉัน ทรงให้ปู ผ้าขาวไว้ ตลอดจนถึงชานบันได พระผู้มีพระภาคไม่ทรงเหยียบ ต่อมาทรงปรารภเรื่องนั้น จึงตรัสห้ามมิให้ภิกษุเหยียบผืนผ้าในบ้าน ถ้าเหยียบต้องอาบัติทุกกฏ แต่ถากถุหัสถ์ขอให้เหยียบเพื่อเป็นมงคล ทรงอนุญาตให้เหยียบได้ แม้ผ้าเช็ดเท้าก็ทรงอนุญาตให้เหยียบได้.

นางวิสาขาถวายของใช้

นางวิสาขานำหม้อน้ำ, ที่เช็ดเท้าทำเป็นปุ่มไม้รูปฝักบัว, ไม้กวาดไปถวายพระผู้มีพระภาค ทรงรับหม้อน้ำและไม้กวาด และตรัสอนุญาตให้ภิกษุใช้ได้

ตรัสห้ามใช้ที่เช็ดเท้าที่ทำเป็นปุ่มไม้ ส่วนเครื่องเช็ดเท้าที่ทำด้วยหินกรวด, กระเบื้อง และหินฟองน้ำ ทรงอนุญาตให้ใช้ได้

นางวิสาขานำพัดโบก และพัดใบตาลไปถวาย ทรงรับและทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้ได้ ทรงอนุญาตให้ใช้เส้นสำหรับปิดแผล แต่ไม่ทรงอนุญาตเส้นที่ทำด้วยขนจามรี ทรงอนุญาตเส้น ๓ อย่าง คือ เส้นปอ เส้นแฝก และเส้นขนกยุง.

ทรงอนุญาต และห้ามใช้ร่ม

ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ใช้ร่ม ภายหลังภิกษุฉัพพัคคีย์กางร่มเที่ยวไปในที่ต่างๆ มีผู้ติเตียนว่า ทำอย่างมหาอำมาตย์ จึงทรงห้ามใช้ร่ม แต่ทรงผ่อนผันให้ใช้ร่มได้เมื่อเป็นไข้ เมื่อใช้ภายในวัด หรืออุปจารวัด(บริเวณใกล้วัด).

ทรงอนุญาตไม้เท้า และสาแหรก

มีภิกษุเอาบาตรใส่สาแหรก^๑ แล้วห้อยไว้ที่ไม้เท้าเดินไปในเวลาวิกาล ชาวบ้านไล่จับนึกว่าเป็นโจร ทรงทราบครั้งแรกทรงห้ามภิกษุไม้เท้าถือไม้เท้ากับสาแหรกรูปใดถือต้องอาบัติทุกกฏ ต่อมาภิกษุเป็นไข้ ต้องการใช้ไม้เท้าปราศจากไม้เท้าไม่สามารถไปไหนได้ จึงทรงอนุญาต ให้สมมติไม้เท้าแก่ภิกษุอาพาธ โดยให้สงฆ์สวดสมมติให้ ต่อมาภิกษุเป็นไข้ไม่ใช้สาแหรกไม่สามารถจะนำบาตรไปได้ จึงทรงอนุญาตให้สมมติสาแหรกแก่ภิกษุอาพาธ ต่อมาความจำเป็นที่ภิกษุเป็นไข้จะใช้ทั้งไม้เท้า^๒ ทั้งสาแหรก ทรงอนุญาตและให้สงฆ์สวดสมมติเช่นเคย.

เรื่องอาเจียนและเมสิดข้าว

ภิกษุเป็นโรคอาเจียน อาเจียนออกมาแล้วก็กลืนลงไป ถูกกล่าวหาว่าฉันอาหารในเวลาวิกาล จึงทรงตรัสว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้จุติมาจาก

^๑ คือ ภาชนะที่ทำด้วยหวายสำหรับหิ้วหรือหาบ ส่วนบนทำเป็นหูหิ้ว ส่วนล่างใช้ไม้ขัดกันเป็นสี่เหลี่ยม สำหรับวางกระจาด

^๒ ในกรณีอยู่ในอารามและอยู่ป่าทรงอนุญาตให้ใช้ไม้เท้าได้ (ดูหน้า ๒๔๑, ๓๔๑ ประกอบ)

กำเนิดโตไม่นาน เราอนุญาตอาหารที่อ้วนแก่ภิกษุที่มีก้อ้วก แต่ออกมานอกปากแล้วไม่พึงกลืนเข้าไป รูปใดกลืนเข้าไปพึงปรับตามธรรม สมัยหนึ่งสังฆภิกษุเกิดแก่สงฆ์ ในโรมันมีเมล็ดข้าวเกลือกลั่นมีผู้ติเตียน จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดทายกถวายตกหล่น เราอนุญาตให้เก็บสิ่งนั้นฉันเองได้... เพราะของนั้น ทายกบริจาคแล้ว

ทรงอนุญาตมิดตัดเล็บเป็นต้น

ทรงห้ามไว้เล็บยาว ภิกษุผู้ไว้เล็บยาวต้องอาบัติทุกกฏ และทรงอนุญาตมิดตัดเล็บ ให้ตัดพอเสมอเนื้อ ทรงห้ามภิกษุว่า ภิกษุไม่พึงวานกันให้ขัดเล็บทั้งยี่สิบนิ้ว รูปใดให้ขัด ต้องอาบัติทุกกฏ แต่ทรงให้แกะขี้เล็บออกได้.

เรื่องผมและหวดเครา

ทรงถามว่า จะสามารถโกนศีรษะกันเองได้หรือไม่ เมื่อภิกษุทั้งหลายรับว่าได้ จึงทรงอนุญาตมิดโกน หินลับมีด, ผักมีดโกน, ผ้าพันมีดโกน และเครื่องใช้เกี่ยวกับมีดโกนทุกชนิด ยกเว้นภิกษุผู้เคยเป็นช่างตัดผมห้ามมี มีดโกนด้วยเกรงจะเอาไปประกอบอาชีพนั้นอีก

ภิกษุผู้พาศีโยไว้หนวดยาว ไว้เครายาว แต่งหนวดด้วยกรรไกร และไว้หนวดเคราแต่งขนหน้าอกขนหน้าท้องเป็นรูปต่าง ๆ รวมทั้งนำขนในที่แคบออก ชาวบ้านติเตียน จึงทรงห้ามตัดหนวด ห้ามไว้หนวดไว้เครายาว ห้ามแต่งหนวดขนหน้าอกขนหน้าท้อง หรือโกนขนในที่แคบ และปรับอาบัติทุกกฏ

ในกรณีที่อาพาธทรงอนุญาตให้โกนขนในที่แคบออกได้ เช่น เมื่อเป็นแผล หรือต้องการทายา

ทรงตรัสว่า “ภิกษุไม่พึงให้ตัดผมด้วยกรรไกร” ทรงอนุญาตให้ใช้มีดโกน แต่ถ้าอาพาธทรงอนุญาตให้ตัดผม ด้วยกรรไกรได้

ทรงห้ามไว้ขมหมุกยาว เพราะมีผู้ติเตียน ทรงอนุญาตให้ใช้แหวน

ทรงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงให้ถอนผมหงอก รูปใดให้ถอนต้องอาบัติทุกกฏ.

เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด

ทรงอนุญาตเครื่องแคะหู แต่ไม่อนุญาตที่ทำด้วยทอง เงิน ฯลฯ ทรงอนุญาตเครื่องแคะหูที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้ไผ่ โลหะ เป็นต้น

ทรงตรัสว่า “ภิกษุไม่พึงสังสมเครื่องโลหะ, เครื่องทองสัมฤทธิ์ รูปใดสังสมต้องอาบัติทุกกฏ” ภิกษุทั้งหลายจึงแยกกล่องยาตา, ไม้ป้ายยาตา, ไม้แคะหู ซึ่งเพียงห่อรวมกันไว้ จึงตรัสว่า “เราอนุญาตกล่องยาตา, ไม้ป้ายยาตา, ไม้แคะหู เพียงห่อรวมกันไว้” (คือไม่ถือว่าเป็นการสังสม)

เครื่องใช้ที่เป็นผ้า

ทรงห้ามนั่งรัดเข้าด้วยผ้าสังฆาฏิ และปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด แต่ภิกษุบางรูปอาพาธไม่มีเครื่องรัดเข้าก็ไม่สบาย จึงทรงอนุญาตผ้ารัดเข้า ทรงอนุญาตเครื่องมือของช่างหูกทุกชนิด เพื่อให้ทำผ้ารัดเข้า

ทรงห้ามเข้าบ้านโดยไม่มีประคตเอว (เพราะมีภิกษุรูปหนึ่งผ้านุ่งหลุดในบ้าน) ทรงห้ามประคตเอวที่ถักสวยงาม มีทรวดทรงต่าง ๆ ทรงอนุญาตประคตเอวที่ทอตามปกติ ๒ ชนิด ที่เรียกว่า ชนิดประคตแผ่นผ้า และชนิดประคตกลมตั้งไส้สุกร ทรงอนุญาติวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ประคตมั่นคง เช่น การถักคล้ายเกลียวเชือก คล้ายสังวาลย์ และเย็บชายให้มั่นคง แล้วถักเป็นห่วง

ทรงอนุญาตลูกถวิน^๑ ทรงห้ามใช้ลูกถวินที่ทำด้วยทอง เงิน ทรงอนุญาตลูกถวินที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้ไผ่ ไม้แก่น ยางไม้ ผลไม้ เช่น กะลามะพร้าว โลหะ กระดองสังข์ และด้ายถัก ภิกษุเย็บตรึงลูกตุ้ม, รังดุมลงที่จีวร จีวรชำระดู จึงทรงอนุญาตแผ่นผารอง ลูกตุ้ม แผ่นผารองรังดุม ภิกษุเย็บตรึงแผ่นผารองลูกตุ้ม แผ่นผารองรังดุมที่ชาย จีวร มุมผ้าเปิด จึงทรงอนุญาตให้ติดแผ่นผารองลูกตุ้ม แผ่นผารองรังดุม ที่ชายผ้า ลึกเข้าไป ๗ - ๘ องคุลี

ทรงห้ามหุงหมอย่างคฤหัสถ์ คือ หุงปลอยชาย เหมือนหางช้าง เหมือนหางปลา ปลอยชายสีแจก ปลอยชายคล้ายกานดาลยกกลีบตั้งร้อย

^๑ ลูกถวิน ลูกกลม ๆ ที่ผูกติดสายประคตเอว, ห่วงร้อยสายประคตเอว

ทรงห้ามห้ามผ้าแบบคฤหัสถ์ และห้ามหุงผ้าเห็นชายกระเบน

เรื่องหาบหาม

ทรงห้ามหาบของโดยมีของอยู่ ๒ ด้าน ทรงอนุญาตการคอน (มีของด้านเดียว), การหาม(ของอยู่กลางคนอยู่ ๒ ข้าง), การเทิน(บนศีรษะ), การแบก(บนบ่า), การกระเดียด(ที่สะเอว), และการหิ้ว.

การเคี้ยวไม้ชำระฟัน

ทรงแสดงโทษในการไม่เคี้ยวไม้ชำระฟัน ๕ ประการ คือ ๑.นัยน์ตาไม่แจ่มใส ๒.ปากมีกลิ่นเหม็น ๓.ลิ้นรับรสได้ไม่ดี ๔.น้ำดีและเสมหะก่อหุ้มอาหาร ๕.เบื่ออาหาร และทรงแสดงอานิสงส์ในการเคี้ยวไม้ชำระฟัน ๕ ประการโดยนัยตรงกันข้าม จากนั้นทรงตรัสว่า “เราอนุญาตไม้ชำระฟัน” และทรงตรัสห้ามเคี้ยวไม้ชำระฟันยาว ทรงอนุญาตไม้ชำระฟันยาว ๘ นิ้วเป็นอย่างยิ่ง ห้ามเอาไม้ชำระฟันตีสามแฉก ทรงห้ามเคี้ยวไม้ชำระฟันสั้นเกินไป และได้ทรงอนุญาตไม้ชำระฟันขนาด ๔ องคุลีเป็นอย่างต่ำ โดยปรับอาบัติทุกกฏ ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ห้ามเผากองหญ้าและขึ้นต้นไม้

ทรงห้ามเผากองหญ้า และปรับอาบัติทุกกฏ ถ้าเมื่อไฟไหม้ป่าลามมา ทรงอนุญาตให้จุดไฟรับเพื่อป้องกัน ทรงห้ามขึ้นต้นไม้ เมื่อมีเหตุจำเป็นอนุญาตให้ขึ้นต้นไม้สูงชั่วบุรุษ ในคราวมีอันตรายขึ้นได้ตามประสงค์

ห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤตและเรียนสอนโลกายตนะ

ทรงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นโดยภาษาสันสกฤต รูปใดยกขึ้นต้องอาบัติทุกกฏ ทรงอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะตามภาษาเดิม

มีภิกษุเรียนคัมภีร์โลกายตะ ทรงตรัสว่า “ผู้ที่เห็นคัมภีร์โลกายตะว่ามีสาระ จะฟังถึงความเจริญของกามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้หรือ?” (ภิกษุฯ ตอบ “ไม่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”) ทรงตรัสต่อว่า “อันผู้ที่เห็นธรรมวินัยนี้ว่ามีสาระ จะฟังเล่าเรียนคัมภีร์โลกายตะหรือ?” จึงรับสั่งว่า “ภิกษุไม่ฟังเรียนคัมภีร์โลกายตะ รูปใดเรียนต้องอาบัติทุกกฏ” ในเหตุการณ์ลักษณะเดียวกันจึงทรงห้ามสอนคัมภีร์โลกายตะ และทรงห้ามเรียนห้ามสอนเดรัจฉานวิชาด้วยเช่นกัน

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังแสดงธรรม ทรงจามขึ้น ภิกษุทั้งหลายได้ถวายพระพรอย่างอ้ออึงว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระชนมายุ ธรรมกถาได้พักในระหว่างเพราะเสียงนั้น จึงตรัสถามว่า “บุคคลที่ถูกเขาให้พรว่า ขอจงเจริญชนมายุในเวลาจาม จะฟังเป็นหรือฟังตายเพราะเหตุที่ให้พรนั้นหรือ?” ภิกษุตอบว่า เป็นไปไม่ได้ จึงตรัสว่า “ภิกษุไม่ฟังกล่าวคำให้พรว่า ขอจงมีชนมายุในเวลาที่เขาจาม รูปใดให้พรต้องอาบัติทุกกฏ” ต่อมาชาวบ้านให้พรเมื่อมีภิกษุจาม ภิกษุไม่ให้พรตอบ ชาวบ้านเพ่งโทษติเตียน.. ภิกษุกราบทูลให้ทรงทราบ จึงตรัสว่า “..ชาวบ้านมีความต้องการด้วยสิ่งเป็นมงคล เราอนุญาตให้ภิกษุที่เขาให้พรว่า จงเจริญชนมายุดังนี้ ให้พรตอบแก่ชาวบ้านว่า ขอทานจงเจริญชนมายุ ยืนนาน”

ห้ามฉันทกระเทียม

ภิกษุรูปหนึ่งฉันทกระเทียม เกรงภิกษุรูปอื่นจะเหม็น ครั้นเมื่อเวลานั่งฟังธรรมเลขหนึ่ง ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง (ห่างจากภิกษุอื่น ๆ ไม่เข้าใกล้ใคร) พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลาย และจึงตรัสต่อไปว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุฉันทของใดแล้ว จะฟังเป็นผู้เห็นห่างจากธรรมกถาเห็นปานนี้ ภิกษุควรฉันทของนั้นหรือ” แล้วจึงทรงห้ามว่า “ภิกษุไม่ฟังฉันทกระเทียม รูปใดฉันทต้องอาบัติทุกกฏ” แต่เพราะเหตุอาพาธของพระสารีบุตร จึงทรงอนุญาตให้ฉันทกระเทียมได้ เพราะเหตุอาพาธ

^๑ โลกายตะ คือ ศาสตร์ของพวกเจ้าลัทธิต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยเรื่องไร้ประโยชน์ เช่น สิ่งทั้งปวงมีอยู่, สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่, สิ่งทั้งปวงมีสภาพเป็นอย่างเดียวกัน, สิ่งทั้งปวงมีสภาพต่างกัน (ดูโลกยตคกสูตร พระไตรปิฎก สยามรัฐ ๑๖/๑๗๖/๗๒)

ทรงอนุญาตที่ถ่ายปัสสาวะอุจจาระ

ภิกษุถ่ายปัสสาวะลงในที่ต่างๆในวัดทำให้วัดสกปรก จึงทรงให้ถ่ายปัสสาวะในที่ที่เหมาะสม; อารามมีกลิ่นเหม็นจึงอนุญาตหม้อปัสสาวะ, เขียงรองเท้าถ่ายปัสสาวะ เพราะภิกษุชละอายุฯ จึงทรงอนุญาตเครื่องล้อมคือ อีฐ หิน และฝาไม้; หม้อปัสสาวะมีกลิ่นจึงทรงอนุญาตฝาปิด

ในเรื่องอุจจาระทรงอนุญาตให้ถ่ายในที่ที่จัดไว้ให้มีหลุมอุจจาระ และให้ก่อด้วยอิฐ ศิลา ไม้ เพื่อกันปากหลุมพัง และถมพื้นให้สูงโดยก่อด้วยอิฐ ศิลาหรือไม้ เพื่อกันน้ำท่วม, ให้มีบันไดอิฐ หิน ไม้, ราวบันได ให้ลาดพื้นเจาะช่องถ่ายอุจจาระตรงกลาง ให้มีเขียงรองเหยียบ, รางรองปัสสาวะ, ไม้ชำระ, ที่ใส่ไม้ชำระ และฝาปิดหลุมอุจจาระ; ภิกษุลำบากด้วยร้อนหนาวจึงให้มีวัจฎฐี (ห้องส้วม) มีฝาหรือกำแพง พร้อมทั้งเครื่องประกอบ เช่น ดาล กลอน ราวพาดจีวร เชือกสำหรับเหนี่ยวตัวลุกขึ้น เป็นต้น; ทรงอนุญาตให้มีซุ้มเพื่อชำระเมื่อเสร็จจากอุจจาระแล้ว ให้มีรางระบายน้ำ, หม้อน้ำชำระ, ขันตักน้ำ และเขียงรองขณะชำระ ฯลฯ

ทรงห้ามประพฤตินาจาร

ภิกษุฉุัพัคคีย์ประพฤตินาจาร^๑มีประการต่างๆ เช่น ประจบคฤหัสถ์ เกี่ยวข้องกับสตรีมากเกินไป เล่นพ้อนรำ ขับร้อง เล่นกีฬาต่างๆ ทรงห้ามทำเช่นนั้น รูปใดประพฤติพึงปรับอาบัติตามธรรม

ทรงอนุญาตเครื่องใช้

เมื่อพระอรุเวลกัสสปะบวชแล้ว เครื่องโลหะเครื่องไม้และเครื่องดินเกิด แก่งสมมาก ภิกษุสงฆ์ฯ จึงตรัสว่า “เราอนุญาตเครื่องโลหะทุกชนิด เว้นเครื่องประหาร, อนุญาตเครื่องไม้ทุกชนิด เว้นเกาอันอนมีแคว บัลลังก์ บัตรไม้รองเท้าไม้, อนุญาตเครื่องดินทุกชนิด เว้นเครื่องเซ็ดเท้า และกุฎีที่ทำด้วยดินเผา”.

^๑ ประพฤติไม่เหมาะสม (ดูรายละเอียดในเรื่องการประพฤตินาจาร จากหน้า ๔๔, ๒๘๐)

๒. เสนาสนชั้นชกะ

หมวดว่าด้วยที่อยู่อาศัย

เศรษฐีกรุงราชคฤห์เลื่อมใสในพระภิกษุทั้งหลาย ที่อยู่กับพระพุทธรเจ้า ณ เวฬุวนาราม ใครจะสร้างวิหารถวาย จึงขอให้ภิกษุเหล่านั้นกราบทูล พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่าเราอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิดคือ ๑.วิหาร ๒.เรือนมุง แถบเตี้ยว(เพิง) ๓.เรือนชั้น ๔.เรือนโล้น(หลังคาตัด) ๕.ถ้ำ

จากนั้นเศรษฐีได้สร้างวิหารเสร็จ ๖๐ หลัง และสงสัยว่าจะปฏิบัติอย่างไร ในวิหารเหล่านั้น จึงตรัสว่า ให้ถวายวิหารเหล่านั้นแก่สงฆ์จาทุรทศทั้งที่มาแล้ว และยังไม่มา และตรัสอนุโมทนาว่า

“วิหารย่อมป้องกันหนาวร้อนและเนื้อร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงูและยุง ฝนในสิริสุฤต นอกจากนั้นวิหารยังป้องกันลมและแดดอันกล้าที่เกิดขึ้นได้ การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลีกเลี่ยงร้อนอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพิจารณาและเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธรเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ เพราะเหตุนั้นแล คนผู้ฉลาดเมื่อ เล็งเห็นประโยชน์ตน พึงสร้างวิหารอันรื่นรมย์ให้ภิกษุทั้งหลายผู้พหุสูตอยู่ในวิหารนี้เถิด อนึ่ง พึงมีใจเลื่อมใสถวายข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะ อันเหมาะสมแก่ พวกเธอ ในพวกเธอผู้ชื่อตรง เพราะพวกเธอย่อมแสดงธรรมอันเป็นเครื่องบรรเทา สรรพทุกข์แก่เขา เขาผู้ทั่วถึงแล้ว จะเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปรินิพพานในโลกนี้”

เพราะอาศัยเหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อมาจึงทรงอนุญาตเพิ่มเติม ให้ที่อยู่นั้น สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น มีประตู กลอน ล้อมสลัก หน้าต่าง ลูกกรง ม่าน เป็นต้น.

เครื่องนั่ง, เครื่องนอน, เตียงสูง

สมัยนั้นมีภิกษุทั้งหลายนอนบนพื้นดิน เนื้อตัวและจีวรเปื้อนด้วยฝุ่น จึงทรงอนุญาตให้ลาดด้วยหญ้า, แผ่นกระดานคล้ายตั้ง, เตียงถักหรือสาน และ

เตียง, ตั้งสำหรับนั่งอีกหลายชนิด เช่น ม้านั่งสี่เหลี่ยมมีพนักสามด้านสูง, ตั้งหวายเก้าอี้, ตั้งฟาง เป็นต้น ทรงห้ามนอนเตียงสูง แต่ให้มีหนุนเท้าเตียงที่สูงไม่เกิน ๘ นิ้วได้ มีด้ายเกิดขึ้นแก่สงฆ์มาก ทรงอนุญาตด้ายไว้ถักเตียง เปลื้องด้ายมาก จึงทรงให้เจาะตัวแม่แครงแล้วถักเป็นตาหมากรุก ท่อนผ้าเกิดมาก จึงทรงอนุญาตให้ทำเป็นผ้าปูพื้น นุ่นเกิดแก่สงฆ์ ทรงอนุญาตให้สานอกทำเป็นหมอน นุ่นมี ๓ ชนิด คือ นุ่นต้นไม้นุ่นเถาว์วัลย์ นุ่นหญ้า ทรงห้ามใช้หมอนยาวกึ่งกาย อนุญาตให้ทำหมอนพอดีกับศีรษะ ทรงอนุญาตผูก ยัดด้วยของ ๕ ชนิด คือ ขนสัตว์ เศษผ้า เปลือกไม้ หญ้า ใบไม้ และให้ทำตำหนิด้วยการจดไว้, ทำรอยไว้ หรือพิมพ์รอยนิ้วมือไว้

ต่อจากนั้นเป็นการอนุญาตการห้ามเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยเบ็ดเตล็ด คือ อนุญาตทาสีขาว ดำ เหลืองในวิหาร และทรงอธิบายวิธีให้สีจับวิหาร... ; ห้ามเขียนภาพผู้หญิงภาพผู้ชายในวิหาร แต่อนุญาตภาพดอกไม้ เถาวัลย์ พันมังกร ดอกจอกห่ากลีบ; อนุญาตให้ถมสร้างวิหารให้สูง

เพราะวิหารโล่งภิกษุละอายุ ฯลฯ จึงอนุญาตผ้าม่าน, ผากึ่งหนึ่ง, ห้อง ๓ ชนิด คือ ห้องสี่เหลี่ยมจตุรัส, ห้องยาว, ห้องคล้ายตึกโล้น (เรือนหลังคาตัด), กรอบเชิงฝา, แผงกันสาด, เพดาน, พร้อมอุปกรณ์วิหารอื่น ๆ ฯลฯ ทรงอนุญาตโรงหอดฉัน, โรงน้ำฉัน, ชุมนประตู่, โรงไฟ, อีกทั้งการถมพื้นก่อกรุด้วย อิฐ หิน ไม้ ฯลฯ ทรงอนุญาตหลังคา ๕ ชนิด คือกระเบื้อง, ศิลา ปูนขาว หญ้า ใบไม้

อนาถบิณฑิกคหบดีหนีถือพระพุทธศาสนา

อนาถบิณฑิกคหบดี ผู้อยู่กรุงสาวัตถี เดินทางไปกรุงราชคฤห์ ทราบว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกแล้ว และ เศรษฐีกรุงราชคฤห์กำลังเตรียมถวายอาหาร บิณฑบาต จึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้สดับพระธรรมเทศนา ได้ดวงตาเห็นธรรม เมื่อถวายภัตตาหารในวันต่อมาแล้ว จึงอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า ไปจำพรรษา ณ กรุงสาวัตถี โดยได้เดินทางล่วงหน้าไปก่อน เมื่อไปถึงกรุงสาวัตถี ได้ซื้อสวนนอกเมืองแปลงหนึ่ง จากราชกุมารชื่อเซต สร้างเขตวนารามขึ้นเป็นวัดในพระพุทธศาสนา.

ตั้งภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้าง

ช่างชุมชนผ้ายากจนเห็นคนทั้งหลายช่วยงานก่อสร้างเสนาสนะ และอุปัฏฐากภิกษุบอกสอนการก่อสร้างด้วยปัจจัยสี่ จึงช่วยทำการก่อสร้างผาผืน เพราะไม่ชำนาญผาผืนพังลงมาหลายครั้ง จึงบ่นว่าภิกษุบอกสอนการก่อสร้าง เฉพาะคนที่อุปัฏฐาก จึงทรงให้สงฆ์สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้าง ตรัสว่า ภิกษุพึงชวนช่วยว่าทำอย่างไรวิหารจะสำเร็จได้เร็ว ต้องซ่อมสิ่งที่หักพัง.

ลำดับพรรษาแก่ก่อน

ศิษย์ของภิกษุจฬัพคัลยกิจที่พิกไวกมากมาย เพื่ออุปัชฌาย์อาจารย์ของตนเอง เป็นเหตุให้พระอื่น ๆ เช่น พระสารีบุตรหาที่พักไม่ได้ ต้องไปพักที่โคนต้นไม้ เมื่อทรงทราบจึงให้ประชุมสงฆ์แล้วถามว่า ภิกษุใดควรได้อาสนะ, น้ำ, บิณฑบาต อันเลิศ จากนั้นจึงยกอุปมาสอนภิกษุ แล้วตรัสต่อไปว่า ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตการกราบไหว้ ลูกรับ การทำอัญชลีกรรม การทำสามมีจิกรรม อาสนะที่เลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ ตามลำดับผู้แก่(พรรษา)กว่า อนึ่ง ภิกษุไม่ควรเกียดกันเสนาสนะของสงฆ์ตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดเกียดกันต้องอาบัติทุกกฏ.

ผู้ไม่ควรไหว้ ๑๐ ประเภท

- “ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๑๐ จำพวกนี้ อันภิกษุไม่ควรไหว้ คือ
๑. อันภิกษุผู้อุปสมบทก่อนไม่ควรไหว้ภิกษุผู้อุปสมบทภายหลัง
 ๒. ไม่ควรไหว้อุปสัมบัน (ผู้ไม่ได้อุปสมบท)
 ๓. ไม่ควรไหว้ภิกษุนานาสังวาส ผู้แก่กว่าแต่ไม่ใช่ธรรมวาที
 ๔. ไม่ควรไหว้มาตุคาม (ผู้หญิง)
 ๕. ไม่ควรไหว้บัณฑิตทะเล (กะเทย)
 ๖. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้อยู่ปริวาส
 ๗. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม

๘. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรมานัด
๙. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ประพฤติมานัด
๑๐. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรอัปทาน...

ผู้ควรไหว้ ๓ ประเภท

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ ภิกษุควรไหว้คือ ๑.ภิกษุผู้อุปสมบทภายหลังควรไหว้ภิกษุผู้อุปสมบทก่อน ๒.ควรไหว้ภิกษุนานาสังวาสผู้แก่กว่า แต่เป็นธรรมวาที ๓.ควรไหว้ตถาคตผู้อรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ... บุคคล ๓ จำพวกนี้แล ภิกษุควรไหว้”

มณฑปที่สร้างอุทิศสงฆ์

ทรงทราบข่าวว่าศิษย์ของภิกษุฉัพพัคคีย์พูดว่า พระองค์ได้อนุญาตเสนาสนะตามลำดับผู้แก่กว่าเฉพาะของสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้ทรงหมายถึงของที่เขาคำเจาะจง จึงรีบไปก่อนหน้าเที่ยวจับจองแย่งที่ให้อุปัชฌาย์อาจารย์ของตน ครั้นแล้วจึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายแม้ของที่เขาคำเจาะจง ภิกษุก็ไม่พึงยึดกันตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดยึดกันต้องอาบัติทุกกฏ”

ที่นั่งต่างชนิดของคฤหัสถ์

ภิกษุถูกนิมนต์ไปฉันในละแวกบ้าน ชาวบ้านก็จัดที่นั่งต่างชนิดหลายอย่างตามคฤหัสถ์ใช้ จึงตรัสอนุญาตเครื่องลาดที่เป็นคิหิวิกฏ (ของใช้ของคฤหัสถ์) ยกเว้นเครื่องลาด ๓ ชนิดคือ เก้าอี้นอน เตี้ยใหญ่ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น นอกนั้นนั่งทับได้แต่จะนอนทับไม่ได้ ต่อมาชาวบ้านตกแต่งเตี้ยบ้างตั้งบ้างที่ยัดนุ่น จึงทรงอนุญาตให้นั่งทับเตี้ยตั้งที่เป็นคิหิวิกฏได้ แต่จะนอนทับไม่ได้

เมื่อเสด็จถึงกรุงสาวัตถีแล้ว อนาคตภิกษุทักท้วงนิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น เมื่อถวายภัตตาหารเสร็จ จึงได้กราบทูลถวายเซตวนาราม

ปัญหาลำดับพรรษาเพิ่มเติม

เพราะมีภิกษุผู้มาทีหลัง ให้ภิกษุผู้หนึ่งในลำดับลุกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่ จึงทรงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึง ให้ภิกษุผู้หนึ่งในลำดับลุกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่ รูปใดให้ลุกขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ ถ้าให้ลุกขึ้นยอมเป็นอันห้ามภัตตด้วย พึงกล่าวว่ามันจงไปหาน้ำมา ถ้าได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ พึงกลืนเมล็ดข้าวให้เรียบร้อยแล้ว จึงให้อาสนะแก่ภิกษุผู้แก่กว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง เรากล่าวมิได้หมายความว่า ภิกษุพึงหวงกันอาสนะ แก่ภิกษุผู้แก่กว่า โดยปริยายใดๆ รูปใดหวงกัน ต้องอาบัติทุกกฏ

ต่อมามีการไล่ภิกษุอาพาธ ให้ลุกขึ้นจึงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงไล่ภิกษุอาพาธให้ลุกขึ้น รูปใดไล่ให้ลุกขึ้นต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุฉัพพัคคีย์ ได้ถือโอกาสที่ตนเป็นไข้เพียงเล็กน้อย เลือกเสนาสนะที่ดีๆ ด้วยคิดว่าใครไล่ตนไม่ได้ ครั้นทรงทราบจึงตรัสว่า ภิกษุมีอาพาธเล็กน้อยไม่พึงหวงกันเสนาสนะไว้ รูปใดหวงกันต้องอาบัติทุกกฏ

มีภิกษุถูกถอดคร่าออกจากวิหารของสงฆ์ ทรงติเตียนแล้วตรัสว่า ภิกษุไม่พึงโกรธ ชัดเคื่อง ถอดคร่าภิกษุทั้งหลายออกจากวิหารของสงฆ์ รูปใดถอดคร่าพึงปรับตามธรรม เรานุญาตให้ภิกษุถือเสนาสนะ เพราะปรารถนาเหตุเหล่านี้ จึงตรัสให้มีภิกษุที่สงฆ์สมมติ เป็นผู้จัดให้ภิกษุถือเสนาสนะ (เสนาสนคาหาปก).

การจัดสรรให้ภิกษุถือเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย)

ภิกษุหารู้กันว่าใครควรเป็นผู้ได้รับสมมติฯ ทรงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้จัดให้ถือเสนาสนะคือ ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ, เพราะความเกลียดชัง, เพราะความมงาย, เพราะความกลัว และรู้เสนาสนะที่ให้ถือแล้วและยังไม่ให้ถือ

ทรงแนะวิธีสวดแต่งตั้งภิกษุ เป็นผู้จัดให้ถือเสนาสนะ เป็นการสงฆ์แล้วตรัสแนะวิธีจัดสรร โดยให้หนักภิกษุก่อน ครั้นแล้วหนักที่นอน ครั้นแล้วจึงให้ถือตามจำนวนที่นอน, ที่นอนยังเหลือมาก, จึงอนุญาตให้ถือตามจำนวนวิหาร,

วิหารยังเหลือมาก จึงให้ถือตามจำนวนบริเวณ, บริเวณก็ยังเหลือมาก จึงตรัสว่า เรานุญาตให้ ให้ส่วนซ้ำอีก เมื่อให้ถือส่วนซ้ำอีกแล้ว ภิกษุรูปอื่นมา ไม่ปรารถนาก็อย่าฟังให้ ภิกษุทั้งหลายให้ภิกษุอยู่นอกสีมาถือเสนาสนะ จึงตรัสว่า ภิกษุไม่ฟังให้ภิกษุผู้อยู่ นอกสีมาถือเสนาสนะ รูปใดให้ถือต้องอาบัติทุกกฏ ต่อมามีภิกษุถือเสนาสนะแล้วหวงกันไว้ตลอดเวลา จึงทรงห้ามว่า ภิกษุถือ เสนาสนะแล้วไม่ฟังหวงกันไว้ตลอดเวลา ทรงอนุญาตให้หวงกันไว้ได้ตลอด พรรษา ๓ เดือน หวงกันไว้ตลอดฤดูกาลไม่ได้ แล้วตรัสอนุญาตการให้ถือ เสนาสนะมี ๓ อย่างคือ

๑. ให้ถือในวันเข้าพรรษาแรกคือให้ถือในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน อาสาฬหะ
๒. ให้ถือในวันเข้าพรรษาหลัง คือเมื่อเดือนอาสาฬหะล่วงแล้ว ๑ เดือน
๓. ให้ถือในระหว่างพ้นจากนั้น ฟังให้ถือในวันต่อจากวันปวารณา คือ แรม ๑ ค่ำ เพื่ออยู่จำพรรษาต่อไป

ทรงห้ามภิกษุรูปเดียวหวงห้ามที่อยู่อาศัยไว้ถึง ๒ แห่ง (ในที่ต่างสีมากัน) ถ้าทำเช่นนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ และได้ตรัสว่า “...เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอก็เป็นคนอยู่ภายนอกทั้งสองแห่ง” (กรรมวาจาสมมติเสนาสนคหปค ดู ๔๒๓)

การนั่งต่าหนึ่งสูง

สมัยนั้น ทรงพรรณาและสรรเสริญคุณแห่งวินัย และพรรณาคุณของท่านอุบาลี ทำให้ภิกษุมามากมาย ต่างพากันเรียนพระวินัยในสำนักท่านพระอุบาลีๆ ยืนสอนด้วยความเคารพพระเถระๆ ก็ยืนเรียน ด้วยความเคารพธรรม พระเถระและท่านพระอุบาลีย่อมเมื่อยล้า จึงตรัสว่า เรานุญาตให้ภิกษุนวกะผู้สอนนั่งบนอาสนะเสมอกันหรือสูงกว่าได้ด้วยความเคารพธรรม ให้ภิกษุเถระผู้เรียนนั่งบนอาสนะเสมอกันหรือต่ำกว่าได้ ด้วยความเคารพธรรม

และทรงอนุญาตให้ภิกษุมีอาสนะเสมอกันนั่งรวมกันได้, ภิกษุสงสัยว่ามีอาสนะเสมอกันนั้น ด้วยคุณสมบัติเพียงเท่าใด จึงตรัสว่า เรานุญาตให้ภิกษุระหว่าง๒พรรษานั่งรวมกันได้, ภิกษุที่มีสิทธิในการนั่งเสมอกันนั่งเพียงตั้งเดียวกัน

เตียงตั้งพังลงมา จึงทรงจำกัดจำนวนให้หนึ่งไม่เกิน ๓ รูป เตียงตั้งก็ยังพังอีก จึงให้หนึ่งได้เพียง ๒ รูป ส่วนอาสนะยาว แม้ภิกษุจะมีสิทธิ ในการนั่งไม่เสมอกัน ก็ให้นั่งร่วมกันได้ แต่ห้ามภิกษุหนึ่งร่วมอาสนะยาวเดียวกันกับกะเทย, ผู้หญิง, อุภโตพยัญชนก (คนมีทั้ง๒เพศ) มีปัญหาว่าอย่างไรจึงจัดว่าเป็นอาสนะยาว จึงทรงกำหนดว่า ถ้านั่งได้ถึง ๓ คน ก็จัดเป็นอาสนะยาว.

ปราสาท และเครื่องนุ่งห่ม ต่าง ๆ

ทรงอนุญาตให้ใช้ปราสาทได้ทุกชนิด ส่วนเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ของ คฤหัสถ์รวมหลายอย่าง ซึ่งถวายแก่สงฆ์ เมื่อคราวพระอัยยิกาของพระเจ้า ปเสนทิโกศลสิ้นพระชนม์นั้น ทรงอนุญาตให้ตัดเท้าเก่าอันนอนแล้วใช้ได้ให้ทำลาย รูปสัตว์ร้ายเตียงใหญ่ออกแล้วใช้ได้ ฟูกที่ยัดนุ่นให้หรือแล้วทำเป็นหมอน นอกนั้น ทำเป็นเครื่องลาด

ห้ามสละของสงฆ์ให้แก่บุคคล

ภิกษุที่อยู่ประจำในวัดใกล้หมู่บ้าน มีภิกษุอื่นผ่านไปมาเสมอ ลำบากด้วย การจัดที่อยู่อาศัย เพื่อแก้ไขขัดข้องนี้ภิกษุวัดนั้นจึงประชุมกันมอบที่อยู่อาศัย ให้ภิกษุรูปหนึ่งเสีย ทุกรูปจึงได้อยู่อาศัยด้วยการให้ของภิกษุรูปนั้น เมื่อมีภิกษุ ผ่านมาจะขอพักอาศัย ก็อ้างว่าได้ยกให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งไปแล้ว ไม่มีที่จะให้พัก หลังทรงทราบทรงบัญญัติว่า ของที่ไม่ควรแจกจ่าย ๕ หมวดนี้* อันภิกษุ ไม่ควรแจกจ่ายให้ไป แม้สงฆ์ คณะ หรือบุคคล แจกจ่ายไปแล้ว ก็ไม่เป็น อันแจกจ่าย รูปใดแจกจ่ายต้องอาบัติตุลลัจฉัย คือ ๑.อาราม, พื้นที่อาราม ๒.วิหาร, พื้นที่วิหาร ๓.เตียง, ตั่ง, ฟูก, หมอน ๔.หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถาง โลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ผึ่ง(สำหรับตากไม้) จอบ ส่วน ๕.เกวาลีย์ ไม้ไผ่ หนุ่ยมุงกระต่าย หนุ่ยปล้อง หนุ่ยสามัญ เครื่องไม้ เครื่องดิน

*ข้อสังเกต ของที่ไม่ควรแจกจ่าย,แบ่งนี้ ตรงกับที่ตรัสไว้ในเรื่องมหาโจร ๕ จำพวกข้อที่ ๔(หน้า ๒๒) ซึ่งระบุชื่อของแต่ละ ชนิดโดยตรงโดยไม่มีคำว่า"เป็นต้น" แสดงว่าตรัสเจาะจงเฉพาะสิ่งของตามที่ตรัสเท่านั้น ในการอธิบายบางตำรา จะรวมถึงสิ่งของนอกเหนือจากที่ทรงระบุ เช่น ผลไม้, ใบไม้, น้ำผาด ฯลฯ นักวินัยธรเห็นควรอย่างไรพึงพิจารณาเองเถิด.

ต่อมามีภิกษุบางกลุ่มเลี้ยงที่จะไม่ใช้การแจกจ่าย แต่ใช้แบ่งแทน จึงทรงบัญญัติเพิ่มโดยห้ามไม่ให้แบ่งของ ๕ หมวดที่กล่าวมาแล้ว ผู้ใดแบ่ง ต้องอาบัติ ฤกษ์จัจัย

การควบคุมการก่อสร้าง

ห้ามมอบหมายการควบคุมการก่อสร้าง (สมมติให้นวกกรรม) ในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น ตัดประตู ทาสี มุงหลังคา ห้ามมอบหมายการควบคุมการก่อสร้างนานเกินไป เช่น ๒๐ - ๓๐ ปี หรือตลอดชีวิต หรือจนถึงเวลาเผาศพผู้รับมอบหมาย ห้ามมอบหมายการก่อสร้างวิหารหมดทุกอย่าง ห้ามมอบหมายการก่อสร้าง ๒ อย่างแก่ภิกษุรูปเดียว ห้ามรับนวกกรรมแล้วมอบให้ภิกษุรูปอื่น ภิกษุผู้รับมอบหมายการก่อสร้างจะถือสิทธิหวงห้ามที่อยู่ของสงฆ์ไม่ได้ ห้ามมอบหมายให้ภิกษุอยู่นอกสีมา เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง ภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้างจะครอบครองที่อยู่อาศัยได้เพียง ๓ เดือน ห้ามครอบครองตลอดไป เมื่อพ้น ๓ เดือนต้องยินยอมให้จัดสรรใหม่

ภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้างพอรับมอบหรือทำค้างไว้ สึกไปหรือเดินทางไป ที่อื่น เป็นต้น ให้สงฆ์มอบให้ภิกษุอื่น ทำการแทนด้วยสั่งว่า นวกกรรมของสงฆ์อย่าได้เสียหาย (กรรมวาจาให้นวกกรรม ดูหน้า ๔๒๔).

การขนย้ายเครื่องใช้และรักษาที่อยู่อาศัย

ภิกษุขนเครื่องใช้ที่ประจำอยู่เสนาสนะหลังหนึ่ง ไปใช้ในหลังอื่นถูกเขาตีเตือน จึงตรัสห้ามไม่ให้ทำเช่นนั้น ขอขมไปใช้ชั่วคราวได้, นำไปเพื่อเก็บรักษาได้, แลกเปลี่ยน (ผาติกรรม^๑) ได้ ส่วนผ้าที่มีราคามากอันเป็นบริวารสำหรับเสนาสนะ ทรงอนุญาตให้แลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์แก่ผาติกรรมได้.

^๑ ผาติกรรม หมายถึง การทำให้เพิ่มพูนโดยนำไปแลกเปลี่ยนกับเตียงตั้งเป็นต้นที่มีราคาเท่ากัน หรือมีราคามากกว่า ไม่ให้ต่ำกว่าราคาของเดิม (วิ. อ. ๓ / ๓๒๔ / ๓๕๕, วิมติ. ฎีกา ๒ / ๓๒๔ / ๓๒๓)

หนึ่งหมี่, เครื่องเช็ดเท้ารูปวงล้อ, และผ้าที่อ่อนน้อยบังเกิดแก่สงฆ์ จึงทรงอนุญาตให้ทำเป็นผ้าเช็ดเท้า และตรัสห้ามภิกษุไม่พึงเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังมิได้ล้าง, ภิกษุไม่พึงเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังเปียก และภิกษุสวมรองเท้าไม่พึงเหยียบเสนาสนะ รูปใดเหยียบต้องอาบัติทุกกฏ จากนั้นทรงห้ามไม่ให้บัววนน้ำลายลงบนพื้นที่ขัดถูแล้ว ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ละเมิด และทรงอนุญาตกระโถน

เนื่องด้วยเท้าเดียว, เท้าตั้งครูดพื้นที่ขัดถูแล้ว จึงทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าพันต่อมาทรงห้ามพึงผ้าที่ขัดถูแล้ว โดยทรงอนุญาตพนักอิงและผ้าพันทั้งข้างล่างและข้างบน เพื่อกันครูดผ้าและพื้น รวมทั้งอนุญาตให้ปูลาดก่อนแล้วนอน.

อาหาร และการแจกอาหาร

ทรงอนุญาตสังฆภัต, อุทเทศภัต(อาหารที่ถวายเป็นเจจ), นิมนตณภัต, สลากภัต(ถวายเป็นสลาก), บั๊กชิกภัต(ถวายเป็นประจำปักษ์), อุโปสถิกภัต, ปฏิบัติกภัต(ถวายเป็นประจำวันแรม ๑ ค่ำ) และทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้แจกอาหารว่า ไม่มีอคติ ๔ และรู้จักภัตที่แจกแล้ว หรือยังไม่ได้แจก ทรงแสดงวิธีสวดสมมติ คือ แต่งตั้งภิกษุผู้แจกอาหาร (ดูหน้า ๔๒๑) และแนะนำวิธีแจกโดยอนุญาตให้เขียนชื่อลงในสลากหรือแผ่นผ้ารวมเข้าไว้แล้วจึงแจกภัต.

เจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์อื่น ๆ

ทรงแนะนำให้มีการแต่งตั้งภิกษุผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์อื่น ๆ โดยการสวดประกาศ คือ ภิกษุผู้ปูลาด(จัดแต่ง)เสนาสนะ ผู้รักษาเรือนคัลลิ่ง ผู้รับจีวร ผู้แจกจีวร ผู้แจกข้าวยาตุ ผู้แจกผลไม้ ผู้แจกของเคี้ยว ผู้แจกของเล็กๆน้อยๆ (เช่น เข็ม มีด รองเท้า ประคคเอน สายบาตร ผ้ากรองน้ำ ที่กรองน้ำ ผ้าเล็กๆ น้อยๆ) ผู้แจกผ้า ผู้แจกบาตร ผู้ใช้คนทำงานวัด ผู้ใช้สามเณร.

๓. สังฆเภทขั้นชก

หมวดว่าด้วยสงฆ์แตกกัน

เล่าเรื่องราชกุมารในศากยสกุล คือ ภัททियราชา, อนุรุทธะ, อานนท, ภัคค, กิมพิละ และราชกุมารในโกถียสกุล คือ เทวทัต รวมเป็น ๗ ทั้งอุบาสีผู้เป็นช่างกลบ (ช่างตัดผม) ออกบวช ต่างเห็นพร้อมกันว่า ควรให้อุบาสีบวชก่อน ตนจะได้กราบไหว้คล้ายที่ภูจิมานะ

เมื่อบวชแล้ว พระภัททियะได้วิชา ๓, พระอนุรุทธได้ทิพยจักขุ, พระอานนทได้เป็นโสดาบัน ส่วนพระเทวทัตได้ฤทธิ์ของปฤชณ.

พระเทวทัตคิดการใหญ่

พระเทวทัตหวังลาภและสักการะ จึงแปลงกายเป็นเด็กน้อยไปนั่งอยู่บนตัก ของราชกุมาร ชื่อชาตศัตถุ เพื่อให้ราชกุมารเลื่อมใส มีลาภสักการะเกิดขึ้นแล้ว ก็คิดการจะปกครองคณะสงฆ์เสียเองแทนพระพุทธเจ้า

ความทราบถึงพระมหาโมคคัลลานะ จึงเข้าไปเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาค ๗ ตรัสแสดง **ศาสดา ๕ ประเภท** ที่ต้องอาศัยหรือหวังความคุ้มครองจากสาวก คือ

๑. ศาสดาผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์
๒. มีการเลียงชีพไม่บริสุทธิ์
๓. มีการแสดงธรรมไม่บริสุทธิ์
๔. มีการตอบคำถามไม่บริสุทธิ์
๕. มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์ แต่แสดงตนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในทาง ๕ นั้น

ส่วนพระองค์มีต้องหวังความคุ้มครองของสาวก เพราะมิได้เป็นดั่งนั้น.

ภิกษุจำนวนมากได้ทูลให้ทราบว่า อชาตศัตถุราชกุมารเสด็จโดยราชรถ ๕๐๐ คัน และจัดภัตตาหาร ๕๐๐ สำหรับ ไปบำรุงพระเทวทัต

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “ผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ขุ่ยไผ่ฆ่าต้นไผ่ ดอกอ้อฆ่าต้นอ้อ ลูกม้อัสตราฆ่าแม่ม้อฉันใด ลามาสักการะย่อมฆ่าคนชั่วฉันนั้น.”

พระเทวทัตขอปกครองสงฆ์

เมื่อได้โอกาส พระเทวทัตจึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขณะประทับนั่ง แสดงธรรมแก่บริษัทซึ่งมีพระราชาประทับอยู่ด้วย อางว่าพระพุทธรองค์มีอายุมากแล้ว ขอให้ทรงชวนชวายน้อย และให้สละภิกษุสงฆ์ให้ตน ตนจะบริหารเอง พระผู้มีพระภาคทรงปฏิเสธถึง ๓ ครั้ง ในครั้งที่ ๓ ตรัสว่า แม่พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ พระองค์ยังมีได้มอบภิกษุสงฆ์ให้ ไฉนจะทรงมอบแก่พระเทวทัตผู้ต่ำช้าบริโภคนัจฉัยดุจกลืนกินเขพะ พระเทวทัตได้คิดผูกอาฆาต.

ทรงให้สงฆ์ลงประกาศนียกรรมเทวทัต, เทวทัตยุให้ภก

รับสั่งกะสงฆ์ว่า เพราะเหตุนั้นแล สงฆ์จงลงประกาศนียกรรมในกรุงราชคฤห์แก่พระเทวทัตว่า “ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดียวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกายวาจา ไม่พึงเห็นว่าพระพุทธร พระธรรมหรือพระสงฆ์เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเอง” ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา และให้สงฆ์สวดประกาศแต่งตั้งพระสารีบุตรเป็นผู้ชี้แจงแก่ชาวกรุงราชคฤห์ พระสารีบุตรทูลถามว่า เมื่อก่อนข้าพระพุทธเจ้าจากลาวขมพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ว่า โคธิบุตรมีฤทธิ์มากมีอำนาจมาก ข้าพระพุทธเจ้าจะประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์อย่างไร ทรงตอบว่า เธอกล่าวขมเทวทัตในกรุงราชคฤห์แล้ว เท่าที่เป็นจริงว่า โคธิบุตรมีฤทธิ์มาก..., ดูก่อนสารีบุตร เธอจงประกาศเทวทัตในกรุงราชคฤห์เท่าที่เป็นจริงเหมือนอย่างนั้นแล

พระเทวทัตจึงยุฆาตศัตถุกุมารให้ฆ่าพระราชบิดา เพื่อชิงราชสมบัติ ส่วนตนจะฆ่าพระพุทธเจ้าแล้วเป็นพระพุทธเจ้า แต่ราชกุมารถูกจับได้ อำมาตย์ถวายเป็นความเห็นกันหลายประการ เช่น ให้ฆ่าพระเทวทัต, ราชกุมาร, รวมทั้งภิกษุทั้งหลาย บางพวกว่าไม่ควรฆ่า แต่ควรกราบทูลพระเจ้าพิมพิสารให้วินิจฉัย.

การประทุษร้ายพระพุทธรูปเจ้าครั้งแรก

พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบว่ราชกุมารอยากได้ราชสมบัติ ก็ทรงมอบให้พระเทวทัตที่มีอำนาจยิ่งขึ้น จึงขอกำลังจากพระเจ้าอชาตศัตรูส่งคนไปคอยฆ่าพระพุทธรูปเจ้า แล้วสั่งว่าถ้าฆ่าแล้วให้ไปทางนั้นๆ แล้วส่งคน ๒ คนไปคอยดักฆ่าคนที่ฆ่าพระพุทธรูปเจ้า ส่งคน ๔ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๒ คนนั้น ส่งคน ๘ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๔ คนนั้น และส่งคน ๑๖ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๘ คนนั้น (เพื่อฆ่าปิดปาก) แต่คนเหล่านั้นได้ฟังธรรมกลับมีจิตเลื่อมใส ปฏิญาณตนเป็นอุบาสกหมดสิ้น พระผู้มีพระภาคทรงส่งคนเหล่านั้นกลับไป โดยให้สับทางกับที่พระเทวทัตสั่ง จึงไม่มีการฆ่ากันเกิดขึ้น เมื่อพวกที่คอยอยู่ เห็นนานเกินไป ก็สงสัยมาถามพระพุทธรูปเจ้า ทรงแสดงธรรมให้ฟัง จึงแสดงตนเป็นอุบาสกทุกคน

การประทุษร้ายครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓

เมื่อใช้คนไปฆ่าไม่สำเร็จ พระเทวทัตจึงเตรียมลงมือเอง คือขึ้นไปอยู่บนเขาคิชฌกูฏ คอยล็งก้อนหินใหญ่ ใหญ่ให้ลงมาทับพระพุทธรูปเจ้า แต่ไม่สมประสงค์ เพียงสะเก็ดหินที่แตกมากกระทบพระบาทห่อพระโลหิตเท่านั้น ภิกษุทั้งหลายเป็นห่วง จึงมาอยู่ยามเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า ท่องบ่นด้วยเสียงอันดัง แต่ทรงให้ภิกษุทั้งหลายกลับไป แล้วตรัสว่า ...พระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น และตรัสเรื่องศาสนา ๕ ประเภท (ดูหน้า ๓๒๘)

พระเทวทัตไปหาคนเลี้ยงช้างของพระราชา อ้างตนเป็นญาติของพระราชา และอ้างว่าสามารถเลื่อนตำแหน่ง เพิ่มอาหาร เพิ่มค่าจ้างได้ แล้วสั่งให้ปล่อยช้างนาพาครีซึ่งดูร้ายเคยฆ่ามนุษย์ เพื่อไปทำร้ายพระพุทธรูปเจ้า คนเลี้ยงช้างยอมทำตาม เมื่อเห็นพระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาก็ปล่อยช้างไป ภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้เสด็จหนี แต่ทรงปฏิเสธและตรัสว่า ตถาคตไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น ในการนี้ผู้เห็นเหตุการณ์คอยดูอยู่บนที่สูง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าแผ่เมตตาจิต ช้างก็เองวงจับ ฟันที่พระบาทขึ้นโรยบนกระพอง และกลับสู่โรงช้างตามเดิม.

ต่อมาพระเทวทัตเสื่อมลาภพร้อมทั้งบริษัทได้เที่ยวขอในสกุลทั้งหลาย มาฉนั้น ทรงติเตียนแล้วตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติโทษสำหรับ ๓ คนในสกุลแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อข่มบุคคคลผู้เก้อยาก ๒. เพื่ออยู่ผาสุกของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๓. เพื่ออนุเคราะห์สกุล ด้วยหวังว่าภิกษุทั้งหลายที่มีความปรารถนาลามกอย่าอาศัย ผักฝ้ายทำลายสงฆ์ ในการฉนั้นเป็นหมู่ ฟังปรับอาบัติตามธรรม” (ปรับปาจิตติย ตามคณโกชนสิกขาบท, ใช้ประกอบคำอธิบายเชิงอรรถ หน้า ๑๑๖)

พระเทวทัตเสนอข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ

พระเทวทัตฆ่าพระพุทธเจ้าไม่สมประสงค์ จึงชวนพรรคพวกมีพระโกกาลิกะ เป็นต้น คิดเสนอข้อปฏิบัติ ๕ ประการ เพื่อให้เห็นว่าตนเคร่งครัด คือ

๑. ให้ภิกษุทั้งหลายอยู่ป่าตลอดชีวิต เข้าสู่มานมิโทษ
๒. ให้ถือบิณฑบาตตลอดชีวิต รับประทานมิโทษ
๓. ให้ถือผ้าบังสุกุลตลอดชีวิต รับประทานมิโทษ
๔. ให้อยู่โคนไม้ตลอดชีวิต เข้าสู่ที่มุงที่บังมิโทษ
๕. ห้ามฉนั้นเนื้อสัตว์ตลอดชีวิต ฉนั้นเข้ามิโทษ

เมื่อได้โอกาสจึงกราบทูลเสนอข้อปฏิบัติทั้ง ๕ ข้อนั้น แต่ได้ทรงปฏิเสธ คือ ใน ๔ ข้อข้างต้น ทรงให้ภิกษุปฏิบัติตามความสมัครใจ เฉพาะข้อ ๕ ทรงอนุญาต ให้อยู่โคนไม้ได้เพียง ๘ เดือน ในข้อ ๕ ทรงอนุญาตเนื้อสัตว์ที่บริสุทธิ์ ๓ ประการ คือ ๑. ไม่ได้เห็น ๒. ไม่ได้ฟัง ๓. ไม่ได้นี้กรังเกียจว่าเขาฆ่าเพื่อตน.

พระเทวทัตก็ตั้งใจที่จะได้ประกาศว่า ตนเคร่งกว่าพระพุทธเจ้า จึงเที่ยวประกาศทั่วกรุงราชคฤห์ถึงเรื่องข้อเสนอนั้น.

ทำให้สงฆ์แตกกัน

ครั้นถึงวันอุโบสถ พระเทวทัตก็ชวนภิกษุมาเป็นพวกได้มาก แล้วพาภิกษุเหล่านั้นแยกไปทำอุโบสถ ณ ตำบลคยาสี่สะ.

พระเทวทัตอาเจียนเป็นโลหิต

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงส่งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไปชี้แจงให้ภิกษุที่เป็นพวกของพระเทวทัตหายเข้าใจผิด พระเทวทัตเข้าใจว่าพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะมาเข้าพวกด้วย ก็มอบให้พระสารีบุตรสั่งสอนพระเหล่านั้น ส่วนตนเองนอนพักผ่อน พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะแสดงธรรมให้พระเหล่านั้นฟังได้ดวงตาเห็นธรรม แลแล้วก็กลับ มีภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูปตามมา พระโกกาลิกะรีบปลุกพระเทวทัตบอกให้รู้ พระเทวทัตถึงกับอาเจียนเป็นโลหิต.

พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า จากนั้นพระสารีบุตรได้กราบทูลขอให้ภิกษุทั้งหลายผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายพึงอุปสมบทใหม่ ทรงตรัสว่า “อย่าเลยสารีบุตร เธออย่าพอใจการอุปสมบทใหม่ของพวกเขาภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายเลย ดูก่อนสารีบุตร ถ้าเช่นนั้น เธอจงให้พวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายแสดงอาบัติกุลลัจฉัย”

แล้วตรัสสรรเสริญพระสารีบุตรว่ามีลักษณะสมเป็นทูต เพราะประกอบด้วยองค์ ๘ คือ ๑.รับฟังผู้อื่น ๒.ทำให้ผู้อื่นฟังตน ๓.กำหนดเพื่อจะรู้ทั่วถึง ๔.ทรงจำดี ๕.รู้คำพูดของคนอื่น ๖.ทำให้คนอื่นรู้คำพูดของตน ๗.ฉลาดในประโยชน์ และมีไซประโยชน์ ๘.ไม่ชวนทะเลาะ ครั้นแล้วได้ทรงแสดงธรรมอีกหลายเรื่อง.

ความร้ายและความแตกกันของสงฆ์

ทรงแสดงเรื่อง “สังฆราชี” ความร้ายรานของสงฆ์ว่า ถ้าภิกษุสองฝ่ายยังไม่ครบฝ่ายละ ๔ รูป ก็ยังเป็นเพียงความร้ายรานแห่งสงฆ์เท่านั้น ยังไม่เป็นที่ “สังฆเภท” ความแตกแห่งสงฆ์ ต่อเมื่อทั้งสองฝ่ายมีตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปมีรูปที่ ๘ สวดประกาศ จึงเป็นทั้งความร้ายรานและความแตกกันแห่งสงฆ์ ดังที่ตรัสว่า “ดูก่อนอุบาลี ฝ่ายหนึ่งมีภิกษุ ๔ รูป ฝ่ายหนึ่งมี ๔ รูป รูปที่ ๘ ประกาศ ให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตตฤคสาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงขอบใจสลากนี้ ดูก่อน อุบาลี แม้ด้วยเหตุอย่างนี้แล เป็นทั้งสังฆราชี และสังฆเภท ดูก่อนอุบาลี

ภิกษุ ๙ รูป หรือเกินกว่า ๙ รูป เป็นทั้งสังฆราชา และสังฆเภท

ดูก่อนอุบาสี ภิกษุณีทำลายสงฆ์ไม่ได้ แต่พยายามเพื่อจะทำลายได้, ลิกขมานา ก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, สามเณรก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, สามเณรีก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, อุบาสกก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, อุบาสิกาก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้ แต่พยายามเพื่อจะทำลายได้, ดูก่อนอุบาสี ภิกษุปกตัตตะ มีสังวาสเสมอกัน อยู่ในสีมาเดียวกัน ย่อมทำลายสงฆ์ได้.

เหตุเป็นเครื่องทำให้สงฆ์แตกกันและสามัคคีกันมี ๑๘ ข้อ คือ

๑. แสดงธรรมว่าเป็นธรรม
๒. แสดงธรรมว่าเป็นอธรรม
๓. แสดงอนินัยว่าเป็นนินัย
๔. แสดงวินัยว่าเป็นอนินัย
๕. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้ามิได้ตรัสไว้ว่าตรัสไว้
๖. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่ามีได้ตรัสไว้
๗. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้ามิได้ประพจน์ไว้ว่าได้ประพจน์
๘. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้าประพจน์ไว้ว่ามีได้ประพจน์
๙. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติไว้ว่าบัญญัติ
๑๐. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ว่ามีได้บัญญัติ
๑๑. แสดงสิ่งที่มีใช่อาบตีว่าเป็นอาบตี
๑๒. แสดงอาบตีว่ามีใช่อาบตี
๑๓. แสดงอาบตีเบาว่าหนัก
๑๔. แสดงอาบตีหนักว่าเบา
๑๕. แสดงอาบตีไม่มีส่วนเหลือว่ามีส่วนเหลือ
๑๖. แสดงอาบตีมีส่วนเหลือว่าไม่มีส่วนเหลือ
๑๗. แสดงอาบตีชั่วยาบว่าไม่ชั่วยาบ
๑๘. แสดงอาบตีไม่ชั่วยาบว่าชั่วยาบ

แล้วทำอุโบสถ ทำปวารณา และสังฆกรรมแยกกัน

ส่วนเหตุเป็นเครื่องทำให้สงฆ์สามัคคิกันก็มี ๑๘ อย่างที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวแล้ว คือแสดงถูกต้องตรงตามความจริง ทำอุโบสถร่วมกัน ทำปวารณาร่วมกัน และไม่ทำสังฆกรรมแยกกัน.

การทำสงฆ์ให้แตกกันที่ทำให้ไปบอขายและไม่ไปบอขาย

ทรงแสดงการทำสงฆ์ให้แตกกันที่มีโทษเป็นเหตุให้ไปบอขาย และไม่ไปบอขาย โดยชี้ไปที่ ความบริสุทธิ์ใจ และเจตนา คือฝ่ายที่จะไปบอขายนั้น รู้ว่าผิดธรรมวินัยแต่กลับแสดงว่าถูกธรรมวินัย ส่วนฝ่ายที่ไม่ไปบอขายนั้น คือทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ และด้วยเข้าใจว่าเรื่องที่โต้เถียงกันนั้น เหตุผลของตนถูกต้องตามธรรมวินัย.

๔. วัตตขันธกะ

หมวดว่าด้วยวัตรหรือข้อปฏิบัติ (วัตร ๑๕)

๑. อาคันตุกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จรรยา)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาคันตุกะคิดว่าจักเข้าไปสู่อารามเดี๋ยวนี้ พึงถอดรองเท้าเคาะ แล้วถือไปต่ำๆ ลดนม เปิดศีรษะ ลดจีวรบนศีรษะลงไว้ที่บาไม่ตองรีบร้อน พึงเข้าไปสู่อารามตามปกติ

เมื่อเข้าไปสู่อารามพึงสังเกตว่า ภิกษุเจ้าถิ่นประชุมกันที่ไหน ภิกษุเจ้าถิ่นประชุมกันที่ใด คือ ที่โรงฉัน มณฑป หรือโคนไม้ พึงไปที่นั่น วางบาตรไว้ที่แห่งหนึ่ง วางจีวรไว้ที่แห่งหนึ่ง พึงถืออาสนะที่สมควรนั่ง พึงถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึงน้ำช้ำว่า ไหนน้ำฉัน ไหนน้ำช้ำ

ถ้าต้องการน้ำฉัน พึงตักน้ำฉันมาดื่ม ถ้าต้องการน้ำช้ำ พึงตักน้ำช้ำมาล้างเท้า เมื่อล้างเท้าพึงรดหน้าด้วยมือข้างหนึ่ง พึงล้างเท้าด้วยมือข้างหนึ่ง รดหน้าด้วยมือใด ไม่พึงล้างเท้าด้วยมืออื่น พึงถามถึงผ้าเช็ดรองเท้าแล้วจึงเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้าพึงใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อนใช้ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง พึงชักผ้าเช็ดรองเท้าปิดแล้วพึงไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

ถ้าภิกษุเจ้าถิ่นแก่พรรษากว่า พึงอภิวาท ถ้าอ่อนพรรษากว่า พึงให้เช้ออภิวาท พึงถามถึงเสนาสนะว่า เสนาสนะไหนสมควรถึงแก่ผม พึงถามถึงเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่หรือที่ไม่มีภิกษุอยู่ พึงถามถึงโคจรคามพึงถามถึงโคจรคาม พึงถามถึงสกุลทั้งหลายที่ได้รับสมมติว่าเป็น เสกขะ^๑ พึงถามถึงที่ถ่ายอุจจาระ พึงถามถึงที่ถ่ายปัสสาวะ พึงถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึงน้ำช้ำ พึงถามถึงไม้เท้า พึงถามถึงกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า ควรเข้าเวลาเท่าไร ควรออกเวลาเท่าไร

^๑ สกุลเสกขสมมติ คือ ตระกูลที่มีศรัทธาในการให้ทานวัตถุมากจนหมดทุนทรัพย์ได้ เพื่อไม่ให้ตระกูลเช่นนี้เดือดร้อนจากการถวายสิ่งของแก่ภิกษุสงฆ์ หรือเพื่อไม่ให้ภิกษุสามเณรบกวนตระกูลเช่นนั้น สงฆ์จึงประกาศสมมติ (แต่งตั้ง) ตระกูลเช่นนั้น ให้เป็น “เสกขสมมติ” (ดู วิ. อ. ๒ / ๕๖๒ / ๔๔๔)

ถ้าวิหารไม่มีภิกษุอยู่ ฟังเคาะประตูอยู่สักครู่หนึ่งแล้วถอดลิ้ม
ผลึกบาน ประตูยื่นอยู่ข้างนอกแลดูให้ทั่ว ถ้าวิหารรก หรือเตียงซ้อนอยู่บนเตียง
หรือตั้ง ซ้อนอยู่บนตั้ง เสนาสนะมีละอองจับอยู่เบื้องบน ถ้าอุตสาหะอยู่ฟังชำระเสีย

เมื่อจะชำระวิหาร ฟังทำตามเสนาสนวัตร มีขนเคื่องลาดพื้นออกไป
วางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน เป็นต้น (ตั้งมีรายละเอียดในเสนาสนะวัตรหน้า ๓๔๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย ซึ่งภิกษุ
อาคันตุกะทั้งหลายพึงประพฤดีให้เรียบร้อย.”

๒. อาวาสกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุเจ้าถิ่น)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าถิ่นเห็นภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่าแล้ว
พึงปฐาสนะ ฟังตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระทบเช็ดเท้า ฟังลูกรับบาตร จีวร
ฟังถามด้วยน้ำฉัน ฟังถามด้วยน้ำใช้

ถ้าอุตสาหะ ฟังเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้า ฟังใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อนใช้
ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง ฟังซักผ้าเช็ดรองเท้าบิดแล้วผึ่งไว้ ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง

ฟังอภิวาทภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่า ฟังจัดเสนาสนะถวายว่า เสนาสนะนั้น
สมควรแก่ท่าน ฟังบอกเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่หรือไม่มีภิกษุอยู่ ฟังบอกโคจรคาม
ฟังบอกอโคจรคาม ฟังบอกสกุลที่เป็นเสกขสมมติ ฟังบอกที่ถ่ายอุจจาระ ฟังบอก
ที่ถ่ายปัสสาวะ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกไม้เท้า ฟังบอกกติกาสงฆ์ที่
ตั้งไว้ว่า เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก

ถ้าภิกษุอาคันตุกะอ่อนพรรษากว่า ฟังนั่งบอกว่า ท่านจงวางบาตรที่นั่น
จงวางจีวรที่นั่น จงนั่งอาสนะนี้ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกผ้าเช็ดรองเท้า
ฟังแนะนำภิกษุอาคันตุกะให้อภิวาท ฟังบอกเสนาสนะว่า เสนาสนะนั้นสมควร
แก่ท่าน ฟังบอกเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่ หรือไม่มีภิกษุอยู่ ฟังบอกโคจรคาม ฟังบอก
อโคจรคาม ฟังบอกสกุลที่เป็นเสกขสมมติ ฟังบอกที่ถ่ายอุจจาระ ฟังบอกที่ถ่าย
ปัสสาวะ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกไม้เท้า ฟังบอกกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า

เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลาย ซึ่งภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลายพึงประพฤติกให้เรียบร้อย.”

๓. คมิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จะเดินทางจากไป)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เตรียมจะไปพึงเก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง มอบหมายเสนาสนะ

ถ้าภิกษุไม่มี พึงมอบหมายสามเณร ถ้าสามเณรไม่มี พึงมอบหมายคนวัด ถ้าคนวัดไม่มี พึงมอบหมายอุบาสก

ถ้าไม่มีภิกษุ สามเณร คนวัดหรืออุบาสก พึงยกเตียงขึ้น วางไว้บนศิลา ๔ แผ่น แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วจึงหลีกไป

ถ้าวิหารฝนรั่ว ถ้าอุตสาหะอยู่พึงมุง หรือพึงทำความชวนชวายว่า จะมุงวิหารได้อย่างไร ถ้าได้ตามความชวนชวายอย่างนี้ นั่นเป็นความดี ถ้าไม่ได้ที่ใดฝนไม่รั่ว พึงยกเตียงขึ้นวางบนศิลา ๔ แผ่น ในที่นั้น แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่างแล้วจึงหลีกไป

ถ้าวิหารฝนรั่วทุกแห่ง ถ้าอุตสาหะอยู่พึงขนเครื่องเสนาสนะเข้าบ้าน หรือพึงทำความชวนชวายว่า จะขนเครื่องเสนาสนะเข้าบ้านอย่างไร ถ้าได้ตามความชวนชวายอย่างนี้ นั่นเป็นความดี ถ้าไม่ได้ พึงยกเตียงขึ้นวางบนก้อนศิลา ๔ แผ่นในที่แจ้ง แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง กองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบนเก็บเครื่องมือ เครื่องดิน แล้วคลุมด้วยหญ้าหรือใบไม้ แล้วจึงหลีกไปด้วยคิดว่า อย่างไรเสียสวนของเตียงตั้งคงเหลืออยู่บ้าง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุผู้เตรียมจะไป ซึ่งภิกษุผู้เตรียมจะไปพึงประพฤติกให้เรียบร้อย.”

๔. ภัตตานุโมทนาวัตร (วัตรในการอนุโมทนาในที่ฉัน)

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่อนุโมทนาในที่ฉัน คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า ใจนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ไม่อนุโมทนาในที่ฉัน ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนพวกนั้นเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาอยู่จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธัมมิกถา ในเพราะเหตุเป็นคำมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้อนุโมทนาในที่ฉัน

เรานุญาตให้ภิกษุผู้เถระอนุโมทนาในที่ฉัน

เรานุญาตให้ภิกษุเถระ อนุเถระ ๔ - ๕ รูป รอ (เป็นเพื่อน) อยู่ในที่ฉัน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีกิจที่จะพึงทำ เรานุญาตให้บอกลาภิกษุผู้นั้น อยู่ในลำดับ (ใกล้ๆ) แล้วไปได้.”

๕. ภัตตัคควัตร (วัตรปฏิบัติในที่ฉัน)

“ถ้าภัตตทุเทศกับอกภัตตกาล ภิกษุเมื่อปกปิดมณฑล ๓ พึ่งนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้น กัดลูกตุ้ม กรอกน้ำเพื่อล้างบาตร แล้วถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ไม่พึงเดินแสงไปข้างหน้าพระเถระทั้งหลาย

พึงสำรวจด้วยดีตามเสขียวัตร (หมวดสารูป มีการปกปิดกายด้วยดี ไปในละแวกบ้าน เป็นต้น ดังมีรายละเอียดในหน้า ๑๘๑)

เมื่อเขาถวายน้ำ พึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับน้ำ พึงกรอกล้างบาตร ถือต่ำๆ ให้ดี อย่าให้ครูดสี ถ้ากระโถนมี พึงค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่ากระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ถ้ากระโถนไม่มี พึงค่อยๆ เทน้ำลงที่พื้นดิน ด้วยคิดว่าภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น

เมื่อเขาถวายข้าวสุก ฟิงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับข้าวสุก ฟิงเว้นเนื้อที่ไว้สำหรับแกง ถ้ามีเนยใส น้ำมัน หรือแกงอ่อม พระเถระควรบอกว่าจงจัดถวายภิกษุทั้งหลายเท่าๆกันทุกรูป ฟิงรับบิณฑบาตโดยเคารพ และฟิงปฏิบัติตามเสขียวัตตรในการฉัน (หมวดโภชนสังยุต มีรายละเอียดในหน้า ๑๘๔)

พระเถระไม่ฟิงรับน้ำก่อนจนกว่าภิกษุทั้งหมดฉันเสร็จ เมื่อเขาถวายน้ำ ฟิงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับน้ำ ฟิงค่อยๆ ล้างบาตรถือต่ำๆ ให้ดี อย่าให้ครูดสี ถ้ากระโถนมี ฟิงค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่า กระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ถ้ากระโถนไม่มี ฟิงค่อยๆ เทน้ำลงบนพื้นดิน ด้วยคิดว่า ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ไม่ฟิงเทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน

เมื่อกลับ ภิกษุใหม่ฟิงกลับก่อน พระเถระฟิงกลับทีหลัง ปฏิบัติตามเสขียวัตตรทั้งปวง (ดูหน้า ๑๘๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แล วัตตรในที่ฉันของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายฟิงประพฤดีให้เรียบร้อยในที่ฉัน."

๖. บิณฑจาริกวัตตร (วัตตรของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตตร คิดว่าจักเข้าบ้านในบัดนี้ เมื่อปกปิดมณฑลสาม ฟิงนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้า ซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกดุม กรอกลางบาตรแล้ว ถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อยไม่ต้องรีบร้อน

ฟิงปฏิบัติตามเสขียมมีการปกปิดกายด้วยดี เป็นต้น (ดูหน้า ๑๘๑)

เมื่อเข้าเขตบ้านฟิงกำหนดว่า จักเข้าทางนี้ จักออกทางนี้ อย่ารีบร้อนเข้าไป อย่ารีบร้อนออกเร็วนัก อย่ายืนไกลนัก อย่ายืนใกล้นัก อย่ายืนนานนัก อย่ากลับเร็วนัก ฟิงยืนกำหนดว่า เขาประสงคฺจะถวายภิกษา หรือไม่ประสงคฺจะถวาย ถ้าเขาพักการงาน ลูกจากที่นั่งจับทัพพี หรือจับภาชนะ หรือตั้งไว้ ฟิงยืนด้วยคิดว่า เขาประสงคฺจะถวาย

เมื่อเขาถวายภิกษา ฟิงแหวกผ้าซ้อนด้วยมือซ้าย ฟิงน้อมบาตรเข้าไปด้วยมือขวา แล้วฟิงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับภิกษา และไม่ฟิงมองดูหน้าผู้ถวายภิกษา ฟิงกำหนดว่าเขาประสงค์จะถวายแกงหรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาจับทัพพี จับภาชนะ หรือตั้งไว้ ฟิงยืนอยู่ด้วยคิดว่า เขาประสงค์จะถวาย เมื่อเขาถวายภิกษาแล้ว ฟิงคลุมบาตรด้วยผ้าซ้อน แล้วกลับโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ปฏิบัติตามเสขียทุกประการ (รายละเอียดอยู่ในหน้า ๑๙๑)

ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านก่อน ภิกษุนั้นฟิงปุอาสนะไว้ ฟิงจัดตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเซ็ดเท้า ฟิงล้างภาชนะรองของฉันตั้งไว้ ฟิงตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้ ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านที่หลัง ถ้าอาหารที่ฉันแล้วยังเหลืออยู่ ถ้าจำนงก็ฟิงฉัน ถ้าไม่จำนงก็ฟิงเททิ้งในที่ปราศจากของเขี้ยวสด หรือฟิงเทลงในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ ภิกษุนั้นฟิงรื้อขนอาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเซ็ดเท้า ฟิงล้างภาชนะรองของฉัน เก็บไว้ ฟิงเก็บน้ำฉันน้ำใช้ ฟิงกวาดโรงฉัน

ภิกษุใดเห็นหม้อน้ำฉัน หม้อน้ำใช้ หรือหม้อน้ำชำระว่างเปล่า ภิกษุนั้นฟิงจัดหาไปตั้งไว้ ถ้าเป็นการสุตวิสัย ฟิงกวักมือเรียกเพื่อนมา ให้ช่วยกันจัดตั้งไว้ แต่ไม่ฟิงเปล่งวาจาเพราะข้อนี้เป็นเหตุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นวัตรของภิกษุผู้เกี่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้เกี่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ฟิงประพฤดีให้เรียบร้อย."

๗. อารัญญิกวัตร (วัตรของภิกษุผู้อยู่ป่า)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ฟิงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ฟิงสวมถุงบาตร คล้องบา ปาดจีวรบนไหล่ สวมรองเท้า เก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วออกจากเสนาสนะ

กำหนดรู้ว่าจักเข้าบ้านเดี๋ยวนี้ ฟิงถอดรองเท้าเคาะต่ำๆ แล้วใส่ถุงคล้องบา เมื่อปกปิดมณฑลสาม ฟิงนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกตุ้ม กรอกลางบาตรแล้วถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน

ฟังปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน ฟังสำรวมด้วยดีไปในละแวกบ้านปฏิบัติตามเสขียวัตถ์ และภิกษุทวาริกวัตรตั้งกล่าวแล้วข้างต้น (หน้า ๓๓๙) ออกจากบ้านแล้ว สวมถุงบาตร คล้องบา ปับจีวร วางบนศีรชะ สวมรองเท้าเดินไป

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ฟังตั้งน้ำฉัน ฟังตั้งน้ำใช้ ฟังติดไฟไว้ ฟังเตรียมไม้สไฟไว้ ฟังเตรียมไม้เท้าไว้ ฟังเรียนทางนักษัตรทั้งสิ้น หรือบางส่วนไว้ ฟังเป็นผู้ฉลาดในทิศ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ฟังประพฤดีให้เรียบร้อย.”

๘. เสนาสนวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย)

“ภิกษุอยู่ในวิหารใด ถ้าวิหารนั้นรก ถ้าวุทธสาหะอยู่ ฟังชำระ

เมื่อจะชำระวิหาร ฟังชนบาตร จีวร ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน ฟังชนผ้าปูหนึ่ง ผ้าปูนอน ออกวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ฟังชนฟูก หมอน ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เติงฟังยกต่ำๆ ขนออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสี กระทบกระแทก บานและกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ตั้งฟังยกต่ำๆ ขนออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสีกระทบกระแทกบานและกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เขียงรองเท้าเตียง ฟังขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง กระโถนฟังขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พนักอิงฟังขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เครื่องลาดพื้น ฟังกำหนดที่ปูไว้เต็ม แล้วขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

ถ้าในวิหารมีหยากไย่ ฟังกวาดแต่เพดานลงมาก่อน ฟังเช็ดกรอบหน้าต่าง ประตูและมุมห้อง

ถ้าฝ่าทาน้ำมันขึ้นรา ฟังเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นทาสีดำขึ้นรา ฟังเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นไม่ได้ทำ ฟังเอาน้ำพรมแล้วกวาดด้วยคิดว่าอย่าให้ฝุ่นกลบวิหาร ฟังกวาดหยากเยื่อไปทิ้งเสีย ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง

ไม่ฟังเคาะเสนาสนะในที่ใกล้ภิกษุ ไม่ฟังเคาะเสนาสนะในที่ใกล้วิหาร

ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้น้ำฉัน ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้น้ำใช้
ไม่พึงเคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือลม พึงเคาะเสนาสนะในที่ต่ำลม

เครื่องลาดพื้นพึงผึ่งแดดในที่ควรแห่งหนึ่ง ชำระ เคาะ บัด แล้วชนกลับไป
ไปปูไว้ตามเดิม เขียงรองเท้า เตียง พึงผึ่งแดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้ว
ชนกลับตั้งไว้ตามเดิม เตียง ตั้ง พึงผึ่งแดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง ขัดสี เคาะ ยกต่ำๆ
ทำให้ดีอย่าให้ครูดสี กระทบบานและกรอบประตู ชนกลับตั้งไว้ตามเดิม ฟูกและ
หมอนพึงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เคาะ บัดให้สะอาดแล้วชนกลับตั้งไว้ตามเดิม
ผ้าปูนั่งและผ้าปูนอน พึงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง สลัดให้สะอาดแล้วชนไปปูไว้
ตามเดิม กระโถน พนักอิง พึงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้วชนไปตั้งไว้ตามเดิม

พึงเก็บบาตร จีวร เมื่อเก็บบาตร พึงเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือ
ข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียงหรือใต้ตั้งแล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรบนพื้น
ที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อจะเก็บจีวร พึงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่ง
ลูบรวจีวร หรือสายระเดียงพึงทำชายจีวรไว้ข้างนอก ขนดจีวรไว้ข้างใน เก็บจีวร

ถ้ามีลมเจือด้วยฝนพัดมาทางทิศตะวันออก พึงปิดหน้าต่างด้าน
ตะวันออก ถ้ามีลมเจือด้วยฝนพัดมาทางทิศตะวันตก พึงปิดหน้าต่างด้าน
ตะวันตก ถ้ามีลมเจือด้วยฝนพัดมาทางทิศเหนือพึงปิดหน้าต่างด้านเหนือ
ถ้ามีลมเจือด้วยฝนพัดมาทางทิศใต้ พึงปิดหน้าต่างด้านใต้

ถ้าฤดูหนาวกลางวันพึงเปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงปิด ถ้าฤดูร้อนกลางวัน
พึงปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงเปิด

ถ้าบริเวณ ชุ่มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัฏฏ์กรุก พึงปิดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉัน
น้ำใช้ไม่มี พึงจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึงตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าอยู่ในวิหารหลังเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า ยังไม่อาปุจฉา (ถามขอโอกาส
ก่อน) ภิกษุผู้แก่กว่าไม่พึงให้อุเทศ ไม่พึงให้บริปุจฉา ไม่พึงทำการสาธยาย
ไม่พึงแสดงธรรม ไม่พึงตามประทีป ไม่พึงดับประทีป ไม่พึงเปิดหน้าต่าง
ไม่พึงปิดหน้าต่าง

ถ้าเดินจงกรมในที่จงกรมเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า พึงเดินคล้อยตาม
ภิกษุผู้แก่กว่า และไม่พึงกระทบกระทั่งภิกษุผู้แก่กว่า ด้วยชายผ้าสังฆาฏิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นเสนาสนวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤดีให้เรียบร้อยในเสนาสนะ。”

๙. ชันตาฆรวัตร (วัตรปฏิบัติในเรือนไฟ)

“ภิกษุใดไปสู่เรือนไฟก่อน ถ้ามีเถ้ามก ฟิงเทเถ้าทิ้งเสีย ถ้าเรือนไฟรก ฟิงกวาดเสีย ถ้าชานภายนอกรก ฟิงกวาดเสีย ถ้าบริเวณชุ่มประตูลาเรือนไฟรก ฟิงกวาดเสีย ฟิงบดจุนไว้ ฟิงแซ่ดินเหนียว ฟิงตักน้ำไว้ในรางน้ำ

เมื่อจะเข้าไปสู่เรือนไฟ ฟิงเอาดินเหนียวทาหน้า ปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง แล้วจึงเข้าไปสู่เรือนไฟ ไม่ฟิงนั่งเบียดเสียดพระเถระ ไม่ฟิงกีดกันอาสนะภิกษุใหม่ ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟิงทำบริกรรมแก่พระเถระในเรือนไฟ

เมื่อออกจากเรือนไฟ ฟิงถือตั้งสำหรับเรือนไฟแล้วปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง ออกจากเรือนไฟ ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟิงทำบริกรรมแก่พระเถระ แม้น้ำไม่ฟิงอาบหน้าข้างหน้าพระเถระ แม้น้ำนั้นก็ไม่มีฟิงอาบ อาบแล้วเมื่อจะขึ้น ฟิงให้ทางแก่พระเถระผู้จะลง

ภิกษุใดออกจากเรือนไฟภายหลัง ถ้าเรือนไฟเปราะเปื้อน ฟิงล้างให้สะอาด ฟิงล้างรางแซ่ดิน เก็บตั้งสำหรับเรือนไฟ ดับไฟ ปิดประตู แล้วจึงหลีกไป ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรในเรือนไฟของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤดีให้เรียบร้อยในเรือนไฟ。”

๑๐. วัจกุฎีวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับส้วม)

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถ่ายอุจจาระแล้ว เมื่อห้ำมืออยู่จะไม่ชำระไม่ได้ รูปใดไม่ชำระ ต้องอาบัติทุกกฏ ๕

ภิกษุไม่ฟิงถ่ายอุจจาระในวัจกุฎีตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดถ่ายต้องอาบัติทุกกฏ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถ่ายอุจจาระตามลำดับของผู้มาถึงก่อน。”

ภิกษุใดไปวัจกุฎี ภิกษุนั้นยืนอยู่ข้างนอก ฟังกระแอมขึ้น แม้ภิกษุผู้หนึ่ง
อยู่ข้างในก็ฟังกระแอมรับ ฟังพาดจีวรไว้บนราวจีวร หรือบนสายระเดียง แล้วเข้า
วัจกุฎี ทำให้เรียบบร้อยไม่ต้องรีบร้อน ไม่ฟังเข้าไปเร็วนัก ไม่ฟังเวิกผ้าเข้าไป
ยืนบนเขียงถ่ายอุจจาระ แล้วจึงค่อยเวิกผ้า

ไม่ฟังถอนหายใจใหญ่พลางถ่ายอุจจาระ ไม่ฟังเคี้ยวไม้ชำระฟันพลาง
ถ่ายอุจจาระ ไม่ฟังถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระ ไม่ฟังถ่ายปัสสาวะนอก
รางปัสสาวะ ไม่ฟังบ้วนเชพะลงในรางปัสสาวะ ไม่ฟังชำระด้วยไม้หยาบ
ไม่ฟังทิ้งไม้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระ ยืนบนเขียงถ่ายแล้วฟังปิดผ้า ไม่ฟังออก
มาเร็วนัก ไม่ฟังเวิกผ้าออกมา ยืนบนเขียงชำระแล้วฟังเวิกผ้า ไม่ฟังชำระให้มี
เสียงดังจะปุจะปุ ไม่ฟังเหลือน้ำไว้ในกระบอกชำระ ยืนบนเขียงชำระแล้วฟัง
ปิดผ้า ถ้าวัจกุฎีอื่นภิกษุถ่ายไว้เลอะเทอะ ต้องล้างเสีย ถ้าตะกร้าใส่ไม้ชำระเต็ม
ฟังเทไม้ชำระ ถ้าวัจกุฎีรก ฟังกวาดวัจกุฎี ถ้าชานภายนอก บริเวณ ชุ่มประตูก
ฟังกวาดเสีย ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มีฟังตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นวัจกุฎีวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุ
ทั้งหลายฟังประพฤดีให้เรียบบร้อยในวัจกุฎี.”

๑๑.อุปัชฌายวัตร (วัตรปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัททวิหาริกฟังประพฤดีชอบในอุปัชฌาย์
วิธีประพฤดีชอบในอุปัชฌาย์นั้น ดังต่อไปนี้

สัททวิหาริกฟังลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มผ้าเฉียงบ่า แล้วถวาย
ไม้ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้

ถ้ายากูมี ฟังล้างภาชนะ แล้วน้อมยากูเข้าไป เมื่ออุปัชฌาย์ดื่มยากูแล้ว
ฟังถวายน้ำ รับประทานมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบบร้อย อย่าให้กระทบ แล้วเก็บไว้
เมื่ออุปัชฌาย์ลุกแล้ว ฟังเก็บอาสนะ ถ้าที่นั้นรก ฟังกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอุปัชฌาย์ประสงค์จะเข้าบ้านฟังถวายผ้าห่ม ฟังรับผ้าห่มผู้ผลัดมา
ฟังถวายپردคเอา ฟังซ้อนผ้าห่มสองชั้นถวาย ฟังกรอกล้างบาตรแล้วถวาย

พร้อมทั้งน้ำ ถ้าอุปัชฌาย์ปรารถนาให้เป็นปัจฉาสมณะ ฟังปกปิดกายให้ปิด
มณฑลสาม นุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคตเอา ซ้อนผ้าห่มสองชั้นห่มคลุม
กลัดลูกดุม กรอกกลางบาตรแล้วถือไปเป็นปัจฉาสมณะของอุปัชฌาย์ ไม่ฟังเดิน
ให้ห่างนักให้ชิดนัก ฟังรับวัตถุที่เนื่องในบาตร

เมื่ออุปัชฌาย์กำลังพูดไม่ฟังพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ เมื่ออุปัชฌาย์
กล่าวถ้อยคำใกล้ต่ออาบัติฟังห้ามเสีย

เมื่อกลับ ฟังกลับมาก่อนแล้วปูอาสนะไว้ ฟังวางน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า
กระเบื้องเซ็ดเท้าไว้ใกล้ๆ ฟังรับบาตร จีวร ฟังถวายผ้าห่มผลัด ฟังรับผ้าห่มมา
ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ ฟังผึ่งแดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด ฟังพับจีวร เมื่อจะพับ
จีวร ฟังพับจีวรให้เหลื่อมมุมกัน ๔ นิ้ว ด้วยตั้งใจให้มีรอยพับตรงกลาง ฟังสอด
ประคตเอาไว้ในชนิดจีวร

ถ้าบิณฑบาตมี และอุปัชฌาย์ประสงค์จะฉัน ฟังถวายน้ำ แล้วน้อม
บิณฑบาตเข้าไป ฟังถามอุปัชฌาย์ถึงน้ำฉัน เมื่ออุปัชฌาย์ฉันแล้ว ฟังถวายน้ำ
รับบาตรมา ถือต่างๆ ล้างให้เรียบร้อยอย่าให้กระทบ ล้างเซ็ดให้หมดน้ำแล้วฟิง
ผึ่งไว้ที่แดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด ฟังเก็บบาตร จีวร

เมื่อเก็บบาตร เอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียง
หรือใต้ตั่ง แล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บ
จีวรฟิงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเดียง แล้วทำ
ชายจีวรไว้ข้างนอกขนดไว้ข้างใน แล้วเก็บจีวร เมื่ออุปัชฌายะลุกขึ้นแล้ว ฟังเก็บ
อาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเซ็ดเท้า ถ้าที่นั้นรก ฟิงกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอุปัชฌาย์ใครจะสร้งน้ำ ฟิงจัดน้ำสร้งถวาย ถ้าต้องการน้ำเย็น ฟิงจัด
น้ำเย็นถวาย ถ้าต้องการน้ำร้อน ฟิงจัดน้ำร้อนถวาย

ถ้าอุปัชฌายะใครจะเข้าเรือนไฟ ฟิงบดจุน แช่ดิน ถือกตั้งสำหรับเรือนไฟ
แล้วเดินตามหลังอุปัชฌายะไป ถวายตั้งสำหรับเรือนไฟ แล้วรับจีวรมาวางไว้
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฟิงถวายจุน ถวายดิน

ถ้าอุตสาหาอยู่ ฟิงเข้าเรือนไฟ เมื่อเข้าเรือนไฟ ฟิงเอาดินทาหน้า
ปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลัง แล้วเข้าเรือนไฟ อย่านั่งเบียดภิกษุผู้เถระ อย่ำกีดกัน

อาสนะภิกษุใหม่ ฟึ่งทำบริกรรมแก่อุปัชฌาย์ในเรือนไฟ เมื่อออกจากเรือนไฟ ฟึ่งถือตั้งสำหรับเรือนไฟ แล้วปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลังออกจากเรือนไฟ

ฟึ่งทำบริกรรมอุปัชฌาย์แม่ในน้ำ อาบเสร็จแล้ว ฟึ่งขึ้นมาก่อน ทำตัวของตนให้แห้งน้ำ นุ่งผ้าแล้วฟึ่งเช็ดน้ำจากตัวของอุปัชฌาย์ ฟึ่งถวายเป็นผ้าสังฆาฏิ ถือตั้งสำหรับเรือนไฟมาก่อน แล้วปูอาสนะไว้ ฟึ่งวางน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระจเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ ฟึ่งถามอุปัชฌาย์ด้วยน้ำดื่ม

ถ้าอุปัชฌาย์ต้องการจะให้เรียน ฟึ่งเรียน ถ้าอุปัชฌาย์ต้องการจะให้สอบถาม ฟึ่งสอบถาม

อุปัชฌายะอยู่ในวิหารแห่งใด ถ้าวินัยแห่งนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟึ่งปิดกวาดเสีย เมื่อปิดกวาดวิหาร ฟึ่งปฏิบัติดังกล่าวแล้วในเสนาสนวัตร

ถ้าบริเวณชุ่มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจกุฎีรก ฟึ่งปิดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉันน้ำไข่ม้วนไม่มี ฟึ่งจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี ฟึ่งตักมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าความกระสันบังเกิดขึ้นแก่อุปัชฌาย์ สัททวิหาริกฟึ่งช่วยระงับ หรือฟึ่งวานภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือฟึ่งแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์นั้น ถ้าความรำคาญบังเกิดแก่อุปัชฌาย์ สัททวิหาริกฟึ่งช่วยบรรเทา หรือฟึ่งวานภิกษุอื่นให้ช่วยบรรเทา หรือฟึ่งแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์ ถ้าภิกษุบังเกิดแก่อุปัชฌาย์ สัททวิหาริกฟึ่งให้สละเสีย หรือฟึ่งวานภิกษุอื่นให้ช่วย หรือฟึ่งแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์นั้น

ถ้าอุปัชฌายะต้องอาบัติหนัก ควรแก้ปริวาส สัททวิหาริกฟึ่งทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟึ่งให้ปริวาสแก่อุปัชฌาย์ ถ้าอุปัชฌาย์ผู้ควรแก้การชกเข้าหาอาบัติเดิม สัททวิหาริกฟึ่งทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟึ่งชกอุปัชฌาย์เข้าหาอาบัติเดิม ถ้าอุปัชฌาย์ผู้ควรแก้มานัต สัททวิหาริกฟึ่งทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟึ่งให้มานัตแก่อุปัชฌาย์ ถ้าอุปัชฌาย์ควรอัปทาน สัททวิหาริกฟึ่งทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟึ่งอัปทานอุปัชฌาย์

ถ้าสงฆ์ใครกระทำความผิดแก่อุปัชฌาย์ คือ ตัซชเนยยกรรม นียสกรรม ปัพพาชเนยยกรรม ปฏิสารถเนยยกรรม หรืออุกเขปนเนยยกรรม สัททวิหาริกฟึ่งทำความ

ชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ไม่พึงทำกรรมแก่อุปัชฌาย์ หรือสงฆ์
 พึงน้อมไปเพื่อกรรมเบา หรืออุปัชฌาย์นั้นถูกสงฆ์ลงตักขนิเยกรรม นียสกรรม
 ปัพพาทนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแล้ว สัททิวาหริก
 พึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ อุปัชฌายะพึงประพฤติชอบ
 หายเยอหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย

ถ้าจิวรของอุปัชฌาย์จะต้องชก สัททิวาหริกพึงชก หรือพึงทำความ
 ชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงชกจิวรของอุปัชฌาย์ ถ้าจิวรของ
 อุปัชฌาย์จะต้องทำ สัททิวาหริกพึงทำ หรือพึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบาย
 ใดหนอ ใครๆ พึงทำจิวรของอุปัชฌาย์ ถ้าน้ำย้อมของอุปัชฌาย์จะต้อง ต้ม
 สัททิวาหริกพึงต้มเอง หรือพึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ
 พึงต้มน้ำย้อมของอุปัชฌาย์ ถ้าจิวรของอุปัชฌาย์จะต้องย้อม สัททิวาหริก พึงย้อม
 หรือพึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงย้อมจิวร
 ของอุปัชฌาย์ เมื่อย้อมจิวรพึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี เมื่อหยาดน้ำย้อม
 ยังหยดไม่ขาดสาย อย่าหลีกไปเสีย

สัททิวาหริกไม่บอกอุปัชฌาย์ก่อน อย่าให้บาตรแก่ภิกษุบางรูป อย่ารับ
 บาตร อย่าให้จิวร อย่ารับจิวร อย่าให้บริวาร อย่ารับบริวารของภิกษุบางรูป
 อย่าปลงผมให้แก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปปลงผมให้ อย่าทำบริกรรมแก่
 ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปทำบริกรรมให้ อย่าทำความชวนชวายเป็นแก่ภิกษุ
 บางรูป อย่าสั่งให้ภิกษุบางรูปทำความชวนชวายเป็น อย่าเป็นปัจฉาสมณะของภิกษุ
 บางรูป อย่าพาภิกษุบางรูปไปเป็นปัจฉาสมณะ อย่านำบิณฑบาตไปให้แก่ภิกษุ
 บางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปนำบิณฑบาตมาให้

ไม่บอกลาอุปัชฌาย์ก่อน อย่าเข้าบ้าน อย่าไปป่าช้า อย่าหลีกไปสู่อุทิศอื่น
 ถ้าอุปัชฌาย์อาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นอุปัชฌาย์วัตรของสัททิวาหริกทั้งหลาย
 ซึ่งสัททิวาหริกพึงประพฤติชอบในพระอุปัชฌาย์."

๑๒. สัทธินาหาริกวัตร (ข้อปฏิบัติต่อสัทธินาหาริก)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุปัชฌาย์พึงประพฤติดชอบในสัทธินาหาริกวิธีประพฤติดชอบในสัทธินาหาริกนั้น ดังต่อไปนี้:-

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุปัชฌาย์พึงสงเคราะห์ อนุเคราะห์สัทธินาหาริกด้วยอุเทศ ปรีปะจจา โฉวาท อนุศาสน์

ถ้าอุปัชฌาย์มีบาตร สัทธินาหาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่สัทธินาหาริก หรือพึงทำความชวนชวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บาตรพึงบังเกิดแก่สัทธินาหาริก ถ้าอุปัชฌาย์มีจีวร สัทธินาหาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่สัทธินาหาริก หรือพึงทำความชวนชวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ จีวรพึงบังเกิดแก่สัทธินาหาริก ถ้าอุปัชฌาย์มีบริขารสัทธินาหาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่สัทธินาหาริก หรือพึงทำความชวนชวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บริขารพึงบังเกิดแก่สัทธินาหาริก

ถ้าสัทธินาหาริกอาพาธ อุปัชฌาย์พึงลุกแต่เช้าตรู่ พึงปฏิบัติดังที่สัทธินาหาริกปฏิบัติแก่ตนในยามไม่อาพาธ มีการให้ไม้ชำระฟัน เป็นต้น

ถ้าความกระสันบังเกิดแก่สัทธินาหาริก อุปัชฌาย์พึงระงับ หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือพึงแสดงธัมมกถาแก่สัทธินาหาริกนั้น ฯลฯ ดังเช่นกล่าวแล้วในสัทธินาหาริกพึงกระทำต่ออุปัชฌาย์

ถ้าจีวรของสัทธินาหาริกจะต้องซัก อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงซักอย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจีวรของสัทธินาหาริก ถ้าจีวรของสัทธินาหาริกจะต้องทำ อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงทำอย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงทำจีวรของสัทธินาหาริก ถ้าน้ำย้อมของสัทธินาหาริกจะต้องต้ม อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงต้มอย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงต้มน้ำย้อมของสัทธินาหาริก ถ้าจีวรของสัทธินาหาริกจะต้องย้อม อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงย้อมอย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงย้อมจีวรของสัทธินาหาริก เมื่อย้อมจีวร พึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี

เมื่อหยาดน้ำย่อยยังหยดไม่ขาดสาย ไม่พึงหลีกไปเสีย

ถ้าสัทธิวิหาริกอาพาธ พึ่งพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นสัทธิวิหาริกวัตรของอุปัชฌาย์ทั้งหลาย
ซึ่งอุปัชฌาย์ทั้งหลายพึงประพฤดิชอบในสัทธิวิหาริก.”

๑๓.อาจารย์วัตร (ข้อปฏิบัติต่ออาจารย์)

มีใจความเหมือนใน อุปัชฌายวัตร ดังกล่าวแล้วในหน้า ๓๔๔ นั้นแล.

๑๔.อันเตवासิกวัตร (ข้อปฏิบัติต่ออันเตवासิก)

มีใจความเหมือนใน สัทธิวิหาริกวัตร ดังกล่าวแล้วในหน้า ๓๔๘ นั้นแล.

๕. ปาฏิโมกขฐปณชั้นระกะ

หมวดว่าด้วยการงดสวดปาติโมกข์

ในวันอุโบสถ ๑๕ คำ พระผู้มีพระภาคประทับพร้อมทั้งด้วยภิกษุสงฆ์ ณ ปราสาทที่นางวิสาขาสร้างถวาย ในบุพพาราม จนกระทั่งตีกลองปฐมยามแห่งราตรี พระอานนท์จึงกราบทูลขอให้พระองค์แสดงปาติโมกข์แต่พระองค์ก็ทรงนิ่งอยู่ เมื่อมีขณิมยามแห่งราตรีล่วงไปพระอานนท์ก็กราบทูลเตือนเป็นครั้งที่สอง แต่ก็ประทับนิ่ง ครั้นปัจฉิมยามแห่งราตรีล่วงแล้วอรุณกำลังจะขึ้น พระอานนท์ก็กราบทูลเตือนอีกเป็นครั้งที่สาม พระองค์จึงตรัสว่าบริษัทไม่บริสุทธ์

พระโมคคัลลานะพิจารณาก็รู้ว่า มีภิกษุที่ขาดจากความเป็นภิกษุ แต่ปฏิญาณตนว่าเป็นภิกษุหนึ่งปนอยู่ในบริษัทนั้น จึงพูดกับภิกษุเหล่านั้นให้ออกไปเสีย แม้พูดถึงสามครั้งภิกษุเหล่านั้นก็ยังนิ่งอยู่ ท่านจึงจับแขนพาออกไปนอกชุ่มประตู แล้วลงกลอนขางในเสี้ย

ความอัศจรรย์ในพระธรรมวินัย ๘ ประการ

พระผู้มีพระภาค จึงตรัสเล่าถึงความอัศจรรย์ ๘ ประการของมหาสมุทรที่ พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีเปรียบด้วยพระธรรมวินัยของพระองค์ คือ

๑. มหาสมุทรต่ำลงไปโดยลำดับ ลาดลงไปโดยลำดับ ลึกลงไปโดยลำดับ ไม่ลึกชันตั้งไปทันที เปรียบเหมือนพระธรรมวินัยนี้มีการศึกษาไปตามลำดับ มีการกระทำไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่บรรลุฤทธิ์ผลโดยทันที

๒. (น้ำ) ในมหาสมุทรมีปกติคงที่ไม่ผันผึง เปรียบเหมือนสาวกทั้งหลายของพระองค์ ย่อมไม่ละเมิดสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต

๓. มหาสมุทรไม่อยู่ร่วมกับซากศพ ย่อมชดซากศพขึ้นฝั่งจนถึงบนบก ในทันที เปรียบเหมือนบุคคลผู้ศีลมีบาปกรรม ประพฤติไม่สะอาดนารังเกียจปกปิดพฤติกรรม ไม่ใช่สมณะแต่ปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารีแต่

ปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน่าภายในเป็ยกแจะเป็นจุดบ่อขะยะมูลฝอย สงฆ์ก็ไม่วุ่ร่วมกับบุคคลนั้น สงฆ์ยอมประชุมกันนำบุคคลนั้นออกไปทันที แมื่บุคคลนั้นจะนั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ก็ย้งห่างไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ห่างไกลจากบุคคลนั้น

๔. มหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมนา อจิรวดี สรภู มหี ไหลลงสู่มหาสมุทรแล้ว ย่อมเรียกว่า มหาสมุทรทั้งสิ้น เปรียบเหมือน วรรณะ ๔ คือ กษัตริย์ พรหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกบวชในธรรมวินัยที่ตถาคต ประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิม รวมเรียกว่า สมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งสิ้น

๕. แม่น้ำสายใดสายหนึ่งในโลกที่ไหลลงมหาสมุทร และสายฝนที่ตกลงจากฟ้า ก็ไม่ทำให้มหาสมุทรพร่องหรือเต็มได้ เปรียบเหมือนภิกษุจำนวนมาก ปรินิพพานด้วยอนุปาทิสเสนิปพานธาตุ ก็ไม่ทำให้พพานพร่องหรือเต็มได้

๖. มหาสมุทรมีรสเดียว คือ รสเค็ม เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้มีรสเดียว คือ วิมุตติรส (ความหลุดพ้น)

๗. มหาสมุทรมีรัตนะมากมาย คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ตีลา ประพาพ เงิน ทอง ทับทิม แก้วตาแมว เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้มีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ สติปฏิฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฃงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ (โพธิปักขิยธรรม ๓๗)

๘. มหาสมุทรเป็นที่อยู่ของสัตว์ขนาดใหญ่ คือ ปลาตมิ ปลาตมิงคละ ปลาตมิติมงคละ ปลามหาตมิงคละ อสุร นาค คนธรรพ์ มีลำตัว ๑๐๐ โยชน์บ้าง ๒๐๐ โยชน์บ้าง ๓๐๐ โยชน์บ้าง ๔๐๐ โยชน์บ้าง ๕๐๐ โยชน์บ้าง เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้เป็นที่อยู่ของผู้ใหญ่คือ พระโสดาบัน บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาบัน พระสกทาคามี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุสกทาคามี พระอนาคามี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอนาคามี พระอรหันต์ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอรหันต์

ต่อจากนั้นไม่ทรงแสดงปาติโมกข์อีก

เนื่องจากเหตุการณ์นั้น จึงตรัสว่า ต่อไปจะไม่ทรงแสดงปาติโมกข์อีก ทรงมอบให้สงฆ์ทำอุโบสถสวดปาติโมกข์ เพราะไม่ใช่ฐานะมิใช่โอกาสที่พระองค์

จะทำอุโบสถยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่ไม่บริสุทธิ์ แล้วทรงบัญญัติพระวินัยห้ามภิกษุที่ยังมีอาบัติติดตัวอยู่พักปาติโมกข์ ถ้าขึ้นฟังต้องอาบัติทุกกฏ ทรงอนุญาตให้งดสวดปาติโมกข์แก่ภิกษุที่มีอาบัติติดตัว, ผู้ปาราชิก หรืออาบัติปาราชิกยังมีได้วินัจฉัย, ผู้บอกลาสิกขา หรือการปรารภการลาสิกขายังค้างอยู่, ผู้ไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม, ผู้ค่านสามัคคีที่เป็นธรรม, ผู้ปรารภการค่านสามัคคีที่เป็นธรรมที่ยังไม่ได้วินัจฉัย, ผู้ที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน ได้รั้งเกียดด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ภิฎฐวิบัติ ทรงแสดงวิธีสวดประกาศเพื่องดปาติโมกข์แก่ภิกษุ (หน้า๔๓๑) แต่ทรงห้ามมิให้งดสวดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ แล้วทรงแสดงการระงับการสวดปาติโมกข์ที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรม รวมทั้งทรงแสดงอันตราย หรือเหตุที่ทรงอนุญาตให้เลิกประชุมสวดปาติโมกข์ได้ ๑๐ ประการ คือ

๑. พระราชาเสด็จมา
๒. โจรปล้น
๓. ไฟไหม้
๔. น้ำท่วม
๕. คนมามาก
๖. อมนุษย์เบียดเบียน
๗. สัตว์ร้ายเข้ามา
๘. งูร้ายเลื้อยเข้ามา
๙. ภิกษุเกิดอาพาธ
๑๐. มีอันตรายแก่พรหมจรรย์

คุณสมบัติของอธิกรณ์ที่ควรรับ, คุณสมบัติผู้โจทก์, ผู้ถูกโจท

ทรงตอบคำถามของพระอุบาลีเกี่ยวกับการโจทฟ้อง เริ่มตั้งแต่ภิกษุผู้ปรารภนาจะรับอธิกรณ์ ฟังรับอธิกรณ์ที่ประกอบด้วยองค์เท่าใด และคุณสมบัติที่ควรมีในภิกษุผู้โจทก์ และภิกษุผู้ถูกโจทก์ ดังนี้

อธิกรณ์ประกอบด้วยองค์ ๕ ที่ภิกษุควรรับพิจารณาตามลำดับ คือ

๑. รู้ว่านี่เป็นกาลสมควรที่จะรับอธิกรณ์

๒. อธิกรณ์นี้เป็นเรื่องจริง

๓. อธิกรณ์นี้ประกอบด้วยประโยชน์

๔. จักได้ภิกษุผู้เคยเห็นกันเคยคบกันเป็นฝ่ายโดยธรรมโดยวินัย

๕. เมื่อรับอธิกรณ์นี้ไว้ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น

ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความถือต่างแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมีการนั้นเป็นเหตุจักไม่มีแค้นสงฆ์

**ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่น ฟังพิจารณาธรรม ๕ ประการ
ในตนแล้วโจทผู้อื่น คือ**

- ๑.เรามีความประพฤติกายบริสุทธิ์
- ๒.เรามีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์
- ๓.จิตของเรามีเมตตาปรากฏไม่อาฆาตในสรรพหจาร์ทั้งหลาย
- ๔.เป็นพหูสูต...
- ๕.ทรงจำปาติโมกข์ทั้งสองได้อย่างแม่นยำ วินิจฉัยถูกต้อง...

**ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่น ฟังตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในตน
แล้วโจทผู้อื่น คือ**

- ๑.เราจักกล่าวโดยกาลอันควร จักไม่กล่าวโดยกาลอันไม่ควร
- ๒.จักกล่าวด้วยคำจริง จักไม่กล่าวด้วยคำอันไม่เป็นจริง
- ๓.จักกล่าวด้วยคำสุภาพ จักไม่กล่าวด้วยคำหยาบ
- ๔.จักกล่าวคำประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่กล่าวด้วยคำไร้ประโยชน์
- ๕.จักมีเมตตาจิตกล่าว จักไม่มุ่งร้ายกล่าว

คุณสมบัติทั้ง ๕ นี้ยังเป็นองค์ที่ทำให้ผู้โจทก์โดยเป็นธรรม ไม่ถึงความ
เดือดร้อน แต่ผู้ถูกโจทโดยธรรมจะต้องเดือดร้อน

**ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่น ฟังมนสิการธรรม ๕ อย่าง
ไว้ในตน แล้วโจทผู้อื่น คือ**

๑.มีความการุญ	๒.มุ่งประโยชน์
๓.มีความเอ็นดู	๔.มุ่งออกจากอาบัติ
๕.ยึดวินัยไว้เป็นแนวทาง	

ภิกษุผู้ถูกโจทฟังตั้งอยู่ในธรรม ๒ ประการ คือ

- ๑.ความจริง
- ๒.ความไม่ขุ่นเคือง

๖. ภิกษุณีชั้นชกะ

หมวดว่าด้วยนางภิกษุณี

ได้ทรงตรัสยับยั้งความชอบใจของพระนางมหาชบาตีโคตมี และพระอานนท์ที่ขอให้ทรงอนุญาต การให้สตรีนอกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตรวม ๖ ครั้ง (ท่านละ ๓ ครั้ง) พระอานนท์จึงกราบทูลขอโดยปริยายอื่นอีก ในที่สุดทรงอนุญาต โดยทรงวางเงื่อนไขไว้ถึง ๘ ประการ ที่เรียกว่า ครุธรรม

ครุธรรม ๘ ประการ

๑. ภิกษุณีอุปสมบทแล้ว ๑๐๐ ปี ก็ต้องทำการกราบไหว้ ลูกรับ ทำอัญชลีกรรม สามิจิกรรม แก่ภิกษุที่อุปสมบทแม่ในวันนั้น
 ๒. ภิกษุณีไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ
 ๓. ภิกษุณีต้องหวังธรรม ๒ ประการ คือ ทามวันอุโบสถ และเข้าไปฟังคำสั่งสอนจากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน
 ๔. ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้วต้องปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย โดยสถานทั้ง ๓ คือ ได้เห็น ได้ฟัง หรือได้สงสัย
 ๕. ภิกษุณีต้องธรรมที่หนักแล้ว ต้องประพฤติกุศลมานัตในสงฆ์ ๒ ฝ่าย
 ๖. ภิกษุณีต้องแสวงหาการอุปสมบทในสงฆ์ ๒ ฝ่าย เพื่อสักขีมาหาผู้มีสิกขาอันศึกษาแล้วในธรรม ๖ ประการ (ศีล ๖ ข้อแรกในศีล ๘) มั่นตลอด ๒ ปีแล้ว
 ๗. ภิกษุณีไม่พึงดำ ไม่พึงบริภาษภิกษุ ไม่ว่าจะกรณีใดๆ
 ๘. ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ปิดทางไม่ให้ภิกษุณีทั้งหลายสอนภิกษุ เปิดทางให้ภิกษุทั้งหลายสอนภิกษุณี
- ทั้ง ๘ ข้อนี้ นางภิกษุณีพึงสักการะเคารพนับถือบูชา โดยไม่ละเมิดตลอดชีวิต พระนางมหาชบาตีโคตมีได้ยอมรับ จากนั้นพระองค์ตรัสแก่

พระอานนท์ว่า ก็ถ้าสตรีจักไม่ได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต พรหมจรรย์จักตั้งอยู่ได้นาน ทรงอุปมาเหมือนตระกูลที่มีหญิงมากชายน้อยจะถูกโจรกำจัดได้ง่าย, เปรียบเหมือนหนอนลงในนาข้าวที่สมบูรณ์ และเปลี้ยลงในไร่อ้อย ตรัสว่า บุรุษกันทำนบแห่งสระใหญ่ไว้ก่อนเพื่อไม่ให้น้ำไหลไป แม้นั้นใด เราบัญญัติคฤชกรรม ๘ ประการแก่ภิกษุณีเพื่อไม่ให้ภิกษุณีละเมิดตลอดชีวิต ฉะนั้นเหมือนกัน

ทรงอนุญาตการบวชนางภิกษุณี

ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทภิกษุณี ต่อมาทรงอนุญาตให้ภิกษุณีบวชในสงฆ์ ๒ ฝ่าย คือบวชในภิกษุณีสงฆ์ก่อนแล้วบวชในภิกษุสงฆ์ มีเหตุการณ์ประทุษร้ายนางภิกษุณีที่บวชในภิกษุณีสงฆ์แล้ว จะเดินทางมาบวชในฝ่ายภิกษุสงฆ์ จึงทรงอนุญาตให้บวชโดยทูตได้ คือเมื่อบวช ในภิกษุณีสงฆ์เสร็จให้นางภิกษุณีผู้ฉลาดรูปหนึ่งสวดขออนุมัติสงฆ์ เพื่อให้อุปสมบทแก่นางภิกษุณีที่มาไม่ได้รวม ๓ ครั้งแล้วให้ภิกษุสวดประกาศการอุปสมบท ในที่ประชุมสงฆ์ด้วย ญัตติจตุตถกรรมวาจา ต่อจากนั้น ฟังวัดเงาแดด บอกประมาณแห่งฤดู บอกส่วนแห่งวันบอกประชุมสงฆ์ สั่งภิกษุณีทั้งหลายว่า “พวกเธอฟังบอกนีสัย ๓ และอภิญญกิจ ๘ แก่ภิกษุณีที่อุปสมบทนี้”

อนึ่ง ทรงชี้แจงว่า พระนางมหาปชาบดีโคตมีรับคฤชกรรม ๘ ประการแล้วในกาลใด พระนางชื่อว่าอุปสมบทแล้วในกาลนั้นทีเดียว พระนางมหาปชาบดีโคตมีกราบทูลผ่านพระอานนท์ เพื่อขอให้ทรงอนุญาตการกราบ การลูกรับ การไหว้ สามิจิกรรมแก่ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลายตามลำดับผู้แก่ ทรงตรัสปฏิเสธว่า เพราะแต่เดิกรัตถีย์ผู้กล่าวธรรมไว้ไม่ดี ก็ยังไม่กระทำการดังกล่าวกับมาตุคาม แล้วจึงทรงตรัสว่า **“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทำการกราบ ไหว้ การลูกรับ อัญชลีกรรม สามิจิกรรม แก่มาตุคาม รูปใดทำ ต้องอาบัติทุกกฏ.”**

ทรงอนุญาตให้นางภิกษุณีศึกษาในสิกขาบทที่เป็นสาธารณะ คือใช้ได้ด้วยกันระหว่างภิกษุกับนางภิกษุณี ส่วนสิกขาบทที่เป็นอสาธารณะ คือบัญญัติไว้เฉพาะแก่นางภิกษุณี ก็ทรงอนุญาตให้ศึกษา.

ลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการ

ทรงแสดงลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการแก่พระนางมหาปชาบดี คือ หากกรรมเหล่าใด

๑. เป็นไปเพื่อความกำหนัดยินดี มิใช่เพื่อปราศจากความกำหนัด
๒. เป็นไปเพื่อความประกอบทุกข์ มิใช่เป็นไปเพื่อการคลายทุกข์
๓. เป็นไปเพื่อสะสมกิเลส มิใช่เป็นไปเพื่อรื้อถอนกิเลส
๔. เป็นไปเพื่อความปรารถนาใหญ่ มิใช่มีความปรารถนาลด
๕. เป็นไปเพื่อไม่ยินดีด้วยของตน มิใช่ยินดีด้วยของตน
๖. เป็นไปเพื่อคลุกคลีด้วยหมู่ มิใช่เป็นไปเพื่อสงัดจากหมู่
๗. เป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน มิใช่เป็นไปเพื่อความเพียร
๘. เป็นไปเพื่อเลี้ยงยาก มิใช่เพื่อเลี้ยงง่าย

พึงทราบว่าการกระทำนี้มีโทษธรรมวินัย ถ้าตรงกันข้ามจึงเป็นธรรมเป็นวินัย เป็นคำสั่งสอนของพระองค์.

เรื่องเกี่ยวกับปาติโมกข์และสังฆกรรม

ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลาย สวดปาติโมกข์ให้นางภิกษุณีฟัง ต่อมาทรงห้ามและให้นางภิกษุณีสวดเอง โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนให้, ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายรับการแสดงอาบัติของนางภิกษุณีได้ ภายหลังทรงห้าม และทรงให้นางภิกษุณีทั้งหลายรับการแสดงอาบัติของนางภิกษุณีด้วยกันเอง โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนวิธีให้, ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายทำกรรมแก่นางภิกษุณีได้ (สวดประกาศลงโทษ) ภายหลังทรงห้าม และให้นางภิกษุณีทำกรรมแก่นางภิกษุณีด้วยกัน โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนวิธีให้ ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายระงับอธิกรณ์ของนางภิกษุณีได้ แต่เกี่ยวกับการทำกรรม ทรงอนุญาตให้ภิกษุยกกรรมยกอาบัติของนางภิกษุณีได้ แล้วมอบให้นางภิกษุณีด้วยกันทำกรรมและรับการแสดงอาบัติต่อไป และทรงอนุญาตให้ภิกษุสอนวินัยแก่นางภิกษุณีได้.

การลงโทษภิกษุด้วยการไม่ไหว้

ภิกษุผู้พาศรัยเอาหน้าโคลนรดนางภิกษุณีบ้าง แสดงอาการต่างๆไม่ดีไม่งาม เพื่อจะให้นางภิกษุณีกำหนดในตน ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น และให้ลงโทษ (ทัณฑกรรม) แก่ภิกษุนั้น โดยให้ภิกษุณีสงฆ์สวดประกาศให้ทราบว่ภิกษุณีนั้นไม่ควรไหว้.

การลงโทษนางภิกษุณี

นางภิกษุณีผู้พาศรัยประพฤติไม่ดีไม่งาม เพื่อให้ภิกษุกำหนดในตน ทรงปรับอาบัติทุกกฏ และอนุญาตให้ลงโทษนางภิกษุณีนั้น โดยให้ห้ามปรามแต่ถ้ายังไม่เลิกทำให้งดให้อโวกา นางภิกษุณีที่ถูกลงโทษจะทำอุโบสถร่วมกับภิกษุณีอื่นๆไม่ได้จนกว่าอธิกรณ์จะสงบ.

การให้อโวกานางภิกษุณี

ภิกษุผู้ให้อโวกานางภิกษุณีจะงดเสีย แล้วเที่ยวจาริกไปก็ตาม งดอโวกาเพราะเขลา ก็ตาม งดอโวกาโดยไม่มีเหตุผลสมควรก็ตาม งดอโวกาแล้วไม่วินิจฉัย (คือเมื่อลงโทษงดอโวกา ก็จะต้องมีการตัดสินให้เห็นผิด) ต้องอาบัติทุกกฏ ครั้งแรกทรงอนุญาตให้นางภิกษุณีไปฟังอโวกาของภิกษุ ภายหลังทรงอนุญาตให้สมมติ คือแต่งตั้งภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้ไปสอนนางภิกษุณี เป็นต้น รวมทั้งระเบียบเล็กๆน้อยๆในการให้อโวกา.

นอกจากนี้ทรงบัญญัติว่า ถ้าภิกษุณี ลิกขามาณา สามเณรีรมณภาพสั่งไว้ว่า บริหารของเราจะเป็นของสงฆ์ ให้บริหารนั้นเป็นของภิกษุณีสงฆ์ฝ่ายเดียว ถ้าภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือผู้อื่น สั่งไว้ก่อนล่วงหน้า บริหารของเราจะเป็นของสงฆ์ บริหารนั้นเป็นของภิกษุสงฆ์ฝ่ายเดียว และทรงบัญญัติพระวินัยอนุญาตและห้ามเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับนางภิกษุณีอีกมากมาย เช่นห้ามใช้ประคตเอว ยาวเกินไป เป็นต้น (ในที่นี้ได้รวบรวมเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวินัยของพระภิกษุ).

๗. ปัญจสติกขันธกะ

หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑

พระผู้มีพระภาคเจ้าปรีดีพยานแล้ว ภิกษุทั้งหลายเสร์โศก แต่มีภิกษุผู้บวชเมื่อแก่รูปหนึ่งชื่อ สุภัททะ กล่าวห้ามไม่ให้เสร์โศก ควรจะดีใจว่า ต่อไปจะได้ไม่มีใครคอยห้ามทำนั้นทำนี้ อยากทำอะไรก็จะทำได้ พระมหากัสสปะปรารภถ้อยคำนั้น จึงเสนอให้ทำสังคายนา คือร้อยกรองหรือจัดระเบียบพระธรรมวินัย โดยเลือกพระอรหันต์ ๔๘๘ รูปและพระอานนท์ แล้วเดินทางไปยังกรุงราชคฤห์ สวดประกาศมิให้ภิกษุอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสังคายนาอยู่ในกรุงราชคฤห์ และใช้เวลา ๑ เดือนแรกในการปฏิสังขรณ์สิ่งปรักหักพัง รุ่งขึ้นก่อนจะมีการประชุมพระอานนท์ก็ได้บรรลุพระอรหันต์ตผล.

การสังคายนาครั้งที่ ๑

พระมหากัสสปะสวดขอให้สงฆ์สมมติ คือแต่งตั้งท่านเองเป็นผู้ถามวินัย พระอุบาลีเป็นผู้ตอบวินัย เมื่อถามตอบเสร็จแล้ว จึงขอสมมติตัวท่านเองเป็นผู้ถาม ธรรมะ พระอานนท์เถระเป็นผู้ตอบธรรมะ แล้วได้ถามตอบธรรมะ.

การถอนสิกขาบทเล็กน้อย

จากนั้นพระอานนท์ได้เสนอให้ที่ประชุมทราบถึงข้อที่พระพุทธานุญาตที่ให้สงฆ์ ถ้าปรารณาก็ถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียได้ ที่ประชุมไม่ตกลงกันได้ว่า แคะไหนเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระมหากัสสปะจึงสวดเสนอญัตติสงฆ์ให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อย เพื่อป้องกันไม่ให้มีผู้กล่าวได้ว่า สิกขาบทที่พระสมณโคดมทรงบัญญัตินั้น อยู่ได้ทราบเท่าที่ยังมีศาสดาเท่านั้น จึงมีระยะเวลาเหมือนควนไฟในที่สุดเมื่อไม่มีผู้ใดค้ำค้ำัน ก็เป็นอันใช้อำนาจสงฆ์ห้ามถอนสิกขาบทเล็กน้อย.

พระอาณนทฎกปรับอาบัติ

- พระเถระทั้งหลายได้ปรับอาบัติทุกกฏพระอาณนททั้งหลายข้อคือ
๑. ไม่ถามให้ทรงแสดงว่าสิกขาบทเล็กน้ยคืออะไรบ้าง
 ๒. เหยียบผ้าวัสสิกสาฎกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเย็บ
 ๓. สตรีถวายบังคมพระสรีระพระผู้มีพระภาคเจ้าก่อน พระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าเบื่อน้ำตาของพวกนางผู้ร้องให้อยู่
 ๔. ไม่อาราธนาให้ทรงพระชนมอยู่ตลอดกับปั้งที่ทรงทำนimitให้ปรากฏ
 ๕. ขวนขวายให้สตรีบวชในพระธรรมวินัย
- พระอาณนทที่มีข้อชี้แจงทุกข้อแต่ยอมแสดงอาบัติด้วยเชื่อฟังพระเถระ.

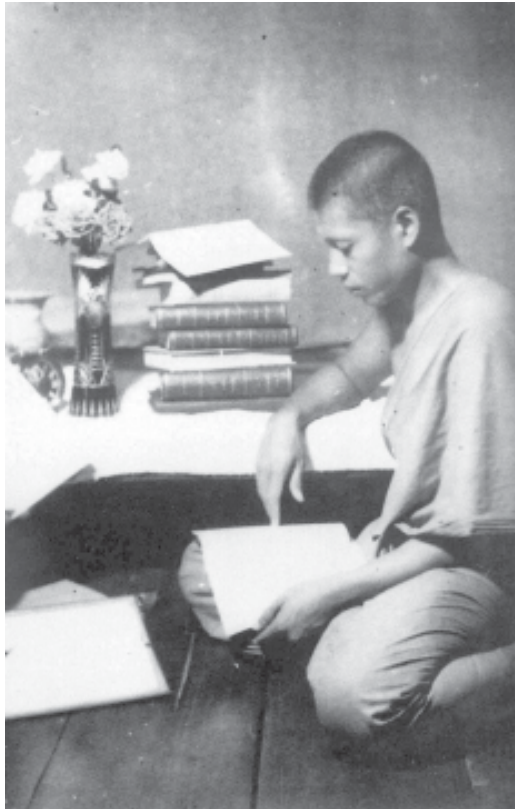
พระปุราณะไม่คานแต่ถือตามที่ฟังมาเอง

พระปุราณะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ประมาณ ๕๐๐ รูป จาริกไปในทักษิณาคิริ พอสสมควรแล้ว ก็เดินทางไปพัก ณ เวพวนาราม เมื่อเข้าไปหาพระเถระได้รับบอกกล่าววว่า พระเถระทั้งหลายได้สังคายนาพระธรรมวินัยแล้ว และแนะนำให้รับรองข้อที่สังคายนาแล้วนั้น พระปุราณะตอบว่าธรรมและวินัยเป็นอันพระเถระทั้งหลายสังคายนาดีแล้ว แต่ข้าพเจ้าได้ฟังมาได้รับมาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคอย่างไร ข้าพเจ้าจักทรงจำไว้อย่างนั้น.

ลงพรหมทัณฑ์พระฉินนะ

พระอาณนทจึงแจ้งให้สงฆ์ทราบถึงพระพุทธดำรัส ที่ให้ลงพรหมทัณฑ์พระฉินนะ คือพระฉินนะอยากจะทำอะไร ก็ปล่อยให้ทำตามใจชอบ ภิกษุทั้งหลายไม่ฟังว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอน สงฆ์จึงมอบให้พระอาณนทเป็นผู้จัดการลงพรหมทัณฑ์ โดยให้นำภิกษุไปด้วยเป็นอันมากเดินทางไปกรุงโกสัมพีโดยทางเรือ ได้พบพระเจ้าอุเทน พระเจ้าอุเทนทรงเลื่อมใสในคำชี้แจงเรื่องการใช้ผ้าให้เป็นประโยชน์ ตั้งแต่นำจีวรที่เก่าแล้วมาทำเป็นผ้าเพดาน, ปลูกฟูก, ผ้าปูพื้น,

แม่เมื่อเก่าแล้วก็ยังเอามาทำผ้าเช็ดเท้า ผ้าถูพื้น และนำมาขายกับดินเหนียว ฉาบภายนอกกุฏิ ต่อจากนั้นพระอานนท์ได้เดินทางไปยังโฆสิตารามลงพรหมทัณฑ์ แก่พระฉันทะ ทำให้พระฉันทะเสียใจถึงสลบ และพยายามบำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุอรหัตตผล จึงขอให้ถอนพรหมทัณฑ์ แต่พระอานนท์ตอบว่า พรหมทัณฑ์ เป็นอันระงับแล้ว ตั้งแต่ท่านได้บรรลุอรหัตตผล.

๘. สัตตสติกขันธกะ

หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๘๐๐ รูป ในการสังคายนาครั้งที่ ๒

วัตถุ ๑๐ ประการ

เมื่อพุทธปรินิพพานล่วงแล้ว ๑๐๐ ปี ภิกษุพวกวัชชีบุตร ชาวเมืองเวสาลี แสดงวัตถุ ๑๐ ประการว่า เป็นของที่ควรหรือถูกต้องตามธรรมวินัย คือ

๑. เก็บเกลือไว้ในเขาสัตว์เอาไว้ฉันกับอาหารได้
๒. เงาน้ำแห่งตะวันฉายเลยเที่ยงไปแล้ว ๒ นิ้ว ฉันอาหารได้
๓. ภิกษุฉันอาหารในที่นิมนต์จนบอกพอ ไม่รับอาหารที่เขาถวายเพิ่มเติม ด้วยคิดว่าจะเข้าบ้าน ฉันอาหารที่ไม่เป็นเดนได้
๔. ภิกษุอยู่ในสีมาเดียวกัน ทำอุโบสถแยกกันได้
๕. สงฆ์ยังมาประชุมไม่พร้อมกัน แต่ครบจำนวนพอจะทำการรมได้ให้ทำไปก่อนได้ แล้วขออนุมัติจากภิกษุที่มาทีหลัง
๖. ประพฤติตามที่อุปัชฌาย์ อาจารย์เคยประพฤติมาแล้วได้
๗. นมสดที่แปรแล้วแต่ยังไม่เป็นนมส้มภิกษุฉันในที่นิมนต์ จนบอกไม่รับอาหารที่เขาถวายเพิ่มให้แล้ว คงดื่มนมได้
๘. น้ำเมาอย่างอ่อนที่มีรสเจือปนอยู่น้อย ไม่ถึงกับทำให้เมา คารดื่มได้
๙. ผ้าปูที่นั่งไม่มีชายใช้ได้
๑๐. เงิน ทอง รับได้.

พระยสะกัณฐกบุตรคัดค้าน

ภิกษุพวกวัชชีบุตรเอาเถาใส่หน้า เทียวเรียไรเงินอุบาสกที่มาในวันอุโบสถ เพื่อเป็นค่าบริวารของพระสงฆ์ พระยสะกัณฐกบุตร กล่าวห้ามอุบาสกเหล่านั้นว่าไม่ควรให้แต่เพราะไม่รู้วินัยเขาจึงให้ตามที่เคยให้มา ตกกลางคืนภิกษุ

เหล่านั้นแบ่งเงินกันแล้วเฉลี่ยมาให้พระยสะกัณฐกบุตร ท่านปฏิเสษก็โกรธเคือง หาวว่าท่านด่าอุบาสกเหล่านั้น จึงประชุมกันลงปฏิสารณียกรรม พระยสะกัณฐกบุตรจึงอ้างวินัยว่าจะต้องมีพระเป็นทูตไปด้วย ๑ รูป เมื่อภิกษุวัชชีบุตรสวดประกาศแต่งตั้ง ภิกษุรูปหนึ่งมอบให้ไปด้วยแล้ว พระยสะก็เข้าไปหาอุบาสกเหล่านั้น ชี้แจงข้อที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้หลายแห่ง ห้ามรับเงินทอง

เล่าว่าสมัยหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ เขตวัน ทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า สิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มัวหมอง ๔ อย่าง คือ ๑.เมฆ ๒.หมอก ๓.ควันและฝุ่นละออง ๔.ราหูผู้เป็นจอมอสูร ทรงเปรียบกับอุปกิเลสเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ๔ อย่าง คือ

๑. ตีมหาสุราและเมรัย ไม่เว้นขาดจากการตีมหาสุราและเมรัย
๒. เสพเมถุนธรรม ไม่เว้นขาดจากการเสพเมถุนธรรม
๓. ยินดีทองและเงิน ไม่เว้นขาดจากการยินดีทองและเงิน
๔. ดำเนินชีวิตด้วยมิจฉาชีพ ไม่เว้นขาดจากมิจฉาชีพ

อุบาสกเหล่านั้นได้ทราบข้อวินัยจนยก็เลื่อมใสพระยสะ และกล่าวประณามภิกษุวัชชีบุตร เมื่อกลับจากที่นั้นภิกษุที่เป็นทูตร่วมไปด้วยก็แจ้งให้ภิกษุวัชชีบุตรทราบ ต่างพากันโกรธเคืองพระยสะ อ้างว่าการที่พระยสะไปพูดกับคนเหล่านั้นเป็นการไปแจ้งความแก่ศัตรูโดยมิได้รับแต่งตั้งจากสงฆ์ จึงลงอุกเขปนียกรรม

การสังคายนาครั้งที่ ๒

พระยสะกัณฐกบุตรจึงหนีไปชวนพระเถระ ที่เห็นแก่พระธรรมวินัยหลายรูป ซึ่งเป็นประมุขสงฆ์อยู่ในที่ต่าง ๆ เช่น พระสัพพกามี, พระสาพหะ, พระอุชชโสภิตะ, พระวาสภะคากะ ๔ รูปนี้ เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ฝ่ายตะวันออก พระเวตตะ, พระสัมภุตตะ สาณวาสี, พระยสะกัณฐกบุตร พระสุมน ๔ รูปนี้เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ฝ่ายตะวันตก รวมทั้งพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอันมากถึง ๗๐๐รูปประชุมกัน ณ วาฬิการาม(เวสาลี แคว้นวัชชี) มีพระอชิตะผู้มีพรรษา ๑๐ เป็นผู้ปูอาสนะ วินิจฉัยวิบัติ ๑๐ ประการแสดงที่มาที่ทรงห้ามไว้ ปรับอาบัติไว้อย่างชัดเจน ชี้ขาดด้วยมติสงฆ์ให้วิบัติ ๑๐ นั้นผิดธรรมวินัยมิใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า.

พระอริยวินัย

ที่มาในพระไตรปิฎกเล่มอื่นๆ

(คัมภีร์ปริวารและพระสูตร)

อานิสงส์ในการเรียนวินัย?

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๘ / ๔๑๓ / ๑๑๖๗)

“ดูก่อนอนุบาลี ในการเรียนวินัยมีอานิสงส์ ๕ นี้ อานิสงส์ ๕ มีอะไรบ้าง คือ:-

๑. กองศีลเป็นอันตนคุ้มครองรักษาไว้ด้วยดี
 ๒. เป็นที่ฟังฟังของผู้ถูกความสงสัยครอบงำ
 ๓. เป็นผู้แก้ลวงล้าพูดในท่ามกลางสงฆ์
 ๔. ช่มชู้ชาติกได้ด้วยดีโดยเป็นไปกับด้วยธรรม
 ๕. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- ดูก่อนอนุบาลี ในการเรียนวินัยมีอานิสงส์ ๕ นี้แล.”

ชื่อประเภทแห่งอาบัติและวิเคราะห์ความหมาย

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๘ / ๓๔๓ / ๑๐๓๕)

ปาราชิก : (แปลว่า ผู้พ่ายแพ้)

บุคคลเป็นผู้เคลือบแล้ว ผิดพลาดแล้ว และเห็นห่างจากสังฆกรรมหนึ่ง แม้สังฆวาสก็ไม่มีในผู้นั้น เพราะเหตุนั้น เราจึงเรียกว่า อาบัติปาราชิก.

สังฆาทิเสส : (แปลว่า อาบัติอันจำปรารถนาสงฆ์ในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือ)

สงฆ์เท่านั้นให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต ให้อัพภาน เพราะเหตุนั้นเราจึงเรียก อาบัตินั้นว่า สังฆาทิเสส.

อนียต : (แปลว่า ไม่น้ำ, ไม่น้ำนอน)

กองอาบัติชื่อว่าอนียต เพราะไม่น้ำ บทอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำแล้วโดยมิใช่ส่วนเดียว บรรดาฐานะ ๓ ฐานะ อย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า อนียต.

อุลลัจจัย : (แปลว่า ความล่วงละเมิดที่หยาบ)

ภิกษุแสดงอาบัติอุลลัจจัยในที่ใกล้ภิกษุรูปหนึ่ง และภิกษุรับอาบัตินั้น โทษเสมอด้วยอุลลัจจัยนั้นไม่มี ฉะนั้นจึงเรียกโทษนั้นว่า อุลลัจจัย.

นิสัคคิยะ : (แปลว่า ทำให้สละสิ่งของ)

ภิกษุเสียดสละในท่ามกลางสงฆ์ ท่ามกลางคณะ และต่อหน้าภิกษุรูปใด รูปหนึ่งแล้ว จึงแสดงขอละเมิดใด ฉะนั้นขอละเมิดนั้นชื่อว่า นิสัคคิยะ.

ปาจิตติย : (แปลว่า การละเมิดอันยังกุศลให้ตก)

ความละเมิดยังกุศลธรรมให้ตก ย่อมผิดต่ออริยมรรค เป็นเหตุแห่งความ ลุ่มหลงแห่งจิต เพราะเหตุนี้ จึงเรียกความละเมิดนั้นว่า ปาจิตติย.

ปาฏิเทสนิยะ : (แปลว่า จะพึงแสดงคืน)

ภิกษุไม่มีญาติหาโทษจะได้ยอมรับมาเองแล้วฉัน เรียกว่า ต้องธรรมที่ ญาติเตียน

ภิกษุฉันอยู่ในที่นิมนต์ ภิกษุณีสั่งเสียดอยู่ในที่นั้นตามพอใจ ภิกษุไม่ห้าม ฉันอยู่ในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่ญาติเตียน

ภิกษุไม่อาพาธไปสู่ตระกูลที่มีจิตศรัทธาแต่มีโรคทรพญ์น้อย เขามีได้ นำไปถวายแล้วฉันในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่ญาติเตียน

ภิกษุได้ถ้อยู่ป่าที่นารังเกียจ มีภัยจำเพาะหน้า ฉันภัตตาหารที่เขามิได้ บอกในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่ญาติเตียน

ภิกษุณิไม่มีญาติ ขอโทษคนที่ผู้อื่นยึดถือว่าเป็นของเรา คือ เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด และนมส้มด้วยตนเอง ชื่อว่า ปาฏิเทสนิยะ ถึงธรรมที่ญาติเตียนในศาสนาของพระสุคต.

ทุกกฏ : (แปลว่า ทำไม่ดี)

กรรมใดผิดพลังและพลาด กรรมนั้นชื่อว่าทำไม่ดี คนทำชั่วอันใด ในที่แจ้งหรือในที่ลับ บัณฑิตทั้งหลายย่อมประกาศความชั่วนั้น ทำชั่ว เพราะเหตุนี้ กรรมนั้นจึงเรียกว่าทุกกฏ.

ทุพภาสิต : (แปลว่า พุดไม่ดี คำชั่ว คำเสียหาย)

บทใด อันภิกษุกล่าวไม่ดี พุดไม่ดี และเศร้าหมอง วิญญูชนทั้งหลาย ย่อมติเตียน บทใด เพราะเหตุนั้น บทนั้น จึงเรียกว่า ทุพภาสิต.

เสขิยะ : (แปลว่า สิ่งที่พึงศึกษา)

ข้อนี้เป็นเบื้องต้น เป็นข้อประพฤติเป็นทาง และเป็นข้อระวัง คือเป็น ความสำรวมของพระเสขะผู้ศึกษาอยู่ ผู้ดำเนินไปตามทางตรง ลึกษาทั้งหลาย เช่นด้วยสิกขานั้นไม่มี สิกขานั้น จึงเรียกว่า เสขิยะ.

ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ สองหมวด

(พระไตรปิฎกคัมภีรเตอร์ ม.มหิตล ๘ / ๔๒๒ / ๑๑๙๖)

ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการเท่าไรหนอแล พระพุทธเจ้าข้า?

“ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ อาการ ๕ อะไรบ้าง? คือ:-

๑. ด้วยไม่ละอาย
๒. ด้วยไม่รู้
๓. ด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำ
๔. ด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร
๕. ด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ นี้แล.

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการเหมือนอีก ๕ อาการ ๕ อะไรบ้าง? คือ:-

๑. ด้วยไม่ได้เห็น
๒. ด้วยไม่ได้ฟัง
๓. ด้วยหลับ
๔. ด้วยเข้าใจว่าเป็นเช่นนั้น
๕. ด้วยลืมสติ

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ นี้แล.”

ภิกษุผู้สมาทานธุดงค์ ๑๓

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๘ / ๙๙๑ / ๓๓๐)

(เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการขุดเกลากิเลสอย่างยิ่ง ช่วยส่งเสริม ความมักน้อยสันโดษ ทรงชักชวนแนะนำให้ภิกษุสมาทานปฏิบัติโดยไม่บังคับ)

“อุบาลี ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตรนี้มี ๕ จำพวก คือ

๑. เพราะเป็นผู้เขลาเพราะเป็นผู้มั่งงายจึงอยู่ป่า
๒. เป็นผู้ปรารถนาเลวทรามถูกความอยากครอบงำจึงอยู่ป่า
๓. เพราะมัวเมาเพราะจิตฟุ้งซ่านจึงอยู่ป่า
๔. เพราะเข้าใจว่าพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้าสรรเสริญจึงอยู่ป่า
๕. เพราะอาศัยความมักน้อย สันโดษ ชัดเกลา ความเยียบสงัด และเพราะอาศัยว่าการอยู่ป่ามีประโยชน์อันงามนี้จึงอยู่ป่า.

ภิกษุผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือผ้าทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ ...

ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถืออยู่กลางแจ้งเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือผาสามผืนเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ..

ภิกษุผู้ถือการนั่ง (คือ ยืนดินนั่ง เว้นนอน) เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถืออยู่เสนาสนะตามที่จัดให้เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือหนึ่งฉันท์ อาสนะแห่งเดียวเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ..

ภิกษุผู้ถือการห้ามภักตร์ที่เขานำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ ...

ภิกษุผู้ถือการฉนเฉพาในบาตรเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ

๑. เพราะเป็นผู้เขลาเพราะเป็นผู้มั่งงายจึงฉนเฉพาในบาตร
๒. เป็นผู้ปรารถนาเลวทรามถูกความอยากครอบงำจึงฉนเฉพาในบาตร
๓. เพราะมัวเมาเพราะจิตฟุ้งซ่านจึงฉนเฉพาในบาตร
๔. เพราะเข้าใจว่าพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้าสรรเสริญจึงฉนเฉพาในบาตร
๕. เพราะอาศัยความมักน้อย สันโดษ ชัดเกลา ความเยียบสงัด และเพราะอาศัยว่าการฉนเฉพาในบาตรมีประโยชน์อันงามนี้จึงถือฉนเฉพาในบาตร.

จุลศีล, มัชฌิมศีล, มหาศีล

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๙ / ๘๓ / ๑๐๓)

“มหาราชะ ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วเป็นอย่างไรเล่า ?...”

จุลศีล (ผู้มีศีลถึงพร้อมด้วยอาทิพรหมจรรย์ศีล)

มหาราชะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้

เป็นผู้ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางท่อนไม้ วางศัสตรา มีความละอาย ถึงความเอ็นดูความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายอยู่ ; แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ถือเอาแต่ของที่เขาให้ หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ เป็นคนสะอาด ไม่เป็นขโมยอยู่ ; แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากการเสพเมถุนอันเป็นของชาวบ้าน ; แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด ควรเชื่อถือได้ ไม่พูดลงโลก แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ได้ฟังจากฝ่ายนี้แล้ว ไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อให้ฝ่ายนี้แตกร้าวกัน หรือฟังจากฝ่ายโน้นแล้ว ไม่มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อให้ฝ่ายโน้นแตกร้าวกัน แต่จะสมานคนที่แตกร้าวกันแล้ว ให้กลับพร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ ให้พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในการพร้อมเพรียงกัน เป็นคนยินดีในการพร้อมเพรียง เป็นคนพอใจในการพร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่ว่าจากที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการกล่าวคำหยาบเสีย เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เสนาะโสต ให้เกิดความรัก เป็นคำจับใจ เป็นคำสุภาพ ที่ชาวเมืองเขาพูดกัน เป็นที่รักใคร่ที่พอใจของมหาชน แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละคำพูดที่ปรายประโยชน์ เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อ กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริง เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าวแต่วาจาที่มีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง มีเวลาจบ ประกอบด้วยประโยชน์ สมควรแก่เวลา แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการพรากพิชคามและภุตคาม (คำอธิบายมีอยู่ในหน้าถัดไป) เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว เว้นการฉัน ในราตรีและเวลาวิกาล เป็นผู้เว้นขาดจากการพ้อนรำ การขับร้อง การประโคมดนตรี และดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกแก่กุศล เป็นผู้เว้นขาดจากการประดับประดา คือทัดทรงตกแต่งประดับร่างกายด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องลูบทา เป็นผู้เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนอันสูงใหญ่ เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเงินและทอง เป็นผู้เว้นขาดจากการรับข้าวเปลือก เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เป็นผู้เว้นขาดจากการรับหญิงและเด็กหญิง เป็นผู้เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย เป็นผู้เว้นขาดจากการรับแพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ลา หั้ว และเมีย เป็นผู้เว้นขาดจากการรับที่นาและที่สวน เป็นผู้เว้นขาดจากการรับใช้เป็นทูต ไปในที่ต่างๆ (ให้คฤหิ์สถ) เป็นผู้เว้นขาดจากการซื้อและการขาย เป็นผู้เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง การลวงด้วยของปลอม และการฉ้อด้วยเครื่องตวงวัด เป็นผู้เว้นขาดจากการโกง ด้วยการรับสินบน และการล่อลวง เป็นผู้เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การช่มทำร้าย การปล้น และ กรรโชก แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

มัชฌิมศีล

ผู้มีศีลไม่ทำลายพืชคามและกุตคาม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังทำพืชคาม (พืชพันธุ์อันถูกพรากจากที่แล้ว แต่ยังเป็นได้อีก) และกุตคาม (ของเขียวหรือพืชพันธุ์อันเป็นอยู่กับทึ่) ให้กำเรียบ คือ อะไรบ้าง ? คือพืชที่เกิดแต่ราก พืชที่เกิดแต่ลำต้น พืชที่เกิดแต่ปล้อง พืชที่เกิดแต่ยอด พืชที่เกิดแต่เมล็ดเป็นที่ครบห้า

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการทำพืชคามและกุตคามเห็นปานนั้นให้กำเรียบแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ทำการบริโภคสะสม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการบริโภคสะสมอยู่เนื่องๆ คือ อะไรบ้าง ? คือสะสมข้าว สะสมน้ำ สะสมผ้า สะสมยานพาหนะ สะสมเครื่องนอน สะสมของหอม สะสมอามิส

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการบริโภคสะสมเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ดูการเล่น

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ดูการเล่นกันอยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือ การดูพ้อน การขับร้อง ฟังประโคม ดูไมลอย ฟังนิยาย ฟังเพลง ปรบมือ ฟังตีฆ้อง ฟังตีระนาด ดูหุ่นยนต์ ฟังเพลงขอทาน ฟังแคน ดูเล่นหน้าศพ ดูชนข้าง แข่งม้า ชนกระบือ ชนโค ชนแพะ ชนแกะ ชนไก่

ชนนกระทา รำไม้ รำมือ ชกมวย ดูเขารบกัน ดูเขาตรวจพล ดูเขาตั้ง
กระบวนทัพ ดูกองทัพที่จัดไว้

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดการดูการเล่นเห็นปานนั้นเสียแล้ว
แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เล่นการพนัน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ท่ายก
ถวายเป็นศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้เล่นการพนันหรือการเล่นอัน
เป็นที่ตั้งแห่งความประมาทกันอยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือเล่นหมากรุกชนิด
แถวละ ๘ ตาราง ๑๐ ตาราง เล่นหมากเก็บ เล่นชิงนาง หมากไหว โยนห่วง
ไม้หึ่ง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่างๆ ทอดลูกบาต เป่าใบไม้ เล่นไถน้อยๆ เล่น
หกคะเมน เล่นไม้กั้งหิน เล่นดวงทราย เล่นรถน้อย ธนุ์น้อย เล่นเขียนทายกัน
เล่นทายใจ เล่นล้อคนพิการบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการดูการเล่นการพนันหรือการ
เล่นอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอ
ประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ท่ายก
ถวายเป็นศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการนอนบนที่นอนสูงใหญ่กัน
อยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือ นอนบนเตียงมีเท้าสูงเกินประมาณ บนเตียงมีเท้า
ทำเป็นรูปสัตว์ร้าย บนผ้าโกเชาว์ขนยาว บนเครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะวิจิตร
ด้วยลวดลาย เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดขนแกะที่มีสันฐานตั้ง
พวงดอกไม้ เครื่องลาดที่มีหนุ่ภายใน เครื่องลาดวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย เครื่องลาด
มีขนขึ้นข้างบน เครื่องลาดมีชายครุย เครื่องลาดทอดด้วยทอง

และเงินแกมใหม่ เครื่องลาดใหม่ขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะใหญ่พอนางพ่อนได้ ๑๖ คน เครื่องลาดบนหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ช่อชินะอันมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดานแดง มีหมอนข้างแดง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ประดับตกแต่งร่างกาย

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการประกอบการประดับตกแต่งร่างกายกันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง? คือ การอบตัว การเคล้นตัว การอาบน้ำหอม การนวดเนื้อ การส่องดูเงา (ส่องกระจก) การหยอดตาให้มีแววมขำ การตัดดอกไม้ ประเทืองผิว การผัดหน้า การทาปาก การผูกเครื่องประดับที่ข้อมือ การผูกเครื่องประดับที่กระหม่อม การถือไม้เท้า การห้อยแขนวงกลองกลักอันวิจิตร การคาดดาบ การคาดพระขรรค์ การใช้ร่มและรองเท้าอันวิจิตร การใส่กรอบหน้า การปักปิ่น การใช้พัดสวยงาม การนุ่งห่มผ้ามีชายเพื่อยและอื่นๆ

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการประกอบการประดับตกแต่งร่างกายเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่พูดคุยเตร็จจกานกถา

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ประกอบการคุยด้วยเตร็จจกานกถากันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง? คือ พูดคุยกันถึงเรื่องเจ้านายบ้าง เรื่องโจรบ้าง เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องของน้ากลัว เรื่องการรบพุ่ง เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่อง

ยานพาหนะ เรื่องบ้าน เรื่องจังหวัด เรื่องเมืองหลวง เรื่องบ้านนอก เรื่องหญิง เรื่องชาย เรื่องคนกล้า เรื่องตลก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ตายไปแล้ว เรื่องความแปลกประหลาดต่างๆ เรื่องโลก เรื่องสมุทร เรื่องความฉิบหายและเจริญบ้าง ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการคุยเตร็จฉานกถาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่กล่าวคำแก่งแย่งกัน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้กล่าวถ้อยคำแก่งแย่งกันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง? คือ แก่งแย่งว่าท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก ถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ ถ้อยคำของท่านไม่เป็นประโยชน์ คำที่ควรจะพูดก่อนท่านกลับพูดภายหลัง คำที่ควรจะพูดภายหลังท่านกลับพูดก่อน ข้อที่ท่านเคยเชี่ยวชาญเปลี่ยนแปลงไปเสียแล้ว ข้าพเจ้าจับผิดวาตะของท่านได้แล้ว ข้าพเจ้าชมท่านได้แล้ว ท่านจงถอนคำพูดท่านเสีย หรือท่านสามารถก็จงคำนมาเถิด.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการกล่าวคำแก่งแย่งกัน เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นทุดหน้าข่าว

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ประกอบการรับเป็นทุด รับใช้ไปในที่นั้นๆ กันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง? คือ รับใช้พระราชาบ้าง รับใช้อำมาตย์ของพระราชาบ้าง รับใช้กษัตริย์ รับใช้พราหมณ์ รับใช้คหบดีและรับใช้เด็กๆ บ้างว่า “ท่านจงไปในที่นี้ ท่านจงไปในที่โน้น ท่านจงนำเอาสิ่งนี้ไป ท่านจงนำเอาสิ่งนี้ในที่โน้นมา” ดังนี้

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการรับใช้เป็นบุตรรับใช้ไปในที่ต่างๆ เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ลอลวงชาวบ้าน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้แสวงหาลาภด้วยการกล่าวคำล่อหลอก การกล่าวคำพรีพรีไร การพูดแหวดล้อมด้วยเลศ การพูดให้ทายกเกิดมานะมุกะลุในการให้ และการใช้ของมีค่าน้อยต่อเอาของมีค่ามาก

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการแสวงหาลาภโดยอุบายหลอกลวงเช่นนั้นเสียแล้ว แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

มหาศีล

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายโชคลาง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทายลักษณะในร่างกายบ้าง ทายนิมิตกลางดี่กลางรายบ้าง ทายอุปปาตะ คือของตกบ้าง ทำนายฝัน ทำนายชะตา ทายหนูกัดผ้า ทำพิธีโหมเพลง ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน ทำพิธีชัฏไปรยแกลบ ทำพิธีชัฏไปรยรำ ทำพิธีชัฏไปรยข้าวสาร ทำพิธีจองเปรียง ทำพิธีจุดไฟบูชา ทำพิธีเสกเป่า ทำพิธีด้วยโลหิต เป็นหมอดูอวัยวะร่างกาย หมอดูภูมิที่ตั้งบ้านเรือน ดูลักษณะไร่นา เป็นหมอปลุกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอทำยันต์กันบ้านเรือน หมอองู หมอดับพิษ หมอแมลงป่อง หมอหนูกัด หมอทายเสียงนกหมอทายเสียงกา หมอทายอายุ หมอเสกกันลูกศร (กันปืน) หมอดูรอยสัตว์

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ
เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายลักษณะสิ่งของ

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ทายก
ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด
เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทายลักษณะแก้วมณี
(หมอดูเพชร) ทายลักษณะผ้า ทายลักษณะไม้เท้า ลักษณะศัสตรา ลักษณะดาบ
ลักษณะลูกศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธ ทายลักษณะหญิง ลักษณะชาย
ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง ลักษณะทาส ลักษณะทาสี ลักษณะช้าง
ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโคอุสุภะ ลักษณะโค ลักษณะแพะ
ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา ลักษณะหมี ลักษณะสัตว์ชื่อ
กัณณิกา ลักษณะเต่า ลักษณะเนื้อ

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ
เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอท่าทายการรบพุ่ง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ทายก
ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด
เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ดูฤกษ์ยามตราทัพ
ให้แก่พระราชาวา วันนั้นควรยก วันนั้นไม่ควรยก, พระราชาภายในจักรุก
พระราชาภายนอกจักรถอย, พระราชาภายนอกจักรุก พระราชาภายในจักรถอย,
พระราชาภายในจกมีชัย พระราชาภายนอกจกปราชัย, พระราชาภายนอกจกมีชัย
พระราชาภายในจกปราชัย, พระราชาองค์นี้จักแพ้ พระราชาองค์นี้จักชนะบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ
เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอโหราศาสตร์

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายจันทรคราส สุริยคราส นักษัตรคราส ทำนายดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงพระเคราะห์ ว่าจักเดินในทางบ้างนอกทางบ้าง ทำนายว่าจักมีอุกกาบาต ดาวหาง แผ่นดินไหว พายุร้ายบ้าง, ทำนายการขึ้น การตก การหมอง การแผ้วของดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดวงดาว จักมีผลเป็นอย่างนั้น ๆ ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทำนายดินฟ้าอากาศ

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายว่าจักมีฝนดี จักมีฝนแล้ง อาหารหาง่าย อาหารหายาก จักมีความสบาย จักมีความทุกข์ จักมีโรค จักไม่มีโรค ทำนายการนับคะแนน คัดเลข ประมวล แต่งกาพย์ กลอน สอนตำราว่าด้วยทางโลก ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอดูฤกษ์ยาม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ดูฤกษ์อวามงคล ดูฤกษ์วิวาหมงคล ดูฤกษ์ทำการผูกมิตร ดูฤกษ์ทำการแตกราว ดูฤกษ์ทำการ

เก็บทรัพย์ ดูกฤษ์ จ่ายทรัพย์ (ลงทุน) ดูโชคดีโชคร้ายบ้าง, ให้อาณัติกรรมบ้าง
 รัยมนต์ผู้ยึดปิดอุดบ้าง, รัยมนต์สลัด รัยมนต์กั้นเสียง เป็นหมอเชิญผีถามบ้าง
 เป็นหมอเชิญเจ้าเข้าหญิงถามบ้าง เป็นหมอทรงเจ้าบ้าง ทำพิธีบวงสรวง พระอาทิตย์
 บวงสรวง ท้าวมหาพรหม รัยมนต์ฟันไฟ ทำพิธีเรียกขวัญให้บ้าง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำ
 เตรีจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอผีและหมอยา

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโชนะที่ตาย
 ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด
 เพราะทำเตรีจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่, คืออะไรบ้าง? คือ บนขอลาภผลต่อ
 เทวดา ทำการบวงสรวงแก่นัน รัยมนต์ขับผี สอนมนต์ป้องกันบ้านเรือน
 ทำกะเทยให้กลับเป็นชาย ทำชายให้กลายเป็นกะเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน ทำพิธี
 บวงสรวงในที่ปลุกเรื้อน ฟันน้ำมนต์ รดน้ำมนต์ ทำพิธีบูชาไฟให้บ้าง ปรุงยา
 สำรอกให้บ้าง ปรุงยาถ่าย ปรุงยาถ่ายโทษเบื่องบน ปรุงยาแก้ปวดศีรษะหู
 น้ำมันหยอดหู ปรุงยาหยอดตา ปรุงยานัตถุ์ ปรุงยาทากัด ปรุงยาทาสมาน
 เป็นหมอป่วยยาตา เป็นหมอผ่าตัด เป็นหมอรักษาเด็ก หมอพอกยาแก้ยาให้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำ
 เตรีจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วอย่างนี้ ย่อมไม่แลเห็นภัยแต่ที่ไหน ๆ

มหาราชะ ! ภิกษุนี้แล ผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วอย่างนี้ ย่อมไม่แลเห็นภัย
 แต่ที่ไหน ๆ เลยที่จะเกิดเพราะเหตุแห่งศีลสังวร เหมือนกษัตริย์ผู้มูรธาภิเษกแล้ว
 มีปัจฉามิตรอันกำจัดเสียได้แล้ว ย่อมไม่แลเห็นภัยแต่ที่ไหน ๆ เพราะเหตุแห่ง
 ข้าศึกจะนั้น.

เธอประกอบด้วยกองศีลอันเป็นอริยคุณนี้แล้ว ย่อมได้เสวยสุขอันหาโทษมิได้ ณ ภายใน มหาราชะ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้แล.

กุศลศีลทั้งหลาย มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นอานิสงส์?

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๔ / ๑ / ๑)

“ดูก่อนอานนท์ กุศลศีลทั้งหลาย มีอวิปปฏิสาร (ความไม่ร้อนใจ) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอวิปปฏิสารเป็นอานิสงส์

อวิปปฏิสาร มีความปราโมทย์เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย ..., เป็นอานิสงส์

ความปราโมทย์ มีปีติเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

ปีติ มีปัสสัทธา (ความสงบรำงับ) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็น อานิสงส์

ปัสสัทธา มีสุขเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

สุข มีสมาธิเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะ (ญาณเครื่องรู้เห็นตามที่เป็นจริง)

เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

ยถาภูตญาณทัสสนะ มีนิพพิทา (ความเบื่อหน่าย) วิราคะ (ความคลายกำหนด) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

นิพพิทาวิราคะ มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย, มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นอานิสงส์ ดังนี้. ดูก่อนอานนท์ กุศลศีลทั้งหลาย ย่อมยังความเป็นอรหันต์ให้เต็มได้ โดยลำดับด้วยอาการอย่างนี้แล.

พรหมจรรย์นี้มีอะไรเป็นอานิสงส์ เป็นยอด เป็นแก่น เป็นใหญ่?

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๑ / ๓๒๙ / ๒๔๕)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์ที่ประพฤติก็นอยู่นี้ มีการทำตามสิกขา เป็นอานิสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่นสาร มีสติเป็นอริปไตย.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีการทำตามสิกขาเป็นอานิสงส์ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมจาร

เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้น. สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมจาร เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้นในลักษณะอย่างใด ๆ สาวกนั้นเป็นผู้ทำสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ในลักษณะอย่างนั้น ๆ.

อนึ่ง สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวงในลักษณะอย่างใด ๆ สาวกนั้นเป็นผู้ทำตามสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ในลักษณะอย่างนั้น ๆ. ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอันสงฆ์ เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอดอย่างไรเล่า ? ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ธรรมทั้งหลายเราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลายเราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง ในลักษณะอย่างใด ๆ ธรรมทั้งปวงนั้น สาวกของเราที่พิจารณาเห็นได้อย่างดีด้วยปัญญา ในลักษณะอย่างนั้น ๆ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอด เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสารอย่างไรเล่า ? ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง ในลักษณะอย่างใด ๆ ธรรมทั้งปวงนั้นสาวกของเราที่ถูกต้องได้แล้วด้วยความหลุดพ้น, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ ภิกษุทั้งหลายพรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสาร เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยเป็นอย่างไรเล่า ? สติอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักทำสิกขาที่เนื่องด้วย อภิสมจาร ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ตั้งนี้บ้าง เราจักประคัมประคองสิกขาที่เนื่องด้วย

อธิสมาจารที่บริบูรณ์แล้วไว้ด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง.”

สตอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายใหน้าที่ “เราจักทำสิกขา ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ ดังนี้บ้าง เราจักประดับประคองสิกขา ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์แล้วไว้ด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง.”

สตอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายใหน้าที่ “เราจักพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นธรรมที่ยังไม่เห็น ในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง เราจักประดับประคองธรรมที่พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง.”

สตอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายใหน้าที่ “เราจักถูกต้องธรรมที่ยังไม่ถูกต้องด้วยความหลุดพ้น ดังนี้บ้าง เราจักประดับประคองธรรมที่ได้ถูกต้องแล้วไว้ด้วยปัญญา ในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง” ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตย เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ที่เรากล่าวว่า “พรหมจรรย์ที่ประพฤติก่อนอยู่นี้ มีสิกขาเป็นอันสงฆ์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่นสาร มีสติเป็นอธิปไตย ดังนี้ฉันใด เรากล่าวหมายเอาอธิบายที่ว่ามานี้แล.

ถ้าภิกษุเป็นอยู่โดยชอบ โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๑ / ๔๓ / ๒๘)

“ดูก่อนสุภัททะ ในธรรมวินัยใด ไม่มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น ไม่มีสมณะที่ ๑ สมณะที่ ๒ สมณะที่ ๓ หรือสมณะที่ ๔ ในธรรมวินัยใด มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น มีสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔

ดูก่อนสุภัททะ ในธรรมวินัยนี้ มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น มีสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔ ลัทธิอื่นๆ ว่างจากสมณะผู้รู้ทั่วถึง ก็ถ้าภิกษุเหล่านี้พึงอยู่โดยชอบไซ้ โลกจะไม่พึงว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลาย .”

พระธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๑๐ / ๑๔๖ / ๑๔๐)

“ดูก่อนอานนท์ ! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา ดังนี้

อานนท์ ! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น อานนท์ ! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.”

ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๑๙ / ๒๑๖ / ๗๓๖)

อานนท์ ! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็คดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นที่พึ่ง มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ ; มีธรรมเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. อานนท์ ! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา, ภิกษุพวกนั้นจักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

อริยวงศ์ ๔

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑๑ / ๒๐๗ / ๒๓๗)

ธรรมที่เป็นเชื้อสายของพระอริยเจ้า ๔ อย่าง ซึ่งเป็นธรรมอันเลิศ ยั่งยืน เป็นแบบแผนมาแต่ก่อน ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว ไม่เคยถูกทอดทิ้งเลย ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ จักไม่ถูกทอดทิ้ง เป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่เป็นผู้รู้ไม่คัดค้านแล้ว

๑. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สันโดษด้วยจิวรตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยจิวรตามมีตามได้ ไม่ทำอเนสนา (การแสวงหาไม่สมควร) เพราะจิวรเป็นเหตุ, ไม่ได้จิวรก็ไม่ทรมทุราย, ได้จิวรแล้วก็ไม่ยินดีเมหาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, หนึ่งห่มจิวรนั้น. หนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยจิวรตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ

มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ใน อริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๒. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้, ไม่ทำอหะเสนา เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ, ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่ทรมทุราย, ได้บิณฑบาตแล้ว ก็ไม่ ยินดีเมามากพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญญาในอุบายที่จะ ถอนตัวออกอยู่เสมอ, บริโภคบิณฑบาตนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความ สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยบิณฑบาต ตามมีตามได้นั้น เราเรียก ภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๓. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้, ไม่ทำอหะเสนา เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ, ไม่ได้เสนาสนะก็ไม่ทรมทุราย, ได้เสนาสนะแล้ว ก็ไม่ ยินดีเมามากพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญญาในอุบายที่จะ ถอนตัวออกอยู่เสมอ, ใช้สอยเสนาสนะนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะ ความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น เราเรียก ภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๔. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีใจยินดีในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ ยินดีแล้วในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ, เป็นผู้มีใจยินดีในการละ สิ่งที่ควรละ ยินดีแล้วในการละสิ่งที่ควรละ อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่นเพราะเหตุ ดังกล่าวนั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในการ บำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญและการละสิ่งที่ควรละนั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ใน อริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน...

ก็แลภิกษุผู้ประกอบพร้อม แล้วด้วยอริยวงศ์ ๔ อย่าง เหล่านี้ แม้หากอยู่ใน ทิศตะวันออก.. ตะวันตก. เหนือ.. ใต้ เธอย่อมยำยี้ ความไม่ยินดีเสียได้ข้างเดียว ความไม่ยินดีหายยี้เธอได้ไม่... เพราะเหตุว่าภิกษุผู้มีปัญญา่อมเป็นผู้ยำยี้เสียได้ ทั้งความไม่ยินดีและความยินดี, ดังนี้.

ทรงชักชวนฉันอาหารวันละหนเดียว

(กกุจฺพมสูตร พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๒๖๕ / ๒๕๑)

ภิกษุทั้งหลาย เราย่อมฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียว (คือฉันอาหารหนเดียว ลูกขึ้นแล้วไม่ฉันอีกในวันนั้น) ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเราฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียวอยู่ ย่อมรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความสุขด้วย.

ภิกษุทั้งหลาย มาเถิด, แม้วกเธอทั้งหลาย ก็จงฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียว. ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย เมื่อฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียวอยู่ จักรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความสุขด้วย.

อะไรชื่อว่าความขาด ทะลุ ต่าง พรอย แห้งพรหมจรรย์

(เมถุนสังโยค ๗ พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๔๗ / ๕๖)

พราหมณ์! มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคามก็จริงแล

(๑) แต่ว่าเขายัง ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การหวดพั้น ที่ทำให้ โดยมาตุคาม, เขาปลาบปลี้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความต่าง ความพรอยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความรำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ. ชื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

พราหมณ์! มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม และไม่ยินดีการลูบทา

การขัดสี การอาบ การนวดพัน ที่ได้รับจากมาตุคามก็จริงแล

(๒) ...แต่ว่าเขายัง พุดจากซิกซี เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปล้ำมยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๓)...แต่ว่าเขายังชอบสบตากับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปล้ำมยินดี ด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๔)...แต่ว่าเขายังชอบฟังเสียงของมาตุคาม ที่หัวเราะอยู่ก็ดี พุดจา อยู่ก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องให้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝากก็ตาม นอกกำแพงก็ตาม, เขาปลาบปล้ำมยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๕)...แต่ว่าเขาชอบตามระลึกถึงเรื่องเก่า ที่เคยหัวเราะ เล้าโลม เล่นหัวกับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปล้ำมยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจาก มาตุคาม...

(๖)...แต่ว่าเขาเพียงเห็นศฤงคารหรือบุตรศฤงคาร ผู้อ้อมเอิบ เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ได้รับการบำเรออยู่ด้วยกามคุณ, เขาก็ ปลาบปล้ำมยินดีด้วยการได้เห็นการกระทำเช่นนั้น...

(๗)...แต่ว่าเขาประพฤติพรหมจรรย์โดยตั้งความปรารถนา เพื่อ ไปเป็นเทพยดาพวกใดพวกหนึ่ง.

พรหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะเล ความต่าง ความพร้อย ของพรหมจรรย์.

พรหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ. ซึ่งอ่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

พระเจ้าปเสนทิโกศลพรรณาคณะพระภิกษุในธรรมวินัยนี้

(เจติยสูตร พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิตล ๑๓ / ๕๖๓ / ๓๘๓)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง พระราชาที่ยังวิวาทกับพระราชา

แม้กษัตริย์ก็ยังวิวาทกับกษัตริย์ แม้พราหมณ์ก็ยังวิวาทกับพราหมณ์ แม้คฤหบดีก็ยังวิวาทกับคฤหบดี แม้มารดาก็ยังวิวาทกับบุตร แม้บุตรก็ยังวิวาทกับมารดา แม้บิดาก็ยังวิวาทกับบุตร แม้บุตรก็ยังวิวาทกับบิดา แม้พี่น้องชายก็ยังวิวาทกับพี่น้องหญิง แม้พี่น้องหญิงก็ยังวิวาทกับพี่น้องชาย แม้สหายก็ยังวิวาทกับสหาย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่หม่อมฉันได้เห็นภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ สัมผัสmano กัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เข้ากันได้สนิทเหมือนหน้ากับหน้าม มองดูกันและกัน ด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันไม่เคยเห็นบริษัทอื่นที่สัมผัสmano กันอย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรมในพระผู้มีพระภาค ของหม่อมฉัน....

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง หม่อมฉันเป็นขัตติยราช ได้มูรธาภิเษกแล้ว ย่อมสามารถจะให้ข้าคนทีควรมาได้ จะให้รับคนทีควรรับก็ได้ จะให้เนรเทศคนทีควรเนรเทศก็ได้. เมื่อหม่อมฉันนั่งอยู่ในที่วิจิตรจรรย์ความ ก็ยังมีคนทั้งหลายพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ หม่อมฉันจะห้ามว่า ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย เมื่อเรานั่งอยู่ในที่วิจิตรจรรย์ความท่านทั้งหลาย อย่าพูดสอดขึ้นในระหว่างจรรอคอยให้สุดถ้อยคำของเราเสียก่อน ดังนี้ ก็ไม่ได้ คนทั้งหลายก็ยังพูดสอดขึ้นในระหว่างถ้อยคำของหม่อมฉัน.

ส่วนภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ หม่อมฉันเห็นไม่มีเสียงจามหรือเสียงไอเลย ในเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงธรรมแก่บริษัทผู้หนึ่งฟังเป็นจำนวนหลายร้อย. ที่ล่วงมาแล้วแต่หลัง เมื่อพระผู้มีพระภาคแสดงธรรมแก่บริษัทจำนวนหลายร้อย, ถ้าสาวกคนหนึ่งคนใดในที่นั้นไอขึ้น เพื่อนสพรหมจารีด้วยกัน จะกระทบเข้าด้วยเขา เพื่อให้รู้สึกว่ “ท่านจงมีเสียงน้อย, ท่านอย่ากระทำเสียง, พระผู้มีพระภาค ศาสตาของเรากำลังแสดงธรรม” ดังนี้. หม่อมฉันมีความเห็นว่า อัศจรรย์จริง ๆ ไม่เคยมีจริง ๆ บริษัทมีระเบียบเรียบร้อยอย่างนี้ โดยไม่ต้องใช้อาชาญา หรือศาสตราเลย. พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉัน ไม่เคยเห็นบริษัทอื่นที่เรียบร้อยอย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้. แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรม ในพระผู้มีพระภาค ของหม่อมฉัน.

มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ได้อย่างไร

(จุฬโคสังคสูตร พระไตรปิฎกค่อมพิวเตอร์ ม.มหิตล ๑๒ / ๓๖๒ / ๒๗๒)

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอนุรุทว่า ดูก่อนอนุรุท นันทิยะ และกิมพิละ พวกเธอพอจะอดทนได้ละหรือ พอจะยังชีวิตให้เป็นไปได้หรือ พวกเธอไม่ลำบากด้วยบิณฑบาตหรือ?

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พวกข้าพระองค์พอจะอดทนได้ พอจะยังมีชีวิตให้เป็นไปได้ พวกข้าพระองค์ไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต.

ก็พวกเธอ ยังพร้อมเพรียงกัน ชื่นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน ยังเป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่หรือ?

เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ก็พวกเธอเป็นอย่างนั้นได้ เพราะเหตุอย่างไร?

พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่าเป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เห็นปานนี้ ข้าพระองค์เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ ทั้งต่อหน้าและลับหลังเข้าไปตั้งวัจกรรมประกอบด้วยเมตตา... เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่า ไฉนหนอเราพึงเก็บจิตของตนเสียแล้ว ประพฤติตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ แล้วข้าพระองค์ก็เก็บจิตของตนเสีย ประพฤติอยู่ตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ กายของพวกข้าพระองค์ต่างกันจริงแล แต่วาจิตดูเหมือนเป็นอันเดียวกัน.

ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๑๐๖ / ๑๕๐)

อานนท์ ! มีอยู่ เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น,

เป็นผู้ยังไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น, เป็นผู้ได้ทำตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉลาดดี อันเป็นธรรม เป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐิธรรม; และยังเป็นผู้ทำให้แจ้งใจโตวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐิธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ อีกประการหนึ่ง.

อานนท์! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก อานนท์! เรากล่าวว่า ธรรมเครื่องอยู่ผาสุกอื่นซึ่งสูงกว่า หรือประณีตกว่าธรรมเครื่องอยู่ผาสุกนี้ หามีไม่เลย.

ทรงพอพระทัยความสามัคคีเป็นอย่างยิ่ง

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๕๖๔ / ๓๕๕)

ภิกษุทั้งหลาย! ในทิศใด ภิกษุทั้งหลาย เกิดแตกร้างกัน เกิดการวุ่นวายกัน ทะเลาะวิวาทกัน ทิ่มแทงกันและกันอยู่ด้วยหอกปาก, ทิศนั้นไม่เป็นที่ผาสุกแก่เราเลย แม้แต่เพียงนึกถึง จะต้องกล่าวทำไม่ถึงเรื่องไปถึงที่นั่น. และเราขอมั่นใจในเรื่องนั้นว่า พวกเธอทั้งหลายที่นั่น พวกกันละเลย ธรรมะสามประการเสีย แล้วทำธรรมะอีกสามประการให้เกิดขึ้นหนาแน่นเป็นแน่แท้. สามประการเหล่าไหนเล่า ที่เธอพวกกันละเลย? สามประการคือ ความตริกในอันหลีกออกจากกาม ความตริกในอันไม่พยาบาท และความตริกในอันไม่เบียดเบียน. และสามประการเหล่าไหนเล่า ที่เธอพวกกันทำให้เกิดขึ้นหนาแน่น? สามประการคือ ความตริกในกาม ความตริกไปในทางพยาบาท และความตริกไปในทางเบียดเบียน.

ทรงประณามภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกัน

(อุปกกิลเสฐสูตร พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๔ / ๔๔๐ / ๒๙๕)

ภิกษุทั้งหลาย! พอที้! พวกเธอทั้งหลาย อย่าหมายมันกันเลย, อย่า

ทะเลาะกันเลย, อย่าโต้เถียงกันเลย อย่าวิวาทกันเลย (ดังนี้ถึง ๒, ๓ ครั้ง).

เมื่อตรัสอย่างนี้แล้ว มีภิกษุบางรูปทูลขึ้นว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นธรรมสามี! ขอพระองค์จงหยุดไว้ก่อนเถิด พระเจ้าข้า! ขอจงทรงประกอบในสุขาวิหารในกสิกรรมอยู่เถิด พระเจ้าข้า! พวกข้าพระองค์ทั้งหลายจักทำให้เห็นดำเห็นแดงกัน ด้วยการหมายมันกัน ด้วยการทะเลาะกัน ด้วยการโต้เถียงกัน ด้วยการวิวาทกัน อันนี้เอง” ดังนี้.

กาลนั้นแล ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงครองจีวร ถือบาตรเสด็จเข้าไปสู่เมืองโกสัมพี เพื่อบิณฑบาต. ครั้นทรงเที่ยวบิณฑบาตในเมืองโกสัมพีแล้ว ภายหลังภัตตกาล กลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงเก็บบริขารขึ้นมาถือไว้ แล้วประทับยืน ตรัสคาถานี้ว่า :-

“พวกคนโง่ ๆ ด้วยกัน ส่งเสียงเอ็ดตะโร แต่หาเป็นคนไหนสำคัญตัวว่าเป็นพาลไม่. เมื่อหมุ่นแตกกัน ก็หาได้มีใครรู้สึกเป็นอย่างอื่นให้ดีขึ้นไปกว่านั้นได้ไม่.

พวกบัณฑิตลืมนิ้ว ส้มครที่จะพุดตามทางที่ตนปรารถนาจะพุดอย่างไร ก็พุดพาล่ามไปอย่างนั้น หาได้นำพาทิ้งกิเลสที่เป็นเหตุแห่งการทะเลาะกันไม่.

พวกโง่ ผูกใจเจ็บว่า “ผู้นั้นได้ตำเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา”; เวนของพวกนั้น ย่อมระงับไม่ลง

พวกโง่ ไม่ผูกใจเจ็บว่า “ผู้นั้นได้ตำเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา”; เวนของพวกนั้น ย่อมระงับได้

ในยุคไหนก็ตาม เวนทั้งหลาย ไม่เคยระงับได้ด้วยการศึกษาผูกเวรเลย, แต่ระงับได้ด้วยไม่มีการผูกเวร. ธรรมนี้เป็นของเก่าที่ใช้ได้ตลอดกาล.

คนพวกอื่น ไม่รู้สู้ว่า “พวกเราจะแหลกลาญก็เพราะเหตุนี้”

พวกใด สำนึกตัวได้ในเหตุที่มีนั้น ความมุ่งร้ายกันย่อมระงับได้ เพราะความรู้สึคนั้น.

ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (ในการทำตาม กิเลส) ยังมีได้แม้แก่พวกคนกักขลعهเหล่านั้น ที่ปล้นเมือง หักแขนขาชาวบ้าน ฆ่าฟันผู้คน แล้วต้อนมา โค และขนทรัพย์ไป; แล้วทำไมจะมีแก่พวกเธอไม่ได้เล่า?

ถ้าหากไม่ได้สหายที่พาตัวรอด เป็นปราชญ์ ที่มีความ เป็นอยู่ดี เป็นเพื่อนร่วมทางแล้วไซ้, ก็จงทำตัวให้เหมือน พระราชาที่ละแคว้นซึ่งพิชิตได้แล้วไปเสีย แล้วเที่ยวไปคนเดียว ดุจช้างมาตังคะ เที่ยวไปในป่าตัวเดียว ฉะนั้น.

การเที่ยวไปคนเดียวดีกว่า เพราะไม่มีความเป็นสหายกันได้ กับคนพาล. พึงเที่ยวไปคนเดียว และไม่ทำบาป; เป็นคน มกน้อย ดุจช้างมาตังคะ เป็นสัตว์มักน้อย เที่ยวไปในป่า ฉะนั้น".

มูลเหตุแห่งความวิวาทและวิธีระงับ

(สามคามสูตร พระไตรปิฎกคัมภีร์ ม.มหิตล ๑๔ / ๕๔ / ๔๒)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีได้แล ที่บุคคลทั้งหลายผู้อาศัยพระผู้มีพระภาค อยู่ นั้น พอสมัยพระผู้มีพระภาคล่วงลับไป จะพึงก่อวิวาทให้เกิดในสงฆ์ได้ เพราะเหตุอาชีวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์อันยิ่ง ความวิวาทนั้นมีแต่เพื่อไม่เกื้อกูลแก่ มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชนไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อ ไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์

ดูก่อนอานนท์ ความวิวาทที่เกิดเพราะเหตุอาชีวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์ อันยิ่ง นั้นเล็กน้อย ส่วนความวิวาทอันเกิดในสงฆ์ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือ ปฏิบัติ ความวิวาทนั้นมีแต่เพื่อไม่เกื้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชน ไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่ เทวดาและมนุษย์

ดูก่อนอานนท์ มूलเหตุแห่งความวิวาทนี้มี ๖ อย่าง ๖ อย่างเป็นใจน
 ดูก่อนอานนท์

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธ ภิกษุที่เป็น
 ผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธนั้น ย่อมไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ใน
 พระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขา
 ภิกษุที่ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม
 แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขานั้น ย่อมก่อความวิวาทให้
 เกิดในสงฆ์ ซึ่งเป็นความวิวาท มีเพื่อไม่เกื้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชน
 ไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดา
 และมนุษย์ ดูก่อนอานนท์ ถ้าหากพวกเขาพิจารณาเห็นมूलเหตุแห่ง ความวิวาท
 เช่นนี้ในภายในหรือในภายนอก พวกเขาพึงพยายามละมूलเหตุแห่งความวิวาท
 อันลามกนั้นเสียในที่นั้น ถ้าพวกเขาพิจารณาไม่เห็นมूलเหตุแห่งความวิวาท
 เช่นนี้ในภายในหรือในภายนอก พวกเขาพึงปฏิบัติไม่ให้มूलเหตุแห่งความวิวาท
 อันลามกนั้นแล ลุกกลามต่อไปในที่นั้น การละมूलเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้
 ย่อมมิได้ด้วยอาการเช่นนี้ ความไม่ลุกกลามต่อไปของมूलเหตุแห่งความวิวาท
 อันลามกนี้ ย่อมมิได้ด้วยอาการเช่นนี้

ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก

(๒) ภิกษุเป็นผู้มีความลบลหู่ มีความดีเสมอ...

(๓) ภิกษุเป็นผู้มีความริษยา มีความตระหนี่...

(๔) ภิกษุเป็นผู้โอ้อวด เป็นผู้มีมายา...

(๕) ภิกษุเป็นผู้มีความปรารถนาลามก มีความเห็นผิด...

(๖) ภิกษุเป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อถือถือผิด
 มีความถือมั่น สละคืนได้ยาก ภิกษุที่เป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อ
 ถือผิด มีความถือมั่น สละคืนได้ยากนั้น ย่อมไม่มีความเคารพ ไม่มีความ
 ยำเกรงแม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้
 บริบูรณ์ในสิกขา ภิกษุที่ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ในพระศาสดา
 แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขานั้น

ย่อมก่อความวิวาทให้เกิดใน สงฆ์ซึ่งเป็นการวิวาท มีเพื่อไม่ให้ก่อเหตุแก่มหาชน ไม่ใช่สุขขของมหาชนไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่ให้ก่อเหตุเพื่อความทุกข์ แก่เทวดาและมนุษย์

ดูก่อนอาณนทฺ์ ถ้าพวกเขาพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งความวิวาท เช่นนี้ ในภายในหรือในภายนอก พวกเขาพึงพยายามละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนั้นเสียในที่นั้น ถ้าพวกเขาพิจารณาไม่เห็นมูลเหตุแห่งความวิวาทเช่นนี้ ในภายในหรือในภายนอก พวกเขาพึงปฏิบัติไม่ให้มูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนั้นแล ลุกลามต่อไปในที่นั้น การละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้ ความไม่ลุกลามต่อไปของมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้ ดูก่อนอาณนทฺ์ เหล่านี้แล มูลเหตุแห่งความวิวาท ๖ อย่าง

อธิกรณ ๔ อธิกรณสมณะ ๗

ดูก่อนอาณนทฺ์ อธิกรณนี้มี ๔ อย่าง ๔ อย่างเป็นไหน คือ วิวาทาธิกรณ อนุวาทาธิกรณ อาปัตตาธิกรณ กิจจาธิกรณ ดูก่อนอาณนทฺ์ เหล่านี้แล อธิกรณ ๔ อย่าง

ดูก่อนอาณนทฺ์ ก็อธิกรณสมณะนี้มี ๗ อย่างแล คือ เพื่อระงับอธิกรณอันเกิดแล้ว ๆ สงฆ์พึงใช้สัมมุขาวินัย สติวินัย อมูพหวินัย ปฏิญญาตกรณะ เยภุยยสิกา ตัสสปาปิยสิกา ตินวัตถการกะ

ดูก่อนอาณนทฺ์ ก็สัมมุขาวินัยเป็นอย่างไร คือ พวกเขาภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมวิวาทกัน ว่าเป็นธรรมหรือมิใช่ธรรม ว่าเป็นวินัยหรือมิใช่วินัย ดูก่อนอาณนทฺ์ ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดแล พึงพร้อมเพรียงกันประชุมพิจารณาแบบแผนธรรม ครั้นพิจารณาแล้ว พึงให้อธิกรณนั้นระงับโดยอาการที่เรื่องลงกันได้ใบบแผนธรรมนั้น ดูก่อนอาณนทฺ์ อย่างนี้แล เป็นสัมมุขาวินัย ก็หละความระงับ อธิกรณบางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยสัมมุขาวินัย อย่างนี้

ดูก่อนอาณนท์ ก็เยภุยสิกขาเป็นอย่างไร คือ ภิกษุเหล่านั้นไม่อาจระงับอธิกรณ์นั้นให้อาวาสนั้นได้ พึงพากันไปยังอาวาสที่มีภิกษุมากกว่าภิกษุทั้งหมดพึงพร้อมเพรียงกันประชุมให้อาวาสนั้น ครั้นแล้วพึงพิจารณาแบบแผนธรรมครั้นพิจารณาแล้ว พึงให้อธิกรณ์นั้นระงับโดยอาการที่เรื่องลงกันได้ ในแบบแผนธรรมนั้น ดูก่อนอาณนท์ อย่างนี้แล เป็นเยภุยสิกขา ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยเยภุยสิกขาอย่างนี้ ฯ

ดูก่อนอาณนท์ ก็สตินัยเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิกว่า ท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือไม่ว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลย ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก (เพราะเป็นพระอรหันต์มีสติสมบูรณ์ ไม่เคยทำเช่นนั้น จึงระลึกไม่ได้) เมื่อเป็นเช่นนั้น สงฆ์ต้องให้สตินัยแก่ภิกษุนั้นแล ดูก่อนอาณนท์ อย่างนี้แล เป็นสตินัย ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยสตินัยอย่างนี้

ดูก่อนอาณนท์ ก็อมุพหุวินัยเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกว่า ท่านผู้มีอายุจงระลึกดูเถิดว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือ ใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้า ระลึกไม่ได้เลย ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก ภิกษุผู้โจทนั้นปลอบโยนเธอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ว่า เธอเอะ ท่านผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ดีเถิด เพื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้าถึงความ เป็นบ้าใจฟุ้งซ่านแล้ว กรรมอันไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ข้าพเจ้า ผู้เป็นบ้าได้ประพฤตีสว่าง และได้พูดละเมิดไป ข้าพเจ้าระลึกมันไม่ได้ว่า ข้าพเจ้าผู้หลงทำกรรมนี้ไปแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น สงฆ์ต้องให้อมุพหุวินัย

แก่ภิกษุหนึ่งแล ดูก่อนอาณนท์ อย่างนี้แล เป็นอมุพพหิณัย ก็แหละความระงับ
อธิการณบางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมิได้ด้วยอมุพพหิณัย อย่างนี้

ดูก่อนอาณนท์ ก็ปฏิญญาตกรณะเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัย
นี้ ถูกโจทหรือไม่ถูกโจทก็ตาม ย่อมระลึกและเปิดเผยอาบัติได้ เธอพึงเข้า
ไปหาภิกษุผู้แก่กว่า ห่มจีวรเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง แล้วไหว้เท้านั่งกระห่ม
ประคองอัญชลี กล่าวแก่ภิกษุหนึ่งอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้า
ต้องอาบัติชื่อนี้แล้ว ขอแสดงคืนอาบัตินั้น ภิกษุผู้แก่กว่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า
ท่านเห็นหรือ เธอตอบว่า ข้าพเจ้าเห็น ภิกษุผู้แก่กว่านั้นกล่าวว่า ท่านพึงถึง
ความสำรวมต่อไปเถิด เธอกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักถึงความสำรวม ดูก่อน
อาณนท์ อย่างนี้แล เป็นปฏิญญาตกรณะ ก็แหละ ความระงับอธิการณบางอย่าง
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมมิได้ด้วยปฏิญญาตกรณะ อย่างนี้

ดูก่อนอาณนท์ ก็ตัสสปापยสิกาเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้
โจทภิกษุด้วยอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก ว่า
ท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือไม่ว่า ท่านต้องอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือ
ใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้า
ระลึกไม่ได้เลยวว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียง
ปาราชิก ภิกษุผู้โจทนั้นพลบโยนเรอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุ
จงรู้ตัวให้ดีเถิด เมื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก
หรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยวว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือ
ใกล้เคียงปาราชิก แต่ข้าพเจ้าระลึกได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อย
ภิกษุผู้โจทกนั้นพลบโยนเรอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุจงรู้ตัว
ให้ดีเถิด เมื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียง
ปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อันที่จริง ข้าพเจ้าต้อง
อาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อยไม่ถูกใครถามยังรับ ไฉนข้าพเจ้าต้องอาบัตินัก
เห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ถูกถาม จักไม่รับเล่า ภิกษุ
ผู้โจทกนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุก็ท่านต้องอาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อย

ไม่ถูกถามยังไม่รับ โฉนทานต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ไม่ถูกถามจกรับแล้ว เอาเถอะท่านผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ตีเกิดเผื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้ากำลังระลึกได้แล้ว ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว คำที่ว่า ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียง ปาราชิกนี้ ข้าพเจ้าพูดพลั้งพูดพลาดไป ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แลเป็น ตัสสปายิสิกา ก็แหละ ความระงับอธิการณบางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วย ตัสสปายิสิกา อย่างนี้

ดูก่อนอานนท์ ก็ติณวัตถการกะเป็นอย่างใด คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤติล่วงและได้พูดละเมิดกรรมอัน ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด ฟังพร้อมเพรียงกันประชุม ครั้นแล้ว ภิกษุผู้ฉลาดในบรรดาภิกษุที่เป็นฝ่ายเดียวกัน ฟังลุดจากอาสนะ ห่มจีวร เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ประกาศให้สงฆ์ทราบ ว่า ข้าแต่สงฆ์ผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เราทั้งหลายในที่นี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ได้ประพฤติล่วง และได้พูดละเมิดกรรมอัน ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ถ้าสงฆ์มีความพร้อมพร้อมถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ และของตน ยกเว้นอาบัติที่มีโทษหยาบและอาบัติที่พัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยวินัยเพียงดั่งว่ากลบไว้ด้วยหม้อ ในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้มีอายุเหล่านี้และแก่ตน ต่อนั้น ภิกษุผู้ฉลาดในบรรดาภิกษุที่เป็นฝ่ายเดียวกันอีกฝ่ายหนึ่ง ฟังลุดจากอาสนะ ห่มจีวร เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ประกาศให้สงฆ์ทราบ ว่า ข้าแต่สงฆ์ ผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เราทั้งหลายในที่นี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ได้ประพฤติล่วง และได้พูดละเมิดกรรมอัน ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ถ้าสงฆ์มีความพร้อมพร้อมถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ และของตน ยกเว้นอาบัติที่มีโทษหยาบและอาบัติที่พัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยวินัย เพียงดั่งว่ากลบไว้ด้วยหม้อ ในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้มีอายุเหล่านี้ และแก่ตน ดูก่อนอานนท์

อย่างนี้แล เป็นติณวัตถการกะ ก็แหละความระงับอธิกรณ์ บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมิได้ด้วยติณวัตถการกะอย่างนี้

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน (สาราณียธรรม)

ดูก่อนอานนท์ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อก่อความรัก ก่อก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้มี ๖ อย่าง ๖ อย่าง เป็นไฉน

(๑) ดูก่อนอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีกายกรรมประกอบด้วย เมตตา ปราภวในเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อก่อความรัก ก่อก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อ สงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประการหนึ่ง

(๒) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิวัจจกรรมประกอบด้วย เมตตา ปราภวในเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรม เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อก่อความรัก ก่อก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๓) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิมโนกรรมประกอบด้วย เมตตา ปราภวในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อก่อความรัก ก่อก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๔) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิลาภใด ๆ เกิดโดยธรรม ได้แล้วโดยธรรม ที่สุดแม้เพียงอาหารติดบาตร เป็นผู้ไม่แบ่งกัน เอลาภ เห็นปานนั้น ไวบริโภคแต่เฉพาะผู้เดียว ย่อมเป็นผู้บริโภคเฉลี่ย

ทั่วไปกับเพื่อน ร่วมประพาศพิภพจรรมผู้มีศีล นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๕) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกัน โดยศีล ในศีลทั้งหลาย ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อหิงญชชนสรเรศรีย อหัตถนหาและทฎฐิไมแตะตะอง เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ เห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพาศพิภพจรรมอยู่ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๖) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นๆ ยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกัน โดยทฎฐิ ในทฎฐิที่เป็นของพระอรียะ อหนำออก ชกนนำผู้กระทำตามเพื่อความสันทุกขโดยชอบเห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพาศพิภพจรรมอยู่ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

ดูก่อนอานนท์ นี้แล ธรรม ๖ อย่าง เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

อปรีหานียธรรม (การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม) แบบที่ ๑

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๒๑ / ๒๑)

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักหมั้นประชุมกันเนื่องนิตย ประชุมกันใหม่มากพอ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักพร้อมเพรียงกันเข้าประชุม จักพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม จักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมათานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้ว อย่างเคร่งครัด อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักสักการะ เคารพ นบถือ บูชา ภิกษุที่เป็นเถระ มีพรรษาอายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ และตนจักต้องเข้าใจตัวว่าต้องเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่ล่ออำนาจแก่ตัณหา ซึ่งเป็นตัวเหตุก่อให้เกิดภพใหม่ ที่เกิดขึ้นแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักมีใจจดจ่อในเสนาสนะป่า อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักเข้าไปตั้งสติไว้อย่างมั่นเหมาะว่า “ทำใจหนอ ขอเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รัก ยังไม่มา ขอให้มา, ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุขเถิด” ดังนี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้ ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเขาก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจ็ดประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

อปริหานิยธรรม (การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม) แบบที่สอง

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๒๒ / ๒๓)

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้อยู่พอใจในการทำงานก่อสร้าง ไม่เป็นผู้ประกอบความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้อยู่พอใจในการคูดุข ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการคูดุข อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้อยู่พอใจในการนอน ไม่ประกอบความเป็นผู้ชอบใจในการนอน อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้อยู่พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มีมีความปรารถนาอันเลวทราม ไม่ลู่อำนาจแก่ความปรารถนาอันเลวทราม อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มีมิตรชั่ว สหายชั่ว เพื่อนชั่ว อยู่เพียงใด, ความเจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้หยุดเสียในระหว่างห้องจากได้บรรลุคุณวิเศษสักเล็กน้อยแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้

ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเธอก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจ็ดประการเหล่านี้ อยู่เพียงใจ, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

หลักใหญ่สำหรับอંગเพื่อสอบสวนเทียบเคียงพระธรรมวินัย

(มหาปเทศ ๔ พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑๔ / ๕๓ / ๔๑)

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ ข้าพเจ้า ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโหนดมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโหนดมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมากเป็นพหูสูตร เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโหนดมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่งเป็นพหูสูตร เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

เธอทั้งหลายยังไม่ฟังชื่นชม ยังไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น ฟังเรียน บทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วฟังสอบดูในพระสูตร เทียบดูในวินัย ถ่าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัย ก็ไม่ได้ ฟังลงสันนิษฐานว่า “นี่มิใช่พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค พระองค์นั้นแน่หนอ และภิกษุนี้รับมาผิด” เธอทั้งหลายฟังถึงคำนั้นเสีย ถ่าบทพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้

ฟังลงสันนิษฐานว่า “นี่เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
แน่นอน และภิกษุทั้งหลายรับมาด้วยดี” เธอทั้งหลาย ฟังจำมหาปเทศ..นี้ไว้

ทรงเตือนให้สามัคคี มีสติ ปัญญาเมื่ออยู่ร่วมกัน

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๕๒๒ / ๒๙๔)

“เพราะการอยู่ร่วมกัน จึงรู้จักกันได้ว่า คนนี้มีความ
ปรารถنالามก มักโกรธ มักลบหลู่คุณท่าน หัวดี้อ ตีตน
เสมอท่าน มีความริษยา มีความตระหนี่ และโอ้อวด.

ในท่ามกลางชนเขาเป็นคนมีวาจาหวน ปานสมณะที่ดีพูด;
แต่ในที่ลับคน ย่อมทำสิ่งที่คนชั่ว ซึ่งมีความเห็นต่ำทราม
ไม่เอื้อเพื่อระเบียบ พูดจาปลิ้นปล้อน โป้ปด เขาทำกันทุกอย่าง

ทุกคน ฟังรวมมือกันกำจัดเขาออกไปเสีย, ทุกคนฟัง
ช่วยกันทิ้งถอนบุคคลที่เป็นจุดตันข้าวฝืนนี้ทิ้ง, ฟังช่วยกันขับคน
กลวงเป็นโพรงไปให้พ้น, ฟังช่วยกันคัดเอาคนที่มีโทษสมณะ
แต่ยังอวดอ้างตนว่าเป็นสมณะ ออกทิ้งเสีย ดุจชวานาโรย
ข้าวเปลือกกลางลม เพื่อคัดเอาข้าวลีบออกทิ้งเสีย ฉะนั้น.

อหิง คณา เมื่อมีการอยู่ร่วมกันกับคนที่สะอาด หรือ
คนที่ไม่สะอาดก็ตาม ต้องมีสติกำกับอยู่ด้วยเสมอ, แต่เห็น
ฟังสามัคคีต่อกัน มีปัญญาทำที่สุดทุกข์แห่งตนเถิด”.

หลักการเลือกสถานที่และบุคคลที่ควรเสพไม่ควรเสพ

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๒๓๕ / ๒๑๒)

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนบัตต์ (ป่าทึบ) แห่งใด
แห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่น,

อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลুকก็ไม่บรรลุ, ทั้งจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉยเภสัชชบิหาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริวารของชีวิต ก็หามาได้โดยยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืน พึงหลีกเลี่ยงไปเสียจากวนปัตถ์นั้น, อย่าอยู่เลย.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์ (ป่าทึบ) แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลुकก็ไม่บรรลุ, แต่ว่าจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉยเภสัชชบิหาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริวารของชีวิต หามาได้โดยไม่ยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว คิดว่า “เราเป็นผู้ออกจากเรือนบวชเพราะเหตุแห่งจิวรก็หามาได้ เพราะเหตุแห่งบิณฑบาตก็หามาได้ เพราะเหตุแห่งเสนาสนะก็หามาได้ เพราะเหตุแห่งคิลานปัจฉยเภสัชชบิหารก็หามาได้”; ครั้น พิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้น พึงหลีกเลี่ยงไปเสียจากวนปัตถ์นั้น, อย่าอยู่เลย.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์ (ป่าทึบ) แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ก็ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลुकก็บรรลุ, แต่จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจฉยเภสัชชบิหาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริวารของชีวิตนั้น หามาได้โดยยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้วคิดว่า “เรามีได้ออกจากเรือนบวช เพราะเหตุแห่งจิวร เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เพราะเหตุแห่งคิลานปัจฉยเภสัชชบิหาร”; ครั้น พิจารณาเห็น ดังนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้น พึงอยู่ในวนปัตถ์นั้น, อย่าหลีกเลี่ยงไปเสียเลย.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์แห่งใด แห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ก็ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลुकก็บรรลุ, ทั้งจิวร บิณฑบาต

เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชชบิหาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อ เป็นบริวารของชีวิตนั้น หามาได้โดยไม่ยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว พึงอยู่ในวาทถ์นั้น, จนตลอดชีวิต. อย่าหลีกไปเสียเลย.

เพียรแต่พอดี

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๓๒๖ / ๔๑๘)

ดูก่อนโสณะ ! ข้อนี้ก็เช่นนั้นนั่นแล กล่าวคือ ความเพียรที่บุคคลปรารถนาจัดเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน, ที่ย่อหย่อนเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน. โสณะ ! เพราะเหตุนี้แหละ เธอจงตั้งความเพียรแต่พอดี, จงเข้าใจความที่อินทรีย์ทั้งหลาย* ต้องเป็นธรรมชาติเสมอ ๆ กัน, จงกำหนดหมายในความพอดีนั้นไว้เถิด.

แต่ก็ไม่ให้เหน็ด

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๑๒๐ / ๒๓๓)

ดีละ ดีละ อนรุทธะ ! ดีละ ที่เธอตรึกแล้ว ซึ่งมหาปุริสูติก ว่า :-

“๑. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีความปรารถนาน้อย, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีปรารถนาใหญ่.

๒. ธรรมะนี้ สำหรับผู้สันโดษ, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ไม่สันโดษ.

๓. ธรรมะนี้ สำหรับผู้สงบสงัด, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ยินดีด้วยการคลุกคลีในหมู่.

๔. ธรรมะนี้ สำหรับผู้ปรารถนาความเพียร, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้เกียจคร้าน.

๕. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีสติอันเข้าไปตั้งไว้, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีสติอันหลงลืม.

๖. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีจิตตั้งมั่น, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น

* อินทรีย์ทั้งหลายในที่นี้คือ สัทธา วิริยะ สติ สมธิ ปัญญา.

๗. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีปัญญา, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ทราหมปัญญา”
ดังนี้

อนรุทระ ! แต่เธอควรจะตรึกมหาปริสวิตกข้อที่ ๘ นี้ด้วย ว่า :-

“๘. ธรรมะนี้ สำหรับผู้พอใจในความไม่เห็นช้ำ ผู้ยืหนตีในความไม่เห็นช้ำ, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้พอใจในความเห็นช้ำ ผู้ยืหนตีในความเห็นช้ำ” ดังนี้.

ภิกษุเพียรตลอดเวลาทำอย่างไร ?

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๑ / ๑๑ / ๑๗)

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังเดินอยู่...

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังยืนอยู่...

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังนั่งอยู่...

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังนอนอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลัง(เดินอยู่.. ยืนอยู่.. นั่งอยู่..)นอนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารถนาคความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลส อยู่เบื้องนิจแล.

อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์(บางส่วนเป็นบทสวดท้ายปาติโมกข์)

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๗๓ / ๕๘)

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ อยู่เถิด. พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วย

มารยาทและโคจรอยู่เถิด; จงเป็นผู้เห็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด.

(ตอนข้างต้นนี้เป็นคำแปลบางส่วนบทสวดท้ายปาติโมกข์)

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นที่รัก ที่เจริญใจ ที่เคารพ ที่ยกย่อง ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย” ดังนี้แล้ว, เธอพึงทำให้สมบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เห็นห่างในฉนวน ประกอบพร้อมด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้ยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเถิด.

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นผู้มีลาภด้วยบริวารคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวารทั้งหลาย” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราบริโภคน้ำจืด บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวารของทายกเหล่าใด, การกระทำเหล่านั้นพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากกว่าทายกเหล่านั้น” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “ญาติสาโลหิตทั้งหลายซึ่งตายจากกันไปแล้ว มีจิตเลื่อมใส ระลึกถึงเราอยู่, ข้อนั้นจะพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากกว่าเขาเหล่านั้น” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงอดทนได้ซึ่งความไม่ยินดี และความยินดี, อนึ่ง ความไม่ยินดีอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำย้ายีความไม่ยินดี ซึ่งบังเกิดขึ้นแล้วอยู่เถิด” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงอดทนความขลาดกลัวได้, อนึ่ง ความหวาดกลัวอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำย้ายีความหวาดกลัวที่บังเกิดขึ้นแล้วอยู่เถิด” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉนวนทั้งสิ้น อันเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นทิฏฐธรรมสุขวิหาร” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “วิโมกข์เหล่าใด ก้าวล่วงรูปเสียแล้ว เป็นธรรมไม่มีรูป เป็นของสงบ, เราพึงถูกต้องวิโมกข์เหล่านั้นด้วยนามกาย

อยู่เถิด” ดั่งนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นโสดาบัน เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม เป็นผู้มิอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงต่อพระนิพพาน มีการตรัสรู้อยู่ข้างหน้า” ดั่งนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นสกทาคามี เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม และเพราะความเบาบางแห่งราคะ โทสะ และโมหะ พึงมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้นแล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้” ดั่งนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นโอปปาติกะ เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์เบื้องต่ำห้า พึงปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา” ดั่งนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงแสดงอิทธิวิธีมีอย่างต่าง ๆ ได้” ดั่งนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงมีทิพยโสด...” ดั่งนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราใคร่ครวญแล้ว พึงรู้จักของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่น ด้วยจิตของตน...” ดั่งนี้ก็ดี ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงตามระลึกถึงภพที่เคยอยู่ในกาลก่อนได้หลาย ๆ อย่าง...” ดั่งนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเห็นสัตว์ทั้งหลายด้วยจักขุทิพย์อันหมดจดเกินจักขุสามัญมนุษย์...” ดั่งนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฐฐธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่” ดั่งนี้ก็ดี, เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เห็นห่างในฆาน ประกอบพร้อมแล้วด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาการทั้งหลายเจริญงอกงามเกิด.

คำใดที่เรตถาคตกกล่าวแล้วว่า “ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด. พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วย

ปาติโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วยมารยาทและโคจรอยู่เถิด; จงเป็นผู้เห็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด” ดังนี้; คำกล่าวนั้นอันเราตถาคตอาศัยเหตุผลดังกล่าวนี้แล จึงได้กล่าวแล้ว.

ตายณะคาถา (เป็นบทสวดท้ายปาติโมกข์)

(พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิตล ๑๕ / ๒๔๐ / ๖๙)

ท่านจงพยายามตัดกระแสตัณหา จงบรรเทาความเสียเกิดพรหมณ์ มุณีไม่ละ काम ย่อมไม่เข้าถึงความที่จิตแน่วแน่ได้ ๆ

ถ้าบุคคลจะพึงทำความเพียร พึงทำความเพียรนั้นจริง ๆ พึงบากบั่นทำความเพียรนั้นให้มั่น เพราะว่าการบรรพชาที่ปฏิบัติย่อหย่อน ยิ่งเรียรายโทษดุจจุลี

ความชั่ว ไม่ทำเสียเลยประเสริฐกว่า ความชื่อย่อมเผาผลาญในภายหลัง

ก็กรรมใดทำแล้วไม่เดือดร้อนในภายหลัง กรรมนั้นเป็นความดี ทำแล้วประเสริฐกว่า

หย้าคาอันบุคคลจับไม่ดี ย่อมบาดเจ็บตนเอง ฉันทิตความเป็นสมณะ อันบุคคลปฏิบัติไม่ดี ย่อมจุดเข้าไปเพื่อเกิดในนรก ฉินั้น

กรรมอันย่อหย่อนอย่างใดอย่างหนึ่ง วัตรอันใดที่เศร้าหมอง และพรหมจรรย์ที่น่ารังเกียจ ทั้งสามอย่างนั้น ไม่มีผลมาก.

ภาคผนวก

วิธีพินทุ และอริษฐานบริหาร,

วิธีถือนิสัย, อริษฐานพรรษา, ขอมมาไทย,

วิธีเสียดละของ, ปลงอาบัติ,

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์,

บุพพกรณ์บุพพกิจอุโบสถ, วิธีมอบฉันตะปริสุทธิ,

ปาติโมกข์, ปวารณา, กฐิน ฯลฯ

หมายเหตุ - วิธีการต่างๆ ในภาคนี้ ถ้าเป็นพุทธพจน์ จะแสดงด้วยอักษรปกติ
- ส่วนที่เป็นคำชั้นอรรถกถา หรือคำอธิบาย จะแสดงด้วยอักษรเอน

วิธีพิณฑุและอธิษฐานบริหาร

วิธีพิณฑุ (วิ.อ.๒/๓๖๘-๗/๔๑๐)

ในอรรถกถาว่า การทำให้จิ๋วที่ได้มาใหม่เสียหรือมีตำหนิด้วยสีเขี้ยว สีตม หรือสีดาคัลล้า มักทำจุดเป็นวงกลมอย่างใหญ่เท่าแหวตนาทกยง อย่างเล็กเท่าหลังตัวเรือด ที่มุ่มจิ๋วพรอมกับกัล่าวคัว่า “อิมัง พินทุกัปปัง กะโรมิ”. (ดูหน้า ๑๔๓)

คำอธิษฐานบริหาร*

คำอธิษฐานบริหารสิ่งเดียว ในหัตถบาสา ว่า ๓ หน

ชนิดบริหาร	คำอธิษฐาน	
บาตร	อิมัง ปัตตัง	อะธิฏฐามิ.
สังฆาฏิ	อิมัง สังฆาฏิง	อะธิฏฐามิ.
อุตตราสงค์ (จีวร)	อิมัง อุตตะราสังคัง	อะธิฏฐามิ.
อันตราวาสก (สบง)	อิมัง อันตะระวาสะกัง	อะธิฏฐามิ.
นีสีทนะ (ผ้าปูนั่ง)	อิมัง นีสีทนะง	อะธิฏฐามิ.
ผ้าอาบน้ำฝน	อิมัง วัสสิกะสาฎิกัง	อะธิฏฐามิ.
ผ้าปิดผี	อิมัง กัณฑุปะฎิจฉาทิง	อะธิฏฐามิ.
ผ้าปูนอน	อิมัง ปัจจัตถะระณัง	อะธิฏฐามิ.
ผ้าเช็ดหน้า เช็ดปาก	อิมัง มุขะปะญณะนะโจลัง	อะธิฏฐามิ.
ผ้าบริหาร	อิมัง ประิกขาระโจลัง	อะธิฏฐามิ.

คำอธิษฐานบริหารหลายสิ่ง ในหัตถบาสา ว่า ๓ หน

ชนิดบริหาร	คำอธิษฐาน	
ผ้าปูนอน	อิมานิ ปัจจัตถะระณานิ	อะธิฏฐามิ.
ผ้าเช็ดหน้า เช็ดปาก	อิมานิ มุขะปะญณะนะโจลานิ	อะธิฏฐามิ.
ผ้าบริหาร	อิมานิ ประิกขาระโจลานิ	อะธิฏฐามิ.

* โดยพุทธพจน์ ทรงให้มีการอธิษฐานบริหารชนิดต่างๆ แต่มีใตบอกรัวิธี ในคัมภีร์ปริวารว่า อธิษฐานมี ๒ คือ ๑.อธิษฐานด้วยกาย ๒.อธิษฐานด้วยวาจา. คำอธิษฐานและถอนอธิษฐานดังกล่าวนี้ อรรถกถาผูกขึ้นมาเพื่อเป็นการอธิษฐานด้วยวาจา

คำถอนอธิษฐานบริหาร

คำถอนอธิษฐานนั้น ฟังว่าทุกอย่างเหมือนกับการอธิษฐาน แต่จะเปลี่ยนเฉพาะคำว่า อธิษฐาน เป็น ปัจจุบันธรรม

(ในพระไตรปิฎกมีได้มีที่กล่าวถึงเรื่องการขาดอธิษฐาน แต่ในหนังสือบุพพสิขชาวรรณา หน้า ๔๖๔ กล่าวไว้ว่า ผ้าไตรจีวร ถ้ำขาดเป็นช่องทะลุเท่าหลังเล็บก้อย เป็นเหตุให้ขาดอธิษฐาน ดังนี้

สังฆาฏิ และจีวร	ด้านยาวตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป	๑	คืบ
	ด้านกว้างตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป	๘	นิ้ว
สบง	ด้านยาวตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป	๑	คืบ
	ด้านกว้างตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป	๔	นิ้ว

คำวิกัปบริหาร

(วิธีการวิกัปและถอนวิกัปนี้ มีอธิบายไว้ในสิกขาบทวิภังค์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๙ หน้า ๑๔๔)

คำวิกัป ต่อหน้าผู้รับ ในหัตถบาส ว่าดังนี้ (๓ หน)

จีวรผืนเดียว	อิมัง จีวะรัง ตฺยหัง วิกัปเปมิ.
จีวรหลายผืน	อิมานิ จีวะรานิ ตฺยหัง วิกัปเปมิ.
บาตรใบเดียว	อิมัง ปัตตัง ตฺยหัง วิกัปเปมิ.
บาตรหลายใบ	อิมานิ ปัตตานิ ตฺยหัง วิกัปเปมิ.

คำถอนวิกัป

ผู้ถอนแก่พรรษากว่า ในหัตถบาส ว่าดังนี้ (๓ หน)

จีวรผืนเดียว	อิมัง จีวะรัง มัยหัง สันตะกััง ปริกฺกฺขชะ วา วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.
จีวรหลายผืน	อิมานิ จีวะรานิ มัยหัง สันตะกานิ ปริกฺกฺขชะ วา วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.

บาตรใบเดียว อิมัง ปัตตัง มัยหัง สันตะกัง ปริภุญชะ วา
 วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.
 บาตรหลายใบ อิมานิ ปัตตานิ มัยหัง สันตะกานิ ปริภุญชะ วา
 วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.
 (ผู้ถือน่อนพรรษากว่า ในหัตถบาส ให้เปลี่ยน กะโรหิ เป็น กะโรละ)

วิธีถือหิรัญ

วิธีถือหิรัญพระอุปัชฌาย์

สัทธีวิหาริกนั้น ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เจี๋ยงบ่า ไหว้เท้านั่งกระโหย่ง
 ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำอย่างนี้ ๓ หน้า

"อุปัชฌายโย เม ภันเต โหหิ."

"ท่านเจ้าข้า ขอท่านจงเป็นอุปัชฌายะของข้าพเจ้า "

อุปัชฌาย์รับว่า "สาธุ ดีละ, ละหุ เมาใจละ, โอปายิกัง ขอบแก่อุบายละ,
 ประฏิฐัง สมควรละ, ปาสาทิกะนะ สัมปาเทหิ จงยังความปฏิบัติให้ถึงพร้อม
 ด้วยอาการอันน่าเลื่อมใสเถิด" ดังนี้ก็ได้ รับด้วยกาย รับด้วยวาจา รับด้วยทั้งกาย
 และวาจาก็ได้ เป็นอันว่าอันเตวาสิกถืออาจารย์แล้ว, ไม่รับด้วยกาย ไม่รับด้วย
 วาจา ไม่รับด้วยทั้งกายและวาจา ไม่เป็นอันว่าอันเตวาสิกถืออาจารย์แล้ว.

(ถ้าท่านรับสัทธีวิหาริก ฟังกล่าวรับว่า "สาธุ ภันเต."

กล่าวอีก ๓ หน้า "อัสชะตักเคทาหิ เถโร มัยหัง ภาวโร, อะหัมปิ
 เถรัสสะ ภาวโร.") หมายเหตุ ในวงเล็บเป็นนัยแห่งอรรถกถา

วิธีถือหิรัญพระอาจารย์

อันเตวาสิกนั้น ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เจี๋ยงบ่า ไหว้เท้านั่งกระโหย่ง
 ประคองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ ๓ หน้า

"อาจะริโย เม ภันเต โหหิ, आयัสมะโต นิสสาเย วจจาமி."

"ท่านเจ้าข้า ขอท่านจงเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าข้าพเจ้าจักอาศัยท่านอยู่"

(ลำดับต่อจากนี้ เหมือนกับวิธีถือหิรัญพระอุปัชฌาย์ทุกอย่าง)

คำอธิษฐานเขาพรธา

อิมัส้มิง อาวาเส อิมัง เตมาสัง วัสสัง อุเปมิ.

คำขอขมาโทษ

พิธีขมาหลายคน

ผู้ขอ เถร ปะมาเทนะ ทะวารัตตะเยนะ กะตัง, สัพพัง อะปะราธัง
ชะมะตุ โน ภาณเต. (๓ หน)

ผู้รับ อะหัง ชะมามี ตุมเหหิปี เม ชะमितัพพัง.

ผู้ขอ ชะมามะ ภาณเต.

พิธีขมาคนเดียว

ผู้ขอ เถร ปะมาเทนะ ทะวารัตตะเยนะ กะตัง, สัพพัง อะปะราธัง
ชะมะเถ เม ภาณเต. (๓ หน)

ผู้รับ อะหัง ชะมามี ตะยาปี เม ชะमितัพพัง.

ผู้ขอ ชะมามี ภาณเต.

คำตอบรับผู้มาขอขมา (พุทธพจน์ พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๗/๓๖๙/๑๘๐)

“ยะโต จะ โข ตะวัง อาวุโส อัจจะยัง อัจจะยะโต ทิสฺวา
ยะถาธัมมัง ปะฏิกะโรติ ตันเต มะยัง ปะฏิคคัณ्हามะ วุทธิ เหา อาวุโส
อะริยัสสะ วินะเย โย อัจจะยัง อัจจะยะโต ทิสฺวา ยะถาธัมมัง ปะฏิกะโรติ
อายะติง สังวะรัง อาปัชชะติ.”

เมื่อใดท่านเห็นโทษ โดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตามธรรม เมื่อนั้น
เรารับโทษนั้นของท่าน เพราะผู้ใดเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตาม
ธรรม ถึงความสำรวมต่อไป ชื่อนั้น เป็นความเจริญในอริยวินัย.

คำสัตตาทะกะระณียะ

“สัตตาทะกะระณียัง กิจจัง เม อตฺถิ ตัสมา มะยา คันตัพพัง
อิมัส้มิง สัตตาทัพภาณตะเร นีวัตตีสสามิ.”

คำเสียสละของเป็นนีสัคคีย์

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑ (เกี่ยวกับการเก็บจีวรเกินจำเป็นไว้เกิน ๑๐ วัน)

ฟังเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง ทະสาหาทิกกันตัง นีสัคคีย์ยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสซชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ถ้าสละตั้งแต่ ๒ ผืนขึ้นไป ฟังว่ารวมกัน ดังนี้

"อิมานี เม ภันเต (อาวุโส) จีวะราณี ทະสาหาทิกกันตานิ นีสัคคีย์ยานิ อิมานาทัง आयัสมะโต นิสัสซชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรเหล่านี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ ข้าพเจ้าสละจีวรเหล่านี้แก่ท่าน."

ครั้งสละแล้วพึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้รับเสียสละนั้นพึงรับอาบัติ ฟังคืน จีวรที่เสียสละให้ด้วยคำว่า

คำคืนจีวร

จีวรผืนเดียว ฟังว่า "อิมัง จีวะรัง आयัสมะโต ทम्मมิ."

จีวรหลายผืน ฟังว่า "อิมานี จีวะราณี आयัสมะโต ทम्मมิ."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๒ (เกี่ยวกับอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้ราตรีหนึ่ง)

ฟังเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง รัตติวิปปะวุตถัง อัญญัตระ ภิกขุสम्मัตติยา นีสัคคีย์ยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสซชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า อยู่ปราศจากแล้วล่วงราตรี

เป็นของจำจะเสียสละ เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ถ้าสละ ๒ ผืน ฟังว่า "ทะวิจีวรัง"

ถ้าสละ ๓ ผืน ฟังว่า "ติจีวรัง"

ครั้นสละแล้ว ฟังแสดงอาบัติ ภิกษุผู้รับเสียสละนั้นพึงรับอาบัติ ฟังคืนจีวรที่เสียสละให้อย่างสิกขาบทที่ ๑

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๓ (เกี่ยวกับเก็บอกาลจีวร ไว้เกินกำหนด)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง อะกาละจีวะรัง มาสาตักันตัง
นิสัสคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสัสชามิ."

"อกาลจีวรผืนนี้ของข้าพเจ้าล่วงเดือนหนึ่ง จำจะสละ ข้าพเจ้า
สละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖ (เกี่ยวกับขอจีวรต่อคฤหัสถ์ ที่ไม่ใช่ญาติ)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง
อัญญัตรีระ สะมะยา วิญญาปิตัง นิสัสคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสัสชามิ."

"จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอต่อเจ้าเรือนผู้มีใช้ญาติ นอกจากสมัย
เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๗ (เกี่ยวกับจีวรนิบหายไป แล้วรับจีวรเกินกำหนด)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง
ตะทุตตะริง วิญญาปิตัง นิสัสคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสัสชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอแล้วเกินกำหนดต่อเจ้าเรือน
ผู้มีใช้ญาติ เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๘ (เกี่ยวกับพูดให้เขาซื้อจีวรที่ดีกว่าเขากำหนด)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง ปุพเพ อัมปะวาริโต
อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง อุปะสังกะमितฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปนันถ
นิสัสคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสัสชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน ข้าพเจ้าเข้าไปหาเจ้าเรือนผู้ไม่ใช่ญาติ ถึงการกำหนดในจีวร เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑๐ (เกี่ยวกับทวงจีวรจากผู้รับฝากผู้อื่นเกิน ๓ กำหนด)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง อะติเรกะติกขัตตุง โจทะนายะ อะติเรกะณิกขัตตุง ฐาเนนะ อะภินิปพาทิตัง นิสสัคคิยัง อิมาทัง อายัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ให้สำเร็จด้วยทวงเกิน ๓ ครั้ง ด้วยยื่นเกิน ๖ ครั้ง เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

โกสียวรรค สิกขาบทที่ ๘ (เกี่ยวกับรับเงินหรือทอง)

"อะหัง ภันเต (อาวุโส) รูปิยัง ปะฏิคคะเหลสัง, อิหัง เม นิสสัคคิยัง อิมาทัง สังฆัสสะ นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้ารับรูปิยะไว้แล้ว ของนี้ของข้าพเจ้า เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละรูปิยะนี้แก่สงฆ์."

โกสียวรรค สิกขาบทที่ ๙ (เกี่ยวกับทำการซื้อขายด้วยรูปิยะ)

"อะหัง ภันเต (อาวุโส) นานุปะการะกัง รูปิยะสังโฆหารัง สะมาปัชชัง, อิหัง เม นิสสัคคิยัง, อิมาทัง สังฆัสสะ นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าถึงการซื้อขาย ด้วยรูปิยะมีประการต่างๆ ของสิ่งนี้ของข้าพเจ้าเป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละของสิ่งนี้แก่สงฆ์."

โกสียวรรค สิกขาบทที่ ๑๐ (เกี่ยวกับทำการซื้อขาย โดยใช้ของแลก)

"อะหัง ภันเต (อาวุโส) นานุปะการะกัง กะยะวิกกะยัง สะมาปัชชัง, อิหัง เม นิสสัคคิยัง, อิมาทัง อายัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ถึงการแลกเปลี่ยนมีประการต่างๆ ของสิ่งนี้ของข้าพเจ้าเป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละของสิ่งนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑ (เกี่ยวกับบาตรที่เกิน ๑ ลูกไว้เกิน ๑๐ วัน)

"อะยัง เม ภันเต (อาวุโส) ปัตโต ทสะหาติกกันโต นิสัสคคิโย,
อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า บาตรใบนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ
ข้าพเจ้าสละบาตรใบนี้แก่ท่าน"

คำคืนบาตร

"อิมัง ปัตตัง आयัสมะโต ทัมมิ"

"ข้าพเจ้าให้บาตรใบนี้แก่ท่าน"

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๒ (เกี่ยวกับบาตรราวไม้เกิน ๕ แห่ง ขอบาตรใหม่)

"อะยัง เม ภันเต (อาวุโส) ปัตโต อุหะปัญจะพันธะเนหะ
ปัตเตนะ เจตาปีโต นิสัสคคิโย, อิมาทัง สังฆัสสะ นิสัสชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า บาตรใบนี้ของข้าพเจ้าให้จ่ายมาแล้ว เป็นของจำจะสละ
เพราะเป็นบาตรมีแผลหย่อนห่า ข้าพเจ้าสละบาตรใบนี้แก่สงฆ์."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๓ (เกี่ยวกับเก็บเกสร ๕ ไว้เกิน ๗ วัน)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) เกสัชชัง สัตตาหาติกกันตัง
นิสัสคคิยัง, อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า เกสรนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๗ วัน เป็นของจำจะสละ
ข้าพเจ้าสละเกสรนี้แก่ท่าน."

คำคืนเกสร

"อิมัง เกสัชชัง आयัสมะโต ทัมมิ"

"ข้าพเจ้าให้เกสรนี้แก่ท่าน"

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๔ (เกี่ยวกับแสวงหาและทำผ้าอาบน้ำฝนก่อนเวลา)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) วัสสิกะสาฎิกะจีวะรัง อะติเรกะมาเส เสเส คิมหาเน ประยัญจัน อติเรกัฑณะมาเส เสเส คิมหาเน กัตวา นีวัตถัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรคือผ้าอาบน้ำฝนผืนนี้ของข้าพเจ้า แสวงหาได้มา ในฤดูร้อน ซึ่งยังเหลือเกินกว่า ๑ เดือน ทำนุ่งในฤดูร้อน ซึ่งยังเหลืออยู่เกินกว่า กึ่งเดือน เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรคือผ้าอาบน้ำฝนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๕ (เกี่ยวกับให้จีวรแก่ภิกษุอื่นแล้วซึ่งคืน)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง ภิกขุสสะ สามัง ทัตวา อัจฉิน्हัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ให้แก่ภิกษุเอง แล้วซึ่งเอามา เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๖ (เกี่ยวกับขอด้ายมาเองแล้ว ให้ช่างทอเป็นจีวร)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง สามัง สุตตัง วิญญาเปตฺวา ตันตะวาเยหิ วายาปัตถัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอด้ายมาเองแล้ว ยังช่างทอให้ทอ เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๗ (เกี่ยวกับให้ช่างทอดีกว่าผู้ที่จะถวายเป็นคน)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง ปุพเพ อปฺปะวาริโต อัญญาตะกัสสะ คะหะปะติกัสสะ ตันตะวาเย อุปะสังกะमितฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปัน्हัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน ข้าพเจ้า เข้าไปหาช่างทอของเจ้าเรือน ผู้ไม่ใช่ญาติ ถึงความกำหนดในจีวร เป็นของ จำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๘ (เกี่ยวกับเก็บผ้าจำนำพรรษาไว้เกินจีวรกาล)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) อัจเจกะจีวะรัง จีวะระกาละสะมะยัง อะติกกามิตัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ผ้าอัจเจกจีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เก็บไว้ล่วงเลยสมัย จีวรกาลเป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละผ้าอัจเจกจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๙ (เกี่ยวกับอยู่ป่ามีภิกษุเก็บจีวรในบ้านเกิน ๖ ค่ำ)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง อะติเรกะจารัตตัง วิปะวุตถัง อัญญัตถะ ภิกขุสัมมะติยา นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า อยู่ปราศแล้วเกิน ๖ ราตรี เป็นของ จำจะสละ เว้นไว้แต่ภิกษุได้สมมติ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑๐ (เกี่ยวกับน้อมลากที่เขายกถวายสงฆ์มาเพื่อตน)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) ชานัง สังฆิกัง ลากัง ปะริณะตัง อัตตะโน ปะริณามิตัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ลากนี้เขาน้อมไปเป็นของถวายสงฆ์ ข้าพเจ้าอยู่ น้อมมา เพื่อตน เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละลากนี้แก่ท่าน."

สมณกัปปะ

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ฉันผลไม้โดยสมณกัปปะ ๕ อย่าง คือ

๑. ผลไม้ที่ลนด้วยไฟ	๒. ผลไม้ที่กรีดด้วยศัสตรา
๓. ผลไม้ที่จิกด้วยเล็บ	๔. ผลไม้ที่ไม่มีเมล็ด
๕. ผลไม้ที่ปล้นเมล็ดออกแล้ว"	

กระทำโดย ภิกษุกล่าวคำว่า "กัปปิยัง กะโรหิ" อนุปะสัมบัน ไซศัสตรา หรือเล็บ ทำดำเนินที่ผลไม้ซึ่งอยู่ติดต่อกัน พร้อมกับกล่าวว่ "กัปปิยัง ภันเต"

วิธีแสดงอาบัติ

แสดงอาบัติก่อนทำอุโบสถ

ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติในวันอุโบสถ. เธอได้มีความปริวิตกในขณะนั้นว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุมีอาบัติติดตัว ไม่พึงทำอุโบสถ ดังนี้ ก็เราเป็นผู้ต้องอาบัติแล้ว จะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ จึงบอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในศาสนานี้ต้องอาบัติในวันอุโบสถ. ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า

“อะหัง อาวุโส อุตถันนามัง อาปัตติง (แทนด้วยชื่อประเภทของอาบัติ) อาปันโน ตัง ปะฏิเทเสมิ เนอะเรอ ผมต้องอาบัติมีชื่อนี้ ผมแสดงคืนอาบัตินั้น.”

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า “ปัสสะสิ ท่านเห็นหรือ?”

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า “อามะ ปัสสามิ ครับ ผมเห็น.”

ภิกษุผู้รับฟังบอกว่า “อายะติง สังวะเรยยาสิ ท่านพึงสำรวมต่อไป”

สงสัยในอาบัติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในศาสนานี้มีความสงสัยในอาบัติ ในวันอุโบสถ. ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลีแล้ว กล่าวอย่างนี้ว่า

“อะหัง อาวุโส อุตถันนามายะ อาปัตติยา (แทนด้วยชื่อประเภทของอาบัติ) เวมะติโก ยะทา นิพเพมะติโก ภาวิสสามิ ตะทา ตัง อาปัตติง ปะฏิกะริสสามิ เนอะเรอ ผมมีความสงสัยในอาบัติมีชื่อนี้ จักหมดสงสัยเมื่อใด จักทำคืนอาบัตินั้นเมื่อนั้น”

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ ฟังปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตราয়แก่อุโบสถ เพราะข้อที่สงสัยนั้นเป็นปัจจัย.

(จากพุทธพจน์นี้ ทำให้ทราบว่าสมัยพุทธกาลมีการแสดงอาบัติเฉพาะที่ต้องหรือสงสัยจริง ๆ ปัจจุบันได้มีคณาจารย์เรียบเรียงวิธีการแสดงอาบัติไว้ ดังนี้)

ภิกษุผู้อ่อนพระรชากว่า* ฟังแสดงดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ. (๓ จบ)

กระผมขอรวบรวมอาบัติทั้งหลายทั้งปวง ที่สมควรเทศนามาแสดงต่อท่าน (พระอาจารย์) ถ้าหากกระผมล่วงเกินในสิกขาบทเหล่านี้ ก็ขอแสดงในสิกขาบทเหล่านั้น ถ้าไม่ได้ล่วงเกินก็เป็นอันว่าไม่ได้แสดง.

อะหัง กันต สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย ฤๅลัจจะยาโย อาปัตติโย อาบันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า อามะ กันต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า สาธุ สุฏฺฐ กันต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง กันต สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย ปาจิตติยาโย อาปัตติโย อาบันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า อามะ กันต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า สาธุ สุฏฺฐ กันต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง กันต สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย ทุกกะฎาโย อาปัตติโย อาบันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า อามะ กันต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า สาธุ สุฏฺฐ กันต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง กันต สัมพะหุลา ทุพภาสิตาโย อาปัตติโย อาบันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า อามะ กันต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า สาธุ สุฏฺฐ กันต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

* ถ้าผู้พระรชามากเป็นผู้แสดงให้เปลี่ยนที่ขีดเส้นใต้ไว้ จากคำว่า กันต เป็น อาวุโส, อาวุโส เป็น กันต, ปัสสะสิ เป็น ปัสสะถะ และ สังวะเรยยาสิ เป็น สังวะเรยยาถะ

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์

ทรงบัญญัติว่า ในเบื้องต้นต้องขอร้องภิกษุ จากนั้นภิกษุผู้ฉลาดสามารถ จึงสวดประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ตามแต่ละหน้าที่ดังนี้
กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่แจกจีวร

สุณาคู เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะระภาชะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาคู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะระภาชะกัง สัมมันนะติ, ยัสสายัสมะโต ชะมะติ อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน จีวะระภาชะกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักชะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ อิตถันนาโม ภิกขุ จีวะระภาชะโก ชะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอะวะเมตัง ชาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้แจกจีวร นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้แจกจีวร การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นผู้แจกจีวร ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติไว้เป็นผู้แจกจีวรแล้ว การสมมติชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

หมายเหตุ

- ถ้าภิกษุผู้รับสมมติชื่อว่า "อาสะโก" พึงเปลี่ยนคำว่า อิตถันนามัง เป็น อาสะกัง, อิตถันนามัสสะ เป็น อาสะกัสสะ, คำว่า อิตถันนาโม เป็น อาสะโก.

- ถ้าผู้สวดอ่อนกว่าผู้รับสมมติ พึงเปลี่ยนคำว่า ภิกขุ เป็น อายัสมันตัง อาสะกัง, ภิกขุโน เป็น อายัสมะโต อาสะกัสสะ, ภิกขุ เป็น อายัสมา อาสะโก.

- การสมมติเจ้าหน้าที่แบบอื่นๆ พึงเปลี่ยนแต่คำว่า จีวะระภาชะกัง, จีวะระภาชะกัสสะ, จีวะระภาชะโก. เป็นคำต่างๆ ตามลำดับดังนี้ :-

ผู้รับจีวร เป็น จีวะระปะฏิกคาหะกัง, จีวะระปะฏิกคาหะกัสสะ, จีวะระปะฏิกคาหะโก
ผู้เก็บจีวร เปลี่ยนเป็น จีวะระนิทาหะกัง, จีวะระนิทาหะกัสสะ, จีวะระนิทาหะโก

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่รับจิวร แจกจิวร เก็บจิวร

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง ภิกขุจ จิวระประภคคาหะกัญจะ จิวระนิทาหะกัญจะ
จิวระภาชะกัญจะ สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ, อิตถันนามัง ภิกขุจ จิวระประภคคาหะกัญจะ
จิวระนิทาหะกัญจะ จิวระภาชะกัญจะ สัมมันนะติ, ยัสสายัสมะโต ชะมะติ
อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน จิวระประภคคาหะกัสสะ จะ จิวระนิทาหะกัสสะ จะ
จิวระภาชะกัสสะ จะ สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักชะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ อิตถันหาโม ภิกขุ จิวระประภคคาหะโก จะ
จิวระนิทาหะโก จะ จิวระภาชะโก. ชะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี,
เอวะเมตัง ชาระยามิ.

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์
จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้รับจิวร ผู้เก็บจิวร ผู้แจกจิวร นี้เป็นญัตติ.

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้รับจิวร
ผู้เก็บจิวร ผู้แจกจิวร การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นผู้รับจิวร ผู้เก็บจิวร
ผู้แจกจิวร ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด
ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่ออย่างนี้ สงฆ์สมมติไว้เป็นผู้รับจิวร ผู้เก็บจิวร ผู้แจกจิวรแล้ว
การสมมติชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงมี ข้ำพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติภัตตทุเทศก์

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง ภิกขุจ ภัตตทุเทศะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง ภิกขุจ ภัตตทุเทศะกัง
สัมมันนะติ, ยัสสายัสมะโต ชะมะติ อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน ภัตตทุเทศะกัสสะ
สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักชะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังฆেনะ อิตถัณหานโม ภิกขุ ภัตตุทเทสะโก ชะมะติ
สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึง
ที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุผู้มีชื่ออย่างนี้ เป็นภัตตุทเทสก์ นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุผู้มีชื่ออย่างนี้เป็น
ภัตตุทเทสก์ การสมมติภิกษุผู้มีชื่ออย่างนี้เป็นภัตตุทเทสก์ ชอบแก่ท่านผู้ใด
ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุผู้มีชื่ออย่างนี้ สงฆ์สมมติเป็นภัตตุทเทสก์แล้ว การสมมติชอบ
แก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติภณฑาคาริก

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถัณหามัง ภิกขุง ภณฑาคาริกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถัณหามัง ภิกขุง ภณฑาคาริกัง
สัมมันนะติ, ยัสสายัสสัมมะโต ชะมะติ อิตถัณหามัสสะ ภิกขุโน
ภณฑาคาริกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักชะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังฆেনะ อิตถัณหานโม ภิกขุ ภัณฑาคาริกโก ชะมะติ
สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว
สงฆ์พึงสมมติภิกษุผู้มีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคณฺถ์ นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุผู้มีชื่ออย่างนี้
ให้เป็นที่รักษาเรือนคณฺถ์ การสมมติภิกษุผู้มีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นที่
เจ้าหน้าที่รักษาเรือนคณฺถ์ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้
ใดท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติภิกษุผู้มีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นที่รักษาเรือนคณฺถ์แล้ว
ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติเรือนคัลัง

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง วิหารัง ภันฑาคารัง สัมมันเนยยะ เอสา ญัตติ.

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง วิหารัง ภันฑาคารัง
สัมมันนะติ, ยัสสายัสสะโต ขะมะติ อิตถันนามัสสะ วิหารัสสะ ภันฑาคารัสสะ
สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ อิตถันนาโม วิหาโร ภันฑาคารโ ขะมะติ
สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์
ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคัลัง นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้
ให้เป็นเรือนคัลัง การสมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคัลัง ชอบแก่ท่านผู้ใด
ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคัลังแล้ว ชอบแก่สงฆ์
เหตุนี้จึงหนึ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง ภิกขุ เสนาสนะนะคาหาปะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง ภิกขุ
เสนาสนะนะคาหาปะกัง สัมมันนะติ, ยัสสายัสสะโต ขะมะติ อิตถันนามัสสะ
ภิกขุโน เสนาสนะนะคาหาปะกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักะมะติ
โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ อิตถันนาโม ภิกขุ เสนาสนะนะคาหาปะโก
ชะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุผู้มีชื่อนี้ เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุผู้มีชื่อนี้ ให้เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ การสมมติภิกษุผู้มีชื่อนี้ เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุผู้มีชื่อนี้ สงฆ์สมมติเป็นผู้ให้ถือเสนาสนะแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาให้นวกกรรม

สุณาทู เม ภันเต สังฆโม, ยะทิ สังฆัสสละ ปัตตะกัลลัง, สังฆโม อิตถันนามัสสละ คะหะปะติโน วิหารัง อิตถันนามัสสละ ภิกขุโน นะวะกัมมัง ทะเทยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาทู เม ภันเต สังฆโม, สังฆโม อิตถันนามัสสละ คะหะปะติโน วิหารัง อิตถันนามัสสละ ภิกขุโน นะวะกัมมัง เทติ, ยัสสายัสสะโต ขะมะติ อิตถันนามัสสละ คะหะปะติโน วิหารัสสละ อิตถันนามัสสละ ภิกขุโน นะวะกัมมังสสะ ทานัง, โส ตุน्हัสสละ ยัสสะ นกขะมะติ โส ภาเสยยะ.

ทินโน สังฆะนะ อิตถันนามัสสละ คะหะปะติโน วิหาโร อิตถันนามัสสละ ภิกขุโน นะวะกัมมัง ขะมะติ สังฆัสสละ, ตัสมา ตุน्हี, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกกรรมของภิกษุผู้มีชื่อนี้ นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกกรรมของภิกษุผู้มีชื่อนี้ การให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกกรรมของภิกษุผู้มีชื่อนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

วิหารของคฤหบดีผู้มีชื่อนี้ สงฆ์ให้เป็นนวกกรรมของภิกษุผู้มีชื่อนี้แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

(คำว่า อิตถันนามัสสละ คะหะปะติโน พึงเปลี่ยนตามชื่อผู้สร้าง ดังนี้ เช่น สุทัตตัสสะ คะหะปะติโน, วิสาขายะ อุปาสิกายะ, สีหัสสะ กุมารัสสะ)

กรรมวาจาสมมติกับปิยภูมิ

ดูก่อนอาานนท์ ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จึงสมมติวิหารที่ตั้งอยู่สุดเขตวัด ให้เป็นสถานที่เก็บของกับปิยะ แล้วให้เก็บไว้ในสถานที่ที่สงฆ์จำนงหมาย คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น หรือถ้าก็ได้.

วิธีสมมติกับปิยภูมิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้
ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ จึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา
ว่าดังนี้

กรรมวาจาสมมติกับปิยภูมิ

สุภตฺตฺ เม ภันเต สังโฆ, ยะทึ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันหามัง วิหารัง กับปิยะภูมิง สัมมันเนยยะ เอสา ญัตติ.

สุภตฺตฺ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันหามัง วิหารัง กับปิยะภูมิง
สัมมันนะติ, ยัสสายัสสะโต ชะมะติ อิตถันหาสมฺสสะ วิหารัสสะ กับปิยะภูมียา
สัมมะติ, โส ตุน्हัสสะ ยัสสะ นิกชะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ อิตถันหาโม วิหาโร กับปิยะภูมิ ชะมะติ
สังฆัสสะ, ตัสมา ตุน्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว
สงฆ์พึงสมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็นกับปิยภูมิ นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็น
กับปิยภูมิ การสมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นกับปิยภูมิ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น
พึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

วิหารมีชื่อนี้สงฆ์สมมติให้เป็นกับปิยภูมิแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนี้
ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

ประเภทของอุโบสถ

ถ้ามีภิกษุ ๔ รูปขึ้นไป ให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง

ปาริสุทธิอุโบสถ ภิกษุ ๓ รูป

ภิกษุผู้ฉลาด ฟังประกาศให้ภิกษุเหล่านั้นทราบ ด้วยฉัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

“สุณันตุ เม ภันเต อายัสมันตา อชฺชุปโปสะโส ปัตถะระโส, ยะทายัสมันตานัง ปัตตะกัลลัง, มะยัง อัญญะมัญญัง ปะริสุทธิอุโปสะถัง กะเรยามะ.

ท่านทั้งหลายเจ้าข้า ขอจงฟังข้าพเจ้า อุโบสถวันนี้ที่ ๑๕ ถ้าความพร้อมพรุ่งของท่านทั้งหลายถึงที่แล้ว เราทั้งหลายพึงทำปาริสุทธิอุโบสถกันเถิด.”

(ถ้าผู้สวดแก่กว่า ฟังว่า อาวุโส แทน ภันเต)

(ถ้า ๑๔ คำ ฟังเปลี่ยน ปัตถะระโส เป็น จาตุททะโส)

ภิกษุผู้เถระ ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่า

“ปะริสุทธิโ อะหัง อาวุโส, ปะริสุทธิโติ มัง ชาเรถะ.

ฉันบริสุทธิ์แล้วขอ ขอเธอจำฉันว่า ผู้บริสุทธิ์แล้ว” (๓ หน)

ภิกษุหนุ่มๆ ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุเหล่านั้น ดังนี้

“ปะริสุทธิโ อะหัง ภันเต, ปะริสุทธิโติ มัง ชาเรถะ.

ผมบริสุทธิ์แล้วขอรับ ขอท่านทั้งหลายจำผมว่า ผู้บริสุทธิ์แล้ว” (๓ หน)

ปาริสุทธิอุโบสถภิกษุ ๒ รูป

ภิกษุผู้เถระ ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุผู้หนุ่มๆอย่างนี้ว่า

“ประสิษฐโร อะหัง อาวุโส, ประสิษฐโรติ มัง ชาเรหิ.

ฉันทบรสิษฐโรแล้วเธอ ขอเธอจำฉันว่า ผู้บรสิษฐโรแล้ว” (๓ หน)

ภิกษุผู้ผนวกะ ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคอง
อัญชลี แล้วบอกความบรสิษฐโรของตน ต่อภิกษุผู้เฒ่าอย่างนี้ว่า

“ประสิษฐโร อะหัง ภัณฑเต, ประสิษฐโรติ มัง ชาเรถะ.

ผมบรสิษฐโรแล้วขอรับ ขอท่านจำผมว่า ผู้บรสิษฐโรแล้ว” (๓ หน)

อธิษฐานอุโปสถ

ภิกษุนั้น ฟังกวาดสถานที่เป็นที่ไปมา แห่งภิกษุทั้งหลาย คือจะเป็น
โรงฉัน มณฑป หรือโคนไม้ก็ตาม แล้วตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ ปูอาสนะ ตามประทีปไว้
แล้วนั่งรออยู่ ถ้าภิกษุเหล่าอื่นมา ฟังทำอุโปสถ ร่วมกับพวกเขา ถ้าไม่มีมา
ฟังอธิษฐานว่า

“อัสชะ เม อุโปสะเถ

วันนี้เป็นวันอุโปสถของเรา” (๓ หน)

ถ้าไม่อธิษฐาน ต้องอาบัติทุกกฏ.

ปาติโมกข์เทศ ๕

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร.๔/๒๓๐/๑๕๐)

การสวดปาติโมกข์มี ๕ วิธี ดังนี้

๑. ภิกษุสวดนิทานจบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบถ
๒. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบถ
๓. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ สวดสังฆาทิเสส ๑๓ จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบถ
๔. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ สวดสังฆาทิเสส ๑๓ สวดอนิยต ๒ จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบถ
๕. ภิกษุสวดโดยพิสดารหมด

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีอันตราย ภิกษุไม่ฟังสวดปาติโมกข์ย่อ รูปใดสวดต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลายเมื่อมีอันตรายเราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ ขึ้นแสดงโดยย่อ”

อันตรายในเรื่องเหล่านี้คือ

๑. พระราชาเสด็จมา	๒. โจรมาปล้น
๓. ไฟไหม้	๔. น้ำหลากมา
๕. คนมามาก	๖. ผีเข้าภิกษุ
๗. สัตว์ร้ายเข้ามา	๘. งูร้ายเลื้อยเข้ามา
๙. ภิกษุจะถึงแก่ชีวิต ^๑	๑๐. มีอันตรายแก่พรหมจรรย์ ^๒

ตัวอย่างการสวดปาติโมกข์ย่อ เช่น วิธีที่ ๑

ที่ตรัสว่า “ภิกษุสวดนิทานจบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบถ” โดย

^๑ภิกษุเป็นไข้ หรือ จะรณภาพ หรือมีคนมีเวรกันประสงค์จะฆ่า จึงจับภิกษุนั้น (วิ.อ. ๓/๑๕๐/๑๓๑).

^๒มนุษย์ทั้งหลาย ประสงค์จะให้ภิกษุรูปเดียว หรือหลายรูป เคลื่อนจากพรหมจรรย์ (จะให้สึก) จึงจับภิกษุเหล่านี้ไว้ (วิ.อ. ๓ / ๑๕๐ / ๑๓๑).

- เริ่มด้วยการสวดบุพพกิจบุพพกรรม คือเริ่มตั้งแต่
 อุโปสะถะกะระณะโต ปุพเพ นะวะวิรัช ปุพพะกิจจัง กาทัพพัง โหติ
สวดไปเรื่อย ๆ จนถึง.....อะนุมาเนตัพโพ.

- ต่อไปจึงสวดนิทานุสเทส ดังนี้
 สุธนาตุ เม ภันเต สังโฆ , อัชชุปุสสะโก ปถณะระโส ยะทิ สังฆัสสะ
สวดไปเรื่อย ๆ จนถึง.....ผาสุ โหติ.

- จากนั้นจึงสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบถ ดังนี้
 อุททัญจัง โข อายัสมันโต นิทานัง.
 ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ประสิสุทธา ?
 ทุตติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ประสิสุทธา ?
 ตะตติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ประสิสุทธา ?
 ประสิสุทธเชตถายัสมันโต, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ชาระยามิ.
 สุธา โข ปะนายัสมันเตหิ จัตตาโร ปาราชิกา รัมมา.
 สุธา โข ปะนายัสมันเตหิ เตระสะ สังฆาทิสเสสา รัมมา.
 สุธา โข ปะนายัสมันเตหิ เทว อะนียะตา รัมมา.
 สุธา โข ปะนายัสมันเตหิ ติงสะ นิสัสคคิยา ปาจิตติยา รัมมา.
 สุธา โข ปะนายัสมันเตหิ เทวนะวุติ ปาจิตติยา รัมมา.
 สุธา โข ปะนายัสมันเตหิ จัตตาโร ปาฎิเทสะเนียยา รัมมา.
 สุธา โข ปะนายัสมันเตหิ ปัญจะสัสตตะติ เสขิยา รัมมา.
 สุธา โข ปะนายัสมันเตหิ สัตตาทริกะระณะสะมะธา รัมมา.
 เอตตะกันตัสสะ ภาคะวะโต สุตตาคะตัง สุตตะปะริยาปันนัง
 อนันฺวัทธะมาสัง อุทเทสัง อาคัจฉะติ.

ตัตถะ สัพเพหะวะ สะมัคเคหิ สัมโมทะมานะหิ อะวิวะทะมานะหิ
 สิกขิตัพพันติ.

ภิกขุปาติโมกขัง นิฏฐิตัง.

(คำว่า ปะนายัสมันเตหิ ในบุพพสิกขาไซ้ อายัสมันเตหิ)

วิธีมอบปาริสุทธิ และมอบฉันทะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุอาพาธมอบปาริสุทธิ.

วิธีมอบปาริสุทธิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล ฟังมอบปาริสุทธิ อย่างนี้:-

ภิกษุผู้อาพาธ ฟังเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอูตตราสงค์เฉวียงบ่า
นั่งกระโหรง ประคองอัญชลีแล้ว กล่าวคำมอบปาริสุทธิอย่างนี้ว่า

"ปาริสุทธิง ทम्मิ, ปาริสุทธิง เม หาระ, ปาริสุทธิง เม อาโรเจหิ."

"ข้าพเจ้าขอมอบปาริสุทธิ ขอท่านจงนำปาริสุทธิของข้าพเจ้าไป
ขอท่านจงบอกปาริสุทธิของข้าพเจ้า "

ภิกษุรับด้วยกาย รับด้วยวาจา รับด้วยทั้งกายและวาจาก็ได้ เป็นอันภิกษุ
อาพาธมอบปาริสุทธิแล้ว. ไม่รับด้วยกาย ไม่รับด้วยวาจา ไม่รับด้วยทั้งกายและ
วาจา ไม่เป็นอันภิกษุอาพาธมอบปาริสุทธิ.

ถ้าได้ภิกษุเช่นนั้นอย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ ภิกษุทั้งหลายพึงใช้
เตียงหรือตั้ง หามภิกษุอาพาธนั้นมาในท่ามกลางสงฆ์ แล้วทำอุโบสถ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกภิกษุผู้พยาบาลใช้คิดอย่างนี้ว่า ถ้าพวกเรา
จักย้ายภิกษุอาพาธอาหารจกกำเร็บหนัก หรือมิฉะนั้นก็จักถึงมรณภาพ ดังนี้
ไม่พึงย้ายภิกษุอาพาธ สงฆ์พึงไปทำอุโบสถในสำนักภิกษุอาพาธนั้น แต่สงฆ์เป็น
วรรค ไม่พึงทำอุโบสถเลย ถ้าขึ้นทำ ต้องอาบัติทุกกฏ.

วิธีมอบฉันทะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล ฟังมอบฉันทะ อย่างนี้:-

ภิกษุอาพาธ ฟังเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอูตตราสงค์เฉวียงบ่า
นั่งกระโหรง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำมอบฉันทะอย่างนี้ว่า

"ฉันทั้ง ทัมมิ, ฉันทั้ง เม หาระ, ฉันทั้ง เม อาโรเจหิ."

"ข้าพเจ้ามอบฉันทะ ขอท่านจงนำฉันทะของข้าพเจ้าไป
ขอท่านจงบอก ฉันทะของข้าพเจ้า".

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในวันอุโบสถ เราอนุญาตให้ภิกษุผู้มอบ
ปาริสุทธิ มอบฉันทะด้วย เมื่อสงฆ์จะมีกรณีกิจ.

ตัวอย่างคำที่ภิกษุผู้นำฉันทะและปาริสุทธิของภิกษุอาพาธบอกแก่สงฆ์

"อาสะโก ภันเต ภิกขุ คิลานो मय्हिं चान्त्युञ्जे पारिसुत्थिञ्जे
อะทาสि, ตัสสะ ฉันโท จะ ปारिसुत्थि จะ มะยา อาหะणा, สาธุ ภันเต สังโฆ
ธาเรตุ."

"ท่านเจ้าข้า อาสโกภิกษุอาพาธ ได้มอบฉันทะและปาริสุทธิแก่ผม
ผมนำฉันทะและปาริสุทธิ ของเธอมาแล้ว ขอสงฆ์จงทราบ."

วิธีงดปาติโมกข์แก่ภิกษุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วันอุโบสถ ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ เมื่อบุคคลนั้น
อยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ฟังประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล สาปตติโก
ตัสสะ ปาฏิโมกขัง จูเปมิ นะ ตัสมิถ สัมมุขีภูเต ปาฏิโมกขัง อุกทิสิตัพพันติ
จูเปตัง โหติ ปาฏิโมกขัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีอบัติติดตัว
ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์
ดังนี้ ปาติโมกข์เป็นอันงดแล้ว.

การงดปาติโมกข์เพราะศีลวิบัติ

สุณาคู เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล สีละวิปัตติยา-
ทิกฺขุระสุตะปะริสังกิตโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัสมิง
สัมมุขีภุเต ปาฏิโมกขัง อุกทิสิตัพพันติ รัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน
และรังเกียจ ด้วยศีลวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อม
หน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นกรรม.

การงดปาติโมกข์เพราะอาจารย์วิบัติ

สุณาคู เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล อายะระวิปัตติยา-
ทิกฺขุระสุตะปะริสังกิตโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัสมิง สัมมุขีภุเต
ปาฏิโมกขัง อุกทิสิตัพพันติ รัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน
และรังเกียจ ด้วยอาจารย์วิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่
พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นกรรม.

การงดปาติโมกข์เพราะทิกฺขุวิบัติ

สุณาคู เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล ทิกฺขุวิปัตติยา-
ทิกฺขุระสุตะปะริสังกิตโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัสมิง สัมมุขีภุเต
ปาฏิโมกขัง อุกทิสิตัพพันติ รัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน
และรังเกียจ ด้วยทิกฺขุวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้า
สงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นกรรม.

ข้อสังเกต มีพุทธพจน์ตรัสว่า “เมื่องงดปาติโมกข์แล้ว บริษัทเล็กประชุมเพราะอันตราย ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ
๑. อันตรายแต่พระราชชา ๒. ...” แสดงว่าการเลิกประชุมสงฆ์เพราะอันตราย ๑๐ ได้ (ดูหน้า ๓๕๒, ๔๒๘ ประกอบ)

วิธีการทำเมื่อสงฆ์ต้องสมาคาศบัตติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ในอาวาสแห่งหนึ่ง เมื่อถึงวันอุโบสถ สงฆ์ทั้งหมดในศาสนานี้ต้องสมาคาศบัตติ ภิกษุเหล่านั้นพึงส่งภิกษุรูปหนึ่ง ไปสู่อาวาสใกล้เคียงพอจะกลับมาทันในวันนั้น ด้วยสั่งว่า "อาวุโส เธอจงไปทำคณอบัตตินั้น แล้วมาพวกเราจักทำคณอบัตติในสำนักเธอ ถ้าได้ภิกษุเช่นนั้นอย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ภิกษุผู้ฉลาดพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

ญัตติกรรมวาจาสงฆ์ต้องสมาคาศบัตติ

“สุณาดู เม ภันเต สังฆो อะยัง สัพโพ สังฆो สะภาคัง อาปัตตัง อาปนโน ยะทา อัญญัง ภิกขุขุ สุทัง อะนาปัตติกัง ปัสสิสสะติ ตะทา ตัสสะ สันติเก ตัง อาปัตตัง ปะฏิกระริสสะติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ทั้งหมดนี้ต้องสมาคาศบัตติ เห็นภิกษุรูปอื่นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติเมื่อใด จักทำคณอบัตตินั้นในสำนักเธอเมื่อนั้น”

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ สวดปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตรรายแก่อุโบสถ เพราะข้อที่ต้องสมาคาศบัตตินั้น เป็นปัจจัย.

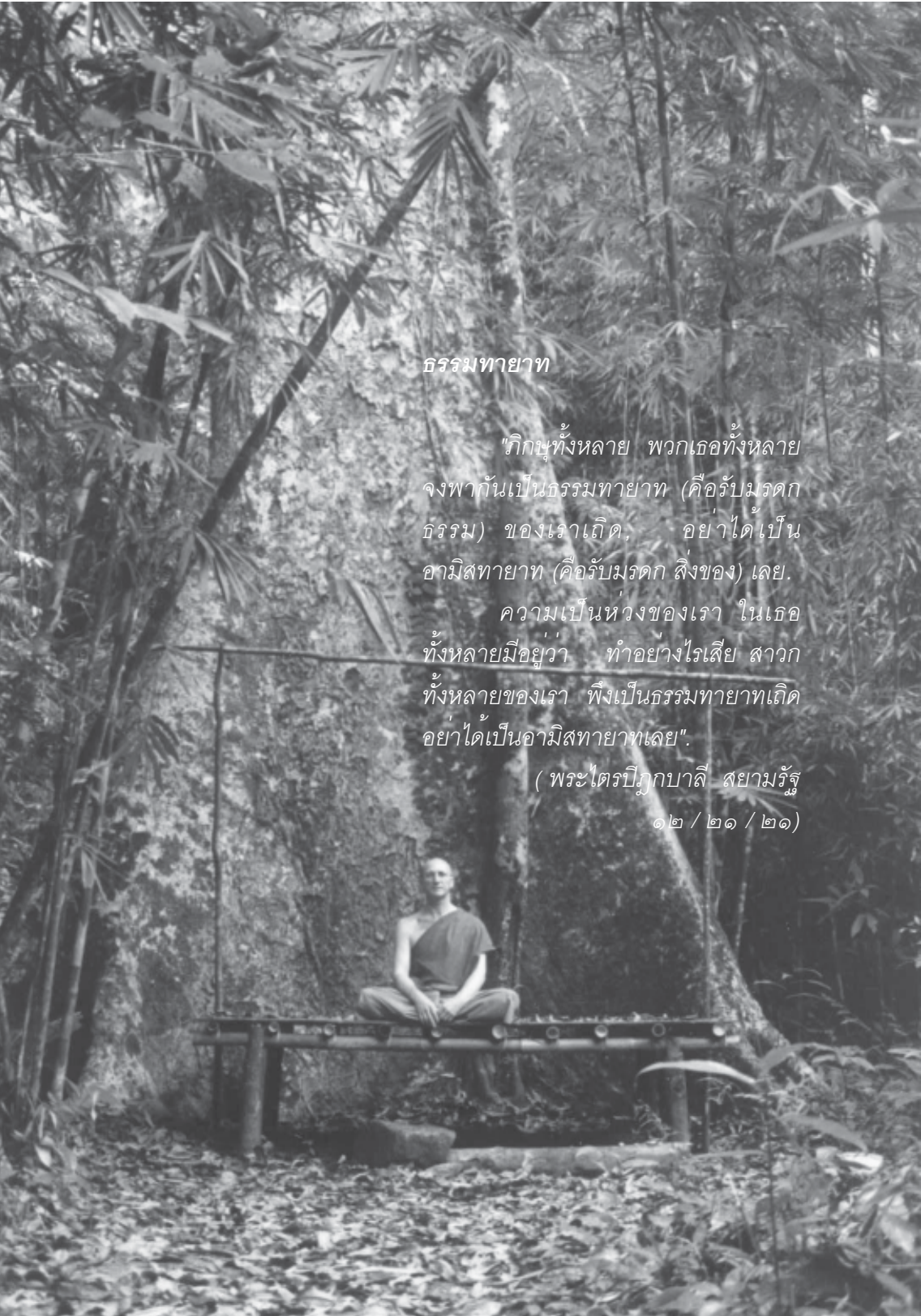
สงฆ์ทั้งหมดมีความสงสัยในสมาคาศบัตติ

ภิกษุผู้ฉลาด พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

“สุณาดู เม ภันเต สังฆो อะยัง สัพโพ สังฆो สะภาคายะ อาปัตตติยา เวมะติโก ยะทา นิพเพมะติโก ภาวิสสะติ ตะทา ตัง อาปัตตัง ปะฏิกระริสสะติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ทั้งหมดนี้มีความสงสัยในสมาคาศบัตติ หมดความสงสัยเมื่อใด จักทำคณอบัตตินั้นเมื่อนั้น”

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ สวดปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตรรายแก่อุโบสถ เพราะข้อที่มี ความสงสัยนั้นเป็นปัจจัย.

ธรรมทายาท

"ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย
จงพากันเป็นธรรมทายาท (คือรับมรดก
ธรรม) ของเราเถิด, อย่าได้เป็น
อามิสทายาท (คือรับมรดก สิ่งของ) เลย.

ความเป็นห่วงของเรา ในเธอ
ทั้งหลายมีอยู่ว่า ทำอย่างไรเสีย สาวก
ทั้งหลายของเรา พึงเป็นธรรมทายาทเถิด
อย่าได้เป็นอามิสทายาทเลย".

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ

๑๒ / ๒๑ / ๒๑)

บุพพกรณ์ - บุพพกิจ

อุโปสะเถกะระณะโต^๑ บุพเพ นะวะวิรัชัง บุพพะกิจจัง กาดัพพัง โหติ.
ตัตถฐานะสัมมัทธชะนัญจะ ตัตถะ ปะทีปะชชะละนัญจะ อาสะนะปัญญะปะนัญจะ
ปานีเยะปะริโฆชะเนียบุฏฐะปะนัญจะ ฉันทะระหานัง ภิกขุหนึ่ง ฉันทะหะระณัญจะ
เตสัณญะวะ อะกะตะโปสะถานัง ปาริสุทธยาปิ^๒ อาหะระณัญจะ อุตุกขานัญจะ
ภิกขุคะณะนา จะ ภิกขุนี้ะโมวาโท จาติ.

ตัตถะ ปริมาณิ จัตตาริ^๓ ภิกขุหนึ่ง วัตตัง ชานันเตหิ อารามิเกหิปิ
ภิกขุหิ^๔ กะตานิ ปะริณิฏฐิตานิ โหนติ.

ฉันทะหะระณะ ปาริสุทธิ อาหะระณานิ^๕ ปะนะ อิมิสสัง สีมายัง
หัตถะปาสัง วิชะหิต์วา นิสินนานัง ภิกขุหนึ่ง อะภาวะโต นัตถิ.

อุตุกขานัง นามะ เอตตะกัง อะตักกันตัง, เอตตะกัง อะวะสสิฏฐันติ
เอวัง อุตุกขาจิกชะนัง; อุตุนีชะ ปะนะ สาสะเน เหมันตะคิมะวะสสานานัง ะเสนะ
ตีณิ โหนติ. อะยัง เหมันโตตฺ^๖, อัสมัญจะ อุตุมหิ อฏฐะ อุโปสะถา, อิมินา
ปักเขนะ เอโกอุโปสะเถ สัมปัตโต เทว อุโปสะถา อะตักกันตา บญจะ อุโปสะถา
อะวะสสิฏฐา^๗ อิติ เอวัง สัพเพหิ อายัสมันเตหิ อุตุกขานัง ชาเรตัพพัง.

(รับพรอ้อมกันว่า เอวัง ภันเต ผู้แก่กว่าฟังว่า เอวัง อาวุโส)

ภิกขุคะณะนา นามะ อิมัสสัง อุโปสะถักเค อุโปสะถัตถายะ^๘
สันนิปะติตา ภิกขุ เอตตะกาติ ภิกขุหนึ่ง คะณะนา. อิมัสสัง ปะนะ
อุโปสะถักเค^๙ จัตตาโร^{๑๐} ภิกขุ สันนิปะติตา โหนติ. อิติ เอวัง สัพเพหิ
อายัสมันเตหิ ภิกขุ คะณะนาปิ ชาเรตัพพา.

(รับพรอ้อมกันว่า เอวัง ภันเต ผู้แก่กว่าฟังว่า เอวัง อาวุโส)

ภิกขุนี้ะโมวาโท ปะนะ อิทานิ ตาสัง นัตถิตายะ นัตถิ.
อิติ สะกะระโณกา सानัง บุพพะกิจจานัง กะตัตตา นิกะระโณกา सानัง
บุพพะกิจจานัง ปะกะติยา ปะริณิฏฐิตัตตา, เอวันตัง นะวะวิรัชัง บุพพะกิจจัง
ปะริณิฏฐิตัง โหติ.

นิฏฐิตะ จะ บุพพะกิจเจ สะเจ โส ทิวะโส จาตุททะสี ปันณะระระสี

สามัคคีนะมัณฺญะตะโร ยะถาขุโปสะโก^{๑๑} ปัณณะระโส^{๑๒} ยาวะติกา จะ ภิกขุ
กัมมปัตตดา สังฆุโปสะถาระหา จัตตาโร^{๑๓} วา ตะโต วา อะติเรกา
ปะกะตัตตา ปาราชิกัง อะนาบันนา สังฆะนะ วา อะนุกขิตตา, เต จะ โข
หัตตะปาสัง อะวิชะหิตวา เอกะสีมายัง วุตฺตา, เตสฺสญฺจะ วิกาละโกชะนาทิวะเสนะ
วัตถุสะภาคาปัตติโย เจ นะ วิชขันติ; เตสฺสญฺจะ หัตตะปาเส หัตตะปาสะโต
พะหิกระณะวะเสนะ วิชเชตัพโพ โกจิ วิชชะนียะปุคคะโล เจ นัตถิ.

เอวันตัง อุโปสะถะกัมมัง^{๑๔} อิมะหิ จะตฺถุหิ ลักขะณะหิ สังคะหิตัง
ปัตตะกัลลัง นามะโหติ กาคุง ยุตตะรูปัง. อุโปสะถะกัมมัสสะ^{๑๕} ปัตตะกัลลัตตัง
วิทฺติวา อิทานิ กะริยะมาโน อุโปสะโก สังฆะนะ อะนุมาเนตัพโพ.^{๑๖}

(รับพร้อมกันว่า เอวัง ภันเต ผู้แก่กว่าฟังว่า เอวัง อาวุโส)
(ต่อจากนี้ท่านผู้แก่กว่าในสงฆ์ ถ้าไม่ได้สวดเอง ฟังกล่าวคำ อัมเมสนา ดังนี้)

ปุพพะกะระณะปุพพะกิจจาณี สะมาเปตฺวา อิมัสสะ นิสินนัสสะ
ภิกขุสังฆัสสะ อะนุมะติยา ปาฏิโมกขัง อุตฺทิสิตุง^{๑๗} อัมเมสะนัง กะโรมิ.

วิธีเปลี่ยนบุพพกิจตามลำดับเลขเชิงอรรถ

๑. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า ปะวาระณากระณะโต.
๒. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า อะกะตะปะวาระณานัง ปะวาระณายะปิ.
๓. ถ้ากลางวัน ฟังว่า ตัตถะ ปุริเมสุ จะตฺตุสุ กิจเจสุ ปะทีปะกิจจัน อิทานิ สุริยาโลกัสสะ อตฺถิตายะ นัตถิ, อะปะราหิ ตินฺนิ.
๔. ถ้ารูปเดียว ฟังว่า ภิกขุหนิง วัตตัง ชานะตา ภิกขุหา ถ้าหลายรูป ไม่มีอารามิกะ ฟังว่าแต่ ภิกขุหิ เท่านั้น.
๕. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า ปะวาระณาอาหะระณานิ.
๖. ถ้าเป็นฤดูร้อน ฟังว่า คิมโหตุ ถ้าเป็นฤดูฝน ฟังว่า วัสสาโนตุ.
๗. นี่เป็นฤดูที่ไม่มีอธิกมาส ไม่มีปวารณา และเป็นอุโปสถที่ ๓ ถ้าเป็นอุโปสถที่ ๑ ฟังว่า เอโก อุโปสะโก สัมปัตโต สัตตะ อุโปสะถา อะวะสิฏฺฐา ถ้าเป็นอุโปสถที่ ๒ คือล่วงแล้ว ๑ ปัจจุบันยังเหลืออยู่อีก ๖ ฟังว่า เอโก อุโปสะโก อะตักกันโต, ฉะ อุโปสะถา อะวะสิฏฺฐา,

ถ้าว่วงแล้ว ๒-๓-๔-๕-๖ อุโบสถ ยังเหลืออยู่ ๕-๔-๓-๒-๑ อุโบสถ ฟังว่า
 เทว - ตะโย - จัตตารโ - ปัญจะ - จะ อุโปสะกา อะติกกัณฑา,
 ปัญจะ - จัตตารโ - ตะโย - เทว อุโปสะกา อะวะสิฏฐา, หรือ
 เอโก อุโปสะโก อะวะสิฏฐโ,

ถ้าว่วง ๗ อุโบสถ ปัจจุบัน ๑ รวมเป็น ๘ อุโบสถบริบูรณ์ ฟังว่า สัตตะ
 อุโปสะกา อะติกกัณฑา, อัญฐะ อุโปสะกา ประิพุณณา.

ถ้าฤดูที่มีอธิกมาส ฟังว่า อะธิกะมาสะวะเสณะ ทะสะ อุโปสะกา, อิมินา
 ปักเขนะ เอโก อุโปสะโก สัมปัตโต, นะวะ อุโปสะกา อะวะสิฏฐา. อุโบสถที่
 ๒-๓ ถึงที่ ๑๐ ก็ให้เปลี่ยนทำนองเดียวกันกับฤดูที่ไม่มีอธิกมาส
 ต่างกันที่ต้องเติมคำว่า อะธิกะมาสะวะเสณะ เข้าข้างหน้าเสมอ เท่านั้น.

ฤดูที่ไม่มีอธิกมาส แต่มีปวารณา อุโบสถที่ ๑ ให้เปลี่ยนว่า สัตตะ จะ
 อุโปสะกา เอกา จะ ประวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสะโก สัมปัตโต
 จะ จะ อุโปสะกา เอกา จะ ประวาระณา อะวะสิฏฐา. ถ้าว่วงแล้ว ๕ อุโบสถ
 ปัจจุบันเป็นวันปวารณา ยังเหลืออีก ๒ อุโบสถ ฟังเปลี่ยนว่า สัตตะ จะ อุโปสะกา
 เอกา จะ ประวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอกา ประวาระณา สัมปัตตา, ปัญจะ
 อุโปสะกา อะติกกัณฑา, เทว อุโปสะกา อะวะสิฏฐา. ถ้าเป็นอุโบสถที่สุด คือ
 ล่วงแล้ว ๖ อุโบสถ กับปวารณา ๑ ปัจจุบัน ๑ ฟังเปลี่ยนว่า สัตตะ จะ อุโปสะกา
 เอกา จะ ประวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสะโก สัมปัตโต, จะ จะ
 อุโปสะกา เอกา จะ ประวาระณา อะติกกัณฑา, สัตตะ จะ อุโปสะกา เอกา
 จะ ประวาระณา ประิพุณณา.

ถ้าฤดูที่มีอธิกมาสและปวารณาด้วย อุโบสถที่ ๑ ฟังเปลี่ยนว่า
 อะธิกะมาสะวะเสณะ นะวะ จะ อุโปสะกา เอกา จะ ประวาระณา, อิมินา
 ปักเขนะ เอโก อุโปสะโก สัมปัตโต, อัญฐะ จะ อุโปสะกา เอกา จะ ประวาระณา
 อะวะสิฏฐา. อุโบสถต่อไป ก็ฟังเปลี่ยนทำนองเดียวกันกับฤดูที่ไม่มีอธิกมาส
 แต่มีปวารณา ต่างกันแต่เติมว่า อะธิกะมาสะวะเสณะ เข้าข้างหน้าเสมอเท่านั้น.

๘. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า ประวาระณัคเค ประวาระณัตถายะ.

๙. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า ประวาระณัคเค.

๑๐. นี้ภิกษุ ๔ รูป ถ้า ๕ รูปว่า **ปัญจะ ภิกขุ**, ๖ : **ฉะ ภิกขุ**, ๗ : **สัตตตะ ภิกขุ**, ๘ : **อัญญะ ภิกขุ**, ๙ : **นะวะ ภิกขุ**, ๑๐ : **ทะสะ ภิกขุ** (ต่อจากนี้พึงดูในเชิงอรรถ)
๑๑. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **ยะถาชชะ ปะวาระณา**.
๑๒. ถ้าเป็นอุโบสถที่ ๑๔ คำว่า **จาตุททะโส** ถ้าเป็นวันปวารณาที่ ๑๔ คำว่า **จาตุททะสี** วันปวารณาที่ ๑๕ คำว่า **ปัทนณะระสี**.
๑๓. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **สังฆะปะวาระณาระหา ปัญจะ วา**
๑๔. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **เอวันตัง ปะวาระณากัมมัง**.
๑๕. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **ปะวาระณากัมมัสะ**.
๑๖. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **อิทาหิ กะริยะะมาหา ปะวาระณา สังฆะนะ อะหุมมาเนตัพพา**.
๑๗. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า **ปะวาระณา ญัตติง ฐะเปตุง**.

แบบกรณับจำนวนภิกษุ

๑๑ เอกาทะสะ	๓๓ เตตติงสะ	๕๕ ปัญจะปัญญาสะ	๗๗ สัตตตะสัตตตะติ
๑๒ พาระสะ	๓๔ จะตุตติงสะ	๕๖ ฉะปัญญาสะ	๗๘ อัญญะสัตตตะติ
๑๓ เตระสะ	๓๕ ปัญจัตติงสะ	๕๗ สัตตะปัญญาสะ	๗๙ เอกุณาสีติ
๑๔ จะตุททะสะ	๓๖ นัตติงสะ	๕๘ อัญญะปัญญาสะ	๘๐ อะสีติ
๑๕ ปัทนณะระสะ	๓๗ สัตตัตติงสะ	๕๙ เอกุณะสิฏฐี	๘๑ เอกาสีติ
๑๖ โสพะสะ	๓๘ อัญจัตติงสะ	๖๐ สิฏฐี	๘๒ ท้าวสีติ
๑๗ สัตตะระสะ	๓๙ เอกุณะจัตตาฬิสะ	๖๑ เอกะสิฏฐี	๘๓ ตะยาสีติ
๑๘ อัญญะระสะ	๔๐ จัตตาฬิสะ	๖๒ ท้าวสิฏฐี	๘๔ จะตุราสีติ
๑๙ เอกุณะวีสะติ	๔๑ เอกะจัตตาฬิสะ	๖๓ เตสิฏฐี	๘๕ ปัญจาสีติ
๒๐ วีสะติ	๔๒ ท้าวจัตตาฬิสะ	๖๔ จะตุสิฏฐี	๘๖ ฉะพาสีติ
๒๑ เอกะวีสะติ	๔๓ เตจัตตาฬิสะ	๖๕ ปัญจะสิฏฐี	๘๗ สัตตาสีติ
๒๒ พาวีสะติ	๔๔ จะตุจัตตาฬิสะ	๖๖ ฉะสิฏฐี	๘๘ อัญญาสีติ
๒๓ เตรีสะติ	๔๕ ปัญจะจัตตาฬิสะ	๖๗ สัตตะสิฏฐี	๘๙ เอกุณะนะวุติ
๒๔ จะตุวีสะติ	๔๖ ฉะจัตตาฬิสะ	๖๘ อัญญะสิฏฐี	๙๐ นะวุติ
๒๕ ปัญจะวีสะติ	๔๗ สัตตะจัตตาฬิสะ	๖๙ เอกุณะสัตตตะติ	๙๑ เอกะนะวุติ
๒๖ นัพพิสะติ	๔๘ อัญญะจัตตาฬิสะ	๗๐ สัตตะติ	๙๒ เทวันะวุติ
๒๗ สัตตะวีสะติ	๔๙ เอกุณะปัญญาสะ	๗๑ เอกะสัตตตะติ	๙๓ เคนะวุติ
๒๘ อัญญะวีสะติ	๕๐ ปัญญาสะ	๗๒ ท้าวสัตตตะติ	๙๔ จะตุนะวุติ
๒๙ เอกุณะตังสะ	๕๑ เอกะปัญญาสะ	๗๓ เตสัตตตะติ	๙๕ ปัญจะนะวุติ
๓๐ สะมะตังสะ	๕๒ ท้าวปัญญาสะ	๗๔ จะตุสัตตตะติ	๙๖ ฉะนะวุติ
๓๑ เอกัตติงสะ	๕๓ เตปัญญาสะ	๗๕ ปัญจะสัตตตะติ	๙๗ สัตตะนะวุติ
๓๒ ทวัตติงสะ	๕๔ จะตุปัญญาสะ	๗๖ ฉะสัตตตะติ	๙๘ อัญญะนะวุติ

บุพพกรรม - บุพพกิจ (แปล)

ก่อนแต่ทำอุโบสถ ฟังทำบุพพกิจ ๙ ประการ คือ ๑.กวาดสถานที่ทำอุโบสถนั้น ๒.จุดประทีปในที่นั้น ๓.แต่งตั้งอาสนะ ๔.ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ ๕.นำฉันนะของภิกษุผู้ควรแก้ฉันนะ ๖.บอกฤดู ๗.นำปาริสุทธิของเธอ ผู้ลงทำอุโบสถไม่ได้ ๘.นับภิกษุ ๙.สอนพวกภิกษุณี

ในบุพพกิจ ๙ นั้น ๔ เบื้องต้น อันคนเฝ้าอาราม และภิกษุทั้งหลายผู้วัตรของพวกภิกษุ ทำสำเร็จแล้ว.

ส่วนการนำฉันนะ นำปาริสุทธิไม่มี เพราะภิกษุทั้งหลาย ผู้หนึ่งเว้นหัตถบาส ในสีมานี้ไม่มี

การบอกฤดูโดยนัยดังนี้ว่า ล่วงเท่านี้ เหลือเท่านี้ ชื่อว่าบอกฤดู ก็ในศาสนานี้มี ๓ ฤดู ด้วยอำนาจแห่งฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน. ก็ฤดูนี้เป็นฤดูหนาว ในฤดูหนาวนี้มี ๘ อุโบสถ อุโบสถหนึ่งถึงด้วยปักข์อันนี้ ยังเหลือ ๗ อุโบสถ ท่านทั้งปวงพึงจำการบอกฤดูอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

การนับภิกษุโดยนัยนี้ว่า ภิกษุทั้งหลายผู้ประชุมกัน เพื่อประสงค์ทำอุโบสถในโรงอุโบสถนี้ เท่านี้รูป ดังนี้ ชื่อว่าการนับภิกษุ. ก็ในโรงอุโบสถนี้มีภิกษุประชุมกัน ๔ รูป ท่านทั้งปวง พึงจำแม้การนับภิกษุ ด้วยประการฉะนี้.

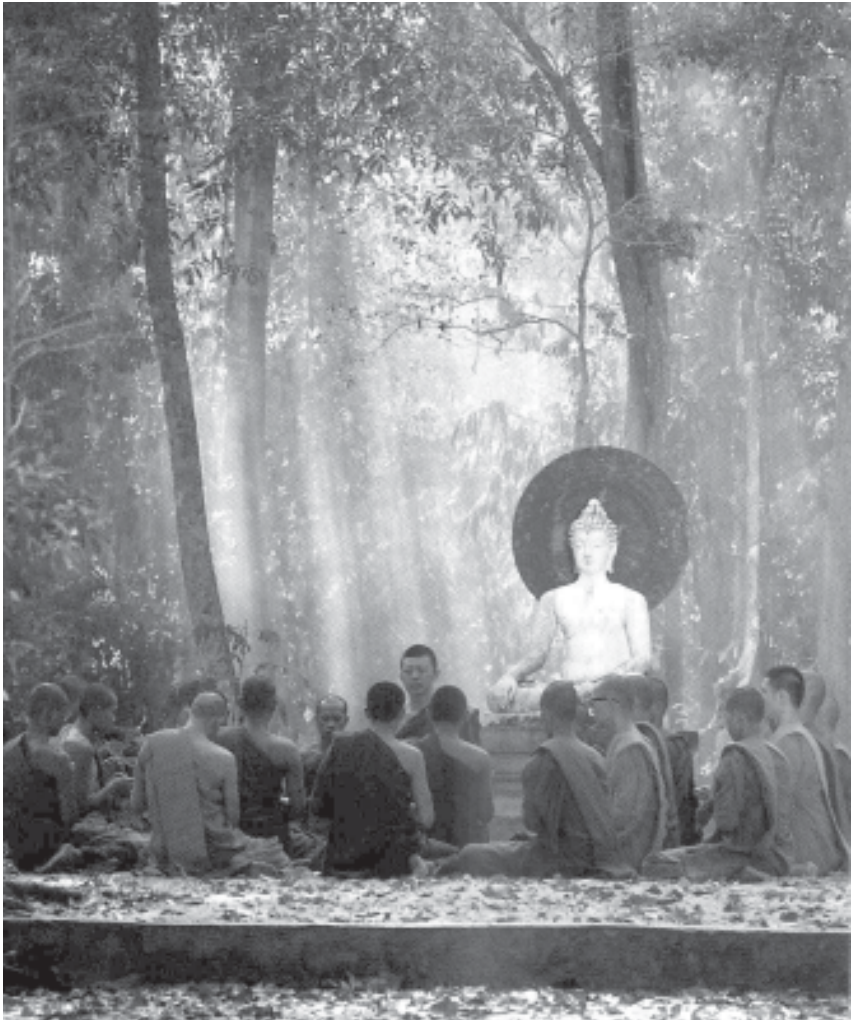
ก็การสอนภิกษุณีไม่มี เพราะพวกภิกษุณีนั้น ในเวลานี้ไม่มี. เพราะบุพพกิจซึ่งมีโอกาสพอจะทำ ได้ทำแล้ว เพราะให้บุพพกิจ ซึ่งหมดโอกาสจะทำสำเร็จไปเรียบร้อยแล้วตามปกติ ด้วยประการฉะนี้ บุพพกิจ ๙ ประการนั้น จึงเป็นอันสำเร็จเรียบร้อยแล้วด้วยประการอย่างนี้.

ก็เมื่อบุพพกิจสำเร็จแล้ว ถ้าวานั้นเป็นวันจาตุททสี หรือวันปณฺเณรสี หรือเป็นวันสามัคคี วันใดวันหนึ่ง เช่น อุโบสถวันที่ ๑๕ ก็แลภิกษุผู้ควรแก้สังฆอุโบสถ พอทำสำเร็จได้มีกำหนด ๔ รูปกิติ เกินกว่านั้นกิติ เป็นปกติตตะภิกษุ(ภิกษุปกติ) ไม่ต้องปราชิก หรือไม่ถูกสงฆ์กวัตร ทั้งเธอไม่ละหัตถบาสแล ตั้งอยู่ในสีมาเดียวกัน และถ้าเธอไม่มีสภาคาบตีโดยวัตถุ เพราะฉนั้นอาหารในเวลาวิกาลเป็นต้น และถ้าไม่มีบุคคลควรเว้นไร ๆ ให้หัตถบาส

ซึ่งควรเว้น ด้วยกันไว้เสียนอกหัตถบาส อุโบสถกรรมนั้นกำหนดแล้วด้วย
ลักษณะทั้ง ๔ นี้ ชื่อว่ามีความพร้อมพรังถึงที่แล้ว สมควรทำได้ ด้วยประการฉะนี้

สงฆ์ทราบความพร้อมพรังถึงที่แห่งอุโบสถกรรมแล้ว ฟังให้อุณหุมัติ
อุโบสถที่จะกระทำ ณ กาลบัดนี้.

จบบุพพกิจ.

ภิกขุปาติโมกข์^๑

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ. อชฺชุปุสสะโก ปันณะระโส^๑. ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อุโปสสะถัง กะเรยยะ, ปาติโมกขัง อุทิสายยะ.

กิง สังฆัสสะ ปุพพะกิจจัง, ปาริสุทฺธิง आयัสมันโต อาโรเจณะ, ปาติโมกขัง อุทิสิสสามิ. ตัง สัพเพวะ สันตา สารุทัง สุโณมะ มะนะสิกะโรมะ. ยัสสะ ลียา อาปัตติ, โส อาวิกะเรยยะ, อะสันติยา อาปัตติยา ตุณ्हี ะวัตตัพพัง. ตุณ्हีภาเวนะ โข ปะนายัสมันเต ปะริสุทฺธาติ เวทิสสามิ. ยะถา โข ปะนะ ปัจเจกะปฏฺฐัสสะ เวยยากะระถัง โหติ, เอะวะเมวัง เอะวะรูปายะ ปะริสายะ ยาวะตะติยัง อะนุสสาวิตัง โหติ. โย ปะนะ ภิกขุ ยาวะตะติยัง อะนุสสาวิยะมานะ สะระมาโน สันติง อาปัตติง นาวิกะเรยยะ, สัมปะชานะมุสสาวาทัสสะ โหติ, สัมปะชานะมุสสาวาโท โข ปะนายัสมันโต อันตะรายิกो ชัมโม วุตโต ภะคะวะตา; ตัสมา สะระมาเนนะ ภิกขุณา อาปันเนนะ วิสุทฺธาเปกเขนะ สันตี อาปัตติ อาวิกะตัพพา. อาวิกะตา หิสสะ ผาสู โหติ.

นินาทัง นินฺฉิตัง.

ตตฺริเม จัตตาโร ปาราชิกา ชัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหนึ่ง ลิกขาสาชีวะสะมาปันโน ลิกขัง อปปัจจักขายะ ทุพพัลลียัง อะนาวิกัถวา เมถุนัง ชัมมัง ปะฏิเสเวยยะ อันตะมะโส ติริจฉานะคะตายะปี, ปาราชิกโก โหติ อะสังวาโส.

๒. โย ปะนะ ภิกขุ คามา วา อะรัญญา วา อะทินนัง เถยยะสังขาตัง อาทิสายยะ, ยะถารูเป อะทินนาทาเน ราชานो โจรัง คะเหตฺวา หะเนยยุง วา พันธะยุง วา ปัพพาเชยยุง วา “โจโรสิ พาลอสสิ มุพฺโหสิ เถโนสฺสีติ; ตะถารูปัง ภิกขุ อะทินนัง อาทิสะมาโน, อะยัมปี ปาราชิกโก โหติ อะสังวาโส.

๓. โย ปะนะ ภิกขุ สัตฺติจิจะ มะนุสสะวิกะหัง ชีวิตา โวโรเปยยะ, สัตตะหาระกัง वासสะ ปะริเยเสยยะ, มะระณะวัณณัง วา สังวัณเณยยะ,

^๑ ถ้า ๑๔ คำ ฟังว่า จาคุททะโส

มะระณายะ วา สะมาทปะเปยยะ “อัมโภ ปุริสสะ กิง ตุยหิมินา ปาปะเกนะ
ทุขชีวิเตนะ, มะตันเต ชีวิตา เสยโยติ; อิติ จิตตะมะโน จิตตะสังกัปปो
อะเนกะปะริยาเยนะ มะระณะวันถัง วา สังวันถเณยยะ, มะระณายะ วา
สะมาทปะเปยยะ; อะยัมปิ ปาราชิโก โหติ อะสังวาโส.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อะนะภิชานัง อุตตะริมะนุสสะธัมมัง อัตตูปะนัยักัง
อะละมะริยะญาณะทัสสะนัง สะมุทาจะเรยยะ “อิติ ชานามิ อิติ ปัสสามิติ; ตะโต
อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา
อาปันโน วิสุททาเปกโข เอวัง วะเทยยะ “อะชานะเมวัง อาวุโส อะวะจัง ‘ชานามิ’
อะปัสสัง ‘ปัสสามิ’ ตุจฉัง มุสา วิละปินติ, อัญญัตร์อะ อะธิมานา; อะยัมปิ ปาราชิโก
โหติ อะสังวาโส.

อุททิกุฐา โข อายัส്മันโต จัตตารอ ปาราชิกา ธัมมา, เยสัง ภิกขุ
อัญญะตะรัง วา อัญญะตะรัง วา อาปัชชิต์วา นะ ละภะติ ภิกขุหิ สัทธัง
สังवासัง, ยะถา ปุเร; ตะถา ปัจฉา; ปาราชิโก โหติ อะสังวาโส.

ตัตถายัส്മันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุททา?

หุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุททา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุททา?

ปะริสุทเทตถายัส്മันโต; ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

ปาราชิกุทเทโส นิฎฐิติโต.

อิม โข ปะนัยัส്മันโต เตระสะ สังฆาทิเสสา ธัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. สัญเจตะนิกา สุกกะวิสัฏฐิ, อัญญัตร์อะ สุป็นันตา สังฆาทิเสโส.

๒. โย ปะนะ ภิกขุ โอตินโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามะนะ สัทธัง
กายะสังสัคคัง สะมาปัชเชยยะ, หัตถะคาหัง วา เวณิกาหัง วา อัญญะตะรัสสะ
วา อัญญะตะรัสสะ วา อังคัสสะ ปะรามะสะนัง, สังฆาทิเสโส.

๓. โย ปะนะ ภิกขุ โอตินโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัง
ทุกุฐลลาหิ วาจาหิ โอภาเสยยะ, ยะถาตัง ยุวา ยุวะติง เมถุนุปะสัณฺฑิตาหิ;
สังฆาทิเสโส.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ โอตินโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัสสะ สันติเก อัตตะกามะปาริจะรียายะ วัณณัง ภาเสยยะ “เอตะทักคัง ภาคินิ ปาริจะรียานัง, ยา มาทิสัง สีละวันตัง กัลยาณะธัมมัง พรัหมะจาริง เอเตนะ ธัมเมนะ ปะริจะเรยยาติ เมถุนุปะสัณฺหิตะนะ, สังฆาทิเสโส.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ สัณฺหะจิตตัง สะมาปัททชยยะ อิตถียา วา ปุริสะมะมะติง ปุริสัสสะ วา อิตถีมะติง ชายัตตะเน วา ชารัตตะเน วา อันตะมะโส ตัง ขะณิกายะปิ, สังฆาทิเสโส.

๖. สัณฺญาจิกายะ ปะนะ ภิกขุณา กุญฺจิง การะยะมาเนนะ อัสมามิกัง อัตตทุทเทสัง ปะมาณิกา กาเรตัพพา; ตัตริทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส ทะวะทะสะ วิทถิติโย สุกะตะวิทถิตยา, ติริยัถ สัตตันตะธา. ภิกขุ อะภินะตัพพา วัตถุเทสะนายะ; เตหิ ภิกขุหิ วัตถุ เทเสตัพพัง อะนารัมภัง สะปะริกกะมะนัง. สारัมภะ เจ ภิกขุ วัตถุสสัมมิง อะปะริกกะมะเน สัณฺญาจิกายะ กุญฺจิง การะยะ, ภิกขุ วา อะนะภินะยะ วัตถุเทสะนายะ, ปะมาณัง วา อะตีกกาเมยยะ, สังฆาทิเสโส.

๗. มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมาเนนะ สัสสมามิกัง อัตตทุทเทสัง ภิกขุ อะภินะตัพพา วัตถุเทสะนายะ; เตหิ ภิกขุหิ วัตถุ เทเสตัพพัง อะนารัมภัง สะปะริกกะมะนัง. สारัมภะ เจ ภิกขุ วัตถุสสัมมิง อะปะริกกะมะเน มะหัลละกัมปะ วิหารัง การะยะ, ภิกขุ วา อะนะภินะยะ วัตถุเทสะนายะ, สังฆาทิเสโส.

๘. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ทุญฺโฐ โทโส อัปะปะตีโต อะมุละเกนะ ปาราชิเกนะ ธัมเมนะ อะนุททังเสยยะ “อัปะปะวะ นามะ นัง อิมัมหา พรัหมะจะรียา จาเวยยันติ. ตะโต อะปะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา, อะมุละกัณฺเฑวะ ตัง อะชิกะระณัง โหติ, ภิกขุ จะ โทสัง ปะติฏฐาติ, สังฆาทิเสโส.

๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ทุญฺโฐ โทโส อัปะปะตีโต อัญญะภาคิยัสสะ อะชิกะระณัสสะ กิณฺณิจิ เทสัง เลสะมัตตัง อุปาทายะ ปาราชิเกนะ ธัมเมนะ อะนุททังเสยยะ “อัปะปะวะ นามะ นัง อิมัมहा พรัหมะจะรียา จาเวยยันติ. ตะโต อะปะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา,

อัญญาภาคิยัญเจะเว ตัง อะธิกะระณัง โหติ, โกจิ เทโส เลสะมัตโต อุปาทินโน ภิกขุ จะ โทสัง ปะติฏฐาติ, สังฆาทิเสโส.

๑๐. โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคคัสสะ สังฆัสสะ เกทาเยะ ปะรั๊กกะเมยยะ เกทะนะสังวัตตะนิกัง วา อะธิกะระณัง สะมาทาเยะ ปัคคัยหะ ติฏฐเวยยะ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอะวะมัสสะ ะจะเนโย “มา อายัสฺมา สะมัคคัสสะ สังฆัสสะ เกทาเยะ ปะรั๊กกะมิ, เกทะนะสังวัตตะนิกัง วา อะธิกะระณัง สะมาทาเยะ ปัคคัยหะ อฏฐาสิ; สะเมตายัสฺมา สังฆะนะ, สะมัคโค หิ สังโฆ สัมโมทะมาโน อะวิวะทะมาโน เอกุทเทโส ผาสสุ วิหะระตีติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะะ ปัคคัณเหายยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคาเยะ; ยาวะตะติยังเจะ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัคชเวยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ ปะฏินิสสัคชเวยยะ, สังฆาทิเสโส.

๑๑. ตัสเสวะ โข ปะนะ ภิกขุสสะ ภิกขุ โหนติ อะนุวัตตะกะ วัตตะวะทะกะ, เอโก วา เทว วา ตะโย วา, เต เอวัง ะเทยยุง, “มา อายัสฺมันโต เอตัง ภิกขุง กิญจิจิ อะวะจตุตตะ รัมมะวาที เจโส ภิกขุ, วินะยะวาที เจโส ภิกขุ, อัมหากัญเจะโส ภิกขุ, ฉันทัญจะ รุจิญจะ อาทาเยะ โวะหะระติ, ชานาติ โน ภาสะติ, อัมหากัมเปตัง ชะมะตีติ. เต ภิกขุ ภิกขุหิ เอะวะมัสสุ ะจะเนยา “มา อายัสฺมันโต เอวัง อะวะจตุตตะ, นะ เจโส ภิกขุ รัมมะวาที, นะ เจโส ภิกขุ วินะยะวาที, มา อายัสฺมันตานัมปิ สังฆะเกโท รุจิตตะ, สะเมตายัสฺมันตานัง สังฆะนะ, สะมัคโค หิ สังโฆ สัมโมทะมาโน อะวิวะทะมาโน เอกุทเทโส ผาสสุ วิหะระตีติ. เอวัญจะ เต ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมานา ตะเถวะะ ปัคคัณเหายยุง. เต ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพพา ตัสสะ ปะฏินิสสัคคาเยะ; ยาวะตะติยังเจะ สะมะนุภาสิยะมานา ตัง ปะฏินิสสัคชเวยยุง อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏินิสสัคชเวยยุง; สังฆาทิเสโส.

๑๒. ภิกขุ ปะเนวะ ทุพพะจะชาติโก โหติ, อุทเทสะปะริยาบันเนสสุ ลิกขาปะเทสุ ภิกขุหิ สะหะรัมมิกัง วุจจะมาโน อัตตานัง อะวะจะเนยัง กะโรติ “มา มัง อายัสฺมันโต กิญจิจิ อะวะจตุตตะ กัลล์ยาณัง วา ปาปะกัง วา, อะหัมปายัสฺมันเต นะ กิญจิจิ วัชขามิ กัลล์ยาณัง วา ปาปะกัง วา, วิระมะถายัสฺมันโต มะมะ ะจะนายาติ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอะวะมัสสะ ะจะเนโย “มา อายัสฺมา อัตตานัง อะวะจะเนยัง อะกาสิ,

วะจะนียะเมวะ อายัสฺมา อัตตานิ กะโรตุ; อายัสฺมาปิ ภิกขุ วะเทตุ สะหะรัมเมนะ, ภิกขุปี อายัสฺมันตัง วักขันติ สะหะรัมเมนะ, เอวัง สังวัฑฺฒา หิ ตัสสะ ภาคะวะโต ปะริสา, ยะทิทัง อัญญะมัญญะวะจะเนนะ อัญญะมัญญะวุฏฺฐาปะเนนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณฺเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏิเนสัสสัคคายะ, ยาวะตะติยัญเญ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏิเนสัสสชฺเชยยะ. อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏิเนสัสสชฺเชยยะ, สังฆาทิเสโส.

๑๓. ภิกขุ ปะเนวะ อัญญะตะรัง คามัง วา นิคะมัง วา อุปะนิสสาเย วิหะระติ กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, ตัสสะ โข ปาปะกา สะมาจารา ทิสสันติ เจวะ สุยันฺติ จะ, กุลาณี จะ เตะนะ ทุฏฺฐาณี ทิสสันติ เจวะ สุยันฺติ จะ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “อายัสฺมา โข กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, อายัสฺมะโต โข ปาปะกา สะมาจารา ทิสสันติ เจวะ สุยันฺติ จะ. กุลาณี จายัสฺมะตา ทุฏฺฐาณี ทิสสันติ เจวะ สุยันฺติ จะ; ปักกะมะตายัสฺมา อิมฺมหา อาวาสา, อะลันเต อีระ วาเสนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน เต ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ “ฉันทะคามิโน จะ ภิกขุ; โทสะคามิโน จะ ภิกขุ, โมหะคามิโน จะ ภิกขุ, ภายะคามิโน จะ ภิกขุ, ตาทิสิกายะ อาปัตติยา เอกัจจิง ปัพพาเซนติ, เอกัจจิง นะ ปัพพาเซนตีติ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “มา อายัสฺมา เอวัง อะวะจะ, นะ จะ ภิกขุ ฉันทะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ โทสะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ โมหะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ ภายะคามิโน, อายัสฺมา โข กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, อายัสฺมะโต โข ปาปะกา สะมาจารา ทิสสันติ เจวะ สุยันฺติ จะ, กุลาณี จายัสฺมะตา ทุฏฺฐาณี ทิสสันติ เจวะ สุยันฺติ จะ, ปักกะมะตายัสฺมา อิมฺมหา อาวาสา, อะลันเต อีระ วาเสนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณฺเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏิเนสัสสัคคายะ; ยาวะตะติยัญเญ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏิเนสัสสชฺเชยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ ปะฏิเนสัสสชฺเชยยะ, สังฆาทิเสโส.

อุททิสฺสา โข อายัสฺมันโต เตระสะ สังฆาทิเสสา รัมมา: นะวะ ประจุมาปัตติกา, จัตตารุ ยาวะตะติยะกา; เยสัง ภิกขุ อัญญะตะรัง วา อัญญะตะรัง วา อาปัชชิตฺวา ยาวะติหัง ชานัง ปะฏิจจาเทติ; ตาวะติหัง เตะนะ ภิกขุณา อะกามา

ประวิตถัพพัง, ประวิตุตตะปะริวาเสนะ ภิกขุณา อุตตะรัง ฉารัตตัง ภิกขุมานัตตายะ
ปะฏิปัชชิตัพพัง, จิตฺตมะมานัตโต ภิกขุ, ยัตตะ สียา วีสะติคะโน ภิกขุสังโฆ, ตัตตะ
โส ภิกขุ อัพเพตัพโพ; เอเกนะปิ เจ อูโน วีสะติคะโน ภิกขุสังโฆ, ตัง ภิกขง
อัพเพยยะ, โส จะ ภิกขุ อะนัปปิโต, เต จะ ภิกขุ คารัฎฺฐา: อะยัง ตัตตะ สามีจิ.

ตัตถายัสสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุทฺธา?

หุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุทฺธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุทฺธา?

ปะริสุทฺเธตถายัสสมันโต, ตัสมา ตุณฺหิ, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

สังฆาทิเสสฺสเทโส นิฏฺฐิตो.

อิมะ โข ปะนายัสสมันโต เทว อะนียะตา ชัมมา อุตฺเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามาเนนะ สัทฺธิง เอโก เอกายะ ระโห ปะฏิจฉันเน
อาสะเน อะลัฏฺฐมะนิเย นิสฺสชัง กัปปะยยะ; ตะเมนัง สัทฺเธยยะวะจะสา อูปาสิกา
ทิสฺวา ตินถันจ ชัมมานัง อัญญะตะเรนะ ะเทยยะ ปาราชิเกนะ วา สังฆาทิเสสเสนะ
วา ปาจิตติเยนะ วา, นิสฺสชัง ภิกขุ ปะฏิชานะมาโน ตินถันจ ชัมมานัง
อัญญะตะเรนะ การัตัพโพ ปาราชิเกนะ วา สังฆาทิเสสเสนะ วา ปาจิตติเยนะ วา;
เยนะ วา สา สัทฺเธยยะวะจะสา อูปาสิกา ะเทยยะ, เตนะ โส ภิกขุ การัตัพโพ;
อะยัง ชัมโม อะนียะโต.

๒. นะ หะวะ โข ปะนะ ปะฏิจฉันนัง อาสะนัง โหติ นาลังกัฏฺฐมะนิยัง,
อะลัฏฺฐะ โข โหติ มาตุคามัง ทูฏฺฐลลาหิ วาจาหิ โอบาสิตฺตุง; โย ปะนะ ภิกขุ
ตะถารูเป อาสะเน มาตุคามาเนนะ สัทฺธิง เอโก เอกายะ ระโห นิสฺสชัง กัปปะยยะ;
ตะเมนัง สัทฺเธยยะวะจะสา อูปาสิกา ทิสฺวา ทวินนัง ชัมมานัง อัญญะตะเรนะ
ะเทยยะ สังฆาทิเสสเสนะ วา ปาจิตติเยนะ วา, นิสฺสชัง ภิกขุ ปะฏิชานะมาโน
ทวินนัง ชัมมานัง อัญญะตะเรนะ การัตัพโพ สังฆาทิเสสเสนะ วา ปาจิตติเยนะ
วา, เยนะ วา สา สัทฺเธยยะวะจะสา อูปาสิกา ะเทยยะ, เตนะ โส ภิกขุ
การัตัพโพ; อะยัมปิ ชัมโม อะนียะโต.

อูททิสฺสวา โข อายัสสมันโต เทว อะนียะตา ชัมมา.

ตัตถายัส്മันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประริสุทธา?
 ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประริสุทธา?
 ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประริสุทธา?
 ประริสุทธเรตถายัส്മันโต, ตัสมา ตุณ्हี, เอเวเมตัง ธาระยามิ.
อะนียะตฺทเทโส นิฏฐิติโต.

อิม โข ปะนายัส്മันโต ดิงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา ฐัมมา อุทเทสัณ
 อาคัจฉันติ.

๑. นิฏฐิตะจีวะรัสมิง ภิกขุณา อุพพะตัสสมิง กะฐิเน, ทะสาหะปะระมัง
 อะติเรกะจีวะรัง ธาระตัพพัง, ตัง อะติกกามะยะโต, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒. นิฏฐิตะจีวะรัสมิง ภิกขุณา อุพพะตัสสมิง กะฐิเน, เอกะรัตตัมปิ เจ ภิกขุ
 ติจีวะเรนะ วิปะวะเสยยะ, อัญญัตถะระ ภิกขุสम्मะติยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๓. นิฏฐิตะจีวะรัสมิง ภิกขุณา อุพพะตัสสมิง กะฐิเน, ภิกขุโน ปะเนวะ
 อะกาละจีวะรัง อุปปัชเชยยะ, อากังขะมาเนนะ ภิกขุณา ปะฎิคคะเหตัพพัง,
 ปะฎิคคะเหตฺวา ชิปะเมวะ กาทะตัพพัง; โน จัสสะ ปาริปุริ, มาสะปะระมันเตนะ
 ภิกขุณา ตัง จีวะรัง นิกขิปิตัพพัง อุนัสสะ ปาริปุริยา สะติยา ปัจจาสายะ, ตะโต
 เจ อุตตะริง นิกขิเปยยะ สะติยาปิ ปัจจาสายะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุเนีย ปุราณะจีวะรัง
 โธวาเปยยะวา ระชาเปยยะ วา อาโกฎาเปยยะ วา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุเนีย หัตถะโต จีวะรัง
 ปะฎิคคัณเหยยะ อัญญัตถะระ ปาริวัฏฏะกา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๖. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาตะกัง คะหะปะติง วา คะหะปะตานิง วา จีวะรัง
 วิญญาเปยยะ อัญญัตถะระ สะมะยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย:
 อัจฉินนะจีวะโร วา โหติ ภิกขุ นัฏฐะจีวะโร วา, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๗. ตัญเจ อัญญาตะโก คะหะปะติ วา คะหะปะตานี วา พะหุหิ จีวะเรหิ
 อะภิหุฏฐัมปะวาเรยยะ, สันตะรุตตะระปะระมันเตนะ ภิกขุณา ตะโต จีวะรัง
 สาทิตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง สาทิเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๘. ภิกขุ ปะเนาะ อุททิสสะ อัญญาตะกัสนะ คะหะปะติสสะ วา คะหะปะตานียา วา จีวะระเจตาปะนัง อุปัคคะฎัง โหติ. “อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ จีวะรัง เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรนะ อัจฉาเทศสามีติ, ตตฺถระ เจโส ภิกขุ ปุพเพ อัมปะวาริโต อุปะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ “สาธุ วะตะ มัง आयัสฺมา อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ เอวะรูปัง วา เอวะรูปัง วา จีวะรัง เจตาเปตฺวา อัจฉาเทหิตี กัลยัณณะกัมมัตถัง อุปาทายะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๙. ภิกขุ ปะเนาะ อุททิสสะ อุภินนัง อัญญาตะกานัง คะหะปะตีนัง วา คะหะปะตานีนัง วา ปัจเจกะจีวะระเจตาปะนา อุปัคคะฎา โหนติ “อิมิหิ มะยัง ปัจเจกะจีวะระเจตาปะเนหิ ปัจเจกะจีวะราหิ เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรหิ อัจฉาเทศสามาติ, ตตฺถระ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อัมปะวาริโต อุปะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ “สาธุ วะตะ มัง आयัสฺมันโต อิมิหิ ปัจเจกะจีวะระเจตาปะเนหิ เอวะรูปัง วา เอวะรูปัง วา จีวะรัง เจตาเปตฺวา อัจฉาเทกะ อุโภาวะ สันตา เอเกนาติ กัลยัณณะกัมมัตถัง อุปาทายะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๐. ภิกขุ ปะเนาะ อุททิสสะ ราชา วา ราชะโภคโค วา พราหมะโณ วา คะหะปะติโก วา ทูเตนะ จีวะระเจตาปะนัง ปะหิณเณยะ “อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ จีวะรัง เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรนะ อัจฉาเทหิตี; โส เจ ทูโต ตัง ภิกขุ อุปะสังกะมิตฺวา เอวัง วะเทยยะ “อิทัง โข ภันเต आयัสฺมันตัง อุททิสสะ จีวะระเจตาปะนัง อาภะตัง, ปะภูคคัณหาคู आयัสฺมา จีวะระเจตาปะนันทิ, เตะนะ ภิกขุณา โส ทูโต เอวะมัสสะ วะจะนีโย “นะ โข มะยัง อาวุโส จีวะระเจตาปะนัง ปะภูคคัณหามะ, จีวะรัญจะ โข มะยัง ปะภูคคัณหามะ กาเลนะ กัปปิยันติ; โส เจ ทูโต ตัง ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ “อตถิ ปะนายัสฺมะโต โกจิ เวยยาวัจจะกะโรติ, จีวะรัตติเกนะ ภิกขะเว ภิกขุณา เวยยาวัจจะกะโร นิตทิสิตัพโพ อารามิโก วา อุปาสะโก วา “เอโส โข อาวุโส ภิกขุณัง เวยยาวัจจะกะโรติ; โส เจ ทูโต ตัง เวยยาวัจจะกะรัง สัญญาเปตฺวา ตัง ภิกขุ อุปะสังกะมิตฺวา เอวัง วะเทยยะ “ยัง โข ภันเต आयัสฺมา เวยยาวัจจะกะรัง นิตทิสิ, สัญญัตโต โส มะยา; อุปะสังกะมะตุ आयัสฺมา กาเลนะ จีวะเรนะ ตัง อัจฉาเทศสะตีติ, จีวะรัตติเกนะ ภิกขะเว ภิกขุณา

เวยยาวัจจะกะโร อุปะสังกะมิต์วา ทวีตติกขัตตุง โจเทตัพโพ สาเรตัพโพ “อัตโธ
 เม อาวุโส จีวะเรนาติ; ทวีตติกขัตตุง โจทะยะมานโน สาระยะมานโน ตัง จีวะรัง
 อะภินิปปาทยะยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ อะภินิปปาทยะยะ, จะตูกขัตตุง
 ปัญจักขัตตุง ฉักขัตตูปะระมัง ตุณ्हีฎุเตนะ อุททิสสะ ฐาตัพพัง; จะตูกขัตตุง
 ปัญจักขัตตุง ฉักขัตตูปะระมัง ตุณ्हีฎุโต อุททิสสะ ติฏฐะมาโน ตัง จีวะรัง
 อะภินิปปาทยะยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ อะภินิปปาทยะยะ, ตะโต เจ อุตตะริง
 วายะมะมานโน ตัง จีวะรัง อะภินิปปาทยะยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง; โน เจ
 อะภินิปปาทยะยะ, ยะตัสสะ จีวะระเจตาปะนัง อาภะตัง, ตัตถะ สามัง วา คันตัพพัง,
 ทูโต วา ปาเหตัพโพ “ยัง โข ตุมเห อายัสมันโต ภิกขุ อุกทิสสะ จีวะระเจตาปะนัง
 ปะหิณตถะ, นะ ตันตัสสะ ภิกขุโน กิณฺณิจิ อัตถัง อะนุกโถติ, ยุกฺขันตายัสมันโต สะกัง,
 มาโว สะกัง วินัสสีติ: อะยัง ตัตถะ สามิจิ.

จีวะระวัคโค ปะฐะโม.

๑๑. โย ปะนะ ภิกขุ โกลิยะมิสสะกัง สันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง
 ปาจิตติยัง.

๑๒. โย ปะนะ ภิกขุ สุทธะกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง สันถะตัง
 การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๓. นะวมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การะยะมาเนนะ เทว ภาคา
 สุทธะกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง อาทาตัพพา, ตะติยัง โอาทาตานัง, จะตุดถัง
 โคจะรียานัง; อะนาทา เจ ภิกขุ เทว ภาเค สุทธะกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง
 ตะติยัง โอาทาตานัง จะตุดถัง โคจะรียานัง นะวัง สันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง
 ปาจิตติยัง.

๑๔. นะวมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การาเปตฺวา ฉัพพัสนา นิชาเรตัพพัง.
 โอเรนะ เจ ฉันนัง วัสสานัง ตัง สันถะตัง วิสสัชเชตฺวา วา อะวิสสัชเชตฺวา วา
 อัญญัง นะวัง สันถะตัง การาเปยยะ อัญญัตฺระ ภิกขุสัมมะติยา, นิสสัคคิยัง
 ปาจิตติยัง.

๑๕. นิสีหะนะ สันถะตัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ
 ปุราณะสันถะตัสสะ สามันตา สุคะตะวิทฺติ อาทาตัพพา ทุพฺพัณณะกะระณายะ,

อะนาทา เจ ภิกขุ ปุราณะสันถะตัสสะ สามันตา สุคะตะวิทตัง นะวัง
 นิสัสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๑๖. ภิกขุโน ปะเนวะ อัทธานะมคคะปะฏิปันนัสสะ เอพะกะโลมานิ
 อุปัชเชยยัง, อากังขะมานะเนะ ภิกขุณา ปะฏิคคะเหตัพพานิ, ปะฏิคคะเหตว่า
 ดิโยชะนะปะระมัง สะหัตถา หาเรตัพพานิ, อะสันเต หาระเก, ตะโต เจ อุตตะริง
 หะเรยยะ อะสันเตปี หาระเก, นิสัสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๑๗. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุเนีย เอพะกะโลมานิ ไชวาเปยยะ
 วา ราชอาณาจักระ วา วิชะฎาเปยยะ วา, นิสัสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๑๘. โย ปะนะ ภิกขุ ชาตะรุปะระชะตัง อุกคัณเหยยะ วา
 อุกคัณหาเปยยะ วา อุปะนิกขิตตัง วา สาทิเยยยะ, นิสัสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๑๙. โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง รูปิยะสังโฆหารัง สะมาปัชเชยยะ,
 นิสัสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๒๐. โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง กะยะวิกะยัง สะมาปัชเชยยะ,
 นิสัสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

โกสิยะวัตโค ทูติโย.

๒๑. ทะสาหะปะระมัง อะติเรกะปัตโต ชาเรตัพโพ, ตัง อะตีกกามะยะโต,
 นิสัสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๒๒. โย ปะนะ ภิกขุ อุณะปัญจะพันระเนนะ ปัตเตนะ อัญญัง นะวัง ปัตตัง
 เจตาเปยยะ, นิสัสัคคิยัง ปาจิตตियัง. เตะนะ ภิกขุณา โส ปัตโต ภิกขุปะริสาเย
 นิสัสัคชิตัพโพ; โย จะ ตัสสา ภิกขุปะริสาเย ปัตตะปะริยันโต, โส จะ ตัสสะ ภิกขุโน
 ปะทาตัพโพ “อะยันเต ภิกขุ ปัตโต, ยาวะ เกทะนายะ ชาเรตัพโพติ: อะยัง ตัตถะ
 สามีจิ.

๒๓. ยานิ โข ปะนะ ตานิ คิลานานัง ภิกขุณัง ปะฏิสาเยเนยานิ เกสัชชานิ,
 เสยยะถิทัง; สัปปี นะวะเนตัง เตลลัง มะรุ ผาณิตัง, ตานิ ปะฏิคคะเหตว่า
 สัตตาหะปะระมัง สันนิทการะกัง ปะริภุญชิตัพพานิ, ตัง อะตีกกามะยะโต
 นิสัสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๒๔. “มาโส เสโส คิมหานันติ ภิกขุณา วัสสิกะสาฎิกะจีวะรัง

ประยิเสธิตัพพัง, “อชฺโหมมาโส เสโส คิมหานั้นติ กัตฺวา นิวาเสตัพพัง; “โอเรนนะ เจมาโส เสโส คิมหานั้นติ วัสสิกะสาฎิกะจีวะรัง ประยิเสยยะ. “โอเรนทชฺโหมมาโส เสโส คิมหานั้นติ กัตฺวา นิวาเสยยะ; นิสสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๒๕. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สามัง จีวะรัง ทัตฺวา กุปีโต อะนัตตะมะโน อัจฉินทเปยยะ วา อัจฉินทาเปยยะ วา, นิสสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๒๖. โย ปะนะ ภิกขุ สามัง สุตตัง วิญญาเปตฺวา ตันตะวาเยหิ จีวะรัง วายาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๒๗. ภิกขุขุ ปะนะเว อุกทิสสะ อัญญาตะโก คณะปะติ วา คณะปะตานิ วา ตันตะวาเยหิ จีวะรัง วายาเปยยะ, ตัตฺระ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อัปปะวาริโต ตันตะวาเย อุปะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ “อิทัง โข อาวุโส จีวะรัง มัง อุททิสสะ วียะติ, อายะตฺถุจะ กะโรถะ, วิตถะตฺถุจะ อัปปิตฺถุจะ สุวิตฺถุจะ สุปะวายิตฺถุจะ สุวิเลกขิตฺถุจะ สุวิตัจฉิตฺถุจะ กะโรถะ; อัปปะวะนามะ มะยัมปิ อายัสมันตานัง กิญจิมัตตัง อะนุปะทักขะยยามาติ, เอวัญจะ โส ภิกขุ วัตฺวา กิญจิมัตตัง อะนุปะทักขะยยะ อันตะมะโส ปินทะปาตะมัตตัมปิ, นิสสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๒๘. ทะสาหานาคะตัง กัตติกะเตมาสิปฺปนณะมัง, ภิกขุโน ปะนะเว อัจเจกะจีวะรัง อุกปัชเชยยะ, อัจเจกัณ มัญญะมาเนนะ ภิกขุณา ปะฎิกคะหัตัพพัง ปะฎิกคะหัตฺวา ยาวะจีวะระกาละสะมะยัง นิกขิปีตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง นิขิเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๒๙. อุกปะวัสสัง โข ปะนะ กัตติกะปฺปนณะมัง, ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกานิ เสนาสะนานิ สาสังกะสัมมะตานิ สัปปะฎิกะยานิ, ตะถารุเปสุ ภิกขุ เสนาสะเนสุ วิหะรันโต อากังขะมาโน ตินณัง จีวะรานัง อัญญะตะรัง จีวะรัง อันตะระมะเร นิกขิเปยยะ, ลียา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิทเวะ ปัจจะโย เตะนะ จีวะเรนะ วิปะวะสาายะ, ฉารัตตะปะระมันเตนะ ภิกขุณา เตะนะ จีวะเรนะ วิปะวะเสตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง วิปะวะเสยยะ อัญญัตฺระ ภิกขุสัมมะติยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

๓๐. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลากัง ประริณะตัง อัตตะโน

ปะริณามะเยยะ, นิสัสัคคิยัง ปาจิตตียัง.

ปัตตะวัตโค ตะติโย.

อุททิกฺกุฐา โข อายัสมันโต ติงสะ นิสัสัคคิยา ปาจิตตिया รัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ปะริสุทธะถายัสมันโต, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

นิสัสัคคิยา ปาจิตตिया รัมมา นิฏฐิตา.

อิเม โข ปะนายัสมันโต เทวันะวุติ ปาจิตตिया รัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. สัมปะชานะมุสสาวาเท ปาจิตตียัง.

๒. โอมะสะวาเท ปาจิตตียัง.

๓. ภิกขุเปสุญญะ ปาจิตตียัง.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัง ปะทะโส รัมมัง วาเจยยะ, ปาจิตตียัง.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันเนนะ สะหะเสยยัง กัปปะเยยะ, ปาจิตตียัง.

๖. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สะหะเสยยัง กัปปะเยยะ, ปาจิตตียัง.

๗. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามัสสะ อุตตะริณัปปัญจะวาจาหิ รัมมัง เทเสยยะ อัญญัตระ วิญญาณา ปุริสะวิกคะเหนะ, ปาจิตตียัง.

๘. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัสสะ อุตตะริมะนุสสะรัมมัง อาโรเจยยะ, ภูตัสมัง ปาจิตตียัง.

๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ทุฏฐลลัง อาปัตติง อะนุปะสัมปันนัสสะ อาโรเจยยะ, อัญญัตระ ภิกขุสัมมะติยา, ปาจิตตียัง.

๑๐. โย ปะนะ ภิกขุ ปะฐะเวง ขะเณยยะ วา ขะณาเปยยะ วา, ปาจิตตียัง.

มุสสาวาทะวัตโค ปะฐะโม.

๑๑. ภูตะคามะปาตัพพะตายะ ปาจิตตียัง.

๑๒. อัญญะวาหะเก วิหะสะเก ปาจิตตियัง.

๑๓. อุชฌาปะนะเก ขียะนะเก ปาจิตตियัง.

๑๔. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกัง มัญจัง วา ปีฐัง วา ภิสัง วา โภจจัง วา อัสโฆกาเส สันถะริตฺวา วา สันถะราเปตฺวา วา, ตัง ปักกะมันโต เนวะ อุททะเรยยะ นะ อุททะราเปยยะ อะนาปุจจัง วา คัจเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๑๕. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกะ วิหาเร เสยยัง สันถะริตฺวา วา สันถะราเปตฺวา วา, ตัง ปักกะมันโต เนวะ อุททะเรยยะ นะ อุททะราเปยยะ อะนาปุจจัง วา คัจเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๑๖. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกะ วิหาเร ชานัง ปุพฺพุปะคะตัง ภิกขุง อะนุปะชัชชะ เสยยัง กัปปะยยะ “ยัสสะ สัมพาโห ภะวิสสะเต, โส ปักกะมิสสะเตติ; เอตะทะเว ปัจจะยัง กะริตฺวา อะนัญญัง, ปาจิตตियัง.

๑๗. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง กุปีโต อะนัตตะมะโน สังฆิกา วิหารา นิกกัชฌะยยะ วา นิกกัชฌาเปยยะ วา, ปาจิตตियัง.

๑๘. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกะ วิหาเร อุปะริ เวหาสะกุฎิยา อาหัจจะปาทะกัง มัญจัง วา ปีฐัง วา อะภินิสึเทยยะ วา อะภินิปัชเชยยะ วา, ปาจิตตियัง.

๑๙. มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมาเนนะ ยาวะ ทวาระโกสา อัคคะลัฏฐะปะนายะ อาโลกะสันธิปะริกัมมาเย ทวิตติจจะทะนัสสะ ปะริยายัง อัมปะหะริเต จูเตนะ อะธิฏฐาตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง อัมปะหะริเตปิ จูโต อะธิฏฐะเหยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๐. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัมปาณะกัง อุทะกัง ตินัง วา มัตติกัง วา สิญเจยยะ วา สิญจาเปยยะ วา, ปาจิตตियัง.

ภุตะคามะวัคโค ทูติโย.

๒๑. โย ปะนะ ภิกขุ อะสัมมะโต ภิกขุณีโย โววะเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๒. สัมมะโตปิ เจ ภิกขุ อัตถังคะเต สุริเย ภิกขุณีโย โววะเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๓. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณูปัสสะยัง อุปะสังกะมิตฺวา ภิกขุณีโย โววะเทยยะ, อัญญัตฺตระ สะมะยา, ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย; คิลานา โหติ

ภิกษุนี้, อดยัง ตัตถะ สมะโย.

๒๔. โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ “อามิสเหตุ ภิกขุ ภิกขุโนโย โอวะทนต์ติ, ปาจิตตियัง.

๒๕. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุनिया จีวะรัง ะเทยยะ อัญญัตระ ปาริวัฏฐะกา, ปาจิตตियัง.

๒๖. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุनिया จีวะรัง สัพพะยะ วา สัพพะเปยยะ วา, ปาจิตตियัง.

๒๗. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุनिया สัทธัง สังฆายะ เอกัทธานะมัตถัง ปะฏิปัชเชยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปิ อัญญัตระ สมะยา, ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สมะโย: สัตถะคะมะนีโย โหติ มัคโค สาสังกะสัมมะโต สัพพะภิกขุโย, อดยัง ตัตถะ สมะโย.

๒๘. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุनिया สัทธัง สังฆายะ เอกัง นาวัง ะภิกขุเหยยะ อุทธะคามินิง วา ะโธคามินิง วา อัญญัตระ ติริยันตะระณายะ, ปาจิตตियัง.

๒๙. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ภิกขุนี้ปะริปาจิตัง ปิณฑะปาตัง ภูญเชยยะ อัญญัตระ ปุพเพ คิหิสะมารัมภา, ปาจิตตियัง.

๓๐. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุनिया สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห นิสซชัง กัปปะยะ, ปาจิตตियัง.

โอวาทะวัคโค ตะติโย.

๓๑. ะคิลานะเนะ ภิกขุณา เอโก อวาระสะถะปิณฑะ ภูญชิตัพโพ; ตะโต เจ อุตตริง ภูญเชยยะ, ปาจิตตियัง.

๓๒. ะณะโภชะเน อัญญัตระ สมะยา ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สมะโย : คิลานะสมะโย จีวะระทานะสมะโย จีวะระการะสมะโย อัทธานะคะมะนะสมะโย นาวาภิกขุหะนะสมะโย มะหาสมะโย สมะณะภัตตะสมะโย, อดยัง ตัตถะ สมะโย.

๓๓. ปะรัมปะระโภชะเน อัญญัตระ สมะยา ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สมะโย คิลานะสมะโย จีวะระทานะสมะโย จีวะระการะสมะโย; อดยัง ตัตถะ สมะโย.

๓๔. ภิกขุ ปะเนวะ กุลัง อุปะคะตัง ปุเวหิ วา มนเถหิ วา

อะภีหังฎฐุมปะวาเรยยะ, อากังขะมาเนนะ ภิกขุณา ทวีตติปัตตะปุระ
 ปะภูคคะเหตัพพา; ตะโต เจ อุตตะริง ปะภูคคัณเหยยะ, ปาจิตตียัง.
 ทวีตติปัตตะปุระ ปะภูคคะเหต้วา ตะโต นีหะริต้วา ภิกขุหิ สัทธิง สังวิชะชิตัพพัง,
 อะยัง ตัตถะ สามีจิ.

๓๕. โย ปะนะ ภิกขุ ฤตตาวี ปะวาริตอ อะนะติริตตัง ขาทะนียัง วา
 โภชะนียัง วา ขาทะเยยะ วา ฤฎุชะเยยะ วา, ปาจิตตียัง.

๓๖. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ฤตตาวิง ปะวาริตตัง อะนะติริตเตนะ
 ขาทะนีเยนะ วา โภชะนีเยนะ วา อะภีหังฎฐุมปะวาเรยยะ “หันทะ ภิกขุ ขาทะ วา
 ฤฎุชะ วาติ ชานัง อาสาทะนาเปกโข, ฤตตัสสัมิง ปาจิตตียัง.

๓๗. โย ปะนะ ภิกขุ วิกาเล ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา ขาทะเยยะ วา
 ฤฎุชะเยยะ วา, ปาจิตตียัง.

๓๘. โย ปะนะ ภิกขุ สันนิการะกัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา ขาทะเยยะ
 วา ฤฎุชะเยยะ วา, ปาจิตตียัง.

๓๙. ยานิ โข ปะนะ ตานิ ปะณีตะโภชะนานิ, เสยยะถีหัง; สัปปิ นะวะนีตัง
 เตลลัง มะรุ ผาณิตัง มัจฉิ มังสัง ชีริง ทะธิ, โย ปะนะ ภิกขุ เอวะรุปานิ
 ปะณีตะโภชะนานิ อะคิลาโน อัตตะโน อัตถายะ วิญญาเปต้วา ฤฎุชะเยยะ,
 ปาจิตตียัง.

๔๐. โย ปะนะ ภิกขุ อะทินนัง มุชะทวารัง อาหารัง อาหะเรยยะ อัญญัตร์
 อูทะกะทันตะโปณา, ปาจิตตียัง.

โภชะนะวัคโค จะตุดโถ.

๔๑. โย ปะนะ ภิกขุ อะเจละกัสสะ วา ประพิพาชะกัสสะ วา ประพิพาชิกายะ
 วา สะหัตถา ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา ทะเทยยะ, ปาจิตตียัง.

๔๒. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง เอวัง ะเทยยะ “เอหาวุโส คามัง วา นิคะมัง
 วา ปินทายะ ปะวิสสสามาติ. ตัสสะ ทาเปต้วา วา อะทาเปต้วา วา อูโยชะเยยะ
 “คัจฉาวุโส, นะ เม ตะยา สัทธิง กะถา วา นิสัชชา วา ผาสู โหติ, เอกะกัสสะ เม
 กะถา วา นิสัชชา วา ผาสู โหตีติ, เอตะเทวะ ปัจจะยัง กะริต้วา อะนัญญัง,
 ปาจิตตียัง.

๔๓. โย ปะนะ ภิกขุ สะโภชะเน กุเล อนะอุปะชัชชะ นิสัชชัง กัปปะเยยะ, ปาจิตตियัง.

๔๔. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทธัง ระโห ปะฏิจันเณ อาสะเน นิสัชชัง กัปปะเยยะ, ปาจิตตियัง.

๔๕. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห นิสัชชัง กัปปะเยยะ, ปาจิตตियัง.

๔๖. โย ปะนะ ภิกขุ นิมันติโต สะภัตโต สะมาโน, สันตัง ภิกขุง อะนาปุจจา ปุเรภัตตัง वा ปัจฉาภัตตัง वा กุเลสุ จาริตตัง อาปัชเชยยะ อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย: จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๔๗. อะคิลานะนะ ภิกขุณา จาตุมาสะปัจจะยะปะวะระณา สาทิตัพพา อัญญัตระ ปุณะปะวาระณายะ, อัญญัตระ นิจะปะวาระณายะ, ตะโต เจ อุตตะริง สาทิเยยยะ, ปาจิตตियัง.

๔๘. โย ปะนะ ภิกขุ อุกุยุดตัง เสนัง ทัสสะนายะ คัจฉะเยยะ อัญญัตระ ตะถารุปัจจะยา, ปาจิตตियัง.

๔๙. สียา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ ปัจจะโย เสนัง คมะนายะ, ทวีรัตตะติริตตัง เตะนะ ภิกขุณา เสนายะ วะสิตัพพัง. ตะโต เจ อุตตะริง วะเสยยะ, ปาจิตตियัง.

๕๐. ทวีรัตตะติริตตัญเจ ภิกขุ เสนายะ วะสะมาโน อุกุโยธิกัง वा พะลัคคัง वा เสนาพัญ्हัง वा อะนีกะทัสสะนัง वा คัจฉะเยยะ, ปาจิตตियัง.

อะเจละกะวัคโค ปัญจะโม.

๕๑. สุราเมระยะปานะ ปาจิตตियัง.

๕๒. อังคูลิปะโตทะเก ปาจิตตियัง.

๕๓. อุทะเก ทัสสะรัมเม ปาจิตตियัง.

๕๔. อะนาทะริเย ปาจิตตियัง.

๕๕. โย ปะเน ภิกขุ ภิกขุง มิงสาเปยยะ, ปาจิตตियัง.

๕๖. โย ปะนะ ภิกขุ อะคิลานะ วิสัวะนาเปกโข โชติง สะมาทะเหยยะ वा

สะมาทหาเปยยะ วา อัญญัตร์ระ ตะถารูปะัจจะยา, ปาจิตตियัง.

๕๗. โย ปะนะ ภิกขุ โอรันท์พะมาสัง นะหาเยยยะ อัญญัตร์ระ สะมะยา, ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย: ทิยฺชโฒ มาโส เสโส คิมหานันติ วัสสานัสสะปะจฺจโม มาโส อิจเจเต อัทพะเตยยะมาสา อุณหะสะมะโย ประิพาหะสะมะโย คิลานะสะมะโย กัมมะสะมะโย อัทธานะคะมะนะสะมะโย วาตะวฏฺฐิสะมะโย. อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๕๘. นะวมปะนะ ภิกขุณา จีวะระลาภะนะ ตินถนัง ทุพพัตถะกะระณานัง อัญญะตะรัง ทุพพัตถะกะระณัง อาทาตัพพัง นีลัง วา กัททะมัง วา กาทะสามัง วา, อะนาทา เจ ภิกขุ ตินถนัง ทุพพัตถะกะระณานัง อัญญะตะรัง ทุพพัตถะกะระณัง นะวัง จีวะรัง ปรีกฺขุเชยยะ, ปาจิตตियัง.

๕๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ วา ภิกขุเนีย วา ลิกขะมานายะ วา สามะเถรัสสะ วา สามะเถรียา วา สามัง จีวะรัง วิกัปปะตฺวา อะปัจจุทธาระกัง ปรีกฺขุเชยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๐. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ปัตตัง วา จีวะรัง วา นิสีทะนัง วา สฺมุจิมะรัง วา กายะพินธะนัง วา อะปะนิเชยยะ วา อะปะนิธาเปยยะ วา อันตะมะโส หัสสาเปกโขปิ, ปาจิตตियัง.

สุราปานะวัคโค จัญโฐ.

๖๑. โย ปะนะ ภิกขุ สฺมฺมิจจะ ปาถนัง ซีวิตา โวโรเปยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๒. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ปรีกฺขุเชยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๓. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ยะถาธัมมัง นีหะตาธิกะระนัง ปุณะกัมมายะ อุกโกฏเฐยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๔. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ชานัง ทุฏฺฐลลัง อาปัตตัง ประิฏฺฐาเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๕. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง อุนะวีสะติวัสสัง ปุคคะลัง อุปะสัมปาเทยยะ, โส จะ ปุคคะโล อะนุปะสัมปโน, เต จะ ภิกขุ คารียฺหา, อิทัง ตัสมิง ปาจิตตियัง.

๖๖. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง เถยยะสัตถะณะ สัทฺธิง สังวิชายะ

เอกัทธานะมัคคัง ปะฏิปัชเชยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปี, ปาจิตตियัง.

๖๗. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทฺธิง สังฺวิชายะ เอกัทธานะมัคคัง ปะฏิปัชเชยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปี, ปาจิตตियัง.

๖๘. โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ “ตะเถหัง ะคะวะตา ะมมัง เทสิตัง อาชานามิ; ยะถา เยเม อันตะรายิกา ะมมา วุตตา ะคะวะตา, เต ปะฏิเสวะโต นาลัง อันตะรายายาติ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ ะจะนีโย “มา आयัสฺมา เอวัง อะวะจะ, มา ะคะวันตัง อัพภาจิกฺขิ; นะ หิ สาธุ ะคะวะโต อัพภักขานัง, นะ หิ ะคะวา เอวัง ะเทยยะ; อะเนกะปะริยาเยนะ อวฺุโส อันตะรายิกา ะมมา วุตตา ะคะวะตา อะลัญจะ ปะนะ เต ปะฏิเสวะโต อันตะรายายาติ เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณฺเหายยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะตियัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ; ยาวะตะตियัญเญ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัชเชยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๙. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถาวาทินา ภิกขุณา อะกะฎฺฐาฐัมเมนะ ตัง ทิฏฺฐิง อัมปะฏินิสสัฏฺฐเฐนะ สัทฺธิง สัมภุญฺเชยยะ วา สังฺวะเสยยะ วา สะหะ วา เสยยัง กัมเปยยะ, ปาจิตตियัง.

๗๐. สะมะณฺุทเทโสปี เจ เอวัง ะเทยยะ “ตะเถหัง ะคะวะตา ะมมัง เทสิตัง อาชานามิ; ยะถา เยเม อันตะรายิกา ะมมา วุตตา ะคะวะตา, เต ปะฏิเสวะโต นาลัง อันตะรายายาติ, โส สะมะณฺุทเทโส ภิกขุหิ เอวะมัสสะ ะจะนีโย “มา อวฺุโส สะมะณฺุทเทสะ เอวัง อะวะจะ, มา ะคะวันตัง อัพภาจิกฺขิ, นะ หิ สาธุ ะคะวะโต อัพภักขานัง, นะ หิ ะคะวา เอวัง ะเทยยะ. อะเนกะปะริยาเยนะ อวฺุโส สะมะณฺุทเทสะ อันตะรายิกา ะมมา วุตตา ะคะวะตา, อะลัญจะ ปะนะ เต ปะฏิเสวะโต อันตะรายายาติ; เอวัญจะ โส สะมะณฺุทเทโส ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณฺเหายยะ, โส สะมะณฺุทเทโส ภิกขุหิ เอวะมัสสะ ะจะนีโย “อัสสะตักเค เต อวฺุโส สะมะณฺุทเทสะ นะ เจวะ โส ะคะวา สัตถา อะปะทิสิตัพโพ; ยัมปี จัญญเญ สะมะณฺุทเทสะ ละภันติ ภิกขุหิ สัทฺธิง ทวีริตตะติริตตัง สะหะเสยยัง, สามี เต นัตถิ; จะระ ปีเร วินัสสาติ. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถานาสิตัง สะมะณฺุทเทสัง อุมปะลาเปยยะ วา อุมฺุฏฐาเปยยะ วา สัมภุญฺเชยยะ วา สะหะ วา

เสยยัง กัปปะเยยะ, ปาจิตตัตถัง.

สัปปาณะวัคโค สัตตะโม.

๗๑. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหิ สะหะธัมมิกัง วุจจะมาโน เอวัง ะเทยยะ ‘นะ ตาวาหัง อาวุโส เอตัสฺมิง ลิกขาปะเท ลิกขิสสามิ, ยาวะ ัญญัญญัง ภิกขุง พยัตตัง วินะยะธะรัง ปะริปุจฉามีติ, ปาจิตตัตถัง. ลิกขะมาเนนะ ภิกขะเว ภิกขุณา อัญญาตัพพัง ปะริปุจฉิตัพพัง ปะริบัญญัติัพพัง, อะยัง ตัตถะ สามีจิ.

๗๒. โย ปะนะ ภิกขุ ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน เอวัง ะเทยยะ “กิมปะนิเมหิ ขุททานุขุททะเกหิ ลิกขาปะเทหิ อุททิกฺกุเรหิ, ยาวะทะวะ กุกกุจายะ วิหะสายะ วิเลขายะ สังวัตตันตตีติ, ลิกขาปะทะวิวัณณะนะเก ปาจิตตัตถัง.

๗๓. โย ปะนะ ภิกขุ อันวัฑฒะมาสัง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน เอวัง ะเทยยะ “อิทาเนวะ โข อะหัง อาชานามิ ‘อะยัมปิ กิระ ธัมโม สุตตะคาเคโต สุตตะปะริยาบันโน อันวัฑฒะมาสัง อุทเทสัง อาคัจฉะตตีติ; ตัญเจะ ภิกขุง อัญญเญ ภิกขุ ชาเนยุง “นิสินนะปุพพัง อิมินา ภิกขุณา ทวัตตักขัตตุง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน โก ปะนะ วาโท ภียโยติ, นะ จะ ตัสสะ ภิกขุโน อัญญาณะเกนะ มุตติ อตถิ, ยัญจะ ตัตถะ อาปัตติง อาบันโน, ตัญจะ ยะถาธัมโม การัตัพโพ; อุตตะริญจัสสะ โมโห อาโรเปตัพโพ “ตัสสะ เต อาวุโส อะลาภา, ตัสสะ เต ทูลลัทธัง; ยัง ตะวัง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน นะ สาธุกัง อัญญิกัตถวา มะนะสิกะโรสตี; อิหัง ตัสฺมิง โมหะนะเก ปาจิตตัตถัง.

๗๔. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปีโต อะนัตตะมะโน ปะหารัง ะเทยยะ, ปาจิตตัตถัง.

๗๕. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปีโต อะนัตตะมะโน ตะละสัตติกัง อุกคิเรยยะ, ปาจิตตัตถัง.

๗๖. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง อะมุละเกนะ สังฆาทีเสเสนะ อะนุททังเสยยะ, ปาจิตตัตถัง.

๗๗. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สัญจิจจะ กุกกุจัจจ อุปะทะเหยยะ “อิติสสะ มุหุตตัมปิ อะผาสุ ะวิสสะตตีติ เอตะทะวะ ปัจจะยัง กะริตฺวา อะนัญญัง, ปาจิตตัตถัง.

๗๘. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหนึ่ง ภาณทะนะชาตานัง กะละหะชาตานัง

วิวาทาบันนาหัง อุปัสสุตัง ติฏฐุชฺเวยะ “ยัง อิเม ภะณิสสันติ, ตัง โสสสามีติ เอตะเทวะ ปัจจะยัง กะริตฺวา อะนัญญัง, ปาจิตตियัง.

๗๙. โย ปะนะ ภิกขุ ฐัมมิกานัง กัมมานัง ฉันทัง ทัดฺวา ปัจฉา ขิยยะนะธัมมัง อาปัชเชยยะ, ปาจิตตियัง.

๘๐. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆะ วินิจฉะยะกาถายะ วัตตะมานายะ ฉันทัง อะทัดฺวา อุฏฐายาสะนา ปักกะเมยยะ, ปาจิตตियัง.

๘๑. โย ปะนะ ภิกขุ สะมັคเคนะ สังฆะนะ จีวะรัง ทัดฺวา ปัจฉา ขิยยะนะธัมมัง อาปัชเชยยะ “ยะถาสันนุตตัง ภิกขุ สังฆิกัง ลากัง ประริณาเมนตีติ, ปาจิตตियัง.

๘๒. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลากัง ประริณะตัง ปุคคะลัสสะ ประริณาเมยยะ, ปาจิตตियัง.

สะหะธัมมิกะวัคโค อัญฺฐะโม.

๘๓. โย ปะนะ ภิกขุ รัญฺโญ ชัตตียัสสะ มุทธาภิสิตตัสสะ อะนิกขันตะราชะเก อะนิกคะตะระตะนะเก ปุพเพ อับปะตัสสังวิทิต อันทะขีลัง อะตีกกาเมยยะ, ปาจิตตियัง.

๘๔. โย ปะนะ ภิกขุ ระตะนัง วา ระตะนะสัมมะตัง วา อัญฺญัตฺระ อัจฉารามา วา อัจฉาวะสะถา วา อุคคัณเหยยะ วา อุคคัณหาเปยยะ วา, ปาจิตตियัง. ระตะนัง วา ปะนะ ภิกขุณา ระตะนะสัมมะตัง วา อัจฉาราเม วา อัจฉาวะสะถะ วา อุคคะเหตฺวา วา อุคคัณหาเปตฺวา วา นิกขิปิตัพพัง “ยัสสะ ภะวิสสะติ โส หะริสสะตีติ: อะยัง ตัตถะ สามีจิ.

๘๕. โย ปะนะ ภิกขุ สันตัง ภิกขุง อะนาปุจฉา วิกาเล คามัง ปะวิเสยยะ, อัญฺญัตฺระ ตะถารูปา อัจฉายิกา กะระณียา, ปาจิตตियัง.

๘๖. โย ปะนะ ภิกขุ อัญฺฐิมะยัง วา ทันตะมะยัง วา วิสาณะมะยัง วา สัจจิมะรัง การาเปยยะ, เกทะนะกัง ปาจิตตियัง.

๘๗. นะธัมปะนะ ภิกขุณา มัญฺจิง วา ปีฐัง วา การะยะมาเนนะ อัญฺฐิงคฺลปะปาทะกัง กาทะตัพพัง สุกะตังคฺลเณะ อัญฺญัตฺระ เหมจฺจิมายะ อะฎฺเณยา, ตัง อะตีกกามะยะโต เจทะนะกัง ปาจิตตियัง.

๘๘. โย ปะนะ ภิกขุ มัญจัน วา ปฐัง วา ตูลันทัง การาเปยยะ, อุททาละนะกัง ปาจิตตियัง.

๘๙. นิสิตะนัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกัง การะตัพพัง; ตัตถิทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส เทว วิทตติโย สุคะตะวิทตติยา, ติริยัง ทิยัพพัง, ทะสา วิทตติ, ตัง อะตักกามะยะโต เจทะนะกัง ปาจิตตियัง.

๙๐. กัณขุปะฏิจฉาทัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกา การะตัพพา; ตัตถิทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส จะตัสโส วิทตติโย สุคะตะวิทตติยา ติริยัง เทว วิทตติโย, ตัง อะตักกามะยะโต เจทะนะกัง ปาจิตตियัง.

๙๑. วัสสิกะสาฎิกัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกา การะตัพพา; ตัตถิทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส จะ วิทตติโย สุคะตะวิทตติยา ติริยัง อัทตะเตยยา, ตัง อะตักกามะยะโต เจทะนะกัง ปาจิตตियัง.

๙๒. โย ปะนะ ภิกขุ สุคะตะจีวะระปะมาณัง จีวะรัง การาเปยยะ อะติเรกัง วา, เจทะนะกัง ปาจิตตियัง. ตัตถิทัง สุคะตัสสะ สุคะตะจีวะระปะมาณัง : ทีฆะโส นะวะ วิทตติโย สุคะตะวิทตติยา ติริยัง จะ วิทตติโย, อิถัง สุคะตัสสะ สุคะตะจีวะระปะมาณัง.

ระตะนะวัคโค นะวะโม.

อุททิสฺฐา ไช อายัสฺมันโต เทวนะวุติ ปาจิตตिया รัมมา.

ตัตถายัสฺมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประสิสุทธา?

ทุตติยมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประสิสุทธา?

ตะตติยมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประสิสุทธา?

ประสิสุทธะเตถายัสฺมันโต, ตัสฺมา ตุนฺหิ, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

ปาจิตตिया นิฎฐิตา.

อิเม ไช ปะนายัสฺมันโต จัตตาโร ปาฎิเทสะเนีย รัมมา อุทเทสฺยัง อากัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุเนีย อันตะระมะรัง ปะวิฎฐายะ หัตถะโต ขาทะเนียง วา โภชะเนียง วา สะหัตถา ปะฎีกะคะเหตฺวา ขาทะยยะ วา

ภุญชเยยะ วา, ปะฏิเทเสตัพพัง เตนะ ภิกขุณา “การีย์หัง อาวุโส รัมมัง อาปัสซิง อะสัปปายัง ปาฏิเทสะนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมีติ.

๒. ภิกขุ ปะเนวะ กุเลสุ นิมันติตา ภุญชันติ, ตัตถะ เจ ภิกขุณี โวสาสะมานะรูปา วิฐตา โหติ “อิระ สุปัง เทละ, อิระ โอทะนัง เทลาติ, เตหิ ภิกขุหิ सा ภิกขุณี อะปะสาเทตัพพา “อะปะสั๊กกะ ตาวะ ภาคินิ, ยาวะ ภิกขุ ภุญชันตีติ: เอกัสสะปิ เจ ภิกขุโน นัปปะฏิภาเสยยะ ตัง ภิกขุณิง อะปะสาเทตุง “อะปะสั๊กกะ ตาวะ ภาคินิ, ยาวะ ภิกขุ ภุญชันตีติ, ปะฏิเทเสตัพพัง เตหิ ภิกขุหิ “การีย์หัง อาวุโส รัมมัง อาปัสซิมหา อะสัปปายัง ปาฏิเทสะนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมาติ.

๓. ยานิ โข ปะนะ ตานิ เสกขะสัมมะตานิ กุลานิ, โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารูเปสุ เสกขะสัมมะเตสุ กุเลสุ ปุพเพ อะนิมันติโต อะคิลาโน ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา สะหัตถา ปะฏิคคะเหตฺวา ขาทะเยยะ วา ภุญชเยยะ วา, ปะฏิเทเสตัพพัง เตนะ ภิกขุณา “การีย์หัง อาวุโส รัมมัง อาปัสซิง อะสัปปายัง ปาฏิเทสะนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมีติ.

๔. ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกานิ เสนาสะนานิ สาสังกะสัมมะตานิ สัปปะฏิภะยานิ, โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารูเปสุ เสนาสะเนสุ วิหะรันโต ปุพเพ อัปปะฏิสังวิทัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา อัชฌารามะ สะหัตถา ปะฏิคคะเหตฺวา อะคิลาโน ขาทะเยยะ วา ภุญชเยยะ วา, ปะฏิเทเสตัพพัง เตนะ ภิกขุณา “การีย์หัง อาวุโส รัมมัง อาปัสซิง อะสัปปายัง ปาฏิเทสะนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมีติ.

อุททิสฺสา โข อายัสมันโต จัตตาโร ปาฏิเทสะนียา รัมมา.
ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?
ทุดิยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?
ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?
ปะริสุทฺเธตถายัสมันโต, ตัสมา ตุน्हี, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

ปาฏิเทสะนียา นิฏฐิตา.

อิมะ โข ปะนายัสมันโต (ปัญจะสัตตตะติ) เสขิยา รัมมา อุทเทสัง อากัจฉันติ.

๑. “ประริมัตตะลัง นินวาเสสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๒. “ประริมัตตะลัง ปารุปีสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๓. “สุประฏิจันโน อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๔. “สุประฏิจันโน อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๕. “สุสังวุโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๖. “สุสังวุโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๗. “โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๘. “โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๙. “นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๑๐. “นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๑๑. “นะ อุชชัคฌิกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๑๒. “นะ อุชชัคฌิกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๑๓. “อัมปะสัทโท อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๑๔. “อัมปะสัทโท อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๑๕. “นะ กายัมปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๑๖. “นะ กายัมปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๑๗. “นะ พาหุปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๑๘. “นะ พาหุปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๑๙. “นะ สีสัมปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๒๐. “นะ สีสัมปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๒๑. “นะ ชัมภะกะโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๒๒. “นะ ชัมภะกะโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๒๓. “นะ โอคฺคฺฉฺฉิตโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๒๔. “นะ โอคฺคฺฉฺฉิตโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๒๕. “นะ อุกกุฏิกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.
๒๖. “นะ ปัลลัตถิกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ภาวะณีเยา.

ฉัพพีสะติ สารูปปา.

๑. “สั๊กัจจัง ปิณฑะปาตัง ปะฎิคคะหเสสสามีติ สิกขา กระณैया.
๒. “ปัตตะสัณญี ปิณฑะปาตัง ปะฎิคคะหเสสสามีติ สิกขา กระณैया.
๓. “สะมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ปะฎิคคะหเสสสามีติ สิกขา กระณैया.
๔. “สะมะติตติกัง ปิณฑะปาตัง ปะฎิคคะหเสสสามีติ สิกขา กระณैया.
๕. “สั๊กัจจัง ปิณฑะปาตัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๖. “ปัตตะสัณญี ปิณฑะปาตัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๗. “สะปะทานัง ปิณฑะปาตัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๘. “สะมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๙. “นะ ฎุปะโต โอมัททิต์วา ปิณฑะปาตัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๐. “นะ สุปัง วา พัยญชะนัง วา โอทะเนนะ ปะฎิจฉาเทสสามิ ภิโยกัมยะตัง อุปาหยาติ สิกขา กระณैया.

๑๑. “นะ สุปัง วา โอทะนัง วา อะคิลาโน อัตตะโน อัตถายะ วิญญาเปต์วา ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๒. “นะ อุชฉานะสัณญี ปะเรสัง ปัตตัง โอลเกสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๓. “นาติมะหันตัง กะวะพัง กะริสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๔. “ปะริมัททะลัง อาโลปัง กะริสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๕. “นะ อะนาหะฎุ กะวะเพ มุชะท์วารัง วิวะริสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๖. “นะ ฎุญชะมาโน สัพพัง หัตถัง มุเช ปักขิขิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๗. “นะ สะกะวะเพนะ มุเชนะ พียาหะริสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๘. “นะ ปิณฑุเกปะกัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๙. “นะ กะวะพาวัจเจทะกัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๐. “นะ อะวะคัณฑะการะกัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๑. “นะ หัตถะนิทฐนะกัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๒. “นะ สิตถาวะการะกัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๓. “นะ ชิวหานิจจาระกัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๔. “นะ จะปุจะปุการะกัง ฎุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๕. “นะ สุรสุรุกระกัง ภูญชิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๒๖. “นะ หัตถะนิลเลหะกัง ภูญชิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๒๗. “นะ ปัตตะนิลเลหะกัง ภูญชิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๒๘. “นะ โอบุฏฐะนิลเลหะกัง ภูญชิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๒๙. “นะ สามิเสนะ หัตถะเนนะ ปานียะถาละกัง ประฏิคคะหเสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๓๐. “นะ สะสิตตะกัง ปัตตะโธวะนัง อันตะระฆะเร ฉัทเทสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

สะมะติงสะ โภชะนะประฏิสังยุตตา.

๑. “นะ ฉัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๒. “นะ ทัททะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๓. “นะ สัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๔. “นะ อาวุระปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๕. “นะ ปาทุกาฐัพพัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๖. “นะ อุปาหะนาฐัพพัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๗. “นะ ยานะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๘. “นะ สะยะนะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๙. “นะ ปัลลัตถิกายะ นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กะระณียา.

๑๐. “นะ เวฏฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา

กระระณียา.

๑๑. “นะ โอคุณฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลีสสามีติ สิกขา
กระระณียา.

๑๒. “นะ ณะมายัง นิสีทิตฺวา อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง
เทลีสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๑๓. “นะ นีเจ อาสะเน นิสีทิตฺวา อุจเจ อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ
รัมมัง เทลีสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๑๔. “นะ ฐิตโต นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลีสสามีติ สิกขา
กระระณียา.

๑๕. “นะ ปัจฉะโต คัจฉันโต ปุระโต คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง
เทลีสสามีติ สิกขา กระระณียา.

๑๖. “นะ อูปปะเถนะ คัจฉันโต ปะเถนะ คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง
เทลีสสามีติ สิกขา กระระณียา.

โสพะสะ รัมมะเทสะนาปะกฺกิสฺยังฺยุตตา.

๑. “นะ ฐิตโต อะคิลานโ อุจจาร์วัง วา ปัสสาวัง วา กะริสสามีติ สิกขา
กระระณียา.

๒. “นะ หะริเต อะคิลานโ อุจจาร์วัง วา ปัสสาวัง วา เขพฺปัง วา กะริสสามีติ
สิกขา กระระณียา.

๓. “นะ อุกะเก อะคิลานโ อุจจาร์วัง วา ปัสสาวัง วา เขพฺปัง วา กะริสสามีติ
สิกขา กระระณียา.

ตะโย ปะกิตถณะกา.

อุททิกฺกุฐา โข อายัสฺมันโต (ปัญจะสัตตะติ) เสขิยา รัมมา.

ตัดถายัสฺมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประริสุทธา?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ประริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ประริสุทธา?

ประริสุทเธตถายัสฺมันโต, ตัสมา ตุณฺ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

เสขิยา นิฏฐิตา.

อิเม โข ปะนายัสมันโต สัตตาทริกะระณะสะมะเถา รัมมา อุทเทสัง
อาคัจฉันติ.

อุปปันนุปปันนาหัง อะริกะระณานัง สะมะเถายะ วุปะสะมาเย
สัมมุขาวินะโย ทาทัพโพ, สะติวินะโย ทาทัพโพ, อะมุพฺพะะวินะโย ทาทัพโพ,
ปะฏิญญาตะกะระณัง, เยภุยยะสิกา, ตัสสะ ปาปิยะสิกา, ติณะวัตถาระโกติ.

อุททิกฺกุฐา โข อายัสมันโต สัตตาทริกะระณะสะมะเถา รัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

หุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ปะริสุทเธตถายัสมันโต, ตัสมา ตุณฺเห, เอเวเมตัง ธาระยามิ.

สัตตาทริกะระณะสะมะเถา นิฏฐิตา.

อุททิกฺกุฐัง โข อายัสมันโต นินาหัง.

อุททิกฺกุฐา จัตตาโร ปาราชิกา รัมมา.

อุททิกฺกุฐา เตระสะ สังฆาทิเสสา รัมมา.

อุททิกฺกุฐา เทว อเนยะตา รัมมา.

อุททิกฺกุฐา ดิงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา รัมมา.

อุททิกฺกุฐา เทวนะวุติ ปาจิตติยา รัมมา.

อุททิกฺกุฐา จัตตาโร ปาฏิเทสะนียา รัมมา.

อุททิกฺกุฐา (ปัจญจะสัสตตะติ) เสขิยา รัมมา.

อุททิกฺกุฐา สัตตาทริกะระณะสะมะเถา รัมมา.

เอตตะกัณฺตัสสะ ภาคะวะโต สุตตะคาละตัง สุตตะปะริยาปันนัง

อํนัวัฑฒะมาสัง อุทเทสัง อาคัจฉะติ.

ตัตถะ สัพเพหะวะ สะมັคเคหิ สัมโมทะมาเนหิ อะวิวะทะมาเนหิ

สิกขิตัพพันฺติ.

ภิกขุปาฏิโมกขัง นิฏฐิตัง.

ปวารณา

ภิกษุผู้ฉลาด สามารถ ฟังตั้งบุพพกรรม และบุพพกิจในวันปวารณา ตามวิธีเปลี่ยนดังกล่าวแล้วในบุพพกรรม และบุพพกิจอุโบสถ ซึ่งอยู่ในหน้า ๔๒๘

สังฆปวารณา (มีภิกษุตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป ฟังตั้งญัตติ ดังนี้)*

"สุณาทู เม ภันเต สังโฆ , อชชะ ปะวาระณา ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง , สังโฆ ปะวาเรยยะ."

"ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วันนี้เป็นวันปวารณา ถ้าความพร้อมพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์ฟังปวารณา."

ภิกษุผู้เถระฟังห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณาอย่างนี้ ว่าดังนี้-

สังฆัง อาวุโส ปะวาเรมิ ทิฏฐะเน วา สุตะนะ วา ประริสังกายะ วา, วะทันตุ มัง आयัสมันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฎิกกะริสสามิ.

ทุติยัมปิ อาวุโส สังฆัง ปะวาเรมิ ทิฏฐะเน วา สุตะนะ วา ประริสังกายะ วา, วะทันตุ มัง आयัสมันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฎิกกะริสสามิ.

ตะติยัมปิ อาวุโส สังฆัง ปะวาเรมิ ทิฏฐะเน วา สุตะนะ วา ประริสังกายะ วา, วะทันตุ มัง आयัสมันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฎิกกะริสสามิ.

ภิกษุผู้นวกะฟังห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณา (เช่นเดียวกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อาวุโส เป็น ภันเต)

คณะปวารณา (มีภิกษุ ๔ รูป หรือ ๓ รูป)

ภิกษุ ๔ รูปฟังตั้งญัตติ ดังนี้ว่า

สุถันตุ เม आयัสมันโต, อชชะ ปะวาระณา ยะทायัสมันตานัง ปัตตะกัลลัง , มะยัง อัญญะมัญญัง ปะวาเรยยามะ.

(ถ้ามีภิกษุ ๓ รูป ให้เปลี่ยนคำว่า आयัสมันโต เป็น आयัสมันตา)

* คำบาลีที่ใช้เหล่านี้มาจาก คัมภีร์มหาวรรค ภาค ๑ พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ เล่ม ๔ ข้อ ๒๒๕ หน้า ๓๑๒ โดยตรง

ภิกษุผู้เถระพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณาอย่างนี้ ว่าดังนี้-

อะหัง อาวุโส อายัสมันเต ปะวาเรมิ ทิฏฐะเน วา สุตะนะ วา....
..... ฯลฯ.....ปะฎีกะริสสามิ,

ทุติยัมปิ อาวุโส อายัสมันเต..... ปะฎีกะริสสามิ,

ตะติยัมปิ อาวุโส อายัสมันเต..... ปะฎีกะริสสามิ

ภิกษุผู้นวกะพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณา (เช่นเดียวกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อาวุโส เป็น ภันเต)

คณะปวารณา (มีภิกษุ ๒ รูป)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลภิกษุทั้งสองพึงปวารณาอย่างนี้-

ภิกษุผู้เถระพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำปวารณาต่อภิกษุผู้นวกะอย่างนี้ ว่าดังนี้-

อะหัง อาวุโส อายัสมันตัง..... ฯลฯ.....ปะฎีกะริสสามิ,

ทุติยัมปิ อาวุโส อายัสมันตัง..... ฯลฯ.....ปะฎีกะริสสามิ,

ตะติยัมปิ อาวุโส อายัสมันตัง..... ฯลฯ.....ปะฎีกะริสสามิ,

ภิกษุผู้นวกะพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำปวารณาต่อภิกษุผู้เถระ (เช่นกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อาวุโส เป็น ภันเต)

อธิษฐานปวารณา (มีภิกษุรูปเดียว)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ในอาวาสแห่งหนึ่ง ถึงวันปวารณา มีภิกษุในศาสนาที่อยู่รูปเดียว. ภิกษุนั้นพึงกวาดสถานที่เป็นที่ไปมาแห่งภิกษุทั้งหลาย คือจะเป็นโรงฉัน มณฑปหรือโคนต้นไม้ ก็ตาม แล้วจัดตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ไว้ ปูอาสนะตามประทีป แล้วนั่งรออยู่. หากมีภิกษุเหล่าอื่นมา พึ่งปวารณาพร้อมกับพวกเขา หากไม่มีมาพึง อธิษฐานว่า

"อัชชะ เม ปะวาระณา. ปวารณาของเราวันนี้"

หากไม่อธิษฐาน ต้องอาบัติทุกกฏ.

กรรมวาจาจากฐิน

คำถวายผ้ากฐิน

อิมัง ภันเต, สะปะริวารัง, กะฐินะจีวะระทุสสัง, สังฆัสสะ, โโอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, สังโฆ, อิมัง, สะปะริวารัง, กะฐินะทุสสัง ปะฏิคคัณหาคู, ปะฏิคคะเหตฺวา จะ, อิมินา ทุสเสนะ, กะฐินัง, อัตถะระตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้ากฐินจีวร กับทั้งบริวารนี้ แต่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย รับแล้ว จงกรานกฐิน ด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำอุปโลกน์กฐิน

รูปที่ ๑

ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอันสังสบริวารทั้งปวงนี้ เป็นของ.....
พร้อมด้วย.....ผู้ประกอบด้วยศรัทธาอุตสาหะ พร้อมเพรียงกันนำมา
ถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ผู้อยู่จำพรรษาถ้วนไตรมาสในอาวาสนี้

ก็แล ผ้ากฐินทานนี้ เป็นของบริสุทธิ์ดุจเลื่อนลอยมาโดยนภากาศ แล้วแลตกลงในที่ประชุมสงฆ์ จะได้จำเพาะเจาะจงลงว่า เป็นของภิกษุรูปใด รูปหนึ่งก็หามิได้ มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า ให้พระสงฆ์ทั้งปวงยอมอนุญาติให้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อจะทำซึ่งกฐินนิตถารกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาต และมีคำพระอรรถกถาจารย์ผู้รู้พระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า ภิกษุรูปใด ประกอบด้วยศีลสุตาธิคุณ มีสติปัญญาสามารถ วัชรกรรม ๘ ประการ มีบุรพกิจ เป็นต้น ภิกษุรูปนั้นจึงสมควรเพื่อจะทำซึ่งกฐินนิตถารกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาตได้

บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวง จะเห็นสมควรแก่ภิกษุรูปใด จงพร้อมกันยอมอนุญาติให้แก่ภิกษุรูปนั้น เทอญ. (ไม่ต้องสาธุ)

รูปที่ ๒

ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอันสังสรวีรารทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นสมควรแก่.....เป็นผู้มีสติปัญญาสามารถ เพื่อกระทำกฐินนัตถการกิจให้ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตได้ ถ้าพระภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร จงทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ (หยุดรอครูหนึ่ง) ถ้าเห็นสมควรแล้วไซ้ร้ จงให้สัตถสัณญู สาธุการขึ้นให้พร้อมกัน เทอญ. (สาธุ พร้อมกัน)

แบบกรรมวาจาสดให้ผ้ากฐิน

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ, ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, อะระหะโต, สัมมาสัมพุทธัสสะ.

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, อิทัง สังฆัสสะ กะฐินะทุสสัง
อุปบันนัง, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อิมัง กะฐินะทุสสัง อาัยสัมะโต
อิตถันนามัสสะ ทะเทยยะ, กะฐินัง อัตถะริตุง, เอสา ญัตติ.

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, อิทัง สังฆัสสะ กะฐินะทุสสัง อุปบันนัง,
สังโฆ อิมัง กะฐินะทุสสัง อาัยสัมะโต อิตถันนามัสสะ เทติ, กะฐินัง อัตถะริตุง,
ยัสสาัยสัมะโต ขะมะติ, อิมัสสะ กะฐินะทุสสัสสะ, อาัยสัมะโต อิตถันนามัสสะ
ทานัง, กะฐินัง อัตถะริตุง, โส ตุณ्हัสสะ, ยัสสะ นักขะมะติ, โส ภาเสยยะ.

ทินนัง อิทัง สังฆะนะ, กะฐินะทุสสัง อาัยสัมะโต อิตถันนามัสสะ
กะฐินัง อัตถะริตุง, ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดขึ้นแล้วแก่สงฆ์
ถ้าความพร้อมพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้
เพื่อกธานกฐิน นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดขึ้นแล้วแก่สงฆ์
สงฆ์ให้ผ้ากฐินผืนนี้ แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อกธานกฐินการให้ผ้ากฐินผืนนี้ แก่
ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อกธานกฐิน ย่อมชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง
ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด ผ้ากฐินผืนนี้ สงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้

เพื่อจะกรานกฐินย่อมชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่งอยู่ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

(คำว่า อิตถันนามัสสะ ใช้เปลี่ยนตามชื่อของภิกษุผู้รับผ้ากฐิน เช่น ขันติธัมโม เปลี่ยนเป็น ขันติธัมมัสสะ ถ้าภิกษุนั้นอ่อนกว่าผู้สวด ต้องตัดอายุสามะโต ออกเสีย แล้วเติมภิกษุโน ต่อท้ายคำ อิตถันนามัสสะ เช่น อายุสามะโต อิตถันนามัสสะ เปลี่ยนเป็น อิตถันนามัสสะ ภิกษุโน)

คำกรานกฐิน

ผ้าสังฆาฏิ	อิมายะ สังฆาฏิยา กะฐินัง อัตถะรามิ.
ผ้าอุตตราสงค์	อิมินา อุตตราสังฆะเน กะฐินัง อัตถะรามิ.
ผ้าอันตรวาสก	อิมินา อันตระวาสะเณะ กะฐินัง อัตถะรามิ.

คำอนุโมทนากฐิน

อันภิกษุผู้กรานกฐินนั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ประคองอัญชลี กล่าวอย่างนี้ว่า

“อัตถะตัง อาวุโส (ภันเต) สังฆัสสะ กะฐินัง, ฐัมมิโก กะฐินัตถาโร, อะนุโมทะถะ. ท่านเจ้าข้า กฐินของสงฆ์กรานแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรมของท่านทั้งหลาย อนุโมทนาเถิด.”

ภิกษุผู้อนุโมทนาเหล่านั้น พึงห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ประคองอัญชลี กล่าวอย่างนี้ ว่า

“อัตถะตัง ภันเต (อาวุโส) สังฆัสสะ กะฐินัง, ฐัมมิโก กะฐินัตถาโร, อะนุโมทามะ. ผู้มีอายุ กฐินของสงฆ์กรานแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรมเราทั้งหลาย อนุโมทนา.”

ภาคพิเศษ

เพื่อช่วยในการศึกษาค้นคว้านำมาปฏิบัติ

■ ส่วนสรุปหลักเกณฑ์วิธีการระงับอธิกรณ์

แผนผังที่ ๑ สรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอธิกรณ์

ตารางอธิบายอธิกรณ์ ๔ และอธิกรณ์สมณะ ๗

แผนผังที่ ๒ วิธีการลงโทษ ที่เกิดเพราะเหตุอาชิวะหรือปาติโมกข์

แผนผังที่ ๓ วิธีการลงโทษ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิปทา

■ ส่วนช่วยศึกษาค้นคว้าสิกขาบทที่มีลักษณะเดียวกัน

■ ส่วนดัชนี (ช่วยคนหาคำ โดยเรียงตามลำดับอักษร)

ดัชนีเนื้อเรื่องพระวินัย

ดัชนีเนื้อเรื่องพระธรรม

ดัชนีชื่อเฉพาะ (อสาธารณนาม)

อุงลม

“ภิกษุ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัฏฐกัมมัฏเฐ เวทลละ; เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการเรียนธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยปริยัติ (นักเรียน) ยังมีใช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ แสดงธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมาแก่คนอื่นโดยพิสดาร, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการบัญญัติ ธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยบัญญัติ (นักแต่ง) ยังมีใช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ ทำการสาธยายธรรมตามที่ได้ฟัง ได้เรียนมาโดยพิสดาร, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการสาธยาย ธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรม เป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยการสวด (นักสวด) ยังมีใช้ ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

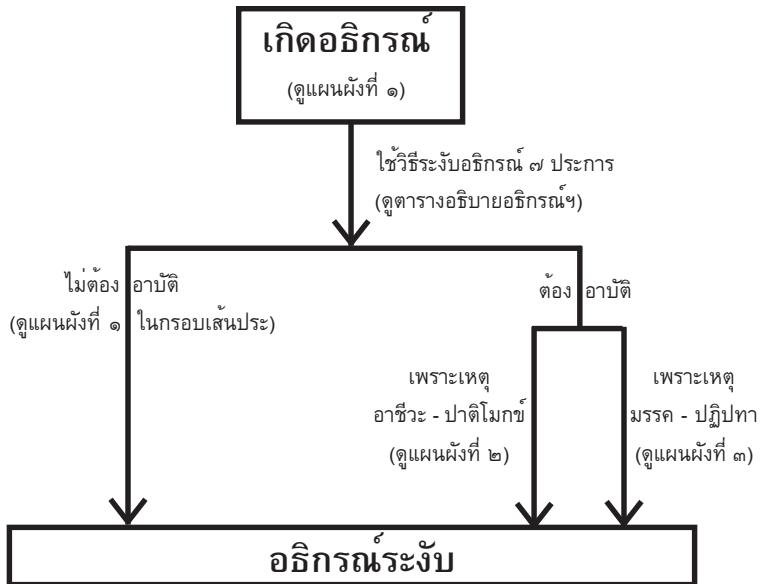
อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ คิดพล่านไปในธรรมตามที่ได้ฟัง ได้เรียนมา, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไป ด้วยการคิดพล่านใน ธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจ ในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยการคิด (นักคิด) ยังมีใช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๙๙ / ๗๓)

สรุปหลักเกณฑ์วิธีการระงับอธิกรณ์

เพื่อให้ผู้ศึกษามองเห็นภาพโดยรวมของระบบอธิกรณ์ทั้งหมด คือ ตั้งแต่การเกิดอธิกรณ์ จนถึงอธิกรณ์ระงับ อย่างย่อ ๆ (ซึ่งเป็นภาพโดยรวมของแผนผังที่ ๑, ๒ และ ๓ นั้นเอง) สามารถที่จะบรรยายออกเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพรวมโดยย่อ ของ อธิกรณ์และการระงับอธิกรณ์

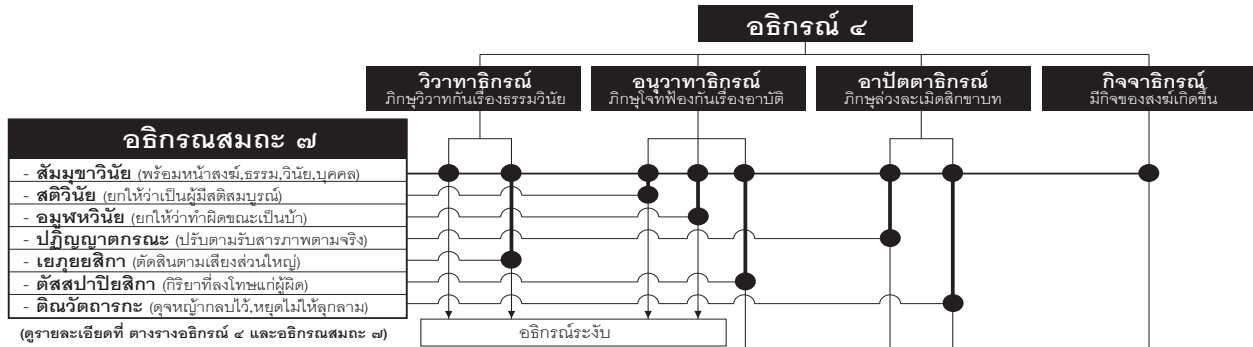

ข้อสังเกต จากพระพุทธดำรัสใน สามคามสูตร (ดูหน้า ๓๘๘) มีการแบ่งเหตุความวิวาทเป็น ๒ ส่วน ซึ่งจะระงับโดยไม่ต้องอาบัติและต้องอาบัติ ในการต้องอาบัติจึงสามารถจัดกลุ่มได้จากเหตุตามเรื่องที่เกิดขึ้น ๒ ส่วนนี้ คือ ๑. เรื่องที่เกิดเพราะเหตุ อาชิวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์อันยิ่ง และ ๒. เรื่องอันเกิดในสังขที่ เกิดเพราะเหตุ มรรคหรือปฏิบัติทา.

แผนผังที่ ๑

สรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอริกรณ ๔ ตามที่ทรงบัญญัติไว้

(อริกรณ ๔ คือ เรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว สงฆ์ต้องจัดต้องทำ ๔ ประเภท, อริกรณสมณะ ๗ คือ วิธีระงับอริกรณ ๗ ประการ)

แผนผังที่ ๒

วิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขพฤติกรรมของภิกษุซึ่งผิดตามธรรมที่เกิดขึ้น เพราะเหตุอาชีวะอันยังหรือปาฏิโมกข์อันยัง (ดูหน้า ๓๔๙)

๑. อบรมภิกษุกรรม
(บอกกล่าวแก่ที่ประชุม)

- เช่น - การแจ้งการปรองมอดผู้ขอออบ
- ประกาศตปฎิโมกข์แก่ภิกษุ
- ประกาศให้จับฉลาก ฯลฯ (ดู ๕๑๔)

อริกรณระงับ

๒. ญัตติกรรม
(ประกาศให้สงฆ์ทราบ)

- เช่น - คณะและสังฆของอุโบสถและปรุวารณา
- ดอนภิกษุจากคณะผู้ระงับอริกรณ
- สมมุติตนตามอันตราัยกรรม (ดู ๕๑๔)

อริกรณระงับ

๓. ญัตติพิทายกรรม
(ประกาศ, แล้วถามมติสงฆ์ ๑ ครั้ง)

- เช่น - สมมติสมา- กวีปฎิภา- ุเจ้าหน้าที่สงฆ์
- ให้ปริวาสแก่ผู้ระงับที่เคยเป็นเดียรฉัตร
- การให้ครองผ้ากรฐิน, การเจาะกรฐิน (ดู ๕๑๔)

อริกรณระงับ

ทำปาสาณียกรรมแก่ภิกษุผู้ที่ทำลายสงฆ์ สมมุติให้ประกาศว่า การกระทำทางกายวาจาของภิกษุนั้น เป็นเฉพาะของภิกษุนั้น ไม่พึงเห็นว่าพระรัตนตรัยเป็นอย่างนั้น (น.๓๒๙)

อริกรณระงับ

ลงโทษความผิดแก่อุบาสนุกาสิกขา ผู้ตักภิกษุ, ช่วยช่วยทำความเสื่อมเสียให้แก่ภิกษุ, ญให้ภิกษุแตกกัน, ตีเตียนพระรัตนตรัย (น.๓๑๑)

อริกรณระงับ

๔. ญัตติจตุตถกรรม
(ประกาศ, แล้วถามมติสงฆ์ ๓ ครั้ง)

- เช่น - การให้อุปสมบทเข้าเป็นภิกษุ
- ให้ปริวาส, มานัต, อธิภาน (ดู ๕๑๔)

อริกรณระงับ

กรณีผู้อุปสมบทไม่ได้ ๑๑ ประเภท (น.๒๑๘) ตรัสว่า ภิกษุไม่พึงให้อุปสมบท ให้อุปสมบทแล้วต้องให้สึก

หมายเหตุ นอกจากวิธีการทางสงฆ์เหล่านี้ ยังมีกรณียกนิตยอยู่ศึกษาธรรมวินัย (หน้า ๒๑๔), การประณามขับไล่ภิกษุ (หน้า ๒๑๕), ทนทกรรมกลางโทษ- นาสนะขับไล่สามเณร (หน้า ๒๑๖), การขอมก ฯลฯ ซึ่งเป็นวิธีและนาลังสอนระหว่างบุคคล หรือระหว่างอุปัชฌาย์อาจารย์ตือศิษย์ซึ่งมีความสำคัญมากเช่นกัน และยังมีวิธีการปฏิบัติเพื่อให้คณะสงฆ์อยู่ร่วมกันอย่างผาสุกด้วยการเคารพกันตามอายุพรรษา (หน้า ๓๒๑), การปฏิบัติตามวัตร ๑๔ (หน้า ๓๓๕) แม้จะยังไม่ม้อริกรณเกิดขึ้นก็ตาม / กรณีพระพุทธเจ้าวิไลหลงพระมหากษัตริย์พระอินระนดู (หน้า ๓๕๔)

แผนผังที่ ๓

วิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขพฤติกรรมของภิกษุซึ่งผิดตามธรรมอันเกิดในสงฆ์ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุมรรคหรือปฏิบัติ (มีผลกระทบมากเพราะ ตรัสว่า ...ไม่เก้อกุล...ไม่ใช่สุข...ไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก... ดูหน้า ๓๔๙)

อริกรณระงับ

ผู้ที่น่ารัก น่าเคารพ

"ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่
น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน.
ธรรมแปดอย่างอะไรบ้างเล่า ? แปดอย่าง คือ :-

- (๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ต้องการลาภ.
- (๒) เป็นผู้ไม่ต้องการสักการะ.
- (๓) เป็นผู้ไม่ต้องการทำตัวให้เด่น.
- (๔) เป็นผู้รู้จักกาล.
- (๕) เป็นผู้รู้จักประมาณ.
- (๖) เป็นคนใจสะอาด.
- (๗) เป็นคนไม่พูดมาก.
- (๘) ไม่เป็นคนมักตำว่าร้ายเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็น
ผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์
ด้วยกันแล้ว"

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๙๔ / ๑๕๘)

ตารางอธิบายอธิกกรรม ๔ และอธิกกรรมสมถะ ๗ (ดูแผนผังที่ ๑ ประกอบ)

ประเภทของอธิกกรรม ๔	วาทอธิกกรรม	อนุวาทอธิกกรรม	อาบัติอธิกกรรม	กิจจาอธิกกรรม
วิธีรับอธิกกรรม ๗	เดียวกันว่าเป็นธรรมวินัย, คำตรัส, พุทธจริยา, บัญญัติ, อาบัติเบา-หนัก-มีส่วนเหลือ หรือไม่ใช่	การโจทฟ้องกันด้วย ศีลวินิต, อาจารย์วินิต, กิจฐีวิบัติ หรืออาชีวินิต	การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้เขติน ให้พ้นจากอาบัติ ทั้ง ๗ กอง	เป็นกิจของสงฆ์ที่ต้องทำ มี อปโลกนกรรม, ญัตติกรรม, ญัตติทุติยกรรม, ญัตติจตุตถกรรม
สัมมุขานันย ระบุไว้ในที่พร้อมต่อหน้า คือ ๑. พร้อมหน้าสงฆ์ ๒. พร้อมหน้าธรรมะ ๓. พร้อมหน้าวินัย ๔. พร้อมหน้าบุคคล คือ ทั้งโจทและจำเลย	๑. ให้ระบุด้วยสัมมุขานันยคือประชุมพร้อมหน้า ๒. ถ้าไม่ได้ให้ไปอาวาสที่มีภิกษุมมากกว่าเพื่อให้อุบายะจับ ๓. ถ้าขณะวินิจฉัยมีเสียงไม่สงบให้ใช้อุพาทาทิกวิธี คือสงฆ์ตั้งภิกษุเป็นคณะ (ผู้มีองค์-คุณ ๑๐) มอบเรื่องให้ไปวินิจฉัย (หน้า ๓๐๐)	ทรงให้ใช้สัมมุขานันยร่วมกับสถิวินัย, สัมมุขานันย ร่วมกับอุมุพหวินัย หรือสัมมุขานันยร่วมกับ ตัสสปายติกา ตามควรแก่กรณี ดังนี้ :-	ทรงให้ใช้สัมมุขานันยร่วมกับ ปฎิญาตกรรม หรือให้ใช้สัมมุขานันยร่วมกับ ดินวัตการกะ ตามควรแก่กรณี ดังนี้ :-	ระบุด้วยประการเดียว คือด้วยสัมมุขานันย ด้วยความพร้อมหน้าสงฆ์, ธรรม, วินัย และพร้อมหน้าบุคคล เช่น ให้อุปสมบท, อุโบสถ, ปวารณา, ให้อาภรณ์, ให้อุปริวาส, ให้นาคัต, ให้อัพทาน ฯลฯ (ดูรายละเอียดในแผนผังที่ ๓)
สถิวินัย ยกให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ โดยมีเงื่อนไข คือ ๑. ผู้ถูกโจทเป็นผู้บริสุทธิ์ ๒. มีผู้กล่าวฟ้องเธอ ๓. เธอขอสถิวินัย ๔. สงฆ์ให้สถิวินัยแก่เธอ ๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้โดยธรรม		ก. ทรงให้ใช้สัมมุขานันยร่วมกับสถิวินัย ในกรณีที่ผู้ถูกโจทเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ (คือเป็นพระอรหันต์) และครบตามเงื่อนไขของสถิวินัย โดยให้สงฆ์สาวดประกาศให้สถิวินัยแก่เธอ		
อุมุพหวินัย ยกให้ว่าทำผิดขณะเป็นบ่าว ให้ออุมุพหวินัยกับสงฆ์, สงฆ์สาวดประกาศให้ออุมุพหวินัย, มีลักษณะที่ไม่เป็นธรรม คือ ทำผิดขณะรู้ตัว หรือไม่เป็นบ่าว แต่แก้ตัวว่าไม่รู้, ว่ารู้ก็เหมือนฝัน, แก้ตัวอ้างว่าเป็นบ่าว		ข. กรณีที่จำเลยเป็นผู้ทำผิดขณะที่เป็นบ่าว เมื่อหายบ่าวแล้วมีผู้โจท ทรงให้ใช้สัมมุขานันยร่วมกับอุมุพหวินัย โดยให้ผู้นั้นขออุมุพหวินัยกะสงฆ์, สงฆ์ให้ออุมุพหวินัย ด้วยญัตติจตุตถกรรม		
ปฎิญาตกรรม ปรับโทษตามการรับสารภาพที่ได้กระทำลงไปจริง มีลักษณะที่ไม่เป็นธรรม คือ สารภาพไม่ตรงตามที่แท้จริง			ก. ให้ใช้สัมมุขานันยร่วมกับปฎิญาตกรรม คือ ปรับโทษตามรับสารภาพที่ได้ทำจริง เช่น อยู่ปริวาส, ประพฤตินาคัต, แสดงอาบัติ (แผนผังที่ ๒)	
ยกยอชกัา ตัดดินตามเสียงส่วนใหญ่ โดยสงฆ์สมมติภิกษุผู้บังคับจะแนบ มีองค์ ๕ คือ ไม่ล่าเอียงเพราะรัก,เกลียด, หลง,กลัว, ว่าจะอย่างไรนับแล้ว, มีลักษณะไม่เป็นธรรม หน้า ๒๕๗	๔. ถ้ายังระบุไม่ได้ ให้ระบุด้วยยกยอชกัา คือ นับจะแนบเสียงส่วนมาก โดยสงฆ์ประกาศสมมติภิกษุผู้บังคับจะแนบ, ตรัสวินิจฉัยจะแนบ ๓ คือ ๑. ปกปิด, ๒. กระชับบอก, ๓. เปิดเผย			
ตัสสปายติกา กิริยาที่ลงโทษแก่ผู้ผิด มีองค์ ๕ คือ ๑. เป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ๒. เป็นผู้ไม่ละอาย ๓. มีผู้โจทฟ้อง ๔. สงฆ์ทำตัสสปายติกาแก่เธอ ๕. สงฆ์พร้อมกันลงโทษโดยธรรม		ค. ถ้าจำเลยที่ปฏิเสธแล้วรับแล้วปฏิเสธ ให้การกลั่นแกล้ง กล่าวเท็จทั้งที่รู้ ให้ใช้สัมมุขานันยร่วมกับตัสสปายติกา ลงโทษให้ประพฤติวัตร ๑๘ ข้อ (มีวัตรเหมือนคัธรมัชช หน้า ๒๗๘)		
ดินวัตการกะ ดูจกฏีกาฉบับไว้, หยุตไม่ให้ลูกถาม ถ้าวิวาทกันต่อไปจะลูกถามแล้วร้ายแตกแยกกัน ให้ยอมตัสสงฆ์ เพื่อออกจากอาบัติด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยเว้นอาบัติเทียบ, เว้นอาบัติที่เนื่องกับคฤหัสถ์, เว้นผู้ที่มีความเห็นแย้ง, เว้นผู้ที่ไม่ได้ประชุมอยู่ในที่นั้น			ข. กรณีภิกษุ ๒ ฝ่ายวิวาทกัน ต่างก็ประพฤติไม่สมควรเป็นอันมาก ถ้าปรับกันและกันด้วยอาบัติเหล่านั้น เรื่องจะรุนแรงร้ายกาจและแตกกันได้ จึงทรงให้ใช้สัมมุขานันยร่วมกับ ดินวัตการกะ โดยให้ภิกษุรูปหนึ่งของแต่ละฝ่าย ที่เสนอญัตติ เป็นผู้แสดงอาบัติแทน	

รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา

"ภิกษุทั้งหลาย! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า รongไหอยู่ ก็ยังสูประพฤติพรหมจรรย์ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ได้ก็มี ขอที่นาสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่กรรมที่เธอได้มี ในบัดนี้ มีอยู่หาอย่าง. หาอย่างอะไรบางเล่า? หาอย่างคือ :-

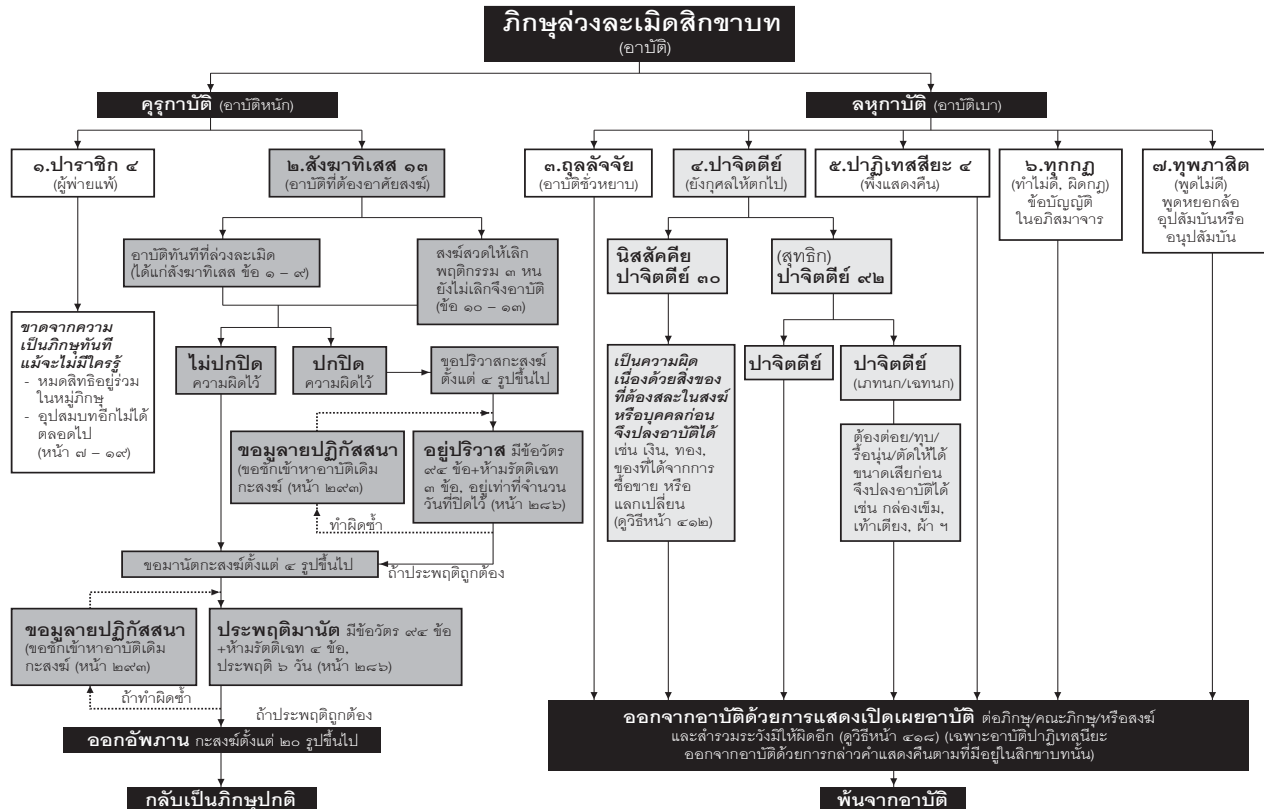
- (๑) ธรรมที่ชื่อว่า ศรัทธา ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๒) ธรรมที่ชื่อว่า หิริ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๓) ธรรมที่ชื่อว่า โอตตปปะ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๔) ธรรมที่ชื่อว่า วิริยะ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๕) ธรรมที่ชื่อว่า ปัญญา ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.

ภิกษุทั้งหลาย! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า รongไหอยู่ ก็ยังสูประพฤติพรหมจรรย์ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ได้ก็มี ขอที่นาสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่กรรมที่เธอได้มีในบัดนี้ หาอย่างเหล่านี้แล."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๕ / ๔)

แผนผังที่ ๒

วิธีการลงโทษ เพื่อแก้ไขกฎีกาพฤติกรรมของภิกษุซึ่งผิดตามธรรม ที่เกิดเพราะเหตุอาชีวะอันยั้งหรือปาฏิโมกข์อันยั้ง

กระดองของบรรพชิต

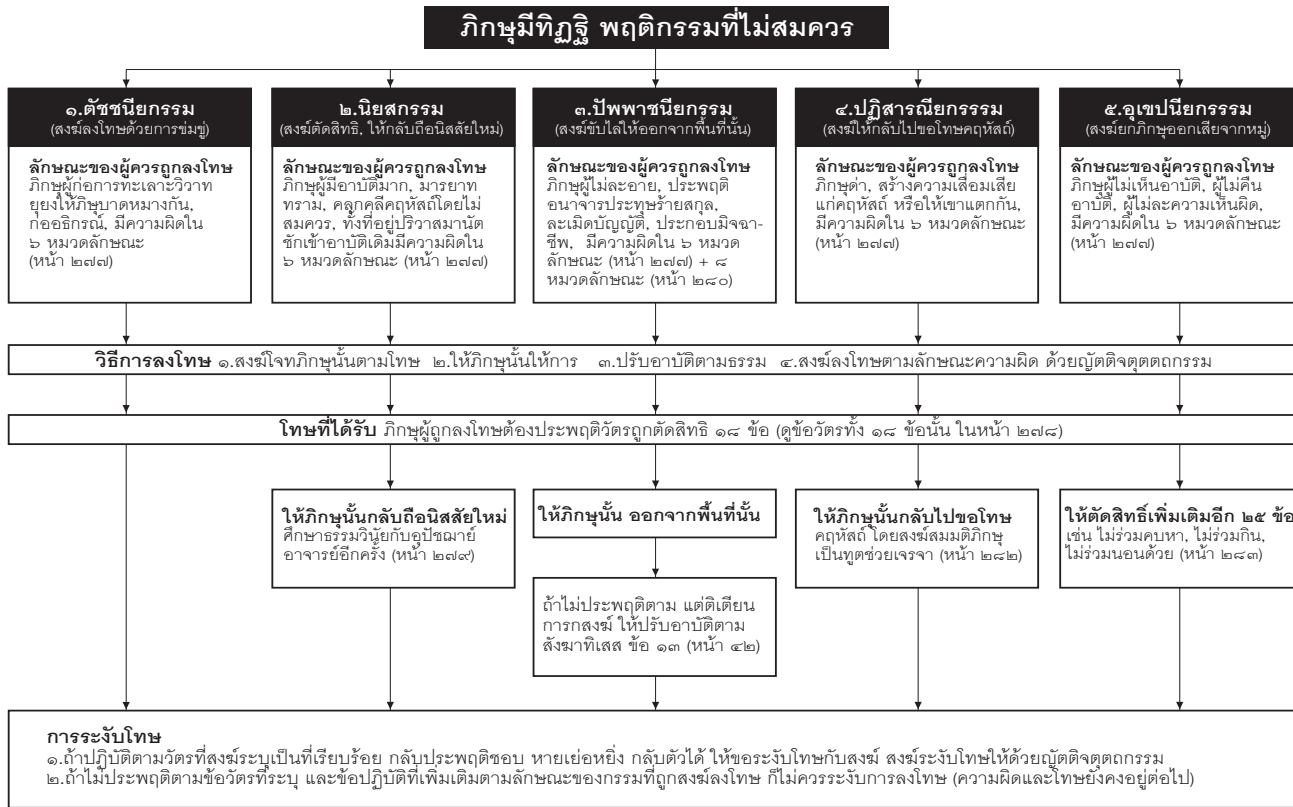
“ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลใด พวกเธอทั้งหลาย จักเป็นผู้คุ้มครองทวาร
ในอินทรีทั้งหลาย (คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) อยู่ในกาลนั้น มารผู้ใจบาป
จักไม่ได้ช่องแม่จากพวกเธอทั้งหลาย และจักต้องหลีกไปเอง, เหมือนสุนัขจิ้งจอก
จักไม่ได้ช่องจากเต่าก็หลีกไปเอง ฉะนั้น.

“เต่า หดอวัยวะไว้ในกระดอง ฉันทใด, ภิกษุ พึงตั้ง
มโนวิตก(ความตรัสตรีกทางใจ) ไว้ในกระดอง กล่าวคือ
อารมณแห่งกัมมัญฐาน ฉันทนั้น. เป็นผู้ที่ตัดหา
และทิวาสี ไม่อิงอาศัยได้, ไม่เบียดเบียนผู้อื่น,
ไม่กล่าวร้ายต่อใครทั้งหมด, เป็นผู้ดับสนิทแล้ว”
ดังนี้แล.

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๘ / ๓๒๐ / ๒๒๒)

แผนผังที่ ๓

วิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขพฤติกรรมของภิกษุซึ่งผิดตามธรรม ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิบัติ

ข้อสังเกต

- พระเสยยสะ ถูกลงโทษสังฆาทิเสส ซึ่งเป็นการลงโทษตามอาบัติก่อน ภายหลังจึงลงโทษ นิยสกรรรม (ดูหน้า ๒๕, ๒๗๗)
- ภิกษุพวกพระอลลิสและพระปุนีพพลุสะ ถูกลงโทษปัพพาทขนิยกรรรมก่อน ภายหลังจึงถูกลงโทษสังฆาทิเสส ซึ่งเป็นการลงโทษตามอาบัติ (ดูหน้า ๔๖, ๒๘๐)

ผู้ชีชวนวิงวอน !

“ภิกษุทั้งหลาย ! กิจอันใดที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล
อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.”

“ภิกษุทั้งหลาย ! นั้นโคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.
“ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๘ / ๖๗๔ / ๔๔๑)

ส่วนช่วยศึกษาค้นคว้าสิกขาบทที่มีลักษณะเดียวกัน

จัดกลุ่มสิกขาบทเพื่อการศึกษาค้นคว้า ตามลักษณะดังนี้ คือ :-

- ก. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับนิสสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต)
- ข. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอภยนิยกิจ ๔ (กิจที่บรรพชิตไม่ควรทำ)
- ค. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาจารย์วิบัติ (ผิดจรรยา มารยาทของสมณะ)
- ง. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับทิวฏฐิวิบัติ (ความเห็นผิด)
- จ. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาชีวิวิบัติ (การเลี้ยงชีพที่ผิดของบรรพชิต)
- ฉ. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับสังฆสามัคคี (ความพร้อมเพรียงในหมู่สงฆ์)

ก. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับนิสสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต)

๑. สิกขาบทเกี่ยวกับอาหารการขบฉัน

“บรรพชิตอาศัยโภชนะ คือคำข้าวที่พึงได้ด้วยกำลังปลีแข้ง
 เธอพึงทำความอุตสาหะในโภชนะ คือคำข้าวที่พึงได้ด้วยกำลังปลีแข้งจนตลอดชีวิต
 อติเรกลาก คือ ภัตตถวายสงฆ์ ภัตตเฉพาะสงฆ์ การนิมนต์ ภัตตถวายตามสลาก
 ภัตตถวายในบิณฑุ ภัตตถวายในวันอุโบสถ ภัตตถวายในวันปาฏิภพ”
 (นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค.๑/ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุฉันอาหารที่เขายังไม่ได้ให้ ล้วงช่องปาก(ปาจิตตีย์ วรรคที่ ๔, ข้อ๑๐/ หน้า ๑๒๓)
 - ภิกษุไม่อาพาธฉันอาหารประณีตที่ขอมมาเพื่อประโยชน์ตน (ปาจิตตีย์ ว.๔, ๙/ ๑๒๒)
 - ภิกษุไม่อาพาธขอแกงหรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์ตน (ทุกกฏ เสดิยะ ว.๒, ๑๑/ ๑๕๖)
 - ภิกษุรับ และฉันบิณฑุบาต โดยไม่เอื้อเฟื้อ (ทุกกฏ เสดิยะ ว.๒, ข้อ๑,๕ /๑๕๔, ๑๕๕)
 - ภิกษุรับบิณฑุบาตจนล้น (ขอบบาตร) (ทุกกฏ เสดิยะ วรรค ๒, ๔ /๑๕๕)
 - เขาปวารณาให้นำไปตามปรารถนาภิกษุรับยิ่งกว่า ๓ บาตร (ปาจิตตีย์ ว. ๔, ๔/ ๑๑๗)
 - ภิกษุพึงศึกษาว่า จักรับบิณฑุบาตพอเหมาะแก่กับแกง (ทุกกฏ เสดิยะ ว.๒, ๓/ ๑๕๕)
- หมายเหตุ (-) เป็นสิกขาบทที่เป็นข้อห้าม โดยจะแสดง : (ประเภทของโทษ, คัมภีร์หรือวรรคที่, ข้อที่/ หน้าของหนังสือนี้)
 (-)ที่ต้นบรรทัดเป็นระดับ อาทิพรหมจารียาสึกขา, (-)ที่ย่อเข้ามาเป็นบางส่วน ของ อภิสมาจาริกาสึกขา
 (-)อักษรเอน เป็นลักษณะพฤติกรรมที่ควรถูกสงฆ์ลงโทษ, หรือข้อห้ามที่มีในพระไตรปิฎกที่อื่น ๆ
 (*) อักษรเอนเป็นข้อที่ทรงอนุญาต โดยจะแสดง : (ชื่อคัมภีร์/ หน้าของหนังสือเล่มนี้) *ควรจะดูใจความเต็ม..*

- ภิกษุไม่ได้รับนิมนต์รับอาหารในสกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะ (ปาฏิเทสนีเย ๓/๑๗๘)
- ภิกษุฉันอาหารที่ทำการสังฆม (เก็บไว้ค้างคืน) (ปาจิตติย วรรค ๔, ข้อ ๘ / หน้า ๑๒๑)
- * ทรงอนุญาตแสวงหาเสบียงเดินทางได้, แต่ไม่อนุญาตเงิน (เภสัชชขันธ มหา.๒/๒๕๓)
 - ภิกษุเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ (ทุกกฏ เภสัชชขันธ มหา.๒/ ๒๕๑)
 - ภิกษุหุงต้มอาหารในที่อยู่ (ทุกกฏ เภสัชชขันธ มหา.๒/ ๒๕๑)
 - ภิกษุหุงต้มอาหารด้วยตนเอง (ทุกกฏ เภสัชชขันธ มหา.๒/ ๒๕๑)
 - ฉ้นผลไม้ที่เก็บมาเองโดยให้คนประเคนที่หลัง (ทุกกฏ เภสัช. มหา.๒/ ๒๕๒)
- * ทรงอนุญาตฉันท ๖ อย่าง มีฉันทในที่นิมนต์ เป็นต้น (เภสัช. มหา.๒/ ๓๒๗)
 - ภิกษุฉันเป็นหมู่ เว้นแต่ในสมัยที่ทรงอนุญาต (ปาจิตติย วรรค ๔, ข้อ ๒/ หน้า ๑๑๔)
 - ภิกษุรับนิมนต์แล้ว เว้นโภชนะนั้น ฉันทโภชนะอื่น (ปาจิตติย ฎ. ๔, ๓/ ๑๑๖)
 - ฉันทเสร็จแล้วห้ามภักแล้ว ฉันทอาหารที่มีไช้เดน (ปาจิตติย ฎ. ๔, ๕/๑๑๙; เภสัช. มหา. ๒/ ๒๕๒)
 - ภิกษุมิใช่ผู้อาหารฉันทอาหารในโรงทานยิ่งกว่าครั้งหนึ่ง (ปาจิตติย ฎ. ๔, ๑/ ๑๑๓)
 - ภิกษุอยู่ในป่าที่มีภิกษุฉันทอาหารที่เขาไม่ได้บอกให้รู้ไว้ก่อน (ปาฏิเทสนีเย ๔/ ๑๗๙)
 - ภิกษุฉันทอาหารในเวลาวิกาล (คือหลังเที่ยงไป) (ปาจิตติย วรรค ๔, ข้อ ๗/ หน้า ๑๒๑)

๒. สิกขาบทเกี่ยวกับเครื่องห่มห่ม และบริวารอื่น ๆ

“บรรพชาอาศัยผ้าบังสกุล

เธอพึงทำความอดสาหะในผ้าบังสกุลนั้นจนตลอดชีวิต

อดีตเรกลาก คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจ๊กัน”

(นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค ๑/ดูหน้า ๒๒๒)

สิกขาบทเกี่ยวกับเครื่องห่มห่ม

- * ทรงอนุญาตคหบดีจีวร, และอนุญาตผ้าจีวร ๖ ชนิด (จีวรขันธ มหา.๒ /๒๖๐)
- * ทรงอนุญาตสีย้อมจีวรที่ทำจากรากลำต้นเปลือกใบดอกผลต้นไม้ (จีวรขันธ มหา.๒/๒๖๑)
 - ภิกษุใช้จีวรมีสีที่ไม่สมควร (ทุกกฏ จีวรขันธ มหา.๒ /๒๖๖)

* ทรงอนุญาตให้ใช้ไตรจีวร (จีวรชั้นผ้าหาวรรค ภาค ๒ / ดูหน้า ๒๖๑)

- ภิขุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้อันราตรีหนึ่ง (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ วรรค๑, ข้อ๒/ หน้า๕๓)
- ภิขุอยู่ในป่าที่มีภัยเก็บจีวรไว้ในบ้านเกิน ๖ ราตรี (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๙/ ๙๔)
 - ภิขุมีแต่จีวร กับสบงเข้าบ้าน เว้นมีเหตุจำเป็น ๕ (ทุกกฏ จีวร. มหา.๒/ ๒๖๓)
- ภิขุขอจีวรต่อคฤหัสถ์ผู้มีโชฎาติ นอกจากสมัชช (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๖/ ๕๗)
- ภิขุจีวรฉิบหายรับจีวรจากผู้ที่มีโชฎาติเกินกำหนด (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๗/ ๕๙)
- ผู้ที่มีโชฎาติเตรียมจ่ายจีวรแก่ภิขุๆไปกำหนดจีวร (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๙/ ๖๐)
- ผู้มีโชฎาติ๒คนเตรียมจ่ายจีวรแก่ภิขุๆให้รวมกันจ่ายจีวรดี(นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๙/ ๖๑)
- ภิขุทวงจีวรจากผู้รับฝากผู้อื่นให้จ่ายจีวร เกิน ๖ครั้ง(นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๑๐/ ๖๒)
- ภิขุขอตัดข้อมาเองแล้ว ยังช่างหูกให้ทอจีวร (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๖/ ๙๐)
- ผู้มีโชฎาติให้ช่างหูกทอจีวรแก่ภิขุๆส่งช่างให้ทอให้ดี(นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๗/ ๙๑)

- ภิขุทำจีวรมีประมาณเท่าสุดจีวร หรือยิ่งกว่า (ปาจิตตีย์ ว.๙, ๑๐/ ๑๗๕)
- ภิขุไม่ทำให้เสียส้อย่างใดอย่างหนึ่งก่อน ใช้จีวรใหม่ (ปาจิตตีย์ ว.๖, ๙/ ๑๔๓)
 - ผ้าทุกผืนที่ไม่ได้ตัดภิขุไม่พึงใช้ (ทุกกฏ จีวร. มหา.๒/ หน้า๒๖๑ และ๒๖๓)

- ภิขุทรงอดิเรกจีวรไว้นานกว่า ๑๐ วัน (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ วรรค๑, ข้อ ๑/ ดูหน้า๕๓)
- ภิขุวิกัปจีวรเองแก่สหธรรมิก แล้วใช้จีวรที่ยังไม่ให้เขาถอน (ปาจิตตีย์ ว.๖, ๙/ ๑๔๔)
- ภิขุเก็บอภากจีวรไว้เกิน ๑ เดือน (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๑, ๓/ ๕๕)
- ภิขุเก็บอัจเจกจีวรไว้เกินสมัชชที่เป็นจีวรกาล (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๙/ ๙๒)

- * ทรงอนุญาตผ้าต่างๆ (จีวรชั้นผ้าหาวรรค ภาค๒/ ดูหน้า ๒๖๓)
- ภิขุแสวงหา-ทำผ้าอาบน้ำฝนเกินเวลาที่ทรงกำหนด(นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๓, ๔/ ๗๙)
- ทำผ้าปูนั่ง, ผ้าปิดผี, ผ้าอาบน้ำฝนมีขนาดเกินกำหนด(ปาจิตตีย์ ว.๙, ๗-๙/ ๑๗๒-๑๗๔)
 - ภิขุห่มผ้าขนสัตว์ที่มีขนอยู่ด้านนอก (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๐๖)
- ภิขุถือขนเจียมไม่ไปด้วยมือตนเองเกิน ๓ โยชน์ (นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว.๒, ๖/ ๗๐)

- สิกขาบทเกี่ยวกับการหลอกลอนสัตว์ ๕ เรื่อง (นิสสัคคิยาปาจิตติยீ ว.๒, ข้อ๑-๕/ ๖๕-๖๘)
 - ภิกษุใช้ประกาศเอาที่ถักสวयงามมีทรวดทรงต่างๆ (ทุกกฏ ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ๓๑๕)
 - ภิกษุเข้าบ้านโดยไม่มีประกาศเอา (ทุกกฏ ขุททกวัตตฎ. จุลวรรค ภาค๒/ ๓๑๕)

สิกขาบทเรื่องบริวารอื่นๆ

- * ทรงอนุญาตบาตร ๒ ชนิดคือ บาตรเหล็กและบาตรดิน (ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ๓๐๗)
 - ใช้กะโหลกหน้าเต้า, หม้อกระเบื้อง, กะโหลกหัวผีเป็นบาตร (ทุกกฏ ขุททก. จุล.๒/ ๓๐๗)
- ภิกษุทรงอดิเรกบาตรไว้เกิน ๑๐ วัน (นิสสัคคิยาปาจิตติยี่ วรรค ๓, ข้อ๑/ ดูหน้า ๗๖)
- ภิกษุบาตรมีแผลหย่อน ๕ ให้จ่ายบาตรใหม่ (นิสสัคคิยาปาจิตติยี่ วรรค ๓, ข้อ๒/ หน้า ๗๖)
- * ทรงอนุญาตถุงบาตร, สายโยก, บังเวียน, เชิงรองบาตร (ขุททกวัตตฎ. จุล. ๒/ ๓๐๗)
 - ภิกษุเก็บหรือฝังแดดบาตรทั้งที่เปียกน้ำ, ฝังบาตรในที่ร้อนนาน, วางบาตรริมตั่งไม้, วางบาตรบนเตียงตั่งบนตักบนรม, ผลักประตูเมื่อมือถือบาตร, แขนบาตร, ใช้บาตรรองรับเศษอาหารบ้างน้ำบ้างปากบ้าง (ทุกกฏ ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ดูหน้า ๓๐๗)
- * ทรงอนุญาตและห้ามต่างๆ เกี่ยวกับบรองเท้า (จัมมขันธ์ มหาวรรค ภาค๒/ หน้า ๒๔๐)
 - ภิกษุสวมรองเท้าเข้าบ้าน เว้นแต่อาพาธ (ทุกกฏ จัมมขันธ์. มหา.๒/ หน้า ๒๔๓)
- * ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับการไชร่ม (ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ๓๑๓)
- * ทรงอนุญาตมีดตัดผ้า, ปลายมีด, เข็ม, กล่องเข็ม ฯลฯ (ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ๓๐๘)
 - ภิกษุให้ทำกล่องเข็มแล้วด้วยกระดูก, งา, เขาสัตว์ (ปาจิตติยี่ วรรค ๙, ข้อ ๔/ ๑๖๙)
- * ทรงอนุญาตผ้ากรองน้ำ, ถุงใส่ของ, มุ้ง ฯลฯ (ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ หน้า ๓๐๘)
 - ภิกษุเดินทางไกลโดยไม่มีผ้ากรองน้ำ (ทุกกฏ ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ๓๐๘)

๓. สิกขาบทเกี่ยวกับเสนาสนะ ที่อยู่อาศัย

“บรรพชาอาศัยเสนาสนะโคนไม้

เธอพึงทำความอุตสาหะในเสนาสนะ คือโคนไม้นั้นจนตลอดชีวิต
อดิเรกกลาง คือ วิหาร เรือนนุ่งแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้า”

(นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค ๑ / ดูหน้า ๒๒๒)

- * ทรงอนุญาตรุกรบมูลเสนาสนะ(อยู่โคนไม้)ตลอด๘เดือน (ภิกขุวิภังค์ ภาค๑/ดูหน้า ๓๘)
- * ทรงบัญญัติวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่า ฯลฯ (วัตตขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ดูหน้า๓๔๐)
- * ทรงอนุญาตเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) ๕ ชนิด (เสนาสนะขันธ์ จุล.๒/ ๓๑๙)
- * ทรงอนุญาตวัจฎฐี (ห้องส้วม) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตตฺ. จุล.๒/ ๓๑๘)
- * ทรงอนุญาตชั้นตาพร (เรือนไฟ) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตตฺ. จุล.๒/ ๓๐๙)
- * ทรงอนุญาตกบปียภูมิ และส่วนประกอบอื่นๆ (เภสัชขันธ์ มหาวรรค ภาค๒/๒๕๒)
- * ทรงอนุญาตให้ใช้ปราสาท ส่วนที่นั่งนอนให้ทำให้ควรง่อน(ขุททกวัตตฺ. จุล.๒/๓๒๕)
- * ทรงอนุญาตหอนฉัน ศาลาตั้งเตา และส่วนประกอบอื่นๆ (เสนาสน. จุล.๒/ ๓๒๐)
- * ทรงอนุญาตโรงไม้แบบ (ภลินศาลา) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตตฺ. จุล.๒/ ๓๐๙)
- * ทรงอนุญาตสมมติสีมา และรายละเอียดอื่นๆ (อุโปสถ. มหา. ๒/ ๒๒๕)

- * ทรงอนุญาตสมมติให้นวรรรม (สมมติภิกษุผู้ดูแลการก่อสร้าง)(เสนาสน. จุล.๒/ ๓๒๖)
 - ภิกษุสร้างกุฎิเพื่อตนด้วยการขอ ใหญ่เกิน หรือไม่ให้สงฆ์แสดงที่ (สังฆาทิเสส ๖/๓๑)
 - ภิกษุสร้างวิหารมีเจ้าภาพสร้างถวายเพื่อตน ไม่ได้ให้สงฆ์แสดงที่ (สังฆาทิเสส ๖/๓๓)
 - ภิกษุอำนวยความสะดวกให้พอกหลังคาวิหารเกิน ๓ ชั้น (ปาจิตติย วรรค ๒, ข้อ ๙/ หน้า ๑๐๔)
 - ภิกษุสร้างกุฎิตินเผา (ทุกกฎ ขุททกวัตตฺ. จุล. ๒/ ๓๑๘)

- * ทรงอนุญาตเตียง, ตั้งสำหรับนั่ง หลายชนิด (เสนาสนะขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ ๓๑๙)
 - ภิกษุให้ทำเตียง, ตั้งใหม่มีเท้าสูงเกิน ๘ นิ้วด้วยนิ้วพระสุคต (ปาจิตติย ๖.๙, ๕/ ๑๗๐)
 - ภิกษุให้ทำเตียง, ตั้งเป็นของห่มนุ่น(ยึดด้วยนุ่น)(ปาจิตติย ๖. ๙, ข้อ ๖/ ดูหน้า ๑๗๑)
 - ภิกษุวางเตียงตั้งพุกเกาอี้ของสงฆ์ไว้กลางแจ้ง หลีกไปไม่เก็บ (ปาจิตติย ๖.๒, ๔/ ๙๙)
 - ภิกษุปลาดที่นอนไว้ในวิหารของสงฆ์ หลีกไปไม่เก็บ (ปาจิตติย ๖.๒, ๕/ ๑๐๐)
 - ภิกษุย้ายของใช้ประจำอยู่เสนาสนะหนึ่ง ไปใช้ที่อื่น (ทุกกฎ เสนาสนะ. จุล. ๒/ ๓๒๖)

- * ทรงบัญญัติข้อวัตรในการรักษาเสนาสนะ (เสนาสนะ. จุล. ๒/๓๒๖, วัตตขันธ์. จุล.๒/๓๔๑)

๔. สิกขาบทเกี่ยวกับเก็ช ยารักษาโรค

“บรรพชาอาศัยยา คือ น้ำมูตรเน่า
 เธอพึงทำความอุตสาหะในยา คือ น้ำมูตรเน่า นั้นจนตลอดชีวิต
 อติเรกลาก คือ เนยขุ่น เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย”
 (นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค ๑ / ดูหน้า ๒๒๒)

- * ทรงอนุญาตใช้และเก็บเก็ชต่างๆ ได้ตลอดชีพ (เก็ชขขขันธ มหาวรรค ภาค ๒ / ๒๔๕)
- * ทรงอนุญาตฉันเก็ช ๕ ได้ทั้งในกาลและในวิกาล (เก็ชขขขันธ มหา.๒ / ๒๔๕)
- * ทรงอนุญาตน้ำปานะ (เก็ชขขขันธ มหา.๒ / ๒๕๓) (ควรขั้ววันหนึ่งคืนหนึ่ง ดูหน้า ๒๕๕)
- ภิกษุรับเก็ช ๕ เก็บไว้เกิน ๗ วัน (นิสสัยคิยาปาจิตตีย ๖.๓, ๓ / ๗๘)

ข. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอภกรณียกิจ ๔ (สิ่งที่บรรพชิตไม่ควรทำ)

๑. สิกขาบทเกี่ยวกับการประพฤติดิถีในกาม

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วไม่พึงเสพเมถุนธรรม โดยที่สุดแม้กับสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย
 ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร...
 เปรียบเหมือนคนถูกตัดศีรษะ ไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้ โดยการต่อศีรษะเข้ากับร่างกายนั้น
 การเสพเมถุนธรรมนั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”
 (อภกรณียกิจ มหาวรรค ภาค ๑ / ดูหน้า ๒๒๒)

สิกขาบทเนื่องด้วยกาย

- ภิกษุเสพเมถุนโดยที่สุตแม่ในดิรัจฉานตัวเมีย (ปาราชิก ข้อ ๑ / ดูหน้า ๗)
- ภิกษุปล่อยยสุกเกะ(น้ำอสุจิ)ด้วยความจงใจ เว้นไว้แต่ฝัน (สังฆาทิเสส ข้อ ๑ / หน้า ๒๔)
- ภิกษุกำหนดแล้วจับต้องกาย(อวัยวะใดๆ) ของมาตุคาม(ผู้หญิง) (สังฆาทิเสส ๒ / ๒๕)
 - ภิกษุ ถูกต้ององค์กำเนิดโคตัวเมียด้วยจิตกำหนด (อุลลัจฉัย จัมม. มหา.๒ / ๒๔๒)
- ภิกษุผู้เดียวหนึ่งในที่ลับคืออาสนะกำบังกับมาตุคามผู้เดียว (อนิยต ข้อ ๑ / หน้า ๔๗)
- ภิกษุผู้เดียวหนึ่งในอาสนะหากำบังไม่เลยที่เดียวกับมาตุคามผู้เดียว (อนิยต ข้อ ๒ / ๔๗)

- ภิกษุหนึ่งในที่ลับคือในอาสนะกำบังกับมาตุคาม(ผู้หญิง) (ปาจิตติย ๖.๕, ๔/ หน้า๑๒๘)
- ภิกษุผู้เดียวหนึ่งในที่ลับกับมาตุคาม(ผู้หญิง)ผู้เดียว (ปาจิตติย วรรค ๕, ข้อ๕/ ๑๒๙)
 - ภิกษุหนึ่งบนม้ายาวเดียวกับผู้หญิงหรือกระเทย (ทุกกฎ เสนาสนะ. จุล. ๒/ ๓๒๕)
- ภิกษุสำเร็จการนอนร่วมกับมาตุคาม(ผู้หญิง) (ปาจิตติย วรรค ๑, ข้อ ๖/ ดูหน้า ๙๑)
- ภิกษุชักชวนแล้วเดินทางไกลด้วยกันกับมาตุคาม ฯ (ปาจิตติย ๖.๗, ๗/ ๑๕๑)
 - ภิกษุกราบไหว้ลู่กับอัญชลีกรรมสามิจิกรรมแก่มาตุคาม(ทุกกฎ ภิกษุนี้.จุล.๒/๓๕๕)
 - ภิกษุทำกิจกรรมที่ไม่สมควรต่างๆ กับผู้หญิง (> ดูหน้า ๔๕, ๒๘๐, ๓๑๘)
 - ภิกษุมีอาบัติมาก ไม่ฉลาด มารยาทไม่สมควร: ลงนียสกรรม (กัมม. จุล. ๑/๒๗๙)

สิกขาบทเนื่องด้วยวาจา

- ภิกษุกำหนดมีจิตแปรปรวนพูดเคาะมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบ (สังฆาทิเสส ๓/ ๒๖)
- ภิกษุกำหนดพูดให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม ด้วยคำพาดพิงเมถุน (สังฆาทิเสส ๔/ ๒๘)
- ภิกษุแสดงธรรมแก่มาตุคามเกิน๖คำ เว้นแต่มีบุรุษรู้เพียงสาอยู่ (ปาจิตติย ๑,๗/ ๙๒)
- สิกขาบทที่เกี่ยวกับภิกษุณี (นิสสัคคียปาจิตติย ๖.๑, ๔-๕/ ๕๖-๕๗; ๖.๒, ๗/ ๗๑; ปาจิตติย ๖.๓/ ๑๐๖-๑๑๒; ปาฏิเทศนียะ ๑-๒/ ๑๗๖-๑๗๘; ภิกษุณีขันธ จุล. ๒/๓๕๔-๓๕๗)

๒. สิกขาบทเกี่ยวกับถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก ภิกษุใดถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก ๑ บาทบ้าง ควรแก่ ๑ บาทบ้าง เกินกว่า ๑ บาทบ้าง ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร... เปรียบเหมือนใบไม้ที่เหี่ยวหลุดจากขั้วแล้ว ไม่อาจเป็นของเขี้ยวสดต่อไปได้ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ นั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”
(อกรณียกิจ มหาวรรค ภาค ๑/ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุถือเอาทรัพย์สินอันเจ้าของไม่ได้ให้ โดยส่วนแห่งความเป็นขโมย (ปาราชิก ๒/ ๑๒)
- ภิกษุน้อมลากที่เขาน้อมไว้จะถวายสงฆ์มาเพื่อตน (นิสสัคคียปาจิตติย ๖.๓, ๑๐/ ๘๕)
- ภิกษุรู่อยู่น้อมลากที่เขาน้อมไปจะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล (ปาจิตติย ๖.๘, ๑๒/ ๑๖๔)
 - ภิกษุสละของสงฆ์ให้แก่บุคคล (อุลลัจฉัย เสนาสนะ. จุล.๒/ ๓๒๕, มหาโจร ๕ หน้า๒๒)
- ภิกษุเก็บ, ให้เก็บของมีค่าที่ตกอยู่ เว้นแต่ในวัดที่อยู่ในที่อยู่พัก(ปาจิตติย ๖.๙, ๒/ ๑๖๗)

๓. สิกขาบทเกี่ยวกับการจงใจพราศัตว์เสียจากชีวิต

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงจงใจพราศัตว์เสียจากชีวิต โดยที่ผู้กระทัมตดำมตแดง
ภิกษุใดจงใจพราศากายมนุษย์จากชีวิตโดยที่ผู้กระทัมตดำมตแดงให้ทัคไป
ยอมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสาย พระศากบุตร...เปรียบเหมือนแผ่นศิลาหนา
แตกออกเป็น ๒ เสียงจะประสานให้สนิทเป็นแผ่นเดียวกันั้นอีกไม่ได้
การจงใจพราศากายมนุษย์เสียจากชีวิต อันเชอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”
(อกรณียกัจ มหาวรรค ภาค ๑/ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุจงใจพราศากายมนุษย์จากชีวิต ๗ข (ปาราชิก ข้อ ๓/ ดูหน้า ๑๖)
- ภิกษุแกล้งพราศัตว์เสียจากชีวิต (ปาจิตติยั วรรค ๗, ข้อ ๑/ ดูหน้า ๑๔๖)
- ภิกษุรื้อยู่บริโศคน้ำมีตัวสัตว์ (ปาจิตติยั วรรค ๗, ข้อ ๒/ ดูหน้า ๑๔๗)
- ภิกษุรื้อยู่ว่าน้ำมีตัวสัตว์ รดหรือให้รด ซึ่งหญ้าหรือดิน (ปาจิตติยั ว.๒, ๑๐/ ๑๐๕)
- ภิกษุพราศกฏตคาม (ตัดทำลายต้นไม้) (ปาจิตติยั วรรค ๒, ข้อ ๑/ ๙๖)
- ภิกษุขุดหรือให้ขุด ซึ่งปฐพี (ปาจิตติยั วรรค ๑, ข้อ ๑๐/ ดูหน้า ๙๕)
 - ภิกษุเผากองหญ้า (ทุกกฏ ขุททกวัตตุดุขันธั จุลวรรค ภาค ๒/ ดูหน้า ๓๑๖)
- * ทรงอนุญาตจำพรรษาเพราะภิกษุเหยียบต้นขา, สัตว์ตาย (วัสสูปนายิกก. มหา. ๑/๒๓๒)
- ภิกษุนั้นเนื้อสัตว์ที่เขามาเจาะจงเพื่อถวายเป็นภิกษุ (ทุกกฏ เกสัซซ. มหา.๒/ ๒๕๑)

๔. สิกขาบทเกี่ยวกับการพูดเท็จ, ส่อเสียด, หยาบ, เพ้อเจ้อ

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงกล่าวอวดอุตริมนุสสรรม
โดยที่ผู้พูดวาขาพเจ้ายินดีในเรื่องนาง ภิกษุใดมีความปรารถนาชั่ว
ถูกความอยากครอบงำ กล่าวอวดอุตริมนุสสรรมที่ไม่มีอยู่ ไม่เป็นจริง
คือ ฆานกัตี วิโมกขกัตี สมาริกัตี สมาบติกัตี มรรคกัตี ผลกัตี ย่อมไม่เป็นสมณะ
ไม่เป็นเชื้อสายพระศากบุตร... เปรียบเหมือนต้นตาลยอดด้วนที่เมื่อจากงอได้ต่อไป
การกล่าวอวดอุตริมนุสสรรมนั้น อันเชอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”
(อกรณียกัจ มหาวรรค ภาค ๑/ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุใดไม่รู้เจเฉพาะ กล่าวอวดอุตริมนุสสรรมฯ น้อมเข้ามาในตน (ปาราชิก ๔/ ๑๙)
- ภิกษุจงใจจะพูดให้คลาดจากความจริง (ปาจิตติยั วรรค๑, ข้อ๑/หน้า๙๖)
 - รับคำจะจำพรรษาที่ใดแล้วไม่จำพรรษาในที่นั้น (ทุกกฏ วัสสูปนายิกก. มหา.๑/๒๓๕)

- ภิกษุพูดส่อเสียดภิกษุ (พูดให้ภิกษุทะเลาะกัน) (ปาจิตตีย์ ว.๑, ๓/ ๘๗)
- ภิกษุพูดโอมสวาท (พูดคำเสียดแทงให้เจ็บใจ) (ปาจิตตีย์ ว.๑, ๒/ ๘๗)
 - ภิกษุคำปริภาษคฤหัสถ์: ลงปฏิสารณียกรรม (จัมปยย. มหา.๒/๒๖๘, กัมมขันธ์ จุล.๑/๒๘๑)
- พุดล้อเล่นอุปสมบัน, อนุปสมบันด้วยอักษโกสวัตถุ (ทุพภาสิต วิภังค์ปาจิตตีย์ ว.๑, ๒/๘๘)
 - ภิกษุพุดคุยเตร็ดเตร่ฉานกถา, พุดแก่งแย่ง, ล้อลงงฯ (> ดู มัชฌิมคัมภีร์ มหาศีล หน้า ๓๗๒)

ค.กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาจารย์วัติ (ผิดจรรยา มารยาทของสมณะ)

- ภิกษุขุดหรือให้ผู้อื่นขุด ซึ่งปฐพี (ปาจิตตีย์ วรรค. ๑, ข้อ ๑๐/ หน้า ๙๕)
- ภิกษุพรากฎตคาม (ตัดทำลายต้นไม้) (ปาจิตตีย์ วรรค ๒, ข้อ ๑/ หน้า ๙๖)
- ภิกษุมิใช่ผู้อุปาจาร มุงการฝัง ดิดหรือให้ดิดซึ่งไฟ เว้นมีปัจจัย(ปาจิตตีย์ ว. ๖, ๖/ ๑๔๑)
- ภิกษุดื่มสุราและเมรัย (ปาจิตตีย์ วรรค ๖, ข้อ ๑/ หน้า ๑๓๕)
- ภิกษุหัวเราะในน้ำ (ปาจิตตีย์ วรรค ๖, ข้อ ๓/ หน้า ๑๓๗)
 - ภิกษุขึ้นต้นไม้ มีกิจขึ้นได้สูงชั่วบุรุษฯ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ หน้า ๓๑๖)
- ภิกษุยังหย่อนกิ่งเดือนอาบนำเว้นแต่สมัย, เว้นปัจจัยนิตชนบท (ปาจิตตีย์ ว.๖,๗/๑๔๒)
- ภิกษุไม่ได้รับบอกก่อนก้าวล่วงธรณีเข้าไปในห้องของกษัตริย์ (ปาจิตตีย์ ว.๙, ๑/ ๑๖๖)
- ภิกษุหนึ่งแทรกแซงในตระกูลที่มีคน ๒ คน (คือสตรีกับบุรุษ) (ปาจิตตีย์ ว. ๕, ๓/ ๑๒๗)
- ภิกษุชักชวนแล้วเดินทางไกลกับผู้เป็นโจรหรือมาตุคาม(ปาจิตตีย์ ว. ๗, ๖-๗/๑๕๐-๑๕๑)
- ภิกษุไปเพื่อดูเสนาอันยกออกแล้ว เว้นแต่มีปัจจัย (ปาจิตตีย์ ว. ๕, ๘/ ๑๓๒)
- ถ้าปัจจัยบางอย่างเพื่อจะไปสู่เสนา มี, อยู่ในเสนาเกิน ๓ คีณ (ปาจิตตีย์ ว. ๕, ๙/ ๑๓๓)
- ภิกษุอยู่ในเสนา ไปสู่สนามรบ, ที่พักพล, ที่จัดขบวนทัพ (ปาจิตตีย์ ว. ๕, ๑๐/ ๑๓๔)

- ภิกษุอยู่ยังบุคคลมีปีหย่อน ๒๐ ให้อุปสมบท (ปาจิตตีย์ วรรค ๗, ข้อ ๕/ หน้า ๑๔๙)
- ภิกษุนอนร่วมกับอนุปสมบัน(ผู้ไม่ได้อุปสมบท)เกิน ๓ คีณ (ปาจิตตีย์ ว. ๑, ๕/ ๙๐)
- ภิกษุยังอนุปสมบัน(ผู้ไม่ได้อุปสมบท)ให้กล่าวธรรมโดยบท (ปาจิตตีย์ ว. ๑, ๔/ ๘๙)

- ภิกษุให้ของเคี้ยวของกินแก่นักบวชอื่นด้วยมือของตน (ปาจิตติยั วรค ๕, ข้อ๑/ ๑๒๔)
 - ภิกษุสมาทานการเปลือยกายแบบเตียรถีย์ (ถุลลัจฉัย จีวรขันธ์ มหา. ๒/ ๒๖๕)
 - ภิกษุตัดคองชาติ (ถุลลัจฉัย ขุททกวัตตขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๐๗)
- ภิกษุไม่ลาภิกษุ เข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล เว้นมีกิจรีบด่วน (ปาจิตติยั ว. ๙, ๓/ ๑๖๘)
- ภิกษุรับนิมนต์แล้วไม่บอกลาภิกษุ เป็นผู้เที่ยวไปในตระกูล (ปาจิตติยั ว. ๕, ๖/ ๑๓๐)
 - ภิกษุนั่งห่มผ้าแบบคฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตตข. จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๑๖)
 - ภิกษุใช้เครื่องประดับแบบคฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตตข. จุล. ๒/ ดูหน้า ๓๐๔)
 - ภิกษุดูเพื่อนรำ, ขับร้อง, บรรเลงดนตรี (ทุกกฏ ขุททกวัตตข. จุล. ๒/ ๓๐๕)
 - ภิกษุขบิธรรม (สวดมนต์) ด้วยเสียงอันยาว (ทุกกฏ ขุททกวัตตข. จุล. ๒/ ๓๐๕)
 - ภิกษุเว้นขาดจากการเพื่อนรำ ขับร้อง ประโคม ดูการเล่น (นินาย, เพลง, ชกมวย กีฬา) เล่นการพนัน, นอนที่นอนสูงใหญ่, ประดับตกแต่งร่างกาย, รับเงินทอง, ข้าวเปลือกเนื้อดิบ, หมิง, ทาส, พะแคะไก่อสุกรข้างโคม, ที่นาที่สวน, พุดเตรัชฉานกถา กล่าวคำแก่งแย่งกัน ฯลฯ (> ดู จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล หน้า ๓๖๘-๓๗๘)
- สิกขาบทในเสขียวัตถ์ทั้ง ๗๕ ข้อ (ทุกกฏ ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒/ ดูหน้า ๑๘๑ - ๑๘๑)
 - * ทรงบัญญัติการบริหารสรีระ (ผม, ขน, เล็บ, การอาบน้ำ ฯลฯ) (ขุททกวัตตข. จุล. ๒/ ๓๐๔-๓๑๘)
 - * ทรงบัญญัติวัตร ๑๔ (ข้อปฏิบัติที่พึงกระทำ) (วัตตักขันธ์ จุล. ๒/ ๓๓๕-๓๔๙)

ง. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับทิวฐิวิบัติ (ความเห็นผิด)

- กล่าวว่ากรรมที่ตรัสว่าอันตรายไม่อาจทำอันตรายแก่ผู้เสพอได้จริง (ปาจิตติยั ว. ๗, ๘/ ๑๕๒)
- ภิกษุอยู่กินร่วม, อยู่ร่วม, นอนด้วยกันกับภิกษุผู้กล่าวอย่างนั้น (ปาจิตติยั ว. ๗, ๘/ ๑๕๓)
- ภิกษุอยู่ให้สามเณรผู้กล่าวอย่างนั้นอุปัฏฐาก, กินร่วม, นอนร่วม (ปาจิตติยั ว. ๗, ๘/ ๑๕๔)
- ภิกษุกันสิกขาบท (ปาจิตติยั วรค ๘, ข้อ ๒/ ดูหน้า ๑๕๖)

- ภิกษุแสดงความไม่เอื้อเฟื้อ (ปาจิตติยั วรค ๖, ข้อ ๔/ หน้า ๑๓๘)
- ถูกว่ากล่าวโดยชอบธรรมกลับพูดว่าจะยังไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้(ปาจิตติยั ว.๘,๑/๑๕๕)
- เคยพึงปาดิโมกข์แต่พูดว่าเพิ่งรู้ว่ามิข้อนี้, ปาจิตติยัเพราะแสงหลง(ปาจิตติยั ว.๓,๓/๑๕๗)
 - ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติไม่ทำคินอาบัติ, หรือภิกษุผู้มีความเห็นผิดว่าธรรมที่ตรัสว่าอันตรายไม่อาจอันตรายแก่ผู้เสพ : ลงอุกเขปนียกรรม(กัมม. จุล.๑/๒๘๓)
- * ทรงให้ถือนิสัยในอุปัชฌาย์อาจารย์ ๕ปี, ประฆาม, ขอมมา (มหาขันธ์ มหา.๑/๒๐๕-๒๑๔)

จ.กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาชีววิบัติ (การเลี้ยงชีพที่ผิดของบรรพชิต)

สิกขาบทเกี่ยวกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนใช้เงินทอง

- ภิกษุรับ ให้รับ หรือยืมดีเงินทองอันเขาเก็บไว้ให้ (นิสสัคคิยปาจิตติยั ว.๒, ๘/ ๗๓)
- ภิกษุซื้อขายด้วยรูปยะ(เงินตรา)มีประการต่างๆ (นิสสัคคิยปาจิตติยั ว.๒, ๙/ ๗๓)
- ภิกษุถึงการแลกเปลี่ยนมีประการต่างๆ (นิสสัคคิยปาจิตติยั วรค ๒, ข้อ ๑๐/หน้า๗๔)
- * ให้ยืมดีของกับปียะจากกับปียภัณฑ์ แต่มิให้ยืมดี, แสวงหาทองเงิน(ภาสัช. มหา.๒/๒๕๓)
- * ทรงอนุญาตทางจิวรจากไวยาวัจจกรผู้รับฝากทรัพย์ (> นิสสัคคิยปาจิตติยั ๑,๑๐/๖๒)

สิกขาบทเกี่ยวกับการแสดงคุณพิเศษ

- ภิกษุใดไม่รู้เฉพาะ กล่าววอดอุตตริมนุสสรธรรม น้อมเข้ามาในตน (ปาราชิก ๔/ ๑๘)
- ภิกษุบอกอุตตริมนุสสรธรรมที่มีจริงแก่นุสสัมบัน(ผู้มีได้บวช) (ปาจิตติยั ว.๑, ๘/ ๙๓)
 - ภิกษุแสดงอิทธิปาฏิหารย์แก่คฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตตฤขันธ์ จุล. ๒/ ๓๐๗)

สิกขาบทเกี่ยวกับการประจบ, ประพุดตือนาจารย์, ล้อลวง

- ภิกษุประทุษร้ายตระกูลประจบคฤหัสถ์สงฆ์สวดห้าม ๓ ครั้ง (สังฆาทิเสส ๑๓/ /๔๒)
- ภิกษุชักสื่อขายหญิงในความเป็นเมีย, เป็นชู้, หรือแก่หญิงแพศยา(สังฆาทิเสส ๕ /๒๘)
 - ภิกษุประพุดตือนาจารย์ประจบคฤหัสถ์(ทุกกฏ ขุททกวัตตฤ. จุล. ๓๑๘ ๘๔๔, ๒๘๐)

- ไม่ละอายุประพตฺติเลวทรามประจบคฤหัสถ์ : ลงปัพพชเนยกรรม(กัมมขันธ์.จุล.๒/๒๘๐)
- ภิกษุรับใช้เป็นผู้ตบหน้าข้าว, ล้อลวงชาวบ้าน, หมอทายโชคกลาง, ทายลักษณะสิ่งของ ทายแพ้นะ, โหราศาสตร์, ทายดินฟ้าอากาศ, ดูกฤษยาม, หมอผี หมอยา ฯลฯ
(> คู่มือลักษณะในจุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล หน้า ๓๗๓-๓๗๗)
- ภิกษุเรียน, สอนโลกายตะ หรือเตรชนาวิชา (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล. ๒/ ๓๑๗)

สิกขาบทเกี่ยวกับการขอ และการสั่งให้ผู้อื่นทำ

- ภิกษุขอเกินกว่าที่เขากำหนดพิจารณา หรือเกิน ๔ เดือน (ปาจิตติย ว.๕, ๗/ ๑๓๑)
- ภิกษุมักไปด้วยการขอแรงและวัสดุก่อสร้าง (> ดุคตัมมัญญุตีสังฆาทิเสส ข้อ ๖/หน้า ๓๑)
- ภิกษุขอจีวรต่อคฤหัสถ์ที่ไม่มีญาติ (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๑, ข้อ ๖-๑๐/ ๕๗-๖๓)
- ภิกษุขอตัดมาเองแล้วให้ช่างหูกทอจีวร (นิสสัคคียปาจิตติย วรรค ๓, ข้อ ๖/หน้า ๘๐)
- ภิกษุบาตรมีแผลหย่อน ๕ ให้จ่ายบาตรใหม่ (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๓, ๒/ ๗๗)
- ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธขออาหารปราศเพื่อประโยชน์ตนแล้วฉนั้น (ปาจิตติย ว.๔, ๙/ ๑๒๒)
- ภิกษุสั่งให้ผู้อื่นรับทองเงิน แทนตน (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๓, ข้อ ๘/ ๗๒)
- ภิกษุรู้ยู่ว่ามีน้ำมีตัวสัตว์ สั่งให้ผู้อื่นรดหญ้าหรือดิน (ปาจิตติย ว.๒, ๑๐/ ๑๐๕)
- * กัปปยโหวหารให้ผู้อื่นขุดดิน (> ดุคตือนาบทิปาจิตติย ว.๑, ๑๐/ ๙๕)
- * กัปปยโหวหารให้ผู้อื่นพรวนต้นไม้ (> ดุคตือนาบทิปาจิตติย ว.๒, ๑/ ๙๖)

จ. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับสังฆสามัคคี (ความปรองมพรียงในหมู่สงฆ์)

สิกขาบทเกี่ยวกับการไม่ทำสงฆ์ให้แตกกัน

- ภิกษุพยายามทำลายสงฆ์ให้แตก สงฆ์ห้าม ๓ ครั้ง ยังไม่เลิก (สังฆาทิเสส ๑๐/ ๓๗)
- ภิกษุผู้ประพตฺติตามภิกษุผู้ทำลายสงฆ์ สงฆ์ห้าม ๓ ครั้ง (สังฆาทิเสส ข้อ ๑๑/ ๓๙)
- ภิกษุประพตฺติตามภิกษุผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน (ถุลลัจฉัยย สังฆเภทขันธ์ จุล. ๒/ ๓๓๒)

- ภิกษุฉันเป็นหมู (ปาจิตติย วรรค ๔, ข้อ ๒/ หน้า ๑๑๔ ดูเชิงอรรถหน้า ๑๑๖ประกอบ)

สิกขาบทเกี่ยวกับการไม่ให้เกิดการวิวาทกัน

- ภิกษุมีโทษตามกำจัดภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกที่ไม่มีมูล (สังฆาทิเสส ๘/ หน้า ๓๔)
- ภิกษุมีโทษถือเอาเสสตามกำจัดภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกที่ไม่มีมูล(สังฆาทิเสส ๘/ ๓๖)
- ภิกษุกำจัดภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสที่ไม่มีมูล (ปาจิตติย วรรค๘, ข้อ ๖/ หน้า ๑๕๙)
 - ภิกษุโจทอาบัติโดยไม่ขอโอกาสก่อน(ทุกกฎ อุโบสถขันธ มหา.๑/หน้า ๒๒๗ข้อ๒๒)
- ภิกษุก่อความรำคาญ(สงสัยว่าเป็นอาบัติ)แก่ภิกษุอื่น (ปาจิตติย วรรค ๘, ข้อ๗/ หน้า๑๖๐)
 - > ดูคุณสมบัติผู้โจทและผู้ถูกโจท (ปาฏิโมกขรูปนขันธ จุลวรรค ข้อ ๒/ หน้า ๓๕๓)
- ภิกษุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่ผู้ไม่ได้บวช (ปาจิตติย วรรค ๑, ๘/ หน้า ๙๔)
- ภิกษุรื้ออยู่ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ (ปาจิตติย วรรค ๗, ข้อ ๔/ หน้า ๑๔๘)
- * ทรงอนุญาตให้สวดปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน (อุโบสถ. มหาวรรค ๑ / หน้า๒๒๔-๒๒๕)

- ภิกษุพูดส่อเสียด (ยุให้ทะเลาะกัน) (ปาจิตติย วรรค ๑, ข้อ ๓/ หน้า ๘๘)
- ภิกษุแอบฟังความของภิกษุผู้ทะเลาะกัน (ปาจิตติย วรรค ๘, ข้อ ๘/ หน้า ๑๖๑)
- ภิกษุโพนทะนาบ่นว่า(ภิกษุที่ทำหน้าที่โดยธรรมที่สงฆ์สมมติ) (ปาจิตติย ๒, ๓/๘๘)
- ภิกษุติเตียนภิกษุว่าสอนภิกษุนี้เพราะเห็นแก่ลาภ (ปาจิตติย วรรค ๓, ข้อ ๔/ หน้า ๑๐๘)
 - ภิกษุก่อการทะเลาะวิวาทก่ออริกรรม: ลงตักขนิยกรรม (กัมม. จุล. ๑/ หน้า๒๗๗)

สิกขาบทเกี่ยวกับการเคารพซึ่งกันและกัน

- ภิกษุเป็นผู้ว่ายากสอนยาก สงฆ์ห้าม๓ ครั้งไม่ละเลิก (สังฆาทิเสส ข้อ ๑๒/ หน้า ๔๑)
- ภิกษุเป็นผู้ให้ลำบาก(คือ พุดเฉไฉเมื่อถูกสอบสวน) (ปาจิตติย วรรค ๒, ข้อ ๒/ หน้า ๙๗)
- * ทรงอนุญาตปวารณากันและกัน(คือให้ภิกษุอื่นว่ากล่าวตักเตือนได้) (ปวารณา. มหา.๑/๒๓๖)
- ภิกษุรื้ออยู่พ้นอริกรรมที่ทำเสร็จแล้วตามธรรม (ปาจิตติย วรรค ๗, ข้อ ๓/ หน้า ๑๔๗)
- มอบฉันทะเพื่อกรรมอันเป็นธรรมแล้วพุดบ่นว่าในภายหลัง (ปาจิตติย วรรค ๘, ข้อ ๘/ ๑๖๒)
- กำลังวิจิฉัยเรื่องในสงฆ์อยู่ไม่ให้ฉันทะลุดจากอาสนะหลักไปเสีย(ปาจิตติย วรรค ๑๐/๑๖๓)

- ภิกษุร่วมกับสงฆ์ให้จีวรแก่ภิกษุแล้วตีเถียนภายหลัง (ปาจิตตีย์ ว.๘, ๑๑/ หน้า ๑๖๔)
 - * ทรงบัญญัติวัตร ๑๔ ข้อปฏิบัติต่อกัน, ต่อสิ่งต่างๆ (วัตตักขันธ จุล.๒/๓๓๕-๓๔๙)
- ภิกษุไม่ให้กราบไหว้, ลูกรับ, การทำอัญชลีกรรม, การทำสามีจิกรรม, อาสนะที่เลิศ
หน้าอันเลิศ, บิณฑบาตอันเลิศ ตามลำดับผู้แก่กว่า (ทุกกฏ เสนาสน. จุล.๒/๓๒๑-๓๒๓)
 - * ทรงอนุญาตผู้สอนธรรมวินัยอ่อนกว่าหนึ่งอาสนะเสมอหรือสูงกว่าผู้ฟัง และให้
ภิกษุผู้มีอาสนะเสมอกันระหว่าง๒พรรษาหนึ่งรวมกันได้ (เสนาสน. จุล. ๒/๓๒๔)
- ภิกษุสงฆ์ ไม่พยายามลาภิกษุอาพาธ (ทุกกฏ จีวรขันธ มหา.๒/ ๒๖๔)

สิกขาบทเกี่ยวกับการไม่ทำตัวให้เป็นที่รังเกียจ

- ภิกษุโกรธน้อยใจให้ประหาร(ทำร้าย)ภิกษุ (ปาจิตตีย์ วรรค ๘, ข้อ ๔/ หน้า ๑๕๘)
- ภิกษุโกรธน้อยใจเงี้ยวหอกคือฝ่ามือแก่ภิกษุ (ปาจิตตีย์ วรรค ๘, ข้อ ๕/ หน้า ๑๕๙)
- เป็นปาจิตตีย์ในเพราะจี้ด้วยนิ้วมือ (ปาจิตตีย์ วรรค ๖, ข้อ ๒/ หน้า ๑๓๖)
- ภิกษุโกรธขี้ใจจุดคร่าให้จุดคร่าภิกษุจากวิหารของสงฆ์ (ปาจิตตีย์ ว.๒, ๙/ หน้า ๑๐๒)
- ภิกษุรู่ยู่นอนแทรกภิกษุผู้เข้าไปอยู่ก่อนในวิหารสงฆ์ (ปาจิตตีย์ ว. ๒, ๖/ หน้า ๑๐๑)
- ภิกษุหนึ่งนอนทับเตียงตั้งที่อยู่บนร้านในวิหารสงฆ์ (ปาจิตตีย์ ว. ๒, ข้อ ๘/ หน้า ๑๐๓)

- ภิกษุให้จีวรแก่ภิกษุเองแล้วโกรธน้อยใจชิงเอามา (นิสสัคคียปาจิตตีย์ ว.๓, ๕/ หน้า ๘๐)
- ภิกษุชวนภิกษุไปบิณฑบาตด้วยกันแล้วโลกลับ (ปาจิตตีย์ วรรค๕, ข้อ ๒/ หน้า ๑๒๖)
- ภิกษุรู่ยู่เฟ่งจะหาโทษพูดให้ภิกษุที่ห้ามภัดแล้ว ฉันทของมิไช่เดน(ปาจิตตีย์ ว.๔, ๖/๑๒๐)
- ภิกษุใดหลอนซึ่งภิกษุ เป็นปาจิตตีย์ (ปาจิตตีย์ วรรค ๖, ข้อ ๕/ หน้า ๑๓๙)
- ภิกษุช้อนหรือให้ช้อนบริวารของภิกษุแม่เพื่อจะหัวเราะ (ปาจิตตีย์ ว.๖,๑๐/ หน้า ๑๔๕)
- ภิกษุเฟ่งโพทนทนาแลดูบาตรของผู้อื่น (ทุกกฏ เสขิยะ วรรค๒, ข้อ ๑๒/ หน้า ๑๘๖)
 - มิใช่เพราะเหตุอาพาธ ฉันทกระเทียม (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ หน้า ๓๑๗)
 - ภิกษุฉันทหรือตีมิในภาชนะเดียวกัน, นอนร่วมเตียง, รวมเครื่องลาด, หรือ
ผ้าห่มผืนเดียวกัน (ทุกกฏ ขุททกวัตถุขันธ จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๑๑)

ส่วนดัชนี (คนหาคำ เรียงลำดับตามอักษร)

ดัชนีเนื้อเรื่องพระวินัย

ก

กฐิน ๒๕๖
 กฐินกาลา ๓๐๙
 กรรมวาจา ๔๗๐
 กรานกฐิน ๒๕๖, ๒๕๗, ๒๖๓, ๔๗๒
 คำลาวอนุ่นทนากฐิน ๔๗๒
 เคาะกฐิน ๒๕๘, ๒๖๓
 ปลิโพธ ๒๕๘
 ไม้แบบ, ไม้สะตั้ง (ช่วยเย็บจีวร) ๓๐๘
 สงฆ์ ๔ รูป ๒๖๗
 อาณิสสฺสกฐิน ๕. ๒๕๖, ๒๖๓
 กติกาสงฆ์ที่ตั้งขึ้นเอง ๖๙
 กรรม (ดู สังฆกรรม)
 กรอง
 กรองน้ำ ๓๐๙
 กรองมันเหลวในเวลาวิกาล ๒๕๕
 กระจก (ส่องกระจก) ๓๐๕
 กระโดน ๓๐๘
 กระเทย (บัตถะเทวีก) ๒๑๘
 กระเทียม ๓๑๗
 กรานกฐิน (ดู กฐิน)
 กสลาเภสัช ๒๕๕
 ก่อสร้าง
 ๓๑, ๓๓, ๙๕, ๙๖, ๒๓๘, ๓๒๒,
 ๓๒๖ (ดู นวกรรม ด้วย)
 กัณฐะปฏิจจาติง (อริขฺฐาน) ๔๐๘
 กัปปะ (สมณกัปปะ) (ดู กัปปิยะ)
 กัปปิยะ
 กัปปิยะการก ๒๕๘, ๒๕๓
 ไวยาจักร ๖๓
 กัปปิยะกฐิน ๒๕๒
 สมมติกัปปิยะกฐิน ๔๒๕
 กัปปิยะผลไม้ ๔๑๗
 ดิน ๙๕
 กุศคาม ๙๖

ผลไม้ ๒๕๘, ๒๕๙, ๓๐๖, ๔๑๗
 กาลิก ๔ ๑๑๙, ๑๒๑, ๑๒๒,
 ๒๕๕, ๒๕๕
 กาลิกระคนกัน ๒๕๕
 กิจจาธิกรรม ๒๕๙, ๓๙๑, ๔๗๗, ๔๗๗
 กีฬา ๔๕, ๒๘๐, ๓๑๘, ๓๗๐
 กุฎิ
 กุฎิที่สำเร็จด้วยดินล้วน ๑๔
 สร้างกุฎิ ๓๑, ๓๓
 เก็บอาหาร (ดู อาหาร)
 เกลือ ๒๕๖, ๓๖๑
 โคนผม ๒๑๓, ๒๕๔, ๓๐๕, ๓๑๔

ข

ขนจุมุก ๓๑๔
 ขนเจียม ๖๖, ๗๐, ๗๑
 ขนหม ๑๑๔, ๑๑๘
 ขโมย ๑๓, ๑๖, ๒๓, ๒๒๒, ๓๖๘
 ขอ
 ด้ายทำจีวร ๘๐
 จีวร ๕๗
 บาตร ๗๗
 เพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๑๒๓
 แร้งและเครื่องมือ ๓๒
 ลิกขาบทเกี่ยวกับการขอ ๔๙๖
 อาหาร ๑๒๒, ๑๘๔
 ขอมมา (ดู โทษ - ขอโทษ)
 ของเขี้ยว (กุศคาม) ๙๖, ๑๐๔, ๓๗๐
 ของสงฆ์ ๒๒, ๓๒๕
 น้อมลากของสงฆ์ ๘๕, ๑๖๔
 ขอโทษ (ดู โทษ - ขอโทษ)
 ขอนิสัย (ดู นิสัย)
 ขอโอกาสใจ ๒๒๗
 ขับร้อง ๔๕, ๓๑๘, ๓๖๙, ๓๗๐
 ขับร้องธรรมด้วยเสียงยาว ๓๐๕

ขับไล่ ๒๖๘, ๒๘๐
 ขาบาตร (ใช้รองขณะฉัน : โศก) ๓๑๑
 ข้าว ๒๕๓
 ข้าวเปลือก ๓๖๙
 ข้าวยาคู ๒๕๙
 ข้าวสุก ๑๑๔ (ดู อาหาร ด้วย)
 ขี้รถ ขี้ม้า ๔๕
 เข็ม ๑๖๙, ๓๐๘
 เขียนภาพ ๓๒๐

ค

คนโกษณะ ๑๑๔, ๒๕๗, ๓๓๑
 คมิกกัถ ๒๖๒
 คมิกกัถ ๓๓๗
 คุรุธรรม ๘ ประการ ๓๕๔
 คุรุภัณฑ์ คุรุบริวาร ๒๒, ๓๒๕
 คุฤหัสถ์
 คุฤกคิลด้วยคุฤหัสถ์ ๒๗๗
 ขอโทษคุฤหัสถ์ (ปฏิสารนัยกรรม)
 ๒๖๙, ๒๘๑
 ขวนคุฤหัสถ์ในทางไม่สมควร ๒๕๔
 หนึ่งหม้อย่างคุฤหัสถ์ ๓๑๕
 ประจบคุฤหัสถ์ ๔๓, ๔๔, ๓๑๘
 ล้อลงคุฤหัสถ์ ๓๗๔
 คำบาตร ๓๑๑
 คหบดีจีวร ๓๘, ๒๕๙
 คะแนน (ลงคะแนน) ๒๕๗, ๓๐๐
 คัมภีร์
 จุลวรรค (๒๘)
 ปรีวาร (๒๘)
 ภิกขุณีวิงค์ (๒๗)
 ภิกขุวิงค์ (๒๗)
 มหาวรรค (๒๗)
 คามลีมา ๒๒๖
 คิลานกัถ ๒๖๒

ด

ดนตรี ๓๐๕, ๓๖๙, ๓๗๐
 ดอกไม้ ๔๔, ๒๕๐, ๓๑๑
 การเล่น ๓๗๐
 เคน (อาหารอันเป็นเคน) ๑๑๙
 เจริญนาถา ๓๗๒
 เจริญนาวิชา ๓๑๗, ๓๗๔
 เคาะกฐิน (ดู กฐิน)
 เติบโต ๒๑๐

ต

ตกแต่งร่างกาย ๓๐๔, ๓๐๕, ๓๑๔, ๓๖๒, ๓๗๒
 ตันบัญญัติ (๓๐), (๓๑)
ต้นไม้
 ๕ อย่าง ๙๖
 ขึ้นต้นไม้ ๓๑๖
 ตัดต้นไม้ ๓๓๓, ๙๖
 ปลูกต้นไม้และรดน้ำ ๔๓, ๔๔
 ตระกูลเลขชะ ๑๗๘, ๓๓๕
 ต้อนรับภิกษุ ๒๒๘, ๓๓๕
 ตักเตือนกันและกัน ๔๑, ๒๓๖,
 ตัง (ดู เติง)
ดัชนีกรรม ๒๖๘, ๒๗๔, ๔๘๓
 ลักษณะผู้ควรถูกลงดัชนีฯ ๒๗๗
ตัดสิทธิ ๒๖๘, ๒๗๙, ๔๘๓
 ๑๘ อย่าง ๒๗๘, ๔๘๓
 ๒๕ อย่าง ๒๘๘, ๔๘๓
 ของภิกษุอยู่ปริวาส - มานัต ๒๕๖
ตัดสิน
 วินัย (มหาประเทศ ๔) ๒๕๕
 ธรรมวินัย (มหาประเทศ ๔) ๓๙๙
 หลักตัดสินธรรมวินัย ๘. ๓๕๖
 ตัสสปาปิยลิกา ๑๙๑, ๒๙๘, ๓๐๑, ๓๙๑, ๓๙๓, ๔๗๗, ๔๗๘
 ตินเวตถการวินัย ๑๙๑, ๒๙๘, ๓๐๑, ๓๙๑, ๓๙๔, ๔๗๗, ๔๗๘
ตีเตียน
 เจ้าหน้ที่สงฆ์ ๙๘
 บุคคล (ดู โจท)

พระพุทธรูปธรรมพระสงฆ์ ๒๗๗,
 ๒๘๒, ๓๑๒
 พระวินัย ๑๓๘, ๑๕๒, ๑๕๖
 ดิสนนคณนุปสัมปทา ๒๐๑
 เตนร่า (ดู ฟอนร่า)
เตียง ๙๙, ๑๐๓, ๓๑๙
 ใช้สอยเตียง ๑๗๐
เตียง (สูงใหญ่) ๒๔๓, ๓๑๙,
 ๓๖๙, ๓๗๑
 ที่รอยด้วยดอกไม้ ๓๑๐
 นอนบนเตียงเดียวกัน ๓๑๑

ถ

ถอดยศตัดสิทธิ (ดู ตัดสิทธิ)
 ถอนสิกขาบทเล็กน้อย ๓๕๘
 ถ้ำ ๓๑๙
ถูลัจฉัย (๒๖), ๓๖๕, ๔๘๑
 ถาวรีย ๒๒, ๓๒๕

ท

ทะเลาะ (ดู วิวาท)
ทัณฑกรรม ๒๑๖, ๒๑๗
 ทายลักษณะ ๓๗๕
 ทาส, ทาสี ๔๕, ๓๖๙
 ทมิฎฐิวิบัติ ๒๗๗, ๔๓๒, ๔๙๔
ที่ (สถานที่)
 ที่เก็บอาหาร ๒๕๑, ๒๕๒, ๔๒๕
 ที่ถ่ายปัสสาวะอุจจาระ ๓๑๘
 ที่ลับ ๑๑๒, ๑๒๘, ๑๒๙
 ที่ลับตา ๔๗, ๑๒๘
 ที่ลับหู ๔๗, ๔๙, ๑๒๘, ๑๒๙
 ที่อยู่อาศัย ๓๑๙
 ถือที่อยู่อาศัย ๒ แห่ง ๓๒๔
 แสดงที่ ๓๑, ๓๓
ทุกกฎ (๒๖), ๑๘๑, ๓๖๕, ๔๘๑
 ปฏิสสุทุกกฎ ๒๓๕, ๒๘๒
 ทุติกรรมวาจา (ดู ผู้ตัดติทุติกรรม)
ทุกภาสิต (๒๖), ๘๘, ๓๖๖, ๔๘๑
ทูต
 ธรรมทูตประกอบด้วยองค์ ๘. ๓๓๒
 ทูตนำข่าว ๓๖๙, ๓๗๓

เที่ยง (ฉันอาหารเลยเที่ยง) ๓๖๑
โทษ
ขอโทษ (ขอขมา)
 ๒๐๖, ๒๐๙, ๔๑๑
ขอโทษคฤหัสถ์ (ปฏิสารณียกรรม)
 ๒๖๘, ๒๘๑, ๔๘๓
ยกโทษ ๒๐๙
ลงโทษ (๒๘), ๑๙๑, ๒๖๙, ๒๗๔,
 ๒๙๕, ๔๘๑, ๔๘๓
 แกนงภิกษุณี ๓๕๗
 แกสตามเนร ๒๑๖
 คำว่าบาตร ๓๑๑
 ลงโทษด้วยการไม่ไหว ๓๕๗
ดัชนีกรรม ๒๖๘, ๒๗๔,
 ๔๘๓
 ลักษณะผู้ควรลงโทษ ๒๗๗
หาสนะ ๑๕๕, ๒๑๗
นิยสกรรม ๒๖๘, ๒๗๙, ๔๘๓
ประณาม ๒๐๖, ๒๐๙
บัพพชานียกรรม ๔๖, ๒๖๘,
 ๒๘๐, ๔๘๓
พรหมทัณฑ์ ๓๕๙
เสียดสิทธิ
 ๑๘ อย่าง ๒๗๘, ๔๘๓
 ของภิกษุอยู่ปริวาส ๒๕๖
อุกเขปนียกรรม ๒๖๗, ๒๖๘,
 ๒๘๓, ๔๘๓

ธ

ธรรมทูตประกอบด้วยองค์ ๘. ๓๓๒
ธรรมวินัย (ดู พระธรรมวินัย)
 ธรรมเป็นอันตราย ๑๕๒, ๑๕๔, ๒๘๓
 ธัญชาติ ๗ อย่าง ๒๕๓
ธุดงค์วัตร ๑๓ ๗๐, ๓๖๖
 บิณฑบาตภิกษุองค์ ๖๙, ๓๖๗
 บังสุกุลิธุดงค์ ๓๘๖, ๖๙, ๒๖๐, ๓๖๗
 อารัญญิกธุดงค์ ๖๙, ๗๐, ๓๖๐, ๓๖๗

น

นวกกรรม (การบ่อสร้าง) ๓๒, ๓๒๑,
 ๓๒๖, ๔๒๔

นึ่ง

นึ่งกับมาตุคาม ๔๗, ๔๙, ๑๒๘, ๑๒๙
 นึ่งมายาวกับมาตุคาม(ผู้หญิง) ๓๒๕
 นึ่งต้ำนึ่งสูง ๓๒๔
 นึ่งต้ำนึ่งสูง แสดงธรรม ๑๙๐
 นึ่งทับเครื่องนึ่งของคฤหัสถ์ ๓๒๒
 นึ่งปลัดังก์ ๓๑๘, ๓๒๒
 นึ่งเสมอกันระหว่าง ๒พรรษา ๓๒๔
 นึ่งไปในยาน ๑๘๙
 นึ่งอาสนะเดียวกับมาตุคาม ๒๘๐
 นัยนตา (ทอดลง) ๑๘๒

นางภิกษุณี ๑๐๖-๑๑๓, ๓๕๔

นาสนะ ๑๕๕, ๒๑๗

น้ำ

น้ำอสุจิ ๒๔, ๒๖๒
 น้ำดื่ม ๘ อย่าง ๒๕๓
 น้ำที่เป็นยา ๒๔๖
 น้ำปานะ ๒๕๓
 น้ำผึ้ง ๗๘, ๑๒๒, ๒๔๕
 น้ำมนต์ ๓๗๗
 น้ำมัน ๑๒๒, ๒๔๕
 น้ำมีสัตว์ ๑๐๕, ๑๔๗
 น้ำเมา ๔๕, ๑๓๕, ๓๖๑
 น้ำลาย ๑๙๐, ๑๙๑, ๓๒๗
 น้ำอ้อย ๗๘, ๑๒๒, ๒๔๕, ๒๔๘, ๒๕๐, ๒๕๓
 น้ำอ้อยบง ๒๔๘, ๒๕๐
 น้ำอัฐิบาน ๒๕๓

นิกคหกรรม (ดู โทษ-ลงโทษ)

นิกคสิมา ๒๒๖
 นิมนต์ (นิมนต์หนัก) ๓๒๗
 นิमित (สิมา) ๒๒๕
 นิยสกรรม (ดู โทษ-ลงโทษ)
 นิยาย (ฟังนิยาย) ๓๗๐
 นิสัสคคีย์ ๕๒, ๓๖๕, ๔๗๙
 คำเสียสละ ๔๑๒

นิสสัย

นิสสัย ๔, ๒๐๗, ๒๒๒, ๒๘๕,
 ถือนิสสัย ๒๐๘, ๒๑๔, ๒๒๑
 บอคนิสสัย ๒๐๗
 นิสสัยระงับ ๕ ข้อ ๒๐๙

นีสัทนะ (ผ้าปูนึ่ง) ๑๗๒, ๒๖๒,

๓๑๐, ๓๖๑, ๔๐๘

นึ่ง

นึ่งเหมือนนางข้าง ๓๑๕
 นึ่งโจงกระเบน ๓๑๖
 นึ่งหม้อย่างคฤหัสถ์ ๓๑๕
 ลิกขาบทเกี่ยวกับการนึ่งหม้อ ๔๘๖
 นุ่น (เครื่องลาดยัดนุ่น) ๑๗๑, ๓๒๒, ๓๒๕, ๓๗๑

นเหย ๗๘, ๑๒๒, ๒๔๕, ๒๕๓

เนื้อ ๑๑๔, ๑๒๒

เนื้อดิบ ๓๖๙

เนื้อที่บริสุทธิ์ ๓๘, ๒๕๑

ห้ามฉันเนื้อที่ไม่สมควร ๑๐ ชนิด ๒๔๙

บ

บรรพชา ๒๐๑, ๒๑๔

ข้อห้ามบรรพชา ๒๑๔

บุคคลไม่ควรให้บรรพชา ๒๑๙

บริสุทธิ์ (บอ) ๒๒๘, ๔๓๐

บวช (ดู อุปสัมปทา)

บ้านน้ำลาย ๑๙๐, ๑๙๑, ๓๒๗

บังสุกุลจีวร ๓๘, ๖๙, ๒๕๖, ๒๖๐

บัญญัติ

ลิกขาบทเพิ่มเติมด้วยตนเอง ๖๙
 บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ ๓๗๗

บั้นเขาะกั (กระเทย) ๒๑๘

บาตร ๗๖, ๔๐๘

บาตร ๑๑ ชนิดที่ห้ามใช้ ๓๐๗

บาตร ๒ ชนิดที่ทรงอนุญาต ๓๐๗

ข้อวัตรต่างๆเกี่ยวกับบาตร ๓๐๗

บังเวียน, เข็กรองบาตร, โตก ๓๑๑

บาตรไม้ ๓๐๗, ๓๑๘

วิกัปปาตร ๗๖, ๔๐๙

อติเรกบาตร ๗๖

อริขฐานบาตร ๔๐๘

บิณฑบาต ๑๘๔, ๒๐๗, ๓๓๙, ๓๘๒

บิณฑจาริกวัตร ๓๓๙

บิณฑบาตภิกษุตั้งคั ๖๙, ๓๖๗

บุพพภรณ์ - บุพพกิจ ๔๓๕, ๔๓๙

ป

ปกติตติกัญ ๒๗๘

ปกติอาบาศีสังฆาทีเสส ๑๔๘, ๒๙๓

ปฏิญญาตกระณะ ๑๙๑, ๒๗๗,

๓๐๑, ๓๙๑, ๓๙๓, ๔๗๗, ๔๗๙

ปฏิสวาทกุก ๒๓๕, ๒๘๒

ปฏิสธารณยกรรม ๒๖๘, ๒๘๑, ๔๘๓

ประคดเอา ๑๔๕, ๓๑๕

ประเคน

องค์แห่งการประเคน ๑๒๓

สิ่งที่ประเคนแล้วตกพื้น ๓๑๔

ประณาม (ดู โทษ-ลงโทษ)

ประดับกาย ๓๐๔, ๓๑๔, ๓๖๙, ๓๗๒

ประทุษร้ายสกุล ๔๓, ๔๔

ประพฤติเลวทราม (ดู อนาจาร)

ประโยชน์มุ่งหมายของวินัย ๑๐ ข้อ

(๑๙), ๑๑

ประหาร ๑๕๘

ปรับอาบัติ (๒๖), ๒๒๙, ๓๐๑, ๔๘๑

ปราสาท ๓๒๕

ปริพาชก, ปริพาชิกา ๑๒๕

ปริมนณฑล ๑๘๑

ปริวาร (๒๙)

ปริวาส (ปริวาสกรรม) (๒๘), ๒๘๕,

๓๒๑, ๔๘๑

เก็บปริวาส ๒๙๒

ตติถียปริวาส ๒๑๑

รัตติเจท ๒๙๑

วัตร ๙๔ ข้อ ๒๘๖

สุทนต์ปริวาส ๒๙๔

ปลงอาบัติ (๒๖), ๒๒๙, ๓๐๑, ๔๘๑

ปลิโพธ (กุณิ) ๒๕๘

ปลุกต้นไม้ ๔๔

ปวารณา ๒๓๖, ๒๖๗

คณะปวารณา ๔๖๘

คำปวารณา ๔๖๘

ตักเตือนกัน ๔๑, ๒๓๖, ๒๖๗

ปวารณาปัจจัย ๔, ๖๐, ๖๑, ๑๒๓,

๑๓๑

บุคคลปวารณา ๒๓๗, ๔๖๙

ปหานะ ๓๘๒
 ประริขาระโจลัจ (อธิษฐาน) ๔๐๘
 ปักขคณา (การคำนวณปักข) ๒๒๗
 ปักข ๒๒๕, ๒๒๗, ๒๕๓
 ปังสุกฺกิกฺคฺตฺตํ ๓๘, ๖๙, ๒๖๐, ๓๖๗
 ปัจจัตถะระณัง (อธิษฐาน) ๔๐๘
 ปัจจันตขนพท (ขออนุญาต) ๒๔๔
 ปัญจโคธ ๒๕๓
 ปณณแกลัษ ๒๔๕
ปัพพาทนียกรรม ๔๖, ๒๖๘,
 ๒๘๐, ๔๘๓
 ปัสสวาระ ๑๙๐, ๑๙๑, ๒๔๗, ๓๑๘,
 ๔๙๐
ปาจิตตีย์ (๒๖), ๕๒, ๓๖๕, ๔๘๑
ปาฏิเทสหนิยะ (๒๖), ๑๗๖, ๓๖๕, ๔๘๑
ปาติโมกข์ (ดู พระปาติโมกข์)
ปาราชิก (๒๖), ๗, ๑๒, ๑๖, ๑๙,
 ๒๓๑, ๓๖๔, ๔๘๑
ปาริสุทธิ
 ภิขุไชทฺรงใหม่อบปาริสุทธิ ๒๒๘
 คำมอบปาริสุทธิ ๔๓๐
 ปาริสุทธิอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๖
 เปลือยกาย ๕๙, ๒๖๕, ๓๑๐

พ

พม ๒๑๓, ๒๕๔, ๓๐๕, ๓๑๔
ผลเกลัษ ๒๔๖
ผลไม้
 เก็บเอง ๒๔๘, ๒๕๒
 กับบิยะผลไม้ ๓๐๖ (ดู กับบิยะ)
 ที่เป็นยา ๒๔๖
 ไม้ผลไม้ ๒๕๓
ผัก ๒๕๔
 ไม้ตัด ๒๔๗, ๒๔๙, ๓๐๖
ผาติกรรม ๗๔, ๓๒๖
ผ้า (ดู จีวร ด้วย)
 เครื่องใช้ที่เป็นผ้า ๓๑๕
 ผ้ากรองน้ำ ๓๐๙
 ผ้าขนสัตว์ (ห่ม) ๓๐๖
 ผ้าเช็ดเท้า ๓๒๗
 ผ้าเช็ดหน้า ๔๐๘

ผ้าที่ต้องอธิษฐาน ๒๖๓
 ผ้าที่ห้ามใช้ ๒๖๕
 ผ้าถุง (สบง) ๒๖๑, ๒๖๓
 ผ้าบริวาร ๒๖๓, ๔๐๘
 ผ้าบังสกุล ๓๘, ๒๕๖, ๒๖๐
 ผ้าปิดผี ๑๗๓, ๒๖๓, ๔๐๘
 ผ้าปูนอน ๒๖๒, ๔๐๘
 ผ้าปูนั่ง ๑๗๒, ๒๖๒, ๓๑๐,
 ๓๖๑, ๔๐๘
 ผ้าเป็นผืน (ดู ผ้าบังสกุล)
 ผ้าโพก ๒๖๖
 ผ้าม่าน ๓๒๐
 ผ้าสังฆาฏิ ๒๖๑, ๓๑๕
 ผ้าใหม่ ๖๕, ๒๖๐
 ผ้าอาบน้ำฝน (วัสสิกสาฎก) ๗๙,
 ๑๗๔, ๒๖๒, ๔๐๘
 ผ้าอุทกสาฎก ๒๖๒
 เขียบผืนผ้าในบ้าน ๓๑๒
 ให้ตัดเย็บเป็นกระทรงนา ๒๖๑, ๒๖๓
 ผี (หมอทรงเจ้า, หมอขับผี ฯลฯ) ๓๗๗
ผู้อื่นสงฆ์สมมติ (เจ้าหน้าที่สงฆ์)
 ๓๔, ๓๖, ๙๘, ๒๖๐, ๓๒๗
 คุณสมบัติ (เจ้าหน้าที่) ๕๖๐ ๒๖๐
 ผู้ควบคุมการก่อสร้าง ๓๒๐, ๓๒๖,
 ๔๒๔
 ผู้จัดเสนาสนะ (เสนาสนคหาป) ๓๔, ๙๘, ๓๒๓, ๔๒๓
 ผู้รักษาเรือนคลัง (ภัณฑาคาริก) ๒๖๐, ๔๒๒
 ผู้แจกของเคี้ยว ๓๒๗
 ผู้แจกของเล็กน้อย ๙๘, ๓๒๗, ๔๒๒
 ผู้แจกขวยาคู ๓๒๗
 ผู้แจกจีวร ๒๖๐, ๓๒๗, ๔๒๐
 ผู้แจกผลไม้ ๓๒๗
 ผู้แจกอาหาร ๓๔, ๙๘, ๓๒๗, ๔๒๑
 ผู้สอนนางภิกษุณี ๑๐๗
 ภัตตุงค์ (ผู้แจกภัต) ๓๔, ๙๘,
 ๓๒๗, ๔๒๑
 สวดประกาศ (กรรมวาจาสมมติ) ๒๖๐, ๔๒๐
 ภัณฑาคาริก ๔๒๒

ภัตตุงค์ ๔๒๑
 เสนาสนคหาป ๔๒๓
 ผู้ควบคุมการก่อสร้าง ๔๒๔

พ

พินัน ๓๗๑
พยาบาล
 คนไข้ที่พยาบาลได้ง่าย ๕๖๖ ๒๖๕
 คุณสมบัติผู้พยาบาล ๕๖๖ ๒๖๕
 รับสั่งให้พยาบาลภิกษุอาพาธ ๒๖๔
พรรณนา คุณแห่งความตาย ๑๖, ๑๘
พรรษา
 ชาติที่ไม่ต้องอาบัติ ๒๓๓
 ห้ามจำพรรษาในที่ไม่วร ๒๓๔
 ลำดับ (พรรษา) แก่ก่อน ๒๓๑, ๒๓๓
 จำพรรษาดัน, พรรษาหลัง ๒๓๒
 เข้าพรรษา ๒๓๒
พรมทณิฑ ๓๕๙, ๔๗๖
พระธรรมวินัย
 มหาบท ๔ (ทางธรรมวินัย) ๓๙๙
 มหาบท ๔ (ทางวินัย) ๒๕๕
 หลีกตัดสินธรรมวินัย ๘, ๓๕๖
พระปาติโมกข์ (๒๕), ๓๕๐
 คำอ่านบาลีอักษรไทย ๔๔๑
 งคปาติโมกข์แก่ภิกษุ ๓๕๒, ๔๓๑
 ปาฏิโมกข์สังวรศีล (๒๕)
 ปาติโมกข์ทุเทศ ๕, ๔๒๘
 ภิกษุณีปาติโมกข์ ๓๕๖
 มอบปรีสุทธิ ๔๓๐
 ไม่ปรีสุทธิ ๓๕๐
 สวดโดยมีอนุสัมบันพณู ๒๒๗
 สวดปาติโมกข์ ๒๒๔, ๒๒๗, ๓๕๐
 สวดปาติโมกข์ย่อ ๒๒๗, ๔๒๘
 สวดมิให้ผู้อื่นได้ยิน ๒๒๗
 เหตุเลิกประชุม ๑๐ ประการ ๓๕๒
พระวินัย (๒๕)
 ประโยชน์มุ่งหมายวินัย (๑๙), ๑๑
 พระวินัยปิฎก (๒๗)
 มหาบท ๔ (ทางธรรมวินัย) ๓๙๙
 มหาบท ๔ (ทางวินัย) ๒๕๕
 เรียนวินัยมีอาณิสส ๕ ข้อ. ๓๖๔

ศึกษาพระวินัย ๑๕๕, ๓๒๔
หลักตัดสินธรรมวินัย ๘๖๐ ๓๕๖
พินทุ (พินทุกับปึง - ทำให้เสียสี)
๑๔๓, ๒๕๗, ๔๐๘
สันถิต ๖๘

พีชคาม ๓๐๖, ๓๖๙, ๓๗๐
พีช (ดู ภูตคาม, พีชคาม)
พุทธพจน์(ยกขึ้นเป็นสันสกฤต) ๓๑๖

พูด
เกี่ยวหญิง ๒๗
แกล้งจาม ๓๑๗
เจริญฉันทา ๓๗๒
เคาะมาตุคาม ๒๖
เท็จ (สัมปะชานมุสาวาท) ๘๖
เพื่อเจ้อ, ไรสาระ (เจริญฉันทา)
๓๖๙, ๓๗๒
สอเสียด(ให้ชอบ, ให้แตก)๘๘, ๓๖๘
ลิกขาทเกี่ยวกับกรพูด ๔๙๒
ข้าหยาบ, คำหยาบ ๒๗, ๓๖๙
โอมสาวาท (อภโกสวัตถุ, คำคำ) ๘๗

พ

พ่อน้ำ ๔๕, ๓๐๕, ๓๑๘, ๓๖๙, ๓๗๐
พังปาดิโมกข์ (เมื่อบัตติตัตว) ๓๕๒
พังเพลง ๓๗๐
พุกยัตของ ๕ ชนิด (ที่อนุญาติ) ๓๒๐

ภ

ภณฑาคาริก (ดู ผู่อันสงฆ์สมมติ)
ภณฑุกัมม (ดู โภณผม)
ภัต (ดู ฉัน)
ภัตตักควัตร ๓๓๘
ภัตตานุโมทนาวัตร ๓๓๘
ภัตตุดเทศก (ดู ผู่อันสงฆ์สมมติ)
ภาชนะ (ใช้ภาชนะร่วมกัน) ๓๑๑
ภิกษุณี
ภิกษุณีเข็นธกะ ๓๕๔
ลิกขาท(โอวาทวรรค) ๑๐๖
สังฆกรรม ๓๕๖
ปาดิโมกข์ ๓๕๖
ภูตคาม ๙๖, ๓๐๖, ๓๖๙, ๓๗๐

พีชที่เป็นของสงฆ์ ๒๕๕
ไม้อ่าลายภูตคาม ๙๖, ๓๗๐
เกล็ช ๕ (ดู ยา)
โกษณะ ๕ (ดู ฉัน)

ม

มหาโจร ๕ จำพวก ๒๑
มหาประเทศ ๔
ว่าด้วยทางพระธรรมวินัย ๓๙๙
ว่าด้วยทางพระวินัย ๒๕๕

มหาผล ๙ อย่าง ๒๕๓
มหาวรรค (๒๗)
มหาวิภังค (๒๗)
มหาศีล ๓๗๔
มะขามป้อมสด ๒๔๖, ๒๔๘
มัชฌิมชชนบท ๒๔๔
มัชฌิมศีล ๓๗๐
มันเหลวที่เป็นยา ๒๔๕
มาติกา ๘ ในการเจาะกรฐิน ๒๕๘
มาตุคาม (ดู สตรี ด้วย)
นั่งกับมาตุคาม ๔๗, ๔๙, ๑๒๘,
๑๒๙, ๓๒๕

ลิกขาทเกี่ยวกับการประพฤติ
ต่อมาตุคาม ๔๙๐
ม้านั่ง ๓๒๐
มานัต ๒๘๕, ๓๒๒, ๔๘๑
เก็บมานัต ๒๙๒
รัตติเจต ๒๙๑
ม่าน ๓๒๐
มารยาท (ของสมณะ)
ลิกขาทเกี่ยวกับมารยาทของ
สมณะ ๔๙๓

มิจจาทิฎฐิ ๒๒๒, ๒๘๓
ลิกขาทเกี่ยวกับมิจจาทิฎฐิ ๔๙๔
มิจจาชีพ ๒๘๑, ๓๖๒
ลิกขาทเกี่ยวกับมิจจาชีพ ๔๙๕
มิด ๓๐๘
มุขะปัญจะนะโจลัจ (อธิษฐาน) ๔๐๘
มุง ๓๐๙
มุสาวาทะ(สัมปะชานมุสาวาทะ)๘๖
มุควัตร (ห้ามสมาทนไม่พูด) ๒๓๖

มูลเกล็ช ๒๔๕
มูลาปฎิกัสสนา ๒๘๕, ๔๘๑
เมณฑกถุหบดี (ขออนุญาต) ๒๕๓
เมณฺ ๗, ๘, ๑๒, ๒๒๒, ๓๖๒
เมรัย ๑๓๕, ๓๖๒
ไม่
ไม่เท้า ๒๔๑, ๓๑๓, ๓๔๑
ไม่ไผ่ ๒๒, ๓๒๕
ไม่พลอง ๑๘๘
ไม่สีฟัน ๑๒๓, ๓๑๖

ย

ย้อม (จีวร) ๒๖๑
ยา (เกล็ช) ๒๔๕
กาลิก ๔ ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๔๕, ๒๕๕
เกลือ ๒๔๖
ใบไม้ ๒๔๕,
ผลไม้ ๒๔๖
เกล็ช ๕ ๗๘, ๒๔๕, ๒๔๗
ห้ามเก็บเกิน ๗ วัน ๗๘, ๒๔๗
มหาวิภังค ๔ ๑๒๔, ๒๔๗
ยาดอง (โลณโสวีระกะ) ๒๔๘
ยาสูบ ๒๔๖
ลิกขาทเกี่ยวกับเกล็ช ๔๙๐
อาหารอัน ๒๔๗
ยานพาหนะ เข็มมัตถ์ ๒๔๒
ยามกาลิก ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๕๓, ๒๕๕
ยามข้าวยาก (ถอนขออนุญาต) ๒๕๑
ย้ายของเสนาสนะหนึ่งไปใช้ที่อื่น๓๒๖
ยาวกาลิก ๑๒๒, ๒๕๕
ยาชีวิก ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๔๕, ๒๕๕
เยภยยลิกานินัย ๑๙๑, ๒๙๗, ๓๐๐,
๓๙๑, ๓๙๒, ๔๗๗, ๔๗๘

ร

รม ๑๘๘, ๓๑๓
รองเท้า ๑๘๙, ๒๔๐, ๒๔๓,
๒๔๔, ๓๑๘
ระบับอธิกรณ (ดู อธิกรณสมณะ)
รังคุม ๒๖๑, ๓๑๕
รัตเข่า ๑๘๔, ๑๘๙, ๓๑๕

รัตติเจท ของผู้ประพฤติมานัต ๒๙๑
 รัตนะ ๑๖๖, ๑๖๗
 ราชภัย ๓๐๒
 ราวารานของสงฆ์ (สังฆราชา) ๓๓๒
 รุกขมูลเสนาสนะ ๓๘๘, ๓๙๓, ๓๖๗, ๔๔๘
 รูปียะ ๗๒, ๗๓, ๒๕๓
 เรือนไฟ (ชั้นตมร) ๓๐๙, ๓๔๓
 โรค (ที่ห้ามบวช) ๒๑๑, ๒๒๒

ฤ

ฤดู ๒๒๕, ๔๓๖
 ฤดูถวายจีวร ๑๑๕

ล

ลงโทษ (ดู โทษ)
 ลักทรัพย์ (ดู ขโมย)
 ลักษณะตัดสินธรมวินัย ๘. ๓๕๖
 ลาก
 ลากสงฆ์ (ดู ขอลสงฆ์)
 สวงหาลากถวด้วยการล่อหลอก ๓๗๔
 ลา

ลากิษุอื่น ๑๓๐, ๑๖๘, ๒๕๖
 ไปไม่บอกลาอุปัชฌาย์ ๒๒๘

ลาลิกขา

ลาลิกขา, คินลิกขา (ภิกษุ) ๗
 ไล้ (ให้สามเณร) ลีก ๒๑๗

ลำเอียง (ดู อคติ)

ลิงคนาสนะ ๒๑๗

ลูกดุม ๒๕๗, ๒๖๑, ๓๑๕

เล่น ๔๕, ๒๘๐, ๓๑๘

เล่นการพนัน ๓๗๑

เล่นคะนองกายวาจาใจ ๒๘๐

เล่นน้ำ ๑๓๗

เล็บ

ให้ขัดเล็บทั้ง ๒๐ นิ้ว ๓๑๔

ยาว ๓๑๔

แลกเปลี่ยน ๗๔, ๓๒๖

โลกายตนะ ๓๑๗

โลณเภลัช ๒๔๖

โลณโสวีระ ๒๔๘

โลหิตติบ ๒๔๖

ว

วัจฎกฏี ๓๑๘, ๓๔๓

วัตร (ข้อปฏิบัติ)

วัตร ๑๘ อย่าง ของผู้ถูกตัดสิทธิ์
 ๒๗๘, ๔๘๓

วัตร ๔๓ อย่าง ของผู้ถูกสงฆ์ลง
 อุกเขปนียกรรม ๒๘๓, ๔๘๓

วัตร ๙๔ สำหรับผู้อยู่ปริวาส ๒๘๖
 ฐุดงค์วัตร ๑๓. ๗๐, ๓๖๖

วัตร ๑๔. ๓๓๕

คมิกวัตร (ของผู้จะจากไป) ๓๓๗
 ชั้นตมรวัตร (ในเรือนไฟ) ๓๔๓

ปิ่นเตจจาริกวัตร ๓๓๙

ภัตตคควัตร (ในที่นั้น) ๓๓๘

ภัตตานุโมทนาวัตร (ข้อปฏิบัติ

การอนุโมทนาในที่นั้น) ๓๓๘
 วัฏฏวัตร (เกี่ยวกับสวัม) ๓๔๓

สัทธีวิหาริกวัตร (ข้อปฏิบัติของ
 อุปัชฌาย์ต่อศิษย์) ๒๐๕, ๓๔๘

เสนาสนวัตร ๓๔๑

อันเตวาสิกวัตร (ข้อปฏิบัติของ
 อาจารย์ต่อศิษย์) ๒๐๘, ๓๔๙

อาคันตุกวัตร (ผู้มา) ๓๓๕

อาจารย์วัตร (ปฏิบัติต่ออาจารย์)
 ๒๐๘, ๓๔๙

อารัญญิกวัตร (ผู้อยู่ป่า) ๓๔๐

อวารสิกวัตร (ของเจ้าถิ่น) ๓๓๖

อุปัชฌาย์วัตร (ข้อปฏิบัติศิษย์ต่อ
 อุปัชฌาย์) ๒๐๕, ๓๔๔

วันอุโบสถ ๒๒๗

วัสสิกสาฎิกา ๗๙, ๑๗๔, ๒๖๒, ๔๐๘

วัสสุภนายิกา ๒๓๒

วาจา (ดู พุต)

ว้ายาก ๒, ๔๑

วิกิปป ๕๒, ๑๔๔

คำถอนวิกิปป ๔๐๙

คำวิกิปปบริหารต่างๆ ๔๐๙

วิกิปปจีวร ๕๒, ๑๔๔, ๒๕๗, ๒๖๑

วิกิปปบาตร ๗๖

มีตองวิกิปปสันถัตชนเจียมสงฆ์ ๓๑๑

วิกาล ๑๒๑, ๒๔๕

กำหนดวิกาล ๑๒๑, ๓๖๑

วัง ๔๕

วิบัติ ๒๗๗, ๒๙๙

วิปวาสะ ๒๕๑

วิภังค์ (๓๐), ๑๓

วิวาท ๒๗๐, ๒๗๔, ๒๗๗, ๒๙๙,
 ๓๐๐, ๓๗๓, ๓๘๔, ๓๘๗, ๓๘๘,
 ๓๙๐, ๔๗๗, ๔๘๓

ขมขุมกอกการทะเลาะวิวาท(ตัชชนียะ)
 ๒๖๘, ๒๗๔, ๔๘๓

ลักขบทเกี่ยวกับการวิวาทกัน ๔๘๗
 วิวาทาทิกรณ ๒๙๙, ๓๐๐, ๓๙๑,
 ๔๗๗, ๔๗๘

วิสาสะ ๒๖๖

วิหาร ๓๑๙, ๓๒๕

สร้างวิหาร ๓๓, ๑๐๔

เวลากาล (ดู วิกาล)

ไวยวัจกร (ดู กบปัยการก) ๖๓, ๒๕๓

ศ

ศรัทธาไทย ๒๖๓

ศีล ๑๐ (ของสามเณร) ๒๑๕

ศีลวิบัติ ๒๗๗, ๒๙๙, ๔๓๒

ส

สงฆ์

๔ รูป, ๕ รูป, ๑๐ รูป, ๒๐ รูป ๒๖๗
 สงฆ์ที่มาในทิศทั้ง ๔. ๓๑๙

สงฆ์แตกกัน (ดู สังฆเภท)

สตรี ๔๕, ๒๗๒, ๓๑๘ (ดู มาตุคาม)

สติวินัย ๑๙๑, ๒๙๕, ๓๐๑, ๓๙๑,
 ๓๙๒, ๔๗๗, ๔๗๘

เงื่อนไขในการให้สติวินัย ๕๖ประการ
 ๒๙๖

สวง (ดู ผ้าห่ม) ๒๖๑

สภาคาบัตติ ๒๒๙, ๔๓๓

สมณกบปะ (ดู กบปียะ)

สมณะ (ดู อธิกรณสมณะ)

สมณุปาสัน ๓๗, ๓๙, ๔๑, ๔๒

สมมติสีมา ๒๒๕

สวด

ขัณฑ์ด้วยเสียงขัณฑ์ยาว ๓๐๕
 บทสวดท้ายปาติโมกข์ ๔๐๓, ๔๐๖
ปาติโมกข์ (ดู พระปาติโมกข์)
 สมุททาส ๓๗, ๓๙, ๔๑, ๔๒
 สาม (วัจกุฎี) ๓๑๘, ๓๔๓
สหัมมิก ๕. ๒๓๓
 สหาวสะ ๒๕๑
 สะสมสิ่งของ ๓๗๐
สังคายนา
 ครั้งที่ ๑. ๓๕๘
 ครั้งที่ ๒. ๓๖๑
 วัตถุประสงค์ ๑๐ ประการ ๓๖๑
สังฆกรรม ๑๖๒, ๒๖๗, ๒๙๙, ๔๗๗
 นางภิกษุณี ๓๕๖
 สังฆกรรมที่เป็นธรรมและไม่เป็น
 ธรรม ๑๖๒, ๒๖๗, ๒๗๔
 สังฆกรรมลงโทษ ๒๗๔ (ดู โทษ)
สังฆเภท ๓๗, ๓๙, ๒๗๐, ๓๒๘, ๓๓๒
 ลิกขาบทเกี่ยวกับการทำสงฆ์ให้
 แยกกัน ๔๙๖
 เหตุแยกกัน ๑๘๖ ๓๓๓
 สังฆราชินี ๙๗, ๓๓๒
สังฆาฏิ ๒๖๑, ๔๐๘
สังฆาภิเสส (๒๖), ๒๔, ๒๘๕,
 ๒๙๓, ๓๖๔, ๔๘๑
 สังวาส ๘
 สังวาสนาสนะ ๒๑๗
สัตตทกาลี ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๕๕
 สัตตพันตริสมา ๒๒๖
สัตตาทกรณียะ ๒๓๒, ๔๑๑
 สัตตตุม ๑๑๘
สัทธิวาทริก ๒๐๕, ๓๔๘
สันถิต ๖๕, ๓๑๑
 สันสกฤต (ยกพุทธพจน์ขึ้นเป็น) ๓๑๒
สันนิธิ (ดู อาหาร - สังฆสมาหาร)
สัมมุขาวินัย ๑๓๑, ๒๙๕, ๓๐๐,
 ๓๐๑, ๔๗๗, ๔๗๘
สามเณร
 นาสนะ (ไล่) สามเณร ๒๑๗
 คีลี ๑๐ ของสามเณร ๒๑๕

สามบักกะ(ทำให้สึกด้วยตนเอง) ๒๕๑
สามัคคี ๒๗๑, ๓๘๗
 วันสงฆ์สามัคคี ๒๓๑, ๒๗๑
 ลิกขาบทเกี่ยวกับสังฆสามัคคี๘๖
 สายคล้องบา ๓๐๘
 สารภาพ (ดู ปฎิญาตราการณะ)
ลิกขาบท (๒๖)
 ตั้งลิกขาบทเพิ่มขึ้นเอง ๖๙, ๓๙๗
 ถอนลิกขาบทเล็กน้อย ๓๕๘
 นอกพระปาติโมกข์ (๓๑)
 ลิกขาบทที่มีลักษณะเดียวกัน ๔๘๕
สีมา ๒๒๕
ติจิวราวิปवास ๒๒๖
พัทธสีมา ๒๒๕
อพัทธสีมา ๒๒๖
 คามสีมา, นิคมสีมา ๒๒๖
 สัตตพันตริสมา ๒๒๖
 อุกกุกเขปสีมา ๒๒๖
ลิก
 (ดู คินลิกขา)
 ลุกกะ ๒๔
 ลุทนต์ปริวาส ๒๙๔
 สุรา ๔๕, ๑๓๕, ๓๖๒, (ดู น้ำเมา)
ลิวธิ (ดู ตัตตลิวธิ)
 ลูปะ ๑๘๕
 เสก (เสกเป่า ปลุกเสก) ๓๗๔
 เสกขสมมติตระกูล ๑๗๘, ๓๓๕
เสขยัตตร (เสขียะ) ๑๘๑, ๓๓๘, ๓๖๖
เสนาสนะ ๓๑๙, ๓๔๑
 กือเสนาสนะ ๓ อย่าง ๓๒๔
 กือเสนาสนะได้เพียง ๓ เดือน ๓๒๖
 ห้ามกือเสนาสนะ ๒ แห่ง ๓๒๔
 ลิกขาบทเกี่ยวกับเสนาสนะ ๔๘๘
 เสนาสนนัตตร ๓๔๑
 เสนาสนะ ๕ ชนิด ๓๑๙
 เสนาสนคาหาปักะ ๓๔, ๓๒๓, ๔๒๓
 เสนาสนนะป่า ๘๔, ๑๗๙, ๓๔๐, ๓๙๗
 เสปียง ๒๕๓
 เสื่อ ๒๖๖
 แส้ไถ่แมลง ๓๑๓
 แสดงที่ (ให้สังฆ์แสดงที่) ๓๑, ๓๓

ห

หญ้า ๒๒, ๓๒๕, ๓๑๖
 หนดเครา ๓๑๔
 หนึ่ง ๒๔๐
 หม่าแบบกฤตัสถ์ ๒๖๖, ๓๑๖
 หมาก ๒๖๖
หมอ ๔๓, ๓๗๗
 หมอดู, หมอโหราศาสตร์ ๓๗๔, ๓๗๖
 หมอน ๓๒๐
 หลอนอุปสัมบัน ๑๓๙
 หองน้ำ ๓๐๔, ๓๑๐, ๓๑๘, ๓๔๓
หัตถบาส ๑๑๙, ๑๒๓
 หัวเราะ ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๔๕
 หาบหาม ๓๑๖
 หุงต้ม ๒๔๘, ๒๕๑
เหยียบ
 เหยียบผืนผ้า ๓๑๒, ๓๒๗
 เหยียบไม้สะดึง (ไม้แบบจิวร) ๓๐๘
 เหยียบเสนาสนะทำให้เปื้อน ๓๒๗
 โหราศาสตร์ ๓๗๖
 ไหม ๖๕, ๒๖๐
ไหว้
 ผู้ควรวไหว้ ๓ ประเภท ๓๒๒
 ผู้เปลือยกาย ๓๑๐
 ผู้ไม่ควรวไหว้ ๑๐ ประเภท ๓๒๑
 ไหว้ภิกษุณี, ไหว้ผู้หญิง ๓๒๑, ๓๕๕
 ลงโทษภิกษุด้วยกรรมไม่ไหว้ ๓๕๗
อ
 อกาลจิวร ๕๕
อรุณ ๕๔
อกรณียกิจ ๒๒๒, ๔๙๐
อคติ ๒๖๐, ๓๐๐, ๓๒๗
 องคชาติ (ห้ามตัดองคชาติ) ๓๐๗
 อจลิก ๑๒๔
 อติเรกจิวร ๕๒, ๒๖๑
 อติเรกบาตร ๗๖
 อเทสนากามินี ๒๗๕
อธิกรณ (๒๘), ๒๗๔, ๒๗๗, ๒๙๕,
 ๒๙๙, ๓๐๐, ๓๙๑, ๔๗๕, ๔๗๗, ๔๗๘

องค์แห่งอธิภรณ์ที่ควรวับ ๓๕๒
อธิภรณ์สมณะ(วิธีรับบ่ออธิภรณ์)๑๗๑,
 ๒๗๕,๓๐๐,๓๗๑,๔๗๕,๔๗๗,๔๗๗
ติตสลาปิยสิกขา(การลงโทษ) ๑๗๑,
 ๒๗๕,๓๐๐,๓๗๑,๓๗๓,๔๗๗,
 ๔๗๗
ดินวัดถาวร(ให้เล็กแล้วกันไป)
 ๑๗๑, ๒๗๕, ๓๐๐, ๓๗๑, ๓๗๓, ๔๗๕,
 ๔๗๗, ๔๗๗
ปฏิญญาตมณะ(สารภาพ) ๑๗๑,
 ๒๗๗, ๓๐๐, ๓๗๑, ๓๗๓, ๔๗๗,
 ๔๗๗
เบญจยลิกาวินัย(ถือเสียงข้างมาก)
 ๑๗๑,๒๗๗, ๓๐๐, ๓๗๑, ๓๗๓,
 ๔๗๕, ๔๗๗
สติวินัย(ตวยยกให้ว่าเป็นผู้มีสติ)
 ๑๗๑, ๒๗๕, ๓๐๐, ๓๗๑, ๓๗๓,
 ๔๗๗, ๔๗๗
สัมมุขาวินัย(ระงับต่อหน้า) ๑๗๑,
 ๒๗๕, ๓๐๐, ๓๗๑, ๔๗๗, ๔๗๗
อมุพหวินัย(ตวยยกให้ว่าเป็นบ้า)
 ๑๗๑, ๒๗๖, ๓๐๐, ๓๗๑, ๓๗๓,
 ๔๗๗, ๔๗๗
อธิษฐานบิณฑา ๔๐๘
ชาตอธิษฐาน ๔๐๘
คำถอนอธิษฐานบิณฑา ๔๐๘
อธิษฐานจีวร ๕๒, ๒๖๓, ๔๐๘
อธิษฐานบาตร ๗๖, ๔๐๘
อธิษฐานผ้าต่างๆ ๒๖๓, ๔๐๘
อธิษฐานบิณฑาต่างๆ ๔๐๘
อธิษฐานอุโบสถ ๒๒๗, ๔๒๗
อนาจาร ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๑๕๖,
 ๑๕๘, ๒๘๐, ๓๑๘
สิกขาบทเกี่ยวกับอนาจารวิบัติ
 (ประพฤติดอนาจาร) ๔๓๓
อนาบัติ (๓๐), (๓๑), ๘
อนาโรจนา ๒๗๑
อนียต ๔๗, ๓๖๔, ๔๘๑
อนัญญัตติ (๓๐), ๑๒
อนโมทนาในที่ฉิน ๓๓๘
อนวัตรตามพระราชชา ๒๓๒

อนูวาต ๒๕๗
อนูวาทาทิภรณ์ ๒๗๗, ๓๐๐, ๓๗๑,
 ๔๗๗, ๔๗๗
วิธีรับบ่อ ๔ ประการ ๓๐๐, ๔๗๗
อนุศาสน์ ๒๒๒
อนุสาวนา ๒๒๑
อบโลกนกรรม๑๖๒,๒๗๕,๔๗๗,๕๑๔
อภิสงฆจาริกาสิกขา(๒๕),(๒๗),๑๗๓
อมนุษย์
อมนุษย์เบียดเบียน ๓๕๒
อมนุษย์สิ่ง ๒๔๖
อมุพหวินัย ๑๗๑, ๒๗๖, ๓๐๐,
 ๓๗๑, ๓๗๓, ๔๗๗, ๔๗๗
อลัชชี(ผู้ไม่ละอาย) ๔๔, ๒๐๖, ๒๒๑
อภิกโกสวัตถุ ๑๐, ๘๗, ๘๗
อภิกคิกภ ๒๓๓, ๓๐๒, ๓๕๒, ๔๒๘
อภิจกจีวร ๘๓
อชฌาจาร ๒๗๗
อฏฐุพาน ๒๕๓
อันตรธาน (๒๔), ๕, ๑๗๔
อันตรราวาสก ๒๖๓ (ดู ฝำ หนึ่ง ๕๖)
อันตรรายิภธรรม ๒๒๒
อันตมวัตถุ ๒๓๑
อันตเวตลิก ๒๐๘, ๓๔๗
อันตเวตลิกวัตร ๓๔๗
อันโตปภกะ ๒๕๑
อันโตวุฏฐะ ๒๕๑
อัพภาน ๒๖๗, ๒๘๕, ๓๒๒, ๔๘๑
อาคันตุงกะ ๒๓๐, ๓๓๕
อาคันตุงกัต ๒๖๒
อาคันตุงกวัตร ๓๓๕
อาจารย ๒๐๘
อาจารยวัตร ๓๔๗
อาจารยวิบัติ ๒๗๗, ๔๓๒, ๔๓๓
อาเจียน ๓๑๓
อาทิกัมมิกะ ๘
อาทิพรหมจริยาสิกขา(๒๕),(๒๗)
อาทิพรหมจริยตีล ๓๖๘
อาทิสงส์
อาทิสงส์จูน ๒๕๖, ๒๖๓
อาทิสงส์ในการเรียนวินัย ๓๖๔

อาบหน้า ๑๔๒, ๒๔๔, ๓๐๔, ๓๑๐
อาบัติ (๒๖), ๓๖๔, ๔๘๑
ครุภาบตี ๔๘๑
ชั่วพหยาบ ๘๔
ชื่ออาบัติ (๒๖), ๓๖๔, ๔๘๑
ตองอาบตีด้วยอาการ ๕, ๓๖๖
ตองอาบตีแล้วไม่รับว่าตอง ๒๒๒,
 ๒๘๓
ทูกกฎ (๒๖), ๑๘๑, ๓๖๔, ๔๘๑
ไม่ทำคินอาบตี ๒๒๒, ๒๘๓
ลหุภาบตี ๔๘๑
วิธีแสดงอาบตี ๓๗๓, ๔๘๘
สภากาบตี ๒๒๗, ๔๓๓
สังฆาทิเสส ๒๘๕, ๔๘๑
อนาบัติ (๒๘), (๓๑), (๓๗), ๘
อาบตี ๗ กอง (๒๖), ๔๘๑
อาบตีที่เนื่องด้วยคฤหัสถ์ ๒๗๗
อาบตีที่เป็นอเทศนาคามี ๒๗๕
อาบตีตติภรณ์ ๒๗๗, ๓๐๐, ๓๗๑,
 ๔๗๗, ๔๗๗
วิธีรับบ่อ ๓ อย่าง ๓๐๐
อาพาธ
พหยาบภิกษุอาพาธ ๒๖๔
อาพาธในกุตสูสารท ๒๔๕
อารัญญิกถุดงค์ ๖๗,๗๐,๓๐๔,๓๖๖
อารัญญิกวัตร(ของผู้อยู่ป่า) ๓๐๐
อาวาสสิกวัตร ๓๓๖
อาสนะก้าง (ดู ที่ ๗)
อาหาร (ดู หนึ่ง)
ถวายเจาะจง ๑๑๔, ๑๑๖, ๓๒๗
ในที่นิมนต์ ๓๒๗
ประณีต ๑๒๒, ๑๘๖
สังสมอาหาร ๑๒๒
สันนิธิ (สังสม) ๑๒๒, ๒๔๘, ๒๕๑
เก็บค่างคินในที่อยู่ ๒๔๘, ๒๕๑
เก็บเสียง ๒๕๓
สัตตุมง ๑๑๘
หุงต้มในที่อยู่ ๒๔๘, ๒๕๑
หุงต้มเอง ๒๔๘, ๒๕๑
อาหารเดน ๑๑๗, ๒๔๗, ๒๕๖, ๓๖๑
อาหารออน ๒๔๗

อำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการใน
 การบัญญัติสิกขาบท (๑๙), ๑๑
 อิทธิปาฏิหาริย์ ๓๐๗, ๔๙๕
 อุกเขปนัยกรรม ๒๖๘, ๒๘๓, ๔๘๓
 อุดคหิตปฏิคคหิตกะ ๒๕๒
 อัจฉาระ ๑๙๐, ๑๙๑, ๓๑๘, ๓๔๓
 อุตตราสงค์ ๒๖๓ (ดู จีวร จาย)
 อุตตริมหุสสรธรรม ๑๙, ๒๒, ๒๒๒,
 ๓๐๗
 สิกขาบทเกี่ยวกับอุตตริมหุสสรธรรม
 ๔๙๕
 อุทกภัย ๒๓๓, ๓๐๒, ๓๕๒, ๔๒๘
 อุทกุกเขปสีมา ๒๒๖
 อุโบสถ ๒๒๔, ๓๕๐, ๔๒๖
 ประเภทอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๖

ปาริสุทธิอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๖
 โรงอุโบสถ ๒๒๕
 อริษฐานอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๗
อุโบสถ ๓๓, ๓๒๑
 รับสามเณรเป็นอุโบสถิก ๑๕๔,
 ๒๑๕, ๒๑๗
อุปสัมปทา ๒๐๑, ๒๐๗, ๒๖๗
 ตีรณคมอุปสัมปทา (ไตรสรณคมน)
 ๒๐๑, ๒๑๔
 ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา ๒๐๗
 พิธีกรรม ๒๒๑
 ภิกษุณีอุปสัมปทา ๓๕๕
 สงสัยในการอุปสมบท ๑๖๐
ห้ามอุปสมบท
 บุคคลที่ห้ามอุปสมบท ๒๑๗

บุคคลผู้ไม่สมควรอุปสมบท
 ๒๑๑, ๒๑๓, ๒๑๘, ๒๑๙
 ผู้อายุไม่ครบ ๒๐ ปี ๑๔๙,
 ๒๑๓, ๒๒๑
 อุปสมบทที่มีคณะต่ำกว่า ๑๐ รูป
 ๒๐๘, ๒๔๔
 เอตทิกขุอุปสัมปทา ๒๐๑, ๒๐๔
อุปัชฌาย์ ๒๐๕, ๓๔๔
 คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๕. ๒๐๙
 คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๖. ๒๑๐
 พยาบาลอุปัชฌาย์ ๒๖๔, ๓๔๗
 อุปัชฌาย์วัตร ๒๐๕, ๓๔๔
 อุปพาหิกริวิ ๓๐๐, ๔๗๙
 โอมสวาท ๘๗

ดัชนีเนื้อเรื่องพระธรรม

ก

กกจูฬสูตร ๓๘๓
กาฬาสังคม ๓๐๒
กามคุณ ๓๘๔
กามสุขัลลิกานุโยค ๑๙๘
กินนุค ๑๙๒

ข

ของร้อน ๒๐๒
ขันธ ๕ ๑๙๙
ขุมทรัพย์ (๕๔)

ค

คลุกคลีกัน ๒๓๘, ๓๙๘
คฤ (พอใจในการคฤ) ๒๓๘, ๓๙๘
เคารพ (พระเถระ) ๓๙๗

จ

จกกรม ๓๐๙
จิวรตามมีตามได้ ๓๘๑
เจตยสูตร ๓๘๔
เจโตวิมุตติ ๒๒๓, ๔๐๕
โจรปล้นเมือง ๒๓

ด

ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ (สิ่งมหัศจรรย์) ๓๒๒
ดอกบัว ๓ ชนิด ๑๙๘

ด

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๒๐๒
ตายนะคาถา(บทท่ายปาดิโมกข์)๔๐๖

ท

ทมิฬิ (เสมอกันโดยทมิฬิ) ๓๙๖
ทะเลาะวิวาทกัน ๒๙๗, ๒๙๘, ๓๘๔, ๓๘๗

ธ

ธรรม
โดยพิสดาร ๕
เป็นที่พึง ๓๘๑
ธรรมทายาท ๔๓๒
ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความรักถึงกัน (สาราณียธรรม) ๓๙๕
ธรรมวินัย (ดู พระธรรมวินัย)
ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ๑๙๘

น

นอน (พอใจในการนอน) ๒๓๘, ๓๙๘
มีสติมีอาณิสส ๕ อย่าง ๒๒๒
น้ำอสุจิไม่เคลื่อน ๒๒๒
นิพพาน ๓๕๑

บ

บทสวดท่ายปาดิโมกข์ ๔๐๔, ๔๐๖
บุคคลและสถานที่ที่ควรเสพยา ๔๐๐

ป

ปฏิจาสสมุปบาท ๑๙๖
ประชุม
ประชุมกันเนื่องนิตย์ ๓๙๖
ประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน ๓๙๗
ประโยชน์ ๑๐ ในการบัญญัติสิกขาบท (๑๙). ๑๑
บัญญัติวิมุตติ ๔๐๕

ผ

ผาสุก (อยู่เป็นผาสุก) ๓๘๖
ผู้กินนุค ๑๙๒
ผู้ชนะ ๕
ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี ๒๗๒

พ

พรหมจรรย์

ความขาดทะเลต่างพรหมจรรย์ (เมถุนสังโยค ๗) ๓๘๓
พรหมจรรย์ตั้งมั่นหรือไม่ตั้งมั่น ๕
อาณิสสของพรหมจรรย์ ๓๗๘
พระเจ้าปเสนทิโกศลพระณาคฤพระภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ ๓๘๔
พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค ๓๙๘
พระเถระ (เคารพในพระเถระ) ๓๙๗
พระธรรมวินัย

พระธรรมวินัยจักเป็นคาสดา ๓๘๑
มหาปเทศ ๔ (พระธรรมวินัย) ๓๙๘
มหาปเทศ ๔ (พระวินัย) ๒๕๕
หลักตัดสินธรรมวินัย ๘. ๓๕๖
พระสททาคามี ๓๕๑, ๔๐๕
พระสงฆ์ (การเป็นอยู่ไม่เสื่อม) ๓๙๖, ๓๙๘
พระโสดาบัน ๖, ๓๕๑, ๔๐๕
พระอนาคามี ๓๕๑, ๔๐๕
พระอรหันต์ ๓๕๑, ๔๐๕
น้ำอสุจิ ของพระอรหันต์ ๒๒๒
โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์ ๓๘๐

พละ ๕. ๓๕๑
พยาบาล(คุณสมบัติผู้พยาบาล) ๒๒๕
เพียร ๔๐๒, ๔๐๓
โพฆณัง ๗. ๓๕๑
โพธิปักขิยธรรม ๓๗. ๓๕๑

ม

มรรคมืองค์ ๘. ๑๙๘, ๓๕๑
มหาโจร ๕ จำพวก ๒๑, ๓๒๕
มหาปเทศ ๔ (พระธรรมวินัย) ๓๙๘
มหาปเทศ ๔ (พระวินัย) ๒๕๕
มหาสมุท (ความอัศจรรย์) ๘ ๓๕๐
มัชฌิมาปฏิปทา ๑๙๘
มาตุคาม ๒๗/๒, ๓๘๓
มารยาทและโจจร ๔๐๔

มิตรชั่ว ๓๙๘
เมตตา กายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ๓๘๖, ๓๙๕
ให้พญาฯ ๔. ๓๐๖
เมณฺฐนสังโยค ๗ ๓๘๓

ร

รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ๑๙๙
รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ๒๐๒

ล

ลักษณะตัดสิ้นธรรมวินัย ๘. ๓๕๖
ลาก
แบ่งกัน ๓๙๕
ลากสักการะ ๑๙๒
ลากสักการะยอมฆ่าคนชั่ว ๓๒๙

ว

วรรณะ ๔. ๓๕๑
วิญญาณ ๑๙๙
วิมุติตรส ๓๕๑
วิมุติสุข ๑๙๗
วิวาทกัน ๒๙๗, ๒๙๘, ๓๘๔, ๓๘๗
ทรงประณามพระที่วิวาทกัน ๓๘๗
มูลเหตุ วิวาท ๓๘๙, ๓๙๐
วิธีระงับ ๓๘๙
เวทนา ๑๙๙
เวททั้งหลายไม่ระงับด้วยการผูกเวรเลย ๒๗๐, ๓๘๘

ศ

ศาสนาเสื่อม ๒

ศีล

ผู้ศีลมีบาปกรรม ๓๕๐
สมบุรณด้วยศีล ๓๘๖
เสมอกันโดยศีล ๓๙๖
อานิสฺสขของศีล ๒๕๐, ๓๗๘, ๔๐๓

ส

สกุล (เหตุปัจจัยทำลายสกุล ๘) ๓๐๒
สตรี (ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี) ๒๗๒
สติปฏิฐาน ๔. ๓๕๑
สถานที่และบุคคลที่ควรเสพไม่ควรเสพ ๔๐๐
สมบัติ (ไม่มีสมบัติ, ไม่ติดสมบัติ) ๔
สังขาร ๑๙๙
สัญญา ๑๙๙
สันโดษ ๓๘๑
สัมมัมปธาน ๔. ๓๕๑
สามคามสูตร ๓๘๙
สามัคคี ๓๘๗, ๔๐๐
สายกลาง ๑๙๘, ๒๔๐
สาราณียธรรม ๖. ๓๙๕

สิกขาบท

ทูลขอให้บัญญัติสิกขาบท ๖
ประโยชน์ ๑๐ ประการ ในการบัญญัติสิกขาบท (๑๙), ๑๑

เสื่อม

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม (อธิรานียธรรม) ๓๙๖, ๓๙๘
พระสงฆ์ (ไม่เสื่อม) ๓๙๖
ศาสนาเสื่อม ๒

ห

หลักตัดสิ้นธรรมวินัย๘ประการ ๓๕๖

หลักใหญ่สอบพระธรรมวินัย ๓๙๙
หลักอย่างมีสติ (อานิสฺสข) ๒๖๒

อ

อดทน ๔๐๔
อธิกรณ์ อธิกรณ์สมณะ ๗. ๓๙๑
อนัตตลักขณสูตร ๑๙๙
อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ๑๙๙
อนุப்புทิกกา ๒๐๐
อธิรานียธรรม ๗ (การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม) ๓๙๖, ๓๙๘
อรหัตตผล ๓๕๐
อริยมรรคมีองค์ ๘. ๑๙๘, ๓๕๑
อริยวงศ์ ๔. ๓๘๑
อริยสัง ๔. ๑๙๘
อวิปปฏิสาร ๓๗๘
อสุภะ (เจริญอสุภะ) ๑๗
อัสติกิลมถานโยค ๑๙๘
อันตรธาน (๒๔), ๕, ๑๙๔
อัครจรย ๘ ประการของมหาสมุทร และพระธรรมวินัย ๓๕๐
อาทิตตปริยายสูตร ๒๐๒
อานิสฺสข
ของการนอนหลับอย่างมีสติ ๒๖๒
ของศีล ๒๕๐, ๓๗๘, ๔๐๓
อิทธิบาท ๔. ๓๕๑
อิทธิปาฏิหาริย์ (แสดงอิทธิวิธี) ๔๐๕
อินทริย ๕. ๓๕๑
อุปกิเลสสูตร ๓๘๗
อุปกิเลสเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์ มัวหมอง ๔ อย่าง ๓๖๒
อุปมา สายพิน ๒๔๐
โอปปาดิกะ ๔๐๕

ดัชนีชื่อเฉพาะ (อสาธารณนาม)

ก

กบิลพัสดุ์ ๒๑๔
 กัณฑ์กะ (กัณฑ์ทศมา) ๘, ๙
 กาสี ๔๔
 กัณฑ์กะ สามเศียร ๑๕๕
 กัณฑ์กษत्रะ ๖
 ภัฏาครี ๔๔, ๒๘๐
 พระประพุดติเลวทราวม ๒๘๐
 กุสินารา ๒๕๔
 กฎการศาลา ๓๒๐
 เกณียะชฎิล ประุงน้ำปานะ ๒๕๓
 โภฏิกาม ๒๕๐
 โภศล ๒๓๖
 โภศลชนบท ๗๑, ๙๒
 โภลัมพี ๓๓, ๔๒
 เหตุการณ์ในกรุงโภลัมพี๒๗๐,๓๘๘

ข

เขตทศกัณดาร ๒๔๓
 เขาคิชฌกูฏ ๑๓, ๒๔๐

ค

คยาภัสสป ๒๐๒
 คยาสิสสะ ๒๐๒, ๓๓๑
 คิชฌกูฏ ๑๓, ๒๔๐
 แคว้นกาสิ ๔๔
 โคตมกเจดีย์ ๕๓
 โฆสิตาราม ๓๓, ๔๒

จ

จันทปชโชติ ๒๕๙
 จัมปา เหตุการณ์ในกรุงจัมปา ๒๖๗
 จิตตะคฤหบดี ๒๘๑

ช

ชฎิล ๓ ฟีนอง ๒๐๑

ข้างตัดผม ๒๕๔
 ข้าง นาคาครี ๓๓๑
 ข้าง ปารีเลยยกะ ๒๗๐
 ชีวกโกมารภักจ
 (ดู หมอชีวกโกมารภักจ)
 เขตวนาราม ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘,
 ๒๙, ๔๔, ๔๘, ๕๕, ๕๕, ๕๖, ๖๙,
 ๒๕๖, ๒๗๔, ๒๘๑, ๓๒๓, ๓๖๒
 การสร้างขึ้น ๓๒๐
 ถวายเขตวนาราม ๓๒๒

ด

ต้นไม้
 เกต (ราชายตนะ) ๑๙๗
 จิก ๑๙๗
 ไทร (อชปาลนิโครธ) ๑๙๗
 โพธิ ๑๙๖
 สะเตา ๔, สาละ ๒๗๐

ตปัสสะ ๑๙๗
 ตักกสิลา ๒๕๙

ท

ที่ฆาฎุมาร ๒๗๐
 ทักขินาครี ๒๖๑, ๓๕๙
 ท้าวสหมัมบดีพรหม ๑๙๘

น

นทีภัสสป ๒๐๒
 นาง
 กุลลันนทากิษุณี ๑๑๒
 กิษุณีฉัพคิย ๓๕๗
 มหาลาชาบดีโคตมี ๓๕๔
 เมตติยาภิษุณี ๓๕, ๓๖, ๒๙๖
 วิสาขา ๓๑๒, ๓๕๐

คำขอ ๘ ประการ ๒๖๒
 อัมพาลี ๒๕๙
 ถวายป้ามะม่วง ๒๕๐

อุบลวรรณ (ภิกษุณี) ๕๗
 นาย มิคลันทิกะ ๑๗
 นิครนถนาฎบุตร ๒๕๑

บ

บุพพาราม ๓๕๐

ป

ปัจจันตชนบท ๒๔๔
 ปัญจคคิย ๑๙๘, ๑๙๙
 หลุดพ้นจาก อาสวะ ๑๙๙
 ปาฎลิตาม ๒๕๐

ป่า

ปารีเลยยกะ ๒๗๐
 มัจฉิกา ๒๘๑
 มหาวัน ๖, ๑๗, ๒๐, ๓๒๐
 มะม่วง ๒๕๑
 อสิปตนมฤคทายวัน ๑๙๘
 โปกษรฎฐ ๒๕๒

พ

พญานาคชื่อมุจลินท์ ๑๙๗
 พระ
 ๖ รูป (ดู พระฉัพคิย)
 ๑๗ รูป (ดู พระสัตตรสวคิย)
 พระภุมโรภคตีสสะ ๓๗
 พระกัณฑาเวตตะ ๒๔๘
 พระภัสสปโคตร ๒๖๗
 พระกิมพิละ ๓๒๘, ๓๘๖
 พระโกกาลิกะ ๓๗, ๔๐
 พระโกณฑัญญะ ๑๙๙
 พระขัตตเทวบุตร ๓๗
 พระคัคคะ ๒๙๖
 พระจุพนันถ ๑๐๗
 พระฉินณะ ๓๓, ๔๒, ๙๘, ๑๐๕,
 ๑๓๙, ๒๘๓, ๓๕๙
 บรรลุอรหัตผล ๓๖๐

โปรด สหาย ๓๐ คน ๒๐๑
 พยาบาลภิกษุอาพาธ ๒๖๔
 ไรศลมในท้อง ๒๔๘
 สรรเสริญพระอุบาลี ๓๒๔
 สรรเสริญพระสารีบุตร ๓๓๒
 หลีกออกเรณ ๖๙, ๒๗๐
 พรหมณ์ชอบตวาดคน ๑๙๖
 พาราณสี ๖, ๑๙๘
 โพธิ์ราชกุมาร ๓๑๒

ภ

ภักทียราชา ๓๒๘
 ภัลลิกะ ๑๙๗

ม

มคธ (แบบนาขวามคธ) ๒๖๑
 มหานามศกยปะ ๑๓๒
 มหาวัน ๖, ๑๗, ๒๐, ๓๒๐
 มะฆา ๒๕๓
 เมตติยา ๓๕, ๓๖, ๒๙๖
 มัชฌิมชนบท ๒๔๔
 มารดานางกานดา ๑๑๘
 มุจลินท์ ๑๙๗
 เมณฑกคฤหบดี (ชื่อนุญาด) ๒๕๓
 แม่น้ำ
 คงคา ๒๕๐
 โปทา ๑๔๒
 เหน้ฐฐา ๑๙๖
 อจิรวดี ๑๓๘

ย

ยสกุลบุตร ๒๐๐
 ยาโลณโสวีระกะ ๒๔๘

ร

ราชพรหมณ์ ๒๐๗
 ราชกุมาร
 ชื่อชาติศัตรู ๓๒๘
 ชื่อเขต ๓๒๐
 ในโกเลียสกุล ๓๒๘
 ในศากยสกุล ๓๒๘
 ราชคฤห์ ๑๓, ๓๒, ๓๔, ๔๗, ๒๐๓,
 ๒๐๔, ๓๑๙, ๓๕๘
 โรชะ (มัลลกะษัตริย์) ๒๕๔

ล

ลิจฉวี (คณกะษัตริย์) ๒๕๑

ว

วานัฏฐะ ๒๕๒
 วัชชี ๙, ๒๐
 วัฬพลิจฉวี ๓๑๑
 วาลิการาม ๓๖๒
 เวทลล ๕
 เวยฐพรหมณ์ ๔, ๖
 เวยฐชา ๔
 เวสาลี ๖, ๙, ๑๗, ๒๐, ๒๕๐, ๒๕๑,
 ๒๕๙, ๓๒๐
 พระวัชชีบุตร (ชาวกรุงเวสาลี)
 ๑๒, ๓๖๑
 เวฬุวัน ๓๒, ๓๔, ๓๗, ๕๗, ๒๐๔,
 ๒๓๒, ๓๑๙

ศ

ศากยสกุล ๓๒๘

ส

สหาย ๓๐ คน ๒๐๑
 สังกัส ๖
 สันุชัยปริพาชก ๒๐๔
 สาเกต ๑๔๓, ๒๕๖, ๒๕๙
 สāvตถิ ๒๕, ๔๔, ๔๘, ๕๓, ๖๙,
 ๗๑, ๙๒, ๑๔๓, ๑๕๑, ๒๕๕,
 ๒๕๖, ๒๗๔, ๓๒๐, ๓๒๑
 สีหเสนาบดี ๒๕๑
 สุนัธวัธสการะ ๒๕๐
 โสเรยยะ ๖

ห

หมอ ชิวโกโมรภัจจ ๒๕๙, ๓๐๙

อ

อชาติศัตรู ๓๒๘, ๓๒๙
 อนาถบิณฑิกคหบดี ๓๒๒
 ถวายเชตวนาราม ๓๒๒
 นบถือพระพุทธรศาสนา ๓๒๐
 อภัยราชกุมาร ๒๕๙
 อัคคาพวีเจตีย์ ๓๒
 อังคุดตราปะ ๒๕๓
 อัมพาลี ๒๕๙
 อาตมา ๒๕๔
 อาปณะ ๒๕๓
 อาพี ๓๒, ๑๐๖
 อิลิคิลี ๑๓
 อิลิปตนมฤคทายวัน ๑๙๘
 อุกละชนบท ๑๙๗
 อุบาสกชุดแรก ๑๙๗
 อูฐเวลกัสสป ๒๐๑, ๒๐๓
 อูฐเวลา ๑๙๖, ๒๐๑, ๒๐๒

บันทึกท้ายเล่ม

พระพุทธรูปที่ทรงบัญญัติห้ามหรือทรงอนุญาต ซึ่งเป็นพระดำรินั้น มีความหมายชัดเจน ทั้งโดยพยัญชนะและโดยอรรถ ซึ่งจะเห็นได้ในหลายกรณี โดยจะกินความหมายได้ครบถ้วน กว้างขวาง และยืดหยุ่นกว่าในเหตุต้นบัญญัติ ทั้งยังสอดคล้องตรงกันในทุกแห่ง จึงควรที่จะพิจารณาพระดำรัสที่ตรัสไว้โดยตรงเป็นหลัก โดยคำนึงถึงพุทธประสงค์ และพุทธจริยาประกอบด้วย

ส่วนวิภังค์สิกขาบท, อนาบัติ ซึ่งได้รวบรวมไว้ในชั้นพระไตรปิฎก มีความไม่สอดคล้องกับเรื่องหรือพุทธรูปบ้างในบางแห่ง

ส่วนองค์แห่งอาบัติ, คัมภีร์ชั้นนอรรถกถา, และคำอธิบายชั้นหลัง ฯลฯ (ซึ่งได้แยกไว้ในส่วนเชิงอรรถ) มีการอธิบายขยายความตามทัศนะของแต่ละท่าน แตกต่างกันไป

การศึกษาพระธรรมวินัยจึงควรที่จะพิจารณาความสำคัญ ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ แยกตามลำดับชั้นของข้อมูล โดยมุ่งเน้นไปที่พระพุทธรูปที่ตรัสโดยตรง นักวินัยทั้งหลายเห็นควรประการใดพึงพิจารณาเองเถิด...

การรวบรวมพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้ทั้งหมดนี้ ยิ่งค้นคว้าตรวจสอบ ก็ยิ่งพบความละเอียดละออ เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง ซึ่งเป็นเฉพาะพระพุทธรูปโดยตรงจริงๆ จึงเป็นการยากที่จะชี้ชัดให้กระจ่างลงไปในบางกรณี จึงได้ใช้ความพยายามรวบรวมด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งก็ทำได้ ภายใต้อายุที่มีอยู่ในปัจจุบัน ขอท่านผู้รู้ทั้งหลาย โปรดพิจารณาให้ละเอียด ด้วยดีก่อน จึงจะปลงความเห็นใดๆลงไป

คณะผู้รวบรวมจึงขออ้อมรับ ขออภัยต่อทุกท่าน และกราบขอขมาต่อ “องค์พระรัตนตรัย” ถ้าจะมีสิ่งบกพร่องใดๆ อันอาจเกิดมีขึ้นได้ในหนังสือเล่มนี้.

คณะผู้รวบรวมและเรียบเรียง

วันพฤหัสบดีที่ ๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

บรรณานุกรม

- คณะวัดซากหมาก. **คู่มือพระปาฏิโมกข์**. มปท. มปป.
- คณะวัดหนองป่าพง. **อุปถัมภ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๔.
- ป.หลงสมบุญ. **พจนานุกรมบาลี-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, ๒๕๑๙.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**.
พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- พระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พระอมราภิกษิต (อมโร เกิด). **สัตตปัพพบุพพิชชา และ บุพพิชชาวารรณนา**.
พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พุทธทาสภิกขุ. **ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์
พระนคร, ๒๕๓๔.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เล่มที่ ๑, เล่มที่ ๒, เล่มที่ ๔, เล่มที่ ๕, เล่มที่ ๖, เล่มที่ ๗, เล่มที่ ๘,
เล่มที่ ๙**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **มหาจุฬาเตปิฎก เล่มที่ ๑, เล่มที่ ๒, เล่มที่ ๔, เล่มที่ ๕,
เล่มที่ ๖, เล่มที่ ๗, เล่มที่ ๘, เล่มที่ ๙**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. **ภิกขุปาฏิโมกข์ บาลี-แปล**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- มูลนิธิโกมลคีมทอง และคณะ. **อนุทินภาพ ๖๐ ปี สวนโมกข์**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์
พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕**.
พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สนพ. อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

สารสนเทศนุกรม

- สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. **พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ ชุดภาษาไทย
(BUDSIR/TT for Windows)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักคอมพิวเตอร์
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

อริยวินัย

รวบรวมจากพระไตรปิฎก

ISBN : 974 - 8430 - 99 - 5

รวบรวมและเรียบเรียง โดย...

พระมหากุญเฑาะ	ฐานทินโน	
พระมหาคณาพิพัฒน์	ทีปาสโย	
พระปลัดประสาร	จิตรมโม	
พระมหาภูมิชาย	อคคปญโญ	
พระมหาวิโรพงษ์	วีรวโร	
พระคึกฤทธิ์	โสทธิผลโล	
พระเฮ็นนิง	เกวลี	
พระมหาดนัย	ปกสุสโร	และคณะ...

ออกแบบปก โดย... สุรศักดิ์ ศรีวังไพร

พิมพ์ครั้งที่ ๑	: เมษายน ๒๕๔๕	จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒ - ๙	: พฤษภาคม ๒๕๔๖ - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑	จำนวน ๑๕,๖๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๑๐	: กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒	จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

ติดตามการเผยแพร่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผลโล ได้ที่

www.watnapp.com และ รายการ ศันสนีย์สนทนา ช่วง “ถามโลก-ตอบธรรม” FM ๑๐๖.๐ MHz
จันทร์-ศุกร์ เวลา ๐๕.๐๐ - ๐๕.๓๐ น.

สื่อธรรมะนี้จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชนเป็นธรรมทาน
ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้

ไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการจัดทำจากต้นฉบับเพื่อเผยแพร่ในทุกกรณี

ในการจัดทำหรือเผยแพร่โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบเพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล

ขอคำปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด

ติดต่อได้ที่ คุณศรชา โทร.๐๘๑-๕๑๓-๑๖๑๑ หรือ คุณอารีวรรณ โทร.๐๘๕-๐๕๘-๖๘๘๘

พิมพ์ : บริษัท คิว พรินท์ แมเนจเม้นท์ จำกัด

โทรศัพท์ ๐๒-๘๐๐-๒๒๙๒, ๐๘๔-๙๑๓-๘๖๐๐ โทรสาร ๐๒-๘๐๐-๓๖๔๙

บันทึก

บันทึก

